

داهاتووی کورد

كونفرانسی ئیودولمانی زانگوری سلیمانسی و زانگوری پولیتەکنیکی سلیمانسی

9/30 October 2018

Conference Contributions

Edited by
Ferdinand Hennerbichler

داهاتووی کورد

The Future of the Kurds

International Conference University of Sulaimani
and the Polytechnic University of Sulaimani

9/30 October 2018

Conference Contributions

Edited by
Ferdinand Hennerbichler

FOR ACADEMIC AND PRIVATE USE ONLY!

2021

The Future of the Kurds

2021

2021

The Future of the Kurds

International Conference University of Sulaimani
and the Polytechnic University of Sulaimani

2018 October 9/10

Conference Contributions

Edited by
Ferdinand Hennerbichler

2021

FOR ACADEMIC AND PRIVATE USE ONLY!

The Future of the Kurds

داهاتووێ کورد
مستقبل الأكراد

First joint international Forum
University of Sulaimani and
Polytechnic University of Sulaimani

İsmail Beşikçi Hall – The New Campus of the Sulaimani University
9th and 10th of October 2018

CONFERENCE CONTRIBUTIONS

Edited by
Ferdinand Hennerbichler

Sulaimani University Press
2021

IMPRINT

ISBN 978-9922-20-835-0

Editor: Dr. Ferdinand Hennerbichler

Contributing authors (in order of appearing): Dr. Ridha Hassan Hussein (Welcome), Dr. Yousif S. Goran (firm. KRG MHE Minister, Opening), Dr. Ferdinand St. Hennerbichler, Ahmed Tabaqchali MSc, Dr. Melita H. Šunjić, Ahmad Eskandari MA, Omar A. Sheikmous MA, Dr. Sarbast Nabi, Dr. Michiel M. Leezenberg, Hakim Qasim Osman LL.B., Dr. Kozad M. Ahmed, Dr. Haider Saeed.

Translations: Hersh Rauf Abdulla (translated contributions I & II of Ferdinand Hennerbichler), Farhang Fareidun Namdar (translated text of Dr. Melita H. Šunjić and biographies of contributors), all other translations are by their authors.

Proofreading (English, Kurdish, Arabic) and supervision of print: Abdol Hamid Hosseini MA.

Layout: Karwan Abdullah Muhammad, UoS, Media Department, and Dr. Ferdinand Hennerbichler.

Conference Organizing Committee: Dr. Omed Rafiq Fetah (Chair), Dr. Ferdinand Hennerbichler, Dr. Reber Goran Mustafa, Dr. Peshawa Abdulxaliq Muhammad, Dr. Kozad Muhammad Ahmed, Dr. Karwan Ali Qadir, Dr. Karzan Muhammad Ahmed, Abdol-Hamid Hosseini MA, Aari Kamal Rifaat MA.

Conference organization and management: Dr. Ferdinand Hennerbichler & Abdol Hamid Hosseinei MA.

University of Sulaimani Press
Kurdistan Region / Iraq
2021

CONTENT

Welcome

Ridha H. Hussein, UoS President 5

Opening

Yousif S. Goran, frm. KRG MHE Minister 8

Future Options of the Kurds. Part I & II.

Ferdinand St. Hennerbichler 9

The Economic Future of the Kurds

Ahmed M. Tabaqchali 169

Exodus of the Youth and the Future of the Kurds

Melita H. Šunjić 179

Iran and the Kurds

Ahmad Eskandari 205

Future Options of the Kurds in Syria – Rojava

Omar A. Sheikmous 223

Constitutional Options for Kurds in Syria

Sarbast M. S. Nabi 245

The Future of northern Iraq's Minorities

Michael M. Leezenberg 261

The Yezidi Genocide and the UNSC Investigation

Mission Iraq

Hakim Qasim Osman 273

Minimum Requirements of the Kurds for National Reconciliation with the Arabs in Iraq

Kozad M. Ahmed 280

Rethinking Iraq as Framework

Haider Said 283

The international conference "The Future of the Kurds" was jointly hosted by the Presidents of the University of Sulaimani UoS, Ass. Prof. Dr. Ridha H. Hussein (left), and of the Sulaimani Polytechnic University SPU, Ass. Prof. Dr. Alan F. Ali (right). © UoS/SPU

© Kosar Othman Amin

Welcome

Ridha Hassan Hussein, UoS President

The University of Sulaimani (UoS) as the oldest university in Kurdistan region hosted the first joint international Forum on *"THE FUTURE OF THE KURDS"* organized jointly with the Sulaimani Polytechnic University (SPU) on the 9th and 10th of October 2018 in the new UoS Campus. These two major higher education institutions in the city of Sulaimani, the Kurdistan capital of culture and the center of Kurdish struggle for rights and identity, deemed it necessary to assess and provide an

understanding about the future of the Kurds academically through scientific research and academic discussions.

This international Forum aimed at further opening up the thriving academic life and research in Iraqi Kurdistan to the outside world, in particular to the neighboring countries in the Middle East, Eurasia and Europe, and enhances simultaneously opportunities for international scientists to intensify research into Kurdish culture, language, society, civilization and humanitarian values. We intentionally combine forces between the UoS, established 1968 by the later first Kurdish Iraqi President Jalal Talabani (1933-2017), with a new Campus and some 25,000 students and 20 colleges one of the biggest universities in the Kurdistan region, and the younger SPU, constituted in 1996, with around 14,000 students. The topics of this joint international Forum were unique as the agenda touched upon a variety of issues who had not been elaborated on before in a similar comprehensive and advanced way. To mention but a few highlights: The future of Kirkuk and the other "*disputed territories*", which seems only feasibly through direct negotiations between the Kurdistan Regional Government and the Federal Central Government in Baghdad. The big challenge remains to achieve a fair and sustainable compromise for all sides involved. Then: vital security issues and the fight against ISIS, where Kurdish "*Peshmergas*" gained international credit in the recent past as able and effective fighters and also as reliable partners of alliances enforcing humanitarian values. Moreover, the escalating international refugee crisis which brought excessive burden on the EU, and an increasing deterioration of global humanitarian values. Further: key word genocide: the Kurds are the only one in contemporary history who suffered within a few decades twice a genocide: in the 1980s in chemical attack on Halabja and during the Anfal extermination

campaign, and in 2014 in the Sinjar (Shingal) where a new genocide still threatens the very existence and survival of the Yezidi.

We urge in this regard a new form of questioning and scientific research aiming at convincing answers both why all that barbarism happened to the Kurds piled up in a few decades and how it could be prevented happening ever again in the future. A final thought: we also initiate for the first time in recent history a dialogue of intellectuals and elites of both Kurds and Arabs and indeed all the other peoples of Iraq boosting a process of a sustainable national reconciliation in the future.

Last but not least, we want to emphasize the role of intellectuals, scholars and scientists in these processes of transformation of our societies to the better. In this respect we see this first Sulaimani joint Forum UoS-SPU as significant. We also see both of our universities in the forefront of these efforts. The results are progressively positive. Research in the Kurdistan Region has been enhanced compared to previous years, and publications in international academic journals have been increased significantly. And all this could be achieved despite the fact that our universities and their employees are still faced with severe financial problems. Yet, it confirms that even in difficult times the decisive propellant for advancing our societies is education. And the driving force and great hope for educated societies is their youth, above all the academically trained one.

Assistant Professor Dr. Ridha Hassan Hussein
UoS President

Opening

Yousif S. Goran, frm. KRG MHE Minister

© UoS

كەرکوک لە روانگەی کوردنود

کێشەی کەرکوک بو کورد چەند رەهەندی سیاسیی هەیە
 نەهەندەش رەهەندی سۆمیۆلی نەتەوێی هەیه
 لەزوی میژوووییەوه بو سەرەتای دروست بوونی
 دۆلەتی عێراق دەرئەتەوه کاتێک ناسیۆنالیزمی
 تازە دەرگەوتی عەرەبی لەناوێراستی سەدی رابردووا
 بە عەرەب کردن و سەریهەوی ناسنامەی کوردی
 وەک پرۆژەیەکی فکری و سیاسی ئەنیۆ فکری سیاسیی سۆنە
 عەرەبی دەرگەوت
 ئەسەردەمی بەعسیشدا نەم بڕۆکەیه گەشتە لوتکە
 ئێرە نەتوانین باس لە کێشەی کەرکوک بن لە باسکردنی
 مەسەلەی تەعەریب بکەین
 لەم روانگەیهوه چارەسەری سیاسییانەی کورد بو
 نەم کێشەیه بەهەنگرتنی تەعەریب و ناسەوارنەکی
 دەست پێدەکات . پاشان دانانی میکەنیزمی
 گونجاو بو بەرزبووردنی شارنکە و پارێزگاکە بە
 پێی واقعی دیوکرانی راستەقینەیی پێکەتەکانی
 نەم میکەنیزمە دەرکری خۆی ئەمادی 140
 دەستوری عێراق بێنیت
 یان هەر رێگە چارنەکی تر مافی سەرچەم
 پێکەتەکانی تەدەستەبەر بکات و بپارێزێت
 لەم روود دەکرێت چەندین میکەنیزم بو بەرزبووردنی
 هەوێشی پارێزگاکە و شارنکە بخرێتە روو

Kirkuk from the perspective of the Kurds

The question of Kirkuk contains several political and also symbolic and national aspects. From the historical point of view this question dates back to the beginnings of the foundation of the Iraqi state in the past century at a time when the Arab nationalism was on the upswing. At the middle of the past century (both) the Arabization and the erasure of the Kurdish identity (of Kirkuk) had begun. Sunni Arabs had raised this idea. Therefore, it is not possible to talk about the Kirkuk question without mentioning the problem of the Arabization.

Thus, a political solution of this (Kirkuk) question has to start from the point of view of the Kurds with the rescission of the Arabization and its ramifications. Consecutively, an applicable mechanism should be implemented based on the factual real demographic data of the different nationalities. This mechanism can be realized according to Article 140 of the (2005) Iraqi constitution. Or, another solution can be found where on the one hand the Kurdish identity of the town will be acknowledged and on the other the rights of all other nationalities recognized. Against this background it should be possible to find different mechanisms for a common administration for the town and province of Kirkuk.

Dr. Yousif S. Goran

© Kosar Othman Amin

Future Options of the Kurds.¹ Part I: The Current Situation.

Ferdinand Hennerbichler

¹ The following analysis in two parts is an extended new English version of a German text of the author in "Europa Ethnica", 1/2 2018, pp. 2-30, "Facultas" publishers, University of Vienna. It was compiled and edited by the author together with its chief editor Max Doppelbauer, linguist at the Vienna University. It also contains contributions of the following academic experts which are recommended for further reading: *Europa Ethnica*, 1/2 2018, Vienna: Facultas: Rubin, M. (U.S.A.-Kurds): 31-39; Jongerden, J. (Turkey-Kurds): 40-48; Schmidinger, T. (Syria-Kurds): 49-54; Ahmed, K.M. (Arabs-Kurds): 55-63; Dorsey, J.M. (Whither the Kurds?): 64-67; Six-Hohenbalken, M.-A. (Europe-Kurds): 68-74. The extended new English version was published in *Advances in Anthropology*, 2018, 8, 175-234 (Part I), <https://doi.org/10.4236/aa.2018.83009> & 2018, 8, 235-272 (Part II), <https://doi.org/10.4236/aa.2018.83010>, and is reprinted here in English courtesy scirp.org, Scientific Research Publishing Inc. USA, and translated into Sorani by Hersh Rauf Abdullah in the KRI.

Abstract

The Iraqi Kurdistan independence referendum on September, 25, 2017, initiated by Masoud Barzani, former elected President of the Kurdistan Region Iraq (KRI) [in office June, 13, 2005, to August, 19, 2015] was not intended as the basis for a declaration of an independent Kurdish state in Northern Iraq in the foreseeable future. It was, rather, aimed at strengthening his own domestic political position as well as that of other leading politicians of the Barzani family and of the Kurdistan Democratic Party Iraq, currently leading the Kurdish Regional Government (KRG). The referendum aggravated the persisting constitutional crisis in Iraq since 2005 over as-yet unresolved crucial questions, above all regarding the status of Kirkuk and other "*disputed territories*". The Iraqi Kurds lost to a great extent their influence over Kirkuk and about 40% of other "*disputed territories*" they were controlling before. On the regional domestic front, it polarized antagonisms among rivaling Kurdish parties, threatened to split the KRI again into two separate administrations and also deepened the ongoing severe economic KRG crisis. In geostrategic terms it enabled the Islamic Republic of Iran to further extend its influence on Iraq and beyond effectively towards the eastern Mediterranean via pro-Iranian Shia-proxy-militias and, last but not least, it also intensified various crises in the Middle East and Eurasia².

Keywords

Kurds; Iraq, Iran, Turkey, Syria, Israel, Saudi Arabia, Gulf States, Egypt, Russia, UN, USA, EU, NATO; future options.

---

² The Kurdistan Region Iraq is a geostrategic neighbor of the European Union in the remote Southeast in Eurasia, adjoins the official EU accession candidate country Turkey and is also part of the *EU-Iraq Partnership and Cooperation Agreement* signed on 11 May 2012 (L204/20 of 31 July 2012).

Iraqi Kurds are now deeply insecure, divided between haves and have-nots, their society estranged and fragmented, consigned to a "twilight", "divided future?" (Joost Hiltermann 2016 & 2018). They are victims of shock, frustration, disappointment, of being let down again by the rest of the world, and they also blame each other for dangerous miscalculations and acts of treachery. Once again there are protests and riots by unyielding young activists demanding democracy and social justice. As in 2011, young people are getting killed.³ There are urgent warnings of a new civil war. Hope is fading for the vision of an independent Kurdistan, fears are growing for escalating tensions, division and new armed conflicts.

The Independence referendum of September 25, 2017, initiated by Masoud Barzani, triggered aftershocks in the entire Middle East. The Iraqi Kurds themselves ended up losing almost 40% of the territory they held in northern Iraq before the referendum. They were de facto partly thrown back to where they had started in the early 1990s, a good quarter of a century earlier: limited federal, regional autonomy and freedom (Hiltermann & Fantappie 2018: "a setback of historic proportions").⁴ Iran managed not only to control large parts of Iraq via Shia proxy militias, but for the first time to establish a direct land bridge across Syria and Lebanon all the way to Israel and towards the eastern Mediterranean. Unbridgeable differences between leading Iraqi Kurdish parties are threatening to divide the

---

³ Hennerbichler 2011: *Autonome Region Kurdistan Irak: vom Demokratie-Labor zum Mini-Polizeistaat*: http://hennerbichler.info/aufstaende_2011.html.

⁴ Territories under control that the KRG lost since October 2017 account for ca. 40% of those before 2014. However, some elements indicate a pre-2003 (Saddam Hussein's regime) situation like the loss of own regional income and its distribution independent from Baghdad. Beyond that, the process of democratization suffered severe setbacks and brought again conflicting elements to the surface which were common in the 1990s, like: renewed claims to one party-camp hegemony, incapability to democratic majority rule, renewed marginalization of the regional parliament, extra-parliamentary power deals beyond democratic control, deteriorating corruption, new warnings about a civil war or calls (in media) to execute opponents, to name but a few elements.

Kurdistan Region again in two. This time, under Iran's influence the governorates of Halabja and Sulaimaniyah, as well as parts of Kirkuk and other "disputed territories" could be formed into a second Kurdistan region. This would mean a renewed partition of Iraqi Kurdistan into a northern autonomous region under the leadership of the Democratic Party of Kurdistan (KDP) and with dominant Turkish influence, and a southern region under the control of the Patriotic Union of Kurdistan (PUK), the Reform Party "Gorran" ("Change"), Barham Salih's new "Coalition for Democracy and Justice" set up in 2017, as well as smaller parties dominated by the Islamic Republic of Iran. If this really comes about, there would be unpredictable consequences, and all the grave problems that brought about this development, including dangerously unresolved issues relating to the 2005 Iraqi constitution, would remain as explosive as before.

Iran dumps Kurds

Iran emerged as the clear winner from the recent confrontation over an independent Kurdistan (Spyer 2018⁵; IRIS 2017: 8⁶; ICG 2017: 12-13). Turkey was pushed back to the position of junior partner. Russia is trying to take on a new role as a world leader as President Donald Trump's U.S. administration withdraws from the Middle East and Eurasia. Currently, Iran (now the "Islamic Republic of

---

⁵ Spyer, Jonathan (2017). *Tehran Is Winning the War for Control of the Middle East*. Foreign Policy, 21.11.2017: <http://foreignpolicy.com/2017/11/21/tehran-is-winning-the-war-for-control-of-the-middle-east-saudi-arabia>; idem (2017). *The Fall of Kirkuk: Made in Iran*. The American Interest, 18.10.2017: <https://www.the-american-interest.com/2017/10/18/fall-kirkuk-made-iran> (both accessed 21 Nov.2017). Katzman, Kenneth (2018). *Iran's Foreign and Defense Policies*. Congressional Research Service, 19.01.2018: Iraq: 32-34; 32: "Iranian involvement in Iraq might complicate the longer-term effort to stabilize Iraq": <https://fas.org/sgp/crs/mideast/R44017.pdf> (acc. 19.01.2018).

⁶ IRIS l.c.: "Iranian political and military influence has expanded dramatically since the 2014 formation of Shia militias to command a vast mercenary force moving between Iraq and Syria, today exerting varying degrees of control over many of the politicians and parties across sectarian divides."

Iran") has once again left the Iraqi Kurds at a geostrategic disadvantage and thus achieved, for the first time in history, two important goals. Iran wields broad control over northern Iraq, thus gaining influence over the north's oil and gas resources, and over vital trade routes west of the Zagros.

The other key gain is a direct land bridge from Iran across Iraqi Kurdistan, (mainly south of) the mountain chain Jabal Sinjar⁷ northwest of Mosul, and further, via military and political allies in Syria and Lebanon, as far as the border of Israel and the Mediterranean - the so called "*Shiite Crescent*" stretching from the Gulf to the Levant.⁸

Turkey's geostrategic poker-game for control of Kirkuk

Turkey continues its military occupation of parts of northern Iraq and the Kurdistan region, and is expanding its influence via newly-established, Turkish-dominated "*Turkmen*" paramilitaries too, set up by Ankara in 2014. It also claimed it wanted to protect and

---

⁷ The Sinjar Ridge is also of strategic importance. During the Gulf War in 1991, it was used by the then Saddam Hussein regime for rocket attacks, including a number against Israel. For military backgrounds see: Rosenau, William (2002). III: *Coalition Scud-Hunting in Iraq*, 1991, 29-44: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monograph_reports/MR1408/MR1408.ch3.pdf (accessed 20 January 2017). However, as of end July 2018 neither Iranian nor pro-Iranian Iraqi proxy militias managed to establish a military base on Jabal Sinjar (communication KRG security forces).

⁸ Cf. Spyer 2017: "*So, the long-developed, mostly unseen influence that Iran exerts on both Iraqi and Kurdish political and military life is powerful indeed. [...] Iran ... wants to control Iraq from Baghdad and maintain its unfettered access to the Levant and the Mediterranean Sea.*": <https://www.the-american-interest.com/2017/10/18/fall-kirkuk-made-iran/> (accessed 18 Oct. 2017). Example for an Arabic analysis: Alavi, Heshmat (2017). "*The [Popular Mobilization Forces] PMF is specifically seeking to occupy certain areas to facilitate the land bridge sought by the Quds Force between Tehran and Damascus, stretching to Lebanon and the shores of the Mediterranean. With such means the Quds Force would enjoy the ease of providing necessary arms and equipment for the Lebanese Hezbollah, and beyond.*": Al Arabiya English, 23.10. 2017: <http://english.alarabiya.net/en/features/2017/10/23/How-the-tide-turned-against-Iran-Iraqi-Kurdistan-.html> (accessed 23 Oct. 2017).

support the legitimate rights of the Turkish minority in northern Iraq. Turkey has two main geostrategic objectives: First, to recover the upper hand in the historic struggle for Kirkuk and its oil-rich province,⁹ which the Ottoman Empire had lost during the First World War, initially to Great Britain, and second to use military incursions, air-strikes, and invasions to force the creation of Turkish-controlled buffer zones of up to some 30 km from the Mediterranean to the Zagros, the Turkey-Iraq-Iran triangle and down to PKK strongholds in the Qandil mountains in border areas of its southern neighbors in northern Syria and Iraq. Ankara's (or rather incumbent President Recep Tayyip Erdoğan's) aims are to underpin claims to inter-regional supremacy and to secure his increasingly autocratic rule. What happens next is still unclear, but the situation is evidently becoming more and more explosive.

Turkey's recent military influence in northern Iraq¹⁰

1986: The Turkish Army has maintained a military base in the Amadiye area (37°05'33"N, 43°29'14"E) in Dohuk governorate near the Turkish border since 1986. This Turkish garrison on foreign soil dates back to several agreements and has been extended several times by the then Saddam Hussein regime. This enabled Turkish forces to fight against armed Kurds (especially those of the "*Kurdistan Workers' Party*" (PKK), and also to carry out attacks up to around 30 km into Iraqi territory. After the overthrow of Saddam Hussein, virtually all Shiite-led coalition governments in Baghdad have, at least on paper, urged Turkey to withdraw its troops from Iraq. Ankara has yet to comply at the time of writing. Baghdad sees these Turkish units on Iraqi soil as *prima facie* illegal,

---

⁹ IRIS 2017: 7: "*Turkey will maintain its foothold.*"

¹⁰ The stated details are based on current data provided by the competent Security Agencies of the Kurdistan Region Iraq as of end February 2018. We tried to list in our text the most important Turkish bases in northern Iraq and in the KRI but could not mention all of them.

arguing that their presence was based on historical and no-longer-valid agreements with the former Saddam Hussein regime, as well as condemned under international law as illicit and infringing human right.¹¹ The Turkish Army's garrison at Amadiye currently has about 10 tanks, some cannons, and about 1000 men under arms.

1992: Since July 1992, Turkey has also established a secret service center in Amadiye

1997-2003: "Peace Monitoring Force": At the end of the Iraqi Kurdish civil war 1994-1997 a peacekeeping mission was established called "*Peace Monitoring Force*". Its main task was to enforce a cease-fire between rival Kurdish forces in northern Iraq (mainly KDP-I and PUK). These blue berets were 400 peacekeepers strong, formally led by Turkish officers and sergeants, but the rank and file were local Turkmen and Assyrians. Roughly 85 percent of

---

¹¹ Kurds regard UN Security Council resolution 688 of 5 April 1991 as key in discussions regarding the international legitimacy of the use of military means against the own population (in co-operation with neighboring states). It condemns both in introductory sentences as well as in points 1. and 2. "*repression*" of "*Iraq's*" own civil population "*including most recently in Kurdish-populated areas*" as threat to international peace and security in the region and as grave violation of Art. 2.7 of the UN-Charter, "*which led to a massive flow of refugees towards and across international frontiers and to cross-border incursions*"; decrees to "*immediately end this repression*" (or otherwise face international consequences), "*deeply disturbed by the magnitude of the human suffering involved*"; reaffirms "*the commitment of all Member States to respect the sovereignty, territorial integrity and political independence of Iraq and of all States in the region*" and expresses the hope "*that an open dialogue will take place to ensure that the human and political rights of all Iraqi citizens are respected*". According to considered opinion of Kurdish analysts it would not be possible to deduce from such global sentencing and binding international legal wording a so called "*hot pursuit*"-right of Turkey against Iraqi Kurds included in a bilateral treaty of 1989 with the condemned former Saddam-Hussein-Regime and claim that it would be valid until today (2007). Sources: UN-Security Council: <http://unscr.com/en/resolutions/688>; USA: The White House interpreted "*UNSCR 688 (April 5, 1991)*" as worldwide condemnation of "*Saddam Hussein's repression of the Iraqi civilian population*": <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/infocus/iraq/decade/sect4.html> (note: "*historical material*", "*frozen in time*" (accessed 2nd March 2018)).

the force were Turkmen. The mission of the "Peace Monitoring Force" was evaluated rather contradictory. Turkey appraised their mission as success that would have contributed decisively ending inner-Kurdish fighting. In contrast, Kurdish political leaders accused the peacekeepers of training ethnic Turkmen militias, of preparing to assist a Turkish incursion, and of spying. Kurds also expressed fears that the Turkmen minority in Iraq (ca. 5 percent of the population), supported by Turkey, would make political and land claims against the Kurds in the cities of Mosul and Kirkuk.¹²

2014: Since 2014 Turkey has increased its garrison at Amadiye by a further 1000 soldiers and also brought in heavy weapons. Ankara's justification is that it needs to protect both its border with Iraq and its foreign forces at Amadiye against possible attacks (by the terrorist militia "Islamic State" (IS).

2014: With Turkey's help, "Turkmen Brigades" were formed in northern Iraq in 2014. They see themselves as "Iraqi Turkmen militias" and are part of the Iraqi Shiite "People's Mobilization Forces" (PMF). Its current troop strength is estimated by KRG security forces¹³ at about 3000 men. The "Turkmen Brigades" claim to be defending the interests of the Turkish minority, above all in Kirkuk - if necessary, by force.

2015-2016: Turkey established another military base in the hill country of Bashik, near Mosul. This was officially agreed after negotiations between Turkey and both with the KRG government in Erbil and the Iraqi Ministry of Defense in Baghdad. Turkey sought to secure its trans-national influence over Bashik at a time

---

¹² Cf. Chivers, C.J. (2003). Threats and Responses: The Peacekeepers; Iraqi Kurds are wary of a Turkish-Led Force. NYT, Febr. 23, 2003, online: <https://www.ny-times.com/2003/02/23/world/threats-responses-peacekeepers-iraqi-kurds-are-wary-turkish-led-force.html> (accessed 25 July 2018).

¹³ Personal communication 1st and 5th February 2018.

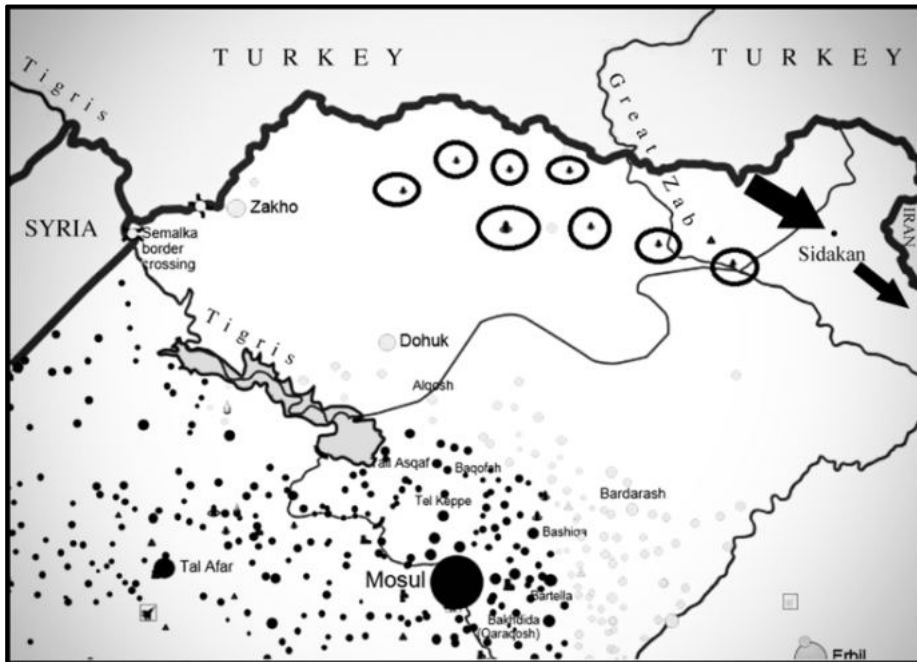

when bitter fighting against terrorist militias of the "Islamic State" (IS) was at its height. Kurdish "*Peshmerga*"¹⁴ played an important role in the reconquest of Mosul and the defense of Kirkuk. The hill country of Bashik is of strategic importance. On the one hand, IS militia supplied fighters there, and infiltrated them via Turkey to Europe. But they were expelled by Kurdish "*Peshmerga*", before they in turn retreated from invading Turkish troops. On the other hand, the Bashik hills are also strategically important communication routes to Kurds in northern Syria, which the Turkish military are also trying to bring under their control. Most recently, in 2016 Turkey was formally granted two temporary military training camps at Dubardan and Bashik, near Mosul. This has been approved by both the KRG government in Erbil and the Iraqi Defense Ministry in Baghdad. A further ca.1000 men have been assigned to these bases. Officially, they have the status of military advisers and are supposed to train local Iraqi security forces in the fight against ISIS. At the same time, Turkey's declared goal is to provide military protection to the Turkish minority of Kirkuk too and to bolster Turkey's a commanding strategic influence in the area. Reactions to this remain controversial and emotionally explosive. Kurds, who are fighting Turkey's growing influence in the KRG and northern Iraq, accuse Ankara of being less interested in training anti-terrorism in Iraq than, above all, military intelligence and reinforcing the defense of Kirkuk's Turkish minority with paramilitaries. Turkey denies this. Following IS defeats in the Mosul area, there have recently been calls from Baghdad for the Turkish troops to withdraw immediately. Ankara has not so far complied, arguing the need to protect Turkey's military advisers in Iraq.

---

¹⁴ Kurdish "*Pêşmerge*", literally: "*pesh*" = confront/face & "*merg*" = death > "*one/those who face(s) death*" (Chyet 2003: 452, 453; Lortz 2005: VI, 1), in general terms: Kurdish soldiers (freedom fighters), Iraq: Kurdish soldiers of the autonomous Kurdistan Region Iraq.

2017: At the end of 2017, the Turkish Army began construction work on a strategic base for around 1500 soldiers, tanks, heavy artillery, and warplanes at Siro Hill in the Bradost area in the border region of Iraq-Iran. The headquarters of the "Kurdish Worker's Party" (PKK) is not far away, in the Qandil mountains. Alongside local Bradost Kurds, PKK has been fighting Turkey's latest foreign military project. This tribe traditionally pursues an independent stance from the regionally dominant KDP and the Barzanis, who come from neighboring Barzan. Recent developments: in mid-January 2018, after prolonged battles with PKK units, Turkish military forces have apparently largely withdrawn from the Bradost area.

Illustration 1: Military bases of the Turkish army in northern Iraq and in the Kurdistan Region as of July 2018. → Ongoing Turkish military operation against PKK strongholds in the KRI. - © the 2018, data courtesy KRG security forces Kurdistan Region Iraq.

The Turkish secret service has recently built a base in Erbil from where it is trying to gain an overview of military, political, and social developments in the Kurdistan region of Iraq.

Description of map: According to current KRG security forces information, Turkey currently maintains around 50 different military bases in northern Iraq and in the Kurdistan Region. As the graphic shows, most are located in the south between Mosul and the border with Syria up to the Semalka border crossing on the upper reaches of the Tigris. The Turkish Army's military bases in the north - circled in the graphic -, were established in Iraq's Kurdistan territories, all of them in the vicinity of Kurdistan Workers' Party (PKK) bases. These in turn are located from their strongholds in the Qandil mountains south of Sidakan near the Iraqi-Iranian border up to northern areas of the KRI around Amadiye and Zakho. Turkish forces began at the end of March 2018 a large-scale, still ongoing military operation in V-formation along vast border areas, difficult to access mountainous, from the Anadağ massif in the Turkish province of Hakkâri down to Sidakan in the KRG district Soran and further south to PKK bases in the Qandil mountains, which are located at the Iraqi border with Iran south of the strategically important Hamilton Road¹⁵, that ran from Erbil through Rawanduz to the border town Haji Omeran and Piranshahr in Iran. Turkish forces are also currently trying to gain a foothold in strategically important mountain areas around Sidakan and north of it near the Iraqi-Iranian border, and to establish new military bases there.

---

¹⁵ Named after Archibald Milne Hamilton (1898-1972), a New Zealand born British civil engineer who constructed and built the road 1928-1932. It helped British forces decisively to control Kurdistan and Northern Iraq but has been fought over many times. Hamilton had hoped the road would unite peoples and regions.

The extent of these Turkish military bases is considerable and includes, for example, more than four hectares (40,000 m²) in the area around Sidakan. Military parts were also flown over from Turkey into these Iraqi Kurdish mountains with transport helicopters (such as "Sikorsky"). Turkish soldiers were also parachuted into the area. In latest moves the Turkish invasion forces were trying to encircle PKK strong-holds in the Qandil mountains and destroy their military bases. Heavy fighting is reported. Both sides claim success. The outcome of this latest military struggle remains unclear. The local Iraqi Kurdish mountain farmers are increasingly concerned about being caught up in fresh fighting. There is also fiercely escalating dispute about who has tolerated or encouraged Turkey's military presence in northern Iraq and the Kurdistan Region.¹⁶

---

¹⁶ Legally, the Parliament of the autonomous Kurdistan Region of Iraq in Erbil already took a clear position on December 5, 2003, and by resolution no. 37 called on Turkey to immediately withdraw its troops from Iraqi Kurdistan. The position of the Iraqi Parliament and the federal government in Baghdad does not seem so clear. Although the Iraqi government has repeatedly called on Ankara for years to withdraw Turkish forces, especially from areas around Mosul, and it also appealed to the UN Security Council to intervene because Turkey refuses to withdraw (cf. <https://www.theguardian.com/world/2015/dec/12/iraq-appeals-to-un-and-demands-turkey-withdraw-troops-from-its-north>; <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-iraq-turkey/iraqi-pm-says-turkey-not-respecting-agreement-to-withdraw-troops-idUSKBN0UD1GJ20151230>, accessed 4 February 2018). However, the former prime ministers of both countries, Recep Tayyip Erdoğan and Nuri al-Maliki, signed a "Memorandum of Understanding" at a meeting in Ankara in August 2007, in which they also discussed all important agreements of the past on the settlement of neighborhood conflicts, list three in total from 1926, 1946 and 1989, and declare them valid: "are in force between the two states": http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/Bolgeler/MEMORANDUM_OF_UNDERSTANDING_IRAQ.pdf). The last listed is a bilateral agreement "on Legal and Judicial Matters signed on 19 September 1989" with the then Saddam Hussein regime in Iraq. It apparently contains a clause under international law called "hot pursuit" that allowed Turkey to chase armed Kurds on Iraqi territory, albeit only on a geographically limited scale. According to the law of the autonomous Kurdistan Region from 2003, such a clause would in any case be legally obsolete. Even then, should it be (tacitly) tolerated by the federal government in Baghdad for territories of the KRG, but simultaneously condemned for the rest of the country as a violation of Iraq's international sovereignty. From the point of view of (most of) the Iraqi Kurds, the presence of Turkish troops in northern Iraq is not only symbolic, but also massive,

The battle for Kirkuk

Kirkuk also continued to play a - perhaps the - pivotal role in the Iraqi Kurds' referendum of 2017 on independence and ethnic self-determination¹⁷; they continued to see this as the key to their future. A multi-ethno-linguistic city with ancient Mesopotamian roots ("*Arrapha*")¹⁸ and Kurdish, Arab, Turkish, and Christian population groups, as well as other minorities, Kirkuk had in 2014 been brought largely under control by Kurdish "*Peshmerga*" units (mostly from the PUK) in successful battles against the terrorist militia Islamic State IS; Iraqi forces retreated without a fight. In mid-October 2017, Kurdish forces were ousted from the city by a military blitz, apparently planned, conducted, and executed by senior commanders of the Islamic Republic of Iran, regular Iraqi forces, pro-Iranian Iraqi Shia militias, and Turkmen Brigades, the latter set up in 2014 with the help of Turkey, and armed by Ankara to reinforce Turkish influence on Kirkuk.¹⁹

---

military, strategic, imposed and against national interests of Iraq. Cf. e.g. the RFERL-analysis: <https://www.rferl.org/a/1078921.html>; see to key questions under international law i.a.: Bowers 2008: <http://works.bepress.com/charlesbowers/2/and> Skeikhmous 1992: 141.

¹⁷ Invoking the Charter of the United Nations, October, 24, 1945, Article 1 ("*The Purposes of the United Nations are:*"), 2: "*To develop friendly relations among nations based on respect for the principle of equal rights and self-determination of peoples, and to take other appropriate measures to strengthen universal peace;*": <http://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-i/index.html>, acc. 14 Jan. 2018).

¹⁸ Hennerbichler 2010: 174-182.

¹⁹ Note: The task was here to describe correctly which proxy militias were involved in the "*Blitz*" for Kirkuk and not to give a breakdown on all of them in Iraq, which would have been a different story altogether. We emphasize from own observation and information that Iran is currently in a commanding position to practically control all military in Iraq decisively (communication KRG security forces as of end July 2018).

© Kosar Othman Amin

Current developments can be traced to unresolved issues in the Federal Republic of Iraq's 2005 Constitution²⁰. This remains neither finalized nor implemented. Thus, Kirkuk is still without a final constitutional status and is regarded as "*disputed territory*", a fiercely contested zone stuck between the Kurdistan Region and the federal government in Baghdad. But both the background and the exact course of events of the latest concerted military operation by Iran-Iraq-Turkey remain to a degree obscure. The Kurds were bluntly threatened to be "*crushed*" (Iranian Colonel Eghbalpour)²¹, including the use of heavy US weapons, if they did not surrender Kirkuk immediately. The "*blitz*" was then executed in a mere 48 hours, in mid-October 2017.

The "*Blitz*"-operation to recapture Kirkuk in October 2017

Details of this concerted military operation so far are scarce, not immediately verifiable independently, and are mainly based on contradictory information that comes from rival actors. A final

²⁰ English: <https://web.archive.org/web/20161128152712/http://www.iraqinationality.gov.iq/attach/iraqiconstitution.pdf> (accessed 15 January 2018).

²¹ Quoted by Fazel Hawramy: <http://www.barcelonaradical.net/info/9929/how-iran-helped-baghdad-seize-back-kirkuk> (accessed Oct. 17, 2017).

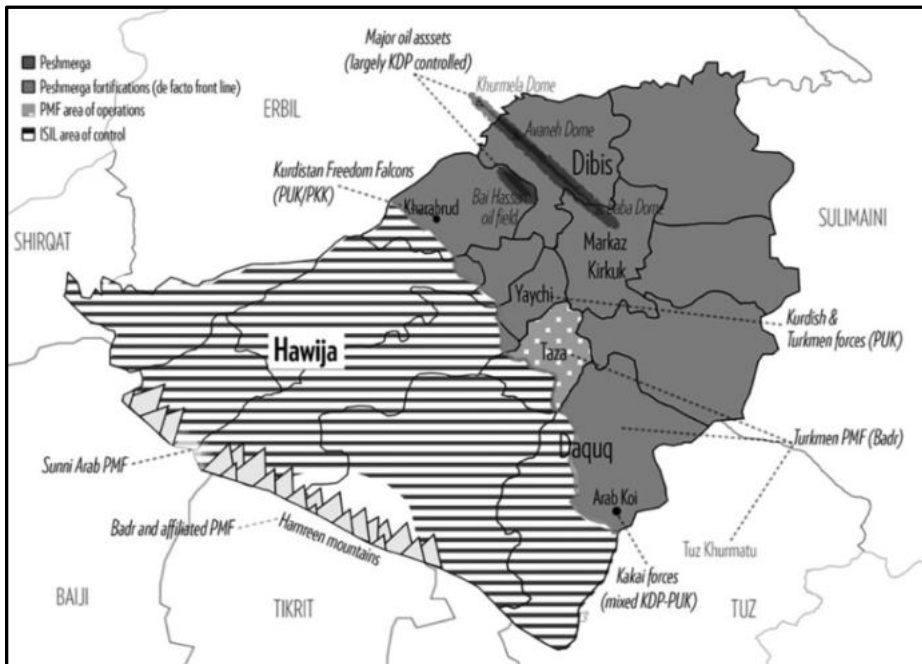
assessment is currently impossible. We had access to numerous eyewitness accounts by practically all sides, were able to immediately check decisions of the PUK and their "Peshmerga" commanders on various front lines, were also kept informed by leaders of "Gorran" but could not get verifiable direct access for example to decisions of former regional President Masoud Barzani or acting KDP-Iraq (military) leaders in the struggle for Kirkuk. However, we are not aware of any other published comparable comprehensive description of the Kirkuk events in October 2017. Overview of available information: The operation was apparently initiated and directed by Iran, coordinated with Turkey, and executed by Iraqi forces together with "Iraq's Second Army"²² of Iraqi Shia militias who cooperated closely with Iranian Revolutionary Guards and with "Turkmen Brigades", which acted as proxies for Turkey.²³

Chronology:

---

²² Cf. e.o.: Nijjar, Farah (2017): *Iraq's second army: Who are they, what do they want?* Aljazeera, 31 Oct. 2017: <http://www.aljazeera.com/news/2017/10/iraq-army-171031063012795.html> (assessed 31 Oct. 2017).

²³ Dorsey 2017: "Iranian-backed Iraqi blitzkrieg": <https://mideastsoccer.blogspot.hu/2017/10/kurdish-battle-positions-kurds-as-us.html> (accessed 18 Oct. 2017). Sound overview on various "Proxy"-Para-Militias of Iran and Turkey in Iraq also in: Gaston, Erica & Derzsi-Horváth, András & Toorn, Christine van den & Mathieu-Comtois, Sarah (2017): *Literature Review of Local, Regional or Sub-State Defense Forces in Iraq*. GPPi & American University of Iraq, Sulaimani; 06 August 2017: <http://www.gppi.net/publications/peace-security/article/literature-review-local-regional-or-sub-state-defense-forces-in-iraq>; Gaston, Erica & Derzsi-Horváth, András (2017): *Iraq after ISIL: An Analysis of Local, Hybrid, and Sub-State Security Forces*. GPPi, 21 August 2017: <http://www.gppi.net/publications/iraq-after-isil-an-analysis-of-local-regional-and-sub-state-security-forces>; Derzsi-Horváth, András (2017): *Iraq after ISIL: Kirkuk*: GPPi, 30 Aug. 2017: <http://www.gppi.net/publications/iraq-after-isil-kirkuk/> (all accessed 1st Sept. 2017). Further reading: Katzman 2018: 32-34.

Illustration 2: Map of Kirkuk prior to the reconquest of previously dominant Kurdish "Peshmerga" units in the north and in the center at a time when southern parts of "Hawija" were still under the control of IS terrorist groups, subsequently evicted. - © Erica Gaston / Global Public Policy Institute, Berlin.

14 September 2017: At a meeting in Dohuk on September 25, 2017, UN, US and UK representatives made a (final) joint diplomatic move and presented the KRG leadership under Masoud Barzani with a compromise alternative to holding the referendum. They essentially proposed to postpone the referendum for two years to allow for a last-minute, peaceful settlement with Baghdad. The following participated at the meeting: Jan Kubiš, Special Representative of the UN Secretary-General, the British Ambassador to Iraq Frank Baker, US Ambassador Douglas Silliman, and US Special Representative in the "Anti-ISIS Coalition", Brett McGurk. The Iraqi-Kurdish leadership had this international alternative plan officially checked by the grand-

sounding but politically weak *"High Elections and Referendum Commission"*, which rejected the appeal. Details of the rejection are absent from the Commission website.²⁴ Kurdish media cite a statement of *"The media office of the High Referendum Council"* dated September 14, 2017: *"that 'on September 25, the vote of the people of Kurdistan would be 'Yes' to found the state of Kurdistan."*²⁵ Masoud Barzani said at a subsequent referendum campaign rally in Zakho that a postponement without guarantees for the establishment of an independent Kurdish state would be unacceptable. In an interview for the British *"The Guardian"* (September 22, 2017) Barzani demanded as precondition for a postponement of the referendum *"only the offer of a UN mandated solution, with a prescribed agenda and timeline"*.²⁶ Talking to journalists in Erbil as early as September, 14, 2017, Brett McGurk reaffirmed that the referendum had been rejected, calling it *"ill-advised"* and *"ill-timed"*.²⁷

22 September 2017: Three days²⁸ before the Iraqi Kurds' independence referendum (both in the Kurdistan Region and in *"disputed areas"* such as Kirkuk), Iranian Brigadier General Qassem Soleimani, commander of the al-Quds (Jerusalem) Brigades, the elite units of the Iranian Revolutionary Guards (Pasdaran) IRGC, launched a series of tough meetings with the leaders of the Iraqi Kurds. They were issued with an ultimatum from Baghdad, either bow to Iraqi government demands or risk devastating military

²⁴ http://www.khec.krd/blawkrawakan_en.aspx (accessed 30 September 2017).

²⁵ Cf.: <http://www.rudaw.net/english/kurdistan/140920173> (accessed 15 Sept. 2017).

²⁶ <https://www.theguardian.com/world/2017/sep/22/masoud-barzani-on-the-kurdish-referendum-iraq-we-refuse-to-be-subordinates> (accessed 22 September 2017).

²⁷ <https://www.state.gov/s/seci/2017remarks/274148.htm> (accessed 14 Sept. 2017).

²⁸ As early as September 4, 2017, the pro-Iranian, Iraqi Shia-politician and commander of the *"Badr"* militia, Hadi Al-Ameri, in an interview with *"Rudaw Arabic TV"* threatened the Iraqi Kurds with *"armed confrontation"*, should they perform the referendum on 25th of September 2017, and should it lead to a *"regional Entity"*: <https://www.memri.org/tv/iraqi-shiite-militia-leader-referendum-kurdistan-independence-armed-confrontation/transcript> (accessed 10 September 2017).

strikes (by pro-Iranian Iraqi Shia militia forces too), and lose everything, including Iran as a partner. The latter phrasing of “*losing everything*” (in Kirkuk since 2014) has been a leitmotif in (pro-) Iranian statements. The first meeting with the high-ranking Iran general Soleimani was held on September 22, 2017, taking place at the headquarters of Masoud Barzani in Massif Salahaddin, near Erbil. All leading KDP and PUK representatives were assembled, including Masoud Barzani, Hero Ibrahim Ahmed, Pavel Talabani, Nechirvan Barzani, Kosrat Rasul, and Mala Bakhtiyar. Soleimani warned that Iraq, Iran, and Turkey would under no circumstances tolerate the independence referendum scheduled for 25 September 2017. The Iraqi Kurds would still have time to cancel the referendum or lose everything that they would have gained from independence, especially in 2014-2017.

26 September 2017: Prime Minister Haider al-Abadi called on Iraqi Kurds to cancel the previous day's referendum and its results or take tough measures, including military ones. A day later, al-Abadi ensured a majority vote supporting the parliament in Baghdad to authorize his bringing Kirkuk and its oilfields back under Iraqi control. Kurdish MPs reacted by temporarily boycotting parliamentary sessions.

13 October 2017: US President Donald Trump categorized Iran's Revolutionary Guards as a terrorist organization and sanctioned them for “*supporting the IRGC Quds Force (IRGC-QF)*”.²⁹ As a

---

²⁹ <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/president-donald-j-trumps-new-strategy-iran/>; <https://www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/sm0177.aspx>; <https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/OFAC-Enforcement/Pages/20171013.aspx> (accessed 14 Oct. 2016). The “*Islamic Revolutionary Guard Corps (IRGC)-Qods Force as a Specially Designated Global Terrorist (SDGT)*” was put as early as 25th of October 2007 under “*Executive Order 13224*”, and Brigadier General Qasem Soleimani as “*commander of the Quds Force, as Individual associated with IRGC, designated under Executive Order 13382*”: <https://2001-2009.state.gov/r/pa/prs/ps/2007/oct/94193.htm>. Saad Hadiithi, spokesperson of the Iraqi government in Baghdad, on 16

result, the situation in Iraq (and beyond) heated up sharply, most of all in the struggle for Kirkuk.³⁰

October 2017 termed Qassem Soleimani, commander of "Iran's Quds Force", a "military advisor" of the Iraqi Al-Hashd al-Scha'bī militia: <http://www.rudaw.net/english/kurdistan/151020176> (accessed 16 Oct. 2017). Al-Hashd al-Scha'bī is the umbrella organization of ca. 40 Shia militias in Irak (so called "Popular Mobilization Units, PMU"), who were incorporated 2014 in order to fight and defeat IS. The PMU's are also denoted "Iraq's second army" und "Iran's oldest proxy in Iraq", and are accused of committing atrocities: cf.: Dehghanpisheh, Babak (2014): *The fighters of Iraq who answer to Iran*. Reuters, 12.11. 2014: <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-militias-specialreport/special-re-port-the-fighters-of-iraq-who-answer-to-iran-idUSKCN0IW0ZA20141112>; George, Susannah (2014): *Breaking Badr*. Foreign Policy, 06.11.2014: <http://fo-reignpolicy.com/2014/11/06/breaking-badr>; Sowell, Kirk H. (2015): *The political rise of the Badr Organization and its leader, Hadi al-Ameri, is paving the way for a garrison state in Iraq*. Carnegie Endowment for International Peace, 13.08.2015: <http://carnegieendowment.org/sada/?fa=61016&lang=ar>; idem (2015): *The Rise of Iraq's Militia State*, 23.04.2015: <http://carnegieendowment.org/sada/59888>; Stanford University, n.n. (2016): *Mapping Militant Organizations: Badr Organization of Reconstruction and Development*, last updated 13.11.2106: <http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/435>; Nijjar, Farah (2017): *Iraq's second army: Who are they, what do they want?* Aljazeera, 31.10.2017: <http://www.aljazeera.com/news/2017/10/iraq-army-171031063012795.html> (all accessed 13 October 2017).

³⁰ Iran interpreted the statement of US President Donald Trump of 16 Oct. 2017: "we're not taking sides in that battle ... but we don't like the fact that they're clashing" (<https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-senate-majority-leader-mitch-mcconnell-joint-press-conference>, acc. 16 Oct. 2017) as indication, that the USA would tolerate the continued ascendancy of Iranian influence over Iraq; cf. e.o.: Spyer 2017: "This is in effect to accede to the Iranian ascendancy in Iran" (<https://www.the-american-interest.com/2017/10/18/fall-kirkuk-made-iran>, accessed 18 Oct. 2017). Gunter 2018: 29: "After the Iraqi forces retook Kirkuk with considerable Iranian aid on October 16, 2017, a U.S. Pentagon spokesman claimed that U.S. commanders in the region were actively trying to mediate between the two sides in the city but did not allude to the ironic situation that both the U.S. and Iran were on the same side." Other experts criticize, that the Kurds were only supplied with light arms (as of end November 2017) to fight IS; weapons that the US Congress authorized for Iraqi Kurds would ultimately have ended up with militant Shia militias who in turn would have used these weapons against Kurds, especially in Kirkuk: "To date, the Kurds were given only light arms to fight Islamic State (ISIS). All of the arms the US Congress authorized to go to the Kurds were diverted to the Iraqi central government, which gave those arms to the Shi'ite militias. These militias in turn utilized those weapons to attack the Kurds in Kirkuk and elsewhere.": Avraham (2017): The Jerusalem

13 October 2017: Premier Haider al-Abadi enacted a 48-hour ultimatum for Iraqi Kurds to annul the referendum or face military consequences.

13 October 2017: in an urgent report³¹ Kirkuk's PUK commanders³² informed the formal commander-in-chief of the Iraqi-Kurdish "*Peshmerga*" forces, Masoud Barzani, that they had neither the necessary sophisticated weapons nor adequate ammunition, nor sufficient food, to defend Kirkuk, and requested immediate deliveries. Barzani then pledged (according to these PUK commanders) to promptly send all the necessary supplies for the defense of Kirkuk. The PUK commanders affirmed that the promised weapons never arrived.

14 October 2017: The PUK politburo agreed on a 4-point plan for the peaceful defusing of the Kirkuk crisis. The wording:³³ "*Given the current difficult situation in disputed areas outside the Kurdistan Region and especially in Kirkuk, on the one hand, and in view of disputes between the Iraqi government and the KRG on the other; and in order to prevent war between the Iraqi army and Kurdish forces, the (PUK) Leadership Committee has decided: "1: A joint military leadership is to be formed of American, Iraqi and 'Peshmerga' forces. 2: No military forces are allowed to enter the city center (of Kirkuk). 3: Open problems between the KRG and the Iraqi government are to be resolved through dialogue and on basis of the Iraqi constitution. 4: UN and USA are called upon to support the implementation of these points."*

Post, 27.11.2017: <http://www.jpost.com/Opinion/Israel-should-arm-the-Kurds-515340> (accessed 28 November 2017).

³¹ Verbal communication 15 October 2017.

³² The center of Kirkuk has been controlled since 2014 mainly by PUK "*Peshmerga*", KDP units there were until recently only a few represented.

³³ Courtesy PUK, 14 October 2017.

15 October 2017: Decision day in several places: Dukan: The Iranian Brigadier General Qassem Soleimani again negotiates with the Iraqi-Kurdish leadership, this time in Dukan,³⁴ northwest of Sulaimaniyah. As on 22 September 2017 in Massif Salahaddin, Masoud Barzani, Hero Ibrahim Ahmed, Pavel Talabani, Nechirvan Barzani, Kosrat Rasoul and Mala Bakhtiyar were present. These negotiations dragged on throughout the day. In conclusion, KDP and PUK agreed on a 5-point program whereby they would jointly defend Kirkuk. At 9 pm local time, Nechirvan Barzani, KDP, and Mala Bakhtiyar, PUK, held a press conference in Dukan. The incumbent KRG Prime Minister Nechirvan Barzani said the Iraqi Kurds would resolutely defend Kirkuk and would be confident of winning as they had against the Saddam Hussein regime and the IS. Mala Bakhtiyar spoke of a successful, historic session.

Kirkuk: General Soleimani had already left Dukan before this press conference of the Kurdish representatives and had gone to Kirkuk with his entourage. There he negotiated for the last time in Talabani's house (opposite the governor's building) in Kirkuk with Aras Talabani, a nephew and close confidant of the late Iraqi President Jalal Talabani (1933-2017), as well as with regional PUK commanders. At the last minute, Aras Talabani negotiated for an extension of the Abadi ultimatum to 72 hours and received a pledge that the Iraqi army and pro-Iranian Shia militia would not advance into Kirkuk city center and would neither cause a humanitarian catastrophe for the civilian population nor destroy the city. Soleimani insisted that the Iraqi Kurds had to accept Baghdad's conditions or face military strikes. Hardened fronts.

---

³⁴ See also: Masrour Barzani (2018). *Despite losses, Kurds have 'promising future' if united: Masrour Barzani*, Interview Rûdaw, 10 Jan. 2018: <http://www.rudaw.net/english/interview/10012018> (accessed 10 January 2018).

Kirkuk: After negotiations lasting most of 15 October 2017, Pavel Talabani, elder son of Jalal Talabani, claimed³⁵ that an agreement with Iraqi Prime Minister Haider al-Abadi had been reached. Abadi "asked us to leave," explained Pavel Talabani, in return, "regular troops" of the Iraqi army would "not unilaterally" take Kirkuk. Rather, the strategically important military airport base "K1" would be transformed and expanded into a major "hub" in the fight against the IS and should be jointly managed by American, British "and other" soldiers along with Kurdish "Peshmerga". He finally submitted this "honorable compromise" to the PUK leadership for approval. Of the 50 PUK politburo leaders, 37 had finally approved and signed this deal, but the "leadership of the Iraqi Kurds" rejected the agreement.³⁶ In the face of a "vastly superior firepower" and to prevent "massive loss of Peshmerga lives, civilian casualties and collateral damage", competent PUK regional commanders ultimately decided on a "strategic retreat" from Kirkuk.

Kirkuk: It finally came to a military showdown at PUK headquarters in Kirkuk on the evening of 15 October 2017. At around 8 pm

---

³⁵ Cf. interviews of Pavel Talabani for BBC (http://www.bbc.co.uk/pro-grammes/p05kj6wv?ocid=socialflow_twitter) and France 24 TV (<http://www.france24.com/en/20171020-interview-bafel-talabani-kirkuk-barzani-sulaymaniyah-puk-abadi-bagh-dad-referendum-turkey>), both accessed 20 October 2017).

³⁶ Pavel Talabani: "a shortsited Kurdish leadership made a historical mistake, a colossal mistake" (quoted *ibidem*). The minority of 12 of the 50 PUK Politbureau members included Kosrat Rasoul Ali, first deputy SG of the PUK, veteran "Peshmerga" leader and (formerly elected) Vice President of the Kurdistan region of Iraq. Rasoul (similar to Masrour Barzani) accused unnamed "PUK elements" of "betrayal" abandoning Kirkuk and spoke of an "Iranian invasion". Pavel Talabani announced several PUK-internal investigations: "into accusations of treachery, one for Kirkuk [and another one] for the Kurdish leaders that led us to this situation today, thoroughly to see if they are fit to lead the Kurdish people" (quoted *ibidem*).

local time³⁷ Qassem Soleimani's deputy, Colonel Eghbalpour³⁸, commanding "Quds" (Jerusalem) militias officer of the Iranian Revolutionary Guards (IRGC) in Iraq fighting for Kirkuk, delivered a final ultimatum to local PUK "Peshmerga" commanders. Eghbalpour confronted the Iraqi Kurds with the option of either surrendering Kirkuk without a fight or face crushing defeated and "losing everything". The PUK commanders immediately consulted "the top Kurdish leadership" and then told Eghbalpour they would not give up on Kirkuk. The Iranian task force commander then spread out a map of Kirkuk in front of the PUK officers, announcing an imminent, devastating three-front attack with the words: "This is our military plan. We want to hit you tonight from three points: here, here and here". Eghbalpour left the meeting immediately afterwards, with his delegation, which also included the two chiefs of pro-Iranian Shia militias in Iraq: Hadi al-Amiri³⁹ and Abu Mahdi al-Muhandis⁴⁰.

---

³⁷ Cf. Fazel Hawramy: *How Iran helped Baghdad seize back Kirkuk*, Al Monitor, Iran Pulse, Oct. 17, 2017: <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2017/10/iran-kirkuk-recapture-soleimani-quds-force-eghbalpour.html> (accessed 17 October 2017; source available now under: <http://www.barcelonaradical.net/info/9929/how-iran-hel-ped-baghdad-sei-ze-back-kirkuk>, accessed 25 July 2018).

³⁸ His brother Ali Eghbalpour is Iranian Vice Consul General (and security administrator) in Sulaimaniyah.

³⁹ Hadi Al-Amiri, former Iraqi transport minister, leader and SG of the "Badr Organization", a political party and one of the most influential pro-Iranian Shia-Paramilitaries ("Badr Brigade") in Iraq. Among other things, Al-Amiri was blamed by the US for a bomb attack in June 1996, in which 19 "US Air Force servicemen" were killed (see the Stanford documentation: <http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/435>, accessed 20 October 2017).

⁴⁰ Abu Mahdi al-Muhandis (Jamal Jafaar Mohammed Ali Ebrahimi), Iraqi military commander who heads the Shia-dominated "Al-Hashd Al-Sha'abi" "Popular Mobilization Forces PMF". Al-Muhandis is accused of terrorism and was convicted to death in absentia by a court in Kuwait for involvement in 1983 Kuwait bombings: cf. NYT 07.02.2007: <http://www.nytimes.com/2007/02/07/world/middleeast/07bomber.html?r=0> (accessed 20 October 2017).

16 October 2017: Around 2:30 am local time, Iraqi army forces and pro-Iranian Iraqi Shia militia, led by officers of the "Quds" brigades of the Revolutionary Guards of the Islamic Republic of Iran, and "Turkmen" paramilitaries, backed by Turkey, began to attack Kirkuk in concerted military "blitz", with operations on several fronts from the northwest and the south. The detailed course of these battles is still largely unclear, with divergent accounts by the fighting parties completely contrary. A final assessment does not seem possible based on currently available sources. From independent information however, the following seems relatively clear:

The much-needed adequate weapons to defend Kirkuk demanded from Masoud Barzani and promised by him, never arrived with PUK "Peshmerga" commanders.⁴¹ Moreover, Kirkuk was generally not abandoned by PUK "Peshmerga" without a fight. Lack of ammunition and notorious rivalry between "Peshmerga" leaders of PUK and KDP did, however, contribute significantly to the Iraqi Kurds being militarily ousted from Kirkuk within a few hours.

Which "Peshmerga" units ultimately withdrew and when, from certain front sections in and around Kirkuk is still highly controversial. Available information is utterly contradictory. According to independent⁴² sources KDP-"Peshmerga" withdrew from the oilfields Bai Hasan and Avana northwest of Kirkuk, held

---

⁴¹ Verbal communication of leading PUK commanders in Kirkuk from Oct.17, 2017.

⁴² Reuters, 17.10.2017: <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-iraq-kurds-oil/iraqi-forces-take-control-of-all-oil-fields-operated-by-state-owned-north-oil-in-kirkuk-idUSKBN1CM0KN?ref=hyper.com> (both accessed 24 Jan. 2018). Similar as well: Spyer 2017: "The demoralized KRG has abandoned positions further west. In Sinjar, Khanaqin, Makhmur, Gwer and other sites on the Ninawah Plain, the Iraqis are pushing forward. The intention appears to be to take back the entirety of the Plain, where the peshmerga of the ruling KDP, not the PUK, were dominant. Yet they too have so far retreated without resistance." (<https://www.the-american-interest.com/2017/10/18/fall-kirkuk-made-iran>, accessed 18 Oct. 2017).

by them since 2014, "without firing a shot". These two oil fields produced almost half of the Kurdish regional government's oil, 295,000 barrels of crude oil per day. The "KDP-Peshmerga" would then have left areas in the northwest, such as Sinjar, Bashiqa and from mainly Christians inhabited areas northeast of Mosul. Following this, Iraqi army troops, along with Shia fighters of the "Al-Hashd al-Sha'abī" and "Turkmen" militia, had advanced from the north towards Kirkuk and occupied the key oilfields.

As for military engagements south of Kirkuk and around the city center, so far only contradictory inconclusive information is available about these. A chronology published by the KDP-related media house "Rûdaw", in which numerous eyewitnesses are quoted,⁴³ says this: *Battles: "Fierce fighting"* by PUK "Peshmerga" units confirmed especially in the south of Kirkuk, from Tuz Khurmatu via Daquq to about Taza. This is confirmed by other sources, quoting a young PUK commander (Major Nihad), who said he and his corps Taza had resisted advancing Shia militia for four hours, but then had to give up because his unit run out of ammunition.⁴⁴ Lack of ammunition, disunity and rivalries among "Peshmerga" leaders (PUK and KDP alike) are also generally cited as major internal reasons for Iraqi Kurds ultimately quickly losing military control of Kirkuk. How many PUK commanders ultimately defended Kirkuk to their last bullet, and how many left the city without a fight, cannot be finally determined on the basis of available information. Statements by eyewitnesses are striking, including that pro-Iranian Iraqi-Shiite "Hashd al-Sha'abī" militias committed atrocities. "Rûdaw" journalist Hevidar Ahmed reported that he had seen the bodies of ten "Peshmerga" killed in Kirkuk

---

⁴³ *Kurdistan. Iraqi forces take Kirkuk, lower Kurdistan flag*, Rûdaw, 16.10.2017: <http://www.rudaw.net/english/kurdistan/151020177> (accessed 16 Oct. 2017).

⁴⁴ Fazel Hawramy: *How Iran helped Baghdad seize back Kirkuk*, Al Monitor, Iran Pulse, Oct. 17, 2017, l.c.

battles against "*Hashd al-Sha 'bī*" being piled on an open flatbed truck. All had been beheaded.⁴⁵ The "*Peshmerga*" had fiercely resisted at first, but then gave up after increasing losses and lack of ammunition. "*Hashd al-Sha 'bī*" had also engaged in burning and looting Kurdish houses in Tuz Khurmatu. The PUK High Command has recently put the number of its "*Peschmerga*" killed in fighting around Kirkuk at around one hundred. "*Dozens of PUK Peshmerga*" were wounded or missing.⁴⁶

Iraq "*Iranian-controlled satrapy*"

The direct involvement of officers of the Islamic Republic of Iran in the fighting for Kirkuk is also confirmed by European and American witnesses. The "*blitz*"-operation to recapture Kirkuk under Iran's obvious guidance and critically co-executed by pro-Iranian Shia "*proxy*" militias in Iraq is currently compared with the conquest of West Beirut by the "*Hezbollah*" in May-June 2008 Lebanon (Jonathan Spyer: 2018).⁴⁷ As in Lebanon and Beirut, Iran has exploited a vulnerable, fragmented political system in Iraq and Kirkuk, suddenly putting the screws on, and creating new facts, he writes.⁴⁸ This was "*a black day for the Kurds*". The "*fall of Kirkuk*"

---

⁴⁵ According to eyewitnesses, these "*Peshmerga*" were not supposed to have been decapitated alive, their bodies had rather been defiled. Responsible for this are (according to Hevidar Ahmed) "*Hashd al-Scha 'bī*" militias, who had previously been trained in the fight for Mosul against IS terrorist groups.

⁴⁶ Pavel Talabani, elder son of Jalal Talabani and Hero Ibrahim Ahmed, in an interview with BBC Newshour, 20th Oct. 2017: http://www.bbc.co.uk/programmes/p05kj6wv?ocid=socialflow_twitter; likewise, with France 24 TV, the same day: <http://www.france24.com/en/20171020-interview-bafel-talabani-kirkuk-barzani-sulaymaniyah-puk-abadi-baghdad-referendum-turkey> (both accessed 20 October 2017).

⁴⁷ Spyer, Jonathan (2018): *The Fall of Kirkuk: Made in Iran*. The American Interest, 18.10.2017: "*the sudden application of force ... Perhaps the closest parallel might be the Hezbollah takeover of west Beirut in May-June 2008*": <https://www.the-american-interest.com/2017/10/18/fall-kirkuk-made-iran> (accessed 18 Oct. 2017).

⁴⁸ "*Indeed, the fractured nature of Kurdish politics, the absence of a single, united military force, and the differing international alliances and orientations of the two main*

showed how far Iraq has already become an *"Iranian-controlled satrapy"*, demonstrating how *"unrivaled efficient"* Iran has become in using *"methods of revolutionary and political warfare"*, as Iranian Revolutionary Guards have practiced it throughout the Arab world.⁴⁹

Warnings of a new civil war

The rapid and dramatic military loss of Kirkuk and (other) *"disputed territories"* triggered a highly emotional war of words among Iraqi Kurdish leaders, primarily between KDP and PUK. Both accused each other of *"high treason"*, *"failure"* and *"cooperation with the enemy"*. For example, in a TV interview with *"Rûdaw"*, Masrour Barzani, the elder son of Masoud Barzani and head of the KRG *"Security Council"* in Erbil, accused unnamed *"people from the PUK"* of committing *"the biggest treason ever in modern Kurdish history"*, surrendering Kirkuk to *"the government of Iraq and the Hashd al-Scha'bi"* militia and *"selling out ... the territory of Kurdistan"*. *"A national court"* should decide *"the fate of such people who committed treason"*, he said, and pass

---

parties in the KRG - namely the Kurdish Democratic Party of President Masoud Barzani and the PUK - have long constituted a central vulnerability of the Kurdish system in northern Iraq. We appear to have witnessed a masterful exploitation of this vulnerability, a sudden and decisive turning of the screw." (Spyer 2018, l.c.).

⁴⁹ *"It is a black day for the Kurds, from every point of view. The fall of Kirkuk confirms the extent to which Iraq today is an Iranian-controlled satrapy. And it vividly demonstrates the currently unrivaled efficacy of the Iranian methods of revolutionary and political warfare, as practiced by IRGC throughout the Arab world."* (Spyer 2018, ibidem). See also: Idem (2017): *Tehran Is Winning the War for Control of the Middle East*. Foreign Policy, 21.11.2017: <http://foreignpolicy.com/2017/11/21/tehran-is-winning-the-war-for-control-of-the-middle-east-saudi-arabia> (accessed 21st Nov. 2017). Jonathan Spyer is *"director of the Rubin Center for Research in International Affairs at the Interdisciplinary Center IDC, Herzliya, Israel, and a fellow at the Middle East Forum."*

judgement on them.⁵⁰ Anonymous postings appeared in KDP-related media calling for top PUK politicians to be tried and, if convicted, to be shot by "a firing squad".⁵¹ These allegations were rebuffed by Pavel Talabani as "baseless and disgusting accusations".⁵² Qubat Talabani, younger son of Jalal Talabani and acting KRG vice-premier, warned that the PUK's existence was threatened at both "foreign and domestic" levels, which could also have a direct impact on the survival of the Kurdistan Region of Iraq as a whole.⁵³ Mala Bakhtiyar, a member of the PUK politburo, deplored an increasing "atmosphere of hatred" and openly warned against "dangers of a new civil war".⁵⁴ At the end of 2017, widespread protests and riots broke out in large parts of Iraq's Kurdistan Region, particularly in December. According to various sources, about ten young people were killed by Kurdish security forces and another hundred were temporarily arrested.⁵⁵ The demonstrations were similar to those of February-April 2011,⁵⁶ but once again had the character of political and social unrest rather than militant uprisings. Protesters demanded political reform, democracy, and this time the resignation of the entire KRG

---

⁵⁰ Rûdaw Interview, 10.01.2018: *Despite losses, Kurds have 'promising future' if united: Masrour Barzani*: <http://www.rudaw.net/english/interview/10012018> (accessed 10 January 2018).

⁵¹ Anonym-posting under "Comments" "rudaw.net" (<http://www.rudaw.net/english/kurdistan/201120175>, accessed 14 February 2018): Excerpt: "They must be tried and, if convicted, face a firing squad. That is the demand of the Nation and also fair." (got 21 Likes and 7 Dislikes).

⁵² Interviews with BBC and France 24 TV, l.c.

⁵³ Source: <http://www.rudaw.net/english/kurdistan/201120175> (acc. 20 Nov. 2017).

⁵⁴ Source: <http://www.rudaw.net/english/kurdistan/181020174> (acc. 18 Oct. 2017).

⁵⁵ Sources, selection: <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-iraq-kurds-protests/kurdish-protesters-set-fire-to-party-offices-in-northern-iraq-idUSKBN1EC1N8>; <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-41804717>; <http://ekurd.net/demonstrations-iraqi-kurdistan-2018-01-05>; <http://www.rudaw.net/english/kurdistan/181220173> (all accessed 5th January 2018).

⁵⁶ In greater detail: Hennerbichler (2011): <http://hennerbichler.info/aufstaende-2011.html>; idem (2012): <http://hennerbichler.info/verbesserte-lage-2012.html>.

leadership as well. They were accused of failure, corruption, nepotism, mismanagement, and human rights violations. Above all, the recent protests had been inflamed by years of unpaid or only partially-paid salaries and a growing gulf between rich and poor in the Kurdistan Region. The riots of 2011 could not change the status quo, the newly-rebellious wanted a fresh start. Outcome uncertain.

Mutual accusations

The recent Iran-dominated geostrategic struggle for a future solution for Kirkuk and (other) "*disputed territories*" in Iraq has also dramatically worsened intra-Kurdish power conflicts and once again brought Iraq's Kurdistan Region to the brink of civil war. The main point is that the two traditional political partners, the KDP and PUK, who have been leading Iraqi Kurdistan since the beginning of the 1990s under a continuous powersharing arrangement, accuse each other of depriving each other (again) of power with the help of neighboring foreign countries (Iran and Turkey). The PUK suspects that their "*Peshmerga*" units, which have essentially controlled Kirkuk since 2014, were deliberately denied adequate weapons for the defense of the city, in order to ensure that the PUK ultimately would not only be displaced from Kirkuk by the vast military superiority of Iraqi and pro-Iranian/Turkish Iraqi Shia-militias, but also be physically eliminated and at last be removed from power. The KDP, in turn, fears that Iran-orientated future options, advocated by the PUK, would ultimately result in a systematic demise both of the KDP and the Barzani family and therefore endanger their decades-long de facto political domination over the Kurdistan Region. This conflict came at a new peak when media reported that, following the fall of Kirkuk, Pavel Talabani reached agreement on October 18, 2017, with Hadi al-Ameri on a nine-point program for a future solution both for Kirkuk and other "*disputed areas*" as well as for the Iraq's Kurdistan Region.

Pavel Talabani - Al-Amiri plan

There is currently no official written text available of this plan signed by the persons who agreed it. So far, it is being called an *"oral agreement"*. The content was discussed in urgent meetings, in which in particular politicians from parties in the Sulaimaniyah area participated, and whose goal was to reach speedy, last-minute compromise solution with Baghdad to prevent an impending war for Kirkuk and other *"disputed areas"*. However, the interlocutors were ultimately unable to agree on a common text in a timely manner. As a result, Pavel Talabani and al-Amiri presented agreed goals as *"oral agreements"*. A deputy from the *"Gorran"* (change) movement in the Baghdad parliament, Masoud Haidar, summarized nine points from the talks in English and had them published on October 18, 2017, on a web portal in Germany.⁵⁷ This version contains the following key points: (2) 17 administrative districts of Kirkuk, including the city center, which have been managed *"by Kurdistan"* since 2014, will be handed over to the central government in Baghdad. (3) In the *"next six months"*, Kirkuk's city center to be jointly administered, 15 city districts by Kurds, the remaining 25 *"by others"*. (4) The Iraqi central government to control strategic facilities such as the K1 (military) base and oilfields. (6) The central government also to pay the salaries of Kirkuk and Sulaimaniyah employees. (8) The *"Halabja-*

---

⁵⁷ *"AWDNEWS"*, 18.10.2017: <http://www.awdnews.com/index/bafel-talabani-hadi-al-ameri-reach-agreement> (accessed 18 Oct. 2017). *"AWDNEWS"* has no imprint and does not disclose who is behind it. As seat is *"Germany"* stated (<http://www.awdnews.com/index/contact/>). The *"Gorran"* MP Masoud Haidar himself is considered a very serious parliamentarian. So far, the PUK has not officially issued an opinion as to whether the quoted plan by Pavel Talabani with Al-Amiri could be an agreement between two private persons only or one authorized by the PUK. Pavel Talabani currently has no function in the leadership of the PUK, does not hold a ministerial office in the KRG government, but is vice-chairman of the KRG *"Asayish"* security/secret services.

Sulaimaniyah-Kirkuk Province" to be formed. (9) A new (regional) government to be established for this new province.

If confirmed, a new variant would be attempting to negotiate a special status for Kirkuk, in which 15 out of 40 urban districts would be administered by Kurds, 25 by other population groups, along with the federal central government in Baghdad, and where Baghdad would also be responsible for strategic military facilities, oil-fields (promotion and sales), and salary payments (in the quoted wording from the text, only for Kirkuk and Sulaimaniyah). At the same time, 15 Kurdish-led Kirkuk city districts would join forces with the governorates Sulaimaniyah and Halabja⁵⁸ to form a new province of the Federal Republic of Iraq, establishing together the "*Halabja-Sulaimaniyah-Kirkuk Province*" with its own autonomous regional government. An internationally-mediated negotiation process (for example, involving the UN and intermediaries such as the USA or France) is expressly not mentioned. The implementation of a 15:25 ethnic proportional control regime for Kirkuk is, according to the text, to be implemented within six months. Up to now no Kirkuk solution has ever met with success in decades. The two partners, Pavel Talabani and al-Amiri, are primarily military men but not government members. According to the "*Gorran*" MP Masoud Haidar their joint agreement came about "*under supervision*" of the Iraqi-Shiite Prime Minister Haider al-Abadi, and was mediated by the Iranian Brigadier General Qassem Soleimani, the commander of al-Quds (Jerusalem) Brigades, the elite units of the Iranian Revolutionary Guards Pasdaran (IRGC). How much support or chances of success this plan may have is therefore largely unclear, as are essential details; so far, reactions have been highly controversial. At its core, it seeks an Iran-dominated Kirkuk settlement based on a 15:25 ethnic proportional representation of

---

⁵⁸ Halabja has only been a governorate since 2014 and was previously part of Sulaimaniyah.

Kurds: Turkmen/Arabs/other minority groups that could split the existing Iraqi Kurdistan Region into two: a northern, Turkish-influenced KDP/Barzani dominated one, based in Erbil, but without integrating parts of Kirkuk and also without direct access (control) of regional oilfields (production); and a second, new area largely influenced by Iran under PUK/"Gorran" (and others') leadership presumably based in Sulaimaniyah, but with crucial partial integration into a future, geostrategic, oil and power center, namely Kirkuk. If this were to happen, the existing powersharing arrangement of the KDP and PUK in the leadership of the Kurdistan Region would be replaced by their division into two autonomous Kurdistan regions of Iraq. A de facto two-part Kurdish administration, KDP/Erbil and PUK/Sulaimaniyah, has already existed,⁵⁹ though only temporarily, following fresh civil conflicts in 1994-1997, but in each case within territories of the Kurdistan Region. This had been established in 1992 and was then formally recognized by the Constitution of the Federal Republic of Iraq 2005 (Article 117.1). Yet, for the first time, Iraqi Kurdistan would, should the plan be implemented, be politically and territorially divided with a multi-

---

⁵⁹ At that time, in August 1996, Masoud Barzani had also asked Saddam Hussein (in writing) for military assistance to drive the PUK out of Erbil and defeat it in order to avert his own downfall: cf. i.a.: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/country_profiles/2893067.stm; <http://edition.cnn.com/WORLD/9609/12/iraq.barzani/index.html>; https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1996/09/10/kurds-allied-with-saddam-drive-rivals-toward-border/6d3b4185-ab7a-4bbb-ba03-74ada5a7b14b/?utm_term=.f43cfb687e2f; <http://www.merip.org/mero/mero01240>; Teimourian, Hazhir (1996): Letter: Independent, 6 September 1996: <http://www.independent.co.uk/voices/letter-a-historic-betrayal-of-the-kurds-why-barzani-threw-in-his-lot-with-saddam-5601503.html>; <http://www.nytimes.com/1998/07/25/world/us-welcomes-kurdish-leader-who-betrayed-cia-in-iraq.html> (all accessed 16 February 2018); Riedel 2017: "Masoud [Barzani] was capable of his own deception. In August 1996, he colluded with Hussein to let the Iraqi army enter Erbil to massacre Iraqi oppositionists to gain strength against his lifelong Kurdish rival Jalal Talabani. Dozens of Hussein opponents were brutally killed. [US operation] Provide Comfort watched and did nothing to stop the slaughter.": <https://www.brookings.edu/blog/markaz/2017/11/02/masoud-barzani-and-the-roots-of-kurdish-distrust-of-the-united-states> (acc. 2 November 2017); further reading: Cockburn 2002: XX; Galbraith 2006: 156.

ethno-cultural Kirkuk solution under the auspices of Iran, with an administrative reorganization into two equal Kurdistan regions. The result would no doubt be that both eventually go their own separate political, economic, and social ways. Preliminary reactions are predictably controversial, reflecting conflicting interests. The Barzanis and the KDP have been particularly critical. They see threats to their own vital, and common Kurdish interests.

Recent development as of April 2018: The leadership of the Patriotic Union of Kurdistan decided by a clear majority not to adopt the Talabani-Amiri plan regarding the future of Kirkuk and other "*disputed territories*" as an official negotiating position of the party.⁶⁰

Rudiments of a solution for Kirkuk

Prospects: While there is no prospect of a convergence of such entrenched positions, still there now exist basic concepts about a framework of possible compromise, especially on the future of Kirkuk and other "*disputed areas*". Such ideas command a certain respect, such as the approaches to preliminary solutions which were worked out by the "*United Nations Assistance Mission for Iraq (UNAMI)*" established in 2003.⁶¹ Moreover, from the Kurdish side there is also a proposal of then Iraqi President Jalal Talabani. This continues to meet with considerable approval: it involves first giving Kirkuk a special federal interim status, as is the case for the Belgian capital, Brussels. This could then be finalized by mutual negotiations based on Article 140 of the 2005 Iraqi Constitution

---

⁶⁰ Verbal communication 26 April 2018.

⁶¹ UNAMI has not completed preliminary work on a possible Kirkuk solution and published in April 2009 a discussion paper entitled "*Possible Options for the Future Administrative Status of Kirkuk Within the Iraqi Federation*," "*discussion paper*", April 2009, (see especially pp. 7–10). Yet, this text is currently not available online.

(Kane 2011: 27, 52).⁶² UNAMI suggested several future options for Kirkuk in a preliminary study worked out in 2007-2009 (parts of which were published in April 2009). Among these ideas were either according a special partly-autonomous status to the region, this to be confirmed by a final referendum of those entitled to vote, and a so called "*dual nexus*" model, whereby both the federal government in Baghdad as well as the regional KRI government would jointly exercise jurisdiction over Kirkuk and its administration. Since then, all major players have reaffirmed their own partial claims, but with no ultimate willingness to compromise.⁶³ Most recently, a position paper by the incumbent KRG government led by Prime Minister Nechirvan Barzani, released on 24 September 2017 - the day before the Iraqi Kurdish independence referendum - clearly hardened fronts of an "*irreparably damaged*" Iraqi constitution of 2005.⁶⁴ Future options for Kirkuk continue to appear open and uncertain.

---

⁶² Talabani quoted by Kane 2011: 52, fn. 70 (cited original-source not available online): "*President Talabani: 'Kirkuk Is an Iraqi Issue'*", *Al-Ittihad* (PUK sponsored), May 31, 2010. *The Brussels capital region includes both French and Flemish communities. It is a distinct federal region of Belgium, alongside Flanders (Flemish-speaking) and Wallonia (French-speaking), and although it is geographically surrounded by Flanders, it is institutionally separate from it and specific measures are taken to protect the cultural and language rights of both communities within it.*"

⁶³ Examples, cited by Kane 2011: 52, fn. 69: "*Maliki: Kirkuk Belongs to the Iraqi Government, Zaman, October 15, 2008, where Maliki says that 'Kirkuk is a city that belongs to the federal government ... the only suitable solution, at this time, is to treat it as a special case, like being an independent region.'*" Sam Dagher, '*Iraq Election May Leave Kirkuk Status Uncertain*,' *New York Times*, March 12, 2010, reports Allawi as having called for a '*special situation*' for Kirkuk that would keep it under Baghdad's control, but give extra powers to a local government equally divided among all groups; see also '*Nechirvan Barzani Expresses Readiness to Share Urban Administration in Kirkuk*,' *TurkishPress.com*, October 19, 2008, <http://www.tur-kishpress.com/news.asp?id=254359> (accessed December 16, 2010), where the former KRG prime minister says that all ethnic groups should administer Kirkuk together "in a fair way as a Kurdish region."

⁶⁴ *The Constitutional Case for Kurdistan's Independence & A Record of the Violation of Iraq's Constitution by Successive Iraqi Prime Ministers and Ministers, the Council of Representatives, the Shura Council, the Judiciary and the Army* (2017):

Recent youth protests with numerous deaths

The defeat by the Iran-Iraq-Turkey forces' blitz offensive in and around Kirkuk in mid-October 2017, also played a crucial part in contributing to renewed protests, especially by young people in the Kurdistan Region. These continued for weeks, and about 10 young people were killed. Unrest repeatedly broke out. Already conflict-laden, polarized, divided and fractured multi-ethno-cultural Iraqi-Kurdish society drifted once again to the brink of a new internal civil war.

Russia

Russia sees itself as a rising geostrategic world-power in a post-colonial reorganization of the evolving Middle East,⁶⁵ a region

---

http://cabinet.gov.krd/uploads/documents/2017/Constitutional_violations_Sept_24_2017.pdf: pdf: key statements (*Executive Summary*, pp. 1-3): "As this text demonstrates, Iraq's violations of the Constitution are extensive. No less than 55 of its 144 Articles have been violated, and a further twelve have not been fulfilled or implemented [...]. Therefore, just less than half of the articles have either been violated or are unfulfilled. These failures are persistent and deliberate; they cannot be excused by the presence of insurgencies. ... The democratic as well as the federal principles of the Constitution have been systematically violated. ... The operation of electoral laws and of coalition agreements have simply confirmed Kurdistan's judgment that neither pluralist democracy nor federalism can be expected from any Baghdad government. This referendum [25 September 2017] will enable the people of Kurdistan and those in Kirkuk and the disputed territories to express their democratic right to dissolve the Constitution of 2005, which has been irreparably damaged."

⁶⁵ Yefremenko 2017: "The goals of Russian Policy [are] in a greater Middle East. ... a foreign policy priority is to consolidate Russian positions as one of the centers of power in the region ... and have a foothold in different parts of the region." Russia expects from a "greater Middle East" engagement clearly "economic dividends" too: "Russia's long-term presence in the region will require considerable resources. Clearly, Russia should offset those costs by gaining serious economic preferences in Syria and other parts of the Greater Middle East, including participation in post-war reconstruction and development of natural resources. Political and military-strategic achievements should be converted into economic dividends.": <http://eng.globalaffairs.ru/number/By-the-Rivers-of-Babylon-19037> (accessed 1st Dec. 2017).

increasingly engaged in an explosive upheaval with no clear eventual outcome.

Latest development: Middle East/Eurasia in general: Russia wants "to guarantee equal rights" for "the Kurds" "within the countries in which they live". Any other strategy "in the Kurdish matter" would mean "playing with fire" from Moscow's point of view, would be "dangerous" and could "disturb the whole region". This latest strategy of the Russian government regarding the Kurds was clarified by Foreign Minister Sergei Lavrov in February 2018 in a guideline interview with "Euronews TV".⁶⁶ According to this, Russia's current Kurdish policy basically consists in helping to secure "equal rights" for Kurds in countries in which they live, and primarily through contacts with the capital powers of these states.

Iraq: In Iraq, however, Russia set significantly more nuanced accents: A few days before the independence referendum of the Iraqi Kurds, the stock exchange listed Russian oil and gas concern "Rosneft" concluded a cooperation agreement with the KRG government in Erbil on September 18, 2017, which was also internationally noted.⁶⁷ According to this "Rosneft" wants to supply Europe from 2020 onwards, to a large extent with natural gas from the Kurdistan Region Iraq. Gas deliveries from Iraqi Kurdistan should then represent around six percent of total European demand and account for one sixth of Russia's gas exports. A new pipeline is to be built

---

⁶⁶ Euronews, 16.02.2018: <http://de.euronews.com/2018/02/16/sergej-lawrow-wir-sind-keine-geiseln-irgendwelcher-erwartungen> (accessed 16 February 2018).

⁶⁷ Zhdannikov, Dmitry (2017): *Russia's Rosneft clinches gas pipeline deal with Iraq's Kurdistan*, Reuters, 18.09.2018: <https://www.reuters.com/article/kurdistan-rosneft/russia-rosneft-clinches-gas-pipeline-deal-with-iraqs-kurdistan-idUSL5N1LY0TS> (accessed 18 September 2017). Barmin 2017: "Since Kirkuk came under Kurdish control in 2014, Russian energy giants have shown great interest in developing oil and gas fields in Iraqi Kurdistan; in fact, Russia's priorities visibly shifted from Iran to Iraq.": <http://eng.globalaffairs.ru/book/Kurdish-referendum-a-double-edged-sword-for-Russia-19026> (accessed 1st Dec. 2017).

by 2019/ 2020 and will be routed via Turkey to Europe. For the time being, the inner-Kurdish KRG requirement will be covered by 2019, and by 2020 major gas exports to Europe are planned. According to Reuter's, the value of these investments is estimated at more than \$ 1 billion, and the "Rosneft" project in Iraqi Kurdistan, which has been announced for the next two years, at some \$ 4 billion.⁶⁸ In addition, "Rosneft" has granted the KRG government in Erbil financial support, aimed primarily at improving infrastructure, in the form of "hundreds of millions of dollars in loans" ("Reuters"), which should also enable Iraqi Kurdistan to endure the severe financial crisis in ongoing disputes with Baghdad, which have escalated since 2014, when the KRG began to export its own regional oil without Baghdad's formal approval. With its new projects in Iraqi Kurdistan "Rosneft" is also rivaling the Russian competitor "Gazprom", which is also a leading gas supplier to Europe and is drilling for oil in the Kurdistan Region.⁶⁹ Iraqi Kurdistan has some of the largest oil and gas reserves in the world at its command.⁷⁰ About two months after finalization of the gas deal with the KRG Regional Government in Erbil, Russian Energy Minister Alexander Novak said after a meeting with Prime Minister Haider al-Abadi in Baghdad: "The Iraqi government has no complaints about our projects in the Kurdistan territory".⁷¹ So far: Russia is currently especially concerned with a regionally emphasized cooperation with the Iraqi Kurds, that pursues economic priorities, as

---

⁶⁸ Mamedov, Ruslan (2017): *Is it time for Moscow's "Kurdish Policy" in Iraq?* RIAC, 06.10.2017: <http://russiancouncil.ru/en/analytcs-andcomments/analytcs/is-it-time-for-moscow-skurdish-policy-in-iraq/> (accessed 6 Oct. 2017).

⁶⁹ Cf. on the current status of the KRG-GAZPROM cooperation: <http://www.gazprom-neft.com/press-center/lib/1159674/> (accessed 24 February 2018).

⁷⁰ Mills 2016: 17-21.

⁷¹ Citing Rûdaw, 07.12.2017: <http://www.rudaw.net/english/business/071220171> (accessed 18 Dec. 2017).

Moscow stresses, and is implemented in political-diplomatic agreement with the central government in Baghdad.⁷²

Syria: The future of territorial integrity and state sovereignty of both Iraq and Syria cannot be fully assessed at present. As far as the Syrian Kurds are concerned, however, there is a limited geo-strategic constant of an otherwise open and unpredictable development: the regime of Bashar Hafez al-Assad on its own accord not only offered the Syrian Kurds limited regional autonomy in March 2013, but also decreed it within the framework of an administrative reform-process in the area around Kamishli/Qamishlo in the northeast.⁷³ At first, the Syrian Kurds did not win this form of autonomy in a military struggle. It has now culminated in the "*Democratic Federation of Northern Syria*". Even though, the future of this "*Federation*" appears to be open and undetermined, Syria's Foreign Minister Walid al-Moualem recently reaffirmed in an interview with "*Russia Today*" on the occasion of the independence referendum of the Iraqi Kurds on September 25, 2017, that the government in Damascus is "*open to negotiations with Kurds over their demand*

---

⁷² Yefremenko 2017: "*Russia ... should be vitally interested in strengthening political, economic, and military-technical cooperation with the government in Iraq as well as with South Kurdistan, whether autonomous (for the time being) or independent. Russia does not want to get directly involved in processes that may lead to the emergence of 'Sunnistan' in Iraq.*": <http://eng.globalaffairs.ru/number/By-the-Rivers-of-Babylon-19037> (accessed 1st Dec. 2017). Barmin 2017: "*the key reason Russia shied away from supporting the Kurdish referendum was the timing.*": <http://eng.globalaffairs.ru/book/Kurdish-referendum-a-double-edged-sword-for-Russia-19026> (acc. 1 Dec. 2017).

⁷³ Cf.: Ibrahim 2013: 274, fn. 34: "*Syrian President Bashar al-Assad declared Kamishli/Qamishlo a Muhafaza/ District in March 2013 as a result of the reorganization of the district administration system in Syria. This has created a district in northern Syria with almost 85 percent of Kurdish citizens.*" (translated from German by the author of this analysis). Further reading: Araabi, Samer (2017): *Syria's Decentralization Roadmap*. SADA, 23.03.2017: <http://carnegieendowment.org/sada/68372> (accessed 23rd March 2017).

for autonomy within Syria's borders".⁷⁴ Since then, the regular Syrian army has been supporting Syrian Kurds at least temporarily (although luke-warmly) in the fight for Afrin in the north-west, which was recently lost (for the time being) to Turkish invasion forces and its Islamist proxies. Predominantly positive reactions about autonomy for Syrian Kurds were also expressed by Russian authors.⁷⁵ Accordingly, it would not be unfounded to suppose that Bashar al-Assad's regime would be finally prepared too to grant the Syrian Kurds limited regional self-government, provided a comprehensive future solution could preserve Syria's territorial integrity (and confirm Bashar al-Assad in power), and that Syria would then intend to further use the Kurdish minority as a kind of "soldier peasants" along the northern border to Turkey.

Israel

In the 1960s and 1970s, "Mullah"⁷⁶ Mustafa Barzani pursued geo-strategic, sometimes completely contradictory, multiple tactics at the same time in the struggle of the Iraqi Kurds for self-determination: On the one hand, he tried to achieve self-government for the Kurds in Iraq with the support of the former Soviet Union, but at the same time he also continued his own contacts with Baghdad for an autonomy solution. Firstly, because he did not trust the Soviets because of his experiences of more than ten years in exile (which was based on reciprocity); secondly, because he had seen that the Kremlin had ultimately opted for Baghdad and against the Kurds

---

⁷⁴ Quoting Reuters, 26.09.2017: <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-kurds/damascus-says-syrian-kurdish-autonomy-negotiable-report-idUSKCN1C10TJ> (accessed 26 Sept. 2017).

⁷⁵ Barmin 2017: "Moscow has accepted the idea of Kurdish autonomy in Syria": <http://eng.globalaffairs.ru/book/Kurdish-referendum-a-double-edged-sword-for-Russia-19026> (accessed 1st Dec. 2017).

⁷⁶ "Mullah" was used as honorary title for Mustafa Barzani (from Arab. "maulāja" for "Sir", cf. Lokotsch 1927: 115, 1448; Arab. *maulā*) and not for an Islamic theologian with an academic diploma.

in the struggle for influence in Iraq; and, last but not least, because he did not want to promote a unilateral supremacy of Moscow over Baghdad. Mustafa Barzani therefore began to co-operate in parallel and then predominantly with Israel, US and Iran. His main objectives were as follows:

First, he saw in a growing cooperation with (pro-) Western states a power-political balance to the formerly dominant influence of the ex-USSR in Iraq (and the Middle East) and was convinced that this tactic could improve future options of the Kurds to achieve regional self-government in Iraq. Secondly, he wanted to weaken the Iraqi army, especially under Saddam Hussein, both in attacks against Kurds and at the height of the 1967 and 1973 Middle East wars against Israel, but without ever burning bridges to Baghdad for good, and indeed continued efforts of the Kurds for a modus vivendi in Iraq. Thirdly, he also hoped to prevent a common, threatening, devastating action by the Saddam Hussein regime and Iran against (Iraqi) Kurds. And fourthly: he also wanted to persuade the US to put decisive pressure on Saddam Hussein to grant Iraqi Kurds autonomy, specifically in the expectation that US Secretary of State Henry Kissinger would honor a pro-Western stance on the part of the Iraqi Kurds. This would greatly enhance his US Middle East doctrine of undermining the Saddam Hussein regime, to undermine its claim to leadership in the Arab world and would help to get the Egyptian President Anwar al-Sadat (1918-1981) out of Soviet influence and push him through as Israel's upcoming future peace partner. Kissinger, however, showed no interest in involving the (Iraqi) Kurds in building an Israel-Egypt Middle East peace process, and finally brutally dumped the Kurds down in 1975 in their struggle for regional self-government.⁷⁷

---

⁷⁷ Hennerbichler 2004: 571-576.

"New Middle East-Alliance Israel - Saudi Arabia - Gulf States- (France) - Kurds"

Latest development: Israel's Prime Minister Benjamin Netanyahu, as the first and so far, only acting head of government on the world stage, recognized both the referendum of the Iraqi Kurds of September 25, 2017, and the establishment of an independent Kurdish State (in northern Iraq) as legitimate, and endorsed them. A few days before the referendum, Netanyahu had his office send a statement out to foreign correspondents on September 13, 2017, which consisted of two sentences and ended with the statement: *"[Israel] supports the legitimate efforts of the Kurdish people to achieve their own state"*.⁷⁸ Netanyahu hereby reiterated his appeal on June 29, 2014, before the annual conference of the Institute for National Security (INSS) in Tel Aviv *"to support the Kurds' aspiration for independence ... They are a fighting people that have proven political commitment and political moderation but they're also worthy of their own political independence."* This would strengthen moderate forces in the Middle East and avert the advance of radical Islamists. Netanyahu also announced the foundation of a new *"axis for regional collaboration"* between Israel, Saudi Arabia, the Gulf States and Egypt, which should also include Kurds.⁷⁹ About a year and a half later, Israeli Justice Minister Ayelet Shaked, at an INSS conference in Tel Aviv on January 19, 2016, openly called for *"the establishment of a Kurdish state that separates Iran from Turkey, one which will be friendly towards Israel ... The Kurds are an*

---

⁷⁸ <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-kurds-israel/israel-endorses-independent-kurdish-state-idUSKCN1BO0QZ>; <https://www.haaretz.com/israel-news/netanyahu-supports-establishment-of-independent-kurdistan-1.5450316> (both accessed 14 September 2017).

⁷⁹ <https://www.timesofisrael.com/kurds-in-iraq-deserve-independence-netanyahu-says> (acc. 1st Febr. 2018).

ancient, democratic, peace-loving people that have never attacked any country ... It is time to help them."⁸⁰

Controversial Reactions

Israeli Prime Minister Benjamin Netanyahu's support September 13, 2017 for the independence referendum of Iraqi Kurds and an independent state of Kurdistan has received very different international responses. Harsh rejection was expressed above all by the Shiite leadership of Iraq. *"We will not allow the creation of a second Israel in northern Iraq"*, Iraqi Vice-President Nuri al-Maliki warned at a meeting with US-ambassador Douglas Sliman on 17th September 2017 in Baghdad.⁸¹ In sharp contrast came resolute appeals from Israel to swiftly equip the (Iraqi) Kurds with modern, heavy Israeli weapons in order to help them thus ultimately to achieve a state of their own: *"Therefore, we should supply the Kurds with the heavy arms that they need to fight for independence"*, wrote for example Rachel Avraham in an oped article in *"The Jerusalem Post"*.⁸² The Kurds should also be included in a new strategic alliance of improved Israeli relations with Saudi Arabia and the Gulf Cooperation Council (GCC), possibly also including France, to stem Iran's hegemony efforts over the Middle East. The Israeli government should formally form a strategic alliance (Iraqi) Kurdistan-GCC-France-Israel, *"to stop Iran"*.⁸³ At the same

⁸⁰ Cf.: <https://www.timesofisrael.com/shaked-calls-for-an-independent-kurdistan> (acc. 1st Febr. 2018).

⁸¹ Cf.: <http://www.rudaw.net/english/middleeast/iraq/17092017>; <http://www.jpost.com/Arab-Israeli-Conflict/Iraqi-VP-warns-against-creation-of-second-Israel-for-Kurds-505332> (both accessed 19 Sept. 2017).

⁸² <http://www.jpost.com/Opinion/Israel-should-arm-the-Kurds-515340> (acc. 27. 11.2017).

⁸³ *"We should utilize the improved relations between Israel and Saudi Arabia to build a strategic alliance between the Gulf Cooperation Council, Israel, the Kurds and perhaps also France, which has a vested interest in putting a halt to Iranian aggression in Lebanon. [...] Therefore, it is time for the Israeli government to be proactive in the fight against Iran by enabling the Kurds to establish an independent state, which will be at the*

time, other analysts warn that Israel cannot really afford to take on an upswing Iran even in close cooperation with Kurds (Amir 2017⁸⁴). Particularly critical comments have been published by the American Middle East and Kurdish expert Michael Rubin.⁸⁵ He accuses Israel's Prime Minister Benjamin Netanyahu of *playing "a cynical and inconsistent" "game" with the Kurds*. Israel neither seems prepared to help the Kurds militarily if *"Turkish troops, Iran's Qods Force, or Iraq's Hashd al-Sha'abi militias enter the region"*, nor *"does it appear that Israel is willing to give weaponry to the Kurds"*, Rubin pointed out. Rather, *"Israeli authorities" would be "guilty of inciting the Kurds toward disaster"*, he criticizes and fears Kurdish history could repeat itself with different actors: *"In the early 1970s, the Iraqi Kurds became a Cold War proxy in the battle for influence between the United States and the Soviet Union. [...] Today, however, Israeli leaders treat the Kurds as pawns in a new Cold War between Jerusalem and Tehran."*

---

forefront in the struggle against Iran and will significantly help Israel defend its security. We should put our money where our mouth is and give the Kurds the weapons that they so badly need to defend themselves. Time is running out. The Israeli government should act now and form a Kurdish, GCC, French, Israeli alliance to stop Iran" (Avraham I.c.). Halbfinger 2017, citing former "US National Security Council" analyst Kenneth M. Pollack: *"A breakaway Kurdistan could prove valuable to Israel against Iran, which has oppressed its own Kurdish population. [...] and that an independent Kurdistan will be a base for Israeli operations against Iran, via Iran's Kurdish population."*: <https://www.nytimes.com/2017/09/22/world/middleeast/kurds-independence-israel.html> (acc. 23.09. 2017).

⁸⁴ Amir, Daniel (2017): *"But Jerusalem can't afford the real cost of a reborn Kurdistan: an empowered Iran": Why Israel Can't Support an Independent Kurdish State*. Haaretz, 12.09.2017: <https://www.haaretz.com/opinion/.premium-why-israel-can-t-support-an-independent-kurdish-state-1.5449891> (accessed 12 Sept. 2017).

⁸⁵ Quotes: Rubin, Michael (2017): *Israel's Benjamin Netanyahu is playing a cynical game on the Kurdish referendum*. AEI, 25.09.2017: <http://www.aei.org/publication/israels-benjamin-netanyahu-is-playing-a-cynical-game-on-the-kurdish-referendum/> (accessed 25 Sept. 2017). Similar: Hassani, Ramyar (2018): *What the Kurds of Iran and Iraq should learn from Kurds in Syria*. The Jerusalem Post, 04.02. 2018: *"The Kurds of Syria have not been waiting for the support of the West and will not expect it in the future either. They have followed a better path: believing in themselves and ignoring the empty promises called politics and diplomacy."*: <http://www.jpost.com/printarticle.aspx?id=540680> (accessed 10 February 2018).

Evidently, *"Israel is not going to be able to give Iraqi Kurdistan what it needs."* Either *"Israel is willing to support the Kurds where and how it counts"* or *"they would do better if Israel simply remained silent"*, Michael Rubin advised. The inconsistency of the Israeli Prime Minister is also diagnosed by Rhys Dubin: After all, Netanyahu has finally come to a *"two-state solution"*, Dubin ambivalently records, but only in Iraq, where he advocates an independent Kurdistan as a buffer state against Arabs and Iranians, which is traditionally called *"periphery policy"* in Israel, while he denies Palestinians their own independent state in coexistence with Israel.⁸⁶

Motive search - misjudgments

Setbacks⁸⁷ for the Iraqi Kurds as a result of the independence referendum on 25 September 2017 are attributed primarily to Masoud Barzani,⁸⁸ who initiated it against international warnings.⁸⁹ This is

---

⁸⁶ Dubin, Rhys (2017): *Netanyahu Finally Supports a Two-State Solution - In Iraq*. Foreign Policy, 13.09.2017: <http://foreignpolicy.com/2017/09/13/netanyahu-finally-supports-a-two-state-solution-in-iraq> (accessed 13 Sept. 2017). Similar too: Cohen 2017: *"The Kurdish people must have a state of their own, and the sooner the better. The international community should support the independence of Kurdistan, not only the establishment of a Palestinian state. Self-determination and independence should be the prerogative of all peoples, not a principle selectively applied."*: BESA Center Perspectives Paper No. 507, June 24, 2017: <https://besacenter.org/perspectives-papers/kurdistan-referendum/> (accessed 2nd Oct. 2017).

⁸⁷ Gunter 2018: 26-27: *"disastrous failed referendum"*; 29: *"probably the most important reason for the referendum disaster was KRG disunity"*; 40: *"the Kurds have been victims of leaders guilty of selfish partisanship and greed."* 41: *"some unity in the guise of the KRG, it shockingly collapsed following the failed advisory referendum on independence held on September 25, 2017. So far, no Kurdish leader has proven able to make the transition from tribal or provincial warlord to a true national statesman."*

⁸⁸ Riedel 2017: *"His leadership has set back Kurdish hopes just when they seemed on the cusp of victory. [...] Iran engineered the whirlwind against Barzani. The White House was slow to react and outmaneuvered by Tehran. The first test of Trump's new tough Iran strategy is a blowout for the Ayatollahs and the Iranian Revolutionary Guards. The most pro-American segment of the Iraqi population was kneecapped."*

⁸⁹ Especially critical Michael Rubin 2017: AEI, 20.12.2017: *"Barzani called the referendum not only for nationalist reasons, but as a distraction from the ruin which has*

explained differently, but the main points are that Barzani wanted to enforce the date of the referendum against worldwide rejection (with the exception of Israel) for (KRG) internal domestic reasons,⁹⁰ hoping to emerge stronger;⁹¹ that he had been ill-advised,⁹²

---

resulted from a quarter century of his rule. [...] Barzani refused to step down at the end of his presidential term. Like many autocrats, he clamped down on the free press. Iraqi Kurdistan became a dangerous place for independent reporters as the intelligence service run by Barzani's eldest son reportedly murdered several who criticized the de facto president's nepotism and corruption. As so often happens among dictatorships, he unleashed a cycle in which nepotism bred mismanagement, mismanagement encouraged corruption, and corruption which directed the region to economic ruin. Today, Iraqi Kurdistan is more than \$20 billion in debt, investors are fleeing, and the situation is getting worse." <http://www.aei.org/publication/is-the-kurdish-spring-here> (accessed 25 February 2018).

⁹⁰ Cf. IRIS 2017: 10: *"To deflect attention [from] KRG's undemocratic government"; 14: "distracting from the economic and political context"; Collin, Katy (2017): The Kurdish referendum won't deliver independence - here's why it matters anyway. Brookings, 19.09.2017: <https://www.brookings.edu/blog/markaz/2017/09/19/the-kurdish-referendum-wont-deliver-independence-heres-why-it-matters-anyway> (accessed 19 Sept. 2017);*

⁹¹ Mamedov 2017: RIAC, 10.06.2017: *"Barzani [...] deflecting attention from existing problems linked to Kurdistan's grave socioeconomic situation. In addition, [...] to draw the population's attention away from his legitimacy as a president; [...] and to ensure popular support for his clan."*

⁹² Cf. i.a.: *"The Economist"*, Feb. 19th 2015, saw *"Kurdistan ever closer to independence"*: <https://www.economist.com/news/international/21644167-iraqs-kurds-are-independent-all-name-they-must-play-their-cards-cleverly-if-they>: *"Never before has Turkey been so friendly to Iraq's Kurds. Never before has the government in Baghdad needed the co-operation of the Kurds in Erbil so badly. Now, surely, is the Kurdish moment."* - Zaman 2016: 1: *"[...] Iraqi Kurdistan on the Cusp of Statehood"*; 26: *"the Iraqi Kurds are closer than ever to realizing their dream. It is up to their leaders..."*; A RAND-study of Nader et al. 2016: IX predicted: an independent state of *"Iraqi Kurdistan"* would no longer be a *"someday"* issue, but *"a very real possibility"*, even though, the authors didn't want to be pinpointed down to a specific date when such an independent Iraqi Kurdistan would be established. See in sharp contrast to such (questionable) presumption i.a.: Natali, Denise (2017): *Iraqi Kurdistan was never ready for Statehood*. Foreign Policy: 31.10.2017: <http://foreignpolicy.com/2017/10/31/iraqi-kurdistan-was-never-ready-for-statehood>; similar: Dziadoz, Alex (2017): *The Economic Case Against an Independent Kurdistan. The costs will be large and exacting. The Atlantic: 26.09.2017: <https://www.theatlantic.com/international/archive/2017/09/kurdistan-barzani-iraq-turkey-blockade-oil/541149>* (all accessed 1 Nov. 2017). See

but also proved to be resistant to counseling again; that he misjudged the international, geostrategic situation,⁹³ that he relied on lip service from ex-politicians, risked too much,⁹⁴ gambled too high,⁹⁵, backed the wrong horse⁹⁶ and ultimately lost, which would accelerate his political departure.⁹⁷ Masrour Barzani defended his father by saying that there had been "negotiations" with the US and Europe, letters had been exchanged, but the staff of the contacted countries had changed, with the result that none of the "promises"

---

for older assessments for example MEPC 2004: vol. XI, no. 1, spring 2004, online: <https://www.mepc.org/journal/kurds-iraq-0> (papers presented: Michael M. Gunter: Why Kurdish statehood is unlikely; Denise Natali: Transnational Networks: New Opportunities and Constraints for Kurdish Statehood; Robert Olson: Turkey and Kurdistan-Iraq, 2003; Nihat Ali Özan: Could a Kurdish State Be Set Up in Iraq?; Khaled Salih: Kurdish Reality in an Emerging Iraq; M. Hakan Yavuz: *Provincial NOT Ethnic Federalism in Iraq*).

⁹³ Hiltermann & Fantappie 2018: Masoud Barzani "made two miscalculations": "The first was Barzani's expectation that the United States would support him as he moved toward statehood, [...] the second source of Barzani's miscalculation ... lies much closer to home. The inconvenient fact is that Kurdish leaders like to boast that they built a thriving democratic bastion in the largely autocratic Middle East - but they never actually did. After Saddam Hussein's fall, the two main Kurdish parties - Barzani's Kurdistan Democratic Party (KDP) and Jalal Talabani's PUK - did not pour their energies into creating functional rule-of-law institutions or diversifying the economy. Instead, they used oil money to enrich themselves, their families, and their party cadres." - Bruce Riedel, Brookings, November 2, 2017, explains "the roots of" Masoud Barzani's "Kurdish distrust of the United States" with "bearing the legacy of" the "pattern of American betrayal" and concludes: "But Americans have been consistent for decades. Masoud was right": <https://www.brookings.edu/blog/markaz/2017/11/02/masoud-barzani-and-the-roots-of-kurdish-distrust-of-the-united-states> (acc. 2 Nov. 2017).

⁹⁴ ICG 2017: 8: "Barzani overplayed the Kurdish hand".

⁹⁵ Cf. Taylor, Adam (2017): "the Kurds' gamble did not pay off", The Washington Post, 17.10.2017:

https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2017/10/17/a-new-battle-in-iraq-gives-iran-the-upper-hand/?utm_term=.e219984de781 (accessed 17 Oct. 2017).

⁹⁶ Dziadoz 2017 l.c.: "Barzani gamble".

⁹⁷ The Guardian (Martin Chulov, Erbil, Julian Borger, Washington, Saeed Kamali Dehghan, London), 16.10.2017: "devastating blow to the Kurdish region's de facto president, Masoud Barzani": <https://www.theguardian.com/world/2017/oct/16/iraq-kurdish-forces-army-us-military> (accessed 16 Oct. 2017).

had been met and ultimately only "we" (the Iraqi Kurds) had to pay the price that (alleged) undertakings were broken.⁹⁸

Democratic leadership vacuum

The political future of Iraq's long-standing Iraqi Kurdish regional president Masoud Barzani does not seem ultimately determined.⁹⁹ Currently there is conflicting information available. Masoud Barzani was elected KRI President for four years by the Kurdish Regional Parliament in Erbil on 13 June 2005 by a large majority. On July 25, 2009, he was confirmed by direct election with about 70% for another four years in office. His term expired in the summer of 2013. The terms of office of regional Iraqi Kurdish Presidents are not regulated by a KRI Constitution, because that does not yet exist today. There is still only one draft, but so far, the parties represented in the regional parliament of Erbil have not been able to agree on it with the necessary constitutional majority (latest draft: Kelly 2010: 774-808). Therefore, the relevant term of Iraqi head of states according to the 2005 Constitution of the Federal Republic of Iraq (Article 72.1) is also used for the maximum term of office of KRI Regional Presidents, and it provides for four years, with the possibility of being re-elected once. Nevertheless, the Iraqi-Kurdish Regional

---

⁹⁸ Rûdaw-Interview, 10.01.2018: *Despite losses, Kurds have 'promising future' if united: Masrour Barzani: "there were negotiations before, promises made, letters were written and handed down to the Kurdistan Region by the United States itself and Europe, but the staff [working for these countries] had changed, and therefore as a result none of the promises were honored, nor were owned up by anyone, neither did anyone pay the price for [breaking them] except us."*: <http://www.rudaw.net/english/interview/10012018> (acc. 10 Jan. 2018).

⁹⁹ Riedel 2017: *"Masoud [Barzani] now is apparently ending his political career although retirement has never really been an option for Middle East politicians. After carrying out a referendum to endorse Kurdish independence against the advice of nearly everyone, he has seen the Baghdad regime recapture the crucial city of Kirkuk and the oil fields essential to Kurdish self-sufficiency. His leadership has set back Kurdish hopes just when they seemed on the cusp of victory. He is widely discredited although his base remains violently faithful."*

Parliament passed a resolution in 2013 that allowed Barzani to remain in office for another two years. This was justified by a special crisis situation. As a result, its democratically legitimized regional presidency ended on 19 August 2015. But since then Masoud Barzani seems to have continued in office without a democratic mandate. He is also addressed by diplomats as "*president*". Most recently, Barzani himself announced that he will no longer run for (KRI) office and resign as Regional President of the Iraqi Kurds.¹⁰⁰ The latter has not yet happened. Barzani had previously initiated a new institution, "*a self-declared High Political Council*" (Rubin 2017), for whose role there exists no consensus among Iraqi-Kurdish parties and whose future democratic legitimacy is currently unclear. Masrour Barzani has recently indicated that his father had to be regarded a "*national symbol*" who made history, and will continue to hold power as "*president*" of the Iraqi Kurds "*made by history*" because they would continue to "*need him*" in the future too.¹⁰¹ This claim to power is interpreted in such a way that Masoud Barzani could finally use the non-binding referendum of 25 September 2017 as a kind of voter mandate for him personally to remain in power as head of his self-declared "*High Political Council*" (Rubin 2017: l.c.: "*In other words, he and his family remain in control*"; Riedel 2017: "*violently faithful*"), until he himself could someday in the uncertain future proclaim an independent Kurdistan and become its first president. Whether such a presidential power claim could be realized in reality after heavy setbacks from the devastating

---

¹⁰⁰ BBC, 29 Oct. 2017: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-41794083> (accessed the same day).

¹⁰¹ Rûdaw-interview, 10.01.2018: *Despite losses, Kurds have 'promising future' if united: Masrour Barzani: "the history of Mr. President, the struggle of Mr. President, the past of Mr. President, the achievements of Mr. President have made the president a national symbol. It is not like a government position for him to assume power for four, eight, twelve years, and then when post is over, then his role will be diminished. The role of Mr. President will not be over with this, as it did not begin with this. He is a president made by history. We need him ..."*: <http://www.rudaw.net/english/interview/10012018> (accessed 10 January 2018).

consequences of the referendum initiated by him seems entirely open and not assessable.¹⁰²

Democracy deficits - consecutive power sharing

Since the first free elections on 19 May 1992, Iraqi Kurdistan has been governed by power sharing between KDP and PUK.¹⁰³ During the civil war of 1994-1997 there were already two separate regional Kurdish administrations, each run by the KDP and PUK.¹⁰⁴

---

¹⁰² Interestingly, to launch a claim to high power from an unfavorable position was in family tradition already before not seen as unbridgeable contrast. By way of example: In the 1980s Masoud Barzani together with his half-brother Idris and a close relative, the later Iraqi Foreign Secretary Hoshiar Zebari, had three French technicians abducted and kept for months in KDP-I custody who were ordered to modernize for the then Saddam Hussein regime the radar observation system Mosul-Kirkuk-Sulaimaniyah. The President of France at the time, François Mitterrand (1916-1996), campaigned personally for their immediate and unconditional release together with the late Austrian Chancellor Bruno Kreisky (1911-1990). Zebari communicated as "*gestures*" that might help to speed up the rescue letters by the Pope, French communist leader Georges Marchais (1920-1997) and Bruno Kreisky addressed to Masoud Barzani and kindly asking him to release the three technicians. This could be achieved but did not noticeably lead to a breakthrough of his international recognition and reputation. Masoud Barzani then lived with his family in refugee houses in Karaj and was granted by the Shah-Iran in the 1980s also a small KDP power base in exile in Rajan, a village on Zagros east slopes at the triangle Iran-Iraq-Turkey.

¹⁰³ Michael Rubin 2017: AEI, 20.12.2017, blames for the historical development equally the two major political parties KDP and PUK led by the families Barzani and Talabani: "*Neither the Barzanis nor the Talabanis have a birthright claim to the region's leadership. Rather than set Kurdistan down a path to prosperity, they have become the region's Mubaraks and Ben Alis. Rather than pull Iraq forward, the Iraqi Kurdish leadership for both cynical and corrupt reasons seeks to push it back. [...] Increasingly, it is becoming clear that the real threat to Iraqi Kurds and Kurdistan lies not in Baghdad, Najaf, or Karbala, but with two families in Erbil.*" : <http://www.aei.org/publication/is-the-kurdish-spring-here> (acc. 25th February 2018).

¹⁰⁴ Source of quoted data: KRG-government Erbil: First free elections 19 May 1992. First democratically elected Regional-PM: Fuad Masum, PUK, first Vice-Premier: Rowsch Shaways, KDP-I. Kurdish civil war: May 1994 - 24 November 1997. Two separate regional administrations Erbil (KDP-I) & Sulaimaniyah (PUK): In PUK controlled areas: 1992-2005, in KDP dominated: 1996-2005. The PUK administration in Sulaimaniyah had 4 Regional-PMs: 1: Fuad Masum: 4 July 1992 - 26 April 1993; 2:

A parliamentary democracy of changing political majorities has not evolved until now.¹⁰⁵ In short: The first free Iraqi Kurdish regional elections of 19 May 1992 ended with 51:49 for the PUK against the KDP, but were then converted into a 50:50 power sharing. In the second election on January 30, 2005, KDP and PUK entered a joint list called the "*Democratic Patriotic Alliance of Kurdistan*". In the third election of July 25, 2009, the KDP/PUK alliance was renamed "*Kurdistani List*". In the fourth round of voting on 21 September 2013, KDP and PUK ran for the first time since 1992 as individual parties, but at the same time continued their political power sharing cooperation and after protracted negotiations with the 2009 founded reform movement "*Gorran*" (change) finally agreed to an all-party collaboration in the Regional Parliament in Erbil. The latter was the first attempt to execute regional parliamentary rule virtually without an opposition, but ultimately failed because of that. Since the renewed civil war of

---

Kosrat Rasul Ali: 26 April 1993 - 21 January 2001; 3: Barham Salih: 21 January 2001 - 4 July 2004; 4: Omer Fattah Hussain: 4 July 2004 - 14 June 2005. KDP/Erbil-administration: 3 Regional-PMs: 1: Rowsch Shaways: 26 September 1996; 2: Nechirvan Barzani: 20 December 1999 - 14 June 2005. Second regional election (after reconciliation KDP-PUK and formation of the joint party list "*Democratic Patriotic Alliance of Kurdistan*": 30 January 2005: mutual consent to two KDP/PUK half-time-PMs: 1: Nechirvan Barzani, KDP: 1st of March 2006 - 31st of August 2009; 2: Barham Salih, PUK: 1st September 2009 - 17 January 2012. Third election: 25 July 2009: Joint "*Kurdistani List*" (KDP/PUK): Newly founded "*Gorran*" (change movement) attains big success with 22% of the electoral votes and 25 out of 111 seats in the KRG Regional Parliament and emerges right from the start as second-strongest political force after the first-ranking KDP/PUK electoral alliance "*Kurdistani List*" alliance with 53% and 59 seats (-19). Again, two KDP/PUK half-time-PMs: 1: Barham Salih: 28 October 2009 - 5 April 2012; Nechirvan Barzani: since 17 January 2012. Fourth election: 21st September 2013: KDP & PUK compete for the first time in recent history as single parties; results: KDP: 37,79% & 38 seats; Gorran (defends position as second strongest party): 24,21% & 24 seats; PUK drops back to rank three: 17,80% & 18 seats. Incumbent KRG-government Nechirvan Barzani, KDP-I (Premier), and Qubat Talabani, PUK (Vice-Premier): in office currently as 8th KRG-cabinet since 8 June 2014.

¹⁰⁵ Cf. the guideline-interview 2013 with Nawshirwan Mustafa (1944-2017): <https://www.youtube.com/watch?v=a7bOReG8WJ4> (accessed 15 February 2018).

1994-1997, Iraqi Kurdistan has been split into two administrations of the KDP in Erbil and the PUK in Sulaimaniyah, each of varying lengths, both claiming to represent of all of Iraqi Kurdistan. So far, there have been four regional, Kurdish-Iraqi, free democratic elections: 1992, 2005, 2009 and 2013. The fifth is scheduled for 2018. At the end of each election political opponents accused each other of electoral fraud. To some extent international observers had been able to monitor KRI elections. Democratic structures of a powersharing between parliament, government, independent judiciary and administration have been rudimentary ever since.

A parliamentary democracy in which power originates from the people as the sovereign and where political decisions are made by (ever changing) majorities so far could not prevail in the Kurdistan Region of Iraq (Rubin 2017: l.c. criticizes a "*democracy charade*"). Ramifications in the wake of the September 2017 independence referendum threaten to divide Iraqi Kurdistan once again and to aggravate political differences, up to further dangers of a new civil war. Moreover, there are also growing fears that the geo-strategically escalating struggle for Kirkuk and other "*disputed territories*" in Iraq could possibly trigger new military conflicts in the Middle East and Eurasia. Polarization and escalation are dominating widely, relaxation is not in sight, and sustainable compromise solutions not immediately apparent.

New generation of leaders

At the time of going to press, Kurdistan's current Iraqi political parties were in the process of changing leadership generations and repositioning. In KDP-Iraq, incumbent KRG Prime Minister Nechirvan Barzani has provisionally taken on from his uncle Masoud Barzani political and diplomatic settlement negotiations with the central government in Baghdad on the basis of the 2005 Iraqi

constitution. The KDP security services are still headed by Masrour Barzani, the elder son of Masoud Barzani. This is interpreted as a possible, future new leadership order within KDP and the Barzani family. Nechirvan Barzani is considered capable of compromising, while Masrour is described as autocratic. However, it seems unclear whether Nechirvan could prevail finally against Masrour Barzani in the long run.¹⁰⁶ The Patriotic Union wants to elect a new leadership at a future congress after the death of Jalal Talabani. The PUK is still fragmented in about half a dozen partly rival wings and also split in crucial questions who should lead the PUK into the future and with what program. The outcome is undefined. But it is clear that women will again play a leading role in future PUK leadership positions. Long-standing PUK Regional (Deputy) Prime Minister and Iraqi Vice-PM Barham Salih has left the Patriotic Union in 2017 to form the new "*Coalition for Democracy and Justice*" party. It presents itself as a modern reform party of the future on the basis of a western, democratic value system. Finally, the "*Gorran*" (change) party founded by Nawshirwan Mustafa in 2009, is also about to regroup, following his death in May 2017. Mustafa emerged from the PUK like Salih. So far "*Gorran*" had been successful above all as an opposition movement. The party fights against endemic corruption, for democracy, human rights, equal treatment of women, press freedom and for a functioning constitutional state.

Economy: Kurdistan Region Iraq insolvent

Because key data is lacking, it is still not possible to describe seriously the economic situation of the Kurdistan Region Iraq according to scientific principles and also administrative rules as they are

---

¹⁰⁶ Masoud Barzani "*has raised*" "*his children*" "*to believe they are superior*": Rubin, AEI, 27.07.2017: <http://www.aei.org/publication/will-masrour-barzanibe-the-cias-lat-est-embarrassment> (acc. 25 Sept. 2017).

regulated by law for instance in member states of the European Union, which is associated with Iraq (and the Kurdistan Region) on the basis of a Partnership and Cooperation Agreement signed May 11, 2012. By contrast, the government of the Kurdistan Region Iraq, for example, does not publish (current) budget data modeled on the EU, nor does it provide detailed, published and verifiable evidence of the use of public funds.¹⁰⁷ The "Kurdistan Region Statistics Office" in Erbil is a construction site,¹⁰⁸ not an independent authority guaranteed by law such as "Eurostat" in Luxembourg, but belongs to the KRG Planning Ministry and is a subordinate office, subject to directives.¹⁰⁹ Moreover, principles such as how the unemployment rate is calculated according to international standards, cannot be compared with those of "Eurostat". Currently, for example, the KRG unemployment rate as of the second half of 2015 is given as a total of 13.52%. But it is in reality much higher. The reason is that in KRG labor market calculations a significant

---

¹⁰⁷ DeWeaver 2017: 10: "The current situation in Kurdistan is difficult to quantify because almost none of the statistics commonly published for most other economies are available. There is, for example, no monthly or quarterly time series data covering GDP, industrial production, capacity utilization, fixed asset investment, or employment. Indicators based on firm and household-level surveys, often among the most widely followed economic time series, are similarly unavailable." Mark DeWeaver, like other employees of the "IRIS: Institute of Regional and International Studies", which is docked at the "AUIS: American University of Iraq Sulaimani", strives through painstaking detail work, mostly based on survey methods, to paint a serious, correct up-to-date picture of the actual KRI economic situation. Recent publications (selection): DeWeaver, Mark (2017): *Economic Issues in Iraq & the Kurdistan Region*. IRIS (Institute of Regional and International Studies) Booklets: The State of the Economy, March 2017: <https://auis.edu.krd/iris/sites/default/files/ECONOMY%20IRIS%20BOOKLET%20March17.pdf>; Tabaq hali, Ahmed (2017): *Iraq's Economy after ISIS: An Investor's Perspective*, IRIS, November 2017: https://auis.edu.krd/iris/sites/default/files/IRIS_Iraq%20Post-ISIS%20Economy%20ATFINAL.pdf; Bartnik, Aaron (2017): *Obstacles and Opportunities for Entrepreneurship in Iraq and the Kurdistan Region*, IRIS, July 2017: https://auis.edu.krd/iris/sites/default/files/IRIS_Entrepreneurship%20in%20Iraq%20and%20KRI%20report.pdf.

¹⁰⁸ <http://www.krso.net/Default.aspx?page=article&id=1166&l=1> (acc. 28.02.2018).

¹⁰⁹ Cf. the self-portrait of the "Kurdistan Region Statistics Office": <http://www.krso.net/Default.aspx?page=article&id=975&l=1> (acc. 28 Febr. 2018).

proportion of persons are listed as employed, even though they have no jobs and also do not provide employment/services, and therefore, would be rather classified as social benefits recipients in accordance with "Eurostat" guidelines (although KRI does not have an analogous social security system with proper health care insurance and pension fund institutions). The reasons for this are that the Kurdistan Region Iraq has a so-called "rentier economy" (De-Weaver 2017: 2). These are mainly understood as regional/national economies that derive revenues largely unilaterally (in most cases) from oil (such as the African states of Nigeria, Angola, Uganda or South Sudan) and distribute from that to a largely state-dependent population a kind of a minimum income (often below poverty level). However, the term "rentier" interpreted as "pensioner" does not apply to Iraqi Kurdistan precisely because the populations concerned are mainly not "retirees" (like former "Peshmerga" without pension rights and social security protection), but mainly young people without jobs. Iraqi Kurdistan currently has a very young society. Of the more than 5 million people, 36% are aged up to 14 and only 4% over 63. The average age is just over 20. Thus, more than half of the population is under 20.¹¹⁰ Yet, among these young people, unemployment is estimated at between 40% and 60%.¹¹¹ Among them are still about 30,000 trained young Iraqi Kurds holding academic diplomas who continue to find no jobs and receive financial help from the KRG administration. And in this sense only, they are officially considered "employed by the state" (DeWeaver 2017: 2-3). In total, around 1.2 million KRG citizens of working age are currently receiving funds from the Iraqi-Kurdish regional administration. On average, these amounted to

¹¹⁰ Cf.: <http://cabinet.gov.krd/p/page.aspx?l=12&s=050000&r=304&p=214>; main source for that is the UNDP Iraq Human Development Report 2014: http://www.iq.undp.org/content/dam/iraq/img/Publications/UNDP-IQ_IraqNHDR2014English.pdf (both accessed 28th February 2018).

¹¹¹ Synopsis by the author: http://hennerbichler.info/aufstande_2011.html and <http://hennerbichler.info/verbesserte-lage-2012.html> as of 2012.

between about \$ 300 and \$ 600 per month (depending on the segment of society). In total, these funds make up around 70% of all current KRG budget expenditures. The KRG thus needs at least about \$ 750 million per month to pay these salaries. At the same time, there is no viable economic structure in the Kurdistan Region of Iraq. Above all, there exist no vital small and medium-sized enterprises as the backbone of any viable economy. The private industry in general is only rudimentary in being, with the exception of a few branches of industry such as cement or agriculture.

From boom to crisis into bankruptcy

Since 2014, the economic situation of the Kurdistan Region Iraq has deteriorated dramatically. The KRI slid into the biggest recession in its history, with catastrophic implications.¹¹² The reasons are partly homemade¹¹³ and are also due to still dangerously unresolved constitutional issues such as rights for production and export of oil and gas between Iraqi Kurds and the federal central government in Baghdad. Most recently, a dramatic decline in oil prices since about 2014 has had a major effect, though this was beyond the influences of Iraq and the Kurds, but whose consequences were not always assessed as factually-correct by the Kurdish regional

---

¹¹² DeWeaver 2017: 2: *"Kurdistan's Great Recession. From boom to bust in the rentier economy. [...]The impact on the private sector has been little short of catastrophic. Consumer spending has collapsed, property prices have crashed, occupancy rates at four and five star hotels have plummeted, and work on many projects has come to a virtual standstill. Capacity utilization at cement plants is falling, car dealerships are struggling, income at banks and insurance companies is down sharply, and sales of big-ticket electronics items are slumping. Businesses that only two years ago were making record profits are now fighting for survival."*

¹¹³ Hassani 2018: *"On the one hand, despite domestic corruption the hope of greater assistance from the West has pushed the Kurds in Iraq further back. Though it is worth noting that lust for wealth and power has thrown the leadership of KRG (Kurdistan Regional Government) into the peril of Iranian and Turkish control."*: The Jerusalem Post, 04.02. 2018: <http://www.jpost.com/printarticle.aspx?id=540680> (accessed 4 February 2018).

administration. For example, the KRG government in Erbil assumed that it could export enough quantities of oil from Iraqi Kurdistan via Turkey in 2014, so that it would be in a winning position to both stabilize and further develop Iraqi Kurdistan on its own. And in all likelihood, as the KRI leadership calculated, they could do this better than before, since the Iraqi Kurds accuse Baghdad for years of having continuously withheld from them substantial shares of 17% due to them of the annual federal Iraqi budget (less expenses for general government state services).¹¹⁴ However, this calculation did not work out. As early as 2014, international reliable calculations were already available to all sides involved of how much revenue an independent Iraqi Kurdistan would need in order to survive independently from its own economic power. Such calculations had been done i.a. by the US administration under President Barack Obama and were recently also confirmed in June 2017 by the former CIA Director David Petraeus:¹¹⁵ *"We calculated at one point - the CIA - that they needed to export about 800,000 barrels of oil at US\$105 per barrel"*, Petraeus explained and came to the pessimistic conclusion: *"But I literally don't think they can afford to be independent. [...] They are only producing 800,000 barrels on a really good day and exporting a subset of that now in the forties per barrel. So, they still need some of what they get from Baghdad."* A recent analysis, conducted by the international consulting firm "Deloitte" on behalf of the KRG government in Erbil published on 13 January 2018, essentially confirms the information provided by Petraeus.¹¹⁶ Following therefore, the US analyses that the Kurdistan Region Iraq would have had to produce and sell more than double as much crude oil as it did in order to survive economically independent from Baghdad, and on top of that, even then, the

¹¹⁴ KRG GOV. 2017: 17-18: <http://cabinet.gov.krd/uploads/documents/2017>.

¹¹⁵ Rüdaw, 26.06.2017: <http://www.rudaw.net/english/kurdistan/260620171> (acc. 02. 02.2018).

¹¹⁶ http://cabinet.gov.krd/uploads/documents/2018/Deloitte_Report_on_KRG_Oil_Export_Consumption_and_Revenues_for_First_Half_of_2017_ENG_KU_AR.pdf (accessed 13 January 2018).

KRI could have only survived independently if it would have been able to sell crude oil to world market prices "at US\$105 per barrel" which, since 2014 had fallen dramatically to less than half of estimated values. When then finally, the government of Prime Minister Haider al-Abadi froze all payments to the KRG because the Iraqi Kurds exported KRI oil without approval of Baghdad, the Kurdistan Region slid dramatically into the biggest economic crisis of her young history. The consequences are partly catastrophic and continue: about 70%, or about 1.2 million Kurds, who depend on the income of the regional government in Erbil, including about 126,000 teachers, have received for years only about 50% of their salaries, and for some months none at all. This sharply widened the gap between rich and poor and brought hundreds of thousands to the poverty line.¹¹⁷ Many families continue to rely on last savings or borrow money from relatives who still have reserves. Private loans are currently hard to come by. Many thousands of employees on KRG payrolls continue to stay out of office for days or, if at all, show themselves occasionally for a few hours.¹¹⁸

Insolvency without Baghdad "rescue umbrella"

Further research aspects worked out by Mark DeWeaver 2017: 2-18, 37-44 (selection): Private consumption declined exceptionally sharply. Meat consumption per capita dropped in the KRI from 45 kg before the current "big recession" to 23 kg in 2015. The poverty rate escalated from 3% in 2013 to 12% at present (estimates of the

---

¹¹⁷ Rubin 2017 stresses a particularly sharp contrast, according to which Masoud Barzani earns more each month than US presidents in a whole year: "[Masoud] Barzani receives more per month than the US president does in a year": AEI, 20.12.2017: <http://www.aei.org/publication/is-the-kurdish-spring-here> (acc. 25.02.2018).

¹¹⁸ DeWeaver 2017: 44: "The bureaucracy is corrupt and poorly managed, lacks competent staff, and is so underfunded as a result of the salary crisis that employees are coming in as infrequently as only once a week. Under these circumstances, there is bound to be a considerable gap between how policies are supposed to work in theory and how they actually turn out in practice."

"Kurdistan Region Statistics Office"),¹¹⁹ which above all hit the more than two million refugees who are receiving humanitarian aid from the KRG since 2011.¹²⁰ The KRG administration deplores a continued lack of adequate international funds for refugees hosted by the Iraqi Kurds and sees no options that the majority of them could return to their homes in the near future.¹²¹ Car dealers hardly grant loans for

---

¹¹⁹ Current figures provided by the KRG Ministry of Interior on 26 April 2018 online (<http://cabinet.gov.krd/a/d.aspx?s=040000&l=12&a=56760>) are: "the unemployment rate has increased by threefold from 3% in 2013 to 14% in 2016 and poverty rate dramatically augmented from 6% to 14%."

¹²⁰ KRI has absorbed more than two million inland Iraq & Syria refugees since 2011, an increase of about 28% of the KRG population of about 5.2 million 2014-2015: Data quoted by PM Nechirvan Barzani at a KRG-World bank conference in Erbil in February 2015: <http://cabinet.gov.krd/a/d.aspx?s=040000&l=12&a=52985> (accessed 2nd February 2018). Latest available figures published by the KRG Ministry of Interior's Joint Crisis Coordination Centre, JCC, in Erbil on 26 April 2018 are as follows (<http://cabinet.gov.krd/a/d.aspx?s=040000&l=12&a=56760>): "Today, the Kurdistan Region hosts more than 1.4 million displaced individuals of which 250,000 are refugees. Overall, our region is host to 97% of the Syrian refugees in Iraq and 40% of the internally displaced Iraqis. [...] Today, 37% reside in nine refugee camps in Erbil, Duhok and Slemani governorates of the KRI and the rest are hosted within local communities." - KRI Refugee Situation - Statistical Overview: "A total of 274,931 persons of concern (refugees) are in the Kurdistan Region of Iraq; 248,382 Individuals (81,000 families) Syrian refugees are registered in Iraq; 37% live in 9 camps in Erbil, Duhok and Slemani and 63% living in out of camps; 47% Syrian refugees are female and 53% are male; 34% of Syrian refugees are children aged 0 -11 years; 70% of Syrian refugees in Kurdistan Region of Iraq are either women or children; 35% Families do not have proper shelter and live in difficult conditions; 32% Families have member/s with a serious medical condition who need special support and care; 70% Children aged 6 to 12 years enrolled in formal and informal schooling." "We must also draw attention to the fact that the KRI is also hosting 20,700 Turkish, 13,120 Iranian and 697 Palestinian formally registered refugees. This brings the total number of refugees in our region to 274,931 individuals who are in need of different types of support and assistance." The KRG statement also emphasizes a "KRG's rights-based policy that granted freedom of movement, residency and work permits and free access to the region's healthcare and education services."

¹²¹ KRG Ministry of Interior JCC statement 26 April 2018 (<http://cabinet.gov.krd/a/d.aspx?s=040000&l=12&a=56760>): "The nature of the crisis in Syria and Iraq has turned displacement protracted, preventing the majority of the refugees and IDPs from returning to their homes."

new purchases. KRG's debts to oil companies currently exceed \$ 3 billion. Infrastructure projects came largely to a standstill. Approved projects dropped from \$ 12.4 billion in 2013 to \$ 793 million a year ago. Hundreds of project partners and their sub-contractors went bankrupt this year alone, many are financially ruined for years to come. Some investors committed suicide (DeWeaver 2017: 9). Particularly hard hit is the construction industry (largely dominated by Turkish companies), hotels and tourism. According to the latest estimates, Turkey could face up to around \$ 30 billions of unpaid bills in the Kurdistan Region Iraq. Many banks are insolvent. The KRG government continues to issue (currently) uncovered checks (bad or "*blocked checks*"), hoping that one day they might be worth something again. These papers are traded in a similar way as debt securities issued by bankrupt municipalities in Europe between the wars. As far as tax revenues are concerned, so far, the KRG administration was only able to collect about 5% or \$-600 millions of all regional levies due annually (so called "*presumptive tax system*": DeWeaver 2017: 42).

Gloomy economic outlook

The incumbent KRG government is currently trying to tackle the severe recession with an austerity program similar to Greece's financial crisis in the EU but with no bailout "*rescue umbrella*" from Baghdad. As the Kurdistan Region does not have its own currency, the KRG also ultimately relies on Baghdad to rescue insolvent banks. Although, the Iraqi central bank has regional branches in Erbil and Sulaimaniyah, it has recently shown no interest in saving insolvent banks from impending collapse by injecting money. The KRG government has admittedly (again) announced a major program to invest the region out of the current crisis and to diversify its unilateral dependency on oil. However, experts do not see the outlook for private investment encouraging in the foreseeable future, given the ongoing, severe economic difficulties. Private investment

and consumption is also hampered by the fact that more than one million Kurds who remain on KRG's payrolls are continuously experiencing delays in their salaries as well as cuts to benefits and pensions up to 50% (as of June 2018). This could aggravate social tensions, widen the rich-poor gap, further worsen the jobless rate, and force up both prices and inflation. Analysts assume different scenarios. Michael Rubin fears, as explained, that everything threatens to get worse because of a resistance to reform and democracy by a leading, corrupt elite. Mark DeWeaver, on the other hand, sees massive pressure from an on-going crisis as an at least temporary increase in readiness to reforms, not least due to an unrelenting rebellious, dynamic youth fighting for democracy and a socially just society. Options could kick off in two directions: either into viable, drastic, and painful reforms, or into a relapse of old habits *"and generate the same powerful incentives for rent seeking and corruption as it always has"*, so DeWeaver. Results are open, but cautiously optimistic. In any case, the Kurdistan region will remain dependent on crude oil and its fever curves on the world markets for the foreseeable future.

War damage to national health

New research¹²² proves that the population of vast territories of Iraq and the Kurdistan Region are faced with drastically limited

---

¹²² New studies are published since 2011 on a variety of topics commissioned mainly by the Iraqi ministries of health, environment and science in Baghdad. Some of them were already introduced at an international conference 2011 at the Luleå University of Technology in Sweden, including: Al-Ansari et al. 2011: *"radioactive military wastes"*; Al-Muqdad & Al-Ansari 2011: *"contaminated areas"*; Al-Taii et al. 2011: *"DU south Iraq"*; later also: A-Hadithi et al. 2012: 1-7: *"Birth defects"* or Al-Azzawi 2017: *"Depleted Uranium and Radioactive Contamination in Iraq: An Overview"*). Since 2011 relevant scientific studies are coordinated by an Iraqi NGO in Baghdad, the so called *"Coordination Committee for Iraq (NCCI)"*. Further reading (selection): Galbraith & Hollen 1988; Cook-Deegan et al. 1989; Ahtisaari (UN) Report 1991; EIR 1991; HST Harvard Study Team 1991; Lee & Haines 1991; Roberts 1996; Garfield 1999; McDiarmid et al. 2000; Nordhaus 2002; Salih et al. 2015; Janulewicz et al. 2017; Parrish et al. 2017.

future health options. They are continued threatened by a deadly mix of still untreated sediments of chemical and nuclear (contamination from Depleted Uranium DU) Gulf war agents which cause to date a number of illnesses up to a magnitude never detected in contemporary Iraq before, like: a *"sharp rise in congenital birth defects and cancer cases in Iraq"*, further *"illnesses in the kidney, lungs, and liver, as well as a total collapse of the immune system"*, and eye and skin diseases, as well as DNA (mutations who can be demised from parents to children) damages (synoptic summaries: Croddy et al. 2002: 1-266; NCCI Brief 2011: 1-27). Final comprehensive results are still not available for the whole of Iraq and the Kurdistan Region.¹²³ According to UN estimates, more than 1,730 km² of Iraq are contaminated and about 1,6 million people in 1,600 towns affected. The main consequence is that the *"communities' ability to develop livelihoods"* is continuously inhibited (IAU 2012 and Zwijnenburg & Ghalaieny/ NCCI 2013: 49). Until now only a small part of all contaminated areas in Iraq and the Kurdistan region could be identified. 300 of them had been cataloged and listed in urgent need of redevelopment. 42 out of the 300 were declared most contaminated areas of Iraq. One of them is Halabja, a KRI governorate (since 2014) and border town to Iran, who's population was gassed in 1988 by the then Saddam Hussein regime.¹²⁴ In

---

¹²³ Pioneering research is currently done in the KRI notably by scientists of the Kurdistan Institution for Strategic Studies and Scientific Research (KISSR) and the Sulaimani Universty (UoS), Sulaimaniyah, Kurdistan Region Iraq.

¹²⁴ The Saddam Hussein regime had gassed the population of Halabja on March 16, 1988, at the end of the Iran-Iraq War. Between 3,500 and 5,000 Kurds were killed and another 7,000 to 10,000 injured, most of them civilians (HRW 1991, 1993, 3006; Hiltermann 2007: 160-166, 170-172, 195-197). A United Nations medical investigation concluded that mustard gas was used in the attack, along with unidentified nerve agents (HRW 1993). Saddam Hussein's cousin Ali Hassan al-Majid (1941-2010), nicknamed *"Chemical Ali"*, commander of Iraqi forces in northern Iraq at the time, was convicted in June 2007 by an Iraqi court in Baghdad for orchestrating the 1988 gassing of Halabja's Kurds, sentenced to death for crimes of *"genocide"* (HRW 2006) and later hanged on 25 January 2010. On March 8, 2010 an Iraqi supreme court reversed an earlier decision by recognizing chemical weapons attacks on the Kurdish city of Halabja in 1988

surveys by local and regional Kurdish doctors a higher percentage of medical disorders (miscarriages, colon and other cancers, heart diseases, respiratory ailments, skin and eye problems, fertility and reproductive disorders) could be found in the area of Halabja. Increased rates of birth defects are also raising concerns that the chemical attacks in 1988 may have lasting genetic impacts on the Kurdish population. Reports also indicate that *"survivors of this particular attack have permanent injuries, including burns, and some exhibit symptoms of neurological damage, although this cannot yet be adequately confirmed"* (Croddy et al. 2002: 164).

Both the Iraqi government in Baghdad and the KRG regional administration in Erbil affirm that they don't have the necessary financial resources available to clean up all repercussions of chemical and nuclear Gulf warfare in time. They appealed already several times for increased international help, which, however, is still not forthcoming in a sufficient amount. If it remains absent, the implication would be that a vast part of the Iraqi population, notably in the Kurdistan Region, could be faced with drastically limited health options in the future too including incalculable consequences.

---

as an act of genocide (UPI, Erbil, March 8, 2010: https://www.upi.com/Top_News/Special/2010/03/08/1988-Kurdish-massacre-labeled-genocide/UPI-93471268062566/ (accessed 02 June 2018).

Conclusions¹²⁵ on future options of Kurds in Turkey, Syria, Iraq and Iran:

Turkey and the Kurds:

Future options for the Kurds in Turkey currently depend almost exclusively on the one-man, autocratic agenda of President Recep Tayyip Erdoğan. As long as he will be in power, Kurds can expect more or less the same treatment of his autocratic rule as to date, namely of confrontation, suppression, persecution, expulsion, invasion and inter-regional power mingling. His past moves for dialogue with representatives of the Kurds proved to be not genuine, highly suspicious and aimed at buying him time on his long way to a one-man-autocracy. EU, NATO and the U.S. will continue to tacitly tolerate his one-man-rule and will not take decisive action against him. However, even within this framework of an ongoing power-struggle in Turkey some crucial parameters appear to be stable and largely unalterable by all sides involved: Firstly, the Kurds emerged as an important democratic force in contemporary Turkey. They are here to stay, have to be reckoned with, will prevail as an integral part of a future Turkey and (as such,) cannot be suppressed any longer. Second, both autonomy and an independent state, remain unfeasibly unrealistic future options for the Kurds in Turkey, due to fact that any central power in Ankara will continue to deny them both. Also, the Kurds themselves, including the PKK,

---

¹²⁵ The following conclusions were drawn up by the author in close cooperation and agreement with two valuably contributing scholars and dear friends: Omar Sheikmous M.A., veteran Kurdish Syrian scientist from Amude, who has been living in Sweden for decades now and who in the 1980s started, together with the author, to record the oral history of leading Kurdish personalities in their exile in England; Abdol-Hamid Hosseini M.A., veteran Kurdish expert on Iran from Mahabad, who acts as scientific assistant of the author at the Sulaimani University UoS, since his research assignment in 2012.

will not be able to enforce either aims through armed struggle. Thirdly, in reverse, no central power of Turkey, including Erdoğan's autocracy, will, in the foreseeable future, be able to either crush the PKK or its affiliates militarily once and for all. Rather, the PKK network will continue to critically influence future options of the Kurds in Turkey, Syria and Iraq, as well as a marginal part in Iran to a varying extent in each of these countries.

EU-Turkey integration of majority of the Kurds

Based on these parameters, Kurds seem to have only one realistic future option, although only feasible for a new post-Erdoğan era in Turkey: the continuation of Turkey's integration process into EU-Europe. This option exists already and remain on the negotiating table for all the people of the Turkish Republic, including notably the Kurds, since the vast majority of them live in Turkey. However, its outcome continues to be an open and highly disputed question. At the moment, full EU membership for Turkey seems unlikely, because some Union states threaten to veto it. Still, a special contracted status solution seems attainable. One of the most crucial unresolved topics in this regard is currently the international refugee crisis, which brought both sides already to their limits and the EU to the brink of collapse. In the case of any future EU-Turkey agreement, both sides would then be faced with the evermore difficult task of dealing with millions of refugees, this time inside and not, as to date, outside the EU's southeastern borders. Moreover, Europe as a union of sovereign national states, would inevitably have to be more closely involved in international efforts to stabilize Eurasia and work actively for a sustainable post-colonial order for the Middle East. As for national aspirations of Kurds, Europe would be, on the one hand, challenged to help finding a sustainable solution for the vast majority of the biggest non-state-nation of our times, the Kurds, and, on the other hand, they would also inherit

another national independence movement in the southeast. Even so, terms like “Kurds” or “Kurdistan” are hardly ever mentioned in available official papers of the EU-Turkey negotiation process, which started in 2005, but will not close crucial chapters provisionally “until Turkey agrees to apply the Additional Protocol of the Ankara Association Agreement to Cyprus”.¹²⁶ It is also worth mentioning, that currently the European Parliament indicates greater interest in the Kurdish question compared to the European Commission’s attitude, which acts explicitly restrained, and that both have so far seemingly not developed any clear geostrategic vision for an intended EU-Eurasian national identity of the Kurds (in Turkey).

While, consequently, a huge gap still exists between future option and reality, the evolvement of a viable Eurasian EU-solution for the majority of the Kurds would undoubtedly be seen as a breakthrough that would also have important democratic impacts on Kurds in Syria, Iraq and Iran. To recall but a few targeted common aims: even if it is not yet the case, the democratically elected and legitimized representatives of the Kurds in Turkey, who continue fighting like other oppositional groups for their political survival and very existence, could at least in the future play an important role in the stagnant EU negotiation process and could directly bring in own Kurdish objectives.

Moreover, the majority of Kurds too could become citizens of the European Union. Their regional interests would be safeguarded by a special advisory Assembly of European Regions. Their constitutional legal binding value system would be that one of the EU with the European Court of Justice in Luxemburg as its highest

---

¹²⁶ European Commission: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/countries/detailed-country-information/turkey_en; Additional Protocol, EUR-Lex: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:21970A1123\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:21970A1123(01)), both accessed May, 20, 2018.

independent legal authority. A separate, parallel (Turkish) Islamic version of the EU constitution would not be possible. Kurds would also have access to the biggest available funds for reconstruction of backyard regions like Anatolia, which could decisively improve their chances for a better live in a foreseeable future.

Stumbling block Erdoğan's autocracy¹²⁷ – not necessarily the Turkish Republic as such

Right now, the EU-Turkey accession negotiations came to a (temporary) hold, mainly because the autocratic agenda of President Erdoğan proved to be incompatible with European democratic constitutional fundamentals. Additionally, Brussels's methods and procedures guarantee that they are calling the shots for future common relations and not the leaders of candidate countries. Furthermore, as the negotiations are dragging on, clear limits, or rather red lines, also emerged for Erdoğan's autocratic ambitions. Firstly, should he try to reintroduce capital punishment, which he threatened, but avoided repeatedly, Brussels would be obliged to break off the negotiations altogether, because the death penalty is incompatible with the "Community *acquis*" (or "*acquis communautaire*").¹²⁸ Also, the EU (together with other leading powers) will resume their policy of sitting the Erdoğan-regime out, hoping for a limitation of damages caused by it, bow to "services" to stop flows of refugees towards Europa, continue to pay royal financial contributions for that, as well as continuing to largely tolerate the ongoing oppression of the Kurds. Second, should Erdoğan introduce Islamic Sharia law, he would openly break with the secular constitutional pillar of Mustafa Kemal's modern Turkish Republic, which

---

¹²⁷ Cf. for instance interviews of Hamit Bozarslan with Walter Friedl, Kurier, 13.01.2017: <https://kurier.at/politik/ausland/tuerkei-steht-nahe-am-buergerkrieg/240.847.283> or Noura Maan, Der Standard, 14.01.2017: <http://derstandard.at/2000050705670/In-der-Tuerkei-wird-Oesterreichs-Aussenminister-gehasst> (both acc. 14.01. 2017).

¹²⁸ Defin.: <http://eurovoc.europa.eu/drupal/?q=request&uri=http://eurovoc.europa.eu/5411>.

could also lead to civil war and trigger an open rebellion of the armed forces, who still consider themselves as custodian of Atatürk's secular Republican legacy. Thirdly, since the survival of Erdoğan's autocracy will also mainly depend on Turkey's economic future performance, red lines for its viability are emerging in this regard to the following: The last available economic data¹²⁹ indicates a negative outlook of a currently downgraded status as a "non-investment grade speculative" country (Moody's, S&P, Fitch) and affirmed warnings of a "hard landing" in the future. The key assessment being that the longer Erdoğan's autocracy lasts and it progressively interferes into the economy and the independent monetary system, the more foreign investors shy away, capital flight increases and Turkey is faced with ever growing problems of mounting government debts, which are increasingly (expensive foreign) credit financed.

Mustafa Kemal's historic promises to Kurds

The aim to grant Kurds equal treatment and some form of regional autonomy has also important original Turkish republican roots, even if such efforts were finally never implemented and failed for reasons accountable to all sides (details are explained elsewhere: Hennerbichler 2004: 424-425, 480-481). Both, at the congresses of Erzerum (July, 23, to August, 6, 1919) and at Sivas (September 4-13, 1919), the pioneering Turkish Republicans promised Kurds selfdetermination within the new common Turkish state, indicating some form of decentralization and cultural autonomy. Moreover, at the opening ceremony of the newly founded Turkish Grand National Assembly on April 23, 1920, in Ankara, a number of Kurdish

---

¹²⁹ Cf.: Fitch Rating's: Turkey – Rating Report (2018), published London on 13 July 2018; REUTERS, Istanbul, May 1, 2018: S&P cuts Turkey's rating deeper into 'junk'; Çetinkaya, M. (2018). Macroeconomic Outlook and Monetary Policy in Turkey. Central Bank of the Republic of Turkey Governor's report, 2018 Spring Meeting of the IMF and the World Bank Group, April 2018 Washington DC.

representatives participated and were welcomed as “*deputies Kurdistan’s*”. Mustafa Kemal was elected as its chairman and spoke in his inaugural address of two people of the new Turkish Republic, Turks and Kurds. He promised all people, including notably the Kurds, a new, modern Turkish Republican state, where Kurds would also be granted equal rights and treatment. The Kurds would be equally respected, like brothers. Therefore, it can be argued, with solid historical reasoning, that Kurds too represented an integral part of Mustafa Kemal’s republican heritage, notably in its early founding years and stages, even though Kurds were later brutally suppressed, persecuted and stripped of legitimate rights in Turkey. Kurds not only helped Mustafa Kemal and his Republican movement decisively reconquering the fading Ottoman Empire from the East, they also participated in the foundation of the new Republic, addressed as equal partners. For that reason, any feasible future EU-Turkey agreement could be also soundly seen within the pioneering beginnings of Mustafa Kemal’s multi-ethnic Republican heritage, and certainly not against it altogether, as repeatedly claimed by President Erdoğan and others.

Syria and Kurds: PKK & PYD

Success or failure of an intended Eurasian EU-Turkey solution for the vast majority of Kurds will in the future mainly depend, as already indicated, on the credible involvement of their democratically elected representatives, and last but not least, on the inter-regional Kurdish independence movement “Kurdistan Worker’s Party” PKK and its affiliates like the “*Democratic Union Party*” PYD in Syria. Although, it would not be possible within the limited space of this study to outline a contemporary history of the PKK and the PYD, we will briefly come to the point that both continue to play a significant role in influencing future options of the Kurds,

not only in Turkey, but also in Syria. In a nutshell: After the implosion of the Soviet communist model at the beginning of the 1990s, the PKK repositioned itself as far-left movement. Previously, they adhered to some form of muddled Marxism-Leninism (Akkaya & Jongerden 2012; Sheikmous 2013; Zisser 2014; Bonsey 2017; Leezenberg 2017; Černý 2018). Then under the influence of a little known American political theorist, Murray Bookchin,¹³⁰ the PKK adapted his theory of a so called "*libertarian municipalism*" to their own version of local and decentralized governance among different peoples and ethnic groups in specific regions, which they called "*radical democracy*", "*autonomous democracy*" or "*democratic confederalism*". Since then they are attempting for some years now to implement this theoretical model in Kurdish dominated areas of northern Syria, called "*Rojava*" which they have turned it into an experiment of a political left laboratory embattled region. "*Rojava*" (Kurdish: *Rojavayê Kurdistanê*) stands for „*Western Kurdistan*“, and is administered by de facto autonomous "*Democratic Federation of Northern Syria (DFNS)*", consisting of three self-governing cantons. This civil authority is politically and militarily dominated by two Kurdish formations, namely its (unilateral) armed forces of Kurdish "*Peshmergas*", aka "*People's Protection Units (YPG)*", who control much of northern Syria. Their political wing is known as "*Democratic Union Party (PYD)*". Their regional achievements are highly controversially rated. Ahmed Hamdi Akkaya (ex-PKK), scientifically supported by Joost Jongerden, explains the somewhat ideologically transformed PKK out of the so called "*Jacobin paradox*", suggesting that

---

¹³⁰ Murray Bookchin (1921-2006), American left political theorist and pioneer in the ecology movement, who developed the concept of social ecology and urban planning within anarchist, libertarian socialist and ecological ideas. Bookchin was originally a communist, then an anarchist. He became disillusioned with that as well and developed his own theory of regional grassroot democracy by replacing the failed idea of class struggle with "*libertarian municipalism*", which could never be imposed from above or would cease to exist the moment it tried to do so.

out of the “*reign of terror*” executed by the French “*Jacobin*” revolutionaries finally evolved Western style democracy in Europe (Akkaya & Jongerden 2012: 5). Similarly, out of a “*reinvented*” former militant PKK would have emerged “*Rojava*” as a “*truly*” regional “*radical democracy*” and as a pioneering future political Kurdish model (Akkaya & Jongerden 2102: 5-8). While elements of a “*paradox*” could be accepted, we disagree with the attempt to portrait the “*Rojava*” political laboratory experiment as a definitely successful transformation of a militant PKK past to a modern Kurdish Western style democratic model. We argue that neither the PKK nor the “*Rojava*” PYD experiment can be applied to a “*Jacobin paradox*,”¹³¹ mainly for the following reasons:

Firstly, the “*Jacobins*”, as (the most influential) political club, directly never got hold of central power and did not rule France. Also, it would be historically problematic to compare the networks of political clubs (mainly) of deputies during the French Revolution

---

¹³¹ The term “*Jacobins*” is multi-layered used in historiography: formally, “*Jacobins*” were members of political club (the most famous one out of some 8,000 around 1793) during the French Revolution. But this club as such had never got hold of power and did not rule France directly. Rather, the club was heterogenous, and only some of its prominent members who otherwise belonged to different dominant loosely knit parliamentarian factions, notably the “*Mountains*” and the “*Girondins*”, who eventually emerged as the most influential one, and who perpetrated a reign of terror 1792/93-1794. It ended on July 28, 1794, when the leader of the “*Mountains*”, Maximilien de Robespierre, was guillotined without trial in the Place de la Révolution, aged 36. In this sense the term “*Jacobins*” was used as mixed label under the temporarily prevailing banner of the “*Mountains*”. In other terminological use, which cannot be explained here in further detail, “*Jacobins*” are used for instance in a pejorative sense for radical, left-wing revolutionary politics in general, and also as supporters of a strong centralized state advocating massive government intervention to transform society. Further reading (selection): Soboul 1975 & 1977: 87-92; Boshier 1988: 191-202 (8.II: The Jacobin Dictatorship); Kennedy 2000: 53 et seqq. (constitutional questions); Tackett, T. in Kates G., Ed. 2006²: The French Revolution: recent debates and new controversies (Jacobins: pp. 149-150, union of three orders: p. 139); see also in: The American Historical Review, vol. 94, no. 2 (April 1989): 271-301.

with the Kurdish urban and mountain guerilla movement PKK of our times. Second, the three cantons of "Rojava" were not liberated by military struggle but were a result of an agreement with the Assad regime and were simply turned over to the Syrian Kurds. Continued governmental presence was obvious in some areas like Qamichlie and Hassakah. Thirdly, because the outcome of "Rojava's" de facto regional autonomy is not a Western style democracy and can therefore not be interpreted as "paradox" from terror to true democratic majority rule. Rather, the real "paradox" was/is that in contrast of claims to the contrary the PKK leadership never accepted Syrian Kurdish "Rojava" grassroot democracy like the Swiss model, where majority decisions from local to national levels are automatically binding for the ruling political elites as well, but in reality constantly intervened and made sure that the cantonal DFNS administration was/is obeying its instructions and not the other way round, as numerous eyewitness accounts available to the authors of these findings confirm. According to Omar Sheikmous, "it has failed miserably, despite the infatuation of some leftist and Green groups with their movement." "PKK and PYD are neither communist organizations nor Democratic Socialists", he notes and recognizes that they show "some elements of democracy, egalitarianism, gender equality and secularism", but concludes that "their thinking and methods are still Stalinist and totalitarian" and that "they are definitely not a Western Style Democracy". "There is a lot of dissatisfaction with PYD rule among the Kurds in Syria", Sheikmous explains, "but what has helped them is that they have protected the Kurds from DA'ESH". All in all, he interprets the "Rojava" laboratory experiment as a renewed example for the historically endemic paradox among Kurds which he labels as "united in disunity".

© Kosar Othman Amin

As a result, the future options for Syrian Kurds seem limited and certainly not optimized.¹³² Although, they could prove that they are outstandingly able fighters against ISIS and credible as well as reliable partners of the West in stabilizing Syria, they (PYD, YPG and PKK alike) could not (yet) demonstrate that they would be capable of Western style democracy. Their Stalinist and totalitarian thinking and methods will not be internationally accepted and will not be seen as breakthrough future options, but rather as autocratic political retro-backlash for the Syrian Kurds. Still, some hopes could be pinned on continued promises by the Assad regime and Russia to grant Syrian Kurds some form of ultimate autonomy in an intended new post-war order for Syria. And also, the ongoing international negotiations for a new sustainable Syrian constitution

---

¹³² Cf.: Bonsey, N. (2017). Will the Americans Abandon Us? International Crisis Group Commentary, Middle East & North Africa.

indicate to some degree readiness to incorporate elements of federalism and some forms of regional self-government for minorities like the Kurds. However, if the Kurds continue to fail to convince international partners that they are indeed capable of Western style democracy and committed to democratic majority rule they will risk in an ever-changing future to be again used as military proxies, just like they were in the past, but not effectively supported as reliable political partner for the democratization of Eurasia and the Middle East. Their outlook in Syria therefore continues difficult to predict, but mainly doubtful and uncertain. As far as an intended EU-Turkey-integration of the majority of the Kurds is concerned, both future options appear feasible: a non-violent democratic reaction of the PKK similar to European independence movements, such as the Catalans, Scots, Irish or the Basques, respectively like previous militant ones as the Basque ETA or the Irish IRA. Yet, their ultimate attitude towards Eurasian EU-Turkey integration is not predictable. Finally, and in any case, the PKK and their affiliates too will continue like all other Kurdish movements of our time to follow a political agenda by democratically legitimate means, both of an independent Kurdish state and a greater Kurdistan comprising majority habitats of Kurds in Turkey, Iraq, Iran and Syria in some indefinite future.

Ghassemlou - Kreisky

One of the first Kurdish leaders who believed in a European promoted EU-Turkey integration solution for the Kurds as the most feasible and realistic one for them in the near future was the late chairman of the KDP-Iran, Abdul Rahman Ghassemlou (1930-1989). He developed a long-standing personal relationship with Austria's Federal Chancellor Bruno Kreisky (1911-1990) since the early 1980s. One day in 1981-1982 he telephoned Kreisky in Vienna, Ghassemlou told some twenty KDP-Iran representatives in

Europe at a leadership meeting in Paris¹³³ in July 1982. Kreisky invited him to come to Vienna and attend a traditional birthday party at his residence in the Armbrustergasse in the 19th district of the Austrian capital. There Kreisky encouraged him to declare an independent Kurdish state in Iran and informed him that he had already several talks with Western politicians like Philippe Gonzales in Spain or Olof Palme in Sweden and that they would be ready to recognize an Iranian Kurdish state. Austria too would acknowledge it and also the Socialist International movement whose Vice-President Kreisky was 1967-1989. He further indicated that Bulgaria and some Arab states like Iraq and Jordan would as well be prepared to recognize a Kurdish state in NW Iran. All in all, Bruno Kreisky told Ghassemlou that in 1981-1982 some six countries and the Socialist International showed readiness to acknowledge an independent Iranian Kurdistan. Ghassemlou answered Kreisky, although he and the Kurdish people would deeply appreciate his diplomatic initiative but regretted to decline it because such an Iranian Kurdish state would be too small to survive, completely isolated and would lack vital economic and military basics. Even so, Ghassemlou added, he would fully agree with Kreisky that a democratic European backed future national solution for the Kurds had good prospects. Later, Ghassemlou used to validate efforts of KDP-Iran representatives for closer Kurdish-European cooperation on a regular basis. At another leadership meeting in June 1985 again in Paris he said he felt himself vindicated by numerous encounters with Western statesmen that the EU integration process of Turkey meant in "*Realpolitik*" that in this regard the Kurds had practically arrived at the doorsteps of Europe. Thus, the European member states would be in a commanding position to get Turkey finally consenting to concede the Kurds equal status and treatment, Ghassemlou pointed out. He expressed optimism that the Kurds could be granted legitimate rights in way of such a

---

¹³³ Eyewitness account Abdol-Hamid Hosseini 1982-1985.

European dominated solution and would also be ultimately recognized diplomatically by the West. He specifically instructed the KDP-Iran representatives to intensify their work for such a European future option for the (Iranian) Kurds.

Iran and Kurds:

In Iran are currently some eight Kurdish liberation movements active.¹³⁴ The traditional KDP-Iran split into two groups, one is closer to the KDP-Iraq led by the Barzanis and the other by the PUK. The "Komala" (Society/Community) developed three different organizations: one under the leadership of Ibrahim Alizadeh forms part of the Iranian communists and is regarded as their Kurdish wing. A second one is headed by Abdolla Mohtady and a third by Omar Elkhanizadeh. All three "Komala" groups are close to the PUK and have military bases in Sulaimaniyah and surroundings in the KRI. Two more Iranian Kurdish movements are near to the PKK: "Kodar" ("Komalgay Demokrat w Azadi Rojhalaty Kurdistan", *Democratic and Free Society of Eastern Kurdistan*) and "PJAK" ("Parti Jianawey Kurd", *Kurdistan Free Life Party*). "Kodar" is regarded as main ally of the PKK. Both "Kodar" and "PJAK" published recently a joint statement that they follow the political line of PKK. In addition exists „Sazmany Khabat“ (*Revolutionary Organization*), an armed organization founded already in 1979 by Sheikh Jalal Hosseini, the brother of Sheikh Ezzedin Hosseini (1922-2011), the late Sunni spiritual leader of the Iranian Kurds. There is also another group who calls itself „PAK“ („Parti Azadi Kurdistan“, *Party Freedom for Kurdistan*), headed by Hossein Yazdanpanah. "PAK" is under the influence of the Barzani led KDP-Iraq and aims at an independent Kurdistan. All of these Iranian Kurdish groups command some estimated 15,000 "Peshmerga". Three of them (KDP-Iran close to the Barzani KDP-Iraq,

¹³⁴ Compiled by Abdol-Hamid Hosseini as of 24 July 2018.

the “*Komala*” Iranian communists under Ibrahim Alizadeh and the “*Komala*” led by Omar Elkhanizadeh close to the PUK) have good contacts to Iranian opposition groups abroad (*People’s Mujahedin* and *Monarchists*), mainly in the U.S and France, meet on a regular basis and hope for help from the administration of President Donald Trump. All in all, the fractured Iranian Kurdish opposition continues neither to be in any position to endanger the Shiite regime of the Islamic Republic of Iran in Teheran nor to overthrow it. Future options of the Iranian Kurds are therefore, more or less a continuation of the status quo, where neither meaningful political autonomy nor an independent state will be feasible.

However, there are currently renewed and increasing protest movements in Iran. They have rather the character of social unrests than of an open rebellion and will not present the clerical Shia autocracy with any grave danger of falling in the foreseeable future. Nevertheless, they are mountingly showing a common denominator in which broad layers of societies see themselves as future generation of losers, ideologically overlapping from ultra-conservative mullahs in the pilgrimage site of Mashad in the north-east, to traditional pro-western liberal reform strongholds in Teheran, and to nationally shaped freedom movements, especially of the Kurds in the northwest. They express growing determination to fight against what is viewed by them as ever deteriorating living conditions at their expense. First and foremost, they want to thwart Shia clerical elites in Iran from continuing to invest primarily in massive military rearmament (including a nuclear option) and in the export of militant Shia missions abroad, and thus depriving millions of Iranians of opportunities to significantly improve their living standards.

Current trends

Global Power Vacuum: Middle East rifts are widening amid a global power vacuum (Bremmer 2017). The lack of clear uncontested international leadership has a destabilizing impact most evident in Middle East: more uncertainty, more assertive behavior, more lines crossed, rising fears that no one has the power to contain the risk of new forms of Middle East conflict. Multiple Middle Eastern disputes are threatening to spill out of control.

USA: The U.S. politics towards the Kurds remain largely consistent. This is also true for the administration of President Donald Trump. Washington is against a Kurdish state (in Iraq), supports regional Kurdish autonomy within the existing borders of sovereign states, promotes Kurdish democracy, recognizes their effective fight against IS terror groups and did (so far) not dump the Syrian Kurds either in their struggle for legitimate rights. However, the Trump administration continues to thin out U.S. engagement in the Middle East up to an extent, that, on the one hand, it appears to grant Middle Eastern partners near carte-blanche (Dorsey 2018) but diminishes their ability to rely on the U.S. and raise to question whether a newly emerging alliance of Israel, Saudi Arabia and the UAE would be capable of stabilizing the Middle East and forcing upon a sustainable post-colonial future order. President Trump's mercurial unpredictability makes him, on the other hand, equally unreliable in the eyes of Middle East partners raising doubts whether the U.S. would continue to honor for instance commitments of substantially helping to clear up still immense Gulf war destruction particularly in Iraq and in the Kurdistan Region.

Russia: The Kremlin leadership under President Vladimir Putin continues to try to step in and fill a kind of a vacuum where no regional power manages to dominate the region and force upon his

version of a new order. Russia is currently pursuing an intensified Middle East engagement, which primarily relies on cooperation with central powers such as Baghdad and Damascus and at the same time promises to secure autonomy for the Kurds both in Iraq and in Syria. In the Kurdistan Region Iraq, Russia is currently pursuing an emphatically accommodating stance based on massive regional economic investment. Whether this could for the first time also lead to the formation of a separate Kurdish policy by the Kremlin seems to be open. According to Ruslan Mamedov, Moscow is in the process of "*shaping its 'Kurdish policy'*". This includes the possibility of forming a new Kurdish state, but only "*in agreement with all parties concerned*" (Mamedov 2017: RIAC, 6 Oct. 2017).

Iran: The Islamic Republic of Iran will continue undeterred its efforts to expand its strategic network of pro-Iranian Shia militias across the Middle East and expand territorial spheres of influence all over Iraq, including the Kurdistan Region, and in Syria and Lebanon, not only up to the borders of Israel, but also into (Eastern) Mediterranean areas.

Israel: In geostrategic terms, Israel will not be able for the foreseeable future to seriously endanger and strategically undermine the regime of the Islamic Republic of Iran without the help and military aid of United States (which seems not immediately forthcoming). This holds true also for the announced plans to severely destabilize Iran by massively arming the Kurds with state-of-the-art modern weapons, which basically remains to be seen, at any rate for the time being. Efforts to build a new, geostrategic power alliance Israel, Saudi Arabia, GCR Gulf States, (France?), Egypt and Kurds to check the unabated growing influence of the Iran over the Middle East and Eurasia are currently largely vague and cannot be judged conclusively.

Iraq:

Constitutional Crisis: The 2005 federal constitution of Iraq de facto provides the one and only peaceful and democratic solution for a sustainable compromise regarding the final status of Kirkuk and other "*disputed territories*":¹³⁵ via direct negotiations between Kurds and Baghdad. Both sides should also accept international mediators. UNAMI should be given a new mandate and be able to continue its already successful mission with final recommendations.¹³⁶ The options remain that either the Kurds and Baghdad will find a final, sustainable compromise on this basis, or the confrontation will continue to be prolonged and threaten to push Iraq and the Kurdistan Region back to war at any time. The outcome is still open and unpredictable.

Latest elections on May, 12, 2018: Kurds interpret the outcome of this latest elections cautiously positive. The "*Sairoon*" (Forward) movement headed by prominent Shi'ite cleric nationalist leader, Muqtada al-Sadr, in cooperation with the Iraqi Communist Party, emerged as the strongest single Iraqi political alliance. This is seen as indication for an improved dialogue of Iraqi national reconciliation. It was also noted with interest that Muqtada al-Sadr spoke in favor of the return of the Jews who were evicted from the country half a century ago. "*If their loyalty was to Iraq, they are welcome*", Sadr said.¹³⁷

---

¹³⁵ IRIS 2017: 14: "*Kirkuk will be the catalyst for conflict between the Kurds and the central government*".

¹³⁶ See too: ICG 2017: 1: "*the only sensible way forward is a return to UN-led negotiations, supported by the U.S., EU, Iran and Turkey*"; 15: "*The objective should be to reach a deal on the disputed territories and oil revenue-sharing, while also supporting improved governance and political participation in both Baghdad and Erbil. Such an outcome would provide the two sides with a face-saving solution.*"

¹³⁷ <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2018/06/iraqi-jewish-muqtada-sadr.html> (acc. 11 June 2018).

Kurdistan Region Iraq: The KRI is not a democracy and will not become one in the foreseeable future. Despite endemic corruption, nepotism, mismanagement and notorious reform jams, the Kurdistan region of Iraq remains one of the most stable regions in the Middle East and Eurasia, even in times of crisis and war. It has at least begun a democratization process, although not completed. Above all, her emphatically reform-oriented youth has been fighting for years for genuine democracy, a functioning constitutional state, an independent judiciary and administration, a socially just society, and women's rights and press freedom modeled on Europe and the West. Furthermore, new parties have also emerged in Iraqi Kurdistan, which are pursuing political programs with social and value systems comparable to those in Europe. Ultimately, the great goal for the vast majority of Kurds is to one day lead a life such as the people of Europe.

IS: Terrorist groups of the so-called IS (Islamic State) are neither dead nor close to it. They will continue to act in a constantly waxing and waning network alliances of various proxy-militias. They will be continuously used both by dominant international and regional powers forcing upon a post-colonial reorganization of the Middle East. Therefore, proxy-wars will further on determine the future of battered states fighting for their very survival like Iraq and Syria. Until now, Kurds have played a credible and efficient role in fighting IS terrorist groups in Iraq as well as in Syria, even with limited weaponry. If the Iraqi Kurds continue their impoverishment, it would be sound to assume that Kurds could also join proxy-militias again.¹³⁸ Ultimately, a policy to humiliate and impoverish Kurds could radicalize them too and trigger new refugee flows towards Europe.¹³⁹

---

¹³⁸ Cf. IRIS 2017: 12, 15, 27.

¹³⁹ Avraham 2017: "the only way to prevent an additional flow of refugees to Europe is to grant them a safe haven in the Middle East located in Syrian and Iraqi Kurdistan."

Post-colonial reorganization of the Middle East:

A breakthrough to such a reorganization is still not in sight. Supremacy interests continue to be primarily argued nationally and, at least in the cases of Iran, Turkey and Saudi Arabia, they are also justified on religious grounds. Essentially, however, all are within existing historical framework conditions. For example, most of the protagonists insist on the principle of non-intervention in internal affairs of other countries, introduced in 1648 in the Westphalian Peace of Münster and Osnabrück, which ended the Thirty Years War and established a new order for Europe, wherefrom the priesthood (Pope) turned out as loser and the secular politicians (princes) emerged as winners. The colonial rearrangement of the Middle East by British, French and later also Americans, which was based on segmentation initiated by the so-called Sykes-Picot agreement of 1916 between London and Paris, now shows increasingly eroding borders, but not yet their final total collapse. In the case of Iraq and Syria, neither their territorial integrity nor national sovereignty seems to be finally guaranteed. The development oscillates between principles (such as autonomy, state formation, plebiscites), as agreed in the never-entered peace of Sèvres in 1920, and a move away from the borders that were established in the Sykes-Picot agreement but are still far from a possible consensus on a future, sustainable, post-colonial reorganization of the Middle East. Religion continues to be widely misused for power-maximization, however, seems not capable of winning a majority in already epic efforts for a post-colonial rearrangement of Eurasia and the Middle East. The future looks dramatically indefinite.

Role of Turkey and Iran: As far as the continuously dominating northern and northeastern neighbors of the Kurdistan Region Iraq are concerned, it seems sound to assess that in geostrategic terms,

"Realpolitik" effectuated into conflicting proxy-systems on the ground and guided from abroad would also continue in the Kurdistan Region Iraq. Whereby Iran would further intensify supremacy advances in Iraq and the Middle East as far as the Mediterranean and risk undeterred anew global confrontation with western and eastern powers alike. In this regard, Israel will intensify military actions to draw "*red lines*" for Iran's influence in Syria. Turkey would try to make up for its role as a junior partner of the Islamic Republic of Iran in the Middle East. Turkish policy would seem to be: on the one hand banking on a continuation of the battered central powers in Baghdad and in Damascus and further trying to influence their power composition by steadily destabilizing them, and on the other to raise the stakes beyond single-state control by pushing for comprehensive military incursions into territories of its southern neighbors Syria and Iraq, and systematically attempt to occupy foreign border areas from the Mediterranean to the Zagros, even against mounting international condemnation and growing warnings of hazardously escalating Middle East tensions.

Values System: In the future, the fight for the reorganization of the Middle East will ultimately not be decided by weapons, but in the minds of the people. Kurds play an important role in the long-term struggle for value systems of future generations in the Middle East and Eurasia. At the moment, all Kurdish societies have a clear loss of confidence in leading Western powers and their values system. Kurds are accusing them of tolerating and passively watching as Kurds are brutally crushed by their weapons, and where fighting in northern Syria also show evidence of a new genocide.¹⁴⁰ They also see fundamental global humanitarian rights like the international

---

¹⁴⁰ Hiltermann & Fantappie 2018: "*To make matters worse, the combination of Western abandonment and internal political dysfunction has left the Kurds in a more precarious position than ever.*"

law to seek asylum systematically eroded, questioned and challenged. If this loss of value and confidence continues, this could also drastically aggravate the Kurdish question and escalate consequences for the entire Middle East further.¹⁴¹ If, on the other hand, it were possible to keep the Kurds on the path of values and democracy, this could make an important contribution to stabilizing the Middle East and Eurasia.

War & Peace: Finally, analysts expect either a continuation of the status quo on the Kurdish issue, a pessimistic horror scenario with new wars,¹⁴² or, in the optimistic case, negotiation and compromise solutions. The outcome is open but leans infinitely more in the direction of renewed military confrontation than peace.

Acknowledgements:

The author wishes to thank the Kurdish scholars Abdol-Hamid Hosseini and Omar Sheikhmous for their valuable research contributions to this analysis. He is also grateful to the Edward G. Steen and Will Young for correcting the English draft of this analysis and the Kurdish young scientist Sien Khanakah for proofreading.

---

¹⁴¹ Avraham 2017: *"If the enemies of the Kurds succeed in this, it will be a major blow not only to Kurdish national aspirations but also to the struggle against Iranian aggression in the Middle East, the war against radical Islam and anyone who supports democracy, human rights, women's rights and minority rights."*

¹⁴² Kane 2011: 3: *"The greatest potential threat to Iraq's stability is not extremist groups but the prospect of Arab Kurdish conflict over oil-rich Kirkuk and other disputed territories."* Cafarella & Kassim & Malik 2017: *"The attack against Kurdish forces in Kirkuk could lead to full-scale war between the KRG and government of Iraq."*: *The "War After Isis" Begins in Iraq*. Institute for the Study of War, 15.10.2017: <http://www.understandingwar.org/backgrounder/war-after-isis-begins-iraq> (acc. 28.02.2018).

Abbreviations:

AUIS	American University of Iraq Sulaimani
DA'ESH	State Islamic of Iraq and the Levant
GCC	Gulf Cooperation Council
ICG	International Crisis Group Middle East
IDP	Internally Displaced Person
INSS	<i>Institute for National Security Studies</i>
IPCC	Iraq Property Claims Commission
IRGC	Islamic Revolutionary Guards Corps
IRIS	Institut de Relations Internationales et Stratégiques
IRIS	Institute of Regional and International Studies
IS	Islamic State
ISF	Iraqi Security Forces
ISIL	Islamic State of Iraq and the Levant
ISIS	Islamic State of Iraq and Syria
KDP-I	Kurdistan Democratic Party Iraq
KDP-Ir	Kurdistan Democratic Party Iran
KGB	Committee for State Security (Ex-USSR, 1954-1991)
KRG	Kurdistan Regional Government
KRI	Kurdistan Region Iraq
MERI	Middle East Research Institute
NGO	Non-Government Organization
NKVD	People's Commissariat for Internal Affairs
PKK	Kurdistan Workers' Party
PM	Prime Minister
PMF	Popular Mobilization Forces
PUK	Patriotic Union of Kurdistan
PYD	Democratic Union Party
RAND	RAND Corporation (Research and Development)
RIAC	Russian International Affairs Council
SSR	Soviet Socialist Republic
TAL	Transitional Administrative Law
UCDP	Uppsala Conflict Data Program
USSR	Union of Soviet Socialist Republics
UNDP	United Nations Development Programme
UNAMI	United Nations Assistance Mission for Iraq
UNSC	United Nations Digital Library System
UNTC	United Nations Treaty Collection

UoS	University of Sulaimani
WWI	World War One
WWII	World War Two

References Part I

- Ahtisaari Report (1991). United Nations. Report to the Secretary General on humanitarian needs in Kuwait and Iraq in the immediate post-crisis environment by a mission led by Mr. Martti Ahtisaari, Under Secretary General for Administration and Management, 28 March 1991. Geneva: United Nations, 1991: <http://www.casi.org.uk/info/undocs/s22366.html>.
- Akkaya, A.H. & Jongerden, J. (2013). Reassembling the Political: The PKK and the project of Radical Democracy, in: *European Journal of Turkish Studies* [Online], 14 | 2012, Online since 18 January 2013, <http://journals.openedition.org/ejts/4615>.
- Ala'Aldeen, D.A.A. (2005). Long term hazards of chemical weapon agents: Analysis of soil samples from Kurdistan years after exposure to sulphur mustard and nerve agents. *Zanin*, issue 1, vol. 1, year 1, Jan. 2005, pp. 01-10, Division of Microbiology and Infectious Diseases, University Hospital, Nottingham NG72UH, UK, online: <http://www.zaninonline.org/all-issues/issue-01-vol-01/article-01>.
- Idem (1991). Death Clouds: Saddam Hussein's chemical war against the Kurds. <http://www.ksma.org/en/articles/article-003/article-003.html> (dead link when accessed on 15 February 2017).
- Al-Ansari, N.A. (2013). Management of water resources in Iraq: Perspectives and prognoses. *Journal of Engineering*, 2013, 5, 667-684.
- Al-Ansari, N.A. and Knutsson, S. (2011). Toward prudent management of water resources in Iraq. *Journal of Advanced Science and Engineering Research*, 1, 53-67.
- Al-Ansari, N.A., Zakaria, S., Mustafa, Y.T., Ahmad, P., Ghafour, B. and Knutsson, S. (2013). Development of water resources in Koya City, Iraq. 1st International Symposium on Urban Development of Koya, 16-17 December 2013, Koya University.
- Al-Ansari, N.A. & Knutsson, S. & Pusch, R. (2014). The environmental implications of depleted uranium in Iraq and the principles of isolating it. *Waste Management and the Environment VII, WIT Transactions on Ecology and The Environment*, Vol 18, 367-375, online: <https://www.witpress.com/Secure/elibrary/papers/WM14/WM14032FU1.pdf> Al-Azzawi, S.N. (2017).

Depleted Uranium and Radioactive Contamination in Iraq: An Overview. Global Research, August 22, 2017, online: <https://www.globalresearch.ca/depleted-uranium-and-radioactive-contamination-in-iraq-an-overview/5605215>.

Idem (2013). Crimes against Humanity: The Destruction of Iraq's Electricity Infrastructure. The Social, Economic and Environmental Impacts. Global Research, October 27, 2013, online: <http://www.globalresearch.ca/crimes-against-humanity-the-destruction-of-iraqs-electricity-in-frastructure-the-social-economic-and-environmental-impacts/5355665>.

Al-Hadithi, T. S., Al-Diwan, J.K., Saleh, A.M., Shabila, N.P. (2012). Birth defects in Iraq and the plausibility of environmental exposure: A review. *Confl. Health*. 2012; 6: 3, online: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3492088/>.

Al-Muqdadi, K. & Al-Ansari, N. [2011]. The waste of wars in Iraq: Its nature, size and contaminated areas, online: <https://www.ltu.se/cmsfs/1.85152!/file/4.3%20Almuqdadi%20and%20alansari%202.pdf>.

Al-Sadoon, I., Hassan, G.G., Yacoub, A.A. (2002). Depleted Uranium and health of people in Basrah: Epidemiological evidence. Incidence and pattern of congenital anomalies among births in Basrah during the period 1990 – 1998. Selected Research Works on the Effect of DU on Man & Environment in Iraq – Republic of Iraq Ministry of Higher Education and Scientific Research. I: 26–27 March 2002.

Al-Shammosy, M.M. (2002). Neural tube defects in Diwaniyah Increasing incidence. Proceedings of the Conference on the Effects of the Use of DU Weaponry on Human and Environment in Iraq. Republic of Iraq Ministry of Higher Education and Scientific Research. 26–27 March 2002.

Al-Taha, S.A.H. (1994). A survey of a genetic clinic patients for chromosomal, genetic syndromes and congenital malformations as detected by clinical and chromosomal studies: 1989–1990 vs. 1992–1993. The International Scientific Symposium on Post War Environmental Problems in Iraq. Edited by: Al-Kassab. Iraqi Society for Environment and Improvement, Baghdad, 105-106. December 12–14, 1994.

Alavi, H. (2017). How the tide turned against Iran in Iraqi Kurdistan. Analysis. *Al Arabiya English*, 23.10. 2017: <http://english.alarabiya.net/en/features/2017/10/23/How-the-tide-turned-against-Iran-in-Iraqi-Kurdistan-.html>.

Al Monitor, Iraq Pulse. (2014). Online: <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/10/iraq-kurdistan-landmines-threat.html#ixzz4XTG OT7bG>.

- Amir, D. (2017). Why Israel Can't Support an Independent Kurdish State. *Haaretz*, 12.09.2017: <https://www.haaretz.com/opinion/.premium-why-israel-can-t-support-an-independent-kurdish-state-1.5449891>.
- Araabi, S. (2017). Syria's Decentralization Roadmap. *SADA*, 23.03.2017: <http://carnegieendowment.org/sada/68372>.
- Atlantic Charter, August 14, 1941, signed by Franklin D. Roosevelt & Winston Churchill, Yale Law School, The Avalon Project, <http://avalon.law.yale.edu/wwii/atlantic.asp> (accessed 19 June 2018).
- Avraham, R. (2017). Israel should arm the Kurds. *The Jerusalem Post*, November 27, 2017: <http://www.jpost.com/Opinion/Israel-should-arm-the-Kurds-515340>.
- Barmin, Y. (2017). Kurdish referendum a double-edged sword for Russia. *Russia in Global Affairs*, Nr. 4 Oct./Dec. 2017: <http://eng.globalaffairs.ru/book/Kurdish-referendum-a-double-edged-sword-for-Russia-19026>.
- Bartnik, A. (2017). Obstacles and Opportunities for Entrepreneurship in Iraq and the Kurdistan Region, *IRIS*, July 2017: <https://auis.edu.krd/iris/sites/default/files/IRISEntrepreneurship%20in%20Iraq%20and%20KRI%20report.pdf>.
- Barzani, M. (2003). *Mustafa Barzani and the Kurdish Liberation Movement (1931-1961)*. Edited, with a general introduction, by Ahmed Ferhadi. New York: Palgrave Macmillan.
- Black, I. & Morris, B. (1991). *Israel's Secret Wars: A History of Israel's Intelligence Services*. New York: Grove Weidenfeld.
- Bonsey, N. (2017). Will the Americans Abandon Us? *International Crisis Group Commentary, Middle East & North Africa*, 17 July 2017: <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/eastern-mediterranean/syria/will-americans-abandon-us>.
- Bosher, J.F. (1988). *The French Revolution*. New York & London.
- Bowers, C. (2008). Turkish Cross-border Operations into Northern Iraq: International Law and Use of Force Analysis, *ExpressO* 2008: http://works.bepress.com/charles_bowers/2.
- Bremmer, I. (2017). Middle East Rifts Are Widening Amid a Global Power Vacuum. *TIME*, June 15, 2017, online: <http://time.com/4819562/middle-east-rifts-are-widening>.

- Cafarella, J. & Kassim, O. & Malik, N. (2017). The "War After Isis" Begins in Iraq. Institute for the Study of War, 15.10.2017: <http://www.understandingwar.org/background/war-after-isis-begins-iraq>.
- Černý, H. (2018). Iraqi Kurdistan, the PKK and International Relations: Theory and Ethnic Conflict (Exeter Studies in Ethno Politics). London & New York: Routledge.
- Çetinkaya, M. (2018). Macroeconomic Outlook and Monetary Policy in Turkey. Central Bank of the Republic of Turkey Governor's report, 2018 Spring Meeting of the IMF and the World Bank Group, April 2018 Washington DC, online: http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/2997caca-a5ef-4308-b15f-7f28ceccc3ea/RemarksG21_04_2018.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOT-WORKSPACE-2997caca-a5ef-4308-b15f-7f28ceccc3ea-mbEizQL.
- Chaliand, G., Ed. (1993). A People Without a Country: The Kurds and Kurdistan. London: Zed.
- Chyet, M.L. (2003). Kurdish-English Dictionary. New Haven & London: Yale University Press.
- Cockburn, A. & P. (2002). Saddam Hussein: An American Obsession. London/New York: Verso.
- Cohen, E. (2017). *Kurdistan: From Referendum to the Road to Independence*. The Begin-Sadat Center for Strategic Studies, BESA Center Perspectives Paper No. 507, June 24, 2017: <https://besacenter.org/perspectives-papers/kurdistan-referendum/>.
- Conge, P. J (2000). From Revolution to War: State Relations in a World of Change. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Constitution of Rojava (2016). Syrian Democratic Council, online: https://en.wikisource.org/wiki/Constitution_of_Rojava; see also: The Constitution of the Rojava Cantons. The Social Contract of Rojava Cantons in Syria: <https://civiroglu.net/the-constitution-of-the-rojava-cantons>.
- Cook-Deegan, R.M. & Hu, H. & Shukri, A. (1989). Winds of Death: Iraq's Use of Poison Gas against its Kurdish Population. Report of a Medical Mission to Turkish Kurdistan by Physicians for Human Rights, February 1989, online: https://s3.amazonaws.com/PHR_Reports/winds-of-death-iraq-kurds-1989.pdf; further: Chemical Weapons, Fact Sheets, online: <http://physiciansforhumanrights.org/justice-forensic-science/chemical-weapons/> (both accessed 15 February 2017).

- Croddy, E. & Perez-Armendariz, C. & Hart, J. (2002). *Chemical and Biological Warfare: A Comprehensive Survey for the Concerned Citizen*. Heidelberg: Springer.
- Dehghanpisheh, B. (2014). The fighters of Iraq who answer to Iran. Reuters, 12.11.2014: <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-militias-specialreport/special-report-the-fighters-of-iraq-who-answer-to-iran-idUSKCN0IW0ZA20141112>.
- Deloitte (2018). Kurdistan Regional Government of Iraq Oil production, export, consumption and revenue for the period 1 January 2017 to 30 June 2017, 13 January 2018: http://cabinet.gov.krd/uploads/documents/2018/Deloitte_Report_on_KRG_Oil_Export_Consumption_and_Revenues_for_First_Half_of_2017_ENG_KU_AR.pdf.
- Derzsi-Horváth, A. (2017). Iraq after ISIL: Kirkuk: GPPi, 30 August 2017: <http://www.gppi.net/publications/iraq-after-isil-kirkuk>.
- DeWeaver, M. (2017). Economic Issues in Iraq & the Kurdistan Region. IRIS (Institute of Regional and International Studies) Booklets: The State of the Economy, March 2017: <https://auis.edu.krd/iris/sites/default/files/ECONOMY%20IRIS%20BOOKLET%20March17.pdf>.
- Dorsey, J. M. (2018). How regional rivalries threaten to fuel the fire in Syria and Iran. Blogspot, January, 28, 2018: <https://mideastsoccer.blogspot.hu/2018/01/how-regional-rivalries-threaten-to-fuel.html>.
- Idem (2018). Lack of global leadership spurs instability in the Middle East. Blogspot, July 28, 2018: <https://mideastsoccer.blogspot.com/2018/07/lack-of-global-leadership-spurs.html>.
- Economist The, Feb. 19th 2015: *Kurdistan: ever closer to independence*: <https://www.economist.com/news/international/21644167-iraqs-kurds-are-independent-all-name-they-must-play-their-cards-cleverly-if-they> (acc. 19.10. 2017).
- EIR Executive Intelligence Review (1991). Harvard study: Iraq faces public health catastrophe. June 14, 1991, vol. 18, no. 23, 18-21.
- Fitch Rating's: Turkey – Rating Report (2018). Fitch Ratings-London-13 July 2018: Fitch Ratings has downgraded Turkey's Long-Term Foreign-Currency Issuer Default Rating (IDR) to 'BB' from 'BB+'. The Outlook is Negative. Online: <https://www.fitchratings.com/site/pr/10038017>.
- Galbraith, P.W. (2006). *The End of Iraq: How American incompetence created a war without end*. New York/London: Simon & Schuster.

- Galbraith, P. & Van Hollen, C. Jr. (1988). Chemical Weapons Use in Kurdistan: Iraq's Final Offensive: A Staff Report to the Committee on Foreign Relations, U.S. Senate, Washington: U.S. Government Printing Office, October 1988, online: <http://www.casi.org.uk/info/usdocs/senatecw8810a.pdf>.
- Garfield, R. (1999). Morbidity and Mortality among Iraqi Children from 1990 through 1998: Assessing the Impact of the Gulf War and Economic Sanctions. March 1999: <https://reliefweb.int/report/iraq/morbidity-and-mortality-among-iraqi-children-1990-through-1998-assessing-impact-gulf-war>.
- Gaston, E. & Derzsi-Horváth, A. & Van den Toorn, C. & Mathieu-Comtois, S. (2017). Literature Review of Local, Regional or Sub-State Defense Forces in Iraq. GPPi & American University of Iraq, Sulaimani; 6 August 2017 (draft version): <http://www.gppi.net/publications/peace-security/article/literature-review-local-regional-or-sub-state-defense-forces-in-iraq>.
- Gaston, E. & Derzsi-Horváth, A. (2017). Iraq after ISIL: An Analysis of Local, Hybrid, and Sub-State Security Forces. GPPi, 21 August 2017: <http://www.gppi.net/publications/iraq-after-isil-an-analysis-of-local-regional-and-sub-state-security-forces>.
- George, S. (2014). Breaking Badr. *Foreign Policy*, 06.11.2014: <http://foreignpolicy.com/2014/11/06/breaking-badr>.
- Gunter, M. M. (2018). Kurdish Disunity in Historical Perspective. *Seton Hall Journal of Diplomacy and International Relations*. Volume XIX, Number 1, Spring 2018, pp. 26-45.
- Idem (2011²). *Historical Dictionary of the Kurds*. Lanham/Toronto/Oxford: Scarecrow Press.
- Halbfinger, D.M. (2017). Israel Endorsed Kurdish Independence. Saladin Would Have Been Proud. *The New York Times*, 22.09.2017: <https://www.nytimes.com/2017/09/22/world/middleeast/kurds-independence-israel.html>.
- Hassani, R. (2018). What the Kurds of Iran and Iraq should learn from Kurds in Syria. *The Jerusalem Post*, 04.02. 2018: <http://www.jpost.com/printarticle.aspx?id=540680>.
- Hassanpour, A. (1994). The Nationalist Movements in Azarbaijan and Kurdistan', 1941-1946, in: John Foran, *A Century of Revolution*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 78-105.

Idem (1992). *Nationalism and Language in Kurdistan, 1918-1985*. San Francisco: Mellen Research University Press.

Hennerbichler, F. (2004). *Die Kurden*. Mosonmagyaróvár: A&H Edition the.

Hiltermann, J.R. (2017). What Did the Kurds Get Out of the Referendum? *The Atlantic*, 27.09.2017: <https://www.theatlantic.com/international/archive/2017/09/kurds-iraq-barzani-isis-referendum/541260>.

Idem (2016). The Kurds: A Divided Future? *The New York Review of Books*, Daily, May 19, 2016, online: <http://www.nybooks.com/daily/2016/05/19/kurds-syria-iraq-divided-future>.

Idem (2007). *A Poisonous Affair: America, Iraq, and the Gassing of Halabja*. Cambridge University Press. pp. 160-166, 170-172, 195-197.

Hiltermann, J. & Fantappie, M. (2018). *Twilight of the Kurds*. *Foreign Policy*, January 2018, online: <http://foreignpolicy.com/2018/01/16/twilight-of-the-kurds-iraq-syria-kurdistan>.

HRW [Human Rights Watch] (2006). *Genocide in Iraq - The Anfal Campaign Against the Kurds*. Report Summary, August 14, 2006, <https://www.hrw.org/report/2006/08/14/genocide-iraq-anfal-campaign-against-kurds/report-summary>.

HST [Harvard Study Team] (1991): The Effect of the Gulf Crisis on the Children of Iraq. *The New England Journal of Medicine* (September) 1991; 325: 977-980, online:

<http://www.nejm.org/doi/pdf/10.1056/NEJM199109263251330> (accessed 18 February 2017).

Ibrahim, F. (2013). Ein quasi-"Hêrêm" im Schatten der kurdisch-kurdischen und regionalen Konkurrenz. *Wiener Jahrbuch für Kurdische Studien*, Hg. Ferdinand Hennerbichler, Thomas Schmidinger, Maria Anna Six-Hohenbalken und Christoph Osztovcics, 1/2013, Wien: Wiener Verlag, 269-280.

Iddon, P. (2017). *Russia and Rojava autonomy*, *Rûdaw*, 05.10.2017: <http://www.rudaw.net/english/analysis/05102017>.

ICG (2017: 55) = International Crisis Group Middle East Briefing N°55 Brussels (=ICG 2017: 55), 17 October 2017: *Oil and Borders: How to Fix Iraq's Kurdish Crisis*, pp. 1-16.

ICG (2015: 158) = International Crisis Group: Middle East Report N°158 (=ICG 2015: 158): *Arming Iraq's Kurds: Fighting IS, Inviting Conflict*, 12 May 2015, pp. 34.

- Iraqi Constitution. Final 30 JAN [20]06, online: http://www.iraqinationality.gov.iq/attach/iraqi_constitution.pdf.
- IRIS [Institut de Relations Internationales et Stratégiques] (2017). Humanitarian Foresight Think Tank. Iraq 2018 Scenarios: Planning after Mosul / July 2017. Paris, <http://www.iris-france.org/wp-content/uploads/2017/07/Obs-ProspHuma-Iraq-july-2017.pdf>.
- Janulewicz, P.A., Maxine, H., Kregel, A.M., Roberta, F., White, J.C., Sisson, E., Heeren, T. & Sullivan, K. (2017). Neuropsychological characteristics of Gulf War illness: A meta-analysis. PLoS ONE 12 (5): e0177121. <https://dash.harvard.edu/handle/1/33029944>.
- Kates, G., Ed. (2006²). The French Revolution: recent debates and new controversies. New York & London: Routledge.
- Katzman, K. (2018). Iran's Foreign and Defense Policies. Congressional Research Service, 19.01.2018: <https://fas.org/sgp/crs/mideast/R44017.pdf>.
- Kennedy, M. L. (2000). The Jacobin Clubs in the French Revolution, 1793-1795. New York & Oxford: Berghahn.
- Knights, M. & Wahab, B. (2018). Setting the Stage for Provincial Elections in Kirkuk. The Washington Institute, Policywatch 2915, January 10, 2018; <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/setting-the-stage-for-provincial-elections-in-kirkuk>.
- KRG GOV (2017). The Constitutional Case for Kurdistan's Independence & A Record of the Violation of Iraq's Constitution by Successive Iraqi Prime Ministers and Ministers, the Council of Representatives, the Shura Council, the Judiciary and the Army, 1-33: <http://cabinet.gov.krd/uploads/documents/2017>.
- KRG Ministry of Extra Regional Affairs (2007). Report on the Administrative Changes in Kirkuk and the Disputed Regions, December 2007, pp. 1-99: <http://perleman.org/files/articles/130508111135.pdf>.
- Lee, I. & Haines, A. (1991). Health costs of the Gulf war. BMJ 1991, 303:303-306, online: <https://pdfs.semanticscholar.org/6a79/d69d253a2b0992689f851af8e123a4fa37ec.pdf>.
- Leezenberg, M. (2016). The ambiguities of democratic autonomy: the Kurdish movement in Turkey and Rojava, Southeast European and Black Sea Studies, 16:4, 671-690, DOI: 10.1080/14683857.2016.1246529 To link to this article: <https://doi.org/10.1080/14683857.2016.1246529>.

- Lokotsch, K. (1927). Etymologisches Wörterbuch der Europäischen (Germanischen, Romanischen und Slavischen) Wörter Orientalischen Ursprungs. Heidelberg: Winter's.
- McDiarmid, M.A, Keogh, J.P., Hooper, F.J., McPhaul, K., Squibb, K., Kane, R., DiPino, R., Kabat, M., Kaup, B., Anderson, L., Hoover, D., Brown, L., Hamilton, M., Jacobson-Kram, D., Burrows, B., Walsh, M. (2000). Health effects of depleted uranium on Gulf War veterans. *Environ Res.* 2000, 83: 168-180.
- MEPC [Middle East Policy Council] (2004). Papers presented at the annual meeting of the Middle East Studies Association in Anchorage, Alaska, November 8, 2003. In: MEPC 2004: vol. XI, no. 1, spring 2004, online: <https://www.mepc.org/journal/kurds-iraq-0>.
- Mills, R. (2016). *Under the Mountains - Kurdish Oil and Regional Politics*. The Oxford Institute for Energy Studies, OIES Papers: WPM 63, January 2016: <https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2016/02/Kurdish-Oil-and-Regional-Politics-WPM-63.pdf>.
- Nader, A., Hanauer, L., Allen, B. & Scotten, A.G. (2016). Regional Implications of an Independent Kurdistan. RAND RR-1452-RC, https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1452.html.
- NCCI [NGO Coordination Committee for Iraq], (2011). NCCI Brief: Environmental Contaminants from War Remnants in Iraq. June 2011, updated June 2013, online: <https://ncciraqbids.com/en/archive/ncci-studies/item/574-environmental-contaminants-from-war-remnants-in-iraq-%E2%80%93-ncci-%E2%80%93-june-2011-updated-march-2013?tmpl=component&print=1>.
- Nijjar, F. (2017). Iraq's second army: Who are they, what do they want? Aljazeera, 31.10.2017: <http://www.aljazeera.com/news/2017/10/iraq-army-171031063012795.html>.
- Nordhaus, W.D. (2002). The Economic Consequences of a War with Iraq (revised), online: <http://www.econ.yale.edu/~nordhaus/iraq.pdf> (accessed 18 March 2017).
- Parrish, R.R., Horstwood, M., Arnason, J.G., Chenery, S., Brewer, T., Lloyd, N.S., Carpenter, D.O. (2007). Depleted uranium contamination by inhalation exposure and its detection after 20 years: Implications for human health assessment. IAEA/INIS, online: https://inis.iaea.org/search/search.aspx?orig_q=RN:39062604 (accessed 31 January 2017).

- Petrov, D. (2017). Between two Kurdistans: a Russian anthropologist's journey in search of self-government. oDR, 16.06.2017: <https://www.opendemocracy.net/od-russia/dmitry-petrov/between-two-kurdistans-russian-anthropologists-journey-to-people-who-self-go>
- REUTERS, Istanbul, May 1, 2018. S&P cuts Turkey's rating deeper into 'junk', online: <https://www.reuters.com/article/turkey-ratings/update-1-sp-cuts-turkeys-rating-deeper-into-junk-idUSL8N1S85JM>.
- Riedel, B. (2017). Masoud Barzani and the roots of Kurdish distrust of the United States. Brookings, Markaz: 02.11.2017: <https://www.brookings.edu/blog/markaz/2017/11/02/masoud-barzani-and-the-roots-of-kurdish-distrust-of-the-united-states>.
- Roberts, A. (1996). Environmental Issues in International Armed Conflict: The Experience of the 1991 Gulf War. International Law Studies, Volume 69: Chapter XIV: Protection of the Environment During Armed Conflict. Richard J. Grunawalt, John E. King & Ronald S. McClain (Editors). Naval War College, Newport: <https://archive.org/details/protectionofenvi69grun>.
- Rosenau, W. (2002). Special Operations Forces and Elusive Enemy Ground Targets: Lessons from Vietnam and the Persian Gulf War. Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2002. https://www.rand.org/pubs/research_briefs/RB77.html. III: Coalition Scud-Hunting in Iraq, 1991, 29-44; https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monograph_reports/MR1408/MR1408.ch3.pdf.
- Rubin, M. (2017). *Israel's Benjamin Netanyahu is playing a cynical game on the Kurdish referendum*. AEI, 25.09.2017: <http://www.aei.org/publication/israels-benjamin-netanyahu-is-playing-a-cynical-game-on-the-kurdish-referendum>.
- Idem (2017). Is the Kurdish Spring here? AEI, 20.12.2017: <http://www.aei.org/publication/is-the-kurdish-spring-here>.
- Salih, A., Hama, A-J., Bahrouz, M.A. & Bakhtiar, M.M. (2009). Common Health complains among chemical bombardment survivors in Halabja. The 2nd Kurdistan Conference on Biological Sciences, J. Duhok Univ. Vol.12, No.1 (Special Issue), pp 312-316, 2009, Duhok.
- Sheikhmous, O. (2013). United in Disunity – The Fractious Character of Kurdish Politics in Syria. Paper for the Conference “Governing Diversity: The Kurds in a New Middle East” at the Iraq Institute for Strategic Studies, November 28-30, 2013 in Beirut –Lebanon; available online: https://www.academia.edu/26256139/United_in_Disunity_1_.docx.

- Idem (1992). *The Kurdish Question in Regional Politics: Possible Peaceful Solutions*. In: *Internal Conflict and Governance*. Ed. Kumar Rupesinghe, London: Macmillan.
- Soboul, A.M. (1977). *A short history of the French Revolution*. Berkeley etc.: University of California Press.
- Idem (1975). *The French Revolution 1787–1799*. New York: Vintage.
- Sowell, K.H. (2015). *The political rise of the Badr Organization and its leader, Hadi al-Ameri, is paving the way for a garrison state in Iraq*. Carnegie Endowment for International Peace, 13.08.2015: <http://carnegieendowment.org/sada/?fa=61016&lang=ar>;
- Idem (2015). *The Rise of Iraq's Militia State*, 23.04.2015: <http://carnegieendowment.org/sada/59888>.
- Spyer, J. (2017). *The Fall of Kirkuk: Made in Iran. The American Interest*, 18.10.2017: <https://www.the-american-interest.com/2017/10/18/fall-kirkuk-made-iran>.
- Idem (2017). *Tehran Is Winning the War for Control of the Middle East*. *Foreign Policy*, 21.11.2017, online: <http://foreignpolicy.com/2017/11/21/tehran-is-winning-the-war-for-control-of-the-middle-east-saudi-arabia>.
- Stansfield, G.R.V. (2003). *Iraqi Kurdistan: Political Development and Emergent Democracy*. London/New York: RoutledgeCurzon.
- Stanford University, n.n. (2016). *Mapping Militant Organizations: Badr Organization of Reconstruction and Development*, last updated 13.11.2106: <http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/435>.
- Status of Forces Agreement (2008). *Agreement Between the United States of America and the Republic of Iraq On the Withdrawal of United States Forces from Iraq etc.*, pp. 24, online: <https://www.state.gov/documents/organization/122074.pdf>.
- Tackett, T. (2006). *Nobles and Third Estate in the revolutionary dynamic of the National Assembly, 1789-1790*. In: Kates, G., Ed. (2006²). *The French Revolution: recent debates and new controversies*. New York & London: Routledge, pp. 131-165; further in: *The American Historical Review*, vol. 94, no. 2 (April 1989): 271-301.
- Tabaqchali, A. (2017). *Iraq's Economy after ISIS: An Investor's Perspective*, IRIS, November 2017: https://auis.edu.krd/iris/sites/default/files/IRISIraq%20Post-ISIS%20Economy%20AT_FINAL.pdf.

Teimourian, H. (1996). Letter: A historic betrayal of the Kurds: why Barzani threw in his lot with Saddam. Independent, 6 September 1996: <http://www.independent.co.uk/voices/letter-a-historic-betrayal-of-the-kurds-why-barzani-threw-in-his-lot-with-saddam-5601503.html>.

UNAMI. The UN Assistance Mission in Iraq, UN mission submits reports on disputed internal boundaries in northern Iraq, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=30553#WmXu5J0dVmB>; Report currently not available online: www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=30553&Cr=iraq&Cr1.

Yefremenko, D. (2017). By the Rivers of Babylon. Middle Eastern Order in a State of Half-Decay. *Russia in Global Affairs*, Nr. 4 Oct./Dec. 2017: <http://eng.globalaffairs.ru/number/By-the-Rivers-of-Babylon-19037>.

Zaman, A. (2016). From Tribe to Nation: Iraqi Kurdistan on the Cusp of Statehood. Woodrow Wilson International Center for Scholars. Middle East Program, Occasional Paper Series, Fall 2016. Washington: Wilson Center: <https://www.wilsoncenter.org/publication/tribe-to-nation-iraqi-kurdistan-the-cusp-statehood>.

Zedalis, R.J. (2012). Oil and Gas in the Disputed Kurdish Territories: Jurisprudence, Regional Minorities and Natural Resources in a Federal System. London/New York: Routledge.

Zhdannikov, D. (2018). The great Russian oil game in Iraqi Kurdistan. Reuters, London, April 19, 2018: <https://www.reuters.com/article/us-rosneft-iraq-insight/the-great-russian-oil-game-in-iraqi-kurdistan-idUSKBN1HQ1R3>.

Idem (2017). Russia's Rosneft clinches gas pipeline deal with Iraq's Kurdistan, Reuters, 18.09.2018, <https://www.reuters.com/article/kurdistan-rosneft/russias-rosneft-clinches-gas-pipeline-deal-with-iraqs-kurdistan-idUSL5N1LY0TS>.

Zisser, E. (2014). The Kurds in Syria: Caught between the Struggle for Civil Equality and the Search for National Identity. In: Ofra Bengio, Ed., *Kurdish Awakening: Nation Building in a Fragmented Homeland*. Austin: University of Texas Press, pp. 193-214.

Zwijnenburg, W. & Ghalaieny, M. (2013). In a State of Uncertainty: Impact and Implications of the Use of Depleted Uranium in Iraq. Utrecht: IKV Pax Christi, online: <https://www.ikvpaxchristi.nl/media/files/in-a-state-of-uncertainty.pdf>; last updated March 2013 and published as NCCI (NGO Coordination Committee for Iraq) Report, online: <https://ncciraqbids.com/en/archive/ncci-studies/item/574->

environmental-contaminants-from-war-remnants-in-iraq-%E2%80%93-ncci-%E2%80%93-june-2011-updated-march-2013.

© Kosar Othman Amin

Dr. Ferdinand St. Hennerbichler

Born 1946 Linz, Austria. Studied History, German Philology, Linguistics, Philosophy and Psychology at the Vienna University. Ph.D. 1972, Thesis: Terminology. 2012/13 Decree „*Prof. Dr. h.c.*“ University of Sulaimani. Journalist since 1967 mainly for Austrian Broadcasting Corporation. 1980-1985 Austrian Diplomatic Service and assistant of late Austrian Chancellor Dr. Bruno Kreisky. Numerous articles, studies and books on Kurdish history, culture and civilization.

© Kosar Othman Amin

Future Options of the Kurds. Part II: Historical Background.

Ferdinand Hennerbichler

Abstract

The following second part of our analysis provides historical background information in order to better understand future options of the Kurds. We explain here in some detail why so far in contemporary history virtually all efforts failed to achieve legitimate national rights for the Kurds and why they could and should not be repeated in the future. We basically show in sketched small historical chapters that Kurds to date could only win limited national rights like some forms of autonomous regional self-rule. The reasons for that are manifold: Firstly, because they were used over centuries both by dominant central as well as foreign powers as proxies for their interests and also cooperated with them for own split aims. Second, because Kurds are chronically divided, constantly at loggerheads, disunited (Sheikhmous 2013: "*united in disunity*") and fragmented. Thirdly, although they remain a considerable force of stability in Eurasia and the Middle East and are indeed underway to democracy, they are still unable to true majority rule of Western democracies. And last but not least, because they lack experience governing themselves and diplomacy to secure their own national rights with one strong united voice.

Keywords

Kurds; Iraq, Iran, Turkey, Syria, Israel, Saudi Arabia, Gulf States, Egypt, Russia, UN, USA, EU, NATO; future options.

I. Proclamations of an independent Kurdish state

Until now no Kurdish leader proclaimed an independent greater Kurdish state for all Kurds and their extensive inter-regional habitat in Eurasia and the Middle East.

Historical Background: Keywords: Proclamation of an independent Kurdish state:

Since the collapse of the Ottoman Empire in the course of the First World War, only a few Kurdish leaders proclaimed an independent Kurdistan to this day: Sheikh Mahmud Barzanji (Mehmûd Berzincî, 1878-1956) during the then British UN Mesopotamian Mandate and the later Iraq, and Qazi Mohammed (1893- 1947) in 1946 in northern Iran which was at the time occupied and dominated by Soviet troops. Barzanji declared in May 1919 a "*United Free Kurdistan*", that was crushed in the same year by the British and Barzanji was exiled to India. From there he returned 1922 in triumph well ahead of time and proclaimed on 10th October 1922 in Sulaimaniyah the "*Kingdom of Kurdistan*" with the aspiration to represent all Kurds. This "*Kingdom of Kurdistan*" survived in the shadow of the British until 1924 and was subdued in July 1924 by vastly superior British colonial forces (Hennerbichler 2004: 437-454). Qazi Mohammed founded the pro-Soviet "*People's Republic of Mahabad*" on January 22, 1946, which lasted eleven months until December 16, 1946, and was overthrown by the then reinvigorated Iranian army (Eagleton 1963: 62-118; Ramazani 1971: 401-427; Hennerbichler 2004: 512-517; Nerwiç 2012: 135-190).

Already in 1930, a "*Republic of Ararat*" emerged, named after Mount Ararat, in the wake of the so-called "*Ararat uprising*" in the north-east of the then newly formed "*Republic of Turkey*". The areas

which it claimed came under Turkish control in 1931. The "*Ararat uprising*" was carried out by the Kurdish "*Khoybun*" (independence) movement, which was founded in Lebanon in 1927 and worked towards a free Kurdistan. Chairmen of the "*Khoybun*" were the brothers Celadet Ali and Kamuran Bedirkhan. The commanding General was Ihsan Nuri Pasha, who played a leading role in the "*Ararat Uprising*". The "*Khoybun*" finally appointed General Ibrahim Heski governor of the "*Republic of Ararat*". This Kurdish "*Republic*" was not recognized internationally. The foundation of a separate Kurdish Ararat "*state*" is still not conclusively validated (Hennerbichler 2004: 490-491).

As a result, since the suppression of the "*(People's) Republic of Mahabad*" no Kurdish leader has proclaimed an independent state of Kurdistan. So far, neither has Masoud Barzani. His father Mustafa Barzani had repeatedly rejected the proclamation of an independent Kurdish state on the grounds that it was hopelessly surrounded by neighboring countries and not viable because it would lack essentials to survive like adequate weaponry, necessary financial resources and vital uninterrupted contacts to the outside world. Neighboring states just needed to close their borders to bring such a land-locked Kurdistan down. He further feared that Iraqi Kurdistan could decay into an international aid care case similar to encircled Berlin in the 1960s, which could overcome isolation and imminent collapse only with the help of Western allies and was ultimately saved by an extensive airlift over territories of a divided Germany at the time (Hennerbichler 2004: 586). In Iran, the chairman of the "*Democratic Party of Kurdistan - Iran (KDP-Ir)*", Abdul Rahman Ghassemlou, who was tragically murdered in Vienna in 1989, repeatedly refused to proclaim an independent Kurdistan in north-western Iran. Ghassemlou had been encouraged several times by former Iraqi President Saddam Hussein at the beginning of the first Gulf War in the early 1980s to declare an own Kurdish

state with the aim of weakening the rule of the *"Islamic Republic of Iran"*. Saddam Hussein's regime would have taken over all costs for an independent Iranian Kurdistan beyond the Zagros. Ghassem-lou, however, refused several times. His main reasons were that such a small separate Kurdish state on Iranian territory would not be viable and also against common Kurdish interests¹.

II. Russia and the Kurds

Historical relations of Russia with the Kurds show extreme ups and downs. During WWI they culminated in massacres. At the end of WWII the Soviet Union indicated readiness to support a greater Kurdistan, but dropped the idea soon after and in 1946 backed a short lived *"Kurdistan Republic of Mahabad"* in NW Iran. In the Cold War period after WWII the Kremlin used Kurds mainly as proxies for their interests in Eurasia and the Middle East. Currently Russia holds out the prospect of treating Kurds even-handed with central powers, promote some forms of regional autonomy for them and announce significant investments in Iraqi Kurdistan.

Historical Background: Keywords: Kurds and Russia:

Kurds play a not insignificant role for Russia's world power interests in Eurasia and the Middle East, although Kurds had developed in the past particularly since the 19th century a deep traditional distrust *"of the power that for a century had been rolling back the frontiers of Islam in the Caucasus and posing a protector of native Christians against the Kurds of Turkey and Azerbaijan"*. Later Russian troops committed *"excesses and brutality"* during the First World War *"extending to the border of Kurdistan"* (Eagleton 1946: 16). Since then relations changed gradually. During the

---

¹ Hennerbichler 2013: 318; sources: verbal communication by Ghassem-lou in the 1980s, personally confirmed also by former Iraqi President Jalal Talabani.

First World War and after, both the abdicating Tsarist Russia, and the aspiring communist Bolsheviks, who threw themselves into world politics at the end of 1917, have used Kurds as proxies to extend their geostrategic spheres of influence southward all over (northern) Iran and also in Iraq. In Iran Russia utilized Kurds pressuring Teheran to grant Moscow oil concessions but failed several times until today.² In Iraq the Kremlin used Kurds to gain control of oil- and gas-rich areas of Mesopotamia west of the Zagros, and to manipulate waxing and waning central powers in Baghdad. Russia was also keen to gain access to vital trade routes in the north to the Mediterranean, and in the south towards the Gulf. Recently, leading Russian companies managed to secure lucrative oil and gas contracts in Iraq, noteworthy in the Kurdistan Region.³ This is currently interpreted that Russia would be resolved to

---

² See for details: Mamedova 2009: EIr: <http://www.iranicaonline.org/articles/rus-sia-ii-iranian-soviet-relations-1917-1991>; Kuniholm 2011: EIr: <http://www.iranica-online.org/articles/azerbaijan-v> (both accessed 20 June 2018). In brief (quoting mainly Nina Mikhaïlovna Mamedova): In 1916 Russian industrialist A. M. Khoshtariya received the right to the concession for oil extraction in the northern regions of Persia. The Soviet government in 1925 bought out his allotted shares (65%) in the Kavir-e Kūriān Company that owned several low-powered wells in the Semnān region. However, the government (later) did not recognize the legitimacy of the deal, which was part of the conditions for the withdrawal of Soviet troops during the Second World War. On 26 February 1921 the Soviet-Iranian Treaty was officially signed in Moscow. The issue of the oil concession was not settled definitively from a legal point of view. In 1946 the Iranian side, through their prime minister, Aḥmad Qawām (Qawām-al-Saltāna), who visited Moscow in February 1946, was trying to speed up the withdrawal of the troops and agreed to the proposal of the Soviet side to grant the USSR a concession for exploiting oil in the Northern regions of Iran. On 4 April 1946, the Agreement on Oil was signed in Tehran. Upon signing the provisional communiqué, the USSR announced the withdrawal of the troops (from Iran). Finally, the 1946 Agreement on Oil was rejected by the (Iranian) parliament (majles), which declared it null and void, and in 1956 the Soviet side officially abandoned its claims to oil explorations by the Kavir-e Kūriān company.

³ Zhdannikov, Dmitry (2018). The great Russian oil game in Iraqi Kurdistan. Reuters, London, April 19, 2018: <https://www.reuters.com/article/us-rosneft-iraq-insight/the-great-russian-oil-game-in-iraqi-kurdistan-idUSKBN1HQ1R3> (accessed 19.04. 2018).

enhance both its influence on Baghdad and the Iraqi Kurds alike, whether even handed remains to be seen.

In geostrategic terms, both Iran and the later Iraq (former Ottoman Mesopotamia) emerged since the end of the 19th century as most important regions for rising Great Powers like Russia and Great Britain⁴ who were particularly keen to intensify their expansionist political strategies all over Eurasia and the Middle East. They had one basic highly controversial interest in common, both needed oil and gas as decisive fuel to world power. Russia, for its part, is since then continuously trying to extend geostrategic spheres of influence southward, first over northern Iran, later all over Iran and beyond, most notably to oil and gas rich areas in the North and South of Iraq, and on top of that Russia also wanted to secure access to warm water ports, to the Gulf in the South-East and the Mediterranean in the South-West, as well as to vital international trade roots. Kurds are viewed by Russia in this regard both as usable "*proxies*" and as potential partners alike. However, each and every time (in recent history) when Russia felt it could not uphold anymore an equal handed policy towards central powers (in Teheran, Baghdad, Ankara or Damascus) and the Kurds, and that it had to opt either way, Moscow decided on a regular basis against Kurds. The contemporary development in short:

Even on her world-political death-bed, the Russian monarchy tried in 1916-1917 to establish, in the north-west of Iran, regional minority regimes, dependent on Moscow; however, these efforts were not successful. Later, in the middle of the 20th century, Soviet Russia

---

⁴ See for Britain's policy in Kurdistan for example Ali 1992: 464: "*This continued policy, which dates back to the nineteenth century has the following distinct features: 1) persistent support of the regional powers in the Middle East in their efforts to suppress the Kurdish revolts which Britain viewed as a threat to the stability in the area; and 2) the readiness on the part of Britain to manipulate the Kurds in order to secure her imperial interests in the region.*"

managed to conjure up - temporarily - two minority republics, Azerbaijan and Kurdistan. But here again it failed in the long run to create a belt of minority states to secure its geostrategic interests towards the South and Iran.

At the end of WWI, a mainly tribal, conservative Kurdish society in the northwest of Iran, broadly based on a single products economy like tobacco, vigorously resisted spreading Russian advances into north-western Iran continuing to fight for regional selfrule and as much independent as possible from the central powers. Their regional seat of power was then the city of Mahabad in the northwest of Iran.⁵ Conversely, tsarist Russian occupying forces (more precisely: mainly marauding, disoriented, undisciplined, often unpaid units of the then disintegrating tsarist army) intensified forays into the greater Mahabad area, crushing what were assumed to be regional pockets of resistance, and in 1915-1917 also perpetrated massacres in and around Mahabad, above all killing and displacing thousands of Kurds.⁶

---

⁵ The first national census of Iran was taken in November 1956, ten years after the fall of the Mahabad Republic. No census data in Iran are available before 1956 (Mojab 2001: 78, Vali 2011: 159). Estimates indicate for Mahabad a population of ca. 16,000 in 1945; Eagleton 1963: 27: "population was 16,000 in 1945 and 22,000 in 1961"; Mojab 2001: 78, quoting in fn. 6 the Iranian "*Ketāb-e Asāmi-ye Dehāt-e Keshvar [The Registry of the Country's Villages]*" (1950: 26). For end of 1948 Mahabad city population figures were given with about 16,455 of which 8,189 were women and 8,266 men. According to Ghassemlou 1988: 15 ca. 95 percent of the Iranian Kurdish population in 1945 were illiterate. Mojab 2001: 78 cites similar figures for 1946 and 1956.

⁶ Fossum 1918, 10:7, 5-6 (quoting Fossum l.c.: Mojab 2005, II: 362: "*In 1915, the Russian army massacred the male population of Sauj Bulaq (Mahabad) and took away about two hundred women for abuse*"). See also: Nikitin, Basil (1941). *La Perse que j'ai connue, 1909-1919*, typed memoir, Paris: Bibliothèque INALCO, (Persian translation 1947), mentions pp. 234-238 atrocities and massacres; p. 312: In WWI military operations of Russians, Turks, Armenians, Assyrians and Kurds approximately 700,000 people were killed and countless cities razed to the ground. Further reading: Jawaideh 2006: 258. Farrokh 2011: 293: "*Memories of past Russian atrocities by Tsarist troops in northwest Iran, most recently during the First World War, were very much alive among local Kurds. [...] the Soviets trying to keep a low profile in the Mahabad*

Anglo-Soviet invasion of Iran 1941

Soon after Germany attacked the Soviet Union in 1941, two Allied powers, Britain and the USSR, invaded Iran without a declaration of war in order to pre-empt a German occupation of the country. Though, Iran was formally neutral, Reza Shah Pahlavi (1878-1944) was leaning towards Germany. Soviet forces occupied northern Iran, British took over the south, separated by a small buffer zone (Mojab 2001: 74). Reza Shah was accused of being sympathetic to Nazi-Germany, was forced to abdicate and replaced by his young son Mohammad Reza Pahlavi (1919-1980), who reigned Iran from 16 September 1941 to 11 February 1979. The Soviets secured from the North of Iran supply lines to and from the Gulf, the British managed to obtain crucial oil concessions mainly from SW to NW of Iran, which the former failed to get for good after decades of unsuccessful negotiations. Subsequently, the Soviet Union tried to extend and consolidate its influence over the north of Iran by initiating and supporting the formation of pro-Moscow regional satellite "*Republics*" in Azerbaijan and Kurdistan. In this connection the Kremlin promised for the first time known in

---

Republic." Recent Mahabad translations and publications in Persian: Samady, Abdulla (2006), ed. & transl.: Mahabad Magazine, no. 69, December 2006 (in Kurdish): pp. 6-9; Chalniko, Jan: Report on the murder of the Russian consul in Mahabad, Col. Alexander Ivanovitch Iyas (1869-1914); pp. 10-11; Parwizyian, Miraza Wahab, today Karimi, 1920: Memories [2 pages handwritten in Persian]. Ghazi, Hassan (2009), ed. & transl.: Memories of Ludvig Olsen Fossum (1879-1920), quoted from: The Kurdistan Missionary no. 12, Sept. 1916 & 10:7, 1918, 5-6, in: Mahabad Magazine, no. 102, September 2009 (in Kurdish): pp. 3-5: "*In the area of Mahabad alone 7,670 people were murdered, thousands of women and girls were taken to Tabriz and even sold for \$ 5*"; additional sources in: Mahabad Magazine, no. 105, December 2009, p. 4: "*Russians massacred people and destroyed houses for three days and nights*"; additional partial translations of Fossum's reports by Ahmad Ghazi published in Mahabad Magazine, no. 71, December 2006, pp. 5-6. Note: Research and translations: Abdol-Hamid Hosseini.

modern history to support the establishment of a Kurdish (Soviet dominated satellite) state and a greater Kurdistan.

Soviets promise greater Kurdistan state

Between 1941 and 1945 the geostrategic situation of the Soviet Union in Eurasia and the Middle East changed significantly. In 1941 the USSR was a beleaguered victim of Nazi-Germany aggression trying to extend its influence from Kurdish regions behind the WWII lines but was largely unprepared for active work among the Kurds (Roosevelt 1947: 250-251; Eagleton 1963: 16-23, 41-42). In 1945 it acted as a buoyant victor of WWII taking full advantage of a fluid post-war situation and using the Kurds as "proxies" mainly to get oil-concessions and influence over Iran and beyond. Accordingly, the Kremlin adapted its attitude towards the Kurds from reluctant and vague promises for regional autonomy in 1941 to an active, even though only temporary and short-lived, cooperation in 1945-1946, establishing a Kurdish "Republic" in Mahabad in the northwest of Iran modelled on Soviet-style SSR satellites in the south of the USSR. The Soviet government acted in the person of Jafar Baghirov (1896-1956), the communist leader of the Azerbaijan SSR from 1932 to 1953, who executed the instructions of Georgian born USSR dictator Joseph Stalin (1878-1953). Baghirov first invited in 1941 (Eagleton 1963: 16: „late 1941“; Roosevelt 1947: 251: „in 1942“) some thirty Kurdish leaders, mainly rival tribal chiefs, feudal and conservative, who represented the Iranian Kurdish societies, to Baku, the capital of the Azerbaijani SSR. Among them were contrasting personalities like Sheikh Abdullah Effendi Gilani, the most respected Sufi religious leader in northern Iranian Kurdistan at the time, whose influence extended into Iraq and Turkey (Eagleton 1963: 19-20), a son of Sayyid Taha of Shemdinan in Hakkari, Turkey, other representatives of more than sixty Iranian Kurdish tribes at the time, and also

Qazi Mohammed (1893-1947), a bourgeois Mahabad intellectual, lawyer, judge of an Islamic court, a socially minded resolute personality of small stature and a dynamic speaker. The members of the group were carried by car to Tabriz, the capital of Iranian Azerbaijan, and from there by train to Baku and back again. Their first visit in Baku lasted two weeks. The Soviets replied ambiguous to Kurdish demands but showed already in 1941 in Baku special respect for Qazi Mohammed, who later in 1946 became "President" of the "Kurdish Republic of Mahabad". A further, largely identical group travelled to Baku on the invitation of Baghirov in the second half of September 1945. This time, its Kurdish composition was already entirely selected by Qazi Mohammed and under his leadership. The Soviets had already picked Qazi Mohammed in the summer of 1945 as "their man" (Eagleton 1963: 42) to run a future Kurdish "Republic" in Mahabad and the "Komala" movement as their political instrument. "Komala" was founded on September 16, 1942, as a clandestine party organization by a small group of some 15 middle-class merchants and local petty officials near Mahabad. The youngest was a nineteen-year-old student, the oldest at about fifty, a tobacco commissioner. They called themselves "Komala", "Committee" (in full: "Komala-i-Zhian-i-Kurd", or "Committee of Kurdish Youth"). At the beginning no leader was chosen. "Komala" acted like a "democratically ordered grouping", with no "dominant clique" emerging within the party (Eagleton 1963: 39). The movement had also Iraqi Kurdish roots. The "Hîwa" (Hope) party, founded in 1938 by the Iraqi Kurdish historian and writer Rafiq Hilmi (1898-1960), sent two members, the officers Mustafa Kushnaw and Mir Hadj Ahmed, as delegates and advisers to the founding ceremony of "Komala JK" in September 1942. The Iraqi Kurdish "Hîwa" maintained close links with the Iranian Kurdish movements until the downfall of the "Mahabad Republic" at the end of 1946. The influence of "Komala" spread rapidly and it soon became the political backbone of the nationalist

independence aspirations of the Iranian Kurds (Roosevelt 1947: 250-251). In October 1944, a group of about twenty-four party members offered the leadership of "*Komala*" to Qazi Mohammed. He accepted and swore the oath but was "*never elected to the Central Committee*" (Eagleton 1963: 39; Roosevelt 1947: 253 explains the delayed acceptance of Qazi Mohammed as leader with fears of founding party members that he "*would eventually dominate the party and end its democratic character*". "*Komala*" "*did finally admit him*" "*at Soviet insistence*", Roosevelt wrote and found that the result was a "*one-man rule of the party*").

In the meantime, the Soviets had altered their position between 1941 and 1945 towards the (Iranian) Kurds decisively. At the first meeting in Baku in late 1941 Jafar Baghirov, the PM of the Azerbaijan SSR at the time and acting on behalf of the Kremlin, was rather cautious when discussing Kurdish demands, speaking largely in general terms and communicating mainly the impression that the Soviet Union was with the (Iranian) Kurds. National Kurdish aspirations were only vaguely touched upon (Eagleton 1963: 23-24). Soon after in May 1942, Kurdish tribal leaders already in claimed frank terms in discussions with Russian officials in Tabriz and Rezaieh demanded freedom in national affairs (Eagleton 1963: 24). During the year 1944 both Azerbaijan and Kurdistan in Iran were already filled with Soviet political officers and other agents (Roosevelt 1947: 251). In the summer of 1945, the demand for Kurdish autonomy was openly discussed with the Russians on a regular basis.

At the second meeting in Baku in September 1945 the Kurdish delegation entered into negotiations with written demands for a separate Kurdish state and comprehensive assistance from the Soviet Union, in particular for arms, supply and money. Their draft proposals were slowly written down by Qasim Ilkhanizadeh from

Bukan, chosen “*because of his fine hand*” (Eagleton 1963: 44). Baghirov indicated in a keynote speech the readiness of the Soviet Union to grant the Kurds a greater Kurdistan state comprising the Kurdish areas of Turkey, Iraq and Iran. However, as he literally said, there was no need for the Kurds to hurry the formation of their own state. Kurdish freedom must be based not in Iran alone but also in Iraq and Turkey. A separate state was only desirable in the future when the entire Kurdish “*nation*” could be united. In the meantime, Kurdish aspirations should be achieved by autonomy of the Kurds within a greater “*Republic*” of Azerbaijan. In his answer speech Qazi Mohammed made it once again clear that the Kurds of Iran wanted autonomy and independence separate from that of Azerbaijan. Banging his fist on the table, he proclaimed that “*as long as the Soviet Union exists the Kurds will have their independence*” and concluded that since the Kurds had been promised their own state by the Soviets they would also expect to receive all necessary means to defend it and make it prosper (Eagleton 1963: 43-45). Baghirov finally urged the Iranian Kurds to dissolve “*Komala*” and transform it into the “*Democratic Party of Kurdistan*” (“*Hizb i Demokrat i Kurdistan*”) in line with the “*Democratic Party of Azerbaijan*”, which was publicly announced in Tabriz on September 3, 1945. Baghirov also referred to the armed revolt of Mulla Mustafa Barzani in northern Iraq and warned that he “*was a British spy*”, which, however, did not concern the Iranian Kurdish delegation in Baku much (Eagleton 1963: 45-46).

Formation of the “*Democrat Party of Kurdistan*” Iran 1945

The “*Democratic Party of Azerbaijan*” evolved in September 1945 as an independence party to replace the “*Tudeh*” of Azerbaijan. The “*Tudeh Party*” (“*Hezb-e Tūdeh-e Īrān*”, *Party of the masses [the people] of Iran*) was a popular front of Marxist left-wing movements that had been used by the Soviet Union as political

instrument to penetrate Iran. Although it was successful in other parts of Iran, it had never taken root in Kurdistan. “*Tudeh*” abolished itself, reformed as the “*Democrat Party of Azerbaijan*”, used Azeri Turkish as its official language and demanded separation from Iran (Roosevelt 1947: 253; Lenczowski 1947: 29-45). In contrast, the “*Democrat Party of Kurdistan*” was formed out of the Kurdish nationalist “*Komala*” independence movement which neither had communist party nor Soviet inspired Marxist ideological roots. The formation of the “*Democrat Party of Kurdistan*” was formally announced by Qazi Mohammed after his return from the second trip to Baku at the end of September 1945. He called a foundation meeting in Mahabad and urged all Kurds to join (Roosevelt 1947: 254). A “*Manifesto*” was issued, signed by Qazi Mohammed and 105 leading Kurds. It invoked the “*Atlantic Charter*” of August 14, 1941, agreed upon by U.S.-President Franklin D. Roosevelt and UK Prime Minister Winston Churchill,⁷ indicating as the goal of the party “*democracy on the American model*”. The “*Atlantic Charter*” summarized in eight fundamental points sketches for a new peaceful and stable post WWII world order: point 2: “*no territorial changes that do not accord with the freely expressed wishes of the peoples concerned*”; point 3: “*the right of all peoples to choose the form of government under which they will live; and they wish to see sovereign rights and self-government restored to those who have been forcibly deprived of them*”. The foundation of the new party resulted in the dissolution of the “*Komala JK*” and the absorption of its members by the Kurdish Iranian “*Democrats*” (Roosevelt 1947: 254). It “*took twenty days to get everything ready*” (Eagleton 1963: 56).

---

⁷ Issued as joint declaration and statement (no formal legal document) at Naval Station Argentina, a former U.S. Navy base 1941-1994, which later became the tenth province of Canada, Newfoundland and Labrador; cited online-version: <http://avalon.law.yale.edu/wwii/atlantic.asp> (accessed 03 March 2018).

In November 1945, Qazi Mohammed called together some sixty tribal and town leaders at the newly opened Soviet cultural relations center in Mahabad. Russian officials stayed away. Qazi delivered a speech, reviewed the (second) Baku trip and recalled Baghirov's advice that the until then clandestine "*Komala JK*" should dissolve, change its name and come into the open under the banner of democracy. Questions or comments? he asked. "*None. The issue was decided*" (Eagleton 1963: 57). The change in name was not accompanied by fundamental alterations in the party organization. The composition of the Central Committee was not immediately modified. Qazi Mohammed had not been a member in the old party, nor did he become one in the new one. He "*merely continued to dominate the Kurdish movement, with Russian advice from behind the scenes*" (Eagleton 1963: 57).

The "*new*" party also had a program⁸ which was in essence similar to the "*Manifesto*" declaration. Neither called for separation from Iran nor for a Kurdish Iranian break-away state. Instead, it proclaimed the following goals (quoting from the eight-point "*Manifesto*"): in short: self-government in local affairs and autonomy within the limits of the Iranian state: (1): "*The Kurdish people of Iran should have freedom and self-government in the administration of their local affairs and obtain autonomy within the limits of the Iranian State.*" (2): Kurdish should be the official language. (3): "*The provincial council⁹ of Kurdistan should be immediately elected according to constitutional law and should supervise state and social matters.*" (4): "*All state officials must be of local origin.*" (5): "*A single law for both peasants and notables should be adopted ...*" (6): "*[...] make a special effort to establish unity*

⁸ Roosevelt 1947: 255 published an eight-point "*Manifesto*", Eagleton 1963: 57 "*one version*" of a party program which is composed of seven points but is in its content similar to the "*Manifesto*" declaration.

⁹ A (freely elected) "*Parliament*" was not mentioned.

and complete fraternity with the Azerbaijani people and the other peoples that live in Azerbaijan (Assyrians, Armenians, etc.) in their struggle.“ (7): “[*] will strive for the improvement of the moral and economic state of the Kurdish people through the exploration of Kurdistan's many natural resources, the progress of agriculture and commerce, and the development of hygiene and education.*“ (8): “*We desire that the peoples living in Iran be able to strive freely for the happiness and progress of their country.*“ The KDP-Ir program consisted in a full length version of four main parts and twenty-two articles (see Nerwiy 2012: 130-131).

Inauguration of the “*Kurdish People’s Government*” and “*Provincial Council*”

On December 15, 1945, five days after all eastern Azerbaijan fell under the control of the newly formed “*Azerbaijan People’s Government*” in Tabriz, the Iranian Kurds inaugurated their own regional government in Mahabad. At a meeting in Mahabad, called for by Qazi Mohammed, the “*Kurdish People’s Government*” was established and a “*provincial council*” formed. The meeting was attended by tribal chiefs, members of the new Kurdish Democrat Party, and three Soviet officers in a jeep armed with Tommy guns (sub-machineguns). The Iraqi tribal leader Mullah Mustafa Barzani (1903-1979) was also present (Roosevelt 1947: 257; cf. also: Eagleton 1963: 61; Blake 2009: 33, referring to Roosevelt & Eagleton; further: Nerwiy 2012: 127-131).

Aftermath of the failed pro-Nazi-German coup in Iraq

Mustafa Barzani played a decisive and leading role as the self-exiled Iraqi Kurdish leader in the short-lived “*Republic*” of Mahabad

in Iran.¹⁰ After a failed rebellion against the Iraqi government he fled Iraqi Kurdistan to Iran in October 1945 with "*Peshmerga*" and family tribe members.¹¹ They defected to Iran after Barzanis had tried to use a severe internal crisis in Baghdad to gain national rights for the Kurds in Iraq but failed. The crisis was triggered by a pro-Nazi-German military coup d'état in Baghdad under the Iraqi Prime Minister at the time, Rashid Ali al-Gaylani (1892-1965), who attempted to negotiate deals with Axis powers in order to counter British influence in Iraq. Subsequently, British forces intervened in the so-called Anglo-Iraq War (April-May 1941), quelled the coup and reoccupied the Hashemite kingdom of Iraq until 26 October 1947.

Proclamation of the "*Kurdistan Republic of Mahabad*"

In the mid-morning of January 22, 1946, a sunny and mild winter day, the "*Republic*" of Mahabad¹² was formally proclaimed at "*Chwar Chira*" or "*Four Lamp/Candle Square*" (Eagleton 1963: 62-63; Roosevelt 1947: 257). Qazi Mohammed held a short fifteen minutes proclamation speech on a wooden platform, wearing a Soviet-style army uniform that had just been made for him in Tabriz, and the white turban of a religious dignitary. He said the Kurds were a people apart, proclaimed at "*Chwar Chira*" or "*Four Lamp/Candle Square*" (Eagleton 1963: 62-63; Roosevelt 1947: 257). Qazi Mohammed held a short fifteen minutes proclamation speech on a wooden platform, wearing a Soviet-style army uniform that had just been made for him in Tabriz, and the white turban of a religious dignitary. He said the Kurds were a people apart,

---

¹⁰ Laqueur 1956: 230: "[...] Qadi Muhammad used the Barazani tribe as his main military force [...] and] antagonized other tribes."

¹¹ Farrokhi 2011: 287: "along with 1,000–3,000 of his warriors and their families"; Arfa 1966: 79 cites 3,000; Ward 2009: 182: "one thousand experienced Iraqi Kurdish fighters".

¹² Officially "*Republic Kurdistan*" (Kurdish: "*Komara Kurdistan*" or "*Komara Mehabadê*"), also called "*People's Republic*".

occupying their own land and sharing with other nations the right to self-determination. Amid cheers he thanked the Central Committee of the party and the people of Kurdistan for heaving chosen him to lead the new nation, and the Soviet Union for moral and material support. Eagleton 1963: 63: "*An autonomous Kurdish Republic was from that moment established*". It was the first Kurdish experiment in forming a modern-style autonomous government (Mojab 2001: 77-79), was in practice independent of the Iranian state even months before the proclamation of a "*Republic*" but acted de facto always within the borders of the then Iranian Kingdom. The founder of the "*Republic*" was not a tribal or feudal leader but rather a new party which demanded the creation of a greater Kurdistan, though its territory (influence area) was limited to the northern parts of Iranian Kurdistan. The "*President*" of the "*Republic*", Qazi Mohammed, was chosen by leading KDP-Ir party members. He also was empowered as supreme commander of a "*National Army*". This replaced the former Iranian army and gendarmerie structures and was mostly led by Kurdish officers who had deserted the Iraqi and Iranian armed forces. The Iraqi Kurdish tribe leader Mustafa Barzani emerged as the most powerful and dynamic military leader of the Iranian Kurdish armed forces. Barzani "*Peshmerga*" formed the decisive backbone of the Mahabad republican army.¹³ The party was the legislative, executive and judiciary power altogether. A parliamentary democracy did not

---

¹³ The most reliable figures about the strength of Kurdish "*Peshmerga*" at the time of the Mahabad "*Republic*" are still provided by Eagleton 1963: 91-93. Additional figures are given among others by Lortz 2005: 27-30 and Nerwiy 2012: 151-153. Therefore, the estimated hypothetical military strength of all involved Kurdish tribes at the time was around 10,000 to 15,000 soldiers. Barzanis from Iraq contributed the by far strongest and dominant Kurdish military forces which formed the backbone of the Mahabad "*National Army*". Of these, 1,200 were under the superior command of Mustafa Barzani, and 900 under Sheikh Ahmad, an older brother, but not at the front, and both were infantry.

evolve, and a democratically elected parliament not exist.¹⁴ The party neither created a mechanism for free elections nor did it hold a congress as promised in its constitution. A cabinet and a council were formed. The cabinet was composed of thirteen “*Ministers*”. Haji Baba Sheikh was Prime Minister and Chief of the Supreme Court, Mohammed Hosein Khan Saif i Qazi, a cousin of Qazi Mohammed, was Minister of War and Assistant President of the “*Republic*”. He had a reputation as merchant and a loose military one with a former honorary rank in the Iranian gendarmerie.

Mustafa Barzani was not a Minister and did not belong to the Mahabad republican government. In its historical context, the Kurdish Republic of Mahabad can be seen as a modern example of the world’s largest “*stateless*” or non-state nation with a long history of sovereign rule (Mojab 2001: 3). Shahrzad Mojab is distinguishing “*this state from its pre-modern predecessors not only by its republican form, which was administered by a political party and a cabinet, but also by its modern educational system, modern media, national army, tax system, national anthem, national flag, national language, and mobilization of women into educational, cultural and political life.*” The exercise of state power was, however, in all cases of Kurdish history male gendered (Mojab 2001: 3, 77-79).

Downfall of the “*Kurdish Republic*”

The Mahabad “*Republic*” survived with transitory and rather limited support by the Soviets approximately 11 months until December 16, 1946. Following mounting pressure after WWII by Western allied powers, notably the USA, to immediately withdraw from Iran, the Soviets eventually pulled their occupying forces back

---

¹⁴ Therefore, remarks like Roosevelt 1947: 257: “*A national parliament of thirteen members was formed, and on January 22, 1946, Qazi elected president of the new Republic*” are both not entirely correct.

from Iran and ultimately also dropped their support for the short-lived "*Kurdish Republic of Mahabad*". Iranian forces, resurgent under the then young Shah Mohammad Reza Pahlavi, reoccupied Mahabad in December 1946 and quelled the "*Kurdish Republic*". Its President Quazi Mohammed (1900/1901-1947) was sentenced to death along with his ministers for "*sedition*", "*secession*" and "*treason*". They were executed¹⁵ on March 31, 1947, with the exception of one who was given immunity according to his high religious status. The short-lived "*Kurdish Republic of Mahabad*" collapsed above all because the Soviet Union dropped them after it became clear to the Stalin regime that it could neither use the Kurds to get oil concessions from Iran nor improved influence over the central power in Teheran under Shah Mohammad Reza Pahlavi. Additional factors included the absence of promised military, financial and geo-strategic support by the Soviet Union,¹⁶ endemic inter-Kurdish (tribal) rivalry, fragmentation and disunity, and last but not least its inexperience in running government institutions (Ghassemlou 1988: 135-136; Nerwiy 2012: 182). However, the Kurdish "*Republic*" of Mahabad was not a Soviet "*puppet*" state.¹⁷

---

¹⁵ On March 31, 1947, 3 a.m., Ghazi Mohammad, Seif Ghazi and Sadr Ghazi, were hanged on three separate gibbets at the Chwar Chira circle night (3 a.m.) at the same place where fourteen months earlier the Republic of Kurdistan had been proclaimed (Nerwiy 2012: 190; Eagleton 1963: 122).

¹⁶ Laqueur 1956: 224: "*But the Soviet government apparently did not consider at all their political potentialities, and did not want to appear as a 'Kurdish power' in Middle Eastern politics.*" 231: "*The Russians, who had promised much help, did not provide any, and in the end Qadi Muhammad was betrayed by all.*"

¹⁷ The term "*puppet*" would indicate a totally submissive Iranian Kurdish existence to Soviets which was evidently not the case. Kurdish scientists like Amir Hassanpour (1943-2017) and his widow Sharzad Mojab are publishing since decades evidence disproving "*puppet*" labels for the Mahabad "*Republic*" (cf. for instance Jim Hooglund's obituary 2018: MEC 27, 95-98: "*Amir was quite passionate about the Mahabad Republic, insisting that it never was a Soviet-created puppet regime, as the Iranian government and US scholars claimed, but an effort by Kurds, who genuinely wanted local autonomy for administering their towns and villages and to obtain recognition of their right to teach Kurdish in the public schools.*") Similar views are also expressed by

No break-away Kurdish state from Iran

The Kurdish “*Republic*” of Mahabad was a short-lived independent (self-ruled) “*state*” but never broke away from the territory of the then Iranian monarchy. It developed its own regional administration and issued official documents such as birth certificates, but had no clear, final and secured border, and therefore no own fixed territory. Also, its administrative and political terminology was ambiguous. For example, it used different words for Ministries and changed terms for Ministers (from “*wazir*” to “*rais*”). Its leaders did not have a precise clear-cut vision of the term “*Republic*” either.¹⁸ They neither interpreted, understood nor used the terms “*republic*” or “*state*” exclusively in the sense of creating a break-away state from Iran. Rather, they insisted several times that they acted intentionally within the Iranian constitution by merely invoking the global right of (all peoples) to self-determination¹⁹ and

---

younger Iranian scholars like Najle Khandagh 2013: 4: “*Western writers are mistaken in assuming the party to be a Soviet puppet [...]. The true cause of the revolution was not communist-inspired by the USSR, but due to the abject poverty within Kurdistan, a situation ignored by the central government. The movement was purely a nationalist movement that sought to establish Kurdish as the official language in schools and local government, and, quite independent from the Soviet Union. The USSR became involved only through the Kurds’ need for material support that was not forthcoming from the Iranian government.*” Examples for dissenting views: Coene 2009: 102, 136; Farrokh 2012: 283, 288, 293: “*Many Kurds realized that theirs was not a truly independent Kurdish state but a Soviet puppet state.*”; Wilber 2014: 136; Encyclopaedia Britannica [2018]: “*short-lived Republic of Mahābād, with a Soviet-backed puppet government*”, online: <https://www.britannica.com/place/Mahabad> (accessed 20 June 2018).

¹⁸ Nerwiy 2012: 139: “*the term republic implies a sovereign country with clearly defined borders. Although the Kurdish government enjoyed a certain level of sovereignty within the geographical areas that it controlled, it was certainly not fully sovereign and it had border conflicts [...].*” Ftn. 471: “*the use of the term ‘Republic’ by the Kurdish leaders is highly indicative of their ignorance regarding political science, diplomacy, and governance.*”

¹⁹ Eagleton 1963: 63. Laqueur 1956: 229: “*Several interesting differences between the programme of the Mahabad Republic and those of the Kurdish Democratic Party in*

establishing local/regional self-rule similar to models that already existed at the time. These models included the national minority "states" (SSRs) within the "Soviet Union" (of states), or like a federal member-state of the United States of America, and to quote but one example from Europe, the "Freistaat Bayern" ("Free State of Bavaria") in Germany. That is why it may be assumed that they followed primarily oscillating tactics between the option of becoming another Soviet dominated state, which a clear majority of (Iranian) Kurds at the time did not want,²⁰ and meaningful regional self-rule within the Imperial Iranian monarchy, which did not materialize.²¹ At the end the attempt failed to secure a self-determined future for (Iranian) Kurds in an emerging post-WWII-order, by way of an intermediate existence between a Soviet- or Iranian-dominated option. However, the majority of Kurdish leaders at the time felt themselves closer to the Iranian culture (inter alia because Kurds speak since millennia northwestern languages of Iranian) than to Russian ones.²² In the secret military "Court Martial" against Qazi Mohammed in January 1947 in Mahabad, the prosecution cited an indictment containing 22 points (Nerwiy 2012: 188-190; Eagleton 1963: 123-124). Basically, he was accused of

---

Persia and its sister party In Iraq should be noted. Qadi Muhammad was in favour of Kurdish autonomy within the Persian state. The Iraqi Kurdish Party, on the other hand, demanded a federative Iraqi state, but freedom for the Kurds in their foreign policy, too. They also demanded the nationalization of all natural resources - while preserving ownership of the land - economic development, and an increase in the standard of living, as well as separation of the 'Church' from the 'State'.

²⁰ Ghassemlou 1988: 50-51; Nerwiy 2012: 181.

²¹ Westermann 1946: 686: "no experience of self-rule"; Ghassemlou 1988: 135-136: Inexperience in running government institutions was one course of the fall of the Republic of Kurdistan. Their leaders had no experience in politics and were ignorant in establishing and administering a civil government. Cf. also: Nerwiy 2012: 182.

²² Farrokh 2011: 293: "The Soviets hoped to merge all Kurds into Soviet Azarbaijan, but the Kurds felt that if they should join a larger state, they had far more affinity with Iran. When the Iranian army arrived in December 1946, the vast majority of Kurds (like the Azaris) showed little desire to die on behalf of Moscow." See also: Arfa 1966: 86, 101.

violating the Iranian constitution, armed rebellion and treason.²³ Qazi Mohammed pleaded not guilty invoking the international right to take up arms against “*political despotism*” in self-defense of the Kurdish people²⁴ and to self-determination (“*indigenous self-rule*”). A specific indictment was made against his cousin Saif Qazi, a merchant with an honorary lower rank in the Iranian gendarmerie, for wearing a general’s uniform and participating in fighting (Kurdish resistance against the Iranian military). However, the procedure of the military prosecutor to base a death-sentence indictment against one defendant specifically on the wearing of “*a general’s uniform*” appears unusual and is not entirely clear. First, the Kurdish “*Republic*” of Mahabad had all in all four “*generals*” (since the end of March 1946), but neither had its own “*general’s*” uniforms nor did it use official and original ones of the Imperial Iranian army or Soviet “*Red Army*”. Secondly, in use were Russian-style uniforms, but manufactured in March and April 1946 by local tailors from Mahabad to Rezaieh and Tabriz, that “*nearly all persons connected with the Kurdish Government or army could*” wear “*looking like Soviet officers in khaki with boots, riding breeches, and caps*”, as Eagleton explained (Eagleton 1963: 79). The first to wear such a local Kurdish-designed-version of Russian-style uniforms was Qazi Mohammed at the proclamation ceremony of the “*Republic*” on 22 January 1946. Subsequently, many Kurdish tribal chiefs wanted such a new Russian-style uniforms too, because they made them look like commanding Soviet officers, as Eagleton noted and later Ghassemlou 1988: 75 confirmed.

---

²³ Nerwiy 2012: 188: “*The first indictment referred to the establishment of the Republic of Kurdistan, attempts to secede and fracture Iranian territorial integrity, the formation of the National Army and award military ranks, to bring down the flag of Iranian government and replace it with the Kurdish flag, relations with outsiders (Soviets).*”

²⁴ The Kurds see the right to armed resistance against political despots inter alia in contemporary history confirmed by UNSCR Resolution 688 (1991) of April 5, 1991, against the Saddam Hussein Regime in Iraq: <http://unscr.com/en/resolutions/688> (accessed 20 April 2018).

Ghassemlou recalls *“tribal leaders who asked Ghazi Mohammad to acquire for him another military rank, which when he returned to his village, would create more respect for him”* (Nerwiy 2012: 153). As for awarding higher military ranks, Roosevelt 1947: 257 noted that in the course of the *“Republic”* proclamation on January 22, 1946, leading Kurdish tribal leaders like Zêro Beg Herki received the (honorary) rank of *“marshal”* and were *“provided with Soviet uniforms, complete with high boots, stiff shoulder-straps, and red-banded garrison caps.”* The motive was to secure their support for the „Republic“ under Qazi Mohammed. The rank of a *“marshal”* was also awarded to the Iraqi Kurdish tribal chief Mustafa Barzani (Lortz 2005: 28 citing Roosevelt 1947: 257). In the second half of February 1946 commanders of the newly formed *“National Army”* announced sweeping military reforms. On 31 March 1946 the Mahabad government appointed four generals, one of whom was Mullah Mustafa Barzani (Eagleton 1963: 136; O'Ballance 1996: 30; Nerwiy 2012: 148-150). *“He proudly retained his rank and used it for the rest of his life”*, the British military historian Edgar O'Balance wrote.²⁵ However, neither Mustafa Barzani nor any other Kurdish military commander in the army of the Mahabad *“Republic”* was ever given the rank or the uniform of the Soviet Army.²⁶ – To sum up: out of four *“National Army”* *“generals”* of the Mahabad *“Republic”* only one was specifically indicted after its downfall for *“wearing a general’s uniform”* and was finally hanged after his conviction inter alia because of that. The incriminated uniforms were locally Iranian Kurdish designed and manufactured, modelled on Soviet-style uniforms and had mainly an honorary character.

---

²⁵ O'Ballance 1996: 30 concluded: *“Barzani was secretly lobbying the Soviet authorities to appoint him president in place of Qazi Mohammed, who seemed at times to lose control of events. However, the Soviets refused as they did not trust Barzani, and in any case they no longer cared as they were in the process of withdrawing.”*

²⁶ This is also confirmed by Masoud Barzani 2003:140.

Mustafa Barzani in the USSR 1947-1958

Mustafa Barzani together with "more than 500 Peshmerga" (Barzani 2003: 361; Lortz 2005: 34; Koohi-Kamali 2003: 122: "about 500-800 men") and their families left Iran for the Soviet Union. They crossed the Araxes river into the USSR on 18 June 1947. Their fate there was described from the Soviet point of view, notably by Pawel Anatoljewitsch Sudoplatov²⁷ and Vasili Nikitich Mitrokhin²⁸. Sudoplatov, a lieutenant-general of the Soviet domestic intelligence service (NKVD) and head of "Administration for Special Tasks" of the KGB, the Soviet secret service, described the attitude of the Soviets towards Mustafa Barzani and the Kurds in very blunt detail. In short (quoting Sudoplatov: 1994-1995: 259 et seqq.): Barzani and his entourage "broke through the Iranian border and entered Azerbaijan", he writes. They "had been ambushed by the shah's forces and abandoned by British and American supporters." Barzani's "task force contained two thousand men with small arms and artillery, accompanied by a thousand family members." The Soviet government "first interned them in a camp", where Sudoplatov met him for the first time in 1947, after having been sent by a superior, Viktor Abakumov²⁹, to Baku "with instructions to offer Barzani political asylum for both troops and families, with temporary settlement in rural Uzbekistan not far

---

²⁷ Pawel Anatoljewitsch Sudoplatov (1907-1996), Lieutenant-General of the Soviet domestic intelligence service NKVD, head "Administration for Special Tasks" of the Soviet secret service KGB; Sudoplatov, Pawel & Anatoli (1994-1995): 259-64, 294, 415.

²⁸ Vasili Nikitich Mitrokhin (1922-2004), leading keeper of the archives of the Soviet foreign security service; defected 1992 to the British intelligence service MI6 with a large collection of KGB files known as the "Mitrokhin Archive", exposing numerous Russian agents; Andrew & Mitrokhin (2005): 175-176, 536.

²⁹ Viktor Abakumov (1908-1954), high level Soviet security official, from 1946 to 1951 Minister of State Security or MGB (former NKGB). He was notoriously brutal and known to torture prisoners personally.

from Tashkent", Sudoplatov noted. He managed to get Barzani to enter into a contractually determined *"political alliance with the Soviet government"*, whereby the Soviet Union (only) promised *"fully support"* for a *"Kurdish Republic"* (headed by Mustafa Barzani) in border areas of Turkey, Iraq and Iran, but ultimately in rather more realistic terms - as Sudoplatov put it - merely composed of a (pro-Soviet) *"Kurdish Republic"* in territories of northern Iraq only, further accompanied by autonomous Kurdish regions in Turkey and Iran (Sudoplatov 1994-1995: 261). In return, however, Moscow agreed only to the formation of a Kurdish government in exile and proposed that the *"Democratic Party of Kurdistan KDP"* should get an office on a collective farm (*"kolkhoz"*) near the Uzbek capital Tashkent, and that Mustafa Barzani become chairman of its Central Committee. Moscow also advocated training a brigade of about 1,500 KDP *"Peshmerga"* in sabotage techniques. The intention was to overthrow the then government in Baghdad of veteran Prime Minister Nuri as-Said (1888-1958), undermine Britain's dominant influence in Iraq, and enable the Soviet Union to influence and control vital European and US strategic oil supplies, ultimately including the option of destroying pipelines in Iran and Iraq. When Barzani invited Sudoplatov to meet with his staff of thirty *"Peshmerga"* officers, they first stood at attention, but then *"all of them fell to their knees and crawled toward Barzani, begging his permission to touch and kiss the hem of his gown and his boots"*. Sudoplatov reacted with a mixture of shock and disillusionment and noted: *"All illusions of democratic Kurdistan evaporated from my mind"*, concluding: *"it was clear to me that the plan [creation of a democratic Kurdistan under Mustafa Barzani] was one of the ideological fantasies created [by the then Kremlin party apparatus] in the Central Committee offices on Staraya Ploshchad [in Moscow]"* (Sudoplatov 1994-1995: 261). Afterwards, in April 1952, *"Barzani settled down near Tashkent, surrounded by his family and his countrymen in a large collective farm"*, Sudoplatov

wrote. The Soviet Union finally supported Kurds in the 1950s and 1960s but dumped them again in the early 1970s (Sudoplatov 1994-1995: 263-264). In the 1950s *"the Kurds were Russia's only allies in the area, but later our strategic alliances with Iraq and Syria became the dominant factor in Middle East politics"*, Sudoplatov explained. During Sudoplatov's involvement in Kurdish affairs the 1950s the main purpose was *"to take advantage of the Kurdish movement in the confrontation of the Cold War."* Playing with the option of setting up a *"republic of Kurdistan"* for the Kremlin was *"an attractive instrument for pursuing our policy in the Middle East"*, and *"a way of undermining British and American interests and positions there"* at a time when the balance of power was rapidly drifting away from Moscow. In the 1960s Mikhail Suslov³⁰ succeeded Sudoplatov in working with Barzani. Suslov *"promised all-out support for Kurdish autonomy for overthrowing Nuri Said in Iraq"*. After Nuri Said's government was overthrown in a military coup with the support of the Soviet Union, the latter *"acquired allies in the area who were far more important for [Moscow's] geopolitical considerations than the Kurds."* In consequence, in the 1970s the Soviet Union *"abandoned the Kurds in their struggle."* Sudoplatov's sobering conclusion: The Soviet Union had been aiming *"to turn the Kurds into our strategic ally to control who ruled Iraq"* but failed. Kurds were used by the Kremlin to undermine the interests and positions of British and Americans during the Cold

---

³⁰ Mikhail Suslov (1902-1982), leading Soviet Communist ideologue and power broker from the 1950s until his death. The Americans followed Soviet-Barzani contacts closely in the 1960s, see for example the CIA cable 50X1, E.O.13526, dated 21 August 1965, excerpts: *"1. About 1 August 1963 four Soviet military officers arrived at Barzani headquarters. The Soviets talked with Barzani at Mastan, a small village between Rawanduz and the Iranian border, and told Barzani and several of his men that they should 'be patient a little longer because soon someone else will come and fight for you. [...]'* 2. *Barzani has been receiving small arms, ammunition, and foodstuffs by air from the Soviets.* 3. *There are 19 Soviet wives of Barzani Kurds with their 20 to 25 children in Barzani headquarters."* (<https://www.archives.gov/files/declassification/isicap/pdf/2012-029-doc2.pdf>, accessed 20 May 2018).

War in the Middle East but were *"tragically manipulated"* over and over. In retrospect, for Sudoplatov it is *"clear that the superpowers had no interest in a just solution of the Kurdish problem. The fate of Kurdistan was never regarded in the Kremlin - or in London or Washington - to be a humanitarian issue; access to the oil fields in Kurdistan appeared to be the decisive motive in the cynical policy of both the East and the West."* The tragedy of Barzani and the Kurdish people is *"that the interests of the East and the West - and to a certain extent of the Arab States and Iran - are to preserve the Kurds as a deterrent force in the region, a pawn in the interregional struggle among Turkey, Iraq, and Iran."* As a *"reasonable solution for the Kurds"* Sudoplatov envisaged *"international guarantees of limited autonomy"*, but *"no one in the West or the Arabic states wants the Kurds to control the Mosul oil fields in an independent Kurdish republic"*, he concluded as long as a quarter of a century ago. Mustafa Barzani was characterized by the late Soviet spymaster as *"real feudal lord"* and as *"shrewd politician and military commander"*. Barzani was *"intelligent enough to understand that the future of the Kurds depended on their capacity to manipulate the interests of the superpowers in the Middle East"* (Sudoplatov 1994-1995: 259-260, 263-264). His final balance sheet was as plain and unsentimental as his other observations: He had, he said, successfully *"contracted"* Mustafa Barzani, but Moscow failed *"to turn the Kurds into our strategic ally to control who ruled Iraq"* (Sudoplatov 1994-1995: 264).³¹

After Sudoplatov the late KGB archivist Vasili Nikitich Mitrokhin, who defected to the UK in 1992, published a few additional remarks

---

³¹ Entire quote l.c.: *"When I was in jail, I wrote proposals for contacting Barzani when the situation in the Middle East was aggravated in 1963. I was informed that my proposals were accepted, and the Kurds were supplied with ammunition and weapons to defend their areas against punishment expeditions by the Iraqi army. However, our attempts to turn the Kurds into our strategic ally to control who ruled Iraq ended in failure."*

on Mustafa Barzani. Mitrokhin summarized: *"the KGB maintained covert contact in northern Iraq with the leader of the Kurdistan Democratic Party (KDP), Mullah Mustafa Barzani (codenamed RAIS), who had spent over a decade in exile in the Soviet Union after the Second World War. From 1968 to 1972 the KGB carried out twenty-three operations to pass funds to Barzani. In 1973, after a series of clashes with Iraqi forces, Barzani publicly accused the Baghdad government of duplicity and double-dealing. Forced to choose between the Ba'th regime and the Kurds, Moscow opted for the Ba'th."* (Mitrokhin 2005: II, 175).³²

Mustafa Barzani no "spy"

The former Soviet foreign security archivist Vasili Nikitich Mitrokhin uses in his collection of KGB files the term "*RAIS*" for Mustafa Barzani only once. His source also remains the only one known that documents "*RAIS*" as a "*codename*" for the late Iraqi Kurdish leader. No other available Soviet sources have so far come to light that provide codenames for contacts of the Kremlin to Barzani (or indeed to any other Kurdish leader). Pawel Sudoplatov, the former head of KGB special task operations, does not mention any codename for Barzani in his publications, and it is unlikely that he would have had no knowledge of one. Yet, both confirm accordingly that Mustafa Barzani had cooperated with the Soviets, that he maintained covert contacts, who were obviously in some form contracted, that each side pursued different, finally incompatible goals, and that Barzani also accepted financial support in cash, but they did never call him a "*spy*". That is why from the single short one-time description alone of the Soviet archivist Vasili Mitrokhin, it

---

³² Cf. recently: Mirsky 2003: *"Incidentally, many Iraqi Kurds, although disappointed with Moscow's pro-Saddam policy, still remember with gratitude those Soviet specialists who provided assistance to the Kurdish regions in the 1970s and the early 1980s."*: http://eng.globalaffairs.ru/number/n_636 (accessed 1st Dec. 2017).

cannot be conclusively concluded that Mustafa Barzani would indeed have been a Kremlin “spy”. There are a number of good reasons that make such an assumption unconvincing. For one, the term “*Rais*” was in the past commonly used for all kinds of leading personalities at that times. For example, when Mustafa Barzani served as dominant Iraqi Kurdish military commander in the Soviet-supported “*Kurdish Republic of Mahabad*”, its leader, Qazi Mohammad, started in May 1946 efforts to change the titles of his regional government members from “*wazir*” (minister) to “*rais*”, translated by Archie Roosevelt Jr. 1947: 261 in good Persian (Iranian) tradition simply as “*chief*”. The reason for that subtle differentiation was that Qazi Mohammad wanted to calm down escalating tensions with the central power in Teheran and confirm readiness to keep his self-governed autonomous “*Republic*” within the constitutional sovereignty and boundaries of the then Iranian monarchy. This indicates that the term “*rais*” had a long-standing tradition of a general usage and was not tailored to one specific person only like Mustafa Barzani. Secondly, Mustafa Barzani accepted also financial help from various foreign countries he cooperated with (including Israel) in order to achieve national Kurdish rights, but numerous eyewitnesses confirm that he used that money as a rule chiefly for the KDP-I movement, did not enrich himself and lived a fairly simple life. Three, there exists furthermore a broad consensus among scholars that Mustafa Barzani was ideologically never a communist and that even some ten years of exile in the USSR did not convert him to one. Four, as already explained in this short analysis, Barzani evidently maintained throughout his life numerous contacts to virtually all neighboring states and also to the superpowers of his time in order to achieve national Kurdish rights (and maintain tribal influence). And in this regard, it was common practice as early as in the 1940s when Mustafa Barzani started his international career to discredit political and military opponents as “*spys*”. Roosevelt and Eagleton described for instance in detail

how the Soviets back then used the term “*spy*” to discredit unwanted rivals of their chosen political leader Qazi Mohammed for the Mahabad Republic, such as the respected Sufi Sheikh Abdullah Effendi Gilani or Mustafa Barzani as “*British spies*”. Conversely, the Americans distrusted Barzani for quite a long time after WWII, regarded him as a communist, called him “*Red Mullah*” and painted him as an enemy of the US.³³ American scientists are only recently correcting this impression, notably: Gibson 2015: 9, 11: “*Washington had failed to recognize that Barzani was not a Soviet agent or that Soviet attempts at indoctrinating him in communist ideology had failed*”, “[*he*] did not actually threaten American interests and could have been a powerful ally.” However, the most credible explanation why the Kurdish leaders had already dismissed by the end of WWII Soviet accusations, expressed by the Azerbaijan communist leader Baghierov, that Mustafa Barzani was “*a British spy*”, was already offered by William Eagleton Jr. in 1963. He summed up conclusively (Eagleton 1963: 46): The Kurdish leaders “*were firmly convinced that a Kurd could only be a Kurd and that*

---

³³ See for example the collection of U.S. State Department documents: United States Department of State / Foreign relations of the United States, 1948. The Near East, South Asia, and Africa (in two parts), (1948), Iran pp. 88-201, online: <http://digicoll.library.wisc.edu/cgi-bin/FRUS/FRUS-idx?type=div&did=FRUS.FRUS1948v05p1.i0009&isize=text> (accessed 10 March 2018): pp. 104, 130, 148. American scholars labeled also the pan-Kurdish nationalist movement “*Khoiboun*”, which was founded in the 1920s by the Bedir Khan’s in Lebanon as “*the most dangerous*” because of USSR support: Westermann 1946: 686: “*the Kurdish movement for Khoiboun is the most dangerous of all the troubles which now beset the Middle East - because of the support which it has from Soviet Russia*”. However, the prevailing post-WWII American view of a Soviet supported Kurdish nationalism was not necessarily shared by Europeans at the time. One example: The Scottish born British army Colonel William Graham Elphinston (1886-1952) wrote also in 1946 in sharp contrast: “*the statesmen of the United Nations are unlikely to give high priority to the Kurdish problem. Nevertheless, if the principles of the Atlantic Charter are to be applied, the Kurds have as much right as any other people to share in the Four Freedoms. [...] The Kurdish Nationalists are not unreasonable. They simply desire to be allowed to live as Kurds, speak the Kurdish language, read and publish books and newspapers in that language and not to be assimilated as Arabs, Persians or Turks*” (Elphinston 1946: 91).

outside connexions or commitments would melt away once Kurdish goals were attained."

Conclusions Soviet-Kurd-Relations

The Soviet Union had offered the Kurds for the first time in the 1940s to support the formation of a greater Kurdistan comprising Kurdish areas in Turkey, Iraq and Iran. The proposal was later downsized to a Kurdish independent state in Iraq in close cooperation with Kurdish autonomous regions in Turkey and Iran. These plans were obviously authorized by Soviet leader Joseph Stalin personally and introduced and followed up by the communist chief of the Azerbaijan SSR, 1932-1953, Jafar Baghirov. The decision to create a greater Soviet "*democratic*" Kurdistan was taken by the "*Central Committee*" in its offices on Staraya Ploshchad in Moscow (Sudoplatov 1994-1995: 261). No timeframe is given, no original source is published. Given the cited description of the so-called Baku process by Roosevelt, Eagleton and Sudoplatov, it can be assumed that such plans had been worked out in the Kremlin after Nazi-Germany invaded the Soviet Union in 1941, and attitudes changed among Soviet contacts between 1944-1945 to grant (Iranian) Kurds not only autonomy but selfrule as a (SSR) "*Republic*". The Kremlin had connected both statehood ("*SSR Republic*") and non-state (regional autonomy) concepts specifically to two equally dynamic Kurdish leaders of completely different backgrounds: to the bourgeois urban intellectual religious judge Qazi Mohammed from Mahabad, Iran, and the rural conservative feudal Iraqi tribal leader Mustafa Barzani from Barzan in Iraq. In both cases, the Soviets finally withdrew their initiated support, mainly because they could not use them as Kurdish proxies to achieve geostrategic goals (like oil-concessions and influence over central powers in Teheran and Baghdad). And in the specific case of Mustafa Barzani,

because the Soviets came to the conclusion that he would not be able and willing to implement "Democracy" and share power.

III. Israel – Shah-Iran – USA – Kurds

The United States supported the Iranian Shah Mohammed Reza Pahlavi (1919-1980) end of the 1960s and in the 1970s against policies of the emerging Ba'ath regime in Iraq under the leadership at the time of Ahmed Hassan al-Bakr (1914-1982) and Saddam Hussein (1937-2006). Both the U.S. and the Shah-Iran used Kurds temporarily as proxies to weaken the Ba'athist regime in Iraq. They dumped the Iraqi Kurds harshly after Iraq had conceded Iran half of the Shatt al-Arab (Arvand Rud) free waterway to the Gulf. Israel backed both U.S. and Shah-Iranian policies and also supported the Iraqi Kurds in their struggle for autonomy from bases in Iranian but followed an own pro-Kurdish geostrategic agenda. Details of this so-called "*Israel Kurds Connection*" via Shah Iran in key words:

Historical Background: Keywords: Israel and the Kurds:

Israel actively supported the Iraqi Kurds³⁴ in the 1960s and 1970s through the then Shah-Iran.³⁵ Main motives of Israel were: "*Israeli*

---

³⁴ Minasian 2007: 23 quotes a former Mossad employee, according to which Israel has always supported Kurds in Iraq only (from NW Iranian territories), but never those in Iran itself or in Turkey: "*According to a former senior Mossad official Eliezer Tsafir, Israel had military advisers at the headquarters of Mulla Mustafa Barzani in 1963-1975, trained and supplied the Kurdish units with fire arms, field and anti-aircraft artillery. The US also participated in this campaign [29]. Israel spent tens of millions of dollars on the support of the Kurds, supplying them via Iran, which pursued its own goals in Iraq and had close ties with Israel up until 1979. However, according to Eliezer Tsafir's testimony, Israel never supported the Turkish Kurds in their war against Turkey or the Iranian Kurds under the Shah [29].*" (Ftn. 29 = Reuters, 21.02.1999).

³⁵ Anderson 1972: p. B7; Morris 1980: 11; Ghareeb 1981: 61; Jawad 1981: 287-288; Raviv & Melman 1990: 21 & 82; Black & Morris 1991: 184-185 & 327-330; Cockburn A&L 1991: 104-105; Gunter 1994: 470-471; Katz 1999: 175; Nakdimon 1996; Bengio

military advisers trained Kurdish guerrillas as a way to reduce the potential military threat Iraq presented to the Jewish state and also to help Iraqi Jews escape to Israel" (Gunter 1994: 470). The Iraqi army, especially in the 1967 Six-Day War, was *"tied to a 'second front' in Kurdish areas"* (Orland 1997: FAZ, 07.04.1997, p. 9: *"im Kurdengebiet an eine 'zweite Front' gebunden"*). Contacts with Israel Kurds go back to the 1950s, were intensified in 1963 and in 1965-1975 ended in an operation that was codenamed *"Marvad"* (carpet) (Gunter 1994: 470). In the mid-1960s, these contacts from Israel were established by Arie (Aryeh) *"Lowa"* Eliav (1921-2010), born in Moscow, who emigrated in 1924 with his family in the British Mandate Palestine (granted by the Treaty of San Remo 1920: Hennerbichler 2004: 410-420), later distinguished himself as leading social-democratically oriented politician and Middle East peace pioneer, who was a member of the Knesset from 1965-1969 and 1988-1992 and also held ministerial posts on several occasions (Hennerbichler 2004: 577 et seqq.). Among other things, Eliav contributed significantly to the fact that in the mid-1960s Israel set up a field hospital for Kurds in northwestern Iran near the Iraqi border and also operated it with a (changing) staff of doctors. After the Six-Day War in 1967 Yaakov Nimrodi (b. 1926 in Baghdad) played another leading role. Nimrodi then served as influential military attaché in Israel's unofficial embassy in Tehran. All in all, Israel provided the Kurds with humanitarian aid as well as *"money, arms, and instructors"*, as former conservative Prime Minister Menachem Begin (1913-1992) disclosed in 1980.³⁶ Israel sent

---

1998^a: 32-41; idem 1998^b: 115-116, 120, 233 n. 32 & 33; Hennerbichler 2004: 577-586; Minasian 2007: 15-32.

³⁶ Citing Jason Morris, Begin Airdrop Secret Israeli Aid to Kurds as Reminder for Iraqis, *The Christian Science Monitor*, 6 October 1980, p. 11. Menachem Begin's longtime chief of press, Schlomo Nakdimon, published in 1996 a historical review of this Israeli military mission for the Kurds under the title: *"A hope that broke, the Israeli-Kurdish cooperation 1963-1975"* (published in Hebrew by Jedit Acharonot and Chemed, Tel Aviv 1996. According to the American reporter Jack Anderson in 1972, who referred

"sophisticated weapons through Iran, particularly anti-tank and anti-aircraft equipment, accompanied by instructors" (Jawad 1981: 303). The Israeli *"Mossad"* and the Iranian *"Savak"* also helped Mustafa Barzani to set up the (KDP) security apparatus *"Parastin"*, which was founded in 1966.³⁷ Some (Barzani) Kurds also received military training in Israel (Jawad 1981: l.c.). Mustafa Barzani visited Israel twice after the Six-Day War in September 1967 and a few weeks before the outbreak of the Yom Kipur War in 1973 (Gunter 1994: 470-471). Strategically, two military successes are attributed to the Iraqi Kurds by military aid from Israel from the northwest of Shah Iran: the victory of Kurdish *"Peshmerga"* against Iraqi forces at Hindarin mountain in May 1966 and the effective grenade launcher attack on the Kirkuk oil refineries in March 1969.³⁸ In both cases Israeli military advisers were apparently directly involved. The attacks on Kirkuk ultimately contributed significantly to the fact that Iraqi Kurds were granted in 1970 a first autonomy agreement by the then Baath regime in Baghdad. This agreement still forms the basis for the current self-government of the autonomous Kurdistan Region of Iraq (Gunter 1994: 470-471; 2011²: 147-148; Hennerbichler 2004: 552-553). The Israelis ceased military cooperation with the (Iraqi) Kurds when they could no longer operate out of Shah Iran.

---

to CIA sources, Mustafa Barzani also received \$ 50,000 a month from an Israeli secret messenger: *"Every month ... a secret Israeli envoy slips into the mountains in northern Iraq to deliver \$50,000 to Mulla Mustafa al-Barzani. ... The subsidy ensures Kurdish hostility against Iraq, whose government is militantly anti-Israel."* (Israelis Infiltrate Arab Regimes. The Washington Post, 17 September 1972, p. B7).

³⁷ Ghareeb 1981: 133: *"Both the Israeli Mossad and the Iranian Savak helped Barzani establish a sophisticated intelligence apparatus, Parastin [Security] ... to gather information on the Iraqi government and its armed forces."* The KDP *"Parastin"* security apparatus is currently headed by the elder son of Masoud Barzani, Masrouf.

³⁸ Riedel 2017: *"Against great odds, the Kurds drove the Iraqi army out of much of Kurdistan."*: <https://www.brookings.edu/blog/markaz/2017/11/02/masoud-barzani-and-the-roots-of-kurdish-distrust-of-the-united-states>. (accessed 2nd Nov. 2017).

This commitment of Israel to selfdetermination of the (Iraqi) Kurds in the 1960s and 1970s is judged differently in Israel today, although distinctly positively, but in details also rather skeptical. For the latter exempli gratia: Nachum Orland accused Israel in an analysis in 1997: *"Even Israel was one of those states that exploited the Kurdish problem and had no interest in a satisfactory solution within the framework of the Iraqi state."*³⁹ Furthermore, in Israel was never really understood that Mustafa Barzani in no way wanted to tear down the last bridges *"to the Iraqi people"* and that he had tried to the last, *"to arrive [even] with Baghdad to a mode vivendi"*, Orland added. He also credited Barzani indirectly with not having implemented *"ludicrous plans"* (*"haarsträubende Pläne"*) by Israeli military advisors to *"destroy dams in Iraq with Kurdish aid and cause the deaths of thousands upon thousands of people or paralyze Iraq's oil industry"*. Even *"the use of non-conventional weapons"* had been considered. These plans would have been concocted by Israeli military advisors who later represented parties and movements in the Knesset that propagated *"the displacements of Arabs out of Israel as [political] aim"*, Nachum Orland (l.c.) concluded.

IV. Iran Shia Crescent

The so-called *"Shiite/Shia Crescent"* is briefly mentioned here because it illustrates historical interests of Iran to extend its geostrategic influence from the Gulf to the Mediterranean. Currently, Israel is struggling in close cooperation with the U.S. administration of President Donald Trump and in ongoing negotiations with Russia to make sure that in the course of the war in Syria pro-Iranian proxy-militias will stay away from the Israeli borders particularly

---

³⁹ In German: *"Auch Israel gehörte zu jenen Staaten, die das Kurdenproblem instrumentalisieren und an einer befriedigenden Lösung im Rahmen des irakischen Staates kein Interesse hatten"* (Orland, Frankfurter Allgemeine Zeitung, 07.04.1997, no. 80, p. 9).

at the Golan frontlines an infinite deal more than one hundred kilometer.⁴⁰ The outcome is open and undetermined.

Historical Background: Keywords: "Shiite Crescent" ("Shia Crescent"):

In the 16th century for the first time in its history, Iran's sphere of influence to its south was fundamentally constrained. In 1514, the Persian Safavids lost the decisive battle of Chaldiran, in today's NW Iran, against the Ottomans. Shah Ismail I (1487-1524), the founder of the Safavid dynasty, leader of the Shiite Safawiyya Order, and ancestor of Shia-Iran, was defeated by Sultan Selim I (1470-1520), the first caliph of the Ottomans, mainly thanks to superior artillery.⁴¹ Since then, Iran's areas of influence to the south have essentially been delimited by the Zagros mountains and the adjoining border river Shatt al-Arab as far as the Gulf. At the same time, Iranian rulers have up to the present day repeatedly proclaimed that territories west of the Zagros, including the Euphrates

---

⁴⁰ REUTERS: <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-israel/israel-to-russia-assads-safe-from-us-but-iran-must-quit-syria-idUSKBN1K11RX>; CNN: <https://edition.cnn.com/2018/05/09/middleeast/israel-rockets-syria/index.html>; INDEPENDENT: <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/israel-iran-crisis-live-updates-war-golan-heights-syria-air-strikes-nuclear-deal-netanyahu-rouhani-a8344501.html>; JERUSALEM POST: <https://www.jpost.com/Israel-News/Netanyahu-tells-Putin-Israel-will-continue-to-act-against-Iran-in-Syria-563022> (all acc. 28 July 2018).

⁴¹ Hennerbichler 2004: 373 et seq.; Agreement at foreign minister level 13 June 1975: UCDP: online: http://ucdp.uu.se/downloads/fullpeace/Iran-Iraq%201975_0613a.pdf; Border agreements chronologically: Exchange of letters Selim-Isma'il 1514, online: http://www.fas.nus.edu.sg/hist/eia/documents_archive/selim.php; Peace- and border-agreement Zuhab/Qasr-e Shirin 1639, confirmed 1746, 1823 and 1847, online: http://www.fas.nus.edu.sg/hist/eia/documents_archive/zuhab.php; Protocols of Teheran 1911 and Constantinople 1913: see: McLachlan, Keith 2013: EIr online: <http://www.iranicaonline.org/articles/boundaries-i>; Iran-Iraq border treaties 1937, 1969 and 1975: cf. Kechichian, Joseph A., n.y.: EIr online: <http://www.iranicaonline.org/articles/boundaries-iv>; lately Gulf War 1990: Letters Saddam Hussein to Presidents of Iran: UNSC: online: http://digitallibrary.un.org/record96182/files/S_21528-EN.pdf?version=1 [all quoted online-sources accessed 20 January 2018].

and Tigris, down to Yemen at the Gulf of Aden, are legitimate areas of Iranian interest and influence and have used the Kurds as proxies to expand their hegemony in Iraq and beyond.⁴² Most recently, Mohammad Reza Shah Pahlavi (1919-1980) dumped the Kurds, then led by Mustafa Barzani (1903-1979), in their struggle for autonomy in Iraq in 1975. In return, Iran had been granted from Iraq - then under Vice-President Saddam Hussein (1937-2006) - half of the Shatt Al Arab river, a key waterway to the Gulf.⁴³ Up to then the border had for many years run along the Iranian north shore. The Iraqi Kurds had previously, from 1970 to 1974, attained limited regional autonomy mainly thanks to temporary aid from the USA, Iran when it was ruled by the Shah, and Israel, which backed them in launching military attacks on the Kirkuk oil center, thus increasing pressure on the then Ba'ath regime in Baghdad to grant Iraqi Kurds self-government.

V. Leadership claim of Barzanis

The Barzani family is for the most part dominating Iraqi Kurdish politics since 1946, temporarily halfway in power-sharing arrangements with the Patriotic Union of Kurdistan PUK. A truly Western model of democratic majority rule never evolved in Iraqi Kurdistan until today. In the following chapter it is intended to explain why this is the case.

---

⁴² Mustafa 2016: Iran's Role in the Kurdistan Region. Al Jazeera Centre for Studies, online: <http://studies.aljazeera.net/en/reports/2016/04/160420105055207.html>.

⁴³ Treaty 1975, UN-Registration-no. 14905, IRAN and IRAQ, Agreement concerning the rules governing navigation on the Shatt al'Arab (with exchanges of letters). Signed at Baghdad on 26 December 1975, online: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201017/volume-1017-I-14905-English.pdf> (acc. 05.01.2018).

Historical Background: Leadership claim of Barzanis:

The KDP-Iraq has been led since its foundation⁴⁴ in 1946 by the Barzani family. Mullah Mustafa Barzani was elected President of the “*Kurdistan Democratic Party of Iraq*” (KDP-Iraq) at its formal foundation on August, 16, 1946 in Baghdad in absence during Barzani's exile in Iran. Mustafa Barzani was KDP-Iraq President until his death (he died March 1, 1979 in Washington, D.C., USA). However, the “*Democratic Party of Kurdistan Iraq*” was established

---

⁴⁴ The formation of modern Kurdish parties in Iraq, Iran and Turkey was a long process. They evolved since the 1920s over decades out of inter-communal consultations between leading Kurdish tribal chiefs and intellectuals of their time. None of these modern parties was exclusively founded by one specific single Kurdish personality alone (Hennerbichler 2004: 477-479, 510-511, 520-522). Efforts to unite various Kurdish movements reached a peak in 1944-1946 in the course of the Mahabad “*Republic's*” foundation (cf. the following description by Eagleton 1963: 36). In March 1944 the Iranian “*Komala*” sent a delegate (Mohammed Amin Shafari) to Kirkuk in Iraq to discuss mutual aid and future plans with representatives of the “*Hiwa*” (hope) Party. “*Hiwa*” was established in 1938 mainly by Rafiq Hilmi (1898-1960), a Kurdish historian, writer and politician from Sulaimaniyah, in the private house in Kirkuk of Amin Rawenduzy, a colonel in the Iraqi army (verbal conversation by his son Wiriya Rawenduzy. 1929-2011, the late doyen of the Kurds in Austria). They agreed on a pact. “*Hiwa*” was clandestine and had no specific party program. In early summer 1944 members of the Sulaimaniya branch of the “*Hiwa*” party paid a return visit to “*Komala*” and confirmed their pact. During the next year and a half Hamza Abdullah from Iraq, Qadri Beg from Syria, and Qazi Mullah Wahab from Turkey met Kurdish leaders in Mahabad and talked about autonomy options. In August 1944 Kurdish leaders from Turkey, Iraq and Iran met at Mount Dalanpar at the three-angel frontier of their countries and signed the pact “*Peman I Se Senur*” (“*Pact of the Three Borders*”) for mutual support of a greater Kurdistan. Iranian Kurds were represented by Qasim Qaderi of the “*Komala*” from Mahabad. From Iraq came Skeikh Obaidullah of Zero. Turkey was represented by Qazi Mulla Wahab. The Kurdish Society in Beirut, dominated by the Bedr Khan family, contributed a map which defined geographically a greater Kurdistan. The Society consulted a number of international experts on the Kurdish question at the time and wanted to show the geographically largest possible Kurdistan, as Eagleton noted. Its extent comprised Kurdish inhabited areas from south-eastern Anatolia to the Gulf. Further reading (selection): Laqueur 1956: 221-232; Arfa 1966: 124; Stansfield 2003: 65-66; Sluglet & Sluglet 2003: 29; Jawaideh 2006: 230-242; Aziz 2011: 67; Amarillyo 2014: 77.

only after two attempts.⁴⁵ As early as mid-February 1946 Mustafa Barzani, together with Hamza Abdullah, launched a "*Democratic Party of Kurdistan Iraq*" in Oshnaviyeh, close to the Iranian border with Iraq. Hamza Abdullah was "*a pliant leftist*" (Anderson & Stansfield 2004: 165) lawyer from Zakho in northern Iraqi Kurdistan, who had studied in Baghdad. The reason for forming this party was that Hamza Abdullah operated at the time as Barzani's contact man with Soviet representatives in Mahabad. They put mounting pressure on them to launch in Iran an Iraqi version of a Kurdish Democratic Party as well, modelled on the KDP-Iran headed by Qazi Mohammed. Hamza Abdullah yielded to the Soviet demands and told Barzani he agreed and subsequently proclaimed a KDP-Iraq in Oshnaviyeh, Iran. Qazi Mohammed denounced outright the foundation of a separate KDP-Iraq in Iran as an effort to weaken and split the Mahabad Republican movement, and called on Barzani, appealing to him to act only in concert and urged him to cancel a KDP-Iraq in exile in Iran. Barzani complied and sent Hamza Abdullah, at the end of March 1946, back to Iraq. Abdulla left Barzani disappointed. A few months later, the KDP-Iraq was successfully and sustainably launched in Baghdad on 16 August 1946, this time chiefly with the cooperation between Mustafa Barzani and Ibrahim Ahmed (1914-2000),⁴⁶ the father of the political left in Iraqi Kurdistan. He was born in Sulaimaniyah, the traditional stronghold of leftist groups in the south-east. Ahmed, a lawyer, poet, and politician, was a veteran member of the Iranian "*Komala*" movement "*JK*", which had established a Sulaimaniya branch under a version of the "*KJ*" party label. Simultaneously, Ahmed also acted as representative of the KDP-Iran in Iraq and had met Qazi Mohammed in Mahabad.

---

⁴⁵ Research by Abdol-Hamid Hosseini, based on eyewitness accounts at the time.

⁴⁶ Eyewitness account by Ibrahim Ahmed in his house in British exile in Surrey, UK, 1982-1983. He was talking to the author of this brief analysis in the presence of Omar Sheikmous, veteran Kurdish intellectual and co-founder of the PUK, who also translated.

Both Ibrahim Ahmed and Qazi Mohammed wanted an urban, left-dominated political Kurdish International striving for a greater Kurdistan within the borders of existing states. Its center was supposed to be between cities in the most highly developed parts of Kurdistan, and regular meetings should foster national cohesion. Mustafa Barzani opposed this idea. Ahmed suggested Barzani should join the KDP-Iran and become the president of its Iraqi branch. Barzani rejected this too. He was determined to found a Barzani tribal dominant, a rural conservative national Iraqi Kurdish party incorporating a subordinate political left wing.

When Hamza Abdulla left Oshnavieh and Mahabad for Baghdad in February 1946, Mustafa Barzani instructed him to bring a letter to Ibrahim Ahmed in Sulaimaniyah, Iraq. It contained proposals for the foundation of the KDP-Iraq in Iraq. Barzani insisted on establishing a separate KDP Iraq and claimed to be elected as its president. Ibrahim Ahmed declined both demands but agreed to accompany Hamza Abdullah to Baghdad and participate in the establishment of the KDP Iraq as an observer, representing also the KDP Iran. Finally, the founder members⁴⁷ met secretly on August 16, 1946 at the Baghdad home of the Kurdish poet Ali Hamdi, performed the act of foundation, and elected Mustafa Barzani in absentia despite his exile in Iran as party president and Hamza Abdulla as first Secretary General. Ibrahim Ahmed and his followers joined the KDP-Iraq in May 1947 after the collapse of the Mahabad "*Republic*" and the hanging of President Qazi Mohammed, arguing that Iraqi Kurdistan emerged subsequently as the new center of the Kurdish national movement.

---

⁴⁷ Indications about their number vary from around 10 to 30. Hamza Abdullah was wanted by the police at the time.

Months before, presumably between December 1946 and the beginning of 1947, Barzani ordered Hamza Abdullah to take another letter to Ibrahim Ahmed to Sulaimaniyah. In this letter Barzani asked the then Iraqi government to grant him and his tribal members in exile in Iran to return to Iraq freely and to receive amnesty. Baghdad refused. Barzani had hoped that his chances to be allowed to return to Iraqi Kurdistan would improve if Baghdad could be convinced that he was not only an influential tribal leader to be reckoned with but also an arising influential Iraqi Kurdish party chief with a broad backing by the population. After he was turned down, he and close tribal members battled their way into the Soviet Union where they arrived in June 1947.

From 1947, Mustafa Barzani lived for some 11 years with family tribe members in exile in the Soviet Union, returning in 1958 to Iraq. During that time, Barzani's closest associates lost control of the party to Ibrahim Ahmed, who exerted a major influence on the Kurdish movement in Iraq.⁴⁸ Ibrahim Ahmed was elected as Secretary General at the second party congress in the summer of 1951. He had just been released from prison. The faction loyal to Barzani over several years existed as a separate organization; it had closer contacts with the Iraqi communists than the "official" KDP (Martin Van Bruinessen 1986, MER 141). In 1957 the two factions reunited. At KDP-I's third congress in January 1953 the party was substantially reorganized. Its name was changed from "*Kurdish Democratic Party*" to "*Kurdistan Democratic Party*". This indicated an opening up of the party to all people in Iraqi Kurdistan regardless of ethnic identity and was seen a gesture towards civic

---

⁴⁸ Bruinessen, Martin Van (1986). Major Kurdish Organizations in Iraq, MER (Middle East Research and Information Project) 141 - Hidden Wars, vol. 16, July/August 1986, quoted online: <https://www.merip.org/mer/mer141/major-kurdish-organizations-iran> (accessed 02 June 2018). Similar assessment by the Kurdish Institute in Paris: Fondation-Institut kurde de Paris, Timeline: Iraqi Kurdistan, 1951 online: <https://www.institutkurde.org/info/timeline-iraqi-kurdistan-1172069593.html>.

nationalism. Hamza Abdulla was formally expelled for divisive tactics within the party. He temporarily formed the alternative "*Kurdistan Democratic Party - Progressive Front*" but return to the KDP in 1956.

Following his return from the Soviet Union in 1958, Mulla Mustafa Barzani took over the party leadership. Soon after the KDP-I decisively split in 1964. Barzani expelled the entire left. He accused them of rebellion, they in turn denounced him for being incapable of accepting democratic majority rule.⁴⁹ As a result, leftist party politburo members, headed by Ibrahim Ahmed and Jalal Talabani, held an alternative party congress in Ranya northwest of Sulaimaniyah. In early 1965 Jalal Talabani fled to Iran with some 700 followers. They were provided with settlements near Hamadan. At the beginning of 1966 all of them returned to Iraq. The motive for this was that Iraq's President Abdul Rahman Arif (1916-2007, in office 16 April 1966 to 17 July 1968) had initiated a law of administrative decentralization in Iraq which took effect on 28 June 1966. Jalal Talabani, together with Ibrahim Ahmed, accepted cooperation with Baghdad and were authorized to run a regional self-rule administration in Sulaimaniyah. Its headquarter was in Bakrajo, then a suburb, now a municipal district of Sulaimaniyah. Their collaboration was heavily criticized at the time by opponents. Its main achievement was the foundation of the Sulaimani University UoS in 1968, now with about 25.000 students, eight faculties, and two colleges, one of the greatest universities in Iraqi Kurdistan. This local Kurdish self-governed administration in Sulaimaniyah lasted from 1966 to 1970. When the regional autonomy manifest for the Iraqi Kurds was proclaimed on 11 March 1970 by the new Iraqi Ba'ath Regime under President Ahmed Hassan al-Bakr (1914-

---

⁴⁹ Terms such as "*chauvinist*", "*fascist*", "*reactionist*" or "*fanatic*" were current at that time with both sides when referring to the other (Bengio 1998^b: 115-116, 120, 233 n. 32 & 33).

1982) and Saddam Hussein (1979-2003), then Vice-President, Jalal Talabani went into exile in Damascus from 1970-1975. Ibrahim Ahmed returned to the leadership of the KDP-I under Mustafa Barzani, resumed his post as Secretary General,⁵⁰ and had his head-quarter in Haji Omeran, near the border with Iran.

In 1967-1968 the Barzanis and Mullah Mustafa had been personally accused of having helped the Iranian army to track down and slay “*Peshmerga*” of the KDP-Iran.⁵¹ The latter had launched a two-year armed struggle for Kurdish autonomy rights in Iran against the Shah regime, achieved temporary local success, and could not be crushed by the Iranian army. Eventually, special commandos of the so-called Iranian border gendarmerie managed to surround and kill them. Their corpses were allegedly mutilated and exhibited for days in the streets of Iranian border towns. Mustafa Barzani was blamed for ordering his own “*Peshmerga*” to prevent the resurgent Iranian Kurdish fighters from escaping to Iraq and

---

⁵⁰ KDP-I party President Mustafa Barzani did not talk with him for a year or so, Ibrahim Ahmed recalled in 1982 (personal communication).

⁵¹ Ghassemlou & Hessami 1971: 88-89 contains a list of 25 KDP-Iran “*Peshmerga*” who were killed, among them more than ten of whom Mustafa Barzani and his followers are accused that they had them either personally slayed or extradited to Iranian authorities. - A very critical assessment is also published by Pelletiere 2016: 22 and 34 ft. 77 about the role of the Barzanis at the time: “*the Barzanis [...] were accorded more or less permanent asylum in Iran. Barzani and his peshmergas remained there and were in residence when four years later the Shah was overthrown by Khomeini. And the tribe's course of action after Khomeini's coming to power is interesting. [...] Here it's worth noting (because it bears on the claim that the Barzani tribe formed the vanguard of Kurdish nationalism) that in the 1980s, right after the Islamic Revolution took place in Iran, the Barzanis, who were resident in Iran at the time—having been driven into exile after the 1975 Barzani revolt—aligned themselves with the Khomeinists. Their first duty was to crush a movement of Iranian Kurdish autonomy led by the Iranian Kurdish Democratic Party (IKDP) under the leadership of Abdul Rahman Ghassemlou, which the Barzanis did (crushed it, that is). Ghassemlou was later assassinated by Iran's Revolutionary Guard, which sought him out in Europe where he had sought refuge.*”

had also had some of them killed. All in all, more than 100 KDP-Iran "*Peshmerga*" lost their lives.

Following the suppression of the Iraqi Kurdish struggle for autonomy in 1975, Masoud Barzani, along with his half-brother Idris, temporarily led the KDP Iraq out of exile in Iran until the death of their father Mustafa Barzani in 1979. In the wake of the so-called Algiers Agreement of March 6, 1975, between Shah Reza Pahlevi and Iraq's Vice President Saddam Hussein, the Shah-Iran had abandoned the Iraqi Kurds in collusion with the USA, who at the time were guided by a hard-liner "*Realpolitik*" of Foreign Secretary Henry Kissinger against Kurds, and when the Iraqi army soon after had crushed their military struggle for regional self-rule, hundreds of thousands Iraqi Kurds fled to Iran and were granted transitional refuge there. Mustafa Barzani and his family were allowed special exile accommodations in Karaj northwest of the capital Tehran. He later emigrated to the US for cancer treatment and died on March 1, 1979 at a hospital in Washington. The body was then flown to Iran, first buried in Oshnovieh in the northwest, and then entombed in 1993 in his native Barzan, Iraqi Kurdistan. In November 1979, the KDP elected a new leadership at the first party congress following the death of Mustafa Barzani, in Zewa. It came to an éclat and a breakup.⁵² The then influential party secretary-general, Mohammed Mahmood Abdul "*Sami*" Rahman, tried to take over the KDP and push back the duo leadership of Masoud and Idris Barzani. "*Sami*" Rahman was the first leading Iraqi Kurdish politician who did not come from the Barzani family (or from the closely related Zebaris) and who intended to break with the tradition that the Barzanis led the KDP-Iraq continuously since foundation. Rahman failed, was handed over to Iranian security authorities, detained for about half a year in Evin Prison in Tehran, and released

---

⁵² Hennerbichler 2004: 587-590.

only after months of international interventions. Among the international personalities, who campaigned for his release, was the later Austrian Federal President Dr. Heinz Fischer. Soon after he was freed "*Sami*" Rahman initially went to Damascus into exile, founded smaller, social-democratic oriented parties following European models, but achieved no breakthrough, eventually returned to the KDP-Iraq, served most recently as deputy party chairman and since 2003 also as vice-premier in the fourth KRG Regional government⁵³ in Erbil under Nechirvan Idris Barzani, and was finally killed in early February 2004 in a devastating suicide bombing attack in Erbil attributed to militant Islamists.⁵⁴ Idris Barzani, the half-brother of Masoud, had already died in late January 1987 at the age of 43 at his home in exile in Karaj in Iran, under odd circumstances that have not yet been clarified completely. As cause of death doctors diagnosed heart failure. An autopsy was not performed. Since then, Masoud Barzani has led the KDP Iraq as party president. Therefore, the KDP-Iraq was from 1975-1979 under his co-leadership and is managed since 1987 by him single-handedly. A son of Idris Barzani, Nechirvan, is currently acting KRG Regional Premier.

VI. Constitutional crisis Iraq

While the Federal Constitution of Iraq provides since 2005 a roadmap for an urgent solution of still dangerously unresolved open and disputed questions, both sides failed so far to mutually agree on lasting future compromises and implement them. There remains only one option on the negotiating table: either the legitimate representatives of the Iraqi Kurds and of the federal government in Baghdad resolve open disputed constitutional questions in

---

⁵³ Hennerbichler 2004: 73 et seqq.

⁵⁴ Obituary, The Times, 26.02.2004: <https://www.thetimes.co.uk/article/sami-abdulrahman-sz6jqn5xrrr> (login necessary).

direct negotiations or an atmosphere of confrontation will continue and could result in renewed military clashes any time in the future.

Historical Background: Keywords: Continued constitutional dilemma Iraq:

The constitution of the Federal Republic of Iraq of 2005 is very vaguely formulated as regards the borders of the Kurdistan region, as well as on Kirkuk and other "*disputed areas*". The official border of the Kurdistan region is still the so-called "*Green Line*", which was unilaterally established by the Iraqi army in 1991 as a truce-line after fighting against insurgent Kurds. This "*Green Line*" was defined in Article 53 (A) of the 2004 "*Transitional Administrative Law (TAL)*" as follows: "*The Kurdistan Regional Government is recognized as the official government of the territories that were administered on 19 March 2003 in the jurisdictions of Dohuk, Erbil, Sulaimaniya, Kirkuk, Diyala, and Neneveh.*"⁵⁵ Thus it was legally decreed that the administrative boundaries of the Kurdistan Regional Government extend beyond the (then) three jurisdictions of Dohuk, Erbil, and Sulaimaniyah. However, TAL fails to identify which areas of the Kirkuk, Diyala, and Ninewa governorates, to which reference is also made, are included in this extended demarcation. There is no authoritative definition of the "*Green Line*" itself. Of vital significance is the fact that Kirkuk, qua city and governorate (along with the districts of Hawija, Dibis, Kirkuk and Daquq), is the only province defined in the 2005 constitution as "*disputed*" between the KRG and the federal government of Iraq in Baghdad. In the federal Iraqi legislation (for example, in the electoral law for the provincial elections in 2009, as well as in the national suffrage of 2010), several specific regulations were decreed for Kirkuk. By contrast, the draft of a Constitution of the Kurdistan

---

⁵⁵ <http://web.archive.org/web/20090423064920/http://www.cpa-iraq.org/government/TAL.html> (accessed 15 January 2018); cf. Kane 2011: 6 et seqq.

Region (quoted in Kelly 2010: 774 et seq.) in Article 2.1 of the June 23, 2009 version, "*Kirkuk*" (in its constitutional entirety) is specifically designated as part of "*Iraqi Kurdistan*", but without naming specific (sub-) districts, although these were specified in the cases of Nineveh and Diyala. This is interpreted by the Iraqi Kurds as a claim on Kirkuk (see Kane 2011: 24-25). The opposing position of the Iraqi federal government was formulated by former Prime Minister Nuri al-Maliki in 2008: Kirkuk is a city that belongs to the federal government of Iraq, should be treated as a special case, and could become an independent region.⁵⁶ In addition, the so-called Autonomy Agreement of March 1970 between the then leadership of the Iraqi Kurds under Mustafa Barzani (1903-1979) and the "*Revolutionary Command Council*" (Bassireh 2003: 58 et seqq.) under President Ahmad Hasan al-Bakr (1914-1982) and then Vice-President Saddam Hussein (1937-2006) in Baghdad, published on March 12 1970, as a 15-article "*Manifesto*" (Hennerbichler 2004: 554), remains legally valid in Iraq to this day. It promised the Iraqi Kurds autonomy and administrative control in areas where they - de facto from 1970-1975 - made up the majority of the population (cf. article 1 of the Manifesto). The 2005 Constitution contains, in the crucial Article 140, the essentially ambiguous wording "*Kirkuk and other disputed territories*", but also provides for a three-stage plan. Crucially this calls for the eventual status of Kirkuk, and its incorporation into the final administrative internal Iraqi borders to be determined by a process of normalization, a census and a conclusive referendum. A deadline was set for December 31, 2007, for its implementation.⁵⁷ However, the 2005 constitution

---

⁵⁶ "Maliki: Kirkuk Belongs to the Iraqi Government," Zaman, 15 October 2008: "*Kirkuk is a city that belongs to the federal government ... the only suitable solution, at this time, is to treat it as a special case, like being an independent region*" (citing Kane 2011: 52, fn. 69).

⁵⁷ "Article 140: First: The executive authority shall undertake the necessary steps to complete the implementation of the requirements of all subparagraphs of Article 58 of the Transitional Administrative Law. Second: The responsibility placed upon the

leaves key issues unresolved, including voter eligibility, jurisdiction boundaries, and referendum questions. Thus, to date, there remain considerable problems in implementing it, thanks to wording in the current 2005 constitution⁵⁸ which is susceptible to different interpretations. Moreover, because of irreconcilable conflicts of interest and objectives, as well as lack of willingness to compromise, all those involved and affected have been unable to agree on (still available) options for resolving them (see comments in the final section of this analysis). So, deadlines have not been met, nor have specific indications for dealing with these differences, set out in the constitution itself, been followed.⁵⁹ In keywords:

Guidelines for the three-step plan are not specifically set out in Article 140 of the 2005 Constitution. Rather, this refers to Article 58 of the interim legal status of the "*Transitional Administrative Law (TAL)*", which was adopted in 2004 by the then Iraqi transitional government ("*Iraqi Transitional Government*" of the "*Coalition Provisional Authority*").⁶⁰ However, neither TAL 58 nor Article 140 of the 2005 Constitution provides detailed guidelines on how to implement the stipulated three-step solution. Both are ambiguously phrased in such a way as to ensure that disunity and tensions among Kirkuk's ethnic groups are repeatedly inflamed. Paragraph

---

executive branch of the Iraqi Transitional Government stipulated in Article 58 of the Transitional Administrative Law shall extend and continue to the executive authority elected in accordance with this Constitution, provided that it accomplishes completely (normalization and census and concludes with a referendum in Kirkuk and other disputed territories to determine the will of their citizens), by a date not to exceed the 31st of December 2007." Source: https://web.archive.org/web/20161128_152712/http://www.iraqinationality.gov.iq/attach/iraqi_constitution.pdf (acc. 15 Jan. 2018).

⁵⁸ Cf. MERI 2015: 17-22.

⁵⁹ Iraqi-Kurdish position: "*The constitution set a December 31, 2007 deadline to complete all these steps. Nearly ten years later, no steps have been substantively executed.*" (KRG GOV. 2017: 8).

⁶⁰ <http://web.archive.org/web/20090423064920/http://www.cpa-iraq.org/government/TAL.html> (accessed 15 January 2018).

(A) in TAL Article 58 refers to the *"injustice"* of politically-motivated forced ethnic relocation by the former Saddam Hussein regime and calls for this to be reversed and the original demographic nature of affected regions, notably that of Kirkuk, restored. The task of implementation was mainly assigned to the *"Iraqi Property Claims Commission"*. For resettlement, a *"reasonable period of time"* was granted (A.1.). Resettlers were promised financial compensation from the state, and alternative land *"nearby"* (A.2), along with jobs (A.3). Those affected were guaranteed by A.4 the right to freely choose *"national identity and ethnic affiliation"*. Article TAL 58 (B) provided for recommendations of the then Transitional Government to the Iraqi Parliament to reverse the former regime's *"manipulated and changed administrative boundaries for political ends"*. If there should be no agreement, there was a provision for intermediaries, in the last instance the UN Security Council. TAL 58 (C) determined a final *"fair and transparent census"* in the disputed areas, including Kirkuk. This solution should be based on the principle of justice and take in consideration *"the will of the people of those territories"*. Partial solutions up to now: Financial compensation for Arabs resettled from other areas of Iraq under the Saddam Hussein regime to leave Kirkuk voluntarily:⁶¹ Baghdad decided on March 29, 2007, to pay every Arab family 20 million Dinar (then around US \$ 15,000) and give those who volunteered to return to their original homes a piece of land. This regulation came into force immediately, a further decision of the Iraqi

---

⁶¹ So-called *"wafideen"*, Arabic for *"newcomer"*, cf.: Human Rights Watch (Middle East): Genocide in Iraq, The Anfal Campaign against the Kurds, A Middle East Watch Report, Human Rights Watch, 1 July 1993: 1: Ba'this and Kurds [Kurdish Autonomy and Arabization]: <https://www.hrw.org/reports/1993/iraqanfal/ANFAL1.htm> (accessed 20 January 2018); Talabany 1999: 11 et seqq. (III. Attempts to Arabize the Kirkuk Region): <https://www.kurdipedia.org/files/books/2013/87924.PDF?ver=130286343280814632> (accessed 20 Jan. 2018).

Parliament was not required.⁶² It is not known how many Arabs have accepted this compensation offer so far. According to MERI 2015: 17-18, a total of 120,320 compensation applications were filed by families subjected to forced displacement in 2007-2014; of these 61,466 would not receive any financial compensation. Of newly-settled Arabs, a total of 28,384 compensation applications are thought to have been submitted. Of these, only 5,774 files could expect financial compensation. For Kirkuk alone, around 600 billion Iraqi Dinar would be required to complete all requested land restitution file cases. At the current slow pace, financial compensation alone would take more than 20 years to complete. The fact that Arabs had accepted compensation money, received funding but then did not leave for good but used the money to renovate their homes in Kirkuk has also been the subject of criticism. How many Arabs might have acted like this is unclear. Their claim to retain a right to vote in Kirkuk remains highly controversial too.⁶³

Land Restitution: The "*Iraq Property Claims Commission (IPCC)*" is currently processing applications from expropriated farmers demanding the return of some 1,200,000 Dunam (2,500 m²) of agricultural land. As of 2015, IPCC's Kirkuk office audited around 8,800 such controversial cases (MERI 2015: 18). The number who received a positive response, or were turned down, is not available. The authorities are also accused of being dilatory and of imposing excessive conditions. As of 2015, IPCC's Kirkuk office audited around 8,800 such controversial cases (MERI 2015: 18).

Census: The Federal Constitution of Iraq of 2005 mentions the term "*census*" only twice: in Art. 110 in the enumeration of the "*exclusive*

---

⁶² Reuters (Baghdad), 31st January 2007: Iraq to compensate Arabs o leave Kirkuk: <https://www.reuters.com/article/us-iraq-kirkuk/iraq-to-compensate-arabs-to-leave-kirkuk-idUSKAR15688920070331> (accessed 17 January 2018).

⁶³ MERI 2015: 17.

remit" of the federal government in Baghdad to conduct "general population statistics" and to hold a "census" (Art 110, 9). Article 140.2 instructs the federal government to conclude a three-stage plan (normalization, census, conclusive referendum in Kirkuk and other "disputed areas") by 31 December 2007 which has not happened (Kane 2011: 13: "normalization has not been completed, the long-delayed national census has been postponed four times, and no concrete steps have been taken to organize the referendum"; MERI 2015: 20 et seq.) A credible and widely-accepted census has not taken place in Iraq since 1957 (Kane 2011: 15, Stansfield & Anderson 2009: 43 et seq.). The census of 1957 is accepted by all sections of the population of Iraq as in practice the only common statistical/democratic basis. As of 2011, "it appears that the [Kirkuk] governorate currently has a Kurdish and possibly a minor Kurdish majority" (Kane 2011: 27).

Elections: Kirkuk was to a large extent politically dominated by Kurds in 1991-2017.⁶⁴ After the 1991 uprising, Kirkuk was directly administered by Kurds for nine days, from 19-28 March. Then US Special Forces asked representatives of the Kurds (notably the Patriotic Union of Kurdistan PUK) to withdraw from Kirkuk. US forces sought to control Kirkuk and build up a multi-ethnic administration there.⁶⁵ This scenario was repeated after 2003, when Kirkuk was captured by the "Peshmerga" and PUK police units, along

---

⁶⁴ The assessment by Kane 2011: 23 seems somewhat exaggerated: "Despite being a recurrent arena of conflict, with the exception of nine days - March 19 to 28 - during the 1991 uprising, Kirkuk has never been Kurdish administered in modern Iraqi history. This remained nominally true after 2003, when after the fall of Kirkuk to Patriotic Union of Kurdistan (PUK) peshmerga, PUK police units, and a small number of U.S. special forces in April 2003, the U.S. military took control of the city and asked its Kurdish allies to withdraw." Cf. also Derzsi-Horváth 2017: fn. 7: <http://www.gppi.net/publications/iraq-after-isis-kirkuk> (accessed 1st Sept. 2017).

⁶⁵ Verbal communication 2003 by Jalal Talabani and "Mam" Rostam (Rostam Hamid Rahim), PUK-"Peshmerga" commander, successful most notably in fierce fighting for control of Kirkuk 2003.

with US special forces, in April 2003. The US military took control of the city center and once again asked the Kurdish allies to withdraw from Kirkuk (Anderson & Stansfield 2009: 92-93). In the December 2005 elections, the Kurdistan Alliance scored 53% of the valid votes cast and, together with smaller pro-Kurdish parties, gained a slim 55% majority (Kane 2011: 25). The national parliamentary elections of March 2010 brought a more nuanced result: the Kurdish vote was spread among the "*Kurdistan Alliance*" (36%), the (then new) opposition party "*Gorran*" (6%) and two other smaller Kurdish Islamic parties (6%). Kurds remained the largest political group in the Kirkuk jurisdiction, but their overall majority fell compared to 2005, from 55% to 48%. On March 29, 2011, Kirkuk-born Kurdish physician and (PUK) politician Najmaddin Kareem was elected governor of Kirkuk. Kareem held office from 2011-2017, and in the national parliamentary elections in 2014 also secured clear voter approval, tried to maneuver for Kurdish presence in Kirkuk but failed, was then dismissed on 14 October 2017 by the parliament in Baghdad for holding a unilateral Kurdish referendum in the "*disputed area*" of Kirkuk. He left Kirkuk soon afterwards (and later died in October 2020 in Washington D.C., U.S.A.).

Acknowledgements:

The author wishes to thank the Kurdish scholars Abdol-Hamid Hosseini and Omar Sheikhmous for their valuable research contributions to this analysis. He is also grateful to the Edward G. Steen and Will Young for correcting the English draft of this analysis and the Kurdish young scientist Sien Khanakah for proofreading.

Abbreviations:

AUIS	American University of Iraq Sulaimani
DA'ESH	State Islamic of Iraq and the Levant
GCC	Gulf Cooperation Council
ICG	International Crisis Group Middle East

IDP	Internally Displaced Person
INSS	Institute for National Security Studies
IPCC	Iraq Property Claims Commission
IRGC	Islamic Revolutionary Guards Corps
IRIS	Institut de Relations Internationales et Stratégiques
IRIS	Institute of Regional and International Studies
IS	Islamic State
ISF	Iraqi Security Forces
ISIL	Islamic State of Iraq and the Levant
ISIS	Islamic State of Iraq and Syria
KDP-I	Kurdistan Democratic Party Iraq
KDP-Ir	Kurdistan Democratic Party Iran
KGB	Committee for State Security (Ex-USSR, 1954-1991)
KRG	Kurdistan Regional Government
KRI	Kurdistan Region Iraq
MERI	Middle East Research Institute
NGO	Non-Government Organization
NKVD	People's Commissariat for Internal Affairs
PKK	Kurdistan Workers' Party
PM	Prime Minister
PMF	Popular Mobilization Forces
PUK	Patriotic Union of Kurdistan
PYD	Democratic Union Party
RAND	RAND Corporation (Research and Development)
RIAC	Russian International Affairs Council
SSR	Soviet Socialist Republic
TAL	Transitional Administrative Law
UCDP	Uppsala Conflict Data Program
USSR	Union of Soviet Socialist Republics
UNDP	United Nations Development Programme
UNAMI	United Nations Assistance Mission for Iraq
UNSC	United Nations Digital Library System
UNTC	United Nations Treaty Collection
UoS	University of Sulaimani
WWI	World War One
WWII	World War Two

References Part II

- Ali, O. (1992). British Policy and the Kurdish Question in Iraq, 1918-1932. Thesis, University of Toronto.
- Amarilyo, E. (2014). The Dual Relationship between Kurdish Tribalism and Nationalism. In: Bengio, O., Ed. *Kurdish Awakening: Nation Building in a Fragmented Homeland*. Austin: University of Texas Press, 63-82.
- Anderson, J. (1972). Israelis Infiltrate Arab Regimes. *The Washington Post*, 17 September 1972, p. B7.
- Anderson, L. & Stansfield, G. (2004). *The Future of Iraq: Dictatorship, Democracy, Or Division?* New York: Palgrave Macmillan.
- Andrew, C. & Mitrokhin, V. (2005). *The Mitrokhin Archive II. The KGB and the World*. London: Penguin.
- Arfa, H. (1966). *The Kurds: A Historical and Political Study*. London: Oxford University Press.
- Atlantic Charter, August 14, 1941, signed by Franklin D. Roosevelt & Winston Churchill, Yale Law School, The Avalon Project, <http://avalon.law.yale.edu/wwii/atlantic.asp> (accessed 19 June 2018).
- Aziz, M.A. (2011). *The Kurds of Iraq: Ethnonationalism and National Identity in Iraqi Kurdistan*. London/New York: Tauris.
- Barzani, M. (2003). *Mustafa Barzani and the Kurdish Liberation Movement (1931-1961)*. Edited, with a general introduction, by Ahmed Ferhadi. New York: Palgrave Macmillan.
- Bassireh, S. (2003). *Das politische System im Irak unter der Baath-Partei. Stabilisierungs- und Destabilisierungsfaktoren der Baath-Herrschaft*. Phil. Diss. Universität Wuppertal.
- Bengio, O. (1998^a). Crossing the Rubicon: Iraq and the Arab-Israeli Peace Process. In: *Meria Journal*, Vol. 2, no. 1, March 1998, 32-41: <http://www.rubin-center.org/meria/1998/03/bengio.pdf>.
- Idem (1998^b). *Saddam's Word: Political Discourse in Iraq*. Oxford/New York: Oxford University Press.
- Black, I. & Morris, B. (1991). *Israel's Secret Wars: A History of Israel's Intelligence Services*. New York: Grove Weidenfeld.
- Blake, C. (2009). *The U.S.-Soviet Confrontation in Iran, 1945–1962. A Case in the Annals of the Cold War*. Lanham et al.: University Press of America.
- Bowers, C. (2008). *Turkish Cross-border Operations into Northern Iraq: International Law and Use of Force Analysis*, ExpressO 2008: http://works.bepress.com/charles_bowers/2.
- Bruinessen, Martin Van (1986). Major Kurdish Organizations in Iraq, MER (Middle East Research and Information Project) 141 - Hidden Wars, vol. 16,

- July/August 1986, quoted online: <https://www.merip.org/mer/mer141/major-kurdish-organizations-iran>.
- Cockburn, A. & L. (1991). *Dangerous Liaison: The Inside Story of the U.S.-Israeli Covert Relationship*. New York: Harper Collins.
- Coene, F. (2009), *The Caucasus - An Introduction*. London/New York: Routledge.
- Eagleton, W. Jr. (1963). *The Kurdish Republic of 1946*. (Middle Eastern. Monographs, 5.) London: Oxford University Press.
- Elphinston, W.G. (1946). *The Kurdish Question*. *International Affairs* (Royal Institute of International Affairs 1944-) Vol. 22, No. 1 (Jan., 1946), 91-103.
- Encyclopaedia Britannica, The Editors (2018). *Mustafa al-Barzani. Kurdish Military Leader*. <https://www.britannica.com/biography/Mustafa-al-Barzani> (last updated: 3-8-2018).
- Farrokh, K. (2011). *Iran at War 1500-1988*. Oxford: Osprey.
- Fossum, L.O. (1918). *The War-Stricken Kurds*. *The Kurdistan Missionary* 10:7 (1918) 5-6; also: no. 12, Sept. 1916.
- Ghareeb, E. (1981). *The Kurdish Question in Iraq*. New York: Syracuse University Press.
- Gibson, B.R. (2015). *Sold Out? Us Foreign Policy, Iraq, the Kurds, and the Cold War*. New York: Palgrave.
- Ghassemlou, A.-R. (1988). *Chil sal Xabat le Penawi Azady: Kortayak le Mejoyi Hezbi Dimocrati Kurdistani Iran [forty years of struggle for freedom: a short history of the Kurdistan Democratic Party of Iran]*, (2th ed., Vol. 1, 1988). Selfpublishing.
- Idem (1980-81). *Qiade muwakada (provisorische Führung)*. In Sorani. *Kurdistan Iran: Selfpublishing*.
- Idem (1980). *Khianatakani qiadey mowaqata: Treacherous acts of the provisional leadership of the KDP-Iraq 1976-1980*. Iran (Kordestan): KDP-Iran Publication.
- [Ghassemlou, A.-R. & Hessami, K.] (1971). *Caravan of martyrs of Iranian Kurdistan*. In Sorani. [Baghdad]: KDP-Ir Press (Peshawa Center), pp. 56-90.
- Ghazi, H. (2009), ed. & transl.: *Memories of Ludvig Olsen Fossum (1879-1920)*, quoted from: *The Kurdistan Missionary* no. 12, Sept. 1916 & 10:7, 1918, 5-6, in: *Mahabad Magazine*, no. 102, September 2009 (in Kurdish): pp. 3-5; additional sources in: *Mahabad Magazine*, no. 105, December 2009, p. 4: "Russians massacred people and destroyed houses for three days and nights"; additional partial translations of Fossum's reports by Ahmad Ghazi published in *Mahabad Magazine*, no. 71, December 2006, pp. 5-6.

- Gunter, M. M. (2018). Kurdish Disunity in Historical Perspective. *Seton Hall Journal of Diplomacy and International Relations*. Volume XIX, Number 1, Spring 2018, pp. 26-45.
- Idem (2011²). *Historical Dictionary of the Kurds*. Lanham/Toronto/Oxford: Scarecrow Press.
- Idem (1994). Mulla Mustafa Barzani and the Kurdish rebellion in Iraq: The intelligence factor, *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 7:4, 465-474, <http://dx.doi.org/10.1080/08850609408435264>.
- Hassanpour, A. (1994). The Nationalist Movements in Azarbaijan and Kurdistan', 1941-1946, in: John Foran, *A Century of Revolution*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 78-105.
- Idem (1992). *Nationalism and Language in Kurdistan, 1918-1985*. San Francisco: Mellen Research University Press.
- Hennerbichler, F. (2013). Assassination of Abdul Rahman Ghassemlou (1930-1989). New Assessment. In: *Vienna Kurdish Studies Yearbook*, ed. by F. Hennerbichler, Th. Schmdinger, M. Six-Hohenbalken, Chr. Osztovics, vol. 1/2013, Wiener Verlag, pp. 288-321.
- Idem (2010). *Die Herkunft der Kurden. Interdisziplinäre Studie. Reihe: Historisch-anthropologische Studien. Schriftenreihe des Instituts für Historische Anthropologie in Wien*. Hrsg. von Hubert-Christian Ehalt. Band 23. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Brüssel, New York, Oxford, Wien: Peter Lang.
- Idem (2004). *Die Kurden*. Mosonmagyaróvár: A&H Edition fhe.
- Hooglund, E. (2018). In Memoriam: Amir Hassanpour (1943–2017). *Middle East Critique*, Volume 27, 2018, Issue 1: Trajectory for Kurds, pp. 95-98; published online: 07 Feb 2018: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/19436149.2018.1426687?journalCode=ccri20>.
- HRW [Human Rights Watch] (2006). *Genocide in Iraq - The Anfal Campaign Against the Kurds*. Report Summary, August 14, 2006, <https://www.hrw.org/report/2006/08/14/genocide-iraq-anfal-campaign-against-kurds/report-summary>.
- HRW [Human Rights Watch] (1993). *Genocide in Iraq. The Anfal Campaign Against the Kurds. A Middle East Watch Report: Human Rights Watch 1993*, July 1, 1993: <https://www.hrw.org/report/1993/07/01/genocide-iraq/anfal-campaign-against-kurds>.
- HRW [Human Rights Watch] (1991). *Whatever Happened To The Iraqi Kurds?* Human Rights Report, https://www.hrw.org/reports/1991/IRAQ_913.htm.
- Iraqi Constitution. Final 30 JAN [20]06, online: http://www.iraqinationality.gov.iq/attach/iraqi_constitution.pdf.
- Jawad, S. (1981). *Iraq and the Kurdish Question, 1958-1970*. London: Ithaca Press.

- Jawaideh, W. (2006): *The Kurdish National Movements. Its Origins and Development*. New York: Syracuse University Press.
- Kane, S. (2011). *Iraq's Disputed Territories. A view of the political horizon and implications for U.S. policy*. United States Institute of Peace, Peaceworks, March 2011, no. 69, 1-69, Kirkuk findings: 37-42; online: https://www.usip.org/sites/default/files/PW69_final.pdf.
- Katz, S.M. (1994). *Soldier Spies: Israeli Military Intelligence*. Novato, CA: Presidio Press.
- Katzman, K. (2018). *Iran's Foreign and Defense Policies*. Congressional Research Service, 19.01.2018: <https://fas.org/sgp/crs/mideast/R44017.pdf>.
- Kechichian, J. A. (no year). [Iran] BOUNDARIES iv. With Iraq. EIr online: <http://www.iranicaonline.org/articles/boundaries-iv>
- Khandagh, N. (2013). *Critical Analysis of Kurds in Kurdistan (Iran) with Special Reference to Hizbe Kamala Kurdistan 1941-1947*. *Elite Research Journal of Education and Review* Vol. 1(1) pp. 1-5, March, 2013, online <http://www.eliteresearchjournals.org/erjer/index.htm>.
- Koochi-Kamali, F. (2003) *The Kurds and Kurdistan; The Kurdish Republic in Mahabad*. In: *The Political Development of the Kurds in Iran*. London/New York: Palgrave Macmillan, 24-43; 89-125.
- KRG GOV. (2017). *The Constitutional Case for Kurdistan's Independence & A Record of the Violation of Iraq's Constitution by Successive Iraqi Prime Ministers and Ministers, the Council of Representatives, the Shura Council, the Judiciary and the Army*, pp. 1-33: <http://cabinet.gov.krd/uploads/documents/2017>.
- KRG Ministry of Extra Regional Affairs (2007). *Report on the Administrative Changes in Kirkuk and the Disputed Regions, December 2007*, pp. 1-99: <http://perleman.org/files/articles/130508111135.pdf>.
- Kuniholm, B.R. (2011). AZERBAIJAN: v. *History from 1941 to 1947*. EIr online: <http://www.iranicaonline.org/articles/azerbaijan-v> (Last upd. 08. 18. 2011).
- Laqueur, W.Z. (1956). *Communism and Nationalism in the Middle East*. Aylesbury/London: Routledge & Kegan.
- Lenczowski, G. (1947). *The Communist Movement in Iran*, *Middle East Journal*, I (1947), pp. 29-45.
- Lortz, M.G. (2005). *Willing to Face Death: A History of Kurdish Military Forces - the Peshmerga - From the Ottoman Empire to Present-Day Iraq*. *Electronic Theses, Florida State University, Treatises and Dissertations*. Paper 1038: <http://digital.lib.fsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3203&context=etd>.
- Mamedova, N.M. (2009). RUSSIA: ii. IRANIAN-SOVIET RELATIONS (1917-1991). EIr online: <http://www.iranicaonline.org/articles/russia-ii-iranian-soviet-relations-1917-1991> (last updated: July 20, 2009).

- McDowall, D. (2007). *A modern history of the Kurds*. London/New York: Tauris.
- McLachlan, K. (2013). [Iran]. *BOUNDARIES i. With the Ottoman Empire*. EIr online: <http://www.iranicaonline.org/articles/boundaries-i> (last upd. 11.03. 2013).
- [MERI 2015] Morris, S. & Wirya, K. & Ala' Aldeen, D. (2015). *The Future of Kirkuk. A Roadmap for Resolving the Status of the Governorate*. MERI (Middle East Research Institute): Policy Report, September 2015: <http://www.meri-k.org/wp-content/uploads/2015/09/The-Future-of-Kirkuk-A-Roadmap-for-Resolving-the-Status-of-the-Province-English.pdf>.
- Minasian, S. (2007). *The Israeli-Kurdish Relations*. 21st CENTURY, no. 1, 2007, 15-32: http://www.noravank.am/upload/pdf/256_en.pdf.
- Mirsky, G. (2003). *The Baghdad Puzzle*. *Russia in Global Affairs*, n. 636, 24.03.2003: http://eng.globalaffairs.ru/number/n_636.
- Mojab, S. (2005). *Kurdish Women*. In: *Encyclopedia of Women and Islamic Cultures: Family, Law and Politics*. General Ed.: Suad Joseph. Vol. II. Leiden/Boston: Brill, pp. 358-366.
- Idem (2001). *Women and nationalism in the Kurdish Republic of 1946*. In: *Women of a Non-State Nation: The Kurds*. (ed.) Shahrzad Mojab. Costa Mesa, CA: Mazda Publishers. Online: http://sites.utoronto.ca/wwdl/publications/english/mojab_03.pdf.
- Morris, J. (1980). *Begin Airs Secret Israeli Aid to Kurds as Reminder for Iraqis*. *The Christian Science Monitor*, 6 October 1980, p. 11.
- Mustafa, M.S. (2016). *Iran's Role in the Kurdistan Region*. *Al Jazeera Centre for Studies*, online: <http://studies.aljazeera.net/en/reports/2016/04/160420105055207.html>.
- Nakdimon, S. (1996). *A hope that broke, the Israeli-Kurdish cooperation 1963-1975*. (Published in Hebrew). Tel Aviv: Jeditot Acharonot & Chemed.
- Nerwi, H.K.T. (2012). *The Republic of Kurdistan, 1946*. Doctoral thesis, Leiden University: <https://openaccess.leidenuniv.nl/handle/1887/18583>.
- Nikitin, B. (1941). *La Perse que j'ai connue, 1909–1919*, typed memoir, Paris: Bibliothèque INALCO.
- O'Ballance, E. (1996). *The Kurdish Struggle, 1920-94*. London/New York: Partridge Macmillan.
- Orland, N. (1997). *Die Kurdenpolitik Israels / Ein umstrittenes Buch [Rezension: Nakdimon 1996: Eine Hoffnung die zerbrach. Die israelisch-kurdische Kooperation 1963-1975.]* *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 07.04.1997, Nr. 80 / Seite 9: <http://www.faz.net/aktuell/feuilleton/politik/rezension-sachbuch-anlass-zu-grosser-besorgnis-11314141.html>.
- Pelletiere, S.C. (2016). *Oil and the Kurdish Question: How Democracies Go to War in the Era of Late Capitalism*. Lanham etc.: Lexington.

- Idem (1991). *The Kurds and their Agas: An Assessment of the Situation in Northern Iraq*. SSI Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, ACN 91026, Carlisle Barracks, PA.
- Ramazani, R.K. (1971). *The Autonomous Republic of Azerbaijan and the Kurdish People's Republic: Their Rise and Fall*. *Studies on the Soviet Union*, 11 (4), pp. 401–427.
- Raviv, D. & Melman, Y. (1990). *Every Spy a Prince: The Complete History of Israel's Intelligence Community*. Boston: Houghton Mifflin.
- Riedel, B. (2017). *Masoud Barzani and the roots of Kurdish distrust of the United States*. Brookings, Markaz: 02.11.2017: <https://www.brookings.edu/blog/markaz/2017/11/02/masoud-barzani-and-the-roots-of-kurdish-distrust-of-the-united-states>.
- Roosevelt, A. Jr (1947). *The Kurdish Republic of Mahabad*. *Middle East Journal*, Vol. 1, No. 3 (Jul., 1947), pp. 247-269, online: <https://www.jstor.org/stable/pdf/4321887.pdf>.
- Samady, A. (2006), ed. & transl.: *Mahabad Magazine*, no. 69, December 2006 (in Kurdish): pp. 6-9: Chalniko, J.: *Report on the murder of the Russian consul in Mahabad, Col. Alexander Ivanovitch Iyas (1869-1914)*; pp. 10-11; Parwizyian, M.W., today Karimi, 1920: *Memories* [2 pages handwritten in Persian].
- Sheikhmous, O. (2013). *United in Disunity – The Fractious Character of Kurdish Politics in Syria*. Paper for the Conference “Governing Diversity: The Kurds in a New Middle East” at the Iraq Institute for Strategic Studies, November 28-30, 2013 in Beirut –Lebanon; available online: https://www.academia.edu/26256139/United_in_Disunity_1_.docx.
- Idem (1992). *The Kurdish Question in Regional Politics: Possible Peaceful Solutions*. In: *Internal Conflict and Governance*. Ed. Kumar Rupesin-ghe, London: Macmillan.
- Sluglett, P. & Farouk-Sluglett, M. (2003). *Iraq Since 1958: From Revolution to Dictatorship*. London/New York: Tauris.
- Smolansky, O.M. & Smolansky, B.M. (1991). *The USSR and Iraq: The Soviet Quest for Influence*. Durham/London: Duke University Press.
- Stansfield, G. & Anderson, L. (2009). *Crisis in Kirkuk. The Ethnopolitics of Conflict and Compromise*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Sudoplatov, P.A. & Sudoplatov, A. (1994-1995). *Special Tasks. The Memoirs of an Unwanted Witness - A Soviet Spymaster*. Boston/New York/Toronto/London: Little, Brown & Co.
- TAL [Transitional Period Law] (2004). *The Coalition Provisional Authority. Law of Administration for the State of Iraq for the Transitional Period (TAL)*,

- 8 March 2004, online: <http://web.archive.org/web/20090423064920/http://www.cpa-iraq.org/government/TAL.html>.
- Talabany, N. (1999). Iraq's Policy of Ethnic Cleansing: Onslaught to change national/demographic characteristics of the Kirkuk Region, online: <https://www.kurdipdia.org/files/books/2013/87924.PDF?ver=130286343280814632>.
- Teimourian, H. (1996). Letter: A historic betrayal of the Kurds: why Barzani threw in his lot with Saddam. Independent, 6 September 1996: <http://www.independent.co.uk/voices/letter-a-historic-betrayal-of-the-kurds-why-barzani-threw-in-his-lot-with-saddam-5601503.html>.
- UCDP [Uppsala Conflict Data Program] (1975). Treaty Concerning the State Frontier and neighbourly relations between Iran and Iraq. Online: <http://ucdp.uu.se/downloads/fullpeace/Iran-Iraq%2019750613a.pdf>.
- UNAMI. The UN Assistance Mission in Iraq, UN mission submits reports on disputed internal boundaries in northern Iraq, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=30553#.WmXu5J0dVmB>; Report currently not available online: www.un.org/apps/news/srory.asp?NewsID=30553&Cr=iraq&Cr1.
- UN digital library (1990). Letter Dated 15 August 1990 from the Permanent Representative of Iraq to the United Nations addressed to the Secretary-General, S/21528-EN, online: http://digitallibrary.un.org/record/96182/files/S_21528-EN.pdf?version%20=1.
- UNTC [United Nations Treaty Collection] (1976). Treaty Series, Treaties and international agreements registered from 21 July 1976 to 27 July 1976, [New York 1986], Iran, Algeria and Iraq, Vol. 1017, 1976, No. 14903-14907, 14903: 54 et seqq., 14904: 215 et seqq., 14905: 229 et seqq., 14906: 245 et seqq., 14907: 255 et seqq.; online: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201017/v1017.pdf>.
- UNTC [United Nations Treaty Collection] (1975). Registration-no. 14905, IRAN and IRAQ, Agreement concerning the rules governing navigation on the Shatt al'Arab (with exchanges of letters). Signed at Baghdad on 26 December 1975, online: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Vol-ume%201017/volume-1017-I-14905-English.pdf>.
- Vali, A. (2011). Kurds and the State in Iran: The Making of Kurdish Identity. London/New York: Tauris.
- Ward, S.R. (2009). Immortal: A Military History of Iran and its Armed Forces. Georgetown University Press.
- Westermann, W.L. (1946). Kurdish Independence and Russian Expansion. Foreign Affairs. Vol. 24, No. 4 (Jul., 1946), pp. 675-686.
- Wilber, D.N. (2014). Iran, Past and Present: From Monarchy to Islamic Republic. Princeton: University Press.

Yefremenko, D. (2017). By the Rivers of Babylon. Middle Eastern Order in a State of Half-Decay. Russia in Global Affairs, Nr. 4 Oct./Dec. 2017: <http://eng.globalaffairs.ru/number/By-the-Rivers-of-Babylon-19037>.

Zaman, A. (2016). From Tribe to Nation: Iraqi Kurdistan on the Cusp of Statehood. Woodrow Wilson International Center for Scholars. Middle East Program, Occasional Paper Series, Fall 2016. Washington: Wilson Center: <https://www.wilsoncenter.org/publication/tribe-to-nation-iraqi-kurdistan-the-cusp-statehood>.

Zhdannikov, D. (2018). The great Russian oil game in Iraqi Kurdistan. Reuters, London, April 19, 2018: <https://www.reuters.com/article/us-rosneft-iraq-in-sight/the-great-russian-oil-game-in-iraqi-kurdistan-idUSKBN1HQ1R3>.

Idem (2017). Russia's Rosneft clinches gas pipeline deal with Iraq's Kurdistan, Reuters, 18.09.2018, <https://www.reuters.com/article/kurdistan-rosneft/rus-sias-rosneft-clinches-gas-pipeline-deal-with-iraqs-kurdistan-idUSL5N1LY0TS>.

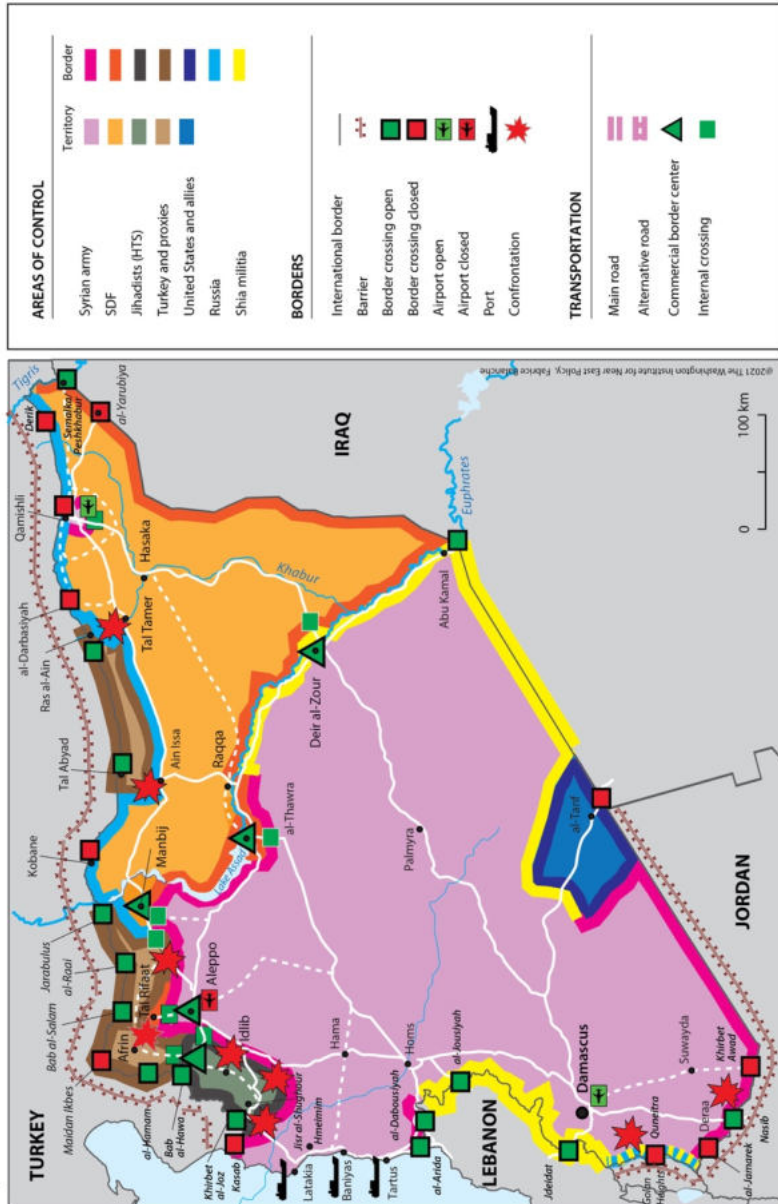
© Kosar Othman Amin

Dr. Ferdinand St. Hennerbichler

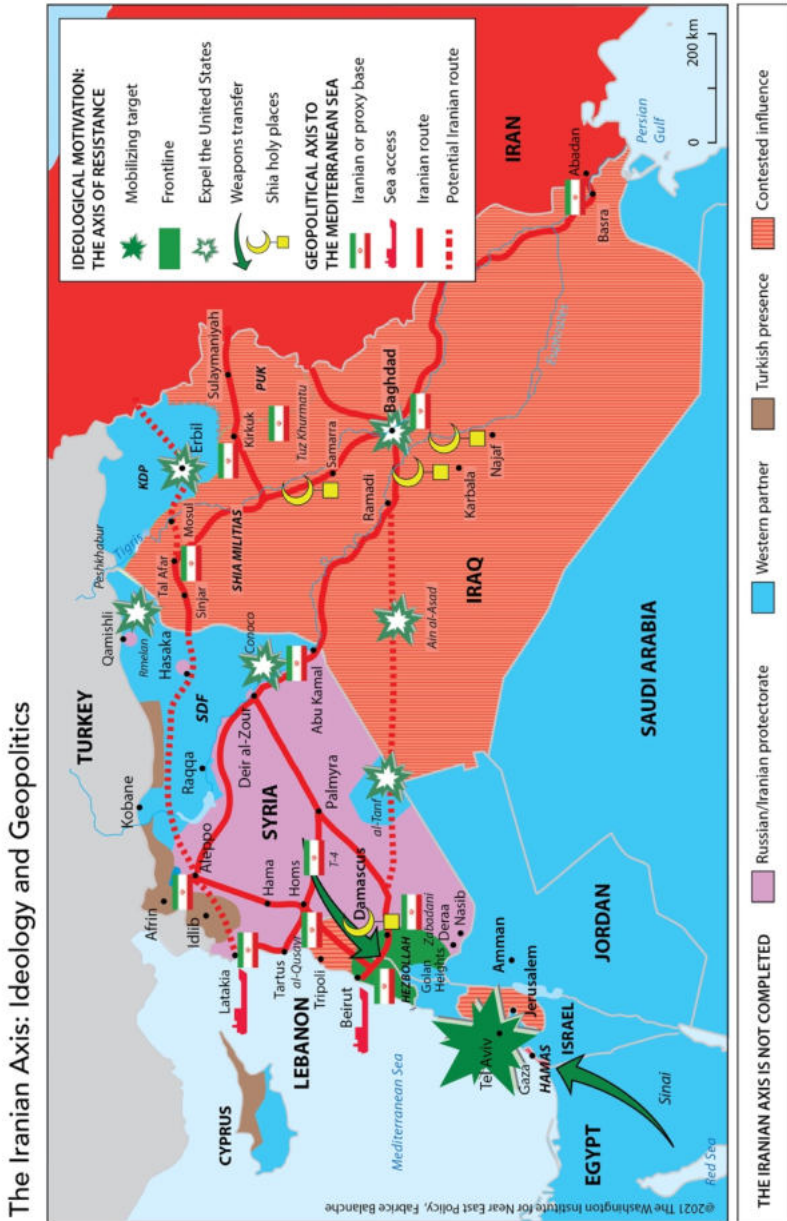
Born 1946 Linz, Austria. Studied History, German Philology, Linguistics, Philosophy and Psychology at the Vienna University. Ph.D. 1972, Thesis: Terminology. 2012/13 Decree „*Prof. Dr. h.c.*“ University of Sulaimani. Journalist since 1967 mainly for Austrian Broadcasting Corporation. 1980-1985 Austrian Diplomatic Service and assistant of late Austrian Chancellor Dr. Bruno Kreisky. Numerous articles, studies and books on Kurdish history, culture and civilization.

Syria's Borders Are Under External Control

© 2021 The Washington Institute for Near East Policy, Fabrice Balanche

© 2021 The Washington Institute for Near East Policy, Fabrice Balanche

© Kosar Othman Amin; AFC Iraq Fund/AUIS

The Economic Future of the Kurds¹

Ahmed Tabaqchali

¹ The information in this report is based on publicly available web sites, publications, presentations, and research reports as will be seen from the many footnote references through the paper, however, all errors, omissions and mistakes are my own. Moreover, I would like to express my gratitude to Dr. Ferdinand Hennerbichler at the History Department of the University of Sulaimani for his support.

The future options, politically and economically, for the Kurds are now discussed within the context of the September 25th, 2017 referendum and its aftermath. For the most part these are variations of the doom and gloom scenarios following the losses of Kirkuk and the disputed territories - in particular the loss of the Kirkuk related fields, i.e. Bai Hassan, the Avanah & Baba Domes of the Kirkuk supergiant field, Jambur and Khabaz with their then combined 330,000-350,000 bbl/d² of oil production or over 50% of the Kurdistan Region of Iraq (KRI) oil production at the time. These losses are thought to have ended a decade's quest to develop the financial wherewithal of securing political independence from Iraq.

These arguments have a degree of merit if one accepts the widely held view that political or formal independence is still equivalent to the concept of the right of self-determination. However, it is my belief that, a paradigm shift is needed in the understanding of self-determination as given by Article 1³ in both the International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR) and the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR) which states: *"All peoples have the right of self-determination. By virtue of that right they freely determine their political status and freely pursue their economic, social and cultural development."* In that *"self-determination"* and the *"free pursuit of economic, social and cultural development"* are no longer consistent, or possible, within the narrow confines of the traditional thinking of political independence or sovereignty in the modern economically inter-connected and inter-dependent world.

---

² Ahmed Tabaqchali, *"Statehood in the Kurdistan Region of Iraq through an Economic Lens"*, March 2018, Institute of Regional and international Studies, <http://auis.edu.krd/iris/iraq-report/statehood-kurdistan-region-iraq-through-economic-lens>.

³ International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, UN Human Rights office of the high commissioner, <https://www.ohchr.org/en/professional-interest/pages/cescr.aspx>.

This is particularly evident in the case of the UK's Brexit process, where the UK is discovering that seeking traditional sovereignty by breaking up from the European Union (EU) is an illusion. In that to ensure the economic well-being of the UK, it has to adhere to the EU's rules while outside the EU, but without having a voice in shaping these rules if it was still a member of the EU. So, by achieving narrow sovereignty through Brexit, the UK effectively loses a wider sovereignty.

I argued in my recent research paper for the Institute of Regional and International Studies (IRIS)⁴ "*Statehood in the Kurdistan Region of Iraq through an Economic Lens*" that the Kurdistan Region of Iraq (KRI) "*did not have the economic capacity to become an independent state*" by analysing the region's "*Oil assets and exports, the creation of a central bank and a currency, trade, debt and a balanced budget are all essential features of a future independent Kurdish state, without which no amount of political will, nationalistic messaging or international support could lead to a viable, let alone a successful, secession from Iraq.*"

In the paper, my thesis was that the Kurdistan Regional Government's (KRG) route to financial independence depended on the continued exports of about 550,000 bbl/d⁵ which were anchored by the control of the Kirkuk related fields⁶. The extra revenues

---

⁴ Ahmed Tabaqchali, "*Statehood in the Kurdistan Region of Iraq through an Economic Lens*", March 2018, Institute of Regional and international Studies, <http://auis.edu.krd/iris/iraq-report/statehood-kurdistan-region-iraq-through-economic-lens>.

⁵ The KRG's exports averaged 550,000 bbl/d (barrels per day) for most of 2017 as shown in the paper.

⁶ The phrase "*the Kirkuk related fields*" is used to describe the fields originally under the control of the Government of Iraq (GoI), that came under the KRG's authority following the loss of Mosul in June 2014, and that returned to GoI's authority in October 2017. These fields are Bai Hassan, the Avanah & Baba Domes of the Kirkuk supergiant field, Jambur and Khabaz.

from these fields provided the flexibility to secure deals with international counter parties such as oil companies and oil traders who bought the oil and provided financing in the form of forward oil sales. However, that control was tenuous at best as illustrated by the quick and easy loss of the fields in October 2017. Moreover, that even without that loss, that flexibility was extremely sensitive to external factors outside the control of the KRG such as changes in the amounts exported or the global price of oil, which meant that that particular route was precarious at best.

The establishment of a Central Bank and a currency, while theoretically possible, would have led within a year and half to a currency crisis leading to an economic crisis. However, should an independent Kurdistan include the city of Kirkuk and the disputed territories then that currency crisis would happen much sooner, most likely in well under a year as this inclusion would increase expenditures by about 40% but that revenues would not change.

The KRI's trade and tourism are depended on the rest of Iraq. In 2014, the KRI trade routes accounted for over 27% of all in-bound goods to Iraq, which generated meaningful revenues for the transit trade and the associated industries of retail and hospitality, driving demand for other local industries and a providing a meaningful source of employment. Similarly, the tourism industry is highly dependent on tourists from the rest of Iraq who accounted for 67% of all tourist in 2015 and probably the same or higher since then.

The considerable debts accumulated over the years, estimated in the report at about \$25bn, would make it almost impossible for a future independent Kurdistan to access the debt markets to take on new debt to refinance its current debt or to fund much needed and overdue investment spending on its infrastructure.

Finally, in the paper I argued that the KRG needed oil prices for the international benchmark Brent crude at around \$65/bbl for a break-even budget. But that was based on an austerity budget with severe cuts in salaries and almost zero spending on infrastructure. Therefore, a more normalized budget similar to that of 2015, would have required \$85/bbl, and about \$95/bbl without the help of financing in the form of forward oil sales. However, this would not cover the repayment of arrears (including salary arrears) or service the KRG's debts. In fact, the KRG would need Brent prices to remain, for a multi-year period, around \$100/bbl for a sufficient surplus to accumulate for both the repayment of debt and to assume capital expenditure. The inclusion of Kirkuk and the disputed territories would raise these figures to at least \$125/bbl.

Had the KRG persisted in the pursuit of formal independence it would have found itself in a similar position to that of the UK government which, almost two years after triggering Brexit, is finding itself having to choose the least economically damaging form of Brexit for the UK economy⁷. The KRI's case is no different from that of the UK which over the Brexit process have demonstrated how simple sovereignty, in the current interconnected and interdependent world, is far from consistent with the people's right for the "*free pursuit of economic, social and cultural development*".

I believe that the aftermath of the September 25th referendum, instead of narrowing the options of the Kurds, it has freed them from pursuing an outdated quest for formal independence, and instead to seek an achievable goal of securing the rights of the Kurds "*to freely*

---

⁷ Chris Giles, "*Official Brexit forecasts show Britain getting poorer*", Financial Times, November 28, 2018, <https://www.ft.com/content/136fc202-f330-11e8-9623-d7f9881e729f>; idem, "*Chancellor suggests Brexit is a price worth paying*", Financial Times, December 5, 2018, <https://www.ft.com/content/0ea57450-f890-11e8-8b7c-6fa24bd5409c>.

pursue their economic, social and cultural development” and ensure that the peoples of Iraqi Kurdistan enjoy economic prosperity in their homeland.

The paradigm shift in seeking self-determination and the pursuit of economic, social and cultural development for the Kurds is the same that I argued for in my IRIS paper, that *“the very same economic realities that would prohibit political independence become economic advantages within a federal Iraq. These advantages would amplify the KRI’s economic prosperity as a gateway to the rest of Iraq benefiting from the economic boost as an access to a much larger market.”* Provided that the Kurds take a full active role in the development of federal Iraq in much the same way that they did in the writing of the 2005 constitution. This would be along the same lines followed by the UK in the past: by integrating with Europe in taking an active part in the evolution of the EU, and in the process magnifying its economic prosperity as a gateway to the rest of Europe.

A follow-up IRIS paper to the *“Statehood in the Kurdistan Region of Iraq through an Economic Lens”* will focus on exploring the economic advantage for the KRI within a federal Iraq, of which two will be discussed here. The first advantage is the potential for the KRG to be a key supplier of fuel for Iraq’s energy sector and in the process enhance both its economic security and its value to the country. The development of the KRI’s gas sector was used, in addition to that of the oil sector, to further the KRG’s quest for establishing its financial wherewithal to enable its securing political independence from Iraq.

Most of the KRI’s gas⁸ reserves are of the non-associated gas type, i.e. not a by-product of oil production unlike most of Iraq’s gas

---

⁸ Much of the work on the KRG’s using the KRI’s gas reserves to integrate itself within federal Iraq owes the concept to Robin Mill’s *“A New Hope: Iraq Oil’s Way Forward”*,

production. This means that their development can be pursued independently of that of oil, with its own economics⁹ of development, production and marketing. The Khor Mor field in the Sulaimani governorate, is the country's largest, and until early 2018¹⁰, the only producing non-associated gas field, with all of its about 4 BCMA (billion cubic meters per annum) going to supply local power plants¹¹. The KRG's gas production plans were initially to develop the Chemchal field, and subsequently develop the promising fields of Miran and Bina Bawi – which were expected in time to export about 30 BCMA to Europe through Turkey to meet about 6% of European gas demand. The involvement by Rosneft in September 2017¹² to construct the pipeline for shipping the gas seemed¹³ then as a crucial step on the quest to independence. The significant logistical, financing, and political challenges in pursuing these plans, face a further substantial obstacle of marketing the gas

---

Al Bayan Centre, February 15th, 2018, <http://www.bayancenter.org/en/2018/02/1435/>. The same source was used for the data on the needs of Iraq's power stations for gas and for the challenges in the KRG's plan to export its gas to Europe.

⁹ https://petrowiki.org/Associated_and_nonassociated_gas.

¹⁰ The first non-associated gas production in the rest of Iraq, began at the southern Siba field in April with an annual production of 0.25 BCM rising to 1 BCM by end of 2018. Aref Mohammed, "Kuwait Energy starts producing natural gas from field in southern Iraq", Reuters, April 25, 2018, <https://www.reuters.com/article/us-iraq-energy-gas/kuwait-energy-starts-producing-natural-gas-from-field-in-southern-iraq-idUSKBN1HW0WU>.

¹¹ "30% Gas Production Increase at Khor Mor Field", Iraq Business News, November 22, 2018, <http://www.iraq-businessnews.com/2018/11/22/30-gas-production-increase-at-khor-mor-field/>.

¹² Dmitry Zhdannikov, "Russia's Rosneft clinches gas pipeline deal with Iraq's Kurdistan", Reuters, September 18, 2017, <https://uk.reuters.com/article/uk-kurdistan-rosneft/russias-rosneft-clinches-gas-pipeline-deal-with-iraqs-kurdistan-idUKKCN1BT1G8>.

¹³ Ahmed Tabaqchali, "Rosneft in the Kurdish Region: Moscow's Balancing Act", Iraq in Context, November 3, 2017, <https://www.iraqincontext.com/single-post/2017/11/03/Rosneft-in-the-Kurdish-Region-Moscows-Balancing-Act>.

in the extremely competitive European gas market¹⁴ – which would have huge effects on the economics of the KRG's gas exporting plans.

However, the scale of these challenges changes significantly if these fields were to be developed to satisfy the fuel needs of the power plants for the rest of Iraq. The construction of the required pipelines is much easier, shorter and thus much more economical to construct and operate, while the competition in the intended markets is very expensive imported Iranian gas and an insufficient amount of captured flared gas – in fact gas demand in Iraq outstrips supply. The KRI's gas, after satisfying local demand, would initially be to fill the current demand gap for Iraq's power stations. Subsequently, as the KRI's fields ramp up to full production, the gas would be able to meet the growing electricity generating needs of Iraq, which could not be met by future captured flared gas and thus a high growing demand for the KRI's gas. Obtaining financing for the huge development costs, estimated at \$3-4 bn¹⁵ for Miran and Bina Bawi, would be relatively straightforward given the favourable demand dynamics.

Development of the Kirkuk related fields, by building upon the recent Government of Iraq (GoI)-KRG agreement to resume partial exports from these fields¹⁶, provides the second advantage for the KRI within a federal Iraq. The first stage would increase the

---

¹⁴ Alex Barnes, "Competitive European gas markets are a reality", EURACTIV Network, September 11, 2018, <https://www.euractiv.com/section/energy/opinion/competitive-european-gas-markets-are-a-reality/>.

¹⁵ The figure of \$3-4 bn is inclusive of mid-stream (i.e. concentrates on the processing, transportation, and storage) and is obtained from research reports by analysts at Pareto Securities, November 9, 2018, <http://www.paretosec.com>.

¹⁶ David Sheppard, Chloe Cornish and Anjali Raval, "Iraq resumes oil exports from Kirkuk", November 16, 2018, <https://www.ft.com/content/1b3347de-e99e-11e8-885c-e64da4c0f981>.

utilization rate of the KRG export pipeline to 45-50%¹⁷ by increasing exports to 450,000-500,000 bbl/d¹⁸. The next stage would be to combine the expansion plans of GoI's to double the capacity of the Kirkuk related fields¹⁹ to 750,000 bbl/b, with the increased production capacity of the KRG controlled Khurmala Dome²⁰, to take the potential output of the Kirkuk fields to about 1,000,000 bbl/d²¹ from about 450,000 bbl/d in 2017. These would dramatically increase the profitability of the pipeline and importantly increase the value of these exports to Turkey through the increased fees collected for the oil that is shipped through Turkey's Cihan port. This would meaningfully enhance Iraq's bargaining power with Turkey over many issues, particularly the water flow of the Tigris and Euphrates.

The positives of the gas and oil advantages, while significant, would be in addition to the many other KRI advantages which together would provide the economic wherewithal for the peoples of the KRI "to freely pursue their economic, social and cultural development" and live in prosperity in their homeland.

However, their realization would require a level of political maturity, that is currently lacking, by both the KRG and the GoI, but would be achievable if the KRG were to seek the economic well-being of the Kurds outside the myopic narrow confines of the

---

¹⁷ The KRG increased the capacity of the pipeline from 700,000 bbl/d to 1,000,000 bbl/d. Nayla Razzouk and Abbas Al Lawati, "Iraq's Kurds Add Pipeline Capacity to Export Kirkuk Oil", November 4, 2018, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-11-04/iraq-s-kurds-add-capacity-to-oil-pipeline-to-export-kirkuk-crude>.

¹⁸ The KRG's exports were 400,000 bbl/d, while the partial resumed exports from Kirkuk related exports would be 50,000-100,000 bbl/d.

¹⁹ Huda Majeed & Ahmed Rasheed, "UPDATE 2-Iraq and BP sign deal to boost Kirkuk crude output - oil ministry", Reuters, January 18, 2018, <https://www.reuters.com/article/iraq-oil-kirkuk/update-2-iraq-and-bp-sign-deal-to-boost-kirkuk-crude-output-oil-ministry-idUSL8N1PD28U>.

²⁰ "Khurmala Dome", Wood McKenzie report, November 28, 2018, <https://www.woodmac.com/reports/upstream-oil-and-gas-khurmala-dome-11916490>.

²¹ "Iraq oil: Upstream ambitions undimmed, infrastructure remains key", APICORP Energy Report, December 2018, http://www.apicorp.org/Research/EnergyResearch/2018/APICORP_Energy_Research_V03_N15_2018.pdf.

traditional notions of sovereignty, and for the GoI to accept that the Kurds and other Iraqi minorities are full members of federal Iraq, in both the spirit and letter of the constitution.

© Kosar Othman Amin

Ahmed M. Tabaqchali MSc

Born 1958 in Istanbul, Turkey. 1984, B.Sc. Mathematics, Univ. Canterbury, & 1985, B.Sc. (Hons, 1st class), Mathematics, Univ. Victoria, both New Zealand. 1991, M. Sc. Mathematics, Oxford University, UK. Adjunct Assistant Professor AUIS, Fellow at IRIS. Experienced Capital Markets professional with over 25 years experiences in US and MENA markets. Focus current research: Iraq's economy, economic sustainability post ISIS and on the economic roots behind the rise of extremism.

Disclaimer

Ahmed Tabaqchali's comments, opinions and analyses are personal views and are intended to be for informational purposes and general interest only and should not be construed as individual investment advice or a recommendation or solicitation to buy, sell or hold any fund or security or to adopt any investment strategy. It does not constitute legal or tax or investment advice. The information provided in this material is compiled from sources that are believed to be reliable, but no guarantee is made of its correctness, is rendered as at publication date and may change without notice and it is not intended as a complete analysis of every material fact regarding Iraq, the region, market or investment.

© Kosar Othman Amin; Picus Verlag Vienna, Austria

Exodus of the Youth and the Future of the Kurds

Melita H. Šunjić

The backbone that provides stability and prosperity for any society is its middle class. They have the intellectual capacities and the financial reserves to overcome crises and push an entire nation towards a better future. A nation without a middle class has little potential to advance.

In a number of regions in the Middle East and Africa we currently see an exodus of middle-class youth who do not believe that their own country can offer them a life adequate to their skills and ambitions. Northern Iraq is one such region. When young people leave, it is usually the best educated and most dynamic and ambitious segment of their generation. Their loss has a detrimental effect on the society. The society is haemorrhaging its future intellectual, political and economic elite.

What is even more tragic, is that these young talents are losing out as well. If they survive the dangerous journey to Europe, they do not end up in the paradise they expected. Their chances of getting legal residence in Europe are small. In the worst case, they might be sent back home, after years of trying and losing their best years. If they are allowed to stay, the vast majority will do menial, badly paid jobs, that no European wants. Those who have left their home country in search of careers, happiness and wealth will end up defeated and without either. Sensitisation of the youth about the real consequences of migration is a matter of survival for any nation, including the Kurdish.

Kurds – Statistically invisible

Even though this article attempts to shed light on migratory movements of Kurdish people to Europe, we will not be able to provide exact figures but will use circumstantial evidence. Data available

make it impossible to distinguish between Kurds and other nationalities in the region at any stage of the journey.

- **Prior to departure:** Smugglers cater to language groups. As Kurds usually speak Arabic or Farsi in addition to Kurdish languages, they are able to contract the services of different smuggling networks and it is impossible to quantify how many of their potential clients are ethnic Kurds.
- **En route:** Migration studies look at migratory flows along geographic routes and provide summary figures. As Kurds migrate together with other ethnic groups, they are not discernible as a separate entity and it is not possible to disaggregate the data.
- **Upon arrival:** Asylum statistics in Europe register citizenship only. Thus, Kurds do not represent a statistical category, they are registered as Iraqis, Iranians, Turks etc. and blend in.

For these reasons, the article presents facts and trends, but cannot provide exact figures. If not indicated differently, the information in this article is based on numerous interviews with refugees and migrants as well as the author's own research of smuggling patterns. The article aims at explaining what is waiting for the young Kurdish men and few women who leave their home countries expecting to find a better life in Europe. Unfortunately, their hope is often based on illusions and the self-serving propaganda of smugglers.

Part I — Departure and Journey

Though illegal, people smuggling is a voluntary transaction between consenting parties, a service provider and a client. (It should not be confused with “*trafficking in humans*”). Trafficking involves

deceit, coercion and exploitation. The person is trafficked against his/her will.)

The smuggling business is demand-driven and profitable and – according to Europol – the fastest growing branch of international organized crime. In regions where the need arises, transnational criminal networks move in quickly.

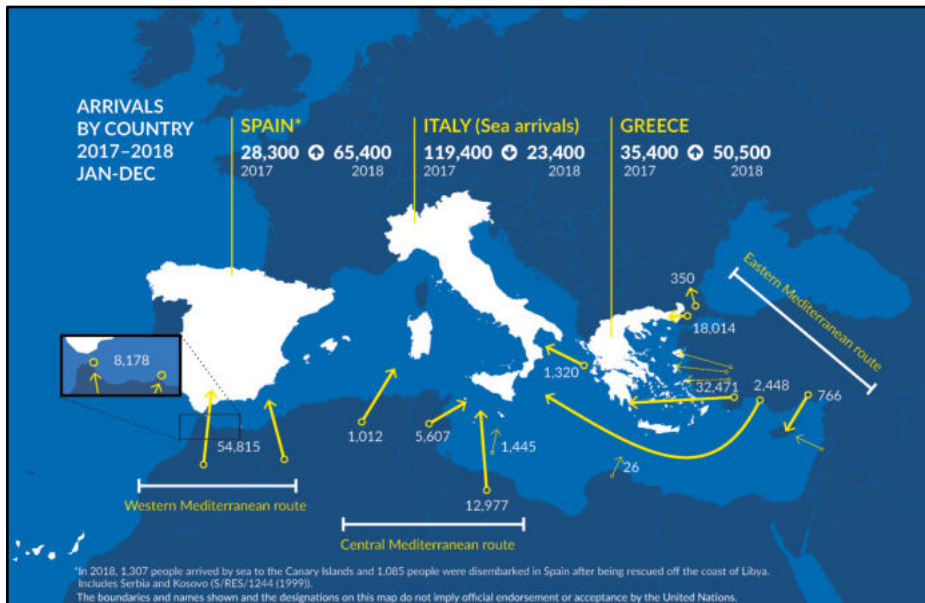

Illustration 1: There are three major routes of irregular migration to Europe: the Western, Central and Eastern Mediterranean Route.¹

It is often (former) drug and arms dealer rings which “diversify” their business and start transporting people. For the smugglers, it is

¹ © UNHCR, data 2018; further reading: Belinda Robinson, “Mapped: The new back door route migrants are taking to reach Europe”, Daily Express, 18 August 2017. Available at: <https://www.express.co.uk/news/world/841925/migrants-EU-back-door-smugglers-people-traffickers-black-sea-new-route> (accessed: 6 September 2018).

by far less dangerous to transport people across borders compared to running arms or drugs. Moreover, it is socially less stigmatised – at least in countries of origin and transit of Kurdish migrants. Moving in an irregular manner across international borders is obviously illegal and dangerous. This is why people use the services of smugglers which are easily available at all stages of the trip.

Illustration 2: East Mediterranean Route, Oct. 2014. © Asylum-Europe²

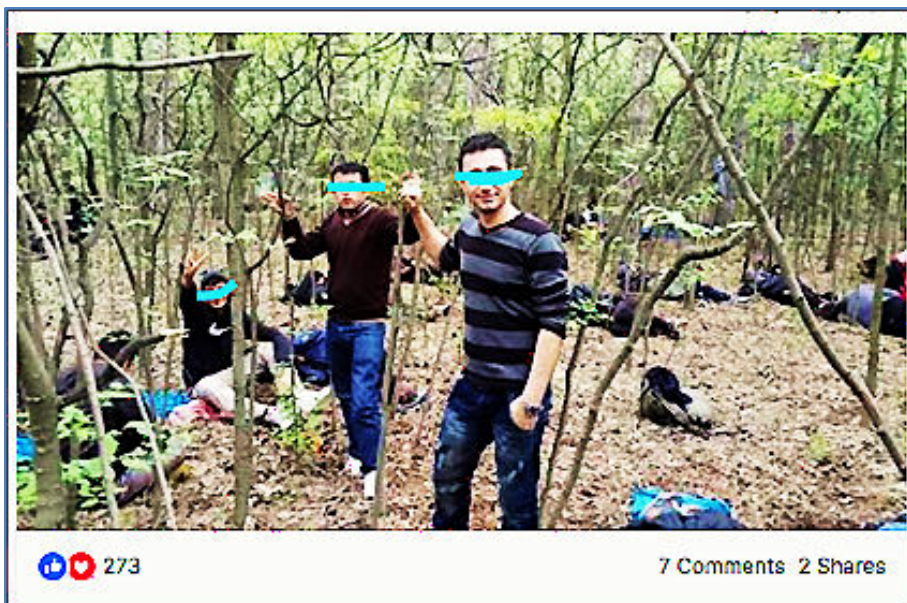
The modus operandi of smugglers

Providers and clients get in touch through direct interaction at popular departure points or via Social Media. Offers on Social Media are in Dari/Farsi, Arabic and – increasingly – in Sorani language. Sorani speaking smugglers use mainly Facebook to reach the community,

² © Asylum-Europe, data 2014; further reading: Mixed Migration Centre, *Monthly Trend Analysis MMC Middle East & Eastern Mediterranean*, July 2018. Available at <http://www.mixedmigration.org/wp-content/uploads/2018/08/MTA-me-1807.pdf> (accessed 6 September 2018).

Instagram being not so common for the time being, but the use of digital tools is changing fast. There are dozens of active Sorani Facebook accounts. It is quite common for smugglers to have more than 4000 friends on Facebook and each post generates numerous reactions.

On their advertisements, smugglers use quite sophisticated tools such as visual signs and audio messages for the illiterate as well as Google Earth, Google Maps, flags of EU countries, and photos of important personalities (for instance Angela Merkel's picture) and they post success stories of people they have transported to boost their credibility and attract new customers.

Illustration 3: NOTE: This and following images in Part II are screenshots of smuggler accounts on Social media in Sorani language dating from August 2016. Some of them are no longer online at the time of writing. For security reasons the sources cannot be revealed. Names and faces are concealed.

Sorani speaking smugglers promote trips from Erbil to Turkey as well as onward trips from Turkey to Italy, Greece, Germany, France and the UK. They use Bulgaria, Romania, and Hungary as transit countries. In August/September 2017, they widely promoted trips via the Black Sea from Turkey to Romania and then to Germany by truck which is a relatively new route.

Illustration 4: A 40-minute car trip from Turkey to Greece cost USD 2,500 in summer 2018 and journeys on trucks from Turkey to Germany were offered for USD 11,000. Children under the age of nine pay half price.

The prices of Sorani speaking smugglers are slightly higher than those of Farsi and Arabic speaking smugglers, and they prefer US-Dollars to Euro. For example: In August 2018 the average price of a boat trip from Turkey to Italy was EUR 2,700 on offers in Farsi, EUR 6,000 in Arabic offers and USD 7,500 by a Sorani speaking smuggler.

Apparently, the smuggling business is largely unencumbered by border controls, as several smugglers are able to offer regular weekly trips between Northern Iraq and Turkey for USD 900.

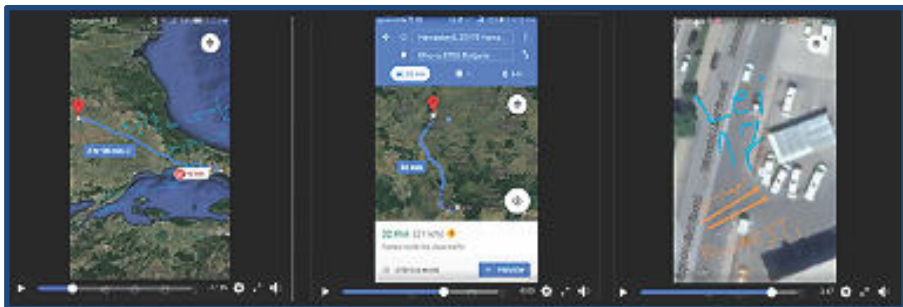
In the following Facebook post the smuggler offers boat trips from Turkey to Greece calling them euphemistically “weekend rides”. Potential clients are provided a number to call via “WhatsApp”, “Messenger”, “imo” or “Viber“, to seal the deal:

Illustration 5: A smuggler offers boat trips from Turkey to Greece.

The nice boats shown on Facebook however are very different from the overcrowded dangerous ones used in reality. As smugglers want to minimise risks and maximise their profits, they use cheap vessels, often rubber boats. Also, they never board those ships themselves so as not to be caught by law enforcement.

Illustration 6: This is apparently an offer for people who are not fully literate and is therefore using pictograms. It describes the trip from Greece to Italy (by truck embarked on a cargo ships), Turkey to Greece (by taxi) and from France to the UK (by truck). This particular account has been closed down by the time this article was written.

Illustration 7: Smugglers are offering international trips and use modern technology to promote them which indicates that the trips are being organized by far-reaching crime syndicates and not isolated actors.

At the beginning of August, a smuggler account presented the entire journey from Turkey to Hungary via Bulgaria and Romania on Google Maps. There were photos of the cities and distances to cross, the location of bus stops at each border where potential migrants and

smugglers meet as well as means of public transport such as buses, trains and taxis. This page has been closed down since.

More evidence of the activities of international networks is provided by the fact that smugglers also sell fake and stolen ID documents on Social Media and must have access to corrupt officials in embassies as they can provide visas for multiple countries.

Illustration 8: This is a Facebook post in Sorani language as of end August 2018 offering French visa for EUR 12,000.

Recently, numerous closures of smuggler accounts have been observed, possibly due to a crackdown by law enforcement agencies. This might also be why we see a rise in the number of accounts in Sorani. Many law enforcement agencies use computer translation programs when searching smuggler pages. However, Sorani is not

part of Google Translate and cannot be detected unless the agency employs Sorani speakers.

Refugee or Migrant?

Smugglers could not conduct their business if there was no demand for irregular migration and if there were no people trying to get Europe in search of a better life. More often than not their customers are unaware of the crucial legal distinction between refugees and migrants until they arrive in Europe and lodge an asylum claim.

A refugee is person who has been forced to flee his or her country because of a well-founded fear of persecution for reasons of race, religion, nationality, political opinion or membership in a particular social group. The most common causes for flight are political, ethnic, tribal or religious violence. The refugee definition is stipulated in the 1951 Geneva Convention and legally binding for all signatory states. One of the most fundamental principles laid down in international law is that refugees must not be expelled or returned to situations where their life and freedom would be under threat. When they lodge an asylum claim they will receive international protection, be it asylum or humanitarian status.

Migrants are persons who take a voluntary decision to leave home in search of economic security, education and better opportunities or for family reasons. Unlike refugees, migrants are not under a direct threat of persecution or death in their home country and can therefore be sent back. In view of increasingly restrictive migration policy in Europe, migrants who arrive by irregular routes will most likely not get the chance to stay or obtain legal residence. So, they run a high risk of being deported home and lose all the money they invested to get to Europe.

Part II — Situation upon Arrival³

Most young Kurds who set out for Europe are aware that the trip might be dangerous, but they think it is worth it. Experience shows that there are many more dangers than expected and that in many cases the suffering and the financial loss is not rewarded by a good life in Europe or the possibility to take care of families back home financially. The situation differs from one transit country to another.

Turkey

Turkey is the last transit country before Europe. There are reports of police violence, detention, fines that have to be paid. People get stuck for many months because they have to work to pay for onwards smuggling. Some individuals are intercepted at land or sea borders and brought back to Turkey. A small number of irregular migrants is returned from Greece to Turkey under the EU-Turkey agreement⁴ (390 Syrians and 63 Iraqis between April 2016 and August 2018).

At sea, 99 died in 5 incidents in the first semester of 2018 which is twice as many as in 2017. On land routes, at least 17 people drowned in the Evros River between Turkey and Greece, including young children. An additional 13 persons were killed in car and train accidents. En route to Greece, at least 140 persons reported incidents of sexual abuse in the first semester of 2018, but it is safe to assume that many more incidents go unreported due to a reluctance of irregular migrants to get in touch with authorities.

---

³ All figures for this chapter cover the period from January to July 2018 if not indicated otherwise. Source: UNHCR Operational Portal Refugee Situations, Available at: <https://data2.unhcr.org/en/situations> (accessed 6 September 2018).

⁴ Official Journal of the European Union, 'Agreement between the European Union and the Republic of Turkey on the readmission of persons residing without authorisation', March 2016. Available at [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:22014A0507\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:22014A0507(01)) (accessed 6 September 2018).

Illustration 9: UNHCR map⁵

Greece

As of July 2018, 61,000 asylum-seekers were staying in Greece, roughly 16,000 on the islands and 45,000 on the mainland. 40% of the asylum seekers in Greece are men, 24% women and 36% children (600 of them travelling without an adult). 26,000 new arrivals were registered between January and June. Of those, 16,000 came by sea and 10,000 by land. 35.3% came from Syria and 21.2% from Iraq. There is no way to know how many of them are Kurds. Reception and Identification Centres in Greece are seriously overcrowded, housing three times their capacity and the situation is worsening. Hygienic conditions are abominable, and riots and violence among refugees are a common occurrence. UNHCR only has accommodation for one third of the people (21,000

⁵ UNHCR, 'Desperate Journey January 2017 – March 2018', March 2018. Available at <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/63039> (acc. 11 Sept. 2018).

apartment places in 22 cities). Some vulnerable individuals receive cash assistance. Many migrants and refugees are homeless, including families and unaccompanied minors. The EU has a plan to relocate asylum seekers from Greece to other Member States, but the process is slower than the rate of new arrivals. In the first half of 2018, 22,000 people left Greece while in the same period 26,000 new arrivals were registered.

Balkans

Crossing the Balkans is a long and difficult journey. Many borders are tightly controlled or closed off by fences. So, people keep listening to rumours about openings here and there and move back and forth between different countries. On the Balkans Route, the scale of abuses by smugglers is lower than in the Central Mediterranean, but they exist nonetheless. There are reports of migrants being held captive to extort more money, being left without food and water. Robberies by local gangs have been observed as well. At least 26 people were killed in 22 separate incidents while travelling irregularly through the Balkans. Of these, 12 drowned, most of them at the Croatian-Slovenian border. Push backs are recorded from Bulgaria, Albania, Bosnia and Herzegovina, Croatia, FYROM, Hungary, Montenegro, Romania, Serbia and Slovenia. People are denied access to asylum procedures. Sometimes they are even forcibly sent to countries they have not even crossed previously (e.g. from Croatia to Serbia).

Serbia

Irregular migrants on average spend 18 months in Serbia while trying to find a way forward into an EU country. Just under 4,000 are officially registered and assisted, but no one knows the actual number.

Hungary

Hungary is completely closed off by a fence with two transit zones left where asylum-seekers can submit their claim. Fewer and fewer persons are admitted each week. Currently, 10 persons per week are allowed to enter. Once in Hungary, they are automatically detained. New legislation restricts assistance to refugees by NGOs or private individuals. People trying to cross the fence are immediately turned back to Serbia (19,000 in the first semester of 2018). Those who make it into Hungary illegally are not given access to the asylum procedure when intercepted but detained and often returned to Serbia (280 persons in 2018).

Bosnia and Herzegovina

Over 10,000 arrivals have been recorded in Bosnia and Herzegovina by end July 2018. The government has reception capacities for no more than 400 people. The rest live in hard conditions in improvised tented camps and dilapidated buildings or in the streets.

Old EU Member States

Migrants who pass the ordeal of the Balkans route and make it to Central Europe and onward, only to find out the hard way what the smugglers did not tell them. They often are surprised that they are not allowed to choose their destination country but have to stay where their fingerprints were first registered (Dublin II Regulation). If they leave on their own, they will be sent back forcibly. And even if they manage to get to the country of their dreams, they will soon see that they are not welcome.

Mass accommodation and no access to jobs

Asylum-seekers are placed in crowded mass accommodation centres, often in remote areas, where they receive only basic food, primary health care and primary education. In several European

countries their movement is restricted to certain regions. They usually do not get cash assistance but very little pocket money at best. In most countries, asylum-seekers have to wait up to two years for the first asylum interview, and it may take many more years until they obtain a final decision about their future status. So, they live in limbo for a long time, not knowing if they will have the right to stay or be sent back. Access to employment and higher education is restricted during that time in most countries.

Recognised refugees struggle with integration

Some do make it. In the EU+ region (including Norway and Switzerland) 94% of Syrian citizens and 56% of Iraqi citizens obtained asylum or humanitarian status in 2017, which includes an unknown number of ethnic Kurds.

Then integration starts in earnest. Refugees need to leave their reception centre and find a place to live on a continent where affordable accommodation is scarce. Moreover, many landlords do not want to rent out to refugees.

When looking for jobs, they discover that they cannot get a job in their previous field of work without language skills and diplomas recognized in the EU. Often, advanced language and computer skills are required even for blue collar jobs.

Many refugees are not aware that will not be allowed to travel to their home country with their refugee travel documents. If they do they will immediately lose their protection status. So, going home for Eid or visiting the family for marriages or funerals is out of the question.

Adaptation to the new societies reaches very personal levels: Family structures change. Children will want to behave differently from

home. They want to dress as they like, go out with friends of both genders, even smoke and drink. Wives will also change their attitude and demand more freedom for themselves and support in the household. The number of refugee wives filing for divorce in Europe is increasing and has become a constant topic of discussion on Social Media. No wonder that some people decide to return.

Voluntary and forced returns

Not all returns are voluntary, and EU Member States are stepping up their efforts to forcibly return rejected asylum seekers. Such return programmes also involve Kurds from Iraq. In 2016, at least 26 Kurdish asylum-seekers have been deported from Britain and – at the time – over 70 more were imprisoned awaiting return.⁶

In February 2018, the German authorities expressed their hope of repatriating 10,000 Iraqi refugees to Iraq through the establishment of migration advisory centres in the Kurdistan Region and in Baghdad.⁷

---

⁶ Rudaw Media Network, 'Britain deports 26 Kurdish asylum seekers, imprisons 70: monitor', 29 March 2018. Available at <http://www.rudaw.net/english/world/290320181> (accessed 8 September 2018).

⁷ Nadia Riva, 'Germany to repatriate thousands of Iraqis to Kurdistan, Baghdad', Kurdistan 24, 29 March 2018. Available at <http://www.kurdistan24.net/en/news/058c2408-dd80-48c0-b7af-d08fa1185a80> (accessed 8 September 2018).

Illustration 10: In 2016 Rassul, a young Iraqi Kurd, could not stand it after a year in Austria. He had wanted to go to Sweden, but was not allowed because his fingerprints were registered in Austria. Then his mother fell sick and he asked IOM to be brought back to Iraq. By the time he finally made it, his mother had died.⁸

Part III – EU Internal & External Refugee Policy

Since 2015, when a million asylum-seekers arrived in Europe, the attitude towards migrants and asylum-seekers in the European population as well as the responses of governments to the influx have become increasingly negative. The 27 EU Member States have proved incapable of finding a common solution. Instead, each government is driving its national policy which in most cases aims at shifting responsibilities for those who are already in Europe and closing the borders and externalizing asylum for those who wish to

⁸ Heidi Huber, 'Ticket ohne Rückflug – Irakischer Flüchtling verlässt Salzburg', Salzburger Nachrichten, 1. Februar 2016. Available at <http://www.sn.at/salzburg/chronik/ticket-ohne-rueckflug-irakischer-fluechtling-verlaesst-salzburg-1777510> (accessed 6 September 2018).

come. The growing influence of far-right parties in complicity with tabloid media have created a feeling of panic about a seemingly unmanageable onslaught of refugees.

A sober assessment of the data reveals that the problem is mainly one of distribution and management within the EU. In absolute numbers, Germany, Italy and France host the most refugees. Per capita, Greece and Cyprus are on top of the list with over 5,000 per 1 million inhabitants. This is still by far lower than in countries such as Jordan with 173,000 or Lebanon with 89,000 refugees per 1 million inhabitants.⁹

In all, a minority of countries, at the EU external borders as well as Germany, Sweden and Austria are processing the vast majority asylum claims and there is no consensus on responsibility sharing. In fact, the countries that have the fewest asylum-seekers and refugees, the so called Visegrad Group (V4), are the ones most afraid of new arrivals, and they are vigorously pushing an anti-refugee agenda in the EU. The V4 is composed of Slovakia (27 asylum-seekers per 1 million citizens), Poland (79 / 1 million) Czech Republic (108 / 1 million) Hungary (318 / 1 million). Their strategy is echoed by Austria, Italy and the German Federal State of Bavaria who all have far right parties in the governments.¹⁰

---

⁹ Niall McCarthy, 'Lebanon Still Has Hosts The Most Refugees Per Capita By Far', Forbes, 3 April 2017. Available at <https://www.forbes.com/sites/niallmccarthy/2017/04/03/lebanon-still-has-hosts-the-most-refugees-per-capita-by-far-infographic/#4afa8083970> (accessed 9 September 2018).

¹⁰ Das Statistik-Portal, 'Europäische Union: Anzahl der erstmaligen Asylbewerber je eine Million Einwohner* in den Mitgliedsstaaten im Jahr 2017', Statista, 2019. Available at <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/156549/umfrage/asylbewerber-in-europa-2010/> (accessed 17 January 2019).

No common asylum standards

Since 1999 the EU has been working on the creation of a Common European Asylum System. What has been achieved until 2015 is now rapidly falling apart.

Below is a selection of headlines illustrating the developments of a recent weeks only. This information was collected by the Asylum Information Data base (AIDA) which is managed by the European Council on Refugees and Exiles:¹¹

- *Portugal*: Persisting detention of children at the airport (4 September 2018)
- *Germany*: Measures restricting “*Church Asylum*” contradict case law (31 August 2018)
- *Austria*: Plans to abolish asylum seeker apprenticeships (30 August 2018)
- *Hungary*: Asylum seekers denied food following inadmissibility decisions (17 August 2018)
- *Italy*: Ministry circular urges restriction of humanitarian protection status (11 July 2018)

Panic in Europe

What caused this panic in Europe? There are many reasons, but cultural fears are on top.

Egged on by right wing parties and tabloid media, Europeans are afraid of losing their identity to newcomers who have different ways of living, speaking and dressing, different views on democra-

---

¹¹ News and Updates from ADIA and our Partners. Available at <http://www.asylumineurope.org/news> (accessed 17 January 2019).

cy, religion, morals and gender roles and who have a tendency of creating segregated ethnic and cultural bubbles.

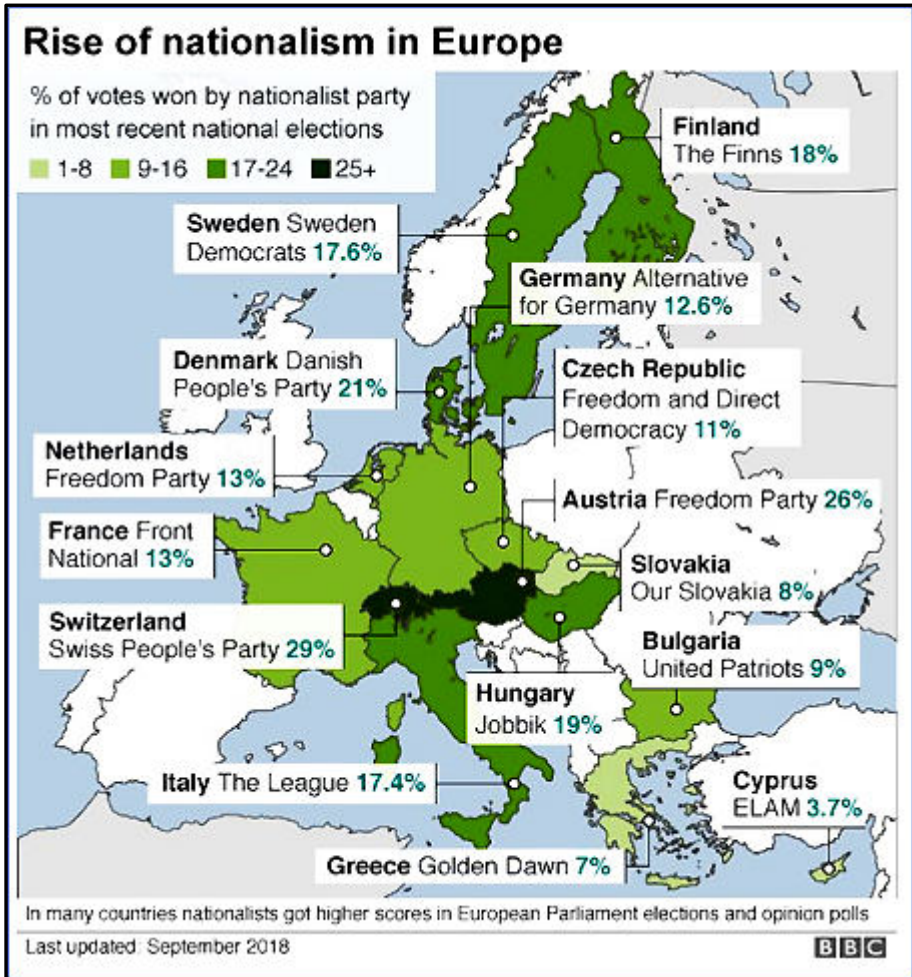
NOTE: The following screenshots from news and updates on social media in July 2018 illustrating situations in France and Romania are not traceable since then any more:

Illustration 11: France, 6 July 2018

Illustration 12: Romania, 2 July 2018

Illustration 13: Nationalist parties in Europe successfully use an anti-foreigner rhetoric to gain votes¹²

¹² BBC News, 'Europe and nationalism: A country-by-country guide' [infographic], 10 September 2018. Available at <https://www.bbc.com/news/world-europe-36130006> (accessed 10 September 2018).

The European working class is afraid that all these newcomers are burdening the social system, including education and health care and are they are competing with them on the labour market.

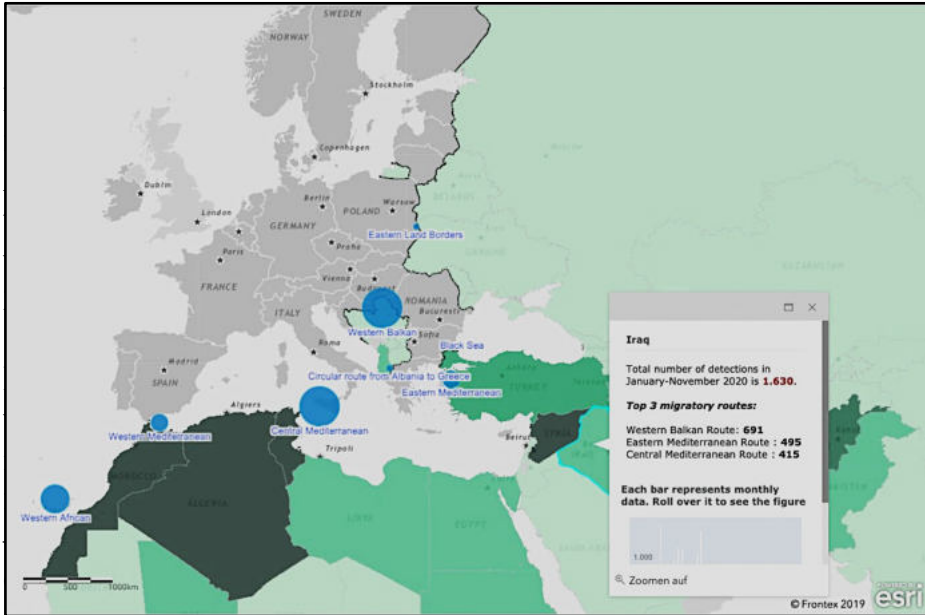
Also, there have been incidents of large and small-scale Islamist terrorism which scare the population. Consequently, any transgression or crime committed by a migrant or refugee is blown out of proportion by tabloids and right-wing politicians, reinforcing resentment. In addition, public discourse does not distinguish between irregular migrants and real refugees, between honest people and criminals, but stigmatizes all foreigners.

Preventing access to EU territory

As a consequence, many European governments are rallying to tighten the external borders to prevent irregular migrants from accessing EU territory. Recently, there are more and more calls by European politicians for reducing or even stopping rescue operations at sea.

Several Member states such as Greece, Bulgaria, Hungary and Austria built fences at their southern borders. The European Union is massively reinforcing its common external border controls. The European Border and Coast Guard Agency Frontex plans to triple its budget und boost its personnel by a factor of 10 in the coming years.

In some cases, Kurds are directly affected by access restrictions. In April 2018, Greece started fearing a massive influx of Kurds fleeing Syria and, in collaboration with Frontex, took preventive measures to restrict their entry.

Illustration 14: © FRONTEX: This map of the European Border and Coast Guard Agency documents new arrivals with emphasis on Iraq between January and November 2020 trying to enter the European Union.¹³

So, if the EU does not want refugees to move on to their territory, the logical step would be to help them in the crisis region, by supporting the neighbouring countries. That would be cheaper for Europe and less dangerous for the refugees. But it is not happening. As of early September 2018, the UN inter-agency Syrian Regional Response Plan was underfunded by 60%¹⁴ (see graph below):

¹³ Further reading: Sputnik News, 'Greece Tightens Border as Kurds Flee Syria Following Turkish Invasion', Online Photograph, [Marko Djurica, Reuters], 30 April 2018. Available at: <https://sputniknews.com/europe/201804301064022394-greece-border-turkey-mi-grants/> (accessed 7 September 2018).

¹⁴ UNHCR, '3RP 2018-19 Regional Refugee and Resilience Plan –Quarterly Update – Achievements' June 2018. Available at <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/65425> (accessed 7 September 2018).

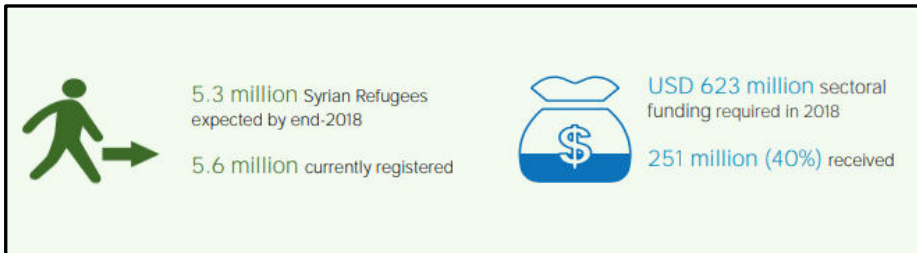

Illustration 15: © UNHCR graph.

There is one other anti-refugee strategy gaining popularity in the European Union, the externalization of asylum procedures to third countries. The idea of instituting refugee reception centres outside EU territory has been discussed off and on over many years, but no concrete steps were ever taken.

These days, this concept is in the cards again. On 28 June 2018, the European Council endorsed the plan for “*regional disembarkation platforms*”, meaning that migrants rescued at sea would not automatically be brought to EU territory but to a centre in a non-EU country, preferably in North Africa where their asylum claims would be processed.

There is a major practical obstacle though: No state outside the EU is prepared to open such a centre on its territory. The alternative, processing centres on EU soil, has been tried already in Greece and has not been working so far as discussed earlier in this text.

So, what is the conclusion? Refugees and migrants keep trying to get to Europe. In the absence of a comprehensive strategy to deal with irregular migration the EU is somewhat randomly taking steps for barring irregular entry. Many migrants are losing their lives or at least their money and hopes on the way to a good life in Europe.

The only ones constantly benefitting from this development are international criminal smuggling networks making "a killing" both in the figurative and literal sense of the phrase.

Illustration 16: © Wikipedia, back-view: "Greece 2010 refugees/immigrants in Fylakiodetention center Thrace Evros, Greece."

Dr. Melita H. Šunjić

Born 1955 Rijeka, Croat family former Yugoslavia; came 1957 as refugee-child to Austria; lived with parents in UNHCR refugee-camps there. 1986 Ph.D. Communication Sciences, Univ. of Vienna, since 1988 lecturer. Worked as journalist and 25 years for UNHCR as spokesperson and researcher in Africa, Asia, the Balkans and also Iraq. Executive Director of Transcultural Campaigning, a communication agency specializing in migration and refugee information. Latest publication available in German: Šunjić, M. H. (2021). *Those who dream of Europe - Modalities of flight and migration*. Vienna: Picus.

© Kosar Othman Amin; Eskandari private

Iran and the Kurds

Ahmad Eskandari

Forty years ago, exactly at these days, I was among those millions of demonstrators who participated in the revolution against the Shah's regime in Iran. In Kurdistan, we never repeated the religious slogan "*Independence, Freedom, an Islamic Republic*"! We demanded instead Equality, Fraternity and a democratic republic. The Kurds were very hopeful to get their national rights recognised in the way of the revolution and after only 10 days, took part in the first negotiation with representatives of the new regime. Kurdistan did not participate in the referendum for Islamic Republic in April 1979 due to ambiguities about the content of the eventual constitution, and the rest of the story is well-known.

The huge demonstration in Tehran 8th of March 1979, on the occasion of the International women's day, less than one month after the revolution and then the bloody Newroz [New Year is 21st of March], in Sanandaj, the capital city of Kurdistan, was warning indications to be aware of the route that the new rulers would take.

However, not many intellectuals and political analysts could foresee the political, economic and social developments that followed. Forty years later, the women's issue and the Kurdish question along with many other democratic freedoms, for workers, students, teachers, journalists, writers, artists and so on are still unresolved, alongside with deep economic and political crisis which has made life very difficult for the majority Iranians. Added to this is the fact the regime in Tehran is on a collision course with many countries in the region.

Safavid dynasty 1501- 1736

In order to understand the core of the current Islamic regime in Iran, we need to go back to the Safavid dynasty. It was Shah Ismail

I the founder of the Safavid dynasty who at the beginning of 16th century, to confront the rival Ottoman empire, transformed the country into a Shia majority kingdom and proclaimed Twelver Shi'ism to be the official and compulsory religion of Iran. When some commanders reminded him of eventual dangerous consequences, the King replied, as Roger M Savory, indicates in '*Safavid Persia*': "*In this job, God and Imams will support us, and if people want to make the slightest resistance, we will answer with the sword!*"¹. Subsequently they dissolved Sunni Brotherhoods and executed anyone who refused to comply to the newly implemented Shi'ism.²

The Othoman Sunni Muslims were following the progress of the Safavids and were apprehensive about a growing Shiite power that might put their authority in danger in the eastern part of their empire. After a series of wars in which Shah Ismail achieved considerable victories, the Safavid king suffered a major defeat by the army of Sultan Selim I in the battle of Chaldiran in 1514. For the Kurds, this date is considered to be the first division of Kurdistan between the two empires. For the rulers of the Safavid dynasty, two factors were important: Shi'ism and greatness of their empire. When allocating main roles and responsibilities in the administration and the army, it was important to choose people with Shi'it allegiance. This is true even in today's Iran and is still very evident in Kurdistan.

The Safavids reigned for more than two hundred years until 1736. However, their political and cultural impact persisted throughout the

---

¹ Savory, R. M. (1970). '*Safavid Persia*' in Cambridge History of Islam, vol. 1, P.M. Holt, A.K.S. Lambton, & B. Lewis (eds.), Cambridge: Cambridge University Press; p.p. 50 cf.

² Cleveland, W. L. and Bunton, M. P. (2013). "*A History of the Modern Middle East*". Boulder: Westview Press, p. 52.

dynasties that followed them until 1979 revolution in Iran in which the Islamic Republic of Iran came to power. The new regime transformed the Shi'ism and greatness of Safavid, into Shi'ism and an expansionist Iranian nationalism.

The Sykes – Picot agreement

The Sykes – Picot agreement of 1916 did not have any effect on territories of Iranian Kurdistan since it was aimed at dividing the spoils of the Ottoman empire. However, fragmentation of that empire was good news for Iran since it resulted among other things in the dissolution of a powerful and aggressive adversary neighbour, creation of a weak government in neighbouring Iraq and partition of Kurdistan. Even if at that time, the ruling Qajar dynasty was disappearing, the way was paved for a new strong man, Reza Shah who founded the Pahlavi dynasty in 1925 and ruled the country with iron hands until his forced abdication in 1941 following the occupation of Iran by allied powers Great Britain & Soviet Union. His son Mo-hamad Reza replaced him.

With the exception of the short period of the Kurdish Republic of 1946 in Mahabad, the situation did not change for the Kurds under the Shah. The Kurdish people participated actively in the revolution of 1979 hoping to embrace democracy and an end to national oppression.

Iranian revolution and expectations

The establishing of Islamic Republic in Iran proved definitely that the Kurds could not expect a better situation under the new rulers. Encounters erupted very soon between a people who had just participated in bringing down the brutal regime of the Shah, and a new authoritarian regime which proved to be even more brutal than the

former one. However, the new rulers came into conflict even with other social groups of Iranian society. The freedom loving people and organisations were severely crushed among others through mass executions in the 1980s. The Iran–Iraq war with all its catastrophic and devastating consequences for the human resources, infrastructure and whole political life and economy of the country, had also severe impact on the democratic movement. The war was used as an excuse to exterminate all potential opposition forces and show that no alternative to this regime had a chance.

Kurdistan and the Islamic Republic of Iran

Despite very early peaceful political initiatives, meeting with delegations of the provisional Iranian government in Kurdistan as well as in Tehran, clashes erupted very soon and just about one month after the revolution. Even negotiating with the person of Ayatollah Khomeini, the prime minister Mehdi Bazargan and other officials – by the spiritual leader of the Kurds, Sheikh Ezzedin Hosseini and KDPI leader Dr. A. R. Ghassemlou, did not lead to any settlement.

On 19 August 1979, Khomeini ordered a holy war (Jihad) against the people of Kurdistan and a full-scale war was launched. The Kurdish movement resisted and after three months Khomeini asked for negotiated settlement; all Kurdish political parties answered positively, a cease-fire was declared and the '*Delegation of the Representatives of Kurdish People*' was formed.³ Neither this body nor other forms of peace-seeking efforts were fruitful. The aggressive operations of the Iranian armed forces restarted in April 1980 and with the Iran–Iraq war, Kurdistan became the theatre of two

---

³ The '*Delegation of the Representatives of Kurdish People*' was formed in which Sheikh Ezzedin was chief, the late Dr. Ghassemlou from KDPI was spokesman, with Komala and the Kurdistan branch of the Fedaiyn as members of this negotiating body.

destructive wars. Up to this day, no cease-fire has been announced in Iranian Kurdistan.

Political parties and leaders of Kurdistan were accused of being warmongering and having tried to breakdown the negotiation process. There are a lot of evidences that prove the opposite, but I made a simple search on Khomeini's official internet site called "Sahife-ye Imam Khomeini" and picked up just three passages. This is relevant even with regards to the recent rocket attacks on the KDP & KDPI headquarters as well as an Iranian Kurdish refugee camp in the Iraqi Kurdistan Region's Koya town.

1. On 19 August 1979: *"I have just received the news stating that. [...] The army and its organisations have been surrounded and if no help arrives, all weapons will be confiscated. Besides, our women have been kidnapped and taken to the main Mosque of Sanandaj, [...] I order all forces to move towards Kurdistan immediately."*⁴
2. On 17 November 1979: *"I ask the special good-will delegation [of the provisional government] to go on with the negotiation with religious and political and national personalities [...] in order to remove all cultural, economic and political discrimination on the layers of the nation. (Sic!)"*⁵
3. On 20th July 1980: *"The day they wanted to go to Kurdistan for negotiations, I warned them if you want to negotiate, you have to do it from a position of power. First, let the armed forces surround them, encircle them, then you go and talk to them. But negligence prevailed."*⁶

---

⁴ Sahife-ye Imam, Volume 9, pp 306. http://en.imam-khomeini.ir/en/c5_3240/Book/English/SAHIFEH-YE_IMAM_Volume_1.

⁵ Sahife-ye Imam, Volume 11, pp 55.

⁶ Sahife-ye Imam, Volume 13, pp 46-47.

Needless to say, both the governor of Kurdistan province appointed by the interior minister and the representative of Khomeini there, had at the time sent telegrams denying any unusual armed activities or kidnapping in Sanandaj.

Well, we had to wait until 2004 to read the version of Iranian officials and Khomeini's representatives who participated in the negotiations, reciting the events of those years, to understand that we were right! A special number of a publication in Tehran, "*Cheshmandaz-e Iran, special number on Kurdistan*"⁷ interviews those officials and they tell very interesting stories unheard from authorised sources in Iran. Among others, these persons say explicitly that they never wanted to negotiate with the Kurdish political parties, they intended to take Sheikh Ezzedin to Qom in order to put him under house arrest. An army general says that Iranian army started the war in Kurdistan and one of the main negotiators states that he would rather have his fingers cut than sign a document that would give the Kurds autonomy!⁸

According to their standpoint, no national oppression of the Kurds exists and therefore they do not deserve any rights related to something that is non-existence. Any efforts or demands for democratic changes by the Kurdish women, students, workers, writers and so on is alleged to be secessionist. At the same time the authorities and official media – and even nationalistic tendencies abroad – try to influence the Iranian public opinion by stating the country will be partitioned if the Kurds get any national rights. They warned about the catastrophic consequences of the failed revolutions of the

---

⁷ Cheshmandaz-e Iran special nr on Kurdistan 2004. <http://www.meisami.net>.

⁸ A detailed article analysing these interviews in Persian by Ahmad Eskandari, August 2018; <http://www.hellwest.com/fa/home-2-2>.

Arab spring countries. Even religion in Kurdistan is under pressure since the majority are Sunni Muslims.

Khomeini used to say that all Muslims are equal in Iran and the oppression of the past has affected everybody in the same way. What he said in the name of Islam, is now repeated by officials and even by nationalists inside and outside Iran who claim that the Kurds need no more rights than other Iranian citizen. Hence, they deny national rights for the Kurds and other nationalities and ethnic groups in Iran. This idea implies that everybody in Iran is freely opting for a secondary position regarding language, culture, religion and so on. They do not see the collectives and deny any wrong doing by present and previous regimes. Following the tradition of the Safavid dynasty, the high positions in the administration and the army in Iran are not accessible to non-Shi'ite and in many cases ethnic affiliation is a negative aspect for a qualified person. Obviously, this attitude is harmful to the peaceful coexistence of different peoples in a country that is multi-linguistic, multi-ethnic and multi-cultural.

Amir Hassanpour observed that: "*criminalization of Kurdish culture created antagonism between Turkish and Kurdish peoples and their cultures.*"⁹ The question of territorial integrity and unity of the country is taken to school classes. Evidence of such an attitude is what Mohammad Bathaei, Iranian education minister, stated in a visit to Fars province, last July. "*In some areas, we have seen teaching in local languages, which is a very dangerous matter. Schools are the only place that can promote the Persian language as a red line of the*

---

⁹ Wanderings in *Adalar Sahilinde* by Amir Hassanpour: <https://books.openedition.org/ifeagd/2220?lang=en>.

unity of Iran", the minister said.¹⁰ The comical here is that the minister happens to contradict Article 15th of Iranian Constitution.¹¹

Armed struggle: a choice or a compulsion?

The question of recourse to weapon has always been a controversial one, not for the Kurds, but for those who support the indoctrination of the Iranian authorities. Ever since the first armed clashes in Kurdistan, there are abundant evidence to show that the Iranian armed forces have provoked and initiated the hostilities. Yes, there were many arms in the hands of young people in Kurdistan just after the revolution, but this was a phenomenon that could be seen in the capital Tehran and many other cities throughout Iran.

Military activities started very early against the Kurds. Only one month after the revolution, the phantom jets of the new regime flew over Kurdistan and broke the sound barrier causing a sonic boom that frightened the population over a very large area. Indeed, what happened was that the Kurdish militants had just resisted that aggression and due to the atrocities of the security and armed forces, they had to be on the defensive and thus take up weapon.

Iran, a new regional power

The downfall of Saddam Hussein in Iraq and Taliban in Afghanistan created a golden opportunity for the Islamic Regime in Iran. The leaders of the country who had been very careful not to provoke the US and its allies, observed and benefited from the chaos

---

¹⁰ <https://www.farsnews.com>: Persian language is our red line in our school education.

¹¹ Article 15: Persian is the official and common language and script of the people of Iran. However, use of regional and ethnic languages in the press, the mass media, and the teaching of their literature at schools, alongside the Persian language, is freely permitted. <http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/ir/ir001en.pdf>.

generated in Iraq. Progressively and with help from its allies in Baghdad and elsewhere in the adjacent countries, Iran became a powerful player in the region. In addition, they used all means they had to put pressure on Kurdistan Regional Government and in this respect, they had to take even Turkey into consideration.

The regional ambitions of the Iranian rulers have come to a great cost for the people. While they provided political, military and economic assistance in Syria, Yemen, Lebanon and Iraq, the economy of the country could not afford that ambition and the population ended up in misery. The controversial presidential election of 2009 and the Green Movement that followed shook the country and at the same time it revealed internal weakness of the political system in Iran. A lot of activists throughout Iran asked why the movement had no repercussion in Kurdistan. The reason was clear. While the Kurds welcomed all engagements aiming to promote democracy in Iran, they could not support the Green Movement when its leaders and representatives had never mentioned Kurdistan and the Kurdish issue. Besides, when the democratic movement was active in Kurdistan and the activists were persecuted and executed, these so-called leaders then in position of power, chose to be silent.

The Nuclear Deal of July 2015 in Vienna between 5+1 and Iran was supposed to change the situation radically. The reformists tried to persuade the people that this would generate hope for change in Iran and optimism for the future. The result however, even before the withdrawal of Trump administration was not encouraging for the Iranian people and the Deal did not change anything in their daily life. In order to dissuade people from taking action against the regime, the complimentary media and intellectuals try to intimidate Iranians by presenting the chaotic and catastrophic situation in Syria, Yemen, Libya, Iraq and so on. In other words, the difficulties and shortages are accepted, but they claim that no one can

do the job better, and if this regime disappears then chaos and partition of Iran is what the dissident people can expect to get.

Civil disobedience in Kurdistan; mass strike

The consequences of national oppression in Kurdistan appear in different areas of political, social, economic and cultural life. Politically the recent mass strike throughout Kurdistan on 12th September 2018, showed that the people triggered by national repression, executions of political activists and stand by the Kurdish opposition parties. Civil disobedience has been the answer of the Kurds to terrorising political activists, rockets shelling against civil targets including headquarters of KDP and KDPI in Koye [Iraqi Kurdistan], putting pressure and killing environmental campaigners who resist among others, destruction of forests.

The enmity of this regime and economic difficulties it has created in Kurdistan is displayed very harshly in the border areas where cross-border porters known as Kolbar have systematically been under fire, shot dead and wounded in the border areas between Iranian and Iraqi Kurdistan. These are young and elder people, sometimes with university degrees, from villages and towns in the border areas having no source of income, often the only bread-winners of their families.

Women are considered as the driving force in the future of Iran and Kurdistan. They have been very present in the society appearing as gender equality activists, students, teachers, writers, artist and organisers of events promoting democratic values for the whole society. In Kurdistan the women are on occasion presented just as Peshmarga or guerrilla fighters where they have been very active and have played important roles. However, sometimes Kurdish women's activities look like crawling through a minefield to rescue

victims of violence, since they have to be very careful not to take a single wrong step that might provoke a patriarchal system, and religious or traditional norms.

What Prospects for political parties in Kurdistan and Iran?

The recent mass strike had a very important message for the Kurdish political parties too, that the civil society is ready to participate in the struggle and asks for a common political platform with defined goals. At the same time the Iranian state acts to destroy any eventual alternative force or anyone that might pave the way for an eventual alternative to the regime. To the regime, the Kurdish political organisations are considered as a great obstacle that need to be undermined. The authorities use both Islamic rhetoric and Iranian nationalism to challenge the Kurdish movement. They would like to provoke military confrontation and as a result any peaceful and democratic attempt by the Kurdish activists, let it be environmental, egalitarian concerning women or workers will be stopped.

The same is not true for Iran, where no political party is represented the way we see in Kurdistan. Despite the fact that conservative – reformist camps continue to play on the political stage in Iran, clear signs indicate that the people are fed up with their promises and claims to change. Corruption and repression are present more than ever.

Never happened before in Iran

The events of December 2017 during which demonstrators chanted "*Reformist Conservative! The game is up*", pointing an accusing finger at the entire political system. Unrest expanded to more than 100 cities and towns where people asked for radical political changes. Challenging the expansionist aspirations of the regime,

slogans like *“Leave Syria alone, think about us!”* and *“No Gaza, no Lebanon, my life for Iran”* were very popular.

Not only demonstrators, but even people like the former mayor of Tehran, who in a speech delivered in Isfahan to support the second term for president Rohani last April, said: *“Yes, I also wish that in Syria, Lebanon and Yemen, peace is established, the oppressed protected and the Shia Muslims there strengthened. But can all these goals only be achieved through cash payments, delivery of arms, killings and beatings?”*¹² And at almost the same time, a brave student at Tabriz University challenged the Islamic Revolutionary Guard Corps' theoretician Hassan Abbasi and said: *“Your ideology is the ideology of terrorism and fear, of sending weapons to the bloodthirsty dictator Bashar al-Assad, and of supporting him. Your ideology is to play with the nationalistic and religious beliefs of the people, defending non-existent shrines in Homs and Idlib. Your ideology places the budget of Iran in the bank account of Hezbollah in Lebanon. By Hasan Nasrallah's own admission, their weapons, their daily livelihood, their food, and even their underwear are provided through the budget of the Iranian people. My final word is that we shall never forgive or forget your treachery and your crimes.”*¹³

While the renewed sanctions by US is accelerating the crisis, corruption is on the rise, strikes among workers and many sectors of society is increasing, the flow of information reaches everybody in Iran and the social media networks have made it almost impossible for the regime to hide the problems.

---

¹² <http://www.bbc.com/persian/iran-39777618>.

¹³ <http://www.mei.edu/content/io/iranian-student-rare-video-blasts-regime-repression-home-and-foreign-wars>.

In such a situation, any single incident in Kurdistan is amplified and attention is paid to the territorial integrity and danger to the unity of Iran. A woman activist working for gender equality in Kurdistan, unlike her equivalent in Tehran who puts forward the same arguments, is considered as a separatist affiliated to a Kurdish political organisation. As if demanding independence is not the right of the Kurdish nation. In the case of shelling KDP and KDPI headquarters in Koye, the repercussions among nationalistic tendencies inside and outside Iran was very meagre.

What prospect for Iran and Kurds?

Due to the geopolitical importance of the country and the latest developments in the Middle East, Iran has been demanding more and more of the cake while challenging not only US and its allies, but also Russian and Turkish interests in the region. From this viewpoint, the Iranian leaders assess their policies vis-à-vis the Kurds. The Kurds on the other hand have to take a conciliatory attitude and a balanced policy in order to be able to face the realities on the ground and have control over their country.

The KRG has a large border with Iran, just as it has with Turkey, and especially in the present political sphere of Iraq where Islamic Republic of Iran is omnipresent, a policy of pacific coexistence is essential. It is irresponsible and unrealistic to ask for unconditional support by KRG to other parties of Kurdistan. At the same time, demanding the parties of Iranian Kurdistan, to support unconditionally the political establishment of southern Kurdistan and KRG will lead all parts towards a weak and vulnerable position vis-à-vis Iran, and is detrimental to the Kurdish nation's cause in the region. While Iran is defending Shia Muslims wherever in the world, it is more than natural for the KRG to defend human rights of the Kurds in general regardless of geography. This is completely different

from the armed struggle of this or that organisation using or not using the borders with KRG territories. This issue can be discussed separately.

Iran has its own policies towards Rojava and the PKK or its affiliated organisations. In the case of Rojava where the West considers them only as good fighters against Daesh, neglecting the political aspects of their struggle, Iran is putting pressure on them in order to make conciliatory actions towards Damascus, ignoring national repression of the Kurds and atrocities perpetuated by the Assad regime.

The political parties in Iranian Kurdistan are in a precarious situation. Even if they can count on support from inside Kurdistan, as we saw in the case of the recent mass strike, they had no other choice than to stay in areas under KRG protection. This has created difficulties for their organisation, members, families and their daily activities. Using persuasion and intimidation, the Islamic Republic of Iran wants to silence them and/or expel them from their present headquarters and looks forward to see them disappear! This will never happen as the history of at least the last 100 years of Kurdistan tells us. There is no military solution to the Kurdish issue. Nonetheless, regional conflicts with other states in the region and the big powers can have a bad influence on Iranian Kurdish parties present in the KRG areas.

But one thing should be clear. As long as these parties are not demanding independence for Kurdistan, and not one part of an overall organisation for all Iran, then they might enter into negotiation for a settlement with whoever in power in Tehran. No Kurdish political organisation can topple the central government in Iran alone. Just as no regime can ever eradicate the Kurdish movement. This might sound like a dilemma. On the one hand this regime is not ready to accept any rights for the Kurdish people, not even those very small

details mentioned in the Constitution. On the other hand, the security apparatus and military machinery of the regime cannot be ignored.

As far as the Iranian trends are concerned, different reformists, nationalists and even some tendencies on the left, in Iran or abroad, are against a revolution! The question then is how such an ideological, authoritarian and military power can be deprived from its capabilities and be changed through peaceful demonstration?

Apart from the well-known political parties in Kurdistan, there are groups and trends who represent political Islam, forces that should not to be neglected. In some periods in the past they could carry out activities inside Iranian Kurdistan without being interfered with. They were tolerated to some extent by the regime hoping this can deter young people from joining the political parties of Kurdistan.

Taking into consideration the political map of Kurdistan and the diversity of the people surrounding it, the alternative of HDP in Bakur [Turkey] and the experience of Rojava might be very useful to follow even if not agreeing with them totally.

Internal conflict and civil society

Considering the very sad history of armed conflicts among Kurdish organisations in all parts of Kurdistan, it is of great importance for them to ban any resort to arms in any challenging situation. All sides should abide by the principle of dialog and peaceful settlement.

No democratic progress would be possible if there is no active civil society which is kept outside the influence of political parties. Civil society should not be considered as political territories to be conquered by rival organisations.

This would be possible only if the political parties cooperate on a minimum common platform and abandon any eventual hostility which can be easily used by unfriendly powers. It is obvious that respecting democratic rules within the Kurdish society is of great importance. Fighting against tyranny does not automatically mean that dictatorship is replaced by democracy. Abolition of national repression has to bring about transparency, prosperity, equal rights for all citizens, gender equality, tolerance, and freedom of speech. As Kamran Matin rightly observed: *“Kurdistan is the weakest link of Iranian state's semi-fascistic rule. The same circumstance marks other parts of Kurdistan vis-à-vis their ruling states: Iraq, Syria, and Turkey. This is also why Kurdistan and Kurds are, and remain, the most determined and progressive force in the struggle for radical democracy, social justice and gender equality in the region.”*¹⁴ The Kurds who expect achieving their national rights in this turbulent part of the world, have to keep in mind that: A - live democratically side by side with other nations in a region saturated by different kinds of conflicts and, B – cooperate with parties in other parts of Kurdistan based on mutual interests and respect.

Conclusion

People in Iran are disappointed with Rohani and disillusioned with reformists who cannot bring about any considerable change. Angry people are present everywhere in Iranian society: they have access to social media and are no longer dependent on mainstream propaganda mechanism.

Internationally, US puts pressure more and more on Iran even if they do not articulate regime change! A regime change in Iran will

---

¹⁴ Kamran Matin, senior lecturer at university of Sussex, <https://theregion.org/article/13107-rojhelat-rises-reflections-on-general-strike-iranian-kurdistan>.

bring about a very strong political earthquake in the whole West Asia with unpredictable consequences not only for Iran, but for the whole region with important repercussion in Kurdistan. The question is if the international community and the regional actors are ready for such a change? Given the chaotic political theatre of the region and the severe position of Russia and China as well as reluctance of EU to operate as Trump administration wishes, the future is by no means certain. The Kurdish political organisations should be aware of these realities, be very careful to keep their own independent political agenda. Alignments in political cooperation should only be made if it is clear that one is not becoming a card in the game of other powers.

© Kosar Othman Amin

Ahmad Eskandari MA

Born 1948 in Saghez, Iranian Kurdistan. B.Sc. 1972 Geology Univ. of Shiraz; D.E.A. 1978 Hydrology University of Bordeaux. Assistant of the late Sheikh Ezzedin Hosseini (1922-2011); leading representative member of Komala in Europe; spokesperson and international contact for Kurdish refugees with the ICRC in Geneva, Scandinavian Red Cross Societies and others. Numerous studies and articles on Kurdish history, language, culture and civilization.

© Kosar Othman Amin; Sheikhmous private

Future Options of the Kurds in Syria – Rojava

Omar Sheikhmous

Preamble:

For the last few years, I have made it a conditional habit of mine, when addressing a Kurdish audience, to remind them of and state some basic facts of life that should never be forgotten, namely:

- 1- The primary objective premise or reason for the Kurdish human being's willingness in making huge sacrifices in life and precious belongings, like family and properties, is for achieving Freedom and Liberation. It is also for preserving their integrity, pride, honor and the security of self, family, children and property.
- 2- The history of the Kurdish people shows that they will never tolerate a dictatorship or authoritarian and/or totalitarian rule by a party or a familial dynasty, even if /or just because it is Kurdish or by Kurds.
- 3- History also shows that an ideology, a system of beliefs or a specific societal model can never be imposed on a people by force of arms or repressive methods. It will have to come as a result of dialogue and personal conviction. The collapse of all such Authoritarian and undemocratic systems, in recent history, should be a sufficient reminder to all Kurdish movements.
- 4- Another historical fact is that: When Kurds are united, they cannot be defeated and they will have a greater possibility in being victorious and achieving their aspirations. But, when they are divided, they are easily run over and crushed.
- 5- Kurdish Society has suffered immensely from numerous tragedies and traumas in its history for liberation. But, living in a continuous state of war and glorification of martyrdom is not the answer. Instead, it should follow the path of civil peace, dialogue, openness, inclusion, democratic institutions and proper rule of law.
- 6- It is universally established, that respect of basic Human Rights, Freedom of Opinion, Meeting and Organization and the establishment of democratic states ruled by law lead to the building of ad-

vanced civilized and peaceful states that prosper and advance socially, economically and culturally.

7- Finally, Kurdistan Society is exhausted from fruitless and extremely destructive fratricidal war and internal conflict. Let us pity our own nation and give it a real chance for Peace and tranquility for a prosperous and developed future society.

Future Options for the Kurds in Syria:

Forward:

In my paper (keynote speech), I shall discuss some basic facts and present some historical background on Syria- Kurdish relations and the status of the Kurds in Syria until the uprising for democratic change in March, 2011. Then, it is planned to cover the changes that have taken place in the Kurdish regions of Syria in confronting the threat of IS in Kobani and Sinjar. The establishment of KNC and the self-administered Cantons in Afrin, Kobani and Aljazeera and their difficult subsequent relations. The expansion of Kurdish controlled areas in a contiguous geographical area that provoked and aroused Turkish strategic sensitivities. Consequently, the establishment of the Syrian Democratic Forces (SDF) and the Federation of Northern Syria as means of gaining legitimacy and calming Turkish fears.

Then, relations with Syrian opposition forces and the Syrian regime will be analyzed briefly. To be followed by the complex foreign interventions in the Syrian Arena by Russia, Iran, Hizbollah, USA, Israel, Turkey, Saudi Arabia and Qatar.

The fight against ISIS and the bilateral cooperation between US/Allied forces and YPG/SDF with its consequences on relations

with Turkey and the Syrian Regime of Assad and Russia will be scrutinized.

The main body of the paper will deal with the very difficult future options facing the Kurds of Syria after the fall of Afrin to Turkey, the ascendance of the Assad regime with Iranian and Russian support, the negotiations with the Syrian Government and the most important question of whether the US forces will stay or withdraw from Syria after the “*defeat of DAESH*”. The future of the Geneva negotiations by the UN mediator, Stefan De Mistura, for a diplomatic and political solution to the Syria conflict, as well as secret US-Russia bilateral talks on the future of Syria.

Background:

The Kurds in Syria are estimated to be around 10-11% of the Syrian population of ca. 19 million, which is around two million. Until 1922, the Kurds of Syria were part of the ottoman state. After the establishment of the French mandate over the State of Syria, that was establishment by the League of Nations, three geographical areas populated by Kurds were attached or integrated into the newly formed state. Namely, “*Kurdagh or Kurdish Mountain*” - later called Afrin Region - Northwest of Aleppo - which was overwhelmingly Kurdish; and Kobani or “*Ain Al-Arab*”, adjacent to Jarablus and the Euphrates River, which was also dominantly Kurdish, and the region of “*Aljazeera*”, later on called “*Al-Hasakah*”. This region is populated by Kurds, Arameans (Syriacs), Assyrians, Armenians and Arabs. The main cities in these regions are “*Afrin*”, “*Kobani*”, Qamishli (Qamishlo in Kurdish) and Al-Hasaka. There are also large Kurdish communities, both historically and more recently as a result of internal migration, in Damascus, Hama, Homs, Aleppo (Sheikh Maqsoud and Ashrafiyeh), Raqqa, Latakia, Tell Abyad in Jarablus and Tel Rifaat in the region

of Izaz. Most of the refugees from Afrin Region that fled after the occupation of the area by Turkish forces, in March 2018, have settled in camps in the area of Al-Shahba north of Aleppo.

The main reason that these three ethnically Kurdish enclaves ended up within Syrian territory is based on the Sykes-Picot Agreement and the Peace Treaty of 1920 in Paris after The First World War, that resulted in the delimitation of borders, in some sectors, between the newly formed States of Syria and Turkey based on the stretch of the Orient Express Railway Line, rather than ethnic or natural geographic borders. The wishes of the people were never consulted in these arrangements.

The existence of Kurds in these territories goes long back in history. Thus, undermining the myth advanced by Arab and other nationalists: *"that the Kurds of Syria are not indigenous but have mainly fled or migrated from Turkey"*. The number of Kurds that fled Turkey, after the rebellions of Sheikh Said (1925), Agri-Ararat (1926-1930) and Dersim (1937) as refugees or as migrant or seasonal workers to Syria has never exceeded one third of the population of Syrian Kurdistan.

The Afrin region is a mountainous area that is famous for its production of olives, olive oil, soap, pomegranates and iron ore. Kobani is a flatland that is well known for its agricultural products, especially cotton, wheat and vegetables. The Aljazeera region, apart from being very rich in oil and natural gas. It is also considered the breadbasket of Syria for its wheat, cotton and other cereal production. The three Kurdish regions were very rich in water resources as well, including rivers like The Euphrates, Tigris, Khabour, and Afrin. Many minor rivers have dried up due to big dam projects in adjacent Turkey, which has led to some conflict with neighboring Syria and Iraq.

In July 2012, the Syrian Government withdrew its troops from the Kurdish regions, except for some security pockets in Qamishli and Al-Hasakah, and overturned them to PYD. No details of any covert or public agreement between both parties have been mentioned. In January 2014, PYD and allied smaller Kurdish, Arab and Christian Syriac parties declared a one-sided self-governing system on the basis of decentralized Cantons in Afrin, Kobani and Aljazeera, with the city of Amouda as the seat of the self-governing entity which it called "*Rojava*", i.e. "*Rojava yê Kurdistan*" or "*Western Kurdistan*". This was later changed, in March 2016, to the "*Democratic Federation of Northern Syria*" which is led by the "*Syrian Democratic Council*" and its military forces are called "*Syrian Democratic Forces*", although YPG and YPJ are still the backbone of the military force. TEV-Dem and PYD are still the umbrella organizations in the region, but after the takeover of Raqqa and Deir Alzor from DAESH in early 2018, a new Party "*Syrian Future Party*" has been formed by their affiliates with some representatives from these areas.

The Recent historical Kurdish Political scene in Syria:

The main feature of Kurdish politics in Syria, in recent decades, has been one of low profile and repeated divisions within the ranks of its major and minor political parties. Apart from the late 1940's and 1950's, it has been overshadowed by events in Iraqi, Iranian or Turkish Kurdistan. The first post-Second World War nationalist party, namely Kurdish Democratic Party of Syria-KDPS, was established in 1957. This party experienced its first division in 1965 and its second in 1970. This process of splits and divisions has continued until recent times, except for short periods in the 1990's and in the aftermath of the Qamishli uprising in March 2004, in a manner that has led to the formation of at least sixteen (16) different political parties and movements.

Initially, the causes for this development were political and ideological but for later periods they can be contributed to personal conflicts and Syrian State Security infiltration. Another factor can be attributed to divisions within the movement in Iraqi Kurdistan after 1964 (during the split between the Political Bureau of KDP and its leader Barzani) and 1975 after the formation of the Patriotic Union of Kurdistan- PUK, where some of the parties in Syria allied themselves with either side of the divide in that part.

Until the 1990's, the political scene in Syrian Kurdistan was dominated by the Kurdish Democratic Party in Syria (Al-Parti) and the Progressive Kurdish Democratic Party in Syria. Both later experienced two splinter groups from their main organizations. In 1993, a new party emerged that was called The Kurdish Union Party in Syria "*Yekity*". It took the initiative from both older parties by concentrating on more daring methods of defying the Syrian regime, like public demonstrations and memorandums to international human rights bodies concerning Kurdish rights. This party, too, experienced a new split within its ranks in 1997 by a fraction calling itself "*The Kurdish Democratic Union Party*". During the 1990's and later, a number of alliances and semi-fronts were established between some of the above parties that lasted few years and faltered at a later stage.

In the beginning of this century, two new movements emerged in Syrian Kurdistan. One was "*The Democratic Union Party-PYD*" that was founded in 2003 by PKK affiliated members in Syria, after many years of difficult relations with the Assad regime in the aftermath of Abdulla Öcalan's expulsion from Syria in 1998. The other was "*The Kurdish Future Movement in Syria*" that was established in 2005.

The uprising for democratic change in Syria, in March 2011 in Deraa, introduced a new and a very dynamic actor onto the political scene in Syrian Kurdistan and that was the Youth Coordinating Committees in most of the cities and towns of the Kurdish regions in Syria, including in the Kurdish suburbs of Aleppo and Damascus. Amouda followed Deraa in toppling and dismantling the Assad statue in the city for the second time after the March uprising in 2004.

These youth coordinating committees surpassed the traditional political parties in their mass following and coordinated their activities, slogans, and demonstrations with the rest of the revolutionary movement for change in Syria. This was followed by a significant increase in the formation of civil society organizations and grass root movements. However, when the Kurdish National Council of Syria (KNC) was established in October 2011, between thirteen political parties and independents, they reduced the influence of the Youth Coordinating Committees by establishing their own affiliated Coordinating Committees. Consequently, it split the new grass root movement.

During the talks for the establishment of the Kurdish National Council, in 2011, PYD participated in them until the final day of its announcement and then decided to join instead the loyal opposition of the "*Coordinating Committee of Opposition Forces*" and gained a vice chairman position in that body.

The Kurdish Future Movement of Mishaal Temo, on the other hand, decided to withdraw from KNC and joined the Syrian National Council (SNC) because of the reluctant stance of KNC in joining SNC. It also supported the Free Syrian Army-FSA and taking up arms against the Assad regime, while KNC preferred the peaceful mode of opposition. PYD declared a so-called "*third line*" of neither with the regime nor with the opposition, but

preserving and defending the Kurdish populated regions. This in effect suited the aims of the regime.

In July 2012, the Syrian Government withdrew most of its forces, except for some security and administrative organs in Qamishly and Hassakah, from the Kurdish areas and overturned them to PYD control with arms, munitions and other infrastructure. This was considered that PYD was in collusion with the Syrian Government for hindering the influx of Syrian opposition forces into these regions and for the regime to use its forces in other areas of Syria. The unofficial agreement of avoiding military clashes between PYD and the Syrian military forces has continued until, now. Some minor clashes occurred between both sides took place in Qamishly and Hassakah, but were short lived and controlled very quickly.

Until then, PYD had a very small following compared to the mass support of KNC, the Kurdish Future Movement and the Youth Coordinating Committees. After that and especially after Iran allowed more than fifteen hundred guerrilla men of PKK, mainly of Syrian Kurdish origin, from Qandil Mountains to join and boost PYD forces in Syria. Consequently, PYD became in effective military and administrative control of the Kurdish regions.

In July 2012 also, President of the Kurdistan Regional Government in Iraq, Mr. Masoud Barzani mediated between KNC and PYD to form a common "*High Council*" to coordinate matters and build common institutions, but this never materialized because PYD refused to share power on the ground and differences in policies towards the Syrian Regime and the Coalition of Opposition Forces. Two agreements were reached in Arbil and Dohuk for such cooperation, but were never implemented.

Due to the totalitarian and anti-democratic nature of PYD, there is a lot of resentment and dissatisfaction with them among the mainstream Kurdish population in Syria. But the later fighting with the Islamic Jihadist forces like Jabhat Alnasra and the Islamic State in Iraq and Sham (ISIS), has turned their fortunes and the average Kurd looks to them as a protector against greater dangers, despite their dislike of them. Furthermore, Amnesty International and Human Rights Watch have on numerous occasions criticized the PYD and its administration for serious violations of Human Rights in its de-facto administered regions, especially the arrest and torture of political opponents from KNC affiliated parties and others.

PYD claims to represent the Kurds in Syria as a result of its control of the area, but this is contested strongly by the parties within KNC and civil society organizations. Therefore, KNC does not recognize the one-sided self-ruling administration that was declared in January 2014 and later. It also questions their legitimacy. Therefore, it refuses to seek permission for its activities and demonstrations. Consequently, the PYD administration takes "legal" steps against them for not respecting their authority and laws.

The largest and strongest Parties within KNC that have some mass following are four. These are: The Kurdish Democratic Party in Syria headed by Dr. Abdulhakim Bashar; The Progressive Kurdish Democratic Party in Syria headed by Abdulhamid Darweesh (has now left KNC since few years); The Yekiti Party headed by Ibrahim Biro; and the Democratic Union Party headed by Moyeddin Sheikh Ali (who do not approve of KNC's close ties with Turkey). In late 2013, KNC formally joined the National Coalition of Syrian Opposition Forces and gained representation in its main leading institutions. Hence, becoming allies with Turkey and other states supporting the opposition to the regime of Assad. This, of-course, has led to further deterioration of relations between both parties.

Difficult Options Facing the Kurds in Syria:

Despite the favorable conditions created for the Kurds of Syria, at the start of the uprising for democratic change in Syria in 2011, they failed to capitalize on a number of possibilities that opened up to them due to hesitancy, lack of common vision, disunity and inexperience. Furthermore, they always looked for guidance and advice to their brothers in Iraqi Kurdistan and Turkey instead of adopting an independent strategy for themselves. The Kurdish movements in Iraq and Turkey had their own political agendas that did not necessarily coincide with their own.

They did not respond or refused to accept the invitation (in late March 2011), by President of Syria Bashar Al-Assad, to send a joint Kurdish delegation to Damascus for negotiations on Kurdish demands (linguistic, cultural and political) and the return of citizenship to people who had lost it in the infamous census of 1962. The main reason for non-acceptance being disagreements on the possibility of the future survival of the regime. Thus by, avoiding an agreement with a losing horse. This reluctance can be related to the long historical record of denial, non-recognition, repression and discrimination by different Syrian regimes against the Kurds, since independence of Syria in 1946. But Assad has remained in power, after seven years of a very cruel war, with the support of Iran and Russia, forcing the Kurds to choose whether to negotiate with the regime or not?

Recently, the Syrian regime has showed some willingness to negotiate with the Kurds for recognizing some cultural, linguistic rights and some form of decentralized self-governing institutions, according to Syria's Foreign Minister, Walid Al-Moallim, in reaction to

statements by US representatives at the UN General Assembly sideline meetings.

Relations with the National Coalition of Opposition forces in Syria have not been easy either. The initial secular and democratic opposition were very reluctant in recognizing Kurdish rights to political autonomy, but were only accepting equal rights to citizenship and granting some linguistic and cultural rights. The Kurdish movements belonging to KNC were also hesitant in joining the ranks of the opposition before getting full recognition. But by the time they joined the opposition, on 11 November 2013, the opposition had been militarized and kidnapped by different Islamist groups, like the Al-Qaeda affiliated Jabhat Al-Nusra (Now called Hay'at Tahrir Al-Sham – HTS), the pro-Turkish and pro-Qatari Moslem Brotherhood, the pro-Saudi Jaish Al-Islam and, since the summer of 2014, the Islamic States in Iraq and the Levant (ISIL or DAESH as it is called by its opponents). The secular and democratic opposition with its military wing, the Free Syrian Army-FSA, became weak and marginalized with little influence inside Syria. They were also infiltrated by the Islamist groups. In all practical purposes, they have become an exile organization resident in Turkey and manipulated by Turkey, Qatar and Saudi Arabia. A weakened and reduced KNC is still part of the National Coalition of Opposition Forces, but they have had serious disagreements with the coalition concerning representation in the Geneva negotiations and the occupation of Afrin by Turkey in March 2018. While PYD chose a "Third Way" of "neither with the regime nor with the opposition". They had some dialogue with the coalition in 2014 but never joined their ranks. Instead, they joined for some years the so-called "loyal opposition" named "the Coordination Committee for Syrian Opposition Forces", and they gained a vice-chairman post. That ended later (in 2014) and they have instead concentrated on negotiating with the Assad regime.

Historically, Turkey has suffered from “*A Sévres Complex*” as expressed by a former foreign minister of Turkey, Prof. Mümtaz Soysal, in 1994. That means fear of losing territories claimed by Kurds, Armenians, Greeks, Russia and later Syria. It has always strategically feared and opposed any form of Kurdish self-government structures in Iraq, Iran or Syria out fear of the effect of contagion on its own Kurds. Therefore, it opposed the formation of a federal region in Iraqi Kurdistan for many years until it accommodated the facts on the ground and established cordial economic and diplomatic ties with KRG. It has the same sensitivities towards the Kurds in Syria for establishing a self-ruling entity, especially that it is founded by PYD, an affiliate of PKK that has been in armed conflict with the Turkish state since 1984. But, ironically, when AKP first came to power in 2003, it adopted a much more conciliatory approach to the Kurdish question by finally acknowledging the Kurds as a distinct culture and language. Kurdish schools, radio and TV stations were opened. And peace negotiations took place with PKK between 2013-2015. During this period, Turkey developed good relations with Syrian Kurdish representatives of KNC and PYD. Salih Muslim, then President of PYD, was twice invited to Turkey for talks. Turkey even established a historical precedence by allowing Iraqi Kurdish Pesh Merga forces to transit through Turkey to aid the YPG forces in Kobani against the onslaught by ISIS against the city, in September 2014. Unfortunately, this ended when the peace talks collapsed and the Kurdish party HDP won a big electoral victory in gaining 80 seats in the Turkish parliament, in June 2015. This was conceived by Erdoğan as a threat to his ambitions in establishing a strong presidency. He started to play the Turkish nationalist card to strengthen his domestic political position. The PKK miscalculated, too, and resumed its insurgency operations inside the main cities of Turkish Kurdistan. This strengthened Erdoğan’s authoritarian hold over the country and has encou-

raged him to take very harsh steps against the Kurds in Turkey and Syria. The occupation of the Jerablus and Albab enclave inside Syrian territory was mainly aimed at hindering the PYD from establishing a contiguous geographical connection between the Cantons of Aljazeera, Kobani and Afrin. The occupation of Afrin, in March 2018, was a further step in hindering the Kurds of Syria from being able to establish a united de-facto autonomous region along the southern border of Turkey. President Erdoğan continues to threaten the SDF controlled areas in the Eastern Euphrates Regions. The latest such threat was issued at a meeting of a Turkish think tank, on the sidelines of the UN General Assembly session. But Turkey has and is being hindered from any such moves by the presence of the Allied and US forces in Manbij and the Eastern Euphrates Region in their commitment in finishing the fight against DAESH and ending the presence of Iranian forces with their proxies in Syria. The Russian-Turkish deal over Idlib seems to have complicated matters further for Turkey, rather than achieving some of its aims. The future of the whole region is still under question whether it will be attacked by Russia and Syrian forces or not?

The US engagement with Kurdish movements in Syria, from both KNC and PYD, started during the initial stages of the uprising in Syria, but more specifically in 2012, during different dialogue meetings of the Syrian Opposition in Istanbul and Cairo. KNC delegations were received by the State Department on a number of occasions, but PYD was never received because of its affiliation with PKK that is labelled a terrorist organization by the United States.

The first military engagement by US with YPG forces took place on September 23, 2014 during the IS onslaught on Kobani. Since then, this cooperation between both sides has continued during the extensive campaign in defeating DAESH in Raqqa and Deir Al-Zor and driving them out of Syrian territory, especially in the areas

East of the Euphrates. Despite heavy protests and threats by Turkey, the US and other Allied forces have continued their cooperation and coordination with YPG (later named Syrian Democratic Forces –SDF after inclusion of some Arab and Syriac forces) because of their discipline and competent fighting abilities in the fight against DAESH. Some military training, logistical aid and administrative advice were also to the local councils in Manbij, Raqqa and Deir Al-Zor. The US has also built around 15 different military bases in the area that includes the majority of Syrian Oil and Natural Gas resources.

This close cooperation, however, could not prevent Turkish forces from invading and occupying Afrin Region, in March 2018. The US has also exerted further pressure on SDF to abandon some of its control in Manbij area in order to accommodate some of the demands of its NATO ally, Turkey.

Further complications, in their bilateral relations, appeared when President Trump declared the possibility of US forces from Syria. Although, Pentagon and the commanders on the ground recommended a longer stay for US forces. This opened the possibility for the Kurds of SDF to start negotiations with the Assad regime about normalization of relations in a post-American withdrawal from the region.

The US has after withdrawing from the Iran Nuclear Deal and the worsening of relations with Iran, decided to stay in Syria, based on statements made by President Trump, National Security Advisor John Bolton and Amb. James Jeffrey during the UN General Assembly meetings.

According to a report by Laurie Mylroie for Kurdistan24 TV Channel:

On Thursday (Sep.27-2018), Amb. James Jeffrey, US Special Representative for Syria Engagement, described the Trump administration's thinking about the future of Syria, including Syrian Kurdistan. Jeffrey, speaking to reporters in New York on the sidelines of the UN General Assembly, laid out three well-known US objectives: 1) *"enduring defeat" of the Islamic State (IS)*; 2) *"reinvigoration of the political process;"* and 3) *"removal of all Iranian-commanded forces from the entirety of Syria."*

Questioned as to whether President Donald Trump had formally approved the idea that *"a condition for US withdrawal from Syria will be the removal of Iranian forces and their proxies"*, Jeffrey replied, *"The President wants us in Syria until that, and the other conditions are met."* *"But I want to be clear here,"* Jeffrey continued, as he revealed a new dimension to US thinking, particularly relevant to the Kurdish position in Syria.

"Us [remaining] in Syria is not necessarily American boots on the ground," he explained. *"Boots on the ground have the current mission of the enduring defeat of [IS.]"* But *"there are many ways we can be on the ground,"* Jeffrey continued, giving several examples, including, *"for many years" the US "had local allies on the ground in northern Iraq, and we provided air support."*

Jeffrey also affirmed that Syria's Kurds *"should participate"* in the UN-led political process to determine Syria's future. Asked whether Kurds would be part of the talks led by Staffan de Mistura, the Secretary General's Special Envoy on Syria, Jeffrey replied, *"The SDF [Syrian Democratic Forces], which involves both Kurdish and Arab forces, are our allies in the fight against [IS.]"* *"There is a position that we take, and that everyone else takes,"* Jeffrey continued, *"that all of the people in Syria, including the*

people in the northeast, should participate in the political process."

Also, on Thursday, six countries — Egypt, France, Germany, Jordan, Saudi Arabia, and Great Britain — joined with the US to issue a statement calling on de Mistura *"to convene, as quickly as possible, a credible, inclusive constitutional committee"* to start *"drafting a new Syrian constitution"* to lay *"the groundwork for free and fair UN-supervised elections."* Jeffrey, further stated: that Assad is *"sitting on a cadaver state with almost no economy, no access to his fuel and gas resources,"* and *"no hope"* of reconstruction aid, because the US, *"supported by a very strong majority in the European Union, is blocking that."*

Russia's main aim in Syria has been to save Assad's regime from being overthrown, protect its military and future economic interests in the region and force the Western countries to treat it as an equal in regional and international affairs. Its military involvement started in September 2015, but its diplomatic efforts in support of the regime were apparent from the start of the uprising in 2011. Numerous Russian diplomats have pointed the fact that *"Western countries had changed a number of regimes in the Middle East without consulting them or taking their interests into consideration"*.

Their relations with the Kurds in Syria were cordial and supportive at times. They (both KNC and PYD) were also invited to a number of dialogue meetings in Moscow, Astana and Sochi but were never at the cost of their support for the Assad regime. In their proposal for a new Syrian Constitution, they have accepted Kurdish demands to decentralization of power and cultural rights. The Russian official position has always insisted that the Kurds should be represented in the Geneva and other talks concerning Syria's future. At the same time, acquiesced to the Turkish invasion of Afrin

and advised the PYD delegation to their military base in Latakia (Hmeemim) to overturn the area to Syrian control instead.

Iranian relations with the Kurdish forces in Syria have fluctuated between dialogue and enmity from the perspective of its staunch support for the survival and empowerment of the Assad regime. They invited a delegation of KNC and PYD for dialogue and discussions, but these were terminated later on.

© Kosar Othman Amin

Future Options for the Kurds in Syria:

In the light of the above analysis and narrative, the following alternative future options could be conceived for the Kurdish movements in Syria:

1- **Option One:** Maintain the current status quo, despite loss of Afrin in order to keep control of Kobani and Aljazeera and stave off Turkish threats of invading those areas that are rich in oil, natural gas, agricultural products and water resources. Especially, if Raqqa and Deir Al-Zor regions are kept in the "*Federation of Northern Syria*".

2- **Option Two:** Due to uncertainty whether US and Allied forces will remain in the region or not and for how long. Continue negotiating with the Assad regime to reach an agreement on political decentralization and recognition of Kurdish cultural and linguistic rights. Accept integration of its armed forces with the Syrian army and disband its security force "*Asayish*".

3- **Option Three:** Play for time and wait for the outcome of the battle for Idlib. Then start negotiating with a weakened Assad regime to get more concessions and recognition of their rights to autonomy and Federation.

4- **Option Four:** Putting the Kurdish House in order in Syria, i.e. Improve relations with the Kurdish National Council and other main Kurdish political parties in forming a common administration and elected legislative, similar to the process of 1992 in Iraqi Kurdistan. This would strengthen the position of the Kurds vis-à-vis Syrian regime and Turkey. This will get strong support from KRG and Kurdish public opinion all over Kurdistan. In such a situation, a joint Kurdish delegation could be formed for common demands in future negotiations with the Syrian Government and the renewed process for a political and diplomatic process for the Syrian conflict in Geneva.

5- **Option Five:** Hope and work for resumption of peace talks between PKK and the Turkish Government that reflect on their relations with Turkey and distance the threat of Turkish invasion against other areas of Syrian Kurdistan. This would involve a more neutral and a more diplomatic rhetoric towards Turkey.

6- **Option Six:** Throw its weight behind the latest US strategy in staying in Syria and checking Iranian presence and influence in the country, and await a bilateral Russian-United States agreement on a political and diplomatic solution through the UN process in Geneva, that might lead to a more decentralized and a more representative regime in Syria which might recognize Kurdish political, cultural, and linguistic rights.

7- **Option Seven:** The Suicide Option - Continuing the current stubborn and irreconcilable policy of monopolizing power by PYD and its affiliates, in a very undemocratic manner and insisting on being hostile to all political and military forces in the region and attempt to implement their undeveloped ideological model by force, despite all consequences, e.g. near total destruction of Kobani and loss of Afrin.

8- **Option Eight:** The wisdom and maturity option - Becoming more realistic and lower their ambitions by starting a process of openness, reconciliation and dialogue with all ethnic, religious and societal groups, especially non-Kurds, e.g. Arabs, Arameans (Syriacs), Armenians, Chechens, and Turkmens and others.

Selective References on the Kurds in Syria:

Books:

- 1- Michael M. Gunther: *Out of Nowhere: The Kurds of Syria in Peace and War*; Hurst & Company, London, 2014.
- 2- Jordi Tejel: *Syria's Kurds: History, Politics and Society* (Routledge Advances in Middle East and Islamic Studies); London, 2009.
- 3- Harriet Allsop: *The Kurds of Syria: Political Parties and Identity in the Middle East*; I.B. Tauris; London, 2014.
- 4- Kerim Yildiz: *The Kurds in Syria: The Forgotten People*; Pluto Press, 2005.
- 5- Thomas Schmidinger: *Rojava: Revolution, War and the Future of Syria's Kurds*; Pluto Press, 2018.
- 6- David Romano & Mehmet Gurses: *Conflict, Democratization, and the Kurds in the Middle East: Turkey, Iran, Iraq, and Syria*; Palgrave Macmillan US; 2014.
- 7- David McDowall: *The Kurds of Syria*; Kurdish Human Rights Project; London, 1998.
- 8- Harriet Montgomery: *The Kurds of Syria – An existence denied*; Europäisches Zentrum für Kurdische Studien; Berlin, 2005.

Articles:

- 1- The SDF's Post-American Future: Why the Syrian Kurds Must Make a Deal With Assad, by Aaron Stein: https://www.foreignaffairs.com/articles/syria/2018-08-31/sdfs-postamericanfuture?sp_mid=57693806&sp_rid=b21zaGVpa_2hAZ21haWwuY29tS0&spMailingID=57693806&spUserID=NTc2Nzg4MDYyMDQS1&spJobID=1520084136&spRepo.
- 2- The Game Above the Game by David W. Lesch For Syria Comment – Sept 21, 2018 <https://www.joshualandis.com/blog/the-game-above-the-game-by-david-w-lesch>.
- 3- Noam Chomsky says US should Stay in Syria to Protect the Kurds, by Wladimir van Wilgenburg, October 03-2018: <http://www.kurdistan24.net/en/news/13cf816e-8e40-41c8-bb76-d453a3261d8b>.

- 4- US: Syrian Kurdistan could be like Iraqi Kurdistan after 1991, Kurds to participate in UN Political Process, Laurie Mylroie, September 28-2018: <http://www.kurdistan24.net/en/news/663e8fea-1dfa-4856-8ce3-1f18b9625184>.
- 5- Toward a New U.S. Policy in Syria. Ground Zero for Countering Iran and Deterring an Islamic State Revival. Katherine Bauer, Soner Cagaptay, Patrick Clawson, Michael Eisenstadt, James F. Jeffrey, Barbara A. Leaf, Matthew Levitt, Dennis Ross, and Robert Satloff, July 11, 2018: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/toward-a-new-u.s.-policy-in-syria-ground-zero-for-countering-iran-and-deter>.
- 6- Bolton: US troops staying in Syria until Iran leaves. By: Joe Gould and Tara Copp, September 24-2018: <https://www.defense-news.com/global/the-ameri-cas/2018/09/24/bolton-us-troops-staying-in-syria-until-iran-leaves/>.
- 7- Kurds tie northern Syria stability to continued US military presence. SDF says US troops staying in Syria will help push for a political solution to the civil war. Sirwan Kajjo, August 31, 2018: <https://thedefensepost.com/2018/08/31/kurds-northern-syria-stability-us-military-presence/>.
- 8- Trump agrees to an indefinite military effort and new diplomatic push in Syria, U.S. officials say. By: Karen De Young, September 6-2018: <https://www.washingtonpost.com/world/national-security/in-a-shift-trump-approves-an-indefinite-military-and-diplomatic-effort-in-syria-us-officials-say/2018/09/06/0351ab54-b20f-11e8-9a>.
- 9- Opinion, September 08 2018, by Serkan Demirtaş, US recalibrates Syria policy, won't pull back troops soon: <http://www.hurriyetdaily-news.com/opinion/serkan-demirtas/us-recalibrates-syria-policy-wont-pull-back-troops-soon>.
- 10- The Kurds Once Again Face American Abandonment. With the Trump administration poised to pull U.S. troops out of his country, the battle-tested group may have no choice but to negotiate its fate with Damascus. Joost Hiltermann; the Atlantic, Aug. 30, 2018. <https://www.theatlantic.com/international/archive/2018/08/syria-kurds-assad-ypg-isis-iraq/569029/>.
- 11- The Idlib Agreement and Other pieces of the Syrian Puzzle – Omer M. Karasapan; Monday, September 17, 2018. <https://www.brookings>.

edu/blog/future-development/2018/09/17/the-idlib-agreement-and-other-pieces-of-the-syrian-puzzle/.

12- Amb. Robert Ford: Post US Decision in Staying in Eastern Syria (ما بعد قرار امريكا البقاء شرق سوريا), Al-Sharq Al-Awsat, London, August 29, 2018.

<https://aawsat/node/1376516>.

13- Aron Lund: Slutspel i Syrienkriget: Kampen om gränserna- (The Final Game in the War in Syria – The Battle Over Borders). Sep., 2018.

[https:// www.utrikesmagasinet.se/analyser/2018/september/slutspel-i-syrien-kam-pen-om-granserna/](https://www.utrikesmagasinet.se/analyser/2018/september/slutspel-i-syrien-kam-pen-om-granserna/).

© Kosar Othman Amin

Omar A. Sheikmous MA

Born 1942 in Amouda, Syria. 1967 B.A. International Affairs, University of London. 1972 M.Sc. International Relations, University of Stockholm. 1978 Ph.D. Thesis prepared on Middle East conflict behavior but abandoned for joining the PUK leadership in resistance against the then Saddam Hussein's regime. Veteran international Kurdish scientist, writer, translator, advisor & human rights campaigner. Numerous studies, books & articles about Kurdish history, literature, culture, & civilization.

© Kosar Othman Amin; Koya University KRI; Wiki/Claus Weinberg; the mont.

Constitutional Options for Kurdish Issue Resolution in Syria

 Sarbast Nabi

Although the experience suggest that the constitutional solution may not necessarily lead to a political solution, particularly in some complicated situations, such as Syrian case, it ultimately appears to be the indispensable prerequisite for the final solution and to establish the political and legal legitimacy of the state.

Indeed, not-implementing the constitution and suspending to activate its terms create one of the political tyranny aspects which dominate over Syrian life for some half a century of tyranny. However, the ignorance of the authoritarian regimes toward Syrian constitutions does not explain the reality, history and behavior of this totalitarianism. The precise reading of most of the constitutions that Syria has ever known since the independence proves the absence of political plurality and cultural and national diversity recognition. On the other hand, it justifies the dominance of a linguistic and national identity and confirms its superiority over the rest of other identities.

The Kurdish rights don't hurt anyone

Recently, Syrian Kurds look forward to a political and constitutional situation in which they can play their own political role directly on an equal base with the others. It requires having the legitimate constitutional and political capacity, by which they can freely have the right of selfdetermination. At the same time, they look for compatible conditions for genuine equality in a country whose diversity and openness truly allows them to coexist with the others. Hence, they wish for real guarantees (constitutional, political, cultural) that prevent returning of every form of whether present or inherited discrimination against them or some other marginalized ethnic minorities. In this way, the Syrian Kurdish, who till this moment, are discriminated and marginalized can discover

concretely the logical and ethical structure of a new political regime insures the equality and freedom for all.

The Kurdish presence in western Kurdistan (Northern Syria) is a solid historical and geographical reality. The deserved Kurds' rights to this existence are not an ideological heresy or a political invention. This fact is much prior to the reality of existing the Syrian state and more legitimated historically, despite to the cultural, social and political distortion forms that have taken place. From here, the central and axiomatic principle of the Kurdish political discourse comes out; namely, the Kurdish right to self-determination in Syria (West Kurdistan). The Kurdish history is enrooted in antiquity, and they do not follow the shadow of anyone's history or their political legitimacy. Any talk about the real coexistence or citizenship without considering this principle is merely meaningless.

The legitimacy of the Kurdish rights emanates exactly from this central principle not any other source. From the principle of right to self-determination and to be Syrians by their own free will. They are the ones who should make decision to be Syrians by their own free will, not forcibly or under the others' tutelage. Neither anybody can oblige you to abominate for the happiness or compel you to enter the paradise, nor can anyone force you to be free. Those who do not believe in the right of all individuals and groups to justice, equality and freedom, can very simply deny this principle.

The story of diversity and pluralism in the Syrian constitutions

The cultural and national diversity in Syria has not been at all a precarious or contingent at any time. Only during the epoch, in which a central nationalistic tendency has overwhelmed and led into the absolute denial of the other and gradually led to practices of systematic subjugation against the other (the different) on the political and

constitutional levels. Here, the Syrian state failed to create a holistic and patriotic identity to be shared and free for all Syrians. In the meantime, capable to represent this diversity without exclusion or denial, and express it in a constitutional and legal frame.

In light of this challenge, the absence of a collective Syrian identity, the significance and role of the constitutions determining the relationship between the identity of the state and its political frame emerges, on one hand, and the reality of diversity inside the state or society, on the other hand. Therefore, any prospective constitution should reflect the demands of diversity and has to be compatible with the fact of multi-national background, as well as reflects the cultural and linguistic pluralities.

In general, the Syrian constitutions, before and after the independence period has rejected the firm cultural diversity alongside the country, revoked some original identities, particularly the Kurdish national identity, and dislodged some others, such as Syriac. On the other side, a monocular and totalitarian identity has been imposed on the basis of linguistic, cultural and ideological centrality. The historical diversity and national pluralism have been forcibly reduced to a minimum limit. Under an excuse that a typical cultural and linguistic unity would perpetuate the social and economic solidarity and enhance some greater internal integration and shared life.

Similarly, this cultural and linguistic centrality has been justified by a claim that the ethnic/national or linguistic majority has the historical and ideological legitimacy to occupy a central and dominant position over lesser and less significant linguistic groups and cultures. The emphasis on the primacy and centrality of the national and linguistic majority should have led to denial, exclusion and marginalization process not only at the level of civil society, but also at political and power participation level.

© Kosar Othman Amin

Perhaps the most important and moderate constitution ever in Syria was the first one known "King Faisal Constitution" (1920). In spite of considering the identity of the Syrian state as an Arab kingdom and its only official language is Arabic; 'anyway, it has raised a perception of state-structure based on self-administration for counties and internal decentralization, which has been the closest thing to a federal state.

It is also noted the constitution has never mentioned any source of religious or sectarian identity for the state except of the king religion, which must be compulsorily Muslim. On the other hand, the constitution has assured the freedom of belief and worship.

After this date, the French in 1922 announced the basic Law for the Syrian Union in conformity with federal constitution of the three Syrian provinces of Damascus, Aleppo and Lattakia. It should be indicated here that backing to this date most of the Syrian Kurdistan territories were not part of the Syria borders or its territories except Afrin.

The constitution promulgated by the French High Commissioner in 1930 was the first constitution to implicitly recognize the sectarian, religious and linguistic diversity in Syria. Article-6 of the Constitution has affirmed the equal rights for all Syrians regardless of their differences and pluralities. As well as, article-28 has ensured the right of juveniles to receive learning in their mother tongue.

Regarding the "*Constitution of Independence*" in 1950, the exclusionary Arabist inclination has obviously overtaken the Syrian constitutions with deliberate ignoring other identities and discarding the recognition of any other non-Arab nationalism or culture. Moreover, this later constitution has affirmed, for the first time, the Islamic dimension as a religious identity and fundamental source for Syrian legislation. It has been the beginning of abridging the political and legislative system in a religious and sectarian source, which has later on created an inequality situation among citizens on the basis of beliefs or doctrines. Therefore, everyone who does not belong to the religion of legislation or its doctrine has become out of the judicial justice requirements and guarantees. It has been the first time we clearly read what confirms Syrian people as a part of the Arab nation. We also read that Islamic jurisprudence is the main source of legislation, according to Article 1 of the constitution.

The 1953 constitution, the most radical in terms of identifying the state identity in a national or religious reference, and devoting the superiority of a national and religious element over another. The Syrian state identity has been curtailed nationally in Arabism and religiously in Islam; as a result, all Syrian people with their different nationalities and religions have become part of Arab/ Islamic nation. Since then, this country has no more historical legitimacy or justification except achieving the unity of the Arab-nation, which was conspired by the global colonialism in rupturing it out. The Arabic, as a

Koran language, in this way has become the only supreme language that deserves to be the official language of state.

Under the consecutive nationalist governments, extremely Arabist-oriented that took power in Syria after this date; the name of Syrian state has been confiscated for the first time in the provisional constitutions. The state was defined and attributed to a certain ethnic element, especially the following period of Al-Ba'ath coup on 8 March 1963. In this way, the exclusionary and ideological Arabism dominates the Syrian state work and its institutions and acquires a systematic dimension coupled with bureaucratic practices, in accordance with the theory of Al-Ba'ath Party and nationalistic marbles, principally after Al-Ba'ath devoted its political domination over the Syrians' life constitutionally.

Thus, the Syrian constitutions have acquired ideological/national connotations which contain specific national linguistic meanings that emphasize superiority of certain identity, culture and language over the rest and grant it a legal legitimacy. In contrast, the potential of a national identity has shrunk to a minimum extent. It has become an ideological concept, ruthless and worn out as the authority of one-party began to monopolize and occupy the public sphere and marginalize the political participation of various and different parts to a minimum. From this perspective, the Authority considered the Arab element in Syria as an elected one, the social incumbent of the national utopia and its historical matter and bloc, which would embody objectives of the ruling national authority. Wherefore, it should have dominated over all the national components inside Syrian society with its language and culture as they are most eligible to be legitimated.

In face of the Syrian power propensity towards hegemony and imposing its ideological character on western Kurdistan areas,

whether through physical coercion or presidential decrees or exceptional decisions, the Kurdish national consciousness of repudiation was growing and seeking to assert itself and identity. The political national movement has become more organized in face of the denial and Arabization policies, which have systematically targeted Kurdish identity and existence through series of practical actions and political, economic and social laws.

The Assad constitution (the father) was adopted in 1973 by a referendum, which was a modified version of the 1969 constitution. This constitution has been composed to suit exactly with Ba'athist thought; Moreover, it could be considered, in a certain sense, as a margin on a central board, which is the Ba'athist theory and its articles may be counted merely footnotes on its ideological board.

The 1973 constitution has strengthened only the superiority of Arab nationalism and sovereignty and stamped the state identity with its own aspects. On the other hand, the constitution has ignored any indication to some other non-Arab national component or identity. In the meantime, the concept of Syrian citizenship has been reduced to ideological Arabist demands. The Syrian citizen, or who deserves to be Syrian citizen, is the only Arab who believes in the unity of Arab nation and works to achieve this historic goal. In the preface of constitution, which is permeated with concepts derived from the Al-Ba'ath discourse, the ideological and racist confiscations acquire their deepest exclusionary dimensions, as with usage of Arabic/Arab adjectives more than thirty times in the constitution introduction.

It is worth mentioning here that the constitution does not consider the Syrian state borders, as sovereign borders of a final political entity for the Syrians. But rather these borders are the product of a divisional and colonial conspiracy, according to Al-Baath point of

view. The 2nd paragraph of 1st articles describes Syrian state; "*Syrian Arab republic is a part of Arab Nation*". Every Syrian individual citizen eligible of citizenship must commit him/herself to work for the Arab unification, and follow by the moral values and ideals of the Arab nation.

Based on those expropriations, for half a century, Al-Ba'ath has constitutionally imposed a system of privileges as an alternative of all citizens' equality and firmed a hierarchical division among the people by depending on the political loyalty devotion for the Ruler Chief, ideology and One-Party at the expense of allegiance to the homeland. The citizens and their rights have been classified according to that thought. On the other way, the life became impossible for those who are opposing the regime, whether they are opposition figures or members of the other identities, especially Kurds, who were suspicious and dangerous on the national harmony and the national Arab identity of the state. Hence, a societal unit has been imposed basing on coercion and obedience. In order to prove his Syrian citizenship and eligibility to be citizen under such a regime, the Kurdish citizen had only to disintegrate from his own social and national affiliation, to concede his consciousness to the One-Leader and ruling party, and then to relinquish his dignity for the security bodies. Then he deserves to be citizen who enjoys the confidence of the regime. Similarly, members of other national and religious minorities have to renounce forcibly or disown their affiliations and identities, and completely conform to the dominant national and ideological identity obliged by the Al-Ba'ath Party on the state and society constitutionally.

Assad (the son) has sought to comprehend the escalating protests that swept through Syria, making some visible reformations which will not affect the essence and nature of the ruling regime and its legislation. In this sense, he announced a new constitution in 2012.

However, the latter maintained the majority of principles and articles of the previous one, and likewise kept its exclusionary nationalism spirit. He remained faithful to the ideological, national and religious confiscations that had previously defined the state and reduced its political nature, without recognizing any other cultural or linguistic identity in the country. Despite to his claims about the plurality and diversity, we never have found any reference to the presence or identity of Kurds, or any other indication to any national minority in Syria.

Over constitutional guarantees for resolution

There are a collection of constitutional values and principles in related to the rights and interests of groups and individuals and their future, gaining exceptional value in every constitution, which the legislator usually refers to as principles and measures directing to the articles of constitution in light of the changes or developments that may come out. These are the main criteria for validity of the constitution articles with special statues toward change and amendment, which exceeds the immunity of other articles, so that it cannot be easily touched or changed, nor can it be underestimated. They are rules or values, the most eminent among all the other. Usually, they are either on the preamble or on the crux of constitution. Sometimes, these principles are attached to the constitution as independent texts or declarations that have legislative priority and supreme value to be directed to the constitutional work and its texts in order to avoid prejudice to any stable rights of individuals and groups and to maintain the political system settlement for a long-term period.

Commitment to these rules or principles (above constitutionality) keeps the contract valid and compulsory for all contractors, and this is a prerequisite for the validity of constitution and the legitimacy of its survival. These principles are usually classified into two basic

bundles. First one, based on the international regulations, values and norms, which the international community has unanimously agreed upon as necessary and inclusive, like the International Declaration of Human Rights. Second one is being come out in response to the political and practical needs of the national experiences of each certain country. Each country or community has its specificity and questions regarding the reality and challenges.

In this sense, the constitutional solution for Kurdish issue in Syria requires a set of guarantees, "*above constitutional*" that cannot be changed or modified except by a referendum of Kurdish will alone, without any other Syrians components in the future due to the geopolitical and demographic challenges that threaten the entire of Kurdish presence in Syria.

In addition, there is a legitimate fear from a future tyranny of a national or religious majority, which poses a serious threat to both equality and freedom, especially when a majority is elected and polarized over a racist, religious or extremist national ideology.

The tyranny of any kind of majority will reproduce new forms of oppression and inequality accompanied with new patterns of national discrimination and superiority policies fueled with political violence and coercion. In fact, when the majority is retained to the power, it becomes a source of legislation. Constitution and laws undergo its overriding will. Undoubtedly, it will deviate under a seduction of the power monopolism to exclude the minority, marginalize its will and thus deny its existence.

Hence, the necessity of establishing principle of the national equality on supra-constitutional guarantees that guarantee pluralism, protect the rights of minority and respect its legitimate aspirations. Any possible political regime in the future of Syria derives its legitimacy

from a national or religious / sectarian hegemony of a majority; it will create a real menace to the democracy and undermine any tendency towards equality among Syrians. In this case, there will be reproduction of the ideological and national totalitarianism policies and reestablishing the racist practices and abolish the other.

In brief, the Kurds in Western Kurdistan with all the national minorities in Syria look forward to a constitutional status that enables them to exercise their political role directly and on an equal base with the Arab majority. This legitimate aspiration is to be ensured by having the constitutionally legitimate political capability, through which they can decide their self-determination freely without coercion within the Syrian State. They look to achieve the constitutional conditions that guarantee their actual equality with the Arab majority in a very diverse and open country. They also warble for that to obtain some real guarantees (constitutional, political, cultural) that prevent returning all the present and inherited forms of discrimination against them and the other national minorities, which have been marginalized over the past decades.

Foundational principles for the constitutional resolution

The first and most important principle, Syrian constitution likely to be based on is to recognize that the Syrian state identity is not only Arab, and should not be of course Arabic, but rather to be pluralistic. Any upcoming political system should originate its legitimacy from the Syrian society and its national, cultural, social and historical present diversity, not from an ideological example or any other political utopia. It has to find its factual basis in this historical diversity, reflect and embody it in its general principles. Therefore, perfectly fair that the next Syrian constitution states clearly that the Syrian state is multi-national, in which Arabs and

Kurds are the two main nationalities, as well as recognize the rights of historical national identities, such as Syriac and others.

Second, any prospective constitution of Syria should explicitly declare a full equality between Arabs and Kurds in terms of status, role, rights and duties, as a fair and main entry to resolve the national issue of Syrian Kurdish. It shall further declare also that the Parliament, or any other authority, has no right to prejudice this principle or to limit its inclusion and should be available in every aspect of the political, social and cultural life. Any law could violate or diminish this principle merit, thrust in the legitimacy and constitutionality of the law and will be contradicted to the foundational and partnership contract.

The achievement of this equality is not only aiming to the future by its effects and consequences, but should be addressing to the past and reflecting in the attitude of racist decisions and practices which made by the regime that have been accumulated for more than half a century. The Kurdish dilemma in western Kurdistan is not only with the despotic national regime, but also with the political and social legacy of the regime that has been left behind some decades of slavery, distortion and Arabization of Kurdish geographical identity. Before the advent of Al-Ba'ath in early sixties of last century, there were infrastructures, regions and geographical sectors all in Syrian Kurdistan has a special cultural or national character; as a reason of the systematic racist policies, later all was distorted and arabized.

To remove, in some way, the social, demographic and cultural deadly impacts of those policies and ensure the justice for those affected by them. That is the criterion for any alternative regime that is likely to prove its democratic worth and its inclusive national legitimacy. What seems fundamental to any new transformation or attempt to reestablish a common Syrian identity and accomplish

justice is eliminating this racist legacy and exclusionary practices, which have been intended to obscure the historical cultural diversity of Syria, in a way, guarantees ethno-cultural justice among the various historical components of the Syrian society and establishes the equality.

Ensuring the recognition of difference and diversity in right to express it freely is achieved through a pluralistic democratic system based on equality among individuals and groups. It is important for the next constitution to affirm this desired equality is not only directed toward demands of the future only to ensure Kurdish and other nationalities have their legitimate and equal rights, but should also be realized retroactively. By eliminating the effects of national injustice and oppression accumulated during some long decades of Arabization and Ba'athification policies, so that, the Syrian state should be completely cleansing of its authoritarian and racist past and get riding of the heritage of arbitrariness against Kurds and other nationalities through a range of political, legislative and symbolic arrangements to be a state encompassing all its citizens.

Third, the required equality requests enrolment of all in political participation, without any physical or symbolic obstacles that diminish the status or role of any identity in the sovereign right. Any future political regime that tackles the change may have to prove on the ground, and practically, on the cultural and symbolic level. Syria's identity is as Kurdish as it is Arab, and it is Arab as if it will be Kurdish. Non-accepting this obviousness, politically and culturally, will lead the society and state once again to succumb to the tyranny of a class/national group and enslave the rest. This aspiration for equality is not merely an ideological or political invention. It is a political and historical condition for the totality and maturity of the Syrian state and an introduction to its legitimacy as a state of freedom and equality for all its citizens.

Accordingly, in order to overcome the cultural and linguistic inequalities among the groups and to eliminate the distinction among cultural identities. Every national minority should enjoy the same cultural and symbolic rights as the majority. Furthermore, there should be an exactly equal recognition between the two main nationalities culture in terms of representing the state-sovereignty. In this case, it's necessary the Syrian constitution explicitly recognizes full equality of the historical languages of Arabic, Kurdish and Syriac languages, and considers Arabic and Kurdish as official languages of state to be liberated of the hegemony of one language, one national and one culture.

Fourth, when cultural and political distinctions between individuals and groups are eliminated within a single State, their ideological and national feature striped and their identity based on diversity and national pluralism regained, at that moment, the citizenship comprises the state unity; distinctions and forms of discrimination are decimated by citizenship. The liberation of the state from its taking over of a national or ethnic ideology, in this way, means the liberation of citizen from his/her pre-civil affiliation. In this context, Syrian state liberation of Al-Ba'ath ideology means it does not recognize any more the privileges or distinction for any certain nationality and identity over the other, and the state self-proving as a purely patriotic state for all. It will not mind then about the national and ideological privacy of individuals. This establishes a new concept or perspective of the identity and citizenship based on full equality in terms of rights and duties.

Hence, it is important to emphasize constitutionally that the Syrian society, with its historical cultural diversity and its nationalistic plurality, should be the direct reference for the concept of Syrian citizenship and thus, for any inclusive Syrian identity, rather than

the concept of ethnic-nationality. This national or religious identity concept has been continuing to represent itself the patriotic public illusion, which has greatly damaged common life and equality.

Fifth, The legitimate fear of seeing democracy being vanquished at the hands of a national or religious/sectarian majority, and thus slipping back into the abyss of new forms of excessive national or central religious tyranny, requires a new political model of governance that ensures justice and balance among all in sharing sovereignty and contributing to political decisionmaking preventing any possible return to another central tyranny. The experience of political history and the ruling regimes demonstrate the effectiveness of individualistic totalitarianism or of a majority tyranny disappear once the state ends the monopolism of political and legislative decision to the favor of civil and local communities' participation in self-affairs administration and direction. The inevitable advent for the democratic system and achievement of equality among the Syrians, and therefore between Kurds and Arabs assumes, in this context, a political framework for the solution relies on federation system, which is the best buffer against any possible central despotism and to overcome the inequalities. It gives free and equal political participation chance to all and strengthens the ability to confront the delinquency of power or the center towards totalitarianism.

Dr. Sarbast M. S. Nabi

Born 1968 in Qamishli, Syria. B.A. 1994, High Diploma 1996, M.A. 2001 & Ph.D. 2006 Philosophy Damascus University; Lecturer Tishreen & Damascus Univ. Banned 2007, forced to leave for KRI 2010. Teaching since then at several universities, recently at Koya in Erbil. Research topic: The Concept of Civil Society in Modern Philosophy (Thesis). Published various studies and books about historical criticism, political Islam and the Syrian Revolution & Kurds.

© Kosar Othman Amin; Leezenberg private/NIAS

The Future of the Minorities in the Contested Territories

 Michiel Leezenberg

Early in the twenty-first century, the ethnic and sectarian minorities living in the so-called "*disputed territories*" in Northern Iraq, or Iraqi Kurdistan, are in as precarious a position as ever. These groups include the Yezidis, who live concentrated in Sinjar and Shaykhan regions; the (largely Shi'ite) Turcomans in Tell 'Afar; the Christians of different denominations, mostly living in Ninewa plain, the Badinan region and the Ainkawa suburb of Erbil; the Shabak living to the East of Mosul; and the Kakais or Ahl-e Haqq living in the rural areas near Kirkuk. They have been particularly badly hit by the violent rise and fall of the so-called Islamic State (IS) between 2014 and 2017; but, as I will argue, the root causes of their predicament lie rather deeper. In this contribution, I will discuss the present condition and possible future prospects of these ethnic minorities, focusing on the three axes of politics, religion, and sexuality.

Needless to say, I cannot claim to speak on behalf of any of these groups. I can only hope to have done justice to the different experiences and grievances. I consider it my task as a scholar to look with a critical eye at all claims, and in particular the claims made by those in power; but my aim is to analyze, not to accuse.

Politics

Confucian philosophers in ancient China argued that a government is legitimate if it provides food, a livelihood, and security to the population; the Kurdistan Regional Government (KRG) has shown serious failures in all three of these respects. Accordingly, it currently faces a deep crisis of legitimacy, especially but not exclusively with respect to its treatment of the minorities living in the region. The setbacks suffered in the wake of the 2017 referendum on independence have not only undone much of the political and other gains made since the official recognition of an autonomous Kurdistan region in Iraq in 2005, if not the establishment of a de

facto independent Kurdish-held region in 1991; but they have also exposed the vulnerability of the Kurdish-nationalist discourse with which the regional elites legitimize their authority, especially in its attitudes towards minorities.

The region was almost completely dependent on foreign imports for its food supplies; instead of developing a productive economy, the KRG used the funds at its disposal to import foodstuffs from neighboring countries and from further away. The rationale behind this policy, of course, was the assumption that a steady cash flow from Baghdad, based on the agreement that 17% of Iraq's oil revenues were earmarked for the Kurdistan region, would not only continue but increase.

The fragility of KRG policies became painfully clear in three dramatic developments that occurred from 2014 on. The first setback, in January of that year, was that the Baghdad administration abruptly stopped sending cash to Erbil as a result of disagreements regarding the KRG's oil policies. Both sides have blamed each other for this crisis; but whoever is ultimately responsible for this escalation it immediately left the KRG unable to pay the salaries of its employees. As an estimated 60% of the regional work force is – or was – employed by the regional government, this caused serious hardship for the bulk of the population. Overnight, salaries were slashed by 70% to 90%, causing acute cash shortages in many households.

But there are indications that a similar – if less dramatic – financial crisis would have developed anyway. For years, KRG policies had been built on the assumption that its revenues would continue to increase, with both local and national oil production slowly but steadily growing, and oil prices remaining stable. In the course of 2013 and 2014, however, oil prices in the international market plummeted; so even if the political crisis between Baghdad and Erbil had never occurred, regional revenues would have dropped dramatically. The KRG does not appear ever to have made contingency plans for such

developments, for example by creating a financial buffer for difficult times. Instead, it kept on accumulating debts. At present, these are variously estimated at between 20 and 30 billion dollar – a staggering amount for a small landlocked region with no productive economy worth mentioning apart from its oil sector.

The second major political disruption was, of course, the onslaught of the so-called Islamic State (IS) in the summer of the same year. In June, IS, in an alliance with local tribal leaders, conquered the city of Mosul; then, in August, it launched an offensive against, among others, Sinjar and Ninawa plain, both inhabited by significant numbers of smaller minorities, like the Yezidis, the Shabak, and Christians of different denominations. In fact, one of IS's tactics in its 2014 offensive appears to have been the specific and deliberate targeting of minorities. Its strategists were well aware that there was no love lost between the KRG and the minorities of Sinjar and Ninewa plain. In specifically attacking, and in fact largely restricting its offensive to, the minority-rich regions under tenuous and contested KRG rule, it seems, IS has tried to test the latter's resolve to protect the minorities under its control. And, in all honesty, it must be said that the KRG has tragically failed in this responsibility.

The results of these developments for the different ethnic and sectarian groups in the disputed territories have been dramatic. Not only have large numbers of civilians been driven from their homes and deprived of their livelihood; many, in particular Yezidis, have been killed, enslaved, or disappeared. In the aftermath of the 2014 IS offensive and the 2017 referendum, moreover, new sectarian militias have been formed, or existing ones strengthened, leading to a further militarization of society, and further jeopardizing the chances for peaceful negotiated solutions to outstanding political conflicts.

The third plot twist in the region's history, as unexpected as it was dramatic, was, of course, the 2017 referendum on independence; here, too, the disputed territories and their inhabitants were a key factor. Article 140 of the 2005 Iraqi constitution had acknowledged the contested status of these territories, and called for a referendum asking the population living there what future status they wanted to have within Iraq. No such referendum was ever held, however. Instead, the competing actors claiming these territories (most importantly, the successive administrations in Baghdad and the Kurdistan Regional Government [KRG]) have sought to impose their will by military means, largely in disregard of the wishes of the local population.

Faced with objections about the timing of the referendum, Kurdish leaders would rhetorically ask why it should not be held, if not then. It cannot be denied, however, that this was the wrong referendum at the wrong time. Specifically, it would have had a far greater legitimacy if it had been preceded by the consultation of the people living in the disputed territories, as called for in the 2005 constitution, and by the ratification of the regional constitution.

It was the blatant disregard for article 140 of the constitution, in particular, that may have fatally undermined the legitimacy of the referendum, and gave Baghdad the perfect pretext for military intervention. By simply including all disputed territories under its control in the referendum on independence, the KRG appeared to assume the constitutional dispute about these territories as settled in its favor. Subsequently, Iraqi army troops, and, perhaps even more importantly, government-backed militias gathered under the umbrella of the Hash al-Sha'bi or "*Popular Mobilization Units*," brought virtually all the disputed territories back under the (nominal) control of Baghdad again. In the process, much of the political, diplomatic, and other gains the Iraqi Kurds had made since 2003 if

not 1991 was undone. At the time of writing, the disputed territories are still under – precarious – control of anti-Kurdish militias and central government troops; the status of their population (only part of which has returned following the ousting of IS) is no nearer a political solution than before.

Religion

The experience of the IS offensive has also had dramatic religious consequences for the region and its minorities. Here, too, it can be argued that this episode exacerbated tendencies that were already present, and visible, well before 2014. Undoubtedly, the most important of these tendencies is the violent sectarianization of social and political antagonisms. Soon after the 2003 takeover, Sunni Arabs, who had had a de facto privileged position in Saddam's (originally secular) Arab-nationalist Baathist Iraq, found themselves increasingly marginalized by the new political self-assertion of the Shi'ites, who constituted a numerical majority of Iraq's population. Soon, the Sunni Arab insurgency came to be articulated in Salafi-Jihadi rather than Arab nationalist terms. In fact, however, there are important continuities in ideology, tactics, and even personnel between Saddam's Iraq and IS.

I will discuss these continuities in more detail below; but there is also an important difference: under IS, violence was both more visible and less centralized than it was under Saddam. In part, its exercise has shifted in part from the state apparatus to society at large. Much like the warring factions in the 1990s war in ex-Yugoslavia, IS has quite deliberately tried to destroy the existing social fabric of the region under its control, in particular the neighborly relations between Sunnis and others. In turning villagers against each other, it attempted to create a homogeneous social and political space, while making members of the local civilian population complicit in their crimes. Moreover, and equally like some of the warring ex-

Yugoslav factions, IS has also resorted to the systematic use of ethnic rape as a weapon of war. I will return to this point as well.

The religious legitimization of IS's murderous (and indeed genocidal) policies has had profound consequences for the region's population at large. In the wake of the horrors perpetrated by IS in the name of Islam, some locals have started openly expressing doubts about the justice and even existence of God; others equally openly state that they have become, or always were, atheists. Most remarkable perhaps has been the rise of a new form of Zoroastrianism, which seems entirely unrelated to the known Zoroastrian communities in Iran and India.¹ A number of Kurds have shown themselves willing to distance themselves from Islam (a faith they explicitly call "*Arab*"), but reluctant to proclaim themselves atheist; hence a certain vogue has emerged to claim adherence to the ancient Iranian religion of Zoroastrianism. In Sulaimaniyah, a Zoroastrian temple has opened, where fire rituals are performed on a regular basis; and local bookstores display various books on Zoroastrianism, mostly translated from Persian, ranging from academic studies to small catechism-like collections of verses from the Gathas, the most ancient texts of Zoroastrianism.

In the absence of reliable qualitative data, it is impossible to establish on what scale these developments have taken place; but conversations with representatives of various segments of the local population suggest that the impact of the IS offensive on local religious consciousness has been considerable.² All of these activities are tolerated, and indeed actively encouraged, by the KRG,

---

¹ For more details, cf. Edith Szanto, "*Zoroaster was a Kurd!*" Neo-Zoroastrianism among the Iraqi Kurds. *Iran & the Caucasus* 22 (2018): 96-110; in fairness, it should be noted that local self-proclaimed Zoroastrian spokespersons fiercely contest Szanto's findings.

² Interviews, Sulaimaniya, Erbil, Duhok, October 2018.

which passed law no. 5 in 2015, the so-called "*Minority Rights Law*," in support of religious diversity. It is probably no coincidence that this law was passed in 2015: in its apparent embrace of societal pluralism, the KRG clearly indicated its distance from IS, and from Sunni political Islam more generally; but simultaneously, it reaffirmed its own hegemony, in passing a law allowing for greater societal diversity rather than broadening real political participation.

Gender and Sexuality

The third dimension in which the region's society has been profoundly affected by the recent upheavals is that of sexuality. As the courageous work of 2018 Nobel Peace Prize laureate Nadiya Murad has made abundantly clear, sexuality has become a major instrument of war during the IS onslaught. This applies particularly dramatically to the Yezidis. During the 2014 assault on Sinjar, thousands of Yezidi women were captured and sold into (sexual) slavery. IS propagandists openly, indeed defiantly, posted video footage of auctions of Yezidi women on the internet, to the horror of liberal sensibilities.

Behind these propaganda efforts or techniques of self-advertisement, however, a very specific and deliberate ethno-political strategy seems to hide. The IS leadership appears to have been very well aware that the Yezidis' sense of collective honor, and indeed identity, is located in their women, and to have acted on this knowledge. In 2007, a Yezidi girl had been lapidated to death for allegedly eloping with a Sunni Muslim boy. This episode was recorded on mobile phone by several of those present; on the internet, it went viral, and gave rise to a serious escalation of local jihadi actions specifically targeting Yezidis, most importantly the August 2007 truck bombing in Qahtaniya, which left some 500 Yezidis dead.

Clearly, the jihadists from among whom IS also emerged quickly realized that women's sexuality was not only an object for Yezidi collective identity, but also a powerful instrument for Sunni political mobilization. IS's genocidal policies towards Yezidis, and in particular towards Yezidi women, that is, have been driven by well-informed political calculations rather than by any premodern or irrational religious zeal.

These and other tactics of war and techniques of rule suggest that organizationally, IS owes rather more to Baathism than to Islam. Much has been made of IS's real or alleged roots in Wahhabism, and of its alleged inspiration by medieval theologians like Ibn Taymiyya; on closer inspection, however, its differences with both jump to the fore. Unlike Wahhabism, IS embodies a revolutionary Islam that is unwilling to compromise with existing powers; and unlike Ibn Taymiyya, IS has shown itself merciless towards POWs and non-combatants, especially women and children. Its successes were less the result of the zeal and invincibility of its warriors, as their propaganda would have it, than of the systematic use of intelligence and information as a weapon (as Saddam's Mukhabarat and other government and party agencies had done). Simply put: whereas Baathism was Stalinism with an Arab face, IS is Baathism with an Islamic face.

There have also been some unexpected consequences of IS's (and others) using sexuality as a weapon, however. Wars tend to reinforce dominant views of masculinity, femininity, and sexuality; but this has not necessarily happened in the case of the various conflicts in which the Kurdistan Region has been involved in recent years. Among local youths, the traditional role model of the peshmerga, as embodying the ideal of Kurdish masculinity and a willingness to die for the fatherland, appears to have lost much of its former appeal. Today's peshmerga are no longer mountain

warriors fighting for a sacred national cause, but an urban-based professional militia.

To some extent, this declining prestige of the traditional Iraqi Kurdish peshmerga is compensated by a (tacit or openly professed) sympathy for PKK-oriented guerrillas, like those of the YPG in Rojava. Particularly following their spectacular defeat of IS at Kobani, one may hear (at times grudging) expressions of admiration for their ideologically driven heroism, and for their open challenges to existing societal norms. Among these, famously, are norms of gender and sexuality, witness the proud publicizing of female guerrillas and even of a "*gay battalion*" in Rojava.

More importantly, however, and perhaps more surprisingly, one may observe a massive demilitarization among youngest generation of Kurds in Iraq. Thus, in the runup to the 2017 referendum, among the thousands of (mostly male) youngsters cheering president Barzani, few if any had done anything like military service, or even basic military training; and few if any would have been willing or able to actually defend the fatherland in combat. Instead, one may witness the development of what has been called "*protest masculinity*," in which existing ideals of masculinity (notably, as embodied in the figure of the peshmerga) are replaced, or contested, by new ones. The most visible symbol of this protest masculinity is undoubtedly the much-publicized phenomenon of the "*Kurdish dandy*," who in the midst of economic crisis, political and religious conflict, and protracted war, has sought refuge in the depoliticized cultivation of personal aesthetics. One may brush off this phenomenon as bourgeois or marginal; but the fact that it has occurred at this stage, I think, points to broader societal changes. Likewise, the fact that women like Nadia Murad openly speak of their plight, and speak out against sexual violence, may be an indication that existing norms of gender and sexuality are changing. Although these

changes are and will be fiercely contested, there are reasons for a cautious optimism in this respect. One indication of these changes may be the recent statement by the supreme spiritual council of the Yezidis, issued in April 2019, which declared that victims and children of ethnic rape would be welcomed by the Yezidi community.

Conclusion

Although none of the underlying problems have been resolved by the ousting of IS and the gradual warming of relations between Baghdad and Erbil, the regional and national elections held in the autumn of 2018 gave rise to some moderate hopes for a renewal of the country's political process. Iraq's new president, former PUK member Barham Salih, had more clout in Baghdad than did his predecessor Fuad Massum, and had good relations both with Ali Abdul Mahdi, Iraq's new prime minister designate, and with the influential Shi'ite parties. In the Kurdistan Region, elections were held for the regional parliament, though not for a new regional president. Following widespread accusations of massive fraud, the results were rejected by all parties except the KDP and PUK; but the regional elections do seem to have had the positive effect that the KRG appears to have developed a more accommodating stance towards the Baghdad government. At the time of writing, however, it remains to be seen whether this new dynamic will lead to any real improvement. There is a serious risk, of course, that both in the region and in the country as a whole, patterns of corruption and inefficiency that have developed over the past decade and a half will remain in place. Relations between neighbors have been negatively, and possibly durably, affected by IS rule; and the strengthening of partisan militias with a winner-takes-all mentality in the disputed territories further reduced the prospect of a civilian political process to solve their outstanding problems. It is this militarization of political claims, exacerbated by the more recent rise of smaller local militias, that poses the biggest threat to a civilian

political settlement, reached in a spirit of compromise and mutual accommodation, not to say trust. But pessimism and quietism do not seem viable options in the present context.

© Kosar Othman Amin

Dr. Michiel M. Leezenberg

Born 1964 in Groningen, Netherlands. Studied classical philology, philosophy, and linguistics at the Faculty of Philosophy of the University of Amsterdam. Ph.D. in 1995. Ass. Professor of Philosophy at the University of Amsterdam. In 1992, he was an election monitor in the first regional elections held in post-Saddam Iraqi Kurdistan. He has spent long periods of field research among the Kurds, and published numerous articles on the society, politics, economics, and cultural and intellectual history of the region.

© Kosar Othman Amin; ÊzîdiPress; Osman private

The Yezidi genocide and the UNSC genocide investigative mission Iraq

Hakim Qasim Osman

Since the beginning of my life I was introduced both to the Yezidi and Sinjar societies as an active person and a public figure when it comes to solving and taking care of my people issues, despite my work as a lawyer and later a judge and many other social and professional works. I always tried to provide time for my people and their issues. When catastrophe struck in Shingal on August 3rd 2014, I tried to stay in touch with the people who fled to the mountain Sinjar and also those who took refuge in the Kurdistan Region.

Genocide evidence recorded

I tried to take care of their issues and requirements, worked to identify what happened in Shingal as a genocide, recorded evidence, started with friends to apply for an NGO of Yezidi Human Rights Lawyers in order to be able to further enhance our help for Yezidi genocide victims and make the world know what happened to us. Our humanitarian and legal assistance is increasingly supported by international organizations like the Global Justice Center in New York or a good number of human rights professors in Europe to name but a few. We are grateful for any help we can get in order bring the perpetrators of this horrible genocide crime against the Yezidi to international justice.

UNSC testimony Nadia Murad

A turning point for better worldwide understanding and sympathy for the plight of the Yezidi people was reached when Nadia Murad, a kidnapped, abused, raped and tortured student of Cocho (Koço) in Sinjar, could brief the UN Security Council on 16 December 2015 on the issue of human trafficking and conflict. It was the first time in history that the Security Council was ever briefed on human trafficking. Nadia Murad was one of more than 6,700 Yezidi women taken prisoner by the Islamic State Iraq, was held as a slave in the

city of Mosul, beaten, burned with cigarettes, and raped when trying to escape, and was finally able to flee after three years in captivity. In September 2016 Nadia Murad was appointed the first Goodwill Ambassador for the Dignity of Survivors of Human Trafficking of the United Nations Office for Drug Control and Crime Prevention (UNODC). The US Attorney Amal Clooney characterized before the UNODC the genocide, rape, and trafficking by ISIL as a "bureaucracy of evil on an industrial scale", and described it as a slave market that is still active today.

UNSC investigative team

One year later, on 21 September 2017, the Security Council requested under Resolution 2379 (2017) unanimously the creation of an independent team to help in holding ISIL (Da'esh) accountable for its crimes in Iraq. The Secretary-General was asked to establish an independent investigative team to support domestic Iraqi efforts to hold IISIL (Da'esh) accountable.

Karim Asad Ahmad Khan appointed head of team

United Nations Secretary-General António Guterres on 31 May 2018 announced the appointment (SG/A/1806-BIO/ 5091) of Karim Asad Ahmad Khan of the United Kingdom as the Special Adviser and Head of the Investigative Team. His instructions are to support Iraqi efforts to bring ISIL (Da'esh) to justice by collecting, preserving, and storing evidence in Iraq of acts that may amount to war crimes, crimes against humanity and genocide committed by the terrorist group.

In the meantime, Mr. Khan was with his entourage already in (northern) Iraq for some 20 days in September 2018, had contacts

to Iraqi authorities and of the KRG/KRI but not with representatives of Yezidis.

Requests of the Yezidi to UNSC investigative mission

In order to assist this important UN Security Council genocide investigation mission Iraq, we request the following:

- 1) Representatives of the Yezidi are to be consulted directly by that UN genocide fact-finding mission and their voice has to be heard accordingly.
- 2) Yezidi have to be granted the right to submit criminal evidence in this regard, which we have already started to collect up to a substantial amount.
- 3) A number of ca. 3,700 Yezidis who are still taken hostage by ISIL (Da'esh) groups and held as slaves are to be released without any condition and immediately.
- 4) The crimes committed against Yezidi shall be internationally and formally recognized as genocide.
- 5) The perpetrators shall also and finally be indicted at the International Criminal Court ICC in The Hague.
- 6) More than 40 Yezidi mass graves in the Sinjar (Shingal) should be excavated as soon as possible and the victims analyzed for DNA profiles and relationships.
- 7) Thousands of Yezidi refugees who are currently in camps like Dohuk in the Kurdistan Region Iraq should be given the possibility to give evidence freely and independently.

Addressing international legal problems

Moreover, special legal problems bringing persons who are accused of having committed or contributed to genocide against the Yezidi should be dealt with by the Un Security Council investigative team in a special way. While the „*full sovereignty*“ of Iraq has to be respected, as determined in the mentioned UN Security Council Resolutions, a more comprehensive mechanism with the mandate of the UNSC mission seems appropriate and necessary to hold all perpetrators of crimes against Yezidi accountable. The main reason for that is, that Iraq does not have legislation to try war crimes, crimes against humanity and genocide and is not a member to the Rome Statute of the International Criminal Court (ICC), adopted 1998 and entered into force on 1 July 2002. So far, current trials and prosecutions of ISIL (Da'esh) fighters have been conducted solely under Iraq's counter-terrorism law and the proceedings have been characterized by human rights violations, including extrajudicial killings, torture and a lack of due process for the accused. Whereas, we agree with numerous international legal experts, that the accused will have to be tried explicitly for genocide too conducted in line with international human rights standards. For these future trials will be viewed as legitimate and credible according to international law of the world community.

Sexual violence to be recognized as genocide

Furthermore, we agree with international appeals of human rights activists for a binding UN resolution which fully acknowledges rape and other forms of sexual violence as an act of genocide. It is important not to treat the sexual violence crimes against Yazidi women and girls separate from the genocide, rather, they are an integral part.

Finally, ISIL (Da'esh) has employed all five prohibited acts

detailed in the 1948 UN General Assembly Genocide Convention, entered into force on 12 January 1951. In particular crimes against a people, its religion, culture and civilization, and above all against weakest victims in a society like women, children and the elderly.

72 cases of Yezidi genocide in Ottoman past

Yezidi hat been already victims of genocide 72 times in past Ottoman history. They survived. Now they are threatened with extinction again under fake pretexts that they would be infidels and have no holy book. Which is both utterly untrue. They were singled out for slavery, torture and mass-execution by barbarians who picked intentionally an innocent, defenseless, peaceful small people as a fatal warning to others either to submit to their barbarism or to face death. In this regard the Yezidis remain a symbol of humanitarian survival of a small people. I am confident, that the Yezidi will recover again, as they do since hundreds of years, and that they will survive. Yet, only with international help.

Right of return into ancient Shingal habitat

Currently, the Yezidi are still threatened with extinction. They have a strong unbroken will and the determination to overcome. However, the Yezidi refugees must be allowed to return to the Sinjar (Shingal) in the future and continue their culture and civilization there. It would be a disaster for them if the majority of them would have to go into exile and into diaspora for instance in Europe. If that would happen, the Yezidi would lose their roots. These historic roots are in their ancient habitat. And there, the culture and civilization of the Yezidi shall survive.

Thank you.

© Kosar Othman Amin

Hakim Qasim Osman LL.B.

Born 1952 in Sinjar Nineveh, Iraq. Studied law at Mosul University and business management at Manchester University (online). Business management diploma 1984, LL.B. 1992. Worked 25 years as lawyer and judge mainly in Sinjar and Sulaimaniyah. First Yazidi judge of Iraq appointed by the late President Jalal Talabani. Retired July 2018. Member of Kurdistan union of judges since 2007. Founder Sinjar benefit association 2003. UK training course criminal investigation 2010.

© Kosar Othman Armin; Kozad Ahmed private; the mont.

Minimum requirements reconciliation Kurds and Arabs of Iraq

Kozad M. Ahmed

Oppressed minorities

Iraq, as a multi ethnic country ruled by despotic regimes, since its foundation in 1921 has always been faced with the opposition of the oppressed minorities, the most prominent of which was the Kurdish opposition that often developed into armed conflicts.

Arab „Iraqism“

The regimes that ruled Iraq were fundamentally formed by Sunni Arab elites with nationalist ideologies, even in the time of the monarchy, although less harsh. The regimes have always tried to create and impose a common consciousness of “*Iraqism*,” i.e. a unified Iraqi identity among the Iraqi’s, however, due to the Arab nationalist background of the regimes; by this Iraqi identity an Arab identity was meant. Thus, being an Iraqi meant being an Arab, which was reflected in education, politics, culture and all other important aspects of the Iraqi State. Instead of tighten the ties; this enlarged the gap between the components of the society. Naturally, such policies resulted in counter-effects.

Rewriting history of „Iraq“

The approaches by which the regimes tried to reach its goals were diverse, but had in common negligence of the history and culture of the “*others*,” rewriting – actually changing – the history of “*Iraq*,” and emphasizing on the past glories of only the Arab-Muslim nation as the only nation of Iraq in past and present.

Territorial claims

The significant point here is that as a fruit of these policies, the regimes were successful in creating the concept of one Iraqi soil along history among the Arab communities of modern Iraq. Since Iraq is an Arab country in the state ideology, thus the whole soil of Iraq also belongs to the Arab nation. The problem starts here; as long as the Arabs of Iraq think that the whole territories of modern

Iraq belong to this Arabian Iraq, no territorial claims by the Kurds will be tolerated or understood. Accordingly, no compromise can be reached.

Cultural and territorial rights of the Kurds

In the western democratic models, the countries have reached better agreements with the minorities by acknowledging their cultural and territorial rights. Thanks to the concepts of equality, freedom and rule of law the dangers of separatism and territorial collapse have been disappeared.

© Kosar Othman Amin

Dr. Kozad M. Ahmed

Born 1967 Baghdad, Iraq. 1989 B.A./B.Sc. Arts & Archaeology, University of Baghdad. 1993 M.A. & 2012 Ph.D. Assyriology, University of Leiden, The Netherlands, Thesis: The Beginnings of Ancient Kurdistan, A Historical and Cultural Synthesis (c. 2500-1500 BC). Ass. Prof. and Head of Archaeology Department University of Sulaimani UoS. Topics: Historical and cultural beginnings of ancient Kurdistan. Leading Kurdish archaeologist. Numerous studies, books and articles on ancient origins of Kurdistan.

© Kosar Othman Amin; Doha Institute for Graduate Studies; Ferdinand Hennerbichler

Rethinking Iraq as framework

 Haider Saeed

Iraqi Kurdistan independence referendum

Much has been written about the crisis in Iraqi Kurdistan and the independence referendum conducted by the Kurdistan Regional Government (KRG) in September 2017, with most discussion focused on the structural element without highlighting its nature as a systemic crisis, and not simply a crisis of one or several elements of the system. The structural element is certainly one of the aspects of today's crisis. However, the crisis has intensified in all its aspects, and as such sustaining the system requires serious structural reform.

2005 Constitution

The relationship between the Federal Government in Baghdad and the KRG is set forth by the Iraqi Constitution of 2005, but without a common understanding or clear formula, each party making do with an implicit and undeclared understanding.

Transitional phase to independence

Enjoying a special status since 1991, the Kurds have continued in a transitional phase towards the establishment of the foundations of an independent Kurdish state.

The Arabs (and the Shiite political elite in particular) believe that this formula was hastily drawn up under US pressure, despite an incomplete vision of how the political system was to take shape. As a result, the strategy of the Shiite political elite has been to modify this system was working.

Centralism with specific region (Kurdistan)

Specifically, the Shiite elite sought for the federal system in Iraq not to involve an integrated federal state as in the United States or Germany, but rather a centralized state with a specific region (Kurdistan) given a special status. They also wished to narrow down what they considered to be “*gains*” won by the Kurds in a rushed moment.

Considered a failed 2005 formula

Consequently, any departure from this formula, and any attempt to modify it, likely will entail its collapse. Any Arab attempt to narrow what is considered a failed 2005 formula of the Constitution, advanced by Kurdish politicians, will provide an excuse for a Kurdish call for independence.

Transitional versus permanent

On the other hand, if independence seemed natural to Kurdish politicians, who considered the 2005 Constitution to be transitional, the Arabs saw in this endeavor a reversal of a contract that they considered to be permanent (albeit allowing for modification), however transitional in the short term.

Contract of 2005 not sustainable

Here, exactly, is the systemic crisis that I am talking about: the contract formed in 2005 was not sustainable. It could not be continued because both parties sought to move beyond its framework, and the end result has been the absence of common understanding, a package of unified mutual assurances, and public confidence.

Need for formula change

This paper argues that it is no longer possible to maintain this same formula for governing the relationship between Baghdad and Kurdistan, in light of the Kurdish effort over the past year and after the referendum, attempting to return to the moment before the referendum, the status quo ante, as if nothing happened. Such a path would only reproduce the crisis.

Kurds and Arabs to rethink Iraq as framework

I think that all Iraqis, Kurds and Arabs, need to rethink adherence to Iraq as a framework, not just at the level of political arrangements, which are certainly important, but also at the level of "*trans-political nexuses*". One could possibly say here: "*national nexuses*", but I am afraid that this might be understood as intending the dissolution of the Kurdish national feeling, and diminution of their nationhood within a supposed Iraqi nationalism. My intentions are here to build cultural nexuses and shared narratives for Kurds and Arabs, as Iraqis.

Kurdish referendum crisis

The referendum crisis has revealed the depth of Kurdish division regarding the idea of the Kurdish State; the debate is not so much on the principle of establishing a Kurdish State, but it is all about details (leadership, uniting the security forces and bureaucracy, authorities and its distribution, etc).

New debate looking into foundations of entire system

In my estimation, there was a public Kurdish feeling that what happened was not a failure in a step, but rather a failure of the whole package of policies and power relations. Therefore, I trust that it is necessary to launch a public Kurdish debate, not solely confined to politicians, but including intellectuals, academics, civil activists and others. Debate must review what has happened in a spirit of radical critical inquiry, and look into the foundations of the entire system.

As an Arab intellectual, it is difficult to know beforehand the outcome of Kurdish public debate about the referendum crisis. One of the chronic problems in Arab-Kurdish relations is a perception that Arabs are not interested to learning about the internal Kurdish debate.

This explains the paucity of translation of material from Kurdish culture to Arabic, aggravated by a culture of Arab-centrism that has dominated Iraq, and informed the cognition of its elites.

Given that Arab-Kurd relations are devoid of public dialogue between intellectuals and elites, whereby both might review the foundations of modern Iraq, to then build together a common if not unified discourse, allowing for differences, it is normal that both sides entertain contradictory narratives of their common history. Instead, Kurdish-Arab dialogue is limited to political negotiations – largely informed by politicians and their interests and ambitions.

© Kosar Othman Amin

Dr. Haider Saeed

Born 1970 in Najaf, Iraq. Studied 1988-1992 in college of Arts in Baghdad University, Ph.D. Linguistics 2001. Works as scientist at Arab Center for Research and Policy Studies in Doha, Qatar. Editor-in-chief of the *Siyasaat Arabiya Journal*. Contributed to the "National Report on Human Development in Iraq" 2008 and 2014. Author of: *Social Sciences Iraq* 2008, *end of National State's Culture* 2009, *Arab Shia* 2019. Main research interests: Iraq and its divided societies.

FOR ACADEMIC AND PRIVATE USE ONLY!

International Conference "*The Future of the Kurds*"

FOR ACADEMIC AND PRIVATE USE ONLY!

The Future of the Kurds

داهاتووی کورد
مستقبل الأكراد

First joint international Forum
University of Sulaimani and
Polytechnic University of Sulaimani

İsmail Beşikçi Hall – The New Campus of the Sulaimani University
9th and 10th of October 2018

CONFERENCE CONTRIBUTIONS

Edited by
Ferdinand Hennerbichler

Sulaimani University Press
2021

ناوهڕۆک

CONTENT

پیشهکی

رضا حسن حسین ..... ل 4

کورد لهبهردهم بژاردهکانی داهاتوودا
فیردیناند هینەر بیشلەر ..... ل 7

ههلبژاردهکانی داهاتووی کوردهکان له سوریا
هۆمەر شیخموس ..... ل 197

ئێران و کورد
ئهمهد ئەسکهندهری ..... ل 219

کۆچی بهکۆمهڵی گهنجان و داهاتووی کورد
میلیتا ئهیچ سونزیچ ..... ل 240

لحل القضية الكوردية في سوريا
سربست نبی ..... ل 259

کیفیه بدهۆ الاباده الایزیدیةو اسبابها والتکلیف القانونیه لها
القاضي قاسم اوسمان ..... ل 274

LEGAL IMPRINT

Published in the Kurdistan Region of Iraq by Sulaimani University Press, The New Campus, Kirkuk Main Road, PO Box: 334, 46001 Sulaimaniyah, Kurdistan Region / Iraq, Tel.: 00964-770-7136519.

© 2021 University of Sulaimani Press, KRI
All rights reserved
First edition 2021

Cover: Karwan Abdullah Muhammad, UoS, Media Department
Layout: Karwan Abdullah Mohammed, Ferdinand Hennerbichler
Translations, proofreading and corrections (Kurdish, Arabic): Abdol Hamid Hosseini MA
Cartoons: © Ako Ghareb 2014, academic painter, Sulaimaniyah, KRI
Copyright © photocredits: If not stated otherwise: UoS/SPU

Published as eBook in Sulaimaniyah, Kurdistan Region Iraq, 2021

How to cite this publication:

Hennerbichler, F., Ed. (2021). The Future of the Kurds. مستقبل الأكراد

، داهاتوی کورد . First joint international Forum University of Sulaimani and Polytechnic University of Sulaimani. İsmail Beşikçi Hall – The New Campus of the Sulaimani University, 9-10 October 2018. Conference Contributions. Sulaimaniyah: University Press, eBook, Kurdistan Region / Iraq. ISBN 978-9922-20-835-0.

© Kosar Othman Amin

PREFACE (Sorani, Arabic)

پروفیسوری یاریددهەر دکتۆر رضا حسن حسین

سەرۆکی زانکۆی سلیمانی

PREFACE Arabic

قامت جامعة السليمانية (UoS) وهي أقدم جامعة في إقليم كردستان بالاشتراك مع جامعة السليمانية التقنية (SPU)، بتنظيم المنتدى الدولي الأول تحت عنوان (مستقبل الكورد)، بإشراف السيد وزير التعليم العالي والبحث العلمي الدكتور يوسف غوران، في يومي 9 و 10 أكتوبر 2018، في قاعة (اسماعيل بشكجي) في الحرم الجامعي الجديد لجامعة السليمانية.

تعتبر هاتان الجامعتان مؤسستان أكاديميتان وثقافتان متقدمتان في مدينة السليمانية، عاصمة الثقافة في إقليم كردستان ومدينة النضال الكوردي من أجل الحقوق والهوية الوطنية.

وتحت الإشراف المباشر للسيد رئيس جامعة السليمانية الأستاذ المساعد الدكتور رضا حسن حسين والسيد رئيس جامعة السليمانية التقنية الأستاذ المساعد الدكتور نالان فريدون، اللذان أوليا اهتماما بالغاً بهذا الموضوع الحساس في هذه المرحلة، من المنظور الأكاديمي والبحث العلمي، وأن يُلقى الضوء على كيفية تحديد مستقبل باهر لأمتنا، واليوم يجب على الجامعات أن تقوم بأداء دورها الفعال في تجميع الكُتّاب والمختصين والخبراء في مجال المسألة القومية.

ولهذا الغرض نجد اليوم العديد من الشخصيات الأكاديمية والثقافية وخبراء السياسة الدولية لمنطقة الشرق الأوسط شاركوا في هذا المنتدى الدولي وقدموا محاضراتهم وحواراتهم البناءة، ومنهم: د. فيرديناند هينز بشلر، أحمد طبقچلي، د. ميليتا، أحمد أسكندر، ميشيل ليزنبرگ والعديد من المختصين والشخصيات الأخرى من خارج كردستان، والخبراء في مجال القضية الكوردية وآخرين من الباحثين والمختصين من داخل كردستان.

تستطيع هذه الحوارات والبحوث العلمية أن تلعب دوراً مهماً في توعية الجيل الحاضر والأجيال القادمة لأمتنا وأن تكون دافعا لوضع خارطة طريق لتحقيق جميع الحقوق القومية لأمتنا، ومن المحاور المهمة للمنتدى، الحديث عن مسألة كركوك الذي تطرق إليه الدكتور يوسف غوران والذي يتضمن إضافة إلى بُعدة السياسي بُعداً رمزياً قومياً، وتعود جذور القضية من الناحية التاريخية إلى بدايات تأسيس الدولة العراقية حين ظهور النزعة القومية العربية الحديثة في أواسط القرن الماضي وعمليات التعريب وطمس الهوية الكوردية، وظهورها كمشروع فكري سياسي، ووصولها إلى القمة في سنوات حكم البعث في العراق.

وفي الختام نقدم شكرنا الجزيل إلى جميع المشاركين في هذا المنتدى الدولي وإلى منظمي المنتدى، متمنين للجميع دوام التقدم والازدهار.

کورتیهک:

ریفراندۆمی سه‌ربه‌خۆیی کوردستانی عێراق له ٢٥ی ئهیلولی ٢٠١٧ دا له لایهن مه‌سه‌عود بارزانییه‌وه (سه‌رۆکی پێشوو یه‌ڵبژێردراو بۆ هه‌ریمی کوردستانی عێراق که ماوه‌ی سه‌رۆکایه‌تییه‌که‌ی له ٥/١٣ / ٢٠٠٥ وه بۆ ٨ / ١٩ / ٢٠١٥ بوو) راگه‌یه‌ندرا، که ئامانج له‌م ریفراندۆمه‌ بناغه‌یه‌که‌ نه‌بوو بۆ بانگه‌شه‌کردنی دهلته‌تییکی سه‌ربه‌خۆی کورد له‌ باکوری عێراق له‌ داهاتوییه‌کی دیاریکراودا. به‌ئێوه‌ ئامانج لێی به‌هێزکردنی پێگه‌ی رامیاریی ناوخۆیی خۆی و هه‌روه‌ها هی ئه‌و سه‌رکرده‌ رامیارییه‌ دیارانه‌ی بنه‌مائه‌ی بارزانییه‌ کان له‌ ناو پارته‌ی دیموکراتی کوردستانی عێراق دا بوو، که له‌ ئێستادا حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستانی عێراق به‌ریوه‌ ده‌بن. ریفراندۆمه‌که‌ بوو به‌هۆی قوولبونه‌وه‌ی کێشه‌ ده‌ستوریه‌کانی عێراق و هه‌روه‌ها پرسه‌ گه‌رنه‌که‌ یه‌کلایه‌نه‌کراوه‌کانیش؛ له‌ سه‌رووی هه‌مووشیانیه‌وه‌ بارو دۆخی " که‌رکوک " و " ناوچه‌ کێشه‌ له‌سه‌ره‌کان " که له‌ ٢٠٠٥ وه بێ نه‌نجام ماونه‌ته‌وه‌. کورده‌کانی عێراق ده‌سه‌لاتیکی فراوانیان له‌ " که‌رکوک " و به‌ریژه‌ی له‌ ٤٠٪ ئه‌و ناوچه‌ کێشه‌ له‌سه‌رانه‌یان له‌ده‌ست دا، که پێشتر کۆنترۆلیان کردبوو. له‌ به‌ره‌ی ناوخۆیی و هه‌ریمییدا له‌ نیوان لایه‌نه‌ کورديه‌کاندا جه‌مسهرگه‌یری و دۆژمنایه‌تی سه‌ری هه‌ڵدا و هه‌ره‌شه‌ی دووباره‌ دووکه‌رتبونه‌وه‌ی حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستانی بۆ دوو به‌ریبه‌رایه‌تی و جیا جیا، هه‌روه‌ها قوولبونه‌وه‌ی قه‌یرانی دارایی به‌رده‌وامی حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستانی لێکه‌وته‌وه‌. له‌ رووی جیۆستراتیجیه‌یه‌وه‌ پێگه‌ خۆشه‌که‌ر بوو، بۆ ئه‌وه‌ی کۆماری ئیسلامی ئێران له‌ رێی میلیشیای شیعه‌ی سه‌ر به‌ئێرانه‌وه‌، هه‌ژمونی خۆی له‌ عێراق و ئه‌ودیوی عێراق تا ده‌ریای ناوه‌راستی رۆژه‌ه‌لات زیاتر فراوان بکا، له‌ کۆتایه‌شدا که‌ بایه‌خی له‌وانی تر که‌متر نییه‌: هه‌روه‌ها بوو به‌ هۆی چڕبوونه‌وه‌ی چه‌ندین قه‌یران له‌ رۆژه‌ه‌لاتی ناوه‌راستی و ئاسیای ناوه‌راستی (٢).

سهره داوهكان:

كوردهكان، ئيراق، توركييا، سوريا، ئيسرا ئيل، عه ره بستانى سعووڊى، وولاتانى كندا، ميسر، روسيا، نه ته وه يه كگر تو وهكان، ويلايه ته يه كگر تو وهكانى ئه مريكا، يه كيتى ئوروپا، هاوپه يمانيتى باكورى ئه ئه سىيى (ناتو)؛ ئه گه رهكانى داها توو:

كوردهكانى عيراق له ئه ئه ستادا له نائاراميه كى قوولدان، دابه شبوون بو دوو به ره: به ره ي به لى و به ره ي نه خيز، كۆمه لگه كه يان گوشه گير بووه و دابه ش بووه، يان قايلبوون به " تارمايى"؛ " داها توويه كى پارچه پارچه بو" (جووست هيلتهرمان 2016 و 2018). ئه وان قوربانى زه بر، بى هيوايى و نا ئوميدى بوون، به وه ي كه له لايهن جيهانه وه دووباره پشتيان تيكرا، هه وه ها كهوتنه سه سه ركو نه كردنى يه كتر بو ليكدانه وه ي هه له مه تر سى داره كانيان و ئه نجامدانى كرده وه ي ناپاكيى. جاريكى تر خو پيشان دان و ناره زايه تى له لايهن چالاكوانه خو به ده سه ته وه نه ده ره كان كه داواى ديموكراسيى و دادپهروه رى كۆمه لايه تىيان ده كرد سه ريه ه لدايه وه. هه ره وه كه له 2011 دا ها ولاتيه گه نه جكان دوچارى كوشتن ها تن (3). مه تر سى ها تنه ئاراي شه رى ناوخو ها ته كايه وه. پرووناكى هيواي " كوردستانى سه ره به خو" رووى له كزبوون كرد. تر سه كان ده ربه ره ي ئالوزبوونى گرژ بيه كان، دابه شبوون و روودانى پيك دادانى چه كدارى نو ئ زوربوون.

رېفراندۆمه كه ي 25 ئه يلولى 2017 بو سه ره به خو يى، كه له لايهن مه سه عود بارزان بيه وه را گه يه ندر، له رۆژه لاته ناوهر است چه ندين ته نگژه ي به داواى خويدا هينا. سه ره نه نجام كوردهكانى عيراقيش 40% ي ئه ناوچانه يان، كه پيش رېفراندۆم له باكورى عيراق كو نتر و لايان كردبوو، له ده ست دا. ئه ناوچانه ي وهك ئه مرى واقع كه له سه ره تاي نه وه ده كانى سه ده ي رابردوودا تا راديه كى ديار يكراو گه ريندر ابوونه وه بو ژير ده سه لاته كورڊى، كه نزى كه ي چاره كه سه ده يه ك پيشتر بوو؛ به شه وه ي فيدرال بيه كى ديار يكراو، ئازادى خو به رتو به ردى هه ر يمايه تىي (هيلتهرمان و فانتا پى 2018): " نسكو يه ك له به شه يكى ميژوودا" (4).

پنکرا بۆ پینگهی هاوبه‌شیکیی بچووک. رووسیا دهیهونیت رۆلئیکی جیاواز ببینیت، وهک سه‌رۆکی نوویی جیهان له سۆنگه‌ی کشانهوه‌ی به‌ریوبه‌رایه‌تییه‌ی ئه‌مه‌ریکا به سه‌رکر دایه‌تییه‌ی دۆنالد تره‌مپ له هه‌ریه‌که له رۆژ هه‌لاتی ناوه‌راست و ئاسیای ناوه‌راست. ئیرانی ئیستا (کۆماری ئیسلامی ئیران) بۆ جاریکی تر کورد هه‌کانی که له بارودۆخیکیی ناهه‌مواری جیۆستراتیجیدا بوون به‌جیه‌هێشت و لهم رێگه‌یه‌شه‌وه بۆ یه‌که‌مه‌جار له مێژوودا دوو ئامانجی گه‌وره‌ی به‌ده‌ست هینا که پینکه‌هاتبوون له :

جله‌وگیر کردنی به‌شیکیی گه‌وره‌ی باکوری عێراق و به‌ده‌سه‌ته‌ینانی هه‌ژموون به‌سه‌ر سه‌رچاوه‌ گازی و نه‌وتیه‌کاندا له باکور له سه‌ر هیله‌ بازرگانییه‌ گرنگه‌کانی رۆژ هه‌لاتی زاگرووس. ده‌سته‌کوته‌ی گرنگی دووه‌می بریتی بوو له بنیاتانی پردیکیی زه‌مینی راسته‌وخۆ له ئیرانه‌وه به‌ناو کوردستانی عێراقدا (به‌گشتی له باشووره‌وه) له زنجیره‌ چیاکانی شاخی شه‌نگاله‌وه (٧) له باکوری رۆژئاوای موسله‌وه و ئه‌ودیویه‌وه، له ریی هاوپه‌یمانه‌ سه‌ربازی و رامیاریه‌کانیه‌وه له سووریا و لوینان ، ته‌نانه‌ت تا سنوری ئیسرائیل و ده‌ریای ناوه‌راستی سپی که ناوبراوه به "هیلالی شیعی"، که له که‌نداوه‌وه درێژ ده‌بێته‌وه تا رۆژ هه‌لاتی شام (٨) .

گه‌مه‌ی پۆکه‌ری تورکیا له‌رووی جیۆستراتیجیه‌وه بۆ جله‌وگیر کردنی – که‌رکووک

تورکیا به‌رده‌وامه له داگیرکارییه‌ سه‌ربازییه‌کانی له باکوری عێراق و هه‌ریه‌می کوردستان و فراوان کردنی هه‌ژموونی خۆی له ریی هیزه‌ هاوشیوه سه‌ربازییه‌ تورکه‌مانیه‌کانه‌وه، که لهم دوا یاندا دامه‌زاون و له ژیر هه‌یمه‌نه‌ی ته‌واوی تورکه‌کاندایه‌، که ئه‌نقهره‌ سالی ٢٠١٤ بنایتی نا و بانگه‌شه‌ی ئه‌وه‌ی ده‌کرد، که مافه‌ قانونیه‌کانی که‌مینه‌ تورکه‌کان له باکوری عێراق ده‌پاریزیت. تورکیا دوو ئامانجی جیۆگرافی و ستراتیجی هه‌یه‌:

یه‌که‌م به‌ده‌ست هینانه‌وه‌ی بالاده‌ستی له کیشمه‌کیشی مێژوویی له سه‌ر که‌رکووک و هه‌ریه‌ ده‌وله‌مه‌نده‌که‌ی به‌نه‌وت (٩) ، که ئیمپراتۆریه‌تی عوسمانی له جه‌نگی

جیهانیی یهکههدا له دهستی دابوو، لهسه مهتا دا بۆ بهریتانیای مهن، دواتریش بهمهستی دهستپوره دانه سهربازییهکانی و ههیره شه ئاسمانییهکانی و داگیرکارییهکانی و به ناچاری دروستکردنی چهند ناوچهیهکی بهر بهست که تورکیا دهسه لاتی بهسه ریاندا ههبنیت به دریزایی ۳۰ کیلۆمتر له دهریای ناوهر استهوه تا زاگرووس و سینگۆشهی تورکیا، عیراق و ئیران و لیز بینهوه تا سهنگهرهکانی پ.ک.ک. (پارتی کرێکاری کوردستان)، لهچیاکانی قهنديل له ناوچه سنوورییهکانی دراوسیهکانی له باشوور، له باکوری سوریا و عیراق. ئامانجهکانی ئهنقهره (پان سهروکی ئیستای نهخوازای؛ رمجهب تهیب ئوردوغان) بریتین له پالیشتیکی دنیان له بانگهشهکانیان له بالادهستبوونیان له نیو ههریمایهتییهکانیان و پاراستنی دهسه لاتی تهشهسههههوه تاکره مویانهکهی. پاشان چی روودهات، ههیشتا ناروونه، بهلام وادههکهوئیت که بارودۆخهکه بههرو ویرانکاریی زیاتر ههنگاو دهئیت.

دواین ههژموونی سهربازیی تورکیا له باکوری ئیراق : سهردهاوهکان :

تورکیا له ۱۹۸۶د بنکهی سهربازیی خوی له ناوچهی ئامیدی ههیشههوه (N 43°29'14", E"33°05'37) له پاریزگای دهوک له نزیک سنووری تورکیاوه و بوونی ئهم یهکه سهربازییهی تورکیا له خاکی بیگانهدا دهگهڕینهوه بۆ چهند ریکهوتتیک و دریزه پیدانیان له لایهن رژییمی ئهو کاتهی سهدام حوسینهوه . ئهمهش ریگهی به ههیره تورکهکان ههتا تا دژی ههیره چهکاره کوردهکان بجهنگن (بهتایهتی ههیرهکانی پ.ک.ک. پارتی دیموکراتی کوردستان) ههروهها دریزه به ههیرهکانی بدات به قولایی ۳۰ کیلۆمتر له ناو سنووری عیراقدا. له دای لابرینی سهدام حوسین، به نزیکهیی سهرحهه شیههکان و حکومهته یهکگرتوههکانی بهغدا به لایهنی کهمهوه به نووسراو داویان له تورکیا کردوه تا سوپاکهی له عیراق بکشینهوه و ئهنقهره تا کاتی نوسینی ئهم راپۆرته بیباک بووه. ههروهه که بهغدا بوونی ئهم یهکه سهربازییه تورکیانه لهسه خاکی عیراق به ناقانونی له

قهلهم ههدات، که به بیانوی ئهو ریکهوتنه میژوو بیه بهسەر چوانه‌ی که پیشتر له گه‌ل سه‌دام حوسین دا کردوویانه، سه‌هرای ئه‌وه‌ی که به پینی قانونی نیوده‌وله‌تیی به ناقانونی له قه‌له‌مدراوه، به پیش‌ئیکردنی مافه‌کانی مرۆف تومه‌تباریان کردووه (١١). بنکه‌ی سه‌ربازی تورکی له ئامیدی له ئیستادا نزیکه‌ی ١٠ تانک و چه‌ند توپه‌او ئیژیک و نزیکه‌ی ١٠٠٠ سه‌ربازی ئاماده له خۆی ده‌گرئ. له مانگی ته‌موزی ١٩٩٢ شه‌وه، تورکیا هه‌روه‌ها بنکه‌ی ده‌زگای نه‌ینی له ئامیدی دامه‌زراندووه .

٢٠٠٣/١٩٧٧ : " هیزی چاودیری ناشتی" له کۆتایی شه‌ری ناوخۆی کورده‌کاندا ١٩٩٧/١٩٩٤ وه‌فدیک بو پاراستنی ناشتی به ناوی " هیزی چاودیری ناشتی" پیکه‌ئینزا ئه‌رکی سه‌هرکی بریتیی بو له سه‌پاندنی ئاگر به‌ست له نیوان هیزه کوردیه‌ی رکا به‌ره‌کانی باکوری عیراق (به‌ش‌ئیه‌کی سه‌هره‌کی: یه‌که‌م پارته‌ی دیموکراتی کوردستان، دوهم یه‌کیتی نیش‌تیمانی کوردستان). ئهم ده‌سته کلاو شینانه پیکه‌اتبوو له ٤٠٠ که‌سی ناشتی پاریزی به‌هیز، که‌به فه‌رمی له لایهن ئه‌فسه‌ر و چاودیره‌ تورکه‌کانه‌وه سه‌ر په‌ر شتی ده‌کران، به‌لام پله و دۆسیه‌یه‌کان تایه‌ت بوون به‌ تورکه‌مان و ئاشوریه‌ ناوخۆیه‌یه‌کان، که به نزیکه‌یی له ٨٥ ٪ هیزه‌ تورکه‌مانیه‌یه‌کانیان پیک ده‌هینا. هه‌له‌سه‌نگاندن بو ئه‌رکی " هیزی چاودیری ئاسایش" کرا و ده‌رکه‌وت تا راده‌یه‌ک دژیه‌که. تورکیا ئه‌رکه‌که‌یانی به سه‌رکه‌وتوو دانا چونکه ده‌وریکی بالایی هه‌بووه له کۆتایه‌هینان به‌شه‌ری ناوخۆی کورده‌کاندا. له به‌رامبه‌ردا سه‌هر کرده رامیاریه‌یه کورده‌کان، وه‌فده‌که‌یه‌یان به‌وه تومه‌تبار کرد که راهینان به میلیشیای به‌ نه‌ژاد ئاشوریه‌یه‌کان ده‌که‌ن، تا یارمه‌تی تورکه‌کان بدن له په‌لامار دانه‌کانیان و سیخو ریکردنه‌کانیان دا. هه‌روه‌ها کورده‌کان نیگه‌رانی خۆیان ده‌بری که که‌مینه‌ تورکه‌مانه‌کانی عیراق (به نزیکه‌یی له ٥ ٪ دانیش‌توانه‌که‌ی) به پشتیوانی تورکیا داوای سیاسیی و خاوه‌نداریتی زه‌وی، له دژی کورده‌کان له شاره‌کانی موسل و که‌رکووک به‌رز ده‌که‌نه‌وه (١٢).

له ساڵی ۲۰۱۴ و هه‌روه‌ها چه‌کی قورسیشی هاورده کردوه. پاساوی ئه‌نقهره ئه‌وه بووه، که پنیوستی به پاراستنی هه‌ریه‌که له سنووره‌کانی له‌گه‌ڵ عێراق و هیزه‌کانی له دهره‌وی نامیدی که نه‌گه‌ری هێرشێ (میلیشیا تیرۆریسته‌کانی " دهولتهتی ئیسلامی" (داعش) دا هه‌یه.

له ساڵی ۲۰۱۴ دا به یارمه‌تی تورکیا له باکوری عێراق "لیوا تورکمانییه‌کان" پیکه‌پێزان. که خۆیان وه‌ک " میلیشیای تورکمانی عێراقی ده‌بینن" وه به‌شیکیشن له (هه‌شده‌ی شه‌عبی) شیعی، ژماره‌ی ئه‌ندامانی هیزه‌کانیان له ئیستادا و له‌لایهن هیزه‌کانی ناسایشی (۱۳) حکومه‌تی هه‌رمی کوردستانه‌وه به ۳۰۰۰ پیاو به‌راورد کراوه (قه‌بلێندراره). "لیوا تورکمانییه‌کان" بانگه‌شه‌ی ئه‌وه ده‌کهن که پارێزگاری له که‌مینه‌ تورکمانییه‌کان ده‌کهن به‌تاییه‌تی له که‌رکووک، ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌ر پنیوستیش بوو هیز به‌کار ده‌هینن.

ساڵی ۲۰۱۵/۲۰۱۶ دوا‌ی گه‌فتوگۆی نیوان تورکیا و هه‌ریه‌که له حکومه‌تی هه‌رمی کوردستانی عێراق له هه‌ولێر و وه‌زاره‌تی به‌رگری عێراق له به‌غدا، تورکیا له ناوچه‌ی شاخاوی "باشیک" له نزیک موس‌ل بنکه‌ی سه‌ربازی تری دامه‌زراندوه. تورکیا هه‌ولیداوه به‌رژوه‌ندییه‌ نیونه‌ته‌وایه‌تییه‌کانی له "باشیک" به‌پارێزیت؛ له کاتیکدا که له شه‌ریکی سه‌ختدا بوون له دژی میلیشیا تیرۆریسته‌کانی "دهولتهتی ئیسلامی" که ئه‌وکاته له لووتکه‌ی ده‌سه‌لاتیدا بوو.

"پنشه‌مرگه" (۱۴) رۆلێکی یه‌کلاکه‌ره‌میان له گرتنه‌وه‌ی موس‌ل و پاراستنی که‌رکووک دا بینی. به‌رزایی "باشیک" گرنگیه‌کی ستراتیجی هه‌یه، له و روویه‌وه که میلیشیایاکی داعش له وێه نازوقه‌ی بۆ چه‌کداره‌کانی دا‌بینه‌کرد و هه‌روه‌ها له تورکیاوه دزه‌ی پنده‌کردن به‌رمو ئوروپا. به‌لام له لایهن هیزه‌کانی "پنشه‌مرگه‌ی" کوردییه‌وه راوه‌دوونران و پینشه‌وه‌ی بکشنه‌وه له داگیرکردنی هیزه‌ تورکییه‌کان. له لایه‌کی ترمه‌ به‌رزاییه‌کانی باشیک له رووی ستراتیجیه‌وه وه‌ک چه‌ند رینگایه‌کی گرنگی په‌وه‌ندیی کردن به کورده‌کانه‌وه له باکوری سووریا هه‌ژمار ده‌کرا، که

سوپای تورکیا دهیوئیت دهستی بهسهردا بگرت. له م دوایانهدا، له سالی ۲۰۱۶ دا تورکیا بهشیوهیهکی فهرمی رهمندیی پیبهخسرا تا دوو ختیهتگای راهینانی سهربازی به شیوهیهکی کاتی له "دوبهردان" و "باشیک" له نزیك موسل جیگیر بکات. نهمش له لایهن ههریهکه له حکومهتی ههریمی کوردستان له ههولیر و وهزارهتی بهرگری عیراق له بهغداوه ریگهی پیدرابوو. زیاتر له ۱۰۰۰ پیاوی تر لهم بنکانهدا دانران بهشیوهیهکی فهرمی پیگه و نازناوی راویژکاری سهربازیان ههیه و دهییت راهینان به هیزه ناوخبیهکانی عیراق بکهن له شهرهکانیاندا له دژی داعش. له ههمان کاتیشدا ئامانجی راگهیاندراوی تورکیا بریتیهی له: دابینکردنی پاریزگاری سهربازی بو کهمینه تورکهکان له کهرکووک و ههروهها پالپشتیکردنی ههژموونی ستراتیجی تورکیا له ناوچهکهدا. کاردانهوهکان بو ئهم ههولهی تورکیا بهشیوهیهکی وورویژنهر و له رووی سۆزهوه به ههستیاری ماونهتهوه. کوردهکان که شهري دهست تیوهردانه گهشهسهندوهکانی تورکیا له حکومهتی ههریمی کوردستان له باکوری عیراق دهکهن، نهغمره بهوه تومتهبار دهکهن که کهمتر گرنگی به راهینانی هیزهکانی دژی تیرۆریزم له عیراق دهوات، به بهراورد بهوهی که زیاتر گرنگی به دهرگا ههوالگرییه سهربازیهکان و بههیزکردنی بهرگری کهمینه تورکیهکان له کهرکووک دهوات له ریگهی میلیشیایکانی خویهوه، تورکیاش نهمه رهمتهکاتهوه. له پاش رووخانی دهولتهتی ئیسلامی له ناوچهی موسل، بهغدا ههرزوو چهندن جار داواوی له تورکیا کرد، تا دهستهجهی هیزهکانی بکشینیهتهوه. تا ئیستا نهغمره بهم داواپانهوه پابهند نهبووه، مشتومری ئهوه دهکات که پیویسته راویژکاره سهربازیهکانی له عیراق بیاریزیت. له کۆتایی سالی ۲۰۱۷ دا سوپای تورکیا دهستیکرد به بنیاتنانی بنکهیهکی ستراتیجی له "سیرۆ"، که بهنزیکیهیی له ۱۵۰۰ سهرباز و تانک و توپخانهی قورس پیکهاتبوو و فرۆکهی جهنگی له بهرزایی سیرۆ له ناوچهی "برادۆست" له ناوچه سنورییهکانی ئیوان عیراق و ئیران و بارهگای سهرکردایهتی (پ.ک.ک.) که له چیاکانی قهندیله و زۆر ئیپانهوه دوور نییه. پارتی کریکارانی کوردستان شانبهشانی کوردهکانی

ناوخوای برادۆست له دژی نوێترین پرۆژهی سهربازی تورکیا له دهروهی خاکی خۆیدا دهجنگن. ئەم هۆزه بهشیوهیهکی باو له بهرامبەر پارتی دیموکرتی کوردستان پینگیهکی سهر بهخۆیان ههیه ، که باڵادەستن بهسەر سنوری ههریمایهتی و بارزانییهکاندا که له ولاتانی دراوسێی بارزانهوه هاتوون. گۆرانکارییهکانی ئەم دواییانه :

له ناوهراستی مانگی کانوونی دووهمی ۲۰۱۸ ههیزهکانی تورکیا له دواى چهند شهڕیکی درێزخایهن له گهڵ بنکهکانی پارتی کریکارانی کوردستاندا به شیوهیهکی فراوان له ناوچهکانی برادۆست کشاونهتهوه. وا دهردهکهویت که لهم دواییانهدا دهزگا نهپینییهکانی تورکیا دهستی به بنیاتنانی بنکهیهک له ههولێر کردبێ و له رینگهپهوه ههولێ داوه بهرچاو پروونیهکی بهسەر ههموو پیشکهوتنه سهربازی و رامیاری و کۆمه‌لایهتییهکان له ههریمی کوردستانی عێراقدا هه‌بیت.

هه‌لمه‌ته سهربازییه بهردهوامه‌کانی تورکیا له بهرامبەر سه‌هنگهره‌کانی پارتی کریکارانی کوردستان له حکومهتی ههریمی کوردستان ۲۰۱۸ به پشتبەستن به ئامارو داتا‌کانی ههیزه‌کانی ئاسایش و حکومهتی ههریمی کوردستانی عێراق.

روونکردنهوهی نه‌خشه‌که : به پێی زانیارییه بهردهسته‌کانی ئیستای ههیزه‌کانی ئاسایشی ههریمی کوردستانی، له ئیستادا تورکیا نزیکه‌ی (۵۰) په‌نجا بنکه‌ی سهربازی له چهند شوێنیکه‌ی جیاواز له باکوری عێراق و ههریمی کوردستان دا ههیه ، هه‌ر وه‌ک به‌ روونی دیاره له هه‌لکاریه‌که‌دا، که زۆربه‌یان ده‌که‌ونه باشوره‌وه، له نیوان موس‌ل و سنوری سوریا هه‌تا رێه‌وی سنوری سیم‌ا‌ل‌کا له رێه‌وه به‌رزه‌کانی رووباری دیجله. بنکه سهربازییه‌کانی تورکیا- هه‌روه‌ک له وینه‌کادا باز نه‌یه‌کی به‌ده‌وردا هاتووه له باکور له خاکی کوردستانی عێراق دامه‌زراون و هه‌مووشیان ده‌که‌ونه نزیک سه‌هنگهره‌کانی پارتی کریکارانی کوردستانه‌وه؛ که ئەمانیش بنکه‌کانیان ده‌که‌ونه چپا‌کانی قه‌ندیله‌وه له باشوری سیده‌کان له نزیک سنوری نیوان عێراق و ئێران‌ه‌وه، هه‌تا ناوچه‌کانی باکوری

حکومەتی هەریمی کوردستانی عێراق له چوار چێوهی ئامههیبه و زاخۆ. له کۆتای مانگی ئاداری ۲۰۱۸ هیزهکانی تورکیا دهستان کرد به شالایکی سهربازی فراوان که هیشتا به شیوهی پیتی ئینگلیزی (۷ به درێژایی ئهو ناوچه سنوورییه فراوانانهی که نهستههه بگههه شاخهکان بهردهوامه ، له ناوچهی بهردینی (ئانادا) له پارێزگای ههکاری له تورکیا ههتا سیدهکان له ناوچهی سۆران له ههریمی کورستان و دوورتر تا باشور و قههیدیل که بنکهکانی پهکهکهی لێیه، دهکهوێته سهر سنووری عێراق و ئیرانهوه له باشوری رێگای "هامیلتونی" (۱۵) ستراتیجی ، که له ههولیرهوه درێژ دهبیتهوه به 'رهواندز' تا شاروچکهی سنووری حاجی عومهران و پیرانشههر له ئیران . مهودای هیزه سهربازیهکانی تورکیا فراوانه و پیکهاتوه له (۴۰۰۰۰) مهتری دووجا نزیکهی زیاتر له ۴ هیکتار .

نمونهی روونکردنهوهیهک بۆ بنکه سهربازیهکانی سوپای تورکیای له باکوری عێراق و له مانگی ۷ ی ۲۰۱۸ له ههریمی کوردستان.

ههروهها ههزه سهربازیهکانی تورکیا دهیانهوئیت شوین پئی خویان له ناوچه شاخاوییه ستراتیجیهکانی سیدهکان که دهکهوئیه سنوری ئیران و عیراقهوه قایم بکهن ، ههروهه کچۆن یهکه سهربازیهکانی له ریگهی ههلیکۆپتهرموه وهه " سیکۆرسیکی " رهوانهی شاخهکانی کوردستانی عیراق کردوه ". ههروهها سهربازه تورکهکان بۆ ئهوه ناوچهیه هینراون .له نویتترین جموجۆلیاندا ، ههزه داگیرکههکانی تورکای دهیویست له چیاکانی قهنذیل چواردهوهری سهنگههکانی پارتی کریکارانی کوردستان بگرن و بنکه سهربازیهکانیان بروخینن . ئاماژه به شهری سهخت کراوه .ههردوولا بانگهشهیه سهرکهوتن دهکن . ئههجامههکانی ئهه پینکدادانه سهربازیهیه ئهه دواییانه ههیشتا دیارنییه و جوتیاره کورده عیراقیههکانی ناوچه شاخاوییهکان ههست به نیگههانییهکی بهردهوام دهکن سهبارته به روودانی شهری نوئی له نیوانیاندا و بهرکهوتنیان .ههروهها مشتومریکی توند و ههلهکشاو ههیه سهبارته بهوهی کئی ریگهی هاتن و بوونی سوپای تورکی له باکوری عیراق و ههریمی کوردستان داوه(١٦) .

جهنگ له پیناو کههکووک دا

کههکووک بهردهوام روئیکی گهوهری بینیهوه، له ریفرااندۆمی کوردهکان دا بۆ سهربهخۆیی نهژادیی و خۆ بهریوهبردن (١٧) له ٢٠١٧دا بهردهوام وایان لیدهروانی، که بۆ داهاتوویان کللیک بیته . شاریکی فره نهژاد/ زمان و خاوهن رهگ وریشهیه وولاتی نیوان دوو رووبارهکه (ئههههه "Arrapha") (١٨) و کۆمهله دانیشتوانهکانی کورد، عهههه، تورک و دانیشتوانه مهسیحیههکان و ههروهها کهمینهکانی تریش .

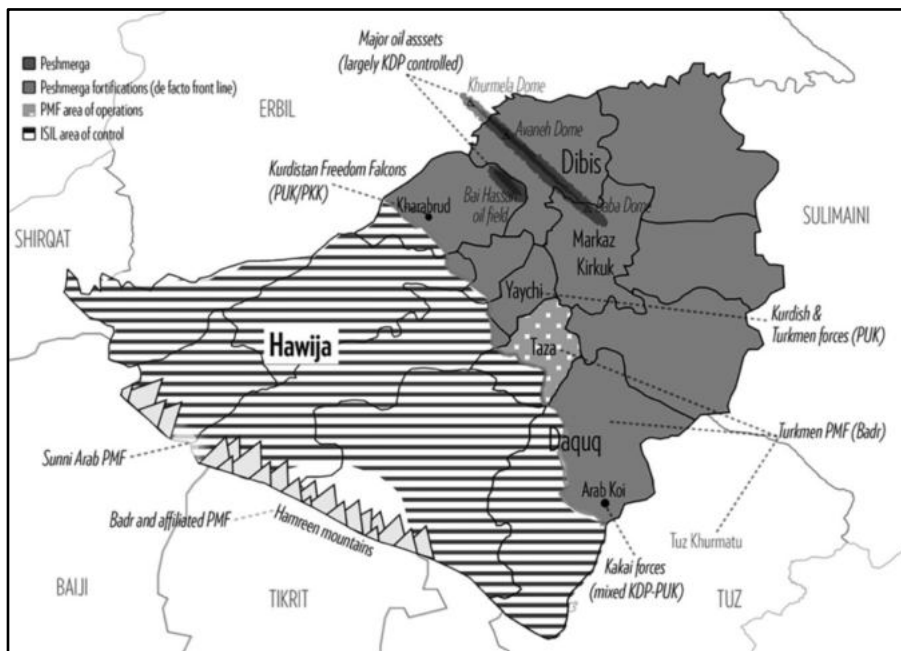
کههکووک له ٢٠١٤دا بهشپوهیهکی فراوان کهوته ژیر رکینی ههزههکانی پینشههگهوه (که زۆرینهیان سههه به ی. ن. ک. بوون) له دواي زنجیره شهریکی سهرکهوتوودا له دژی میلیشیای تیرۆریستی دهولهتی ئیسلامی، که ههزههکانی

بارزانی پیشکەش کرد. به شیوهیهکی بنهڕهتی پیشنیاڕیان کرد که رێفراندۆم بۆ ماوهی دوو سآل دوا بخریت تا بتوانن له کۆتاییدا له گهڵ بهغدا به رێکهوتنیکی ئاشتی بگهن.

وینهی پروونکاری دووم : نهخشهی کهرکووک پێش نهوهی دووباره له لایهن هیزهکانی پێشمهرگهوه به دهست بهینزیتهوه، که پێشتر تێدا له ناوچهکانی باکور و ناوهندی شار هههنا (له کاتییک ناوچهکانی باشوری ههویجه ههشتا له ژیر دهستی گروه تیرۆریستییهکانی داعش بوون، که لهم دوا یانهدا چۆلیان کردبوو)، دهسه لآت داربوون. نیری کاگهستن ئینستیتیوتی رامیاری گشتی جیهانی.

ههر یهکیک له "جاک کۆبیس" وهک نوینهری تایبهتی سکر تارییهتی گشتی " نهتهوه یهکگرتوو هکان و "بالیۆزی بهریتانی له عیراق" فرانک بهیکهر" و

بالیۆزی ئەمەریکی "دۆگلاس سیلیمان Douglas Silliman"، و نوینەری تاییهتی ئەمەریکی له "هاوپهیمانی دژی داعش" له دانیشتنی دووهمدا بهشداریان کرد. بریت مەگگۆرک، سەرکردهی عێراقی کوردی له لایەن "لیژنە یه‌ئێزاردنی بآلو ریفراڤۆم" به شیۆهیهکی ره‌سمی پێداچونه‌وه‌یان بۆ ئەم پلانه ناوهندیه نیۆدهولتییه کرد، دەرکهوت که له رووی رامیاریهوه لاواز بوو، به‌لام داواکه‌یان رهنده‌کردهوه. وورده‌کاریه‌کانی رهنده‌کرده‌وه که له پێگهی ئلیکترۆنی کۆمیسۆنه‌وه بوونی نه‌بوو (٢٤). میدیای کوردی به‌یاننامه‌یهکی "نوسینگهی راگه‌یانندی ئەنجومه‌نی بآلو ریفراڤۆم" یان له ١٤ / ٩ / ٢٠١٧ دا بآلوکرده‌وه که راگه‌یاندا : "له ٢٥ ی ١٩ دهنگی خه‌لکی کوردستان بۆ دامه‌زراندنی ده‌ولته‌تی کوردستان به‌ئێ ده‌بیت" (٢٥). مه‌سه‌ود بارزانی له سه‌رجه‌م کۆبونه‌وه‌کانی پێشوو له زاخو ووتیه‌تی که هه‌ر دو‌اخستنیکی پێکه‌ینانی ده‌ولته‌تیکی کوردی سه‌ربه‌خۆ به‌ بێ بوونی دلنایایی جیگهی قبۆلکردن نییه. له چاوپێکه‌وتنیکیدا له‌گه‌ڵ رۆژنامه‌ی به‌ریتانی "زی گاردییان The Guardian" ٢٢ ی ئه‌یلوولی ٢٠١٧ بارزانی بۆ دو‌اخستنی ریفراڤۆم، مه‌رجیکی پێشوخته‌ی هه‌بوو، ئه‌ویش بریتیبوو له‌وه‌ی که "نه‌توه‌ یه‌کگرتووه‌کان چاره‌یه‌کی نیۆهندی له‌ گه‌ڵ نه‌خشه‌ی کارێک له‌کاتێکی دیایکراودا دابین بکات" (٢٦). بریت مەگگۆرک له‌ گه‌ڵ گه‌توگۆیه‌کی پێشوخته‌دا له‌ گه‌ڵ رۆژنامه‌وه‌انه‌کانی هه‌ولێر له ١٤ ی ئه‌یلوولی ٢٠١٧ دا دووباره‌ جه‌ختیکرده‌وه، که ریفراڤۆم رهنده‌کرده‌وه، روونی کرده‌وه که "نا مه‌نتیقییه" و له‌ کاتی خۆیدا نییه. (٢٧)

٢٢ ی مانگی ٩ ی ٢٠١٧: سێ رۆژ پێش (٢٨) ریفراڤۆمی سه‌ربه‌خۆیی کوردستانی عێراق (له هه‌ریه‌ک له هه‌ریمی کوردستان و ناوچه‌ کیشه‌ له‌سه‌ر مه‌کان وه‌ک که‌رکووک. سوپاسالاری ئێرانی ژهنه‌رال قاسم سوله‌یمانی، فه‌رمانه‌دی سه‌رجه‌م ده‌سته و تاقمه‌کانی) (قودس)، یه‌کینه هه‌ئێزێردراوه‌کانی سوپای شۆرشگێری ئێرانی (پاسداران)، زنجیره‌یه‌ک چاوپێکه‌وتنی سه‌ختی له‌ گه‌ڵ سه‌رکرده‌ کورده‌کانی عێراقدا ئەنجام دا. له لایەن به‌غداوه کۆتا ئاگادار کردنه‌وه‌یان

پیدرا، ئەویش "یان ملکهچی داواکار بیهکانی حکومەتی بەغدا دەبن یان دوو چاری بەرکەوتنی زەبری کوشندە ی سەربازی دەبنەو (تەنانەت لە لایەن هێزە میلیشیا شیعەکانی سەر بەئێرانیشەو) و هەموو شتیک لە دەست دەدەن، لە نیویاندا ئێرانی هاوبەشیان". دوا رستە ی " لە دەست دانی هەموو شتیک " (لە ۲۰۱۴ وە لە کەرکووکدا) رەفتاریکی نەرم بوو، لە ئیدوانەکانی ئێران. لە ۲۲ ی مانگی ۹ ی ۲۰۱۷ دا یەکەم چاوپێکەوتن لە گەڵ ژەنەرالی پەلە بەرز ی ئێرانی قاسم سلیمانی لە بارەگای سەرەکی مەسعود بارزانی لە مەسەیف سەلاحەدین لە نزیک هەولێر ئەنجامدرا، کە تێیدا سەر جەم نوێنەرەکانی پارتی دیموکراتی کوردستان و یەکیتی نیشتمانی کوردستان کۆکرانەو لە نیویاندا مەسعود بارزانی، هێرۆ ابراهیم ئەحمەد، باقیڵ تالەبانی، نیچیرقان بارزانی، کۆسەرەت رەسول و مەلا بەختیار، سلیمانی ئاگادار بوو لە وە ی کە عێراق، ئێران و تورکیا لە ژێر هێچ بارو دۆخێکدا ریفرا ندۆمی سەربەخۆیی کوردستانی بریار دراوی ۲۵ / ۱۰ / ۲۰۱۷ قبوول ناکەن و لێیان نا بورن. کوردەکانی عێراق هێشتا کاتیان لە بەر دەست دا بوو، بۆ پاشگەز بوونەو لە ریفرا ندۆمەکە، یان هەموو ئەو شتانه لە دەست دەدەن، کە بەتایبەتی لە ۲۰۱۴ - ۲۰۱۷ لە سەربەخۆییدا بە دەستیان هێنا بوو.

۲۶ / ۱۰ / ۲۰۱۷: سەرۆک وەزیرانی عێراق حەیدەر عەبادی رۆژیک پاشتر داوای لە کوردەکانی عێراق کرد یان ئەو هتا لە ریفرا ندۆم و ئەنجامەکانی پاشگەز دەبنەو، یان رێو شوینی توند دەگرێتە بەر، لە نیویاندا لێنر سینهو ی سەربازی. عەبادی رۆژیک دواتر زۆرینە ی دەنگی پەر لەمانی بەغدا ی بۆ پشگیری کردن لە گەر اندنەو ی کەرکووک و بیره نەوتەکانی بۆ ژێر دەسەلاتی عێراق بە دەست هێنا. وەزیرە کوردەکانیش لە کار دانەو میاندا بە شیۆمیەکی کاتی دانشتنی پەر لەمانیان بە جێهێشت.

۱۳ / ۱۰ / ۲۰۱۷: دۆنالد ترمپی سەرۆکی ئەمەریکا، سوپای شۆرشگیری ئێرانی بە ریکخراوێکی تیرۆریستی لە قەڵمەدا، لە بەر " پالێشتیان بۆ هێزی قودس لە سوپای شۆرشگیری ئێرانی " (۲۹) سزای دان، لە ئەنجام دا گەرژ بیهکانی

۳: پێویسته کیشه کراوهکانی نیوان حکومهتی ههریمی کوردستان و حکومهتی عێراقیی له ریی ئهو گفتوگۆیانه لهسه ر بنهمایهکی دهستووری عێراقیی چارهسهر بکری.

۴: نهتهوه یهکگرتووهمان و ویلایهته یهکگرتووهمانی ئهمهریکا بانگهێشت بکری بۆ جێبهجێکردنی ئهم خالانه.

۲۰۱۷/۱۰/۱۵ : رۆژی دهرچوونی بریارهکه له چهند شوینیک؛ دوکان:

ژهنهراالی ئیرانی قاسم سلیمانی جاریکی تر له دوکان(۳۴) له باکوری رۆژئاوای سلیمانی دانوستانی له گهل سههرکرده کورده عێراقیهکان دهکات ، ههر ومک له ۲۲ / ۱۰ / ۲۰۱۷ دا له مهسیف سهلاهدین ههریهکه له مهسعود بازانی ، ههیرۆ برههیم ئهمهد، باقیل تالهبا، نیچیرقان بارزانی ، کۆسرهت رهسول و مهلا بهختیار ئامادهی بوون، ئهم دانوستانانه به درێژایی رۆژهکه بهردهوام بوو ، له کۆتاییدا ههر یهکه له پارتی دیموکراتی کوردستان و یهکیتی نیشتیمنانی له سههر بهنامه پینج خالییهکه، که له رینگهیهوه دهیاننوانی کهرکووک بپاریزن، ریکهوتن. له کاتژمیر ۹ی شهویدا بهکاتی ناوخۆیی ههریهکه له نیچیرقان بارزانی له پارتی دیموکراتی کوردستان، مهلا بهختیار له یهکیتی نیشتیمنانی کوردستان، له دوکان کۆنگرهیهکی رۆژنامهوانییان سازکرد، سهروک وهزیرانی ئیستای حکومهتی ههریمی کوردستان نیچیرقان بارزانی ووتی "کوردهکانی عێراق نهبهردانه پارێزگاری له کهرکووک دهکهن و دلنیا دهبن له سههرکهوتنیان، ههر ومک چون له بهرامبهر سههدام حوسین سههرکهوتوو بوون . مه لا بهختیاریش دهربارهی دانیشتنیکی میژووپی سههرکهوتوو لیدوانی دا".

کهرکووک : ژهنهراالی سلیمانی پیش ئهم کۆنگره رۆژنامهوانیهی نوینهره کوردهکان، له گهل دهست و پیهوندهکهی دوکانی بهرمو کهرکووک بهجیهشت. له وئ له مالی تالهبا (بهرامبهر بینای پارێزگار) له کهرکووک له گهل ئاراس تالهبا برزای نزیکی کۆچکردوو "جهلال تالهبا" (۱۹۳۳-۲۰۱۷) ، ههر وهها له گهل فهرمانه ههریمییهکانی یهکیتی نیشتیمنانی کوردستان بۆ جاری کۆتایی

دانوستانی ئه‌نجام دا، له ساته‌کانی کۆتاییدا ئاراس تالهبانی هه‌ولی درێژکردنه‌وه‌ی مۆلمته‌که‌ی عه‌بادی بۆ ٧٢ کاتژمێر دا و به‌لێنی پێدرا که سوپای عێراقی و میلیشیا شیععه‌کانی سه‌ر به ئێران پێشڕه‌وی نه‌که‌ن بۆ ناوه‌ندی شاری که‌رکووک و رێ له‌ روودانی کاره‌ساتی مرۆیی به‌سه‌ر دانێشتوانه مه‌ده‌نیه‌یه‌کان و وێرانکردنی شارکه‌ بگرن. سلێمانی جه‌ختی له‌سه‌ر ئه‌وه‌ کرده‌وه که کورده‌کان ده‌بێت ملکه‌چی مه‌رجه‌کانی به‌غدا بن، ده‌نا دووچاری لێدانی سه‌ربازی ده‌بنه‌وه. سه‌نگه‌ر مه‌کان تووند بوونه‌وه .

که‌رکووک: دوا‌ی ئه‌و دانوستانه‌ی که تیکرای رۆژی ١٥ / ١٠ / ٢٠١٧ ی خایاند ، کوربه‌ گه‌وره‌ی جه‌لال تالهبانی "بافیل تالهبانی" رایگه‌یانده‌ (٣٥) له گه‌ل سه‌رۆک وه‌زیرانی عێراق گه‌یشتوون به‌رێکه‌وتنیک. بافیل تالهبانی روونی کرده‌وه :

حه‌یدمه‌ر عه‌بادی "داوی لێکر دووین بچینه دمه‌وه له به‌رامبه‌ر دا" هه‌یزه نیزامیه‌یه‌کان "ی سوپای عێراق تاک لایه‌نه ده‌ست نا گرت به‌سه‌ر "که‌رکووک" دا، به‌ه‌کوو بنکه‌ی فرۆکه‌وانی سه‌ربازی "ک ١" که‌له‌ رووی ستراتیجیه‌وه گرنگیه‌کی زۆری هه‌یه، و به‌شێوه‌یه‌کی هاوبه‌ش له لایه‌ن سه‌ربازه به‌ریتانییه‌کان و ئه‌مه‌ریکییه‌کان و له‌ نیویشیاندا "پێشمه‌رگه" بۆ ناوه‌ندیکی سه‌ره‌کی جه‌نگی دژی داعش فراون ده‌کریت. له‌ کۆتاییدا ئه‌م "رێگه‌ چاره‌ ناوه‌ندییه به‌ نرخه" ی پێشکه‌شی سه‌ر کردایه‌تی یه‌کێتی نیشتمانی کوردستانی کرد تا له سه‌ری رێکبه‌هون، سه‌ره‌نجام له ٥٠ سه‌ر کرده‌ی مه‌که‌ته‌ب سیاسی یه‌کێتی نیشتمانی کوردستان ٣٧ که‌سیان به‌م رێکه‌وتنه رازیبوون و واژویان کرد، به‌لام سه‌ر کردایه‌تی کورده‌کانی عێراق رته‌یان کرده‌وه (٣٧). سه‌ر کرده‌کانی یه‌کێتی نیشتمانی هه‌ریمی کوردستان، له‌ رووبه‌روو بوونه‌وه‌ی "هه‌یزیه‌کی سه‌ربازی گه‌ورمه‌تر و پێشکه‌وتوتر" و بۆ رێگه‌ گرتن له به‌ هه‌ده‌ر چوونی گیانی پێشمه‌رگه و زیانه مه‌ده‌نیه‌یه‌کان و زیانه لاوه‌کییه‌کان به‌ریاریان به "کشانه‌وه‌یه‌کی ستراتیجی" له که‌رکووک دا .

که‌رکووک: له کۆتاییدا بارودۆخه‌که به به‌ریه‌که‌وتنی سه‌ربازی گه‌یشته، ئیواره‌ی رۆژی ١٥ / ١٠ / ٢٠١٧ نزیکێ کاتژمێر ٨ ی ئیواره به کاتی ناوخۆ

(۳۷)، له باره‌گای سه‌بازی یه‌کیتی نیش‌تیمانی کوردستانی له که‌رکوک جی‌گره‌که‌ی قاسم سلیمان "عه‌قید ئی‌قبالیور" (۳۸) سه‌رکرده‌ی میلیشیای "قودس" ئه‌فسه‌ری سوپای شو‌رشگیری ئیرانی "قودس" که له پیناو که‌رکوک له عیراق دا ده‌جنگا، دوا مؤله‌تی ناگادار کردنه‌وه‌ی به سه‌رکرده‌کانی "پنشمه‌رگه" له یه‌کیتی نیش‌تیمانی کوردستان به‌خشی. ئی‌قبال پور کورده‌کانی خسته به‌رده‌م دوو بژارده‌وه: یان به‌ده‌سته‌وه دانی که‌رکوک به بی شهر، یان دۆراندنیکی سه‌رتا سه‌ری و "له ده‌ست دانی هه‌موو شتیک". سه‌رکرده‌یه‌تی یه‌کیتی نیش‌تیمانی کوردستان خیرا له گه‌ل "سه‌رکرده‌یه‌تی با‌لای کورده‌کانی عیراق" دانوستانیان کرد و به ئی‌قبال پوریان را‌گه‌یانده‌ که نه‌وان ده‌ست‌به‌رداری که‌رکوک نابن. پاشان سه‌رکرده‌ی هیزی چالاکیه‌کانی ئیران نه‌خشه‌یه‌کی که‌رکوک‌ی بو سه‌رکرده‌کانی یه‌کیتی نیش‌تیمانی کوردستانی بلا‌وکرده‌وه، را‌ی‌گه‌یانده‌ که هیرشه‌که ویرانه‌کهر ده‌بیت و له سنی قۆله‌وه ده‌بیت، به‌و ده‌برینه‌ی: "ئهمه نه‌خشه سه‌ربازی‌یه‌که‌مانه"، ده‌مانه‌وێت ئه‌مشه‌وه له سنی خاله‌وه لێتان بده‌ین: "لیره و لیره و لیره". ئی‌قبال پور راسته‌وخۆ دوا‌ی کۆبو‌ونه‌وه‌که له گه‌ل ده‌ست و پێوه‌نده‌که‌ی که له‌ئێ‌ویاندا "هادی ئه‌لعامری (۳۹)" و "ئهبو ئه‌لمه‌ه‌دی ئه‌لموه‌ه‌ندیس" (۴۰) سه‌رکرده‌ی میلیشیا شیعیه‌کانی سه‌ر به‌ئیرانی له عیراق له خو‌گرتبو‌و دانوستانه‌که‌ی به‌جیه‌نشت.

۱۶/۱۰/۲۰۱۷: نزیک‌ی کاتژمێر ۲:۳۰ خوله‌کی به‌یانی به‌کاتی نا‌وخۆیی، هیزه‌کانی سوپای عیراق و میلیشیا شیعیه‌ی عیراقی سه‌ر به‌ ئیران، به سه‌رکرده‌یه‌تی ئه‌فسه‌ره‌کانی لیواکانی "قودس" له‌سوپای شو‌رشگیری کۆماری ئیسلامی ئیران، وه "هیزه نیمچه سه‌ربازی‌یه تورکمانیه‌کان" که تورکیا پالپشتی ده‌کرد، له "هیرشیکی ریک‌خراو"ی سه‌ربازی له نا‌کاودا له ریی چهند چالاکیه‌که‌وه و له چهندین لاوه و له با‌کوری رۆژ‌ئاوا و باشور ده‌ستیان به هیرشکردنه سه‌ر که‌رکوک کرد. سنوور و مه‌ودای ئه‌م جه‌نگانه به‌شێ‌وه‌یه‌کی فراون ناروونه. به‌هۆی ئه‌و لێدوانه جۆراو جۆره دژ به‌یه‌کانه‌ی لایه‌نه شه‌ره‌که‌مان، وا ده‌رنا‌که‌وێت بتوانرێت هه‌لسان‌گاندنیکی کۆتایی بکری‌ت به ره‌چاو کردنی ئه‌و سه‌رچاوانه‌ی که ئیستا له به‌رده‌ستان.

هەر چۆنیک بێت لهم زانیارییه بیلایه‌نانهی خوارموه به‌شێوهیهکی رێژه‌یی پروون
ده‌رده‌که‌ون :

چه‌کی ته‌واو که پێویست بوو بۆ پارێزگاریکردن له کهرکووک، که له مه‌سه‌عود
بارزانی داواکراوو و به‌ئینی دابوو بگات ، نه‌گه‌یشه‌سه‌رکرده‌کانی "پێشمه‌رگه‌ی
(٤١) یه‌کێتی نیشتمانی کوردستان. هه‌روه‌ها به‌شێوهیهکی یه‌کجاری کهرکووک له
لایهن هێزه‌کانی (پ.ی.ن.ک.) وه‌ به‌ بێ شه‌رکردن به‌ جێ نه‌ هێلدر. نه‌بوونی
ناز و وقه‌ و کێبڕکی خراپی نیوان سه‌رکرده‌کانی "پێشمه‌رگه‌" له هه‌ریه‌که‌ پارتی
دیموکراتی کوردستانی عێراق و یه‌کێتی نیشتمانی کوردستان، که به‌شێوهیهکی
فراوان بوو به‌ هۆی نه‌وه‌ی له‌ رووی سه‌ربازیه‌وه کورده‌ عێراقیه‌کان له‌ ماوه‌ی
چه‌ند کاتژمێرێکدا و له‌ کهرکووک وه‌ده‌ربنرین .

کۆ و که‌ی " پێشمه‌رگه‌" له‌ کۆتاییدا له‌ به‌ره‌کانی پێشه‌وه‌ی کهرکووک و
ده‌ورو به‌ریدا کشانه‌وه‌، هێشتا جێگای مشت و مه‌ره‌ زانیارییه‌ به‌ده‌سته‌هاتوو مه‌کانیش
به‌ته‌واوی دژبه‌یه‌کن . به‌پێی سه‌رچاوه‌ بیلایه‌نه‌کان (٤٢) بێت، ره‌نگه‌ "پێشمه‌رگه‌ی
"پارتی دیموکراتی کوردستان به‌بێ ته‌قاندنی فیشه‌کیک له‌ دوو کێلگه‌ نه‌وتی " بای
حه‌سه‌ن " و " هه‌فانا" له‌ باکوری عێراق که له‌ ساڵی ٢٠١٤ دا ده‌ستیان به‌سه‌ردا
گرتبوو کشا‌بێتته‌وه‌. ئهم دوو بیره‌ نه‌وته‌ به‌ نزیکه‌ی له‌ سه‌ه‌دا په‌نجای نه‌وتی
حه‌کومه‌تی هه‌ریمی کوردستان به‌ره‌م دینیت واته‌ رۆژانه ٢٩٥٠٠٠ به‌رمیل نه‌وتی
خاوه‌ به‌ره‌م دینیت . " پێشمه‌رگه‌ی" پارتی دیموکراتی کوردستان ئه‌وکاته‌
ناوچه‌کانی باکوری رۆژئاوای وه‌ک شه‌نگار، باشیک و ناوچه‌کانی باکوری
رۆژئاوای موس‌ل که زۆرینه‌ی دانیشتوانه‌کانیان مه‌سیحی بوون به‌جیه‌پشت. دوا‌ی
ئهو‌ی هێزه‌کانی سوپای عێراقی شان به‌ شانی چه‌کداره‌ شیه‌عه‌کانی میلیشیای
حه‌شدی شه‌عبی " و تورکمانه‌کان به‌ره‌و پێش هه‌نگاویان نا، له‌ باکوره‌وه‌ به‌ره‌و
کهرکووک و ده‌ستیان به‌سه‌ر بیره‌ نه‌وته‌ سه‌ره‌کیه‌کان داگرت.

هه‌تا ئێستاش ئه‌وزانیارییه‌یه‌ سه‌بارته‌ به‌ پێکدادانه‌ سه‌ربازیه‌کانی باشوور و
ناوه‌ندی کهرکووک، یه‌کلاکهرمه‌وه‌ نین و دژبه‌یه‌کن. به‌ پێی زنجیره‌ی کاتیی

رووداوهمکان له پینگه‌ی راگه‌یاندنی " پرووداو" که سهر به پارتی دیموکراتی کوردستانه و بلاوی کردوتهوه و که له ژماره‌یهکی شایه‌تعالیان (٤٣) وهرگرتوهه، ئهم زانیارییه‌یه له خو ده‌گریت :

جهنگه‌کان : " شهری سهخت " له لایهن یه‌که‌کانی پیش‌مهرگه‌ی " ی.ن.ک" پشتر است کراوتهوه به تاییه‌تی له باشوری کهرکوک له " دوزخورماتوو" له سنووری داقوق تا "تازه" و ئهمه‌ش سهرچاوه‌ی تر پشتر استی ده‌کاتهوه، له زاری فهرمنده‌ی گهنجی یه‌کیتی نیشتمانی کوردستانهوه "رائید نیهاد" ووتویه‌تی خوی و هیزمکانی له "تازه" له به‌ردهم به‌رهو پیش‌چونی میلیشیا شایه‌کاندا بو ماوه‌ی چوارکاتمیر وهستاون و به‌رگریان کردوه . به‌لام له دواي ئه‌وه به‌ناچاری و له به‌رئه‌وه‌ی یه‌که‌که‌ی نازووقه‌ی لئیرراوه خویان به‌دهستهوه داوه.(٤٤)

به ئهو هۆکاره ناوخوییه سهره‌کیانه‌ی وهکوو کهم و کورتی نازووقه و دابه‌شبوون و کئیرکئی نیوان سهرکرده‌کانی "پیش‌مهرگه" (یه‌کیتی نیشتمانی کوردستان و پارتی دیموکراتی کوردستان به یه‌کسانی)، بوون به هوی ئه‌وه‌ی کورده غیراکیه‌کان له کۆتاییدا له رووی سهر‌بازیه‌وه کۆنترۆلی کهرکوک له ده‌ست بدن. سهرکرده‌کانی یه‌کیتی نیشتمانی کوردستان تا دوا فیشه‌ک پارێزگارییان له کهرکوک کرد و ژماره‌ی ئه‌وانه‌ی له شاره‌کان به‌ی شهر هه‌له‌هاتن چهندن؟، ناتوانریت به‌شیه‌یه‌کی یه‌کلاکه‌روه به پشت به‌ستن به‌و زانیارییه‌ی له به‌ردهستان، دیاری‌بکرتن .

لیدوانه‌کانی شایه‌تعاله‌کان جیی سهرنجن، به‌شیه‌یه‌که میلیشیاکانی "هه‌شدی شه‌عی" سهر به ئیران چهندین کاری قیزه‌هونیان نه‌جام داوه . یه‌یامنیری که‌نالی " پرووداو" (هه‌قیقدار نه‌محمد) رایگه‌یاند ، که به چاوی خوی له‌به‌شی دواوه‌ی سه‌یاره‌یه‌کی باره‌هلگرده‌ی جه‌سته‌ی ١٠ " پیش‌مهرگه‌ی " که له‌دواي ئه‌وه‌ی له کهرکوک له شهره‌کانی دژی "هه‌شدی شه‌عی" کوزرا بوون و هه‌مووشیان سهریان په‌ریندرا بوون بینیه‌وه (٤٥). پیش‌مهرگه له سهره‌تادا سهرسه‌ختانه به‌رگریکرد، به‌لام دواي زیانیکی گیانی زور و نه‌مانی نازووقه خوی به‌دهستهوه دا.

* تیبینی : ساتراپ : ساتراپهکان دهسه لاتداری ههریمهکانی سهر به ئیمرا توری میدییهکان و نهخه مینیهکان بوون و به هه بوونی جوړیک له سهر به خوویی و هک والی و پاشاکان خزمهتیان دهکرد.

هوشدار بییهکان له جهنگیکي ناو خوویی نوئ

شکستی خیرا و سهیری سهربازی له کهر کووک و ناوچه کیشه له سهه مکانی تریش بوو به هوی دروستبوونی جهنگیکي زار هکي سوزدار له نیوان سهه کرده کوردییه عیراقییهکاندا، به پلهی یهکه له نیوان پارتی دیموکراتی کوردستان و یهکیتی نیشتمانی کوردستان دا، که ههر یه که بیان نهوی تری به "ناپاکي گهوره" و "شکست" و "ریککهوتن له گهل دوژمن" تومهتبار دهکرد، بو نمونه له چاوپیکهوتنیکی تهله فزیونیدا له "رووداو" ههر یه که له "مهسرور بارزانی" کوره گهورهی مهسعود بارزانی و سهروکی "نهجمهنی ناسایش" ی حکومتی ههریمی کوردستان له ههولنر چهندکسهکی له "یهکیتی نیشتمانی کوردستان" که ناوی نههینان به "گهورهترین ناپاکي له سههدهمی میژووی هاوچهرخی کوردیدا"، "بهخشینی کهر کووک" به حکومتی عیراق و میلیشیای هشدی شهعی و ... فرۆشتنی خاکی کوردستان "تومهرتبار کردوه. ههروه ها ووتی دهبیت" دادگای نهتهوهی "نهوکهسهانهی که ناپاکیان نهجم داوه دادگایی بکات و بریار له سهه چارهنوسیان بدات". بلاوکهراوهی نادیار له میدیای پ.د.ک.وه بلاودهکرانهوه که تیباندا داوای دادگاییکردنی کهسایهتییه رامیارییه بالاکانی ناو ی.ن.ک.ی دهکرد، نهگه تاوانبار دههچوون نهوا دهبیت له لایهن "سوپاوه" (۵۱) بدرینه بهر فیشهک. باقیل تالهبانی نهه دهنگوانهه رهتکردهوه و ووتی "دهنگوی بی بنهما و قیزهون" (۵۲). قوباد تالهبانی کوره بچووکي جهلال تالهبانی و جیگری سهروکی حکومتی ههریمی کوردستان به بریکاری، هوشداری دا، که مانهوهی "ی.ن.ک" له ناستهکانی "دهروه و ناوخوا" له بهردهم مهتر سیدایه، که رنگه کاریگری له سهه یهکپارچهی حکومتی ههریمی کوردستان ههبیت (۵۳). "مهلا بهختیار

"ئەندامی مەکتەب سیاسی یەکتی نیشتمانی کوردستان" ئیدانە "ژینگەیهکی رِق و کینه" پەرەسەندووی کرد و بە ئاشکرا ھۆشدارێ لە "مەترسییەکانی جەنگی ناو خۆیی نوێ" دا (٥٤).

لە کۆتایی سالی ٢٠١٧ دا و بەتایبەتی لە مانگی کانونی یەکەم دا خۆپیشاندانی گەورە و پشێوی لە مەودایەکی فراوانی ناوچە گەورەکانی ھەریمی کوردستان سەریان ھەڵدا. بە پێی سەرچاوە جیاوازیەکان نزیکەی ١٠ گەنج لە لایەن دەستە ھێزەکانی ئاسایشە کوردەکانەو کوژران و سەدان کەسیشیان بۆ ماوەیەک دەستگیر کران (٥٥). خۆپیشاندانەکان ھاوشێوەی خۆپیشاندانەکانی مانگی شوبات و نازاری ٢٠١١ بوون (٥٦)، بەلام جاریکی تر بە شیوەی پەشێوییەکی رامیاری و کۆمەڵایەتی بوو، نەک راپەرینیکی چەکداری. خۆپیشاندەرانی داوای چاکسازی رامیاری و دیموکراسییان دەکرد و ئەم جارە داوای دەست لە کار کێشانەوی سەرچەم سەرکردایەتی حکومەتی ھەریمی کوردستانیان دەکرد، کە بە شکستخوار دوو و گەندەلی و پوانخواری و خراب بەرپۆ بەردن و پێشێلکردنی مافەکانی مەرفیان لە قەڵەم دەدا. لەسەر ئەتادا نەرەزایەتیەکان بەپۆنە نەدان یان بەخشینی مۆچە بە ناتەواویی بۆ ماوەی چەند سالی و بوونی جیاوازییەکی زۆر لە نیوان دەولەمەند و ھەزارەکانی ھەریمی کوردستان پڕیشکەیان سەند. ئامانج لە چالاکیە یاخیبووەکانی سالی ٢٠١١ گۆرینی بارودۆخی ئیستا بوو، یاخیبوو و نوێیەکان سەرەتایەکی نوێیان دەویست، ئەنجامەکە نادیارە.

تاوانبار کردنی یەکتی

بە ھۆی ئەو مەلانییە جیۆستراتیجییانە ئەم دواییانە کە ئێران براوەی سەرەکی بوو، بۆ گەیشتن بە چارەسەرێک لە داھاتوودا بۆ کەرکوک و ناوچە کێشە لەسەرەکانی تر لە عێراق، کە بە شیوەیەکی فراوان، بوو بە ھۆی گرتبوونی زیاتری ناکوکیەکان لە نیوخوای کوردەکاندا و جاریکی تر ھەریمی کوردستانی عێراقی تا رۆخی جەنگی ناوخوای برد. ھۆکاری سەرەکی ئەو بوو کە ھاوبەشە

سیاسیه باوهکان، پارتی دیموکراتی کوردستان و یهکیتی نیشتمانی کوردستان، که پیکهوه لهسه مهتای نهوه دهکانهوه له سایه ی ریکههوتنیکه بهردهوامی هاوبهشی کردنی دهسه لات، فرمانروای کوردستانی عیراقیان دهکرد، (جاریکی تر) یهکتریبیان بهوهی که به یارمتهی وولاتانی دهروه و دراوسیی وهک (نیران و تورکیا) ههولی لاوازکردنی دهسه لاتنی ههوی تر دهدهن تومهتبار دهکرد. یهکیتی نیشتمانی کوردستان گومان لهوه دهکات، که یهکهکانی "پیشمه رگه" ی شوینکهوتوی خویان که بهشویهیهکی سهههکی له ۲۰۱۴ وه کونترولی کهرکوکیان کردبوو، بهمه بهست چهک و تهقه مهنی پیوویستیان بو ههوی پاریزگاری له شار مکه بکات، تاوهکوو رینگه نهدهن یهکیتی نیشتمانی کوردستان له کهرکوک وهدهر بنریت، بو دابین نهکرا و ههوی له نهجام دا وله بهرام بهر بالادهستی سوپای میلشیا عیراقیهکان و میلشیاکانی سههه به نیران/ تورکیا و میلشیا شیههکان بهکردهیی تیک بشکینریت و له کواتاشدا له دهسه لات دور بخرینهوه.

له لایهکی ترهوه پارتی دیموکراتی کوردستان ههلبزار دهکانی داهاتوی تاییهت به ریوشوینهکانی نیران که ی.ن.ک پشتگیریان دهکات وهک مهترسییهک دهبنیت و له کواتاشدا دهبنه ههوی له ناوچونیکه ریشهیی هههیهکه لهپارتی دیموکراتی کوردستان و بنه ماله ی بارزانییهکان، وه له دوایشدا وهکوو هههههیهک بو سهه ههیمه نهی رامیاریبیان، که ماوهی سههدهیهکه دریزه ی کیشاوه دهبنیت. نهه نالوزیهه گهیشته لوتکه، کاتیک دهزگانکی راگهاندن. رایان گهاند، که باقیل تاله پای له ۱۸ ی مانگی تشرینی یهکهمی ۲۰۱۷ له گهل هادی نهلعامریدا گهیشته وهته ریکههوتنیک سههههت به بهرنامهیهکی نو خالی بو چارهسهری داهاتوی کهرکوک و ناوچه کیشه لهسهههکانی تر و ههروهها هههههیمی کوردستانی عیراقیش.

پلانی باقیل تاله بانی و عامری

له نیستادا نوسهراویکی فهههه می تاییهت بهه پلانهی، که له لایهن نهوه کهسهانهی رهمهندیان لهسهه داوه، بهردهست نییه، تا نیشتهاش به "ریکههوتننامه ی زارهکی"

ناو دهبریت، که ناوهرۆکهکههی له کۆبونوه به پهلهکاندا باسکراوه، به شیوهیهکی تاییهتی سیاسییهتمهدارمکانی لایهن و پارتیهکانی سنوری ناوچهی سلیمانی بهشداربیان تیدا کردوه. ئامانجیان بریتی بووه له گهیشتن به پلانیکه خیرا بۆ چارهیهکی ناوهندی لهگهڵ بهغدا بۆ ریگهگرتن له سههرهههاندانی جهنگ له سههر کهرکووک و "ناوچه کیشه لهسههرمکانی تریش". له گهڵ ئهوهشدا گفتوگۆکهرمکان نهیان توانی له کۆتاییدا و له کاتی گونجاودا لهسههر دهقیکی هاوبهش بگهن به ریکهوتن، دهرئهنجامی ئهوش باقیل تالههانی و ئهلعامری ئهم خالانهی که له سههری ریکهوتنونا "ریکهوتنه زارمکيهکان".

مهسهود حهیدهری، یهکیک له نوینهرازی جولانهوهی "گۆران" له ۱۸ی تشرینی یهکهمی ۲۰۱۷ له پههر لهمانی "بهغدا" ناوهرۆکی گفتوگۆکانی له ئوخالدا و بهزمانی ئینگلیزی کورتکردهوه و له پینگهیهکی ئهلهکترۆنیوه له ئهلمانیایا بلایوکردهوه (۵۷). ئهم بلایوکر او مهش ئهم خاله "سههرمکیانهی" خوارهوه له خو دهگریت:

۱- ۱۷ ناوچهی بهرئوهردن له کهرکووک رادهست حکومهتی ناوهندی له بهغداد بکرنهوه، له نیویاندا ناوهندی شارمهکه که "گوردستان" له ۲۰۱۴ وه بهرئوهی دهبرد.

۲- له "شش مانگی داهاتوودا" ناوهندی شاری کهرکووک بهشیوهیهکی هاوبهش بهرئوه دهبریت، ۱۵ ناوچهی شارمهکه له لایهن کوردهکان بهرئوه دهبریت، ۲۵ ناوچهکهی تریش له لایهن ئهوانی ترموه.

۳- حکومهتی ناوهندی بهغدا دهست دهگریت بهسههر ناوهنده ستراتیجیهکانی وهک بنکهی سهربازی (ک ۱) و بیره نهوتهکان.

۴- حکومهتی ناوهندی عیراق موچهی فهرمانبهرانی کهرکووک و سلیمانی دهوات.

۵- ههرئیمیک له "ههلهبجه/ سلیمانی - پاریزگای کهرکووک" پینک دیت.

۶- پینکهنانی حکومهتیکی ههرئیمی نوئ بۆ ئهم ههرئیمه نویه.

ئهگهر دلنیایی له سههرئمه بدریت، ئهوا سهبارته به بارودۆخی تاییهتی کهرکووک ههولێ چارهی نوئ و ووتووێژ دهبریت، به شیوهیهک که له ئیستادا له ۴۰ ناوچه

١٥ یان له لایهن کوردهکانهوه بهرینوه دهرین و ٢٥ یان له لایهن کۆمهله دانیشتوانهکانی ترهوه و به هاوشانی حکومتی فیدرالی ناوهندی له بهغدا، بهغدا بهر پرسیاریش دهییت له دامهزراوه سهربازییه ستراتیجییهکان و بیره نهوتهکان (به بازارکردن و فرۆشتن) وله یهکیک لهدهقهکاندا، (تنهها کهرکووک و سلیمانی وپیدانی مووچه هاتوه) .

له ههمان کات دا ١٥ ناوچهی پاریزگای کهرکووک که لهژیر دهستی کوردهکاندایه و بو پیکهینانی پاریزگایهکی نوئ له کۆماری عیراقی فیدرالی، هیزهکانی دهچنه پال ههر دوو پاریزگای سلیمانی وهلهجه(٥٨)، و پیکهینانی حکومتیکی ههریمی خۆبهریوه بهر بو ههریهکیک له پاریزگاکانی هلهجه و کهرکووک و سلیمانی . گفتوگۆیهکی نیودهلهتی راست و رهوان (بو نمونه، بهشداریکردنی نهتهوه یهکگرتوهکان یان نیوهنگیرییهکانی وهک ویلایهته یهکگرتوهکانی ئهمهریکا و فهرنسا) ناماژهی پینهکراوه. سیستهمی چاودیریکردنی نهژادی ریژهی ١٥:٢٥ له کهرکووک به پپی دهقهکان له ماوهی شەش مانگدا کاری پیدهکریت. له سهدهکانی رابردوهوه و ههتا نیستاش کهرکووک به چارسهریک نه گهیشتوه.

ههر دوو هاوبهشهکه، باقیل تالهبانی و ئهلامری به شیوهیهکی پیشهیی پیاوی سهربازین نهوهک ئهندامی حکومت. به پپی ووتهکانی ئهندام پههلهمانی " گۆران " مهسعود حهیدەر ریکهوتنه هاوبهشهکهیان " له ژیر سههرپرشتیاری سهروک و مزیرانی عیراقی شیعه حهیدەر عبادی و ههروهها له لایهن سوپای ئیرانی قاسم سولهیمانییهوه (سههرکردهی یهکهکانی (قودس)، یهکه ههلبژیر دراوهکانی سوپای شۆرشگیری پاسدارانی ئیران، سوپای شۆرشگیری ئیرانی) گلۆپی سهوزی بو ههلهکراوو. بری ئهوه پالپشتیهیان دهرفتهکانی سههرکهوتنی ئهه نهخشیه بهشیوهیهکی دیار و ههروهها ووردهکارییه سههرتاییهکان:

تا نیستا کاردانهوهکان جینگای مشت و مرن و روون نین. له ناوهوڕۆکدا ئامانجی یهکلا کردنهوهی دۆخی کهرکووک، که ئیران دهستی بهسهردا گرتوه، لهسهه

بنه‌مای نوین‌ه‌رایه‌تی نه‌ژادیی ریژمبی ۱۵:۲۵ بو کورده‌کان: تورکمان - عه‌رب -
که‌مه نه‌ته‌وايه‌تیه‌کانی تر که ده‌توانن هه‌ریمی کوردستانی عیراق له ئیستادا بو دو
ناوچه دابه‌ش بکه‌ن:

ناوچه‌ی باکور باره‌گاکی له هه‌ولیره و پارتی دیموکراتی کوردستانی عیراق -
بارزانی له ژیر کاریگه‌ری تورکیادا کۆنترۆلی کردوه، به‌لام به‌بی په‌کگرته‌ی له
گه‌ل به‌شه‌کانی که‌رکوک و هه‌روه‌ها هه‌بوونی توانای ده‌ست پینگه‌شتن یان
کۆنترۆل‌کردنی بیره نه‌وتیه هه‌ریمیه‌کان (و به‌هینان). دوهمیان ناوچه‌یه‌کی
نویه که له ژیر کۆنترۆلی ی.ن.ک. دایه که به‌شیه‌یه‌کی فراوان له ژیر کاریگه‌ری
نێراندایه، به‌لام له گه‌ل په‌کگرته‌یه‌کی پارچه‌یی و په‌کلاکه‌روه له ناوه‌ندنیکی
داهاتوی جوگرافی و ستراتیجی تایبه‌ت به‌ نه‌وت و وزه که ئه‌ویش " که‌رکوکه".

ئه‌گه‌ر ئه‌مه رووبدات ئه‌وا ئه‌و ریزبه‌ندییه‌ی که له سه‌رکرده‌یه‌تی‌کردنی هه‌ریمی
کوردستاندا و له دابه‌ش‌کردنی ده‌سه‌لاتی ئیستادا له نیوان پارتی دیموکراتی
کوردستان و په‌کیتی نیشتمانی‌دا هه‌یه گۆرانکاری به‌سه‌ردا دیت و ده‌بیت به‌هوی
دابه‌ش‌کردنی هه‌ریمه‌که بو دو هه‌ریمی کوردستانی که خاوه‌ن ده‌سه‌لاتی
خۆبه‌ریوه‌بردن له عیراق. به‌کرده‌یی به‌ریوبه‌رایه‌تیه‌کی کوردی هه‌یه که له‌دوو
به‌ش پیکه‌توه، پارتی دیموکراتی کوردستان/هه‌ولیر و په‌کیتی نیشتمانی
کوردستان/ سلیمانی؛ سه‌رمه‌رای هه‌بوونی به‌شیه‌یه‌کی کاتی (۵۹) له دوا‌ی چه‌ند
ناکۆکییه‌کی ناوخوا‌یی له ۱۹۹۴ / ۱۹۹۷دا، به‌لام له هه‌ردوو حاله‌ته‌که‌دا له
ناوچه‌کانی سنوری کوردستاندا بوون، که ئه‌مه‌ش له سا‌لی ۱۹۹۲ دا دامه‌زراوه و
به‌شیه‌یه‌کی فه‌رمی له ۲۰۰۵ دا و له‌برگه‌ی ۱ی ماده‌ی ۱۱۷ی ده‌ستوری کۆماری
فیدرالی عیراق‌دا، دانی پێدا هینراوه.

ئه‌گه‌ر نه‌خشه‌که له روی رامیاری و هه‌ریمیه‌وه، بو چاره‌سه‌ری کێشه‌ی
که‌رکوک‌ی تایبه‌ت به‌ فرمه‌گه‌لتووری/ نه‌ژادیی له ژیر سه‌ره‌پرشته‌ی نێران دا و
له‌گه‌ل ریکه‌ستنه‌وی به‌ریوبه‌رایه‌تی هه‌ردوو ناوچه‌ی کوردستان به‌یه‌کسانی
جێبه‌جێ بکری‌ت، ئه‌وا بو په‌که‌مجار، کوردستانی عیراق بو دوو هه‌ریم

دابەشده مکریت و له ئه نجامدا هه ریه که یان ریگای رامیاری و ئابوری و کۆمه لایه تیی تاییه ت به خۆی ده گریته به ر. کار دانه و مکان له سه مه تادا پێشینهی ده کرین و وروژینه ر ده بن به تاییه تی له به ر یه که کو تتی به ر ژ مه ندییه کانیان. بار زانییه کان و پارتی دیمو کراتی کوردستان له م رو و مه نیگه رانن ، که و مک هه ره شه یه ک له سه مه به ر ژ مه ندییه ها و به شی کورد و تاییه ت به خۆیانی ده بینن.

هه ره مک له گۆر انکار ییه نو ییه کانی مانگی ۳ ی ۲۰۱۸: سه ره کردایه تیی یه که تیی نیه شتیمانی کورد ساتان به ره چا و کردنی داها تووی که رکوک و ناوچه "جینا کۆ که کانی تر" به دهنگی زۆرینه بر یاریاندا که نه خشه که ی تاله بان ی و عامری جیه به جینه که ن (۶۰).

چار سه سه ری سه مه تاییه کانی که رکوک

ناسۆکان : سه مه رای نه بوونی ده رفه تی نزیک بو نه وه ی ئه م بار و دۆخانه له یه که تری ، به لām له ئیسه تادا چه ند بیه رۆ که یه که ی سه ره مکی ده ر باره ی ئه گه ره ی چاره یه که ی ناو هندییه هیه ، به تاییه تی ده ر باره ی که رکوک و "ناوچه جی ناکۆ که کان". ئه م بیه رۆ که نه تا راده یه ک ریزیان لینرا ، بۆ نمو نه ئه م هه نگا وانه ی بۆ چاره سه سه ری سه مه تاییه که له لایه ن "یونامی UNAMI" ، " کۆمه له ی نه ته وه یه که گرتو وه کان بۆ پێش که شه کردنی یار مه تی بۆ عێراق" پهیره ده کرا ، که له سالی ۲۰۰۳ دا دامه زرا (۶۱) ، هه ره ها له لایه ن کور ده کانه وه و سه ره کۆی ئه م کاته ی عێراق "جه لال تاله بان ی" پێش نیاریک خرا وته روو ، که به ردوام ده بیته تا ره زامه ندییه که باش به ده سه ت ده هینیت ، که تیه دا له سه مه تادا و ده بیته به شه یوه یه که کاتی پێگه یه که ی فیده رالی تاییه ت ، ها وش یوه ی دۆخی پایته ختی به لجیکا. "پرو کس نیل" به که رکوک بیه خشریته . که ئه مه شه ده کرا ئه م کاته له ریی دانو ستانیکی ها و به شه وه له سه مه به نه مای به ندی ۱۴۰ ی ده سه توری عێراقییه کۆتای ی پێهینرا وه (کانه Kane) .(۲۰۱۱: ۲۷، ۵۲) (۶۲).

یونامی له توێژینهوهیهکی سههرمهتابیدا که له ساڵی ۲۰۰۷/۲۰۰۹ ئاماده کرا بوو (چهند بهشیکه له مانگی ئازاری ۱۳۸۹) چهند پینشنياریکی دهبراره ی داهاتوی کهرووک خسته روو. یهک لهم بوچوونانه نهوه بوو، له سههر باری حوکمی خوویی بهشی ناوچهکه ریکبکهون، نههمش له رپی نهجم دانی ريفراندمیک بو نهوکسهانهی مافی دهنانگدانیان ههجوو بهرپوه دهچوو، نمونهی " دهستهی دوو لایهنه " که ههر یهکه له حکومهتی فیدرالی له بهغدا و ههروهها حکومهتی ههریمی کوردستان که پیکهوه به هاوبهشی قانونهکان رادهپهرین و کهرووک بهرپوه دهبن. لهو کاتهوه یاریکه ره گهورهکان جهختیان له سههر داواکانیان له بهشی تابهتی خویان کردووتهوه، بهلام بهی بوونی ناماده باشیهکی گونجاو و کوتایی بو ریککهوتن (۶۳). لهم دواپانهدا له ۲۴ ی مانگی ئهیلولی ۲۰۱۷ دا نوسراویکی تابهت به پینگهی حکومهتی ئیستای ههریمی کوردستان به سههر کردایهتی سهرووک و مزیران نیچیرقان بارزانی بلاو بووهوه (روژیک پیش ريفراندمی کوردستانی عیراق، رووبههکانی دهستوری عیراقی له ۲۰۰۵ " بهشیوهیهک زیانیان پیکهوت که نهگهرینهوه دۆخی پینشتر)، نهگهرهکانی کهرووک (۶۴) له داهاتوودا کراوهن و به نهزانراوی دهمیننهوه.

نارمزهیهتییه نوییهکانی گهنجهکان و ریزهیهکی زوری قوربانیان نهو شکستهی که له نهجمی هیرشه کتوپرهکهی هیزهکانی ئیرانی، عیراقی و تورکیا له کهرووک و دهوروبهری له ناوهراستی ۲۰۱۷/۱۰ دا روویدا، رۆلکی کاریگهری له ههنگیرساندنهوهی سههرلهنوویی نارمزهیهتهکان بهتایبهتی له لایهن گهنجهکانی ههریمی کوردستانهوه ههجوو. نههم نارمزهیهتییهانه چهند ههفتهیهکی خایاند، نزیکهی ده گهنج کوژران. گرژیهکان به شیوهیهکی بهردهوام پههه دهسهند. کۆمهلهگی عیراقیی و کوردیی فره کهلتور، که دوچاری رکابهیری و ناکوکی و جهمسهرگیری و دابهشکاری و تیکشکان بوو، تالیواری جهنگیکی ناوخویی نوێ رویشت.

رووسیا: رووسیا له ریکخستنیهوی دواي کۆلونیالیزمی رۆژههلاتی ناوهراستی گهسههندوو(٦٥)خۆی وهک هیزیکی جوگرافی ستراتیجی جیهانی ههلهکشاو دهبنیت، که ناوچهیهکه بهشیویهکی پهسههندوو شوژی ویرانکهری بی نامانج و ناروون تیییدا روو دهدات .

کۆتا گۆرانکارییهکان : رۆژههلاتی ناوهراست/ ئوروا بهگشتی : رووسیا دهیهویت "دهستههری مافی یهکسانی" کوردهکان" بکات له چوارچیهوی ئهو وولاتانهی که تیییدا دهژین. له دیدی مۆسکۆوه ههر ستراتیجیهتیکی تر له "دۆزی کورد" دا مانای "یاریکردنه به ناگر" و "مهترسیدار" دهبنیت و رهنگه "سهرتاسهری ناوچهکه ئالۆز بکات". " وهزیری دهرهوهی رووسیا "سیرگی لافرۆف" لهبهرنامهیهکی چاوپنکهوتندا له مانگی ٢/١٨/٢٠١٨ دا (٦٦) لهگهله "ئویرو نیوزتیفی" ئهم ستراتیجیهی دوايي حکومهتی رووسیای "له بارهی دۆزی کوردهوه" روونکردووتهوه.

عیراق : رووسیا چهند دهربرینیکی روونتری دیاریکرد :

پیش چهند رۆژیک له ريفراندومی سهسهخۆیی کوردهکان له عیراق، کۆمپانیای ئالوگۆری رووسی تاییهت به نهوت و گاز "رۆزنهفت" له ١٨/١٠/٢٠١٧ دا ریکهوتنیکی هاوبهشیان(که بهشیویهکی نیو دهلتهتی ناماژهی پیکرا(٦٧)) لهگهله حکومهتی ههریمی کوردستان له ههولێر کرد. کۆمپانیای "رۆزنهفت" له مهودوا و لهسالی ٢٠٢٠ وه دهیهویت بهشیویهکی فراوان گازی کوردستان بو ئوروا دابین بکات، پهیسته بری گازی دابینکراو له ههریمی کوردستانی عیراقهوه نزیکهی له سهدها شهشی پهیوستی گشتی گازی ئوروا کهبری یهک لهسهه شهشی گازی نیردراوی رووسیا پیک دههبنیت، دابین بکات. له سالی ٢٠١٩/٢٠٢٠ هیلی نویی بۆرییهکان بو ئوروا دادهمهزیت، که به تورکیادا تیدهپهریت. له ئیستادا خهرجیهکانی ناوخی حکومهتی ههریمی کوردستان بو سالی ٢٠١٩ دابینهکریت و له سالی ٢٠٢٠ دا نهخشهی گهرهی ناردنی گاز بو ئوروا دانراوه. به پی رۆیتهرز ، تیچووی ئهم وهبههینانه به بری زیاتر له یهک ملیارد دۆلار

ئیسرائیل: "مهلا مستهفای بارزانی" (٧٦) له شهستهکان و هفتاکان دا له خهباتی کوردهکانی عێراق بۆ بریاردان لهسهر چارهی خویان چهند تاکتیکیکی جیۆستراتیجی و ههندیک کاتیش تهواو دژیهکی پهیره موکرد:

له لایهکوه دهیویست به پآپشتی یهکیتی سوڤیهت حکومهتیکی خو بهریوه بهر بۆ کوردهکانی عێراق بهدهست بئینت، بهلام له ههمان کاتیشدا له بارهی چارهسهرهکانی تایبهت به ئوتۆنۆمییهوه پهیهندی به بهغداوه دهکرد. لهسهرهتادا لهبهر ئهوهی متمانهی به سوڤیهت نهدهکرد :

یهکهم له بهر ئهوه ئهزمونهی خۆی، که ١٠ سال زیاتر له تاراوگه بووه (که له سهه مامهلهی دوو سههه بوو).

دووم لهبهر ئهوهی دهیزانی، که کریملین بۆ بهدهست هینانی دهسهلات له عێراق هانی بهغدا داوه لهدژی کوردهکان بوهستتیهوه و لهکو تاییشدا لهبهر ئهوهی نهیدهویست، کار بۆ ئهوه بکات که مۆسکو تاکلاینه له بهغدا بالادهست بئیت.

لهبهر ئهوه مستهفا بارزانی بهشیویهکی یهکسان دهستیکرد به پهیهه ندی کردن به ههریهکه له ئیسرائیل و ئههمهریکا و ئیران. ئامانجه سههه مکیهکانی بریتی بوون له : یهکهم: لهم هاوکاریکردنه درێژه کیشاوهی لهگهڵ و لاتهکانی رۆژئاوا، هاوسهنگیهکی له نیوان هیزه رامیار بیهکان بهدی دهکرد بهرامبهه به بالادهستی پینشووی یهکیتی سوڤیهت له عێراق و (رۆژ ههلاتی ناوهراست) و لهو بر وایه دا بوو، که ئهمه دهبنته هۆی باشترکردنی بژاردهکانی داهاتووی کوردهکان بۆ بهدهست هینانی دهسهلاتی خو بهریوه بردنی ههریمیی له عێراقدا.

دووم: دهیویست سوپای عێراقی بهتایبهتی لهسهه دهمی سههههام حوسین دا له هیرشهکانی بۆ سههه کوردهکان له ترۆپکی جهنگی رۆژ ههلاتی ناوهراست له بهرامبهه ئیسرائیل سالی ١٩٦٧ و سالی ١٩٧٣ لاواز بکات، بهلام بی ئهوهی پردی دۆستایهتی لهگهڵ بهغدادا بر مینت، چونکه له راستیدا، کوردهکان له ههلهکانیانا بهردوام بوون لهسههه ریگهی "پیکهوه ژیان vivendy" له عێراق.

سینیم: ههروهه ناواتهخواز بوو، بتواننیت ریگری له هه کاریکی هاوبهشی ویرانکهری رژیمی سهدام حوسین و ئیران له دژی کوردهکان (ی عیراق) بکات. چوارهم: ههروهه دهیویست و بیلایهته یهکگرتوهکانی ئهمهریکا به فشار خستته سه سهدام حسین رازی بکات تا سه بهخویی به کوردهکانی عیراق بهخشیت، ههروهه بهو ئومیده بوو، که وهزیری دهرهوهی ئهمهریکا هینری کیسینجهر ریز له ههلوئیستی کوردهکانی عیراق بگریت، له پهیهوندی کردنیان به دولهته رهژئاواییهکانهوه. ئهمهش دهبیته هوی چالاکیونی بیرو باوهری ئهمهریکا له رهژههلاتی ناوهراست و له لاوازکردنی رژیمی سهدام حوسین، ههروهه لاوازکردنی ههولی سهدام حوسین بو رابهریهتیکردنی جیهانی عهرهیبی، که یارمهتیده دهبیته بو دورخستتهوهی سهروکی میسر "ئهنهر سادات" (۱۹۱۸- ۱۹۸۱) له ژیر کاریگری یهکیتی سوقییهت و پالی پیوه بنین، تا له داهاتوودا بیته هاوبهشی ناشتی ئیسرانیل. لهوه دهچوو که کیسینجهر هیچ گرنگیهکی به بهشداریکردنی کوردهکان له دامهزراندنی بناغهی ناشتی له نیوان ئیسرانیل و میسر له رهژههلاتی ناوهراستدا نهدابیت و له کوتایشدا بهشئوازیکی درندانه کوردهکانیان له سالی ۱۹۷۵ له خهباتهکهیاندا بو حکومهتیکی خو بهریوهبری ههیمی پهراویز خست(۷۷).

رهژههلاتی ناوهراستی نوئ- هاوپهیمانیی ئیسرانیل - عهرهستانی سعودی - دهولتهانی کهنداو - (فهههنسه) // کوردهکان، گورانکاربییهکانی ئهم دواییانه:

سهروک وهزیرانی ئیسرانیل بینامین ناتانیاهو (وهک یهکهمین سهروکی به وهکالمت وتا نیستا له سهرئاستی جیهان) ههریهک له ریفراوندومی کوردهکانی له ۲۵ / ۱۰ / ۲۰۱۷ و دامهزراندنی دهولتهتیکی کوردی سهربهخو (له باکوری عیراق) به قانونی ناساند و هاو رایان بوو. چهند رهژوژیکی کهم پیش ریفراوندومهکه، نوسینگهی

ناتانیاھۆ له ۱۳ ی ئهیلوولی ۲۰۱۷ دا بهیاننامهیهکی بۆ پهيامنئیرهکانی وولاتانی دهرهوه نارد، که له دوو رسته پیکهاتیوو. "ئیسرائیل) پشگیری له ههولێ کوردهکان بۆ بهدهسهتهینانی ئامانجهکانیان به مهبهستی پیکهینانی دهولتهتیکی سهبهخۆ" دهکات" (۷۸). له م روومه ناتانیاھۆ له ۲۹/۶/۲۰۱۴ پيش کۆنگرهی سالانهی پهیمانگای ناسایشی نهتهوهیی له تهل ئهیبب ئهو داوايهی دووباره کردوه که بریتی بوو له: "پشگیری بۆ کوردهکان له وهدی هینانی خهونهکهیان بۆ سهربهخویی، ئهوهی ئهوان میللهتیکی جهنگاورن، پابهنبوونی رامیاریان دهربریه، میانرهمیی خویان سهلماندوو، بهلام ههروهها ئهوانیش شایهنی سهربهخویی رامیاریی خویانن". نهمهش دهبیته هوی پهسهندنی هیزه میانرهمهکانی رۆژههلاتی ناوهراست و بهر به پیشرهمی ئیسلامیه توندروهکان دهگریت. ههروهها ناتانیاھۆ ههولێ دامهزراندنی "تهورهیهکی نویی ههريمايهتی هابهبش" له نیوان ئیسرائیل، عهرهبستانی سعودی و میسر "دا راگهیاند" (۷۹). دواي نزیکهیی سأل و نیویک وهزیری دادی ئیسرائیل "تایلید شاکلید" له ۱۹/۱/۲۰۱۶ له کۆنفرانسیکدا له تهل ئهیبب که له لایهن پهیمانگای توێژینهوه نهتهوهیهکان و سهرمێرییهکاندا ریکخرابوو، به ئاشکرا داواي "دامهزراندنی دهولتهتیکی کوردی کرد که ئیران له تورکیا جیا بکاتهوه و دهولتهتیکی هاورپی ئیسرائیل دهبیته، کوردهکان گهلیکی رهسهن، دیموکراتن، ئاشتیخوازن، ههگیز پشتر هیرشیان نهکردوته سهه هیچ وولاتیک، ئیستا کاتی ئهوهیه یارمهتییان بدهین. (۸۰)

کاردانهوه پر مشت و مرهکان :

پالپشتیکردنی سهروک وهزیرانی ئیسرائیل بنیامین ناتانیاھۆ له ۱۳/۱۰/۲۰۱۷ دا بۆ ریفراندومی سهربهخویی کوردهکان و دهولتهتیکی کوردستانی سهربهخۆ له سهراسهری جیهاندا چهندین کاردانهوه و وهلامی جوراوجوری بهدواي خویدا هینا. له لایهن سهرکردهتی شیعهی عیراقیهوه به توندی رهتکرایهوه، نوری ئهلمالیکی

جیگری سهروکی عیراق له ۲۰۱۷/۱۰/۱۷ له کۆبوونهوهیه کدا له گهل بآلیۆزی ئه مهربکی "دۆگلاس سلیمان" له به عدا هۆشدار ی ئه وهی دا که "هرگیز ریگه به پیکهینانی ئیسرا ئیلی دووم له باکوری عیراق دا نادهین" (۸۱).

به پینچهوانه ی ئه م لیدوانه وه، ئیسرا ئیل به شیوهیهکی فراون بی دوودلی پآپشتهی خۆیان بۆ کوردهکانی عیراق له به ده سه ته هینانی چهکی ئیسرا ئیلی قورس و پینشه کوهتوو، تا یارمه تییان بدن و له کۆتاییدا بگهن به دهلتهتی تایهت به خۆیان دووپا تکرده وه. راشی ئیبراهیم له ووتاریکی کراوه دا له گهل "ئورشه لیم پۆست" (۸۲) ووتی:

"پنویسته له سه رمان چهکی قورس و پنویسته به کوردهکان بگه یینین، که له خه با ته که یاندا بۆ سه ر به خۆی پنویستی یان پی هیه". ههروه ها کوردهکان پنویسته به شیک بن له و هاو په یمان ئیتیه ستراتیجیهی که له ئه نجامی په یه ون دییه گه شه سه ندوو هکانی نیوان ئیسرا ئیل و عه ربه ستانی سه ویدی و ئه نجه مهنی هاریکاری کهندا دا هیه، رهنگه فه رهنسا شی تیدا بیت، بۆ لاواز کردنی هه ولی ئیران بۆ زال بوون به سه ر پۆژه له لاتی ناوه راست دا. "بۆ وه ستان دنی ئیران" پنویسته له سه ر حکومهتی ئیسرا ئیلی هاو په یمانیه تیکی ستراتیجی کورده ستانی عیراق له گهل دهلتهتی ئه نجه مهنی هاریکاری کهندا و فه رهنسا و ئیسرا ئیلدا پیکهین (۸۳).

له هه مان کاتدا شیکه ره وهکانی تر هۆشدار بیان دا که ئیسرا ئیل ته نه ات به مه به ستنی هاو په یانی نزیکیش له گهل کوردهکان (ئه میر ۲۰۱۷) (۸۴)، ناتوانیت به ته وای ریگه له ئیرانی هه لکه وهتوو بگریت. له لایهن مایکل رۆبینی (۸۵) شاره زا له باره ی کوردهکانه وه چه ندین لیدوانی ره مخه ئامیزانه بلاو کرایه وه، که تینیدا سه روک وهزیرانی ئیسرا ئیل "ناتانیا هو" به وه تومه تبار ده کات، که "یاریهکی گالته جارانه و په رته وازه" له گهل کوردهکان ئه نجام ده دات. وا ده رنا که ویت که ئیسرا ئیل ناماده بیت، هاو کاری کوردهکان له رووی سه ربازییه وه بکات. ئه گه ر "هیزه توره کییهکان و هیزی قودسی ئیرانی و هیزهکانی هه شدی شه عبیی" بچه ناو چه که وه، "ههروه ها دیار نییه که ئیسرا ئیل بیه ویت چه ک بداته کوردهکان".

به پنجهوانهوه " دهسه لاتدارهکانی ئیسرائیل تومتهبار دهبن به وهی که کوردهکان رایچی کارهسات بکهن"، رۆبین رهخنه دهگریت و لهوهده هترسنیت که میژووی کورد به نوینهری جیاوازهوه خۆی دووباره دهکاتهوه :

" له سهرا تاکانی هفتاکانی سهدهی بیستههدا، کوردهکانی عیراق له شههری بهرژوههندی نیوان ئهمهریکا و یهکیتی سوؤقیهتدا بوون به هیزی بهکارهاتوو له جهنگی ساردا " .

ههروهها سههرکردهکانی ئیسرائیل له جهنگی ساردی نوینی نیوان قودس و تاراندا کوردهکان وهک ئامرازیک بهکاردینن. " روهن دیاره، که ئیسرائیل ناتوانیت نهو شته به کوردستانی عیراق بهخشیت که پئوستیهتی " .مایکل رۆبین هوشداری دا یان ئهوهتا " ئیسرائیل ئامادهبیت له یارمهتیدانی کوردهکان له ههر کاتیک و به ههر شیومهیک بیت " یان " نهگر ئیسرائیل بیدهنگی ههلبژیریت نهوا کاریکی باشتر نهجام دهدهن " .

" ریس دوهبن " له ههلوئستی ناتانیاوه دژ بهیهکیهکی بهدیکرد:

له کۆتاییدا ناتانیاوه گهیشت بهدهر نهجامی " چارهی - دوو دهولتهتی"، روهبن لهبارهی ئهم دژیهکیهوه دهنوسیت، که ناتانیاوه تهنها له عیراق پالپشتی له کوردستانیکی سهربهخۆ دهکات وهک دهولتهتیکی بهربهست له دژی عهرمهکان وئیرانییهکاندا، که به شیومهیکی باو پیی دهوترا " رامیاری دهرهکی" له ئیسرائیل، له ههمان کاتیشدا رازی نابیت تا فهلهستینییهکان سهربهخۆیی خۆیان بهدهست بینین و لهگهله ئیسرائیلییهکاندا پیکهوه بژین. (۸۶)

گهران بهدوای پالنه و بریاره ههلهکاندا :

نسکۆکانی (۸۷) تاییهت به کوردهکانی عیراق، که ریفراوندومی سهربهخۆیی دهخهنه پال مهسعود بارزانی (۸۸) ، که سههره رای ناگادار کرنهوهی جیهانییهکان (۸۹) له ۲۵ ئهیلوولی ۲۰۱۷ دا رایگهیاند، به شیومهیکی سههرهکی که ئهمهش بهشیومهیکی جیاوازه ماناکهی ئیکدراوتهوه ، بهلام خاله سههرهکیهکانی ئهوه بوون که بارزانی

له بهر چهند هۆکار یکی ناوخۆیی حکومهتی ههریمی کوردستانی عیراق (۹۰) ، ویستی میژوو و وادهی ریفرا ندۆم (بیجگه له ئیسرائیل) بهسهر جیهاندا که رهتیان کردبومه بسهپینیت، تا به بههیزی خۆی بنوینیت (۹۱). بارزانی ژیرانه ههلسوکهوتی نهکرد و خراب راویژکاری لهگهڵ کرابوو (۹۲)، بهلام خۆراگر بوو له داواکردنی دوباره دانوستان، خراب ههلسهنگاندنی بۆ بارودۆخی نیودهولتهتی جیۆستراتیجی کرد (۹۳) ، که پشتی به لایهنگیری درۆ و زارهکیی سیاسهتهدارهکانی رابردوو بهستبوو ، که زیاد له پیویست دۆزهکهی خسته مترسییهوه (۹۴) ، قوماریکی بئ سنوور بوو (۹۵) ، گرهوی لهسهر ئهسپیکی ههله کردبوو (۹۶) و له نهجامیشدا دۆرا، که بوو به هۆی نهوهی خۆری ژبانی رامیاریی زووتر ئاوا بنیت. (۹۷)

مهسرور بارزانی پارێزگاری له باوکی کرد و گوتهی که "دانوستان" له گهڵ ویلايهته یهکگرتوو ههکان و ئوروپادا ههبووه و نامهیان ئالوگۆر کردوه، بهلام ههر یهکه لهو فهرمانبهرا نهی نهو وولاتانهی پهيوهندیبیان پيوهکردبوون گۆرابوون و له نهجامیشدا ههچ کام له بهلینیهکان جیههتی نهکران و تهنیا "تیمه" (کوردهکانی عیراق) باجهکهمان دا و به ووتهی خۆی تیکشکاین. (۹۸)

کهلین له سهرکردایهتی کردنی دیموکرسیانهدا :

لهکۆتاییدا، داهاتوی رامیاریی سهروکی له میژنهی ههریمی کوردستانی عیراق "مهسعود بارزانی" به ناروونی دهمینتهوه (۹۹). له ئیستادا و لهم روویهوه زانیاری دژ بهیهک له ئارادا ههیه. بارزانی له لایهن پهڕ لهمانی ههریمی کوردستانی عیراقهوه و به دهنگی زۆرینه له ۱۳ ی کانونی دوومی ۲۰۰۵ دا له ههولێر وهک سهروکی حکومهتی ههریمی کوردستان بۆ ماوهی چوار سال ههلبژێردرا. له ۲۵ / ۶ / ۲۰۰۹ دا له ههلبژاردنیکی راستهوخۆدا دووباره به نزیکهی لهسهدا ههفتای دهنگهکانی به دهستههێنایهوه و بۆ ماوهی چوار سالی تر له دهسهلاتدا متمانهی پێههخرایهوه. له هاوینی ۲۰۱۳ دا ماوهی سهروکیا پهتیهکهی بهسهر چوو بوو.

ماوهی سهروکایهتییهکانی ههریمی کوردستانی عیراق بهپیی دهستوری ههریمی کوردستانی عیراق دیاری ناکریت ، چونکه له ئیستادا شتیکی نهوتو بوونی نییه. ههرچهنده تاکه رهشنوو سیک بوونی ههیه، بهلام نوینهرانی حیزبهکان له پهرلهمانی ههریمی کوردستان له ههولیر، تا ئیستا نهیان توانیوه، به شیوهیهکی دهستوری و بهدهنگی زۆرینهوه ئهم برگهیه تیپهپهرینن.

(کۆتا رهشنوووس: کیلی ۲۰۱۰: ۸۰۸-۷۷۴).

ماوهی سهروکایهتی ویلایهتهکانی عیراق به پیی دهستوری کۆماری فیدرالی عیراق له ۲۰۰۵ دا (برگه ۷۲.۱) دیاریکراوه، که ماوهی چوار سال دهبهخشیت بو ههر خولیک و لهگهڵ نهگهری دووباره ههلبژاردنهوهی سهروکهکه، ههروهها بو ماوهی تهواوهتی سهروکایهتییه ههریمییهکانی ههریمی کوردستانی عیراقیش بهکارهینراوه. سههرای ئهمهش پهرلهمانی ههریمی کوردستانی عیراق له ۲۰۱۳ دا به بریاریکی ناقانونی سهبارت به مانهوهی مهسعود بارزانی له پۆستهکهی بو ماوهی دوو سالی تر دریزکرایهوه؛ نهویش به بیانووی ههبوونی بارودۆخیکی قهیراناوی تاییهت که بو ئهم کارهیان هیناوتهوه، که له نهجامدا ماوهی قانونی و سهروکایهتی ههریمی له ۱۹ ی ئابی ۲۰۱۵ دا کۆتایی پیهات. بهلام له دواي تهواو بوونی ماوهکهشی وادیاره مهسعود بارزانی له پۆستهکهی خۆی و بهبی فرمانیکی دیموکراسیانه ماوتهوه، ههروهها له لایهن کهسایهتییه دیبلۆماسییهکانهوه به "سهروک" ناوزهد کراوه. لهم دوايانهدا بارزانی رایگهیانده که چیتر بو سهروکایهتی ههریمی کوردستانی عیراق خۆی ناپاڵتوییت و وهک سهروکی ههریمی کوردستانی عیراق دهست له کار دهکشیتهوه (۱۰۰). بهلام ئهمه پرووی نهدا بارزانی پینشوخته دامهزرارهیهکی به ناوی "ئهنجومهنی سیاسی بالای خۆراگهیاندهی" پیکهینابوو (رۆبین ۲۰۱۷) که پشت به کۆدهنگی له نیون لایهنه کوردیه عیراقیهکان نابهستیت و قانونی بوون و دیموکراسی بوونی له ئیستا دا به پرووی دیار نییه.

مهسروور بارزانی لهم دوايانهدا ئاماژهی بهوه کردبوو، که دهبیت وا له باوکی پروانین که "سونبولیکی نهتهوهی "ناو میژوویه و پۆستهکهی وهک "سهروک" دهپاریزیت، که له پیش میژوومه هاتووتهبون" و ئهوانیش له داهاتوودا پیوستیان پیی دهبیت (۱۰۱). ئهم شیوازی بانگهشهیهی مهسعود بارزانی بۆ دهسهلات وا لیکدانهوی بۆ دهکریت لهم دوايانهدا که ريفراندۆمیکی ناقانونی ئهجام داوه، تا خوی لهدهسهلاتدا بهپینیت و وهک سهروکی "ئهجومهنی بالای رامیاری، که خوی رایگهیاندوه بهپینتهوه " رۆبین: 2017: c1. به ووتهیهکی تر خوی و خیزانهکهی لهدهسهلات دهمنتهوه؛ ریدل: ۲۰۱۷: "دلسۆزی تاکۆتایی: "ههتا وهکو خوی له داهاتوویهکی نادیار دا بانگهشهی کوردستانیکی سهربهخۆ بکات و بییت به یهکهم سهروکی دهولتهکه، که دهکرا ئهم داوای سهکر دایهتییه بییت به راست، ئهگهر ئهو نسکو قورسانهی که له ئهجامی سزا سهختهکانی سهر ريفراندۆمی نه بوايه، که له سهرمتا دا بهربلاو بوو، بواری ههلسهنگاندنی نهبوو". (۱۰۲)

ناکامیی دیموکراسیی و دابهشکردنه یهک له دواي یهکهکانی دهسهلات له یهکهم ههلبژاردنی ئازادانهی ۱۹ی ئایاری ۱۹۹۲دا، کوردستانی عیراق لهسهر بنهمای دابهشکردنی دهسهلات له نیوان ههریهکه له پارتی دیموکراتی کوردستان و یهکیتی نیشتمانی کوردستان بهریوه دهبر (۱۰۳). له ماوهی شهری ناوخوا له ۱۹۹۴/۱۹۹۵دا، به کردهیی دوو بهریوبهرايهتی کوردیی جیا له ناوچهکهدا بوونی ههبووه، که له لایهن پارتی دیموکراتی کوردستان و یهکیتی نیشتمانی کوردستانهوه بهریوه دهبران (۱۰۴). تا ئهم کاتهش له هینانه ئارای زۆرینهی پهڕلهمانیی دیموکراسیی سهرکهوتوو نهبوون. (۱۰۵)

بهکورتی: یهکهم ههلبژاردنی ئازادی ههریمی کوردستانی عیراق له ۱۹/۵/ ۱۹۹۲ به ریزهی ۴۹: ۵۱ بۆ یهکیتی نیشتمانی کوردستان له بهرامبهر پارتی دیموکراتی کوردستان، بهلام له پاش ئهوه گۆردرا به دابهشکردنی دهسهلاتی . ۵۰:۵۰

له دووم ههلبژاردندا له ۳۰ / ۱ / ۲۰۰۵ پارتی دیموکراتی کوردستان ویهکیتی نیشتمانی کوردستان پیکهوه به هاوبهشی و بهناوی " هاوپهیمانی نیشتمانی دیموکراتی کوردستان " بهشداری ههلبژاردنهکیان کرد.

له سێهیم ههلبژاردندا له ۲۵ / ۶ / ۲۰۰۹ دا، ناوی هاوپهیمانی نیشتمانی پ.د.ک و ی.ن.ک. بۆ "لیستی کوردستانی" گۆردرا.

له خولی چوارمی دهنگداندا له ۲۱ / ۱۰ / ۲۰۱۳ دا بۆ یهکه جار و له سالی ۱۹۹۲ او ههیهکه له پارتی دیموکراتی کوردستان و یهکیتی نیشتمانی کوردستان به جیا بهشداری ههلبژاردنهکیان کرد، بهلام له ههمان کاتیشدا درێژمان به دابهشکردنی دهسهلاته سیاسیهکانی نیو خویان دا و له دواي دانوستانیکی درێژخایهن له گهڵ جولانهوی چاکسازی "گۆران"دا که له سالی ۲۰۰۹ دا دامهزرا بوو، له کۆتاییدا رازی بوون که ههموو لاینهکان به هاوبهشی له پهڕلهمانه ههیهکی ههولیر بهشداری بکهن .

ههولی پێشوو دابهشکردنی دهسهلات بهسهر دووبهردا بۆ نهوه بوو، تا پهڕلهمانیکی بی ئۆپۆزیسیۆن بهرهم بیت، له کۆتاییدا سهرکهوتوو نهبوون. له دواي سهر ههڵدانی شهری ناوخی ۱۹۹۴-۱۹۹۷ دا کوردستانی عێراق بۆ دوو بهریۆ بهرایهتی دابهشبوو، یهکیان (پ.د.ک.) له ههولیر، ئهوهی تریشیان (ی.ن.ک) له سلیمانی؛ ههیهکیان پێگهی تابهتی خوی ههیه و بانگهشهی نوینهرایهتیکردنی راستهقینهی کوردستانی عێراق بۆخویان دهکهن. تا ئیستا چوار ههلبژاردنی نازادانه له ههیهکی کوردستانی عێراق ئهجامدراون: ۱۹۹۲/۲۰۰۵/۲۰۰۹ و ۲۰۱۳. وادهی پینجهم ههلبژاردنیش له سالی ۲۰۱۸ دا دیاریکراوه له کۆتایی ههیهلبژاردنیکدا ههرایهنیک ئهوی تری به تۆمهتی ساختهکاری له دهنگدان دا تۆمهتبار کردوه. تا رادهیهک چاودیره نیودهولتهیهکان توانیویانه چاودیری ههلبژاردنهکانی حکومهتی ههیهکی کوردستان بکهن .

یهکه دیموکراسیهکان له دابهشکردنی دهسهلات له نیوان پهڕلهمان و حکومهت و دادوهری و بهریۆ بهرایتی سهربهخۆ لهو کاتهوه بهشیویهکی سهرمتایی بووه.

پهرله مانیکی دیموکراسی که تئیدا دهسه لاته کهی له خهله کهوه به شیوهیهکی سه به خۆ وهرگرتوه و بریاره سیاسییهکانی له ریگهی "زۆرینهی بهردهوام گۆراوه" و سه چاوهی گرتییت، تا نیستا نهی توانیوه له ههریمی کوردستانی عیراق دا بیته ئاراوه (رۆین ۲۰۱۷: ۱. ب. رمخنه له دیموکراسییهکی درۆبینه دهگرییت). نالۆزییهکانی که له ئهجامی سزاکانی سه ریفیراندۆمی ئهیلوولی ۲۰۱۷ دا دروستیبون، مهترسین بۆ دووباره دابهشبوونی کوردستانی عیراق و سه رهلهنوئ سه رهلهدانهوی ناکۆکیه سیاسییهکان و له کۆتایشدا روودانی شه ریگی ناوخۆیی نوئ. سه مهرای ئهوش نیگهرانی زۆریش دهربارهی کبیرکیی جوگرافی و ستراتیجی ههلهکشای سه به کهرکووک و "ناوچه دابراوهکان" له عیراقتا ههیه، که رهنگه بینه هۆی دروستیبوونی پیکدادانی سه ربازی نوئ له رۆژههلاتی ناوهراست و ئاسیای ئورویایی دا. جهمهسهرگیری و ههلهکشانهکان بهشیکی فراوانی ناوچهکهیان تهنیوه و ئاسۆیهک نییه تا ئارامی و ئاسایشی تیا بهدی بکرییت و چارهی هاوبهشیی بهردهوام له نیستادا و له بهرچاودا روون نییه.

نهوهیهکی نوئی سه رکرده

له کاتی فشاردا لایهنه سیاسییهکانی کوردستانی عیراق خهریکی گۆرین و جیگۆرکی پیکردنی نهوهکانی سه رکردایهتی بوون. له ناو پارتی دیموکراتی کوردستانی عیراق دا سه رۆک وهزیرانی نیستا "نیچیرفان بارزانی" به شیوهیهکی کاتی لهبری مامی مهسعود بارزانی "دانوستانه سیاسی و ریککهوتنه دیبلوماسییهکانی له گهله بهغدا له سه ربنههه دهستوری عیراقیی پهسهندکراوی ۲۰۰۵ گرتوهته ئهستوی خۆی. دهستگای ئاسایشی پارتی دیموکراتی کوردستان هیشتا به لای کوره گهرههی مهسعود بارزانی، مهسرور بارزانییهوه بهرپوه دهرییت. ئهههش وهک شیوازی پینشبینیکراوی سه رکردایهتیکردنی بنههالهی بارزانی له داهاتوودا، لیکدانهوهی بۆکراوه.

وا دادهنرییت، که نیچیرفان بارزانی توانای چارهسه ر و ریککهوتنی ههبییت، بهلام و له مهسرور بارزانی دهروانرییت، که تاکر موانه ههلهسوکهوت بکات. هههچۆنیک

باسی بارودۆخی ئابوری ههریمی کوردستانی عێراق بکریت، بۆ نموونه دهولتهته ئهئندامهکانی یهکیتی ئورویا که ریکهوتنیان لهگهڵ عێراق (ههریمی کوردستان) ههیه لهسههر بنهمای هاوبهشیی و هاوکاریی که له ۲۰۱۲ / ۵ / ۱۱ دا وژۆکراوه، به پێچهوانهشوه بۆ نموونه حکومهتی ههریمی کوردستانی عێراق ناماری بودجهی خۆی لهسههر پهیرهوی یهکیتی ئورویا بلاوناکاتهوه (۱۰۷)، ئایا بهلگهیهکی پرزانیاری و بلاوکراویهک که له ریکهوتیهوه بتوانریت لێیکۆلینهوه سهبارمت به بهکارهینانی سههرمایهیی گشتی بکریت، دهخزیتهروو؟"نوسینگهی ئامارهکانی ههریمی کوردستان" له ههولیر تهنها شوینیکه و بینایهکه (۱۰۸)، و دهسهلاتیک له خۆ ناگریت تا لهپرسی قانونی "یورۆستات" نوسینگهی ناماری ئورویا "له لۆکسمبۆرگ" گهرهنتیی بکریت؛ بهلکوو سههر به وهزارهتی پلاندانانی حکومهتی ههریمی کوردستانی عێراقه و بهردهستییهتی ورینوینی ئاراستهکانی لێ وهردهگریت (۱۰۹). سههرماری ئهوش ریزهی بیکاریی تۆمارکراو بهپێی پێوه جیهانییهکان ناتوانریت بهروارد بکریت بهو پێوهرانهی تاییهتن به یورۆستات.

بۆ نموونه له ئیستادا ناماری ریزهی بیکاریی که حکومهتی ههریمی کوردستانی بۆ نیوهی دووهمی سالی ۲۰۱۵ خستویهتییه روو، که بهنزیکهیی ۱۳.۵۲٪ یه، بهلام له راستیدا بهرزتره. هۆکارهکی ئهویه که حکومهتی ههریمی کوردستان له ئامارهکانی بازاری کاردا ژمارهیهکی زۆری له کسههکان وهک دامهزراو ناوونوسکردووه. ههرچهنده کاریان نییه و خزمهتگوزاری دامهزراندن دابین ناکهن، ههرچهنده وهک وهگرگی سۆشیال هاوشیوهی "یورۆستات" ناوبراون (ههرچهنده حکومهتی ههریمی کوردستان سیستهمیکی هاوشیوهی سیستهمی ئاسایشی کۆمهلایهتی و ئاسایشی چاودیری تهندروستی گونجاو و سندوقی دابینکردنی موچهی نییه). هۆکارهکانی ئهمانهش ئهویه که کوردستانی عێراق ئابورییهکی ناوبراوی به "ئابوری کرێگرته" ههیه. (دی ویفهر ۲۰۱۷: ۲). ئهههش وا دهبینریت که ئه ئابورییه ههریمی و نهتهوایهتییهکان که دهرامتهکانیان بهشیویهکی فراوان له زۆربهی بارو دۆخهکاندا بهشیویهکی یهک لایهناوه له ریی

نهوتوه بهدهست دینن و هکۆ (دهولتهته ئهفهریقاییهکانی نیجیریا، ئهنگولا، ئوگندا و باشوری سودان) و ئهم داهااتش بهسهر ژمارهیهکی زۆری ئهو دانیشنوانانهی که پشت به دهولتهت دهبهستن و هک کهمترین داهااتی تاک دابهشدهکریت (له زۆربهی کاتهکاندا له خوارووی ههژاری دایه). هههچهنده چهمی "کریرته" وهرگیردراوه به "خانه نشین" ناتوانریت بهسهر ههریمی کوردستان دا پهپهرو بکریت، چونکه له بهرئوهی بهشیوهیهکی تاییهتی زۆرینهی دانیشنوانهکهی "خانه نشین" نین، و هک پیشمههرگه دیرینهکان به بی مافهکانی موچهی خانهنشینی و پاراستنی ئاسایشی کۆمهلایهتی. له ئیستادا کۆمهلهگی کوردستانی عیراق کۆمهلهگیهکی گهنجه و به شیوهیهکی سههرکی گهنجهکانی بی کارن.

دانیشنوانهکهی که له پینچ ملیۆن زیاتر پیکهاتوه له ۳۶% تهمهیان تا ۱۴ ساله، تهنیا له ۴% یان له سهرووی ۶۳ سالییهون. تهمنی ناوهندی له سهروو ۲۰ سالییهویه. بهم شیویه که زیاتر له نیوهی دانیشنوانهکهی له خوار ۲۰ سالییهوهون (۱۱۰). سههرای نههش له نیو چینه گهنجهکاندا ریزهی بیکاری له نیوان ۴۰% بو ۶۰% دهیت(111). له نیویاندا نزیکهی ۳۰,۰۰۰ گهنجی کوردی عیراقی راهینراون و پروانامهی ئهکادیمیان هیه و هیشتا ناتوانن کاریان دهست بکهویت و له لایهن بهریوبهرایهتی حکومهتی ههریمی کوردستانهوه یارمهتی داراییان پندهگات، و تهنیا لهم ریگیهوه به شیویهکی فهرمی و هک " دامهزراو له لایهن دهولتهوه" ئاماژهیان پندهکریت (دی و یقه ۲۰۱۷: ۳/۲).

لهئیستادا و بهگشتی نزیکهی ۱.۲ ملیۆن هاوالاتی خاوهن کاری حکومهتی ههریمی کوردستان موچه له بهریوبهرایهتی ههریمی کوردستانی عیراق وهردهگرن. به تیکرایی موچهکانیان له مانگیکدا له نیوان ۳۰۰ دۆلار بو ۶۰۰ دۆلاره (بهپنی ئهوهی له چ بهشیکی کۆمهلهگه بن). له ئههجامدا ئهم پارانه ۷۰% ی ههموو خهرجیهکانی رۆژانهی بوودجهی حکومهتی ههریمی کوردستان پیک دههینن، حکومهتی ههریمی کوردستان به لایهنی کهمهوه نزیکهی ۷۵۰ ملیۆن دۆلاری پبویسته تا مانگانه موچهکان بدات. له ههمان کاتیشدا کوردستانی عیراق

پنکاهاتهیهکی نابوری کارکردووی نییه. لهسهرووی هموشیانوه هیچ پرۆژهیهکی گرنج چ گهوره یان بچوک که بربره ی پشتی هموو نابورییهکی کارکردوون نییه. کهرتی تایبتهت بهشیوهیهکی گشتی زۆر سهرمتابین، تهنیا چهند لقیکی بازرگانی نهیتهت که تایبتهتن به چیمهنتۆ و کشتوکال.

له بوژانهوهی نابورییهوه بۆ مایه پوچ بوون دۆخی دارایی ههریمی کوردستان له سالی ۲۰۱۴وه بهشیوهیهکی ترسناک سهرومولنیزبوونهوهیهکی بهخۆیهوه بینیهوه، کوردستانی عیراق بۆ یهکههمجار له میژووی خۆیدا رووبهرووی گهورهترین دارمانی نابوری به لیککهوتهی مهترسیدارهوه بووه (۱۱۲). هۆکارهکانیشی بهشیکی ناوخری بوون و ههروهها بهشیکی تریشیان (۱۱۳) بههۆی چارهسهر نهکردنی کیشه دهستوورییه مهترسیدارهکانی نیوان حکومهتی ناومندی فیدرالی عیراق له بهغدا و لهگهل کوردهکاندا بوو، وهک مافی وهبههینانی نهوت و گاز و نارنده دهرهوهیان.

لهم دوايانهدا و له سالی ۲۰۱۴ دا نزمبوونهوهیهکی بهرچاو له نرخي نهوت روویدا که کاریگهري گهوهی ههبوو. هههچهندا ئهم هۆکاره له دهسهلاتی عیراق و کوردهکان بهدهر بوو، بهلام لیکهوتهکانی له لایهن بهریوهیتهی ههریمی کوردستانهوه وهک راستیهکی حاشا ههلهنگر به ههند وهرنهگیرا. بۆ نمونه حکومهتی ههریمی کوردستانی عیراق له ههولیر له ۲۰۱۴دا بانگهشهی ئهوهی دهکرد که دهتوانیت بری نهوتی پیویستی کوردستانی عیراق به تورکیادا بنیترته دهرهوه و بهرادهیهک که بتوانیت سهربهخۆی بهدهست بینیت و ههریمی کوردستانی عیراقیش بههوه پیش بهریت. لهسهروو ههموو پیشبینیهکانهوه سههرکردایهتی ههریمی کوردستانی عیراق بانگهشهی ئهوهی دهکرد، که دهتوانن ئهم کاره له پیشتر باشتر ئههجام بدن، له بهرئهوهی کوردهکانی عیراق بۆماوهی چهن سالیکی دهیتهت، که بهغدا بهوه تومهتبار دهکن که به بهردوامی ریگری له نارندی بهشه بودجهی فراوانی کوردهکان به ریژهی له ۱۷٪ دهکن؛ به بیانووی بوودجهی سالانهی

سالی ۲۰۱۱ وه یارمهتی مرۆیی له ههریمی کوردستان و مردهگرن (۱۲۰). ئیداره‌ی حکومهتی ههریمی کوردستان رهتیده‌کاتهوه که یارمهتی نیوده‌ولهتی به‌شێوهیهکی پنیوست بوونی هه‌بیت، بۆ ئهو په‌نابه‌رانه‌ی که نیشه‌جیی ههریمی کوردستان و هیچ دهرفته‌یکی تری له به‌رده‌مدا نه‌ماوه جگه له‌وه‌ی که زۆرینه‌یان له داها‌تویه‌کی نزیکدا به‌گه‌رینه‌وه زید و خاکی خۆیان (۱۲۱). بازارگانانی فرۆشتنی ئوتومبیل، به ده‌گه‌من ئوتومبیل به قهرز ده‌ده‌ن به خه‌لک. له ئیستادا قهرزه‌کانی کۆمپانیا نه‌وتیه‌کان له سه‌ر حکومهتی ههریمی کوردستان بری ۳ ملیار دۆلار زیاتره. پرۆژه‌کانی وه‌به‌رینه‌یان به‌ته‌واوتی په‌کییان که‌وتوه. له سالی ۲۰۱۳ داها‌تی ئهو پرۆژه‌انه‌ی که بریاریان له‌سه‌ر درابوون تا نه‌جام بدرین بریتی بوون له ۴.۱۲ ملیار دۆلار، به‌لام له سالی رابردوودا که‌میکرد بۆ ته‌نیا ۷۹۳ ملیون دۆلار. ته‌نها له‌م سالددا سه‌دان هاوبه‌شی پرۆژه یان بریکاره به وه‌کاله‌ته‌کان مایه پوچ بوون و زیانیکی ئابووریان به‌ر که‌وت، که تا چه‌ند سالی داها‌تووش کاریگه‌ری له‌سه‌ریان ده‌بیت، هه‌ندیکیشیان خۆیان کووشتوه (دی و یقه‌ر ۹: ۲۰۱۷). به‌شی پیکه‌ینه‌یان و وه‌به‌رینه‌یان (که له لایه‌ن کۆمپانیا تورکییه‌کانه‌وه به‌ریوه ده‌بران) ئهو به‌شه‌یه، که زۆرتین زینای به‌ر که‌وتوه، ئوتیله‌کان و پاشان گه‌شتیاریش که‌وتنه به‌ر زیانه‌که؛ به پنی دوا‌ین خه‌ملا‌ندنه‌کان:

ههریمی کورستانی عیراق به بری ۳۰ ملیار دۆلار قهرزدارێ تورکیا ده‌بیت و زۆربه‌ی کۆمپانیاکانی مایه‌پوچ بوون، حکومهتی ههریمی کوردستان له ئیستادا به‌رده‌وامه له چاپکردنی چه‌کی پاره‌ی پالپه‌شتی نه‌کراو یان بلۆکراو به‌و هیوا‌یه‌ی که له داها‌توودا سوودی خۆیان هه‌بیت ئه‌م کاخه‌زانه و "ناسایه‌شی قهرزه‌کانی" هاوشیوه‌ی ئه‌وانه‌ی که له لایه‌ن شاره‌وانیه‌کانی مایه‌پوچ بوونی ئوروپاوه له کاتی جه‌نگه‌کاندا دهرده‌کران. سه‌باره‌ت به داها‌تی باج تا ئیستا حکومهتی ههریمی کوردستان توانیوه‌ی ته‌نیا به رێژه‌ی ۵۰٪ یان ۶۰۰,۰۰۰ دۆلار به نه‌غد یان ده‌ستی کۆبکاته‌وه بۆ هه‌موو کاره ههریمییه‌کانی (له ریی سیسته‌مه‌ی ناوبراوی "سیسته‌می گوماناوی باج" (دی و یقه‌ر De Weaver ۴۲: ۲۰۱۷)).

مایکل رۆبیین له‌بەر ریگرگی چینی دهمسه‌لاتداری گهنده‌ل له ئهنجامدانی چاکسازی و دیموکراسیی، نیگه‌رانه له‌وهی که شته‌کان به‌ره‌و خراپی هه‌نگاو ده‌نن. له لایه‌کی ترمه‌ به‌لای مارک دی و یقه‌رمه‌ فشاریکی زۆر له ئارادایه، به‌هۆی زیاد بوونی قهیران و بوونی هه‌ولێ چاکسازی و یاخی بوونی توندی گهنجه‌کان و چالاخانه خه‌باتکردنیان بۆ به‌ده‌ست هه‌ینانی دیموکراسیی و دادپه‌روهیی کۆمه‌له‌یه‌تی له کۆمه‌له‌گه‌که‌دا. رهنگه‌ نه‌گه‌رمه‌کان خۆیان له دوو ئاراسته‌دا بیهینه‌وه:

یان به‌ره‌و چاکسازی کرده‌یی سه‌ختی ریشه‌یی یان گه‌رانه‌وه بۆ خووه‌کانی رابردو و هه‌روه‌ها نه‌و بوارانه بۆ داواکردنی قه‌رز و گهنده‌لی که له میژووه بوونی هه‌بووه، ده‌رمه‌سه‌نیت" (ئهنجامه‌کانی دی و یقه‌رمه‌ کران، به‌لام تاراده‌یه‌کیش گه‌شیه‌یه‌ییان تێدایه). له هه‌ر بارو دۆخیکدا بیه‌ت، هه‌رمی کوردستان له به‌ره‌وهی که پشت به نه‌وتی خاوه‌به‌سه‌تیت، له داهاتوییه‌کی نزیکدا له بازاره‌کانی جیهاندا رووبه‌رووی نه‌و هه‌له‌کشان و داکشانانه ده‌یه‌ته‌وه.

زیانی جهنگ له‌سه‌ر ته‌ندروستی هاو‌نیه‌تیه‌مانیان :

له توێژینه‌وه‌یه‌کی نوێدا (۱۲۲) ده‌ریده‌خات که دانیه‌ستوانی ناوچه‌ فراوانه‌کانی عێراق و کوردستان له بارو دۆخیکی ته‌ندروستی سنوردار و ناله‌باردا خۆیان ده‌یهینه‌وه. چونکه به‌ به‌رده‌وامیی هه‌رمه‌شه‌یان له‌سه‌ره، به هۆی تیکه‌له‌بوونی کوشنده‌ی پاشه‌روێ کیمیا‌یی و ناوه‌کی (پیس بوون به‌هۆی پاشماوه‌ی یۆرانیۆمه‌وه). کاریگه‌رییه‌کانی جهنگی که‌نداو تانیسته‌تا بوونه‌ته هۆی دروست بوونی چه‌ندین نه‌خۆشیی که له میژووی عێراقی هاوچه‌رخدا وینه‌ی نه‌بووه، بۆ نمونه :

زۆری ناکامیی مندال له کاتی له دایکه‌بووندا، نه‌خۆشییه‌کانی شیرپه‌نجه له عێراق، ریژه‌ی نه‌خۆشیی زیاتریش له گورچيله و سییه‌کان و جگه‌رمه‌ و دارمانی ته‌واوه‌تی کۆئه‌ندامی به‌رگری له‌ش، له گه‌ل نه‌خۆشییه‌کانی چاو و پیسته و هه‌روه‌ها زیان که‌وتن به DNA (به‌ده‌گۆران که له باوانه‌وه بۆ وه‌چه‌کان ده‌گۆزریته‌وه). کورته‌یه‌ک: کورودی ۱: ۲۶/۲۰۰۲ / کورته‌ی NCC: ۱۱: ۲۷/۲۰۱۱). ئهنجامی

گشتگیر و کوتایی بو خهڵکی عێراق و ههریمی کوردستان هیشتا له بهره‌سندا نین (۱۲۳). به پێی خه‌ملاندنیکی نه‌تموه به‌کگرتوه‌کان زیاتر له ۷۳۰,۱ کم دوو‌جا له خاکی عێراق پی‌سبووه که له ۶۰۰,۱ شاروچکه دا نزیکه‌ی ۶,۱ ملیۆن که‌س توشبوون، نه‌ج‌ماه‌که‌شی ده‌ه‌ستتیه‌ سه‌ر توانای کۆمه‌لگه‌کان که به‌ش‌یوه‌یه‌کی بهره‌وام دوو‌چاری ئاس‌ته‌نگ ده‌به‌نوه له دا‌بین‌کردن و باش‌تر کردنی ژیان له

ناوچه‌که‌دا (IAU 2012 and Zwijnenburg & Ghalaieny/ NCCI) 2013)

هه‌تا ئیستا ته‌نیا چه‌ند به‌ش‌یکی که‌م له ناوچه‌ پی‌سبووه‌کانی عێراق و ههریمی کوردستان ده‌توانریت ناما‌ژه‌یان پێ‌ب‌ک‌ریت، ۳۰۰ شو‌ین‌یان تو‌مار‌ک‌راون خ‌را‌وه‌ته‌ته‌ ناو نه‌و ناوچه‌یه‌ی، که ده‌بیت به‌ زو‌وترین کات ب‌گه‌ر‌ب‌ن‌در‌ینه‌وه‌ بارو‌دو‌خی ئاسایی و سه‌رو‌شتی پێ‌ش‌تر‌ییان و له‌ ئیو سه‌ر‌جه‌م ئه‌م شو‌ین‌انه‌دا ته‌نیا ۴۲ شو‌ین به‌ مه‌تر‌سه‌دار‌ترین‌یان له‌ عێراق‌دا دیار‌یک‌راون. به‌ک‌یک‌یان هه‌له‌ب‌جه‌یه‌ که‌ سالی ۲۰۱۴ بوو به‌ پار‌یز‌گا و شار‌یکی کورد‌ستانه‌ و سنوری له‌ گه‌ل ئی‌ران‌دایه‌ و له‌ سالی ۱۹۸۸دا له‌ لایه‌ن رژی‌می نه‌وکاته‌ی سه‌دام حوس‌ینه‌وه‌ (۱۲۴) خه‌ڵکه‌که‌ی کیمیا باران ک‌را. به‌دوادا چوونی تاییه‌ت له‌ لایه‌ن دک‌توره‌ ناو‌خو‌یی و ههر‌ی‌یه‌که‌نه‌وه‌ ک‌راوه‌ به‌د‌گۆ‌ر‌انه‌ پزیش‌کی‌یه‌کانی وه‌ک (له‌ بار‌چوون ، کۆلۆن و ش‌یر‌په‌نجه‌کانی تر ، نه‌ خو‌ش‌ییه‌کانی دل و کێشه‌کانی هه‌ناسه‌دان ، کێشه‌کانی چاو و پێست، توانای منال بوون و کێشه‌کانی به‌ره‌م هینانی منال، رێژه‌ی زوری منالی ناکام، هه‌روه‌ها ناما‌ژه‌ به‌و مه‌تر‌سه‌ییانه‌ ده‌کات، که هێرشه‌ کیمیا‌یه‌کانی سالی ۱۹۸۸ هیشتا کار‌ی‌گه‌ری جینیان(بو‌ما‌وه‌ییان) له‌ سه‌ر دانیش‌توانه‌ کورده‌کان هه‌یه. راپۆرت‌ه‌کان ناما‌ژه‌ به‌وه‌ ده‌کهن که (به‌ش‌یکی رزگار بووی ئه‌م هێرشه‌ به‌ هه‌میشه‌یی تووش بوون هه‌ندئ نیشانه‌ی وه‌ک سووتاووی و چه‌ند ره‌فتاریک که پێشانی ده‌دات که زیان به‌ ده‌ماری مێش‌کیان که‌وتوه‌وه‌. هه‌رچه‌نده‌ ناماریکی ریک و پیک سه‌بارت به‌م بارو دو‌خانه‌ له‌ ئارادا نییه‌" (کروودی ۲۰۰۲: ۱۶۴).

هه‌ریه‌که‌ له‌ حکومه‌تی عێراقی له‌ به‌غدا و ههریمی کورد‌ستان‌ی عێراق له‌ هه‌ولێر جه‌خت له‌سه‌ر نه‌وه‌ ده‌که‌نه‌وه‌ که توانای دارایی ته‌واویان نییه‌، تا له‌ داهاتوویه‌کی

نزیكدای ئه‌و ناوچانه‌ی كه به‌هۆی جهنگی كهنداووه پيس بوون پاك بكه‌نوه، له رابردوودا بۆ چهند جارێك داوايان كردووه یارمه‌تییه نیوده‌وه‌لتیه‌كان فراوانتر بكرین، كه هیشتا وا دیاره وهك پێویست پێیان نه‌گه‌شتوووه و نه‌گهر ئهم هه‌لمه‌ته‌ی پاك‌کردنه‌وه‌یه چالاكانه به‌ردهوام نه‌بێت، ئه‌وا مه‌ترسی ئه‌وه‌ی له‌ده‌كریت، كه ره‌نگه له‌ داهاتوودا دانیه‌شتوانی عێراق و كوردستان به‌تایبه‌تی دووچاری بارو‌دۆخێکی ناهه‌مواری ته‌ندروستییه ببنه‌وه و هه‌روه‌ها ئه‌گه‌ری روودانی كاره‌ساتی مرۆیی پێشبینی نه‌كراویشی لێده‌كه‌وتنه‌وه.

ئه‌نجامه‌كان سه‌باره‌ت به‌ ئه‌گه‌ر كه‌انی كورد له‌:

توركیا، سووریا، عێراق و ئێران (١٢٥)

توركیا و كورده‌كان :

له‌ ئێستادا ئه‌گه‌ر كه‌ان و بژاردنه‌كانی داهاتووی كورد له‌ توركیادا به‌شپۆمه‌یه‌کی فراوان به‌نده به‌ ئه‌جیندا و ده‌سه‌لاتی تاكره‌وانه‌ی ره‌جبه‌ ته‌یب ئۆردۆغانه‌وه. تا ئه‌وكاته‌ی ئه‌و له‌ ده‌سه‌لاتدا به‌مێننه‌وه كورده‌كان كه‌م و زۆر هه‌مان مامه‌له‌ی پێشووین له‌گه‌ڵا ده‌كریت كه‌پێكه‌اتبوله : رووبه‌رووبونه‌وه، چه‌وساندنه‌وه، ئازاردان، راوه‌دوونان، داگیرگاری و ده‌ست تێوه‌ردان له‌ كاروباری ناو خۆی هه‌ر ئیمیه. ده‌ركه‌وت، كه هه‌وله‌كانی پێشوو له‌ دانوستانكردن له‌گه‌ڵ كورده‌كان راستگۆیانه نه‌بووه، ته‌نیا ویستوویهتی بۆ درێژدان به‌ ده‌سه‌لاتی تاكره‌وانه‌ی خۆی، كات به‌ ده‌ست بێنیت.

یه‌كێتی ئوروپا و ئه‌مه‌ریكا ته‌نیا به‌شپۆمه‌یه‌کی تاكتیکی چاوپۆشی له‌ ده‌سه‌لاته تاكره‌ویهكه‌یه ده‌كهن و له‌ ئێستادا هه‌نگاوی یه‌كلاكه‌ره‌وه له‌ به‌رامبه‌ردا ناگرنه‌ به‌ر. هه‌ر چۆنێك بێت، سه‌ره‌رای بوونی كیشه‌ی به‌رده‌وامی تایبه‌ت به‌ده‌سه‌لات له‌ توركیا له‌ چوارچۆیه‌ی سه‌رۆكایه‌تییه‌كه‌یدا، هیشتا چهند راستیه‌کی گه‌رنگ و جێگیری تایبه‌ت به‌ هه‌موو لایه‌نه به‌شدار بووه‌كانه‌وه هه‌یه و گۆرانكاریان تێدا ناكریت:

یهکهم کوردهکان وهک هیزیکی دیموکراسیی و بایهخدار له تورکیای هاوچهرخدا دهركهوتن، جیی سهرنجن و له داهاتووشدا دهبنه بهشیکی دیاری تورکیا و چیتز نابیت لهوه زیاتر بچهوسینرینهوه.

دووم ههریهکه له نیمچه سهربهخویی و دهولتهتی سهربهخویی وهک دوو نهگهری خهییالی وان له چوار چیهوی تورکیا دا، چونکه ههردهسه لاتیکی ناوهندیی نهگه ره له رهتکردنهوی ههردووکیان بهردهوام دهییت. ههروهها کوردهکانیش له نیویاندا یهکهکه ناتوانن ئامانجهکانیان له ریی خهباتی چهکدارییهوه بهدهست بینن.

سییهمیان به پنچهوانهوه، ههچ دهسه لاتیکی ناوهندیی له تورکیا به تاکرهویی نهردوگانیشهوه ناتوانیت بهتهواوهتی پهکهکه وهاوبهشه سهربازییهکانی له ناوببات، بهلکو کاریگهیری شانهی (پ.ک.ک) لهسه نهگه رهکانی داهاتوی کوردهکان له تورکیا، سوریا، عیراق، لهگهله بهشه پهراویز خراوهکی ئیران بهریژهیهکی جیاواز له ههریهکه لهم وولاتاندا بهردهوام دهییت.

یهکیتی ئورویا – تورکیا – تیکه لآو بوون و خوگونجاندنی زورینهی کوردهکان

لهسه بنهمای نهو پیوه رهانهی که پیشتر ئاماژهیان پیکرا بوو، کورد له داهاتوودا رووبهرووی نهگه ریکی راستهقینه دهیتهوه و له بیریشمان نهچیت که نهههش پهیههسته به دوو نهگه ری ترهوه که تیکه لآو بوونی زورینهی کوردهکان به ئورویا یهکلایی دهکاتهوه.

یهکهم دهییت تورکیا ههنگاو بنیته قوناغی دواي نهردوغان، بهردهوام بوونی گفتوگۆکان بو بوونی تورکیا به ئهendam له یهکیتیهکادا. نهگه ری دووم دهستپیکردوه و تانیستاش لهسه میزی گفتوگۆکان ئامادهیه تاییهت به سهرجهم خهلکی تورکیا و له نیویشیاندا گهلی کورد. هههچهنده دهه نهجامی ئهه نهزانراوه و پرسیکه که لهم کاتهدا ههگه ری چهندين وهلامی دژ بهیهکه، چونکه ههریهکه له وولاتانی ئهendam ههههشهی پوچه لکردنهوی ههه دهنگدانیک لهسه نهه بابهته دهکن. ههیشتا

بهدهینانی ریکهوتننکی تابهت و چارهسهرخواز مهحال نییه. بهکیک لهو قهیران و دژوارییانهی که دهبت بهکیتی ئورویا و تورکیا رووبهروی ببنهوه، بریتیه له قهیرانی جیهانی پهناهران بهشیوهیهک همدوولای توشی تهنگزمیهک کردوه، تهناوت بهکیتییهکهی له لیورای ههسههینان نزیک کردووتهوه. ئهگهر تورکیا و ئورویا له داهاتوودا بگههه ریکهوتننیک ئهوا همدوولایان توشی چهند ئهرکینکی قورستر دهبنهوه کههوانیش:

یهکهه بوونی ملیونان پهناهر له ناوخوی بهکیتییهکدا، دووم ههیهکه له وولاتانی ئهندام له بهکیتی ئورویادا خاوهی سهههخویی خویانن و ناچار دهبن له نزیکهوه ههولی نیودهولهتی بدن بۆ سهقامگیرکردنی ناسیای ئورویا و ههروهها به بهردهوام کاربکهن بۆ دابینکردنی سهقامگیری بهردهوامی رۆژههلاتی ناوهراستی ئیستا(دوای قوناغی داگیرکاری).

سهبارهت به خهونه نهتهوایهتییهکانی کوردهکانیش، له لایهکی تروهه ئهرکیک رووبهرووی ئورویا دهبنهوه، نهویش هاوبهشیکردنه له بهدهستهانی چارهیهکی بهردهوام بۆ گهورهترین نهتهوهی بیدهولهت له سهردهمی هاوچهرخماندا، ههروهها له لایهکی تریشهوه دووباره دهبنه میراتگری جوولانهوهیهکی سهههخویی نهتهوایهتی له باشوری رۆژههلات.

تهناوت چهکهکانی وهک کورد و کوردستان له پهراوه فهرمییهکان و ووتووێژمهکانی نیوان تورکیا و بهکیتی ئورویادا، که له سالی ۲۰۰۵ وه دهستی پیکردوه، زور به دهگمهن ئاماژهیان پیکراوه. بهلام ئهم دۆزه دژواره به بهکجاری وهلاوه نانریت، تاوهکو ئهوکاتهی "تورکیا ههلهدهستیت به جیههجیکردنی پرتوکولی هاوبهشی ئهنقههه و قوبرس" (۱۲۶)، شایهنی ئاماژه پیکردنه، ههچهند پههلهمانی بهکیتی ئورویا زیاتر گرنگی به پرسی کورد دهوات وهک له کۆدهستهی کۆمیسسیونی ئورویا که به ئاشکرا له بهردهم ئهم پرسهدا بهههسته، بهلام ههچ کامیان تا ئیستا سهبارهت به داهاتوی کورد له ئورویا و ناسیای ئورویادا خاوهی تیروانینیکی روون نین.

و بهر دهومان له هاوکاری دارابی و ههروهه سهارهت به پیشیلکارییه بهک له دواى یهکهکانی بهرامبهر به کوردهکان ئاگادارن.

دووم: ئهگهر ئهردوغان قانونی به پپی شهریهتی ئیسلامی راگیانده، ئهوا به ئاشکرا پاییهکی سیکیولاریزمی مؤدیرنی دهستووری کهمال ئهتاتورک تیک دهشکینیت و ڤهنگه جهنگی ناوخوی یان یاخی بوونی چهکداری له لایهن سووپاوه رووبدات، که خویان به پاریزهری میراتی عیلمانی ئهتاتورک دهزانن .

سییهم: بهردهوام بوون و ڤزگار بوونی ژبانی تاکر هوانه ئهردوغان بهتهواوی له سهه بارودۆخی ئابوری تورکیا له داهاتوودا دهمینتهوه، لهه روویهوه هیلهسورمهکانی تاییهت بهم دۆخه له سهه ههاندان ئهویش بهم شیوانه:

له دواين ئامارو داتا نابورییهکانی که بهدهستههه (۱۲۹) ناماژهی نهرنی تاییهت به دۆخی ئیستا له خوی دهگریت، که به شیویهکی فراوان نزمبوننهوهی دیاری نهکراوی به خویهوه بینوه (مؤدیز و فیچ). تاکه ههلسهنگاندن بو ئهم دۆخهش ئهویه که تا ئوردوغان له حوکمی تاکر هوانه خوی و دهست تیهمردانه بهردهوامهکانی له سیستهمی سهه بهخوی نابوری بهردهوام بیت، ههتا وهبههینهری بیانی زیاتر دور بکهونهوه، ڤاره له وولاتدا نامینیت، تورکیا رووبهرووی کیشهی کهلهکه بوونی قهرزهکانی حکومهتهکهی دهبیتهوه (که قهرزی دارابی ههلهکشاوه).

بهلینه میژوویهکانی کهمال ئهتاتورک به کوردهکان ئامانجی بهخشینی مافی یهکسانی و جۆریک له جۆرهکانی خۆبهریوهبردنی ههریمایهتی به کوردهکان ڤهگ و ریشهی له کۆماری تورکیا وهگرتهوه، تهناهت ئهگهر هیچ کام لهه ههولانه له داهاتوودا به هۆکارهکانی تاییهت به ههردوولا وه جیهجی نهگریت (روونکردنهوهکان له بهشیک تری ناماژمیان پیکراوه : هینهر بیشلهه ۲۰۰۴: ۴۲۴ / ۴۲۵، ۴۸۰ / ۴۸۱) وه له "سیفاس" (ئیلوول ۴/۱۳ / ۱۹۱۹).

رابعره تورکه کۆمارییهکان له دهولتهتیکی نوێی هاوبهشی تورکیادا، بهلننیان بهکوردهکان دابوو، له دیاریکردنی چارهنووسی خۆیادا ئاماژهیان به جۆریک له لامهرکهزبیهت و سهربهخویی کهلتووری دابوو. ههروهها له رپورتهسمی "دهستهی نهتهومی مهزن" بۆ راگهیاندنی دهولتهتی تورکیای تازه دامهزراو له ۲۳ ی مانگی ۳ ی ۱۹۲۰ له ئهنگهره ژمارهیهک له نوینهره کورده بهشدار بووهکان پێشوازییان لیکرا و پێیان دهوتن "نوینهرهکانی کوردستان". مستهفا ئهتاتورک وهک سهروکی تورکیا ههلبژێردرا و له رپورتهسمهکهشدا به زمانی خۆی دهرباره ی دوو گهل دوا که ئهوانیش تورکهکان و کوردهکان بوون، دهولتهتیکی کۆماری هاوچهرخی تورکیا دادهمهزیت، که تینیدا کوردهکان مامهلهی یهکسانیان لهگهڵدا بکریت، ههروهها ههمان ریزیان لێدهگیریت وهکوو برا سهیریان دهکریت.

سوریا و کوردهکان :

پهکهکه و پهیده

سهرکهوتن یان شکست له چارهسهرکردنی دۆزی کورد و له ئهگهری بوونی تورکیا به ئهندام له یهکیتی ئورویا پهیوسته بهوهی تا چ رادهیهک نوینهره قانونیهکان و فهرمییهکانی گهلی کورد پهیوهندیان به پهکهکه و پهیدهوه ههیه. ههروهها ئه نوینهره کورد و دیاریکراوانه ناتوانن میژووی (پ.ک.ک.) و (پ.ی.د) بخهنه روو، بهکورتی دهتوانین هه ئهوهنده بخهینه روو، که ئهه دووهیزه کاریگهریان به سهرکوردوه دهبیت، له رووداوهکانی داهاتوودا نهک بهتهنیا له تورکیا بهلکوو له سوریاش .

بهکورتی :

دوای هه رهسهپنانی یهکیتی سوڤنییهت لهسهرهتای نهوهدهکانی سهدهی رابردوودا، پهکهکه وهک بزوتنهوهیهکی چهپ ریزهکانی خۆی یهکخستهوه، لهسهرهتادا

بزوتنهوهکه جوولانهوهیهکی مارکسیستی لینینیستی بوو، پاشان له ژیر کاریگریی نوسهری نهمهریکی (مورای بۆکچین) (۱۳۰) بزوتنهوه بیردۆزی نهم نوسهریان که ناوبرابوو به (شارهوانیتی لیبرالیزمی) لهگهڵ ئیدار مکردنی حکومهتیکی لامهركهزیهی له لایهن چهند كهسێك و چهند نهژادیکي جیاوازی سهر به چهند ههريهیکي دیاریکراودا گونجانده، که پێیان دهوت "دیموکراسی بنچینهیی"، "دیموکراسی خۆجییی"، یان "دیموکراسی کۆنفیدرالیزمی". لهو کاتهوه و بۆ ماوهی چهند سالێک تانیستا ههولیان داوه نهم شیوازه تئورییه له ناوچهکانی ژێردهستی کوردهکان له باکوری سوریا که ناوبراوه به "رۆژئاقا" پهیرهو بکهن، نهم ناوچهیان کردووه به تاقیگهیهک بۆ تاقیکردنهوهی بیر و باوهیره سیاسییه چهیرهو مکانیان .

رۆژئاقا (رۆژئاقای کوردستان) که به نیمچه سهربهخۆیی له لایهن ئهنجومهنی دیموکراتی باکوری سوریاوه بهریوه دهبریت، له سێ کانتونی خۆبهریوهبردن پیکهاتوون. دهسهلاته سهربازی ودهسهلاته ناوخواهیکانیسهی له پرووی سهربازی و سیاسییهوه له لایان ههريهکه له دوو یهکینهی سهربهخۆ له هیزهکانی "پیشمهريگه" که ناوبراون به یهپهگه "یهکینهکانی پاراستنی گهڵ" که کۆنترۆلی بهشیکي فراوانی باکوری سوریاي کردووه و له گهڵ باله سیاسییهکهی که ناوبراوه به "پارتی یهکیتی دیموکرات" پهیده. دهستکوته ههريهیهکانیان مشت و مریکی زوری لهسهره، ئهحمهد حمید ئاکایا که ئهنادمیکي پیشووی پهکهکه بووه، نهوه دهخاته پروو که پهکهکه کاریگهر به بیرو رای جۆستن جۆنگردن بووه و نهوه پروون دهکاتهوه که بیرو باوهری پهکهکه شیوهیهک له "پارادۆکسی جهیکۆبین"ی (۱۳۱) تیدا بهدی دهکریت، که لهریی "دهسهلاتی ترساندنهوه" که له لایهن شۆرشخواری فهرهنسییهی "جهیکۆبین" وه پهیرهو دهکرا و دواتریش بوو بههۆی پیشکهوتنی شیوازی دیموکراسی رۆژئاوا له ئوروپادا(ئاکایا و جۆنگوردن: ۲۰۱۲: ۵). بهههمان شیوه پهکهکش لهو بروایهدايه، که رۆژئاقا تاکه ههريمه و دهیویت نهم جۆره دیموکراسییهی تیدا پهیرهو بکریت و ببیته سهرمهشق بۆ کوردهکان له داهاتوودا. له

کاتیکدا دهکریت ههندیک "ریبازی دژ بهیهکی جهیکۆبین" قبولکراوینت، بهلام زۆر ئهستهمه وینای ئهوه بکریت، که پهکهکه بتوانیت له بزوتنهوهیهکی چهکار بیهوه بیهت به مۆدیلنکی دیموکراسیی له رۆژئاغای کوردستان بههوی ئهم هۆکارانهوه :

یهکم : "جهیکۆبین" له فهرهנסادا وهک بزوتنهوهیهکی کاریگهر نهی توانیوه ههرگیز جومگه گرنهگهکانی دهسهلات بگریتته دهست و حوکی فهرهנסا بکات. ههروهها له رووی میژووویهوه یهک ناگریتهوه و ناتوانریت بهراورد له نیوان تۆری بزوتنهوه سیاسیهکانی "جهیکۆبین"ی سهردهمی شۆرشه فهرهנסیی لهگهڵ بزوتنهوهی "پهکهکه" لهم سهردهمهدا که خهباتی گهریلای و پارێزانی دهکات، بکریت.

دووم: ئهوهی که کانتۆنهکانی بههیزی سهربازی و جهنگ نازاد نهکراون، بهلکو به ریکههوتن لهگهڵ ئهسهدا رادهستی کوردهکانی سوریا کراوه، تا ئیستاش له بهریوهبردنی چهند ناوچهیهکی وهک قامیشلوو و حهسهکه بهردهوامن. سییم : له بهر ئهوهی دهر ئهنجامی خۆبهریوهیهی "رۆژئاغا" هاوشیوهی دیموکراسیی ئورویایی نهبوه، بۆیه دهنانین بلنن، که ناكریت ئهم "دژ بهیهکییه" له ئاراستهکردنی تیرۆردا بۆ خۆبهریوهبردنی زۆرینهی دیموکراسیی دابننن، بهلکو دژ بهیهکی راستهقینه ئهوهیه، که دهسهلاتدارانی پهکهکه ئهوهیان له کوردهکانی سوریا قبول نهکردوه، که ئهوی بکهن به مۆلگهیهک بۆ چهکهکردنی دیموکراسیهکی هاوشیوهی "دیموکراسیی سویسرائی"، ههروهها سهرجهم بریارهکان ههه له بریاری ناوچهیی بۆ نیشتمانیی له لایهن چهند دهسهلاتداریکی دهسته بزیرهوه قورخکراوه، که فشاریش دهخهنه سهه ئهنجومهنی دیموکراسیی باکوری سوریا بۆ ئهوهی ملکهچی بریارهکانی ئهوان بن و لێی لانهدن و بهپچهوانهوه کار نهکهن (کۆمهڵیک شایهتعال ئهم ووتانه دووپات دهکهنهوه).

به گوێرهی "عومەر شیخ موس" بیت، ئەم بزوتنهوهیه سههرهراي ههجوونی چهند گروپێکی میانرهو تێیدا، بهلام زۆر به خراپی شکستی هێناوه. (پ.ک.ک. و پ.ی.د.) نه ریکخراوێکی کۆمونیستی و نه بزوتنهوهیهکی "سۆشیالیستین" وههروهها نامازمش بهوه دهکات، ئەوان چهند بنهمایهکی وهک (دیموکراسیی، دادپهروهری، یهکسانی رهگهزی، سیکۆلاریزم) پێشان دهن. بهلام بیرکردنهویان هیشتا ستالینیستیانهیه و تۆتالیتاریانهیه، بۆیه ئەوان ههرگیز نوێنهرایهتی دیموکراسییهتیکی هاوشیوهی ئورویا ناکهن. کوردهکانی سوریا له بهرامبهر (پهپهده) نارهزایهتییهکی زۆریان ههیه، بهلام چاو پۆشبیان لیکردوون چونکه ئەوان له داعش دهیان پارێزن. ههموشتییک له شۆینی خۆیدا نهو تاقیگهی تاقیکردنهوهکان وهک نمونهیهکی تازه بووه بۆ کوردهکان که له میژوویهکی پر دژیهکی رهگ داکوتاوی نیوان کوردهکان لیک دهاتهوه و ناوی دهنیت "یهکگرتوو بوون له ناوجهرگهی دووبهرهکی" دا.

له نهجام دا و له ههر نهگهریک که له داهاتوودا رووبهرووی کوردهکان ببیتهوه، وا دهردهکهویت نهجمای گهشبینانهی لینهکههویتهوه (۱۳۲). لهکاتیگدا کوردهکان شهپرکهریکی بهتوانان و دهکریت رۆژئاوا له شهری دژ به داعشدا و له سهقامگیرکردنی باری سوریا پشتیان پێبهستیت، بهلام ههریهکه له (ی.پ.گ. و پ.ی.د.) که درێژکراوهی پهکهکن تا ئیستا نهیانوانیوه بیسهلمینن، که دهنان ههڵگری مۆدێلی دیموکراسیی ئوروپایی بن. بیرکردنهوه ستالین ناساکانیان و تۆتالیتاریانهیان که وهک ههڵبژارده هاوچهرخهکان بۆ داهاتوی کورد نابینریت، بهلکو وهک دسهلاتیکی تۆتالیتاریانهی دیرینی سیاسهتی کوردهکان له سوریا دهبینریت و ههرگیز له لایهن وولاتانی جیهانهوه پهسهند ناکریت. هیشتا کوردهکان هیواو ئومێدیان لهسهه نهو بهلێنانه ههڵچنیوه، که بهردهوام له لایهن رژیمی نهسهه و روسیاوه بۆ پێدانی ئوتۆنومی له هاوکیشه نوێیهکانی پاش شهردا پێیان دهنریت. ههروهها کوردهکان بههیوا و ئومیدی نهون که دهستور به جوړیک دابریژریتهوه، که مافی کهمه نهتهوایهتییهکانی وهک پێدانی مافی فیدرالییهت به کهمه

نەتەوهیاتییەکانی وەک کورد تێدا پارێزران و بێت. هەر وەها ئەگەر کوردەکان لە رازیکردنی هاوێهیمانییە نیو دهولهتییهکان لە شکستەهێنانیان بەر دەوام بن و نەتوانن بێرکردنەوه و رێبازەکیان لەسەر مۆدیلێکی ئوروپایی دابریژنەوه و بروایان بە زۆرینەیی دیموکراسییە نەبێت و کاری پێنەکەن، ئەوا گەورەترین سەرکەشی دەکەن بەهۆی ئەوەی ئەو داهاتوودا کوردەکان نەتوانن دۆزەکیان بەرەو پێش بەرن و ئەوکات تەنها وەک هێزێکی چەکدار سەیر دەکرێن و تەنها وەک نوێنەریکی شەڕکەری رۆژئاوا شەڕ بۆ رۆژئاوا دەکەن، ئەوەک لە لایەن رۆژئاواوە وەک هاوێهیمانیکی سیاسی و ستراتییجی بۆ بە دیموکراسییە کردنی ئاسیای ئوروپایی و رۆژھەلاتی ناوەراست سەیر بکری. لە زۆر بەی ئەگەر مەکاندا پێشبینی کردنی هەلۆیستەکانیان لە سواریادا زۆر گومانوویی و چاوەروان نەکران. لە گەڵ ئەمەشدا لە پرۆسەیی بوونی تورکیا بە ئەندام و تیکەڵاو بوونی زۆرینەیی گەلی کورد بە یەکییەتی ئوروپاوە، چەندین ئەگەری دیکە دێتە ئاراوە، وەک ئەو ئەگەرەیی ئەوەی ئەوەک بەرنگە هەلۆیستییەکی نائەتیخوازانەیی هەر وەک بزوتنەوه رزگارێخوازانەیی ئوروپا وەک (کەتەلۆنییەکان، سکۆتلەندییەکان، ئێرلەندییەکان) هەبێت یاخود هەلۆیستییەکی توندروانە و چەکدارییان دەبێت وەک گروپە چەکدارەکانی باسک لە ئیسپانیا و سوپای کۆماری ئێرلەند (IRA). هێشتا هەلۆیستییە کوردەکان لە بەرامبەر بوونی تورکیا بە ئەندام لە یەکییەتی ئوروپا پێشبینی کران و روون نییە. لە کۆتاییدا و هەر چۆنێک بێت ئەوەک بە بۆ و بەل و بزوتنەوه درێژکراوەکانی ناچار دەبن لە رێگەیی دەرچە قانونییهکانەوه بۆ ئەو ئەجێندا یاخود ئەوەی ئەوەی ئەو ئارادان، ملکەچی بکەن.

قاسملوو / کرایسکی:

قاسملوو یەکەم سەرکردهی کورد بوو، ئەوەی وای وایبوو، ئەو داهاتوویەکی نزیکدا و لە چوارچێوەیی بوونی تورکیا بە ئەندام لە یەکییەتی ئوروپا چارەسەر کردنی دۆزی کورد ئەگەرێکی راستەقینە و چاوەروانکران دەبێت. قاسملوو لەسەرەتای سێ سێ هەشتاکاندا پەڕەیی بە پەڕەندییەکی هاوڕێیانەیی درێژخایەنی لە میژینەیی لە گەڵ

تری سهرکردایهتی له مانگی حوزمهیرانی ۱۹۸۵ دا له پاریس قاسملوو ناماژه بهوه دهکات، که ژمارهیهکی بیشومار کاربهدهستانی رۆژئاوا پشتیوانی لهوه دهکهن، که تورکیا له یهکیتی ئوروپادا بیته ئهنادام که ئهمه بهشیویهیهکی کردهیی کوردهکان دهگهیهننیه بهردهم دهروزهی یهکیتی ئوروپا.

بهم شیویهیه قاسملوو ناماژه بهوه دهکات که ئهم ئهگهره، وولاتانی یهکیتی ئوروپا دهخاته ئهو پێگهیهی که تورکیا ناچاربکهن تا دان به مافهکانی کورددا بنیت و بهشیویهیهکی یهکسان مامهلهیان له گهلهدا بکات.

قاسملوو گهشبینه بهوهی که کوردهکان دهتوانن مافه قانونیهکانیان بهدهست بینن. بهو شیویهیهی که له چارهسهری یهکیتی ئوروپا و ههروهها بهتهواوی مافه دیبلوماسیهیهکانیان له لایهن رۆژئاواوه بهفهرمی دانی پێدا بنریت. قاسملوو بهتایبهتی نوینهرهکانی حزبی دیموکراتی کوردستان له ئیران ئاراسته دهکات بۆ چرکردنهوهی ههولێهکانیان بۆ قواستهوهی ههر ئهگهریکی ئوروپایی له داهاتوودا بۆ کوردهکان.

کوردهکان و ئیران

له ئیستادا له ئیران ههشت بزوتنهیی رزگاری خوازی چالاکێ کورد هه(۱۳۴). حزبی دیموکراتی جاران بهسهر دوو بهردها دابهش بووه، بهرهیهکیان نزیکه له پارتی دیموکراتی کوردستانی عێراقوه، که له لایهن بارزانییهکانهوه بهرپوه دهبریت و بهرهکهی تریان له یهکیتی نیشتمانی کوردستانهوه نزیکه بزوتنهوهی کۆمهلهش دابهش بووه بهسهر سێ بهرهی جیاوازا :

بهرهیهکیان له لایهن ئیبراهیم عهلی زاده سهرکردایهتی دهکریت، که بهشییکه له بزوتنهوهی چهپی ئێرانیی و به بآلی کوردی ئهو حیزبه ناسراوه. بهرهی دووم له لایهن عهبدوڵلا موهتهدی سهرکردایهتی دهکریت، بهرهی سێیهمیش له لایهن عومهری ئیلهخانیزادهوه سهرکردایهتی دهکریت.

خوپيشان- دانهكان سهريان ههلاوهتهوه و له ههلكشاندان، كه زياتر خويان له ناسهقامگيرى كومه لايهتييدا دهبينهوه، وهك له ياخى- بوونىكى سهرتاسهري و هيچ مهترسيههكى گهوره ناخهه سهر حوكمى تاكرهوانهى نيمامه شيعهكان و له داهاتوويهكى نزيكدا نابنه هوى روخاندنى رژيمهكه، لهگهلا نهوشدا دياره كه خالى هاوبهشى چينه ديارهكانى كومهلكاكان برينيه لهوهى كه له داهاتوودا دهبنه هوى دروستبوونى نهوهيهكى دواكهوتوو و سهرگهردان. مهلا خوپاريزكارهكان (conservative) بهشيوهيهكى نايدولوجى له باكورى روزهلات دهستيان وهرداوته شوين ههجه مهشههد و تا بنكه چاكسازى خوازهكانى پاشكوى لىبراليزمى روزهوايى له تاران و جوولانهوه نازادىخواز مكان له ناستى نهتهوايهتييدا بهتاييهتى كوردهكان له باكورى روزهواادا، كه نهوان بهردهوام راى دهگهيهنين كه روزهانه هاوولاتييان باجى خراب بوونى ژيان و گوزمرانيان ددهن و هاوولاتييان له سهروو ههموو شتيكهوه ههولدهدهن تا دهسهلاتى دينيى چينى بالاي شيعهكان له بوارهكانى بازرگانى كردندا لاواز بكهن، وهك بوارى بهرهم هينانى سهربازى (له نيويشياندا چهكى نهتمى) و له جيههجيكردى پلانه سهربازيهكانيان له رى ميليشياكانى دهرهوى نيرانهوه، چونكه نهه چالاكيانه بوونهته هوى نهوهى كه به مليونان هاوولاتى نيرانى له تواناكانى باشتركردى بارودوخى ژيانيان بيهش بن.

ئاراستهكان له ئيستادا

بوشايى له هيزى جيهانييدا :

بوشايى و كهلنهكانى روزهلاتى ناومراست له نهبوونى هيزىكى جيهانييدا فراوانتر دهبن (برىمه ۲۰۱۷). نهبوونى سهركردايهتيههكى روون و بى ركابهري جيهانيى، بووه به هوى ناسهقامگيرى له جيهان به گشتى و روزهلاتى ناومراستدا به تاييهتى :

زۆربوونی نادانیایی، زۆر بوونی رهفتاری چاو نهترسانه، هیله بهزیندراوه زۆر مهكان، ترسه سه رههلههاتوو مهكاني سهبارت بهوهی كه كهس توانای جلهوگیری مهترسییه جوراو جور مهكاني له سهرتاسهری رۆژههلاتی ناوهرستدا نییه و پیکدادان و ناكوکییه زۆر مهكان هه رهشههی سه رههلهدانی ناسهقامگیری درێز خایهن دهکهن. ویلايهته بهگرتوو مهكاني ئهمهريکا :

بهشيوهيهکی فراوان سياسهتی ئهمهريکا بهرامبهر به كوردهكان وهك خزی و به جیگیری دهمیتهوه، هه مان شتیش سهبارت به بهریو بهراپهیهیهکی سهروك دۆنالد ترمپیش راسته. واشنگتون دژی دهولهتی كوردییه له عیراق و پشتگیری ئوتونومییهك له نیو سنورهكاني دهولهته سه ره بهخۆكاندا دهكات، بانگهشه بو دیموكراسی بوونی كوردهكان دهكات و له جهنگهكهیاندا له دژی گروه تیروریستهكاني داعش ستایشی كوردهكاني كردوه، ههروهها پشتیشی نه كردوهته كوردهكاني سوریا له خهباتهكهیاندا لهپیناو مافه قانونییهكانیاندا. هه ره چۆنیک بیته بهریو بهراپهیهیهکی ترمپ تا رادهیهك ههول بو كه مكر دنهوهی بهشدار بیهكاني ئهمهريکا له رۆژههلاتی ناوهراست دمدات. له لایهكهوه وا دهر دهكهویت كه دهر فتهت به وولاته هاو بهشهكاني رۆژههلاتی ناوهراستی نزیک له پروسیاوه بدات (دوروسی 2018). بهم شیوهیهش پشت بهستیان به ویلايهته بهگرتوو مهكاني ئهمهريکا كه متر دهبیتهوه، ئهو پرسیاره دپته ئاراهه، كه تا چهند پهیههندی دهمزراوهیی ئهم دوایانه له نیوان ئیسرائیل و عه ره بستانی سعودی و ئیماراتی بهگرتوو له بهرقرار بوونی ئاسایش له رۆژههلاتی ناوهراست و بهدییهانی ریکهستهوهیهکی بهردهوام له ههنگای دواي كۆنفرانسیزم و داگیرکارییهکی سه ره كهوتوو دهبیته.

له لایهکی تروه رهفتاره نا جیگیر و چاوهروان نهكراو مهكاني دۆنالد ترمپیش وا دهکهن، له لایهكهوه بینه جیی گومانی هاو- پهیهمانهكاني رۆژههلاتی ناوهراست و ئهو پرسیاره دپته ئاراهه، كه ئایا ئهمهريکا له دلسۆز بوون و پابهند بوون به دابینکردنی یارمهتییه بنچینهیهكان له نههیشتهتی پاشماوهی ویرانكهری شهری كهداو له عیراق و كوردستان بهتایبهتی بهردهوام دهبیته؟.

رووسیا:

به‌یۆ به‌رایه‌تی کریملین به‌سه‌ر کردایه‌تی پۆتین به‌رده‌وامه له هه‌لمه‌ته‌کانی، له ده‌ست تێمه‌ردان و جۆریک له پرکردنه‌وه‌ی ئهو بۆشاییه‌ی که له‌ئهنجامی نه‌بوونی هینزکی هه‌ریمیدا، تا ناوچه‌که سه‌قامگیر بکات و سیسته‌مێک به‌سه‌پینیت. رووسیا له ئیستادا هه‌ولێ به‌شدار یکردنێکی چر و پر له رۆژه‌لاتی ناوهراس‌ت ده‌دات، که به‌ش‌یۆه‌یه‌کی سه‌ره‌کی پشت ده‌به‌سه‌تیت به‌و هاوپه‌یمانانی‌تیانه‌ی که له گه‌ل هینزه‌ناوه‌ندییه‌کانی ناوچه‌که‌دا وه‌ک (به‌غدا و دیمه‌شق) پیکه‌ینه‌ناوه، له هه‌مان کاتیشدا به‌لینی ده‌سه‌لاتی خۆ به‌ر یۆه‌بردنی به‌ کورده‌کانی عیراق و سوریا ده‌دات.

له ئیستادا رووسیا نیازکی دیاریکراوی له هه‌ریمی کورده‌ستاندا هه‌یه، که پشت به ئابووری هه‌ریمی فراوان ده‌به‌سه‌تیت. رهنه‌گه ئه‌گه‌ری ئه‌وه‌ی که کورده‌کان به پالپشتی کریملین سیاسه‌تێکی سه‌ر به‌خۆ به‌ده‌ست به‌ینن تا راده‌یه‌ک ئه‌گه‌ری کراره‌ بیت. به پنی ووته‌کانی روسال مامی دۆف بیت؛ مۆسکۆ له نیوه‌ی ریگادایه له دامه‌زراندنی سیاسه‌تێکی تایبه‌ت به کورده‌کان و ئه‌مه‌ش ئه‌گه‌ری پیکه‌ینه‌ی ده‌وله‌تێکی کوردی سه‌ر به‌خۆ له خۆ ده‌گریت، به‌لام "ته‌نیا له ریگه‌ی ریکه‌موتن و سازش له‌گه‌ل لایه‌نه دیاره‌کانی تر دا" (مامی دۆفا ۲۰۱۷، RIAC، تشرینی یه‌که‌م) (۲۰۱۷:

ئیران: کۆماری ئیسلامی ئیران:

به به‌رده‌وامی و به‌یۆ وه‌ستان له هه‌وله‌کانی به‌رده‌وام ده‌بیت تا به‌ش‌یۆه‌یه‌کی ستراتیجیانه تۆری هاوپه‌یمانانی‌تییه‌کانی له میلایشیا شیعیه‌کانی ژیرده‌ستی خۆی به دریزای رۆژه‌لاتی ناوهراس‌ت فراوان بکات و هه‌روه‌ها باز نه‌ی به‌رژ مه‌ندییه‌کانی به دریزایی عیراق و تێیدا به کورده‌ستان و له سوریا و لوبنان و نه‌ک هه‌ر به‌ره‌و سنوره‌کانی ئیسرائیل به‌لکوه‌و به‌ره‌و رۆژه‌لاتی ده‌ریای ناوهراس‌تیش په‌ره پنی بدات.

ئیسرائیل:

له داهاتوودا ئیسرائیل له رووی جیۆستراتیجییهوه بهی یارمهتی سهربازیی ئهمماریکا(که له ئیستادا ئهم یارمهتییه له ئاراد نییه) له ههولای لاوازکردن و بچوکردنهوهی پنگهی کۆماری ئیسلامی ئیران له ناوچهکهدا سهرکهوتوو نابیت. ههروهک چۆن پلانیکێ ئاشکرای ئیسرائیل ههیه سهبارت به ناسهقامگیرکردنی ئیران له ریی پرچم کردنی کوردهکان و بهخشینی چهکی پیشکهوتوو پێیان به شیوهیهکی فراوان(که هیشتا ئهم چهکانه دهرنهکهوتون تا کاتی گونجاو دیت). ههولهکانی پیکهینانی هاوپهمانییهتیکی نوێ (که له ئیستادا روون نین و نه گهیشتون به ئنجام) له نیوان ئیسرائیل و عهرهبستانی سعودیی و(وولاتانی کهنداو)، (بهشداریکردنی فههرنسا پهکلایی نه بووتهوه) و میسر و کوردهکان بۆ چاوڤیریکردنی ههژمونی بهردهوامی ئیران لهسههر رۆژهلاتی ناوهراست و ئاسیای ئوروپایی.

عیراق :

قهیرانه دهستوریهکان: دهستوری ۲۰۰۵ی عیراقی فیدرالی بهشیوهیهکی دی فاکتوی(نهمری واقیع) بۆ ئاشتبوونهوهی ههموو لایهک سهبارت به کهرکووک و "ناوچه جی ناکۆکهکان"(۱۳۵) تاکه چارهسههری ئاشتیی و دیموکراسییانهی دابینکردوه :

له ریگهی دانوستانی راستهوخۆی نیوان کوردهکان و بهغدا، ههردوولا دهییت نیوهنگیری جیهانیی قبولبکهن، نهتهوه یهکگرتووهمکان UN پێویسته فهرمانیکی نوێ دهرکات و له ههوله سهرکهوتووهمکانی و بۆ دابینکردنی ریگه چارهی کۆتایی سهبارت بهم دۆخه (۱۳۶) بهردهوام بییت. ئهگهرهکانیش بریتین لهوهی که ئایا کوردهکان و بهغدا دهگهنه ریکههوتنیکی بهردهوام و کۆتایی، یان ناکۆکییهکانیان دریزه دهکیشن و دووباره دهبن، به ههرهشهی ههنگیرساندنهوهی جهنگ له نیوان

عیراق و ههریمی کوردستان دا؟ تائیسنا دهرئه نجامه کانیس کراوه و پیشبینی نهکراون.

له دواین ههلبژاردنهکانی ۱۲ / ۵ / ۲۰۱۸ دا تا رادهیهک کوره دکان ئه نجامهکانی ئهم ههلبژاردنهیان به ئهرینی لیکدایهوه. جوولانهوهی (سائیرون) "به رهو پیشچوون" که له لایهن رابهری دیاری شیعه کانهوه موقتهدا سهدرهوه رابهرایهتی دهکرا، به هاو پهیمانی له گهل لایهنی کۆمونیستی عیراقی پیکهوه وهک گهورهترین هاوپهیمانی عیراقی ده رکهوتن، که ئهمهش وهک ئه نجامیک له به رهو پیشچوونی گفتوگۆکانی ده باره ی چاکسازی نهتهوهیی له عیراق دا لیکدرا یهوه. ههروهها ئاماژش به و ههلوئسته ئهرینیهی موقتهدا سهدر کراوه که له لیدوانیکیدا داوای گهرا نهوهی ئهو جوولهکانه ی کردوه له ماوهی نیو سهده له مهپیش چوونهته ده رهوهی وولات " ئه گهر بۆ عیراق دلسۆزین ئهوا ده رگای عیراق به رویماندا کراوهیه ". سهدر/ (۱۳۷)

ههریمی کوردستانی عیراق:

ههریمی کوردستانی عیراق نه ههریمیکی دیموکراسییه و نه له داهاتویهکی نزیکیشدا دیموکراسییه بهخۆیهوه دهبینی. سهرهرا ی تهشه نهسهندنه گهندهلی، قورخکاری و خراب بهریوه بردن و کیشه ئالۆزه ئابووری و چاکسازییهکانی، تهنا نهته له کاتی قهیران و جهنگه کانیسدا هیشتا ههریمی کوردستانی عیراق بهکیکه له هه ره ناوچه سهقامگیرهکانی رۆژههلاتی ناوهراست و ئاسیای ئوروپا، هه رچهنده بهشپوهیهکی ریک و پیک نییه، بهلام به لایهنی کهمهوه به رهو دیموکراسییه ههنگاوی ناوه. له سهروه ئهمانه شهوه گهنجهکانیان له بواری چاکسازییدا و له خهباتکردن به دهوام بوون بۆ به دهسته ئینانی دیموکراسییه راسته قینه و دهوله تیک به کردهوه دهستوریی بیت، بهریوه بهرایهتییهکی دادوهرییه سه ره بهخۆ، کۆمه لگهیهکی کۆمه لایهتی و دادپهروه، مافی ئافهرتان و ئازادی رۆژنامهوانییه هاوشپوهی رۆژئاوا و ئوروپا.

ههروهها چهند لایهئیکی سیاسی نوئ له کوردستانی عیراق دا هاتنه کایهوه، که خاوهن پرۆگرامی تاییهت به سیستهمی کۆمه لایهتیی و بههاکانی هاوشیوهی ئورویا بوون. له کۆتایشدا خهونی زۆرینهی کوردهکان ئهوهیه، له داهاتوودا بتوانن وهک ئورویا بژین .

دهولهتی ئیسلامیی :

گروپه تیرۆریستییهکانی دهولهتی ئیسلامیی هیشتا بنبرنهکراون و ماون و به بهردهوامی له گهڵ ههردهکهوتن و نهمانی تۆری میلیشیا بهکریگیراوهکان دهردهکهونهوه و به بهردهوامیی له لایهن ههیهکه له هیزه بالادهسته جیهانییهکان و ههڕیمیهکانهوه بۆ دووباره پیکهتینهوهی رۆژههلاتی ناوهراستی نوویی دواي کۆلونیالیزم به کاردههینرین. له بهرئهوه جهنگهکان له لایهن بریکاره به کریگیراوهکان(میلیشیا پاشکۆکان) بۆ زمانکردنی داهاتووی وولاته ناسهقامگیرهکان وهک (له عیراق و سووریا) که ههولئ مانهوهی خۆیان دهنه بهردهوام دهبن. تانیستا کوردهکان له جهنگ له دژی گروپه تیرۆریستییهکانی داعش دهوړیکی کارا و متمانه پیکراویان ههبووه و ئهگهر ئهم شالاولی ههژارییهی کوردهکان بهردهوام بیت ئهوا پێشبینی دهکریت کوردهکان دووباره بچنه ناو ریزی گروپه میلیشیا به کریگیراوهکان(۱۳۸) . له کۆتایشدا ئهگهری ههیه کاریگهریی گهمهیی رامیاریی، کوردهکان ههژار و بیچاره بکات و له ئهنجامیشدا توندرووی بکهن و بینه هوی دروست بوونی لێشای پهنابهران بۆ ئورویا.(۱۳۹)

رێکخستنهوهی رۆژههلاتی ناوهراست

تا ئیستا هێچ بهرمو پێشهوهچوونیک له سهقامگیرکردنی رۆژههلاتی ناوهراستدا بهدی ناکریت. هیشتا بهرژمونهندیی وولاته بالادهستهکان له سهراستی نستهوهیی جیگای مشتومرئیکی زۆره، به تاییهتی له نیوان ناوچهکانی وهک (ئیران و تورکیا و شانشینیی سعودیی) که ئهم بهرژمونهندیانه به هۆکاری دینی بههانهیان بۆ

هینراومهوه. هرچونیک بیت له ئیستادا ههموویان له چوارچیوهی چند بارودوخیکی سیاسیدان. بۆ نمونه زۆربهی لایهنه سهرکهوتووهمکان جهخت لهوه دهکهنهوه، که دهست تیوهردان له کاروباری ناوخوی وولاتانی تردا ناکمن وهک ئهوهی له پهمانی ئاشتی ئوزنابروک مونستر وئیسفالییا له ۱۶۴۸ Westphalian Peace of Münster و Osnabrück خراومه پروو، که جهنگی ۳۰ سالهی کوتایی پی هینا، سیستهمیکی نویی له ئورویا دامهزراند، بهرهی کهشیشهکان شکشتیان هینا و بهرهی سیاسهتهداره عیلمانیی و (شازادهکان) سهرکهوتنیان بهدهست هینا. به پیی برگهیهکی تایبته به پهمانی سایکس پیکوی سالی ۱۹۱۶ له نیوان لهندن و پاریس ریکخستنهوهی کۆلونیالیی رۆژههلاتی ناوهراست له لایهن بهریتانیا و فهرهنا و دواتریش ئهمهریکا بوو، که له ئیستادا سنوره دیاریکراوهکانی ئهوکاته لیکترازاون و کالبونوه به خویانهوه دهبنیت؛ بهلام بهیهکجاری دا نهرماون. سهبارته به دۆزی عیراق و سوریش هیچ کامیان سهروهیری ناوچهیی و سهربهخویی نهتهوهییان به یهکجاری تا ئیستاش بۆ فهراههه نهکراوه. گورانکارییهکان لهسهه چندین دۆزی وهک (خۆ بهریوهبردن، پیکهاتهی دهولته، راپرسییهکان) دان، وهک ئهوهی له پهمانی سیفیری ۱۹۲۰ ریککهوتن و دوورکهوتنهوه لهو سنوورانهی که پیشتر له پهمانی سایکس پیکودا دیاریکراوون. بهلام هیشتا له نهجامدانی ریککهوتنیکی گونجاو و بهردهوام سهبارته به ریکخستنهوهی رۆژههلاتی ناوهراست له قوناعی دوی کۆلونیالییزم زۆر دوورن. هیشتا 'دین' به خرابیی به مهبهستی فراوانکردنی دهسهلاتهکان به کاردههینریت، هرچونیک بیت له قوناعی دوی داگیرکاریی و دوباره ریکخستنهوهی ئاسیای ئورویایی و رۆژههلاتی ناوهراست، و دیارنیه که بهشیوهیهکی فراوان له دۆخیکی بیونهدا دهنگی زۆرینه بهدهست بهینیت. داهاتوش هاوشیوهی بۆمیکی شاردر اوویه.

رۆلی تورکیا و ئیران :

سهبارت به وولاته دراوسینکانی باکور و باکوری رۆژهلاتی ههریمی کوردستان و باشه که له رووی جیوستراتیجیهوه ههلسهنگاندنیک بکهین، که "سیاسهتی راستی یا واقعی" بووه به هوی ئهوهی که هیزم رکابه مکان به بهردهوامی رووبهرووی یهکتر ببنهوه و له دهرمه ناراسته بکرین و له ههریمی کوردستان دا بهردهوام دهیت. ههرمهک ئیران بهشیوهیهکی چتر له عیراق و رۆژهلاتی ناومهراست به درێژایی دهریای ناومهراست ههولێ بهروپیشچوونی داوه، که رهنگه رووبهرووی مهترسییهکی جیهانی نۆی لهگهڵ ههریهکه له هیزمهکانی رۆژئاوا و رۆژهلات ببیتهوه. لهم رووهیهشوه ئیسرائیل بهشیوهیهکی چتر چالاکیه سهربازییهکانی له کیشانی "هیلی سوور" له بهردهم پشهرمویی و ههژمونی ئیران له سووریدا ئهجام دهدات. تورکیهش وهک هاوکاریکی بچوکی ئیران ههولێ قهرهبوکر نهوهی رۆلی خۆی دهبینیت له رۆژهلاتی ناومهراستدا، وادیاره سیاسهتی تورکی بهم شیوهیه بیت: له لایهکهوه چاوی له پهراوهزهی هیزه ناوهندییهکانی بهغدا و دیمهشقه و له رێی تیکدانی سهقامگیریان به بهردهوامی ههولێ سهپاندنی ههژمونی خۆی بهسهر هیزمهکانیان دهدات و له لایهکی تریشهوه به فراوان کردنی مهترسییهکانی دهرمهوی دهولتهکان له رێی بلاوکردنهوهی هیزی سهربازی له خاکی دراوسینکانی له باشوردا له (سوریه و عیراق) و ههولدانیکی بنچینهی و ریکخراوهی بۆ داگیرکردنی ناوچه سنورییهبیانییهکان له دهریای سپی و ناومهراستهوه تا زاگروس دهدا، تهناهت رووبهرووی تانه نیودهولتهتی و ههرمهشه زۆر بووهکان (که له نیگرانییه ههلهکشاو و مهترسیدارهکانی رۆژهلاتی ناومهراستهوه سهراچاومیان گرتوه) بووتهوه.

سیستهمی بههاکان:

له داهاتوودا خهباتی پیکهپنانهوهی رۆژهلاتی ناومهراست له رێی چهکهوه نابیت، بهلکو له رێی هزری خهلهکهکانهوه به ئهجام دهگات. کوردهکان له خهباتی درێژخایهنیاندا له پیناو سیستهمی بههاکان بۆ نهومکانی داهاتوو له رۆژهلاتی ناومهراست و ئاسیای ئوروپاییدا دهواریکی بالآ دهبینن. له ئیستادا هیچ پیکهاتهیهکی

کوردیی متمانهی به دهسه لآت و سیسته می بایه خدانی رۆژ ئاوا نهماوه، کوردهکان بهوه تو متهباریان دهکمن، کاتیک کوردهکان بههوی چهکهکانی نهوانهوه دوو چاری له نوبردن و کومه لکوژی بوونه تهوه، نهوان زور به لیبوردهیی و ههروه ها بییاکانه له دوورم وه ته ماشایان دهکرد، ههروهک چون شهیری ناوچهی باکوری سوریا به لگه به له سه به کومه لکوشتنیان بو جاریکی تر (۱۴۰). ههروه ها له روانگه ی کوردهکانه وه مافه بنچینه یه مرۆبیهکانی وهک قانونی نیوده ولتهتی بو دابینه کردنی پهناگه له بنچینه دا لاوزن و پرسیا ر و گومانیان له سه ره، نهگه ر نهوونی نه م بی متمانه یه له بروه پیبوون و نرخ بهردهوام بیت، نه مهش رهنگه له نهجامدا به شنیوهیهکی فراوان بینه هوی زیاتر قوولبوونه وهی پرسی کورد له رۆژه لاتی ناوهراسندا (۱۴۱) و له لایهکی تره وه نهگه ر بتوانریت کوردهکان به خرینه سه ر سهکی به هاکان و دیموکراسیی، رهنگه به شنیوهیهکی بهرچاو بین به هوی سهقامگیردنی رۆژه لاتی ناوهراست و ئاسیای ئوروپایی.

جهنگ و ناشتی :

تویژمه رکهکان له ده ره نهجام دا به هوی بهردهوام بوونی دۆخی کورد بهم شنیوهیه، پینبینهی نه رینیهانه و دروست بوونی سیناریوی جهنگیکی نویی (۱۴۲) خراب دهکمن ، یان له دیدی ره هه ندیکی ئه رینیه وه رهنگه دانوستان و ریکهوتن روو بدات. ده ره نهجامه که گشتگیره، به لام زیاتر به لای به ریه کهوتنی چه کدار پیدا ده شکیته وه، وهک له ناشتی.

سو پاس نامه:

نوو سه ر ئارم زوو دهکات سو پاسی زانسته خوازه کوردهکان (عهبدو له مهید حوسه یینی و عومه ر شیخ موس) بکات بو هاو به شیکردن یان به تو یژینه وه به ر خه کانیان، ههروه ها سو پاسمه نده بو (ئی دوارد جو ستین و ویل یونگ) بو راستکردنه وهی ده ستنوسه ئینگلیز بیه کهی نه م لیکۆلینه وهیه و زانی کوردی گهنج (زین خانه قا) بو هه له چنی و بوخته کردن.

کورتکراوهکان :

AUIS	: زانکوی نهمهریکی سلیمانی – عیراق
DAE'SH	: دهولتهتی ئیسلامی عیراق و رۆژ هه لآت
GCC	: ئهنجومهنی هاریکاری کهنداو
ICG	: کۆمهلهی قهیرانه نیودهولتهتییهکانی رۆژ هه لآتی ناوهر است
IDP	: کسه ناوار بوبو مهکانی ناوخر
INSS	: ئینستیتیوتی زانستهکانی ئاسایشی نهتهوی:
IPCC	: کۆمیتهی بانگهشهی خاونداریتی عیراق
IRGC	: سوپای پاسهوانی شۆرشگیری ئیسلامی:
IRIS	: ئینستیتیوتی پهوهندییه ستراتیجیه نیو دهولتهتییهکان:
IRIS	: ئینستیتیوتی زانسته ههریمی ونیودهولتهتییهکان :
IS	: دهولتهتی ئیسلامی:
ISF:	: هیز مهکانی ئاسایشی عیراقی:
ISIL	: دهولتهتی ئیسلامی عیراق و رۆژ هه لآت:
ISIS	: دهولتهتی ئیسلامی عیراق و سوری:
KDP/I	: پارتی دیموکراتی کوردستانی عیراقی :
KDP/IR	: پارتی دیموکراتی کوردستانی ئیران
KGB	: کۆمیتهی ئاسایشی دهولتهت (یهکیتی سوڤیهتی سوڤیالی کۆماری)
KRG	: حکومهتی ههریمی کردستان
KRI	: ههریمی کوردستانی عیراق:
MERI	: ئینستیتیوتی توژی زینهوکانی رۆژ هه لآتی ناوهر است :
NGO	: ریکخراوه نا حکومییهکان :
NKVD	: وهزارهتی گهل یۆ کاروباره ناوخرییهکان :
PKK	: پارتی کریکارانی کوردستان
PM	: سهروک وهزیران
PMF	: هیزه ناودارهکانی ریکخستن
PUK	: یهکیتی نیشتمانی کوردستان
PYD	: یهکیتی پارتی دیموکراتی (پهیده) :
RAND	: ریکخراوی توژی زینهو هه گهشه پیدان:
RIAC	: ئهنجومهنی پهوهندییه ناوخرییهکانی روسیا:

- SSR : کۆماری سۆشیالیستی
- TAL : قانونی راگوزمیری ئیدار
- UCDP : پرۆگرامی داتای گرزبیهکانی نهپسالا
- USSR : یهکیتی سۆشیالیستی کۆماری
- UNDP : پرۆگرامی گهشهپێدانی نهتموه یهکگر تووهکان
- UNAMI : سپاردهی هاریکاری نهتموه یهکگر تووهکان بۆ عێراق
- UNSC : کتیبخانهی سیستهمی دیجیئالی نهتموه یهکگر تووهکان
- UNTC : پهیمان نامه یهکیتی نهتموه یهکگر تووهکان
- UOS : زانکۆی سلیمانی
- WW1 : جهنگی جیهانی یهکهم
- ww2 : جهنگی جیهانی دووم

پهراویز مهکانی بهشی یهکهم :

۱ - " لهم تووژینهوه دوو بهشیهیدا که نمونهیهکی درێژکراوهیه به زمانی ئینگلیزی بۆ دهقیکی ئهلمانی به ناوی Europa Ethnica (ئهژادی ئورویا) ، که له لایهن نووسهر و سههر نووسهر مهکی (ماکس دۆلبۆر) که له زانکۆی فیهینا زمانهوانه ههروهها سوودی له ههریهکه لهم شارهزا ئهکادیمیانه وهرگر تووه که پێشنیار دهکرین بۆ خوێندنهوهی زیاتر :

Europa Ethnica, 1/2 2018, Vienna: Facultas: Rubin, M. (U.S.A./Kurds): 31/39; Jongerden, J. (Turkey/Kurds): 40/48; Schmidinger, T. (Syria/Kurds): 49/54; Ahmed, K.M. (Arabs/Kurds): 55/63; Dorsey, J.M. (Whither the Kurds?): 64/67; Anthropology له Six/Hohenbalken, M./A. (Europe/Kurds): 68/74 نمونه ئینگلیزی به پێشتر له

له مانگی ۸ی ۲۰۱۸دا بۆ لۆکرایهوه ، ۲۳۴/۱۷۵/یهشی یهکهم
<https://doi.org/10.4236/aa.2018.83009> & 2018, 8, 235/272 (Part II), <https://doi.org/10.4236/aa.2018.83010> وه دووباره له

English courtesy scirp.org, USA, and translated into Sorani by Hersh Rauf Abdullah
 .in the KRI

۲ - ههیمی کوردستان ناوچهیهکی جیۆستراتیجی و دراوسینی یهکیتی ئورویا په له باشوری رۆژ ههلاتی ناسیای ئورویای دوور، هاوشانی تورکیا کاندیدکراوه بۆ چوونه ناو یهکیتی ئورویا ، ههروهها بهشیکیشه له ریکهوتن نامه ی هاوبهشیی و هاوکاریی نیوان عێراق و یهکیتی ئورویا که له ۲۰۱۲/۵/۱۱دا وژۆکراوه (L204/20 of 31 July 2012).

۳ - هینهر بیهشهر ۲۰۱۱: ناوچهی ههیمی کوردستانی عێراق:

Vom Demokratie-Labor zum Mini/Polizeistaat: http://hennerbichler.info/aufstande_2011.html

۴ - ریژدی ئه ناوچانهی که حکومتی هه‌رمی کوردستان له مانگی ۲۰۱۷/۱۰ دا لهدستی دان له ۴۰٪ نه و خاکه بوو له ۲۰۱۴ دا له ژیر دهمستی دا بوو ، هه‌رچۆنیک بێت چهن دهنه‌نجامیک نامازه به دۆخی پیش ۲۰۰۳ (سه‌هه‌م حوسین) ده‌مکن وه‌ک له ده‌ست دانی داهاتی ناوچۆنیان و دابه‌شکردنی به‌شێوه‌یه‌کی سه‌ر به‌خۆ له به‌غدا. سه‌ر مه‌رای ئه‌مه‌ش پرۆسه‌ی به‌دییه‌نیانی دیموکراسی رووبه‌رووی چهن دهن به‌سه‌ستی دژ به‌یه‌ک بووه، چهن دهن رووداوی رابردوی سه‌ر له نوێ نوێکردوه، هاوشێوه‌ی رووداوه‌کانی سالی ۱۹۹۰: بانگه‌شه‌ی سه‌ر کهوتن و بالا ده‌ست بوون ته‌نیا له له‌لایهن به‌رمیه‌که‌وه، ناکامی له حوکمی دیموکراسی زۆرینه ، دووباره پشت گۆیخه‌ستی په‌ر له‌مانیکی هه‌رمی، ریککه‌وتنی دهر وه‌ی په‌ر له‌مان و دوور له به‌سه‌کانی دیموکراسی، گهنده‌لی فراوان بوو، ئاگاداری و ئاماژ مه‌کان له " دروست بوونی جه‌نگی ناوچۆی" له لایهن میدیاکانیانوه. ئاماژ مه‌کردن به چهن نمونه‌یه‌ک.

۵ - سه‌پایه‌ر جۆناتان ۲۰۱۷: " تاران جه‌نگی کۆنترۆلکردنی رۆژه‌لاتی ناوهر است ده‌باته‌وه" سیاسه‌تی دهر وه

<http://foreignpolicy.com/2017/11/21/tehran/is/winning/the/war/for/contr2017/11/21ol/of/the/middle/east/saudi/arabia; idem> (2017). " روخانی که‌ر کوک له ئیرانه‌وه بریاری له‌سه‌ر درا"،

<https://www.theamericaninterest.com/2017/10/18/fall/kirkuk/made/iran> (both accessed 21 Nov. 2017

(کاترام کینیس) ۲۰۱۸ "سیاسه‌تی به‌رگری و دهر وه‌ی ئێران" ده‌سته‌ی توێژینه‌وه‌کانی تایبه‌ت به‌ کۆنگره ۱۰ / ۱۰ / ۲۰۱۸ عێراق: ۳۴ / ۳۲ "ده‌سته‌یه‌رانی ئێران له عێراق ره‌نگه‌ پرۆسه‌ی درێژخایه‌نی سه‌قامگیر کردنه‌وه‌ی عێراق په‌ک ده‌مخات":

<https://fas.org/sgp/crs/mideast/R44017.pdf> (accessed 19 January 2018)

۶ - ناومندی په‌موندیه‌ ستر اتیجیه‌ نیوده‌وله‌ته‌یه‌مه‌کان IRIS: " له سالی ۲۰۱۴ و کاریگه‌ری سیاسیی و سه‌ربازی ئێران به‌ شه‌ویه‌کی به‌رچاو زیادی کردوه به‌ تایبه‌تی له‌ دای دامه‌زاردنی میلیشیا شیعیه‌کان بۆ ئاراسته‌ کردنی گروه‌ چه‌مکه‌ره‌ گه‌وره‌ مه‌کانی نیوان عێراق و سه‌وریه‌ بکات ، که له‌مه‌رۆدا ده‌سه‌لاتیکی جه‌مگیر کردنیان به‌ سه‌ر چهن دهن که‌سایه‌ته‌یه‌کی سیاسه‌تمه‌دار له ناوچه‌ دابه‌شه‌وه‌وه‌کاندا په‌یره‌ وه‌ ده‌مکن " .

۷ - به‌رزایی شه‌نگار گرنگی و بابه‌خیکی جیۆستر اتیجیه‌ هه‌یه ، له‌ مه‌وه‌ی جه‌نگی که‌مه‌داوی ۱۹۹۱ له لایان سه‌ه‌م حوسینه‌وه‌ به‌کار هینراوه بۆ هینرسی مووشه‌کی، له و نیوه‌دا چهن مووشه‌کیکی به‌ره‌و ئیسرائیل هاویشه‌بوو. بۆ زانیاری سه‌ربازی بروانه :رۆژنאו ویلیام (۲۰۰۲) III:

Coalition Scud/Hunting in Iraq, 1991, 29/44

https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monograph_reports/MR1408/MR1408.ch3.pdf (acc. 20 January 2017)

هه‌رچۆنیک بێت له کۆتای مانگی ۲ ی ۲۰۱۸ دا هه‌چکام له ئێران و میلیشیا پاشکۆکانی ئێران له دامه‌زاردنی بنکه‌یه‌کی سه‌ربازی له چیاوی شه‌نگار سه‌ر که‌وتونه‌بوون (هینزه‌کانی ناسایشی حکومتی هه‌رمی کوردستان)

۸ - بالادهستی درێژخایهن و گهشسههندوو و تارادهیهک نهێنی ئێران، که ئێران بهسهر ههریهکه له سیاسهتهداره کوردهکان و عێراقیهکان دا ههیهتی ههروهها له رووی سهربازیهشهوه تارادهیهکی زۆر فراونه " ئێران دهیهت له بهغداوه عێراق کۆنترۆل بکات و دهروازی پهیموئندییهکانی به کراوی لهگهڵ دهریای ناوهراست و رۆژههلات دا بههێلتهوه:

نمونهی شیکردنهوی: عملی، حیشمهت ۲۰۱۷. " هیزه کۆکراوهکانی حهشدهی شهعی " که ئامانجی سههرهکیان داگیرکردنی چهند ناوچهیهکی دیاریکراوه، که لهئیگهیهانه هیزی (قودس) چهندین پردی زهمنی له نیوان تاران و دیمهشق دابمهزرینیت و درێژدهبیتهوه بۆ لوبنان و کهناارو ماکانی دهریای ناوهراست، بهم شیویه ئێران و سوپای قودس به ئاسانی و بی گرفت یارمهتی سهربازی دهگهیهننه (حیزب الله) ی لوبنان و دهورو بهری.

Al Arabiya English, 23.10. 2017: <http://english.alarabiya.net/en/features/2017/10/23/How/the/tide/turned/against/Iraq/in/Iraqi/Kurdistan/.html> (accessed 23 Oct. 2017)

۹ - ناوندی توێژینه ماکانی پهیموئندییه نیودهولتهتییهکان ۲۰۱۷/۷: " تورکیا هیزی سهربازی خۆی لهدهوه دههیلتهوه " .

۱۰ - روونکردنهوه ئاماژهییکراوه ماکان له سههر بنه مای ئه زانیارییهان، که له لایهن دهزگاکانی ئاسایشی برواپێکراوی ههیهتی کوردستانی عێراق دهستکهوتون. له کۆتایی مانگی حوزیرانی ۲۰۱۸، ههلماندان ئاماژه به گرنگترین بنکه سهربازیهکانی تورکیا له باکووری عێراق و ههیهتی کوردستانی عێراق بکهین، نهمان توانی ئاماژه به ههموویان بکهین .

۱۱ - کوردهکان بریاری ژماره ۶۸۸ ی ۵/۳ / ۱۹۹۱ و مک خاڵیکی گرنگ سهبارمهت به قانونی نیودهولتهتی له بهکارهێنانی هیزی سهربازی له دژی هاوولاتیان (به هاو بهشی له گهڵ وولاتانی دراوسیدا) دهبین، ههروکه له دوو خاڵی سهرمادا ۱ و ۲ ئیدانهی " عێراق " دهکات له چهوساندنهوهی خهڵکهکهی له دوایانهشدا له ناوچهیهکی که دانیشتوانی کوردی تیدایه " وکه هههر مشهیهکی گهوره دهبینیت له سههر ئاشتهی و سهقامگیری نیودهولتهتی له ناوچهکهدا و پێشیلکردنی برگی ۲- ۷ ی " پهیمانی نهتهیهکهگرتوووهکان " که بوو به هۆی لیکهوتنهوهی شالۆی پهناهران بهدریژای سنوره نیودهولتهتییهکاندا. بریاری دهرکردوه، تا " بهزوتترین کات ئهم چهوساندنهوهیه کۆتایی پێ بیت " (یان رووبهرووی سزا نیودهولتهتییهکان ببیتهوه) که جیهان نیکهراوه له و باره ناههوارهی مرقهکان و جهخت لهسههر "پابهند بوونی سههرجهم وولاتانی نهئدام دهکاتهوه که ریزی سهربه خۆیی و سههروری ناوچهیی، سهربهخۆیی سیاسی عێراق و ههموو پیکهاتهکانی نری ناوچهکه بگرن " و ئهوه هیوایه دهردهبریت که "گفتوگۆی کراوه ببنته دهرهتیک بۆ دابینکردنی مافی مری و سیاسی ههموو دانیشتوانی عێراق ". بهپێی روانینه خویندراماکانی توێژهره کوردهکان ناکریت بکهین به قانونیکی جیهانی و دوباره دارشتهوهی قانونی نیودهولتهتی بۆ قانونی "ئسۆنکهوتنی گهرم " تورکییه له دژی کورده عێراقیهکانی ناو پهیماننامهی دوومهی سالی ۱۹۸۹ له گهڵ رژی پێشوی سهدام حوسین بهستبووی که دهیوت تا سالی ۲۰۰۷ بهردهوام و قانونی دهبیت، سههرچاوه: ئهجمهعی ئاسایشی نهتهوهیهکهگرتوووهکان :

http://unscr.com/en/resolutions/ 688; USA: The White House interpreted "UNSCR" : 688 (April 5, 1991)

و مک نار مزایمتی و تاوانبار کردنی چهوساندنهمهکانی سمدام حسین له بهرامبر خهکلی عیراق دا :

<https://georgewbush/whitehouse.archives.gov/infocus/iraq/decade/sect4.html>. (note:

"historical material", "frozen in time", accessed 2nd March 2018).

۱۲ - برونه شیفرس (س.ج) ۲۰۰۳ : همرشه و وه لمدانهمهکان : ناشتیخواز مکان : کوردمهکان نیگمران له پشیر مویبهمهکانی سوپای تورکیا . (نیورک تایمز ، ۲۳ ، ۲ ، ۲۰۰۳) :

<https://www.nytimes.com/2003/02/23/world/threats/responses/peacekeepers/iraqi/kurd/are/wary/turkish/led/force.html> (accessed 25 July 2018)

۱۳ - پهیومندی کهسی له یکهمر روژ و پینجهمر روژی مانگی ی ۲۰۱۸ .

۱۴ - مانای دستهواژهی " پینهمرگه" :

پیش : واته بهرمو یان بهرمو روو ، "مهرگه" : واته مردن : واته کهسینک که رووبهرووی مردن ببینهمه (چیت ۲۰۰۳ : ۴۵۲ / ۳۵۳) ، (لورتز ۲۰۰۵ : VI ، ۱) به زاراهوی گشتی سمر بازه کوردهکان (جهنگاومری نازادی) عیراق : سمر بازه کوردهکانی همریمی نیمچه سمر بهخوی کوردستانی عیراق .

۱۵ - به ناوی (Archibald Milne Hamilton) هامیلتون ناوانراوه که ئهغدازیاریکی مهدهنی بهیرتانییه ، له نیوزلند له دایک بووه ، که نمخشه و ریگاکهی له ۱۹۲۸/۱۹۳۲ بنیات ناوه ، که بهشیموکی بهکلا کهرمه یارمیتی بهیرتانییهکانی داوه ، له دهستگرتن بهسمر کوردستانی عیراق و باکوری عیراق دا ، همرچهنه ئهم ریگهیه چهنین شمیری تیدا ئهغجامدراوه ، هامیلتون هیوای و ابوو ئهم ریگهیه گهل و نهمهکان پیکهوه ناشنا بکات .

۱۶ - له رووی قانونییهوه پهیر لهمانی کوردستانی عیراق له همولئر که خاوهن دهسه لاتی خو بهر ئیومردن بوو ، هملوئیسیتیکی روونی پیشاندا له ۲۰۰۳/۱۲/۱۵ دا که به پنی بریاری ژماره ۳۷ ، که داوای له تورکیا کرد تا بهزوترین کات هیز مکانی بکشینننهمه ، به لام هملوئیسیتی پهیر لهمانی حکومتهی فیدرالی عیراق زور روون نهیوو ، همرچهنه حکومتهی عیراقی به بهردوامی بو ماوهی چند سالیکیش داوای له نهقمه دمکرد تا هیز مکانی بکشینننهمه ، بهتاییهت لهدموروبهیری ناوچهی موسل ، تهانتهت له بهر ئهوهی تورکیا ملکهچی داواکیمان نهیوو ، داوای له ئهغجومنهی ئاسایشی نیودهولتهتی کرد تا دهست تئومردان و نیوهنگیری بکهن .

cf. e.g.: <https://www.theguardian.com/world/2015/dec/12/iraq/appeals/to/un/>) and/demands/turkey/withdraw/troops/from/its/north;

<https://www.reuters.com/article/us/mideast/crisis/iraq/turkey/iraqi/pm/says/turkey/nor/respecting/agreement/to/withdraw/troops/idUSKBN0UD1GJ20151230>, accessed 4 February 2018.

همر چۆنیک ببت له کۆبوونه میهک له ئهقمه له مانگی ۸ ی ۲۰۱۷ دا ، همریکه له سهروک و مزیرانی همر دوو وولات "رهمب تهیب ئوردوغان" و "نوری مالیکی" و ازویان لهسمر یاداشتتنامهی له بهکتری تیگمیشتن کرد . که تئیدا باسی سمرجهمهم ریکهوتته گرنهگهکانی رابردویان کرد ، که له داوای ناکوکیهکانیان دوو وولاتی درواسی پیکهاتن ، که بریتی بوو ، لهم سنی ریکهوتتهی سالانی : ۱۹۲۶ ، ۱۹۸۶ و ریکهوتتی ۱۹۸۹ و رایان گهیناند که هیشتا ریکهوتتهکان کاریان پندهکریت و بهردوامه و ریکهوتتی کۆتایی که ریکهوتتیکی دوو لایهنهی قانونی و دادوهری بوو له ۱۱ ی ۹ ی ۱۹۸۹ لهگهل رژی می ئهوکاتهی سمدام حوسین وازو کرا ، وادهمهکویت که برگیهکی له خو گرتووه ، که به پنی قانونی نیودهولتهتی پیی دموتریت "شوینکهوتتی گهرم" ، که مؤلتهتی به تورکیا داوه تا له سنوریکی دیاریکراو له

عیراق دا شوینی چهکاره کوردهکانی بکهوینت. به پنی قانونی هریمی کوردستانی خۆبهریو بهر له سالی ۲۰۰۳ دا نومرۆکی نهم قانونه، له رووی قانونیهوه لیکدانهوهی 'باطل' / پوچلکراو'ی بۆ کراوه. هر چهند له لایهن حکومهتی فیدرالی عیراقهوه له سنوری ناوچهکانی هریمی کوردستان چاوپۆشی لیکراوه، بهلام له لایهن زۆریهوه هاوولاتیانی وولاتهکمهوه وهک پێشیلکردنی سهروهری وولاتهکهمان له قهلمم دراوه. به پنی تیروانینی بهشیک له کوردهکانی عیراق، بوونی سوویای تورکیا له هریمی کوردستانی عیراق به پنیوست و قانونی نابینن، بهلکو به ههولیکه فروانی سهربازی و ستراتیجی له دژی بهرژموندیه نهتهمییهکانی عیراق دهبینن، بروانه شیکردنهوهی:

<https://www.rferl.org/a/1078921.html>; see to key questions under international law i.a.:

.Bowers 2008: http://works.bepress.com/charles_bowers/2/ and Skeikhmous 1992: 141
 ۱۷ - سکالا کردن له پنی "دهستوری نهتهوه یهکگرتووهکان" ۲۴ / ۱۰ / ۱۹۴۵ بهندی ۱ "نامانجهکانی نهتهوه یهکگرتووهکان" ۲ "دروستکردنی پهیومندی ناشتیبانه له نیوان وولاتان له سهه بهمای ریزگرتن له مافی یهکسانیی و مافی چارنوس له لایهن گهلهوه، نهنجامدانی چهند کاریکی تری گونجاو بۆ بههیزکردنی ناشتی جیهانی"

(<http://www.un.org/en/sections/un/charter/chapter/i/index.html>, acc. 14 Jan. 2018).

۱۸ - هینهر بيشلس ۱۷۴-۱۸۳ : ۲۰۱۰ .

۱۹ / تیبینی : ههولمه لیرمه برینیه له باسکردنیکي وورد و درشت سهبارت بهوهی که چ میلشیايهکی پاشکو به دیاریکراوی بهشداری له ههلمهتی "هیرشی له ناکو" ی کهرکووک کردوه نهک سهه جهمیان، چونکه نهوکاته چیرۆکی رروادهکان جیاوازتر دهبوو، نیمه له عیراق به پشت بهسهتن بهو زانیارییه وردبینانهی خۆمانهوه، جهختمان لهسهه نهوه کردووتهوه، نیران له نیستادا له پینگیهکدايه، که بتوانیت بهشتیهیهکی کردیهی و یهکلاییکهوه مه میلشیاکانی عیراق ناراسته بکات (دهزگای پهیومندییهکان، ناسایشی حکومهتی هریمی کوردستان) وهک له کوتایی مانگی ۷ ی ۲۰۱۷ دا

English: https://web.archive.org/web/20161128152712/http://www.iraqinationality.gov.iq/attach/iraqi_constitution.pdf (accessed 15 January 2018)

Quoted by Fazel Hawramy: <http://www.barcelonaradical.net/info/9929/how/iran/helped/baghdad/seize/back/kirkuk> (accessed Oct. 17, 2017)

Cf. e.o.: Nijjar, Farah (2017): Iraq's second army: Who are they, what do they want? Aljazeera, 31 Oct. 2017: <http://www.aljazeera.com/news/2017/10/iraq/army/171031063012795.html> (assessed 31 Oct. 2017)

"Iranian/backed Iraqi blitzkrieg": پشتیوانی نیران بۆ هیرشه لهناکو مهکی عیراق 23 / dorosey : 2017

<https://mideastsoccer.blogspot.hu/2017/10/kurdish/battle/positions/kurds/as/us.html> (accessed 18 Oct. 2017)

لیکۆلینهوهی وورد لهسهه ژماریهکی زۆری میلشیا پاشکوکانی نیران و تورکیا له عیراق :

Gaston, Erica & Derzsi/Horváth, András & Toorn, Christine van den & Mathieu/Comtois, Sarah (2017)

Literature Review of Local, Regional or Sub/State Defense Forces in Iraq. GPPi & : American University of Iraq, Sulaimani; 06 August 2017: <http://www.gppi.net/publications/peace/security/article/literature/review/local/regional/or/sub/state/defense/forces/in/iraq>; Gaston, Erica & Derzsi/Horváth, András (2017): Iraq after ISIL: An Analysis of Local, Hybrid, and Sub/State Security Forces. GPPi, 21 August 2017:

<http://www.gppi.net/publications/iraq/after/isil/an/analysis/of/local/regional/and/sub/state/security/forces>; Derzsi/Horváth, András (2017): Iraq after ISIL: Kirkuk: GPPi, 30 Aug. 2017: <http://www.gppi.net/publications/iraq/after/isil/kirkuk/> (all accessed 1st Sept. 2017). Further reading: Katzman 2018: 32/34

http://www.khec.krd/blawkrawakan_en.aspx (accessed 30 September 2017) 24

.Cf.: <http://www.rudaw.net/english/kurdistan/140920173> (acc. 15 Sept. 2017) 25

<https://www.theguardian.com/world/2017/sep/22/masoud/barzani/on/the/kurdish/referendum/iraq/we/refuse/to/be/subordinates> (accessed 22 September 2017) 26

<https://www.state.gov/s/seci/2017remarks/274148.htm> (acc. 14 September 2017) 27

٢٨- له سهرمتای ٤/ ٩/ ٢٠١٧ "هادی نعلعمری" سیاسهتهدار و فهرماندیهکی میلیشیای شیععی سهر به ئیران (بهر) له چاوپیکهوتنیکدا لهگهڵ کهنالی رووداوی (عهرهیی) ههر مشهیی له کوردهکانی عیراق کرد نهگهر ریفهراندومی ٩/٢٥/ ٢٠١٧ بکریت و بینه هۆی دروسهت بوونی قهواریهکی ههریمی، نهوا "روبهروو بوونهوی سهربازی روو دهتات":

<https://www.memri.org/tv/iraqi/shiite/militia/leader/referendum/kurdistan/independence/armed/confrontation/transcript> (accessed 10 September 2017)

<https://www.whitehouse.gov/briefings/statements/president/donald/j/trumps/29/new/strategy/iran>; <https://www.treasury.gov/press/center/press/releases/Pages/sm0177.aspx>; <https://www.treasury.gov/resource/center/sanctions/OFAC/Enforcement/Pages/20171013.aspx> (accessed 14 Oct. 2016)

٢٩- "سوپای پاسدارانی شورشگری ئیسلامی ئیران - سوپای قودس" سوپایهکی جیهانی دامهزراوهی تیرۆریستهتییه لهسهههتدا له ٢٥/ ١٠/ ٢٠٠٧دا له ژیر فهرمانیکی جیههیکردندا به ژماره ١٣٢٢٤ و فهرماندی بالآ "قاسم سلیمانی" فهرماندی هیزی قودس و یهکیک له نهاندانی حکومهتی کۆماری ئیران پینکهات.

"Saad Hadithi : <https://2001/2009.state.gov/r/pa/prs/ps/2007/oct/94193.htm> : "ووته بیژی حکومهتی عیراق له بهغدا (سههید حهیدیسی) له ١٦ ی ١٠ ی ٢٠١٧دا قاسم سلیمانی که فهرماندی سوپای قودسه به "راویژکاری سهربازی" بو میلیشیایکانی حهشیدی شهعی ناوبرد. حهشیدی شهعی ریکخراویکه که ٤٠ میلیشیای ناو عیراقی کۆکردوتهوه، که به (هیزه کۆکراوهکان) ناوبراون، که له ٢٠١٤دا به مههستهی رووبهروو بوونهوه و شکستهتییهنان به هیزهکانی داعش دامهزراوو و هیزهکانی "حهشیدی شهعی" ههروها پینشیان دهوتریت "سوپای دوومی عیراق" به کۆنترین هیزی میلیشیای سهر به

ئێران له عێراق دادمەزین و بە ئەنجامدانی کاری نامرۆبی تو مەتیار کراون. بر وانه دێهەقانیپیشه، باباک ۲۰۱۴: چهکدار مەکانی عێراق وە لآمی ئێرانیان داو مەتو ه (رۆیتەرز ۲۲ / ۱۱ / ۲۰۱۴):

https://www.reuters.com/article/us/mideast/crisis/militias/specialreport/special/report/the/fighters/of/iraq/who/answer/to/iran/idUSKCN0IW_0ZA20141112; George, Susannah (2014): Breaking Badr. Foreign Policy, 06.11.2014: <http://foreignpolicy.com/2014/11/06/breaking/badr/>; Sowell, Kirk H (2015):

هەلکەشانی سیاسی "بەدر" و سەرکردەکی هادی ئەلعامری رێگاخۆشکەر بوون، بۆ دروست بوونی دەولەتیکی سەربازی له عێراق. کارنیگی Carnegie Endowment، ناشتی جیهانی ۲۰۱۵/ ۸ / ۱۳ <http://carnegieendowment.org/sada/?fa=61016&lang=ar; idem> (2015): The Rise of : Iraq's Militia State, 23.04.2015: <http://carnegieendowment.org/sada/59888>; Stanford University, n.n. (2016): Mapping Militant Organizations: Badr Organization of Reconstruction and Development, last updated 13.11.2016: <http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi/bin/groups/view/435>; Nijjar, Farah (2017): Iraq's second army: Who are they, what do they want? Aljazeera, 31.10.2017: <http://www.aljazeera.com/news/2017/10/iraq/army/171031063012795.html> (all acc. 13 October 2017) ۳۰- ئێران لێدوانەکی ترمپی که وتی: " ئێمه سەر به هیچ لایەتیک نین لەم شەردا، بە لآم نیکەمان دەبین؛ ئەگەر بەرێک بەمەن"، و لایەکیاوه، که ئەمەریکا لاری نییه له پێشەر مویبەکانی ئێران له عێراقدا، بر وانه ساییەر "دەر ئەنجامی هەلکەشانی ئێران له عێراق"

<https://www.whitehouse.gov/briefings/statements/remarks/president/trump/senate/majority/leader/mitch/mcconnell/joint/press/conference>, acc. 16 Oct. 2017 <https://www.theamericaninterest.com/2017/10/18/fall/kirkuk/made/iran>, accessed (18 Oct. 2017)

گۆنتەر ۲۹: ۲۰۱۸: دواي ئەو هەڵبەجەکانی عێراق بە پالێشتیبەکی باشی ئێران کەر کوکیان له ۱۶ / ۱۰ / ۲۰۱۷ دا گرتو ه، ووتە بیژیکی پینتەگۆنی ئەمەریکی لێدوانی دا: که فرماندە ئەمەریکییەکان هەولێ نیو مندگیری له ناوچهکەدا ددەن. بە لآم ناگیان لەو دۆخه گالته نامیزه نییه، که تێیدا ئێران و ئەمەریکا هاو بەشن. شار مەکانی تر رەخنەیان لەو هەگرت، که کوردەکان به چەکی بچوک یار مەتی درابوون، هەر وەک له کۆتایی مانگی ۲ ی ۲۰۱۷ دا بۆ شەهر کردن له گەل داعش، ئەو چەکانەکی که کۆنگرێسی ئەمەریکا بریاری دا، بیدات بە کوردەکانی عێراق، له ئەنجامدا کۆتە دەست میلیشیا شیعەکان که ئەوانیش له دژی کوردەکان بەتایبەتی له کەر کوک " بەکاریان دەهینا، تا ئەمڕۆش کوردەکان چەکی سووکیان پێدرابوو، تا شەهری دەولەتی ئیسلامی پێیکەن". هەموو ئەو چەکانە که کۆنگرێسی ئەمەریکا بۆ کوردەکانی نار دبوو، بەر مە حۆمەتی ناو مندی عێراق دزە ی پێکرابوو و ئەویش له لای خۆیوه بەخشی به میلیشیا شیعەکان و ئەوانیش ئەو چەکانەیان له هیزشکردنە سەر کوردەکانی کەر کوک بەکار هینا. ئەفر اهام ۲۰۱۷: تۆر شەهلم

پۆست jerslem post : ۲۰۱۷/۱۱/۲۷ <http://www.jpost.com/Opinion/Israel/should/arm/the/Kurds/515340> (accessed 28 .November 2017)

- ۳۱- پیموندی زارمکی ۲۰۱۷ / ۱۰ / ۱۵ .
- ۳۲ - ناوهندی کمرکووک سالی ۲۰۱۴ له لاپهن هیزمکانی پیشمرگه‌ی ی.ن.ک. وه دستنی بهسردا گیرابوو و تا ئیستا ژمارمیهکی کمی پیشمرگه‌ی پ.د.ک. ی لئ بوو .
- ۳۳- به‌ریزیان ی.ن.ک. ۲۰۱۷ / ۱۰ / ۱۴ .
- ۳۴ - ههروه‌ها بهروانه مه‌سرور بارزانی ۲۰۱۸ : "سه‌رهرای ئەم شەکشته گهور میهمان ، کورد ناینده‌یهکی پرشنگذاری ده‌بیت ئەگەر به‌گرتوو بن، مه‌سرور بارزانی و چاوپنکهوتنی له‌گه‌ل رووداو ۱۰ / ۱ / ۲۰۱۸ .
http://www.rudaw.net/english/interview/10012018 (accessed 10 January 2018)
- ۳۵ - ههروه‌ها تهماشای چاوپنکهوتنی باقیل تالبانی له گه‌ل BBC بکه
http://www.bbc.co.uk/programmes/p05kj6wv?ocid=socialflow_twitter (http://www.france24.com/en/20171020/interview/bafel/talabani/kirkuk/barzani/sulaymaniyah/p.uk/abadi/baghdad/referendum/turkey, both accessed 20 October 2017)
- ۳۶ باقیل تالبانی: " کورتیبینی و ریکه‌هوتنی به‌په‌له‌ی سه‌رکردایه‌تی کوردیی بوو، که ئەم هه‌له‌ میژوویبه و هه‌له‌ گهوره‌یه‌ی لیکه‌ته‌وه‌ ". (نایبیدیم وتی) . که‌مینه‌یه‌کی ۱۲ که‌سی له ۵۰ ئەندامی ی.ن.ک. له نیویاندا کوسرت ره‌سول که یه‌که‌م جیگری سه‌رکردایه‌تی به‌کیتی و سه‌رکرده‌ی دیری نی پیشمرگه‌ بوو. ره‌سول هاوشیوه‌ی مه‌سرور بارزانی چهند که‌سیکی ناو(ی.ن.ک.) که ناوی نه‌هینان به‌خیانه‌تکار له کمرکووک ناویرد و باسی له داگیرکاری نیرانیشتی کرد. باقیل تالبانی ده‌ستی کرد به‌ئانجامدانی چهند لیکۆلینه‌یه‌کی ناوخۆی ی.ن.ک. و رایگه‌یان که به‌هۆی: به‌که‌میان خیانه‌تکردن له کمرکووک و دوهمیان ئەو سه‌رکردانه‌ی نێمیان به‌و دۆخه‌ گه‌یاند ، تا ده‌ر بکه‌ویت نایا شایه‌نی ئەوه‌ن بینه سه‌رکرده‌ و رایه‌ری کورده‌کان (نایبیدیم گنراییه‌وه‌) .
- ۳۷ بروانه: فازل هه‌رامی: " نیران به‌ چ شیویه‌ک بارمه‌تی به‌غدا‌ی دا تا که‌کمرکووک بگرته‌وه‌ ". (چاودیر Almonitor ۲۰۱۷/۱۰ /۱۷)
https://www.almonitor.com/pulse/originals/2017/10/iran/kirkuk/recapture/soleimani/quds/force/eqbalpour.html (accessed 17 October 2017; source available now under:
http://www.barcelonaradical.net/info/9929/how/iran/helped/baghdad/seize/back/kirkuk, accessed 25 July 2018)
- ۳۸ - براکه‌ی عملی ئیقپالپور، نوینه‌ری کونسولخانه‌ی گشتی نیران (وه به‌رپرسی سیاسیه‌ی) له سلیمانی .
- ۳۹ - هادی عامری: وه‌زیری راگواستن و گه‌یاندنی پیشووی عیراق بوو، سه‌رکرده‌ی لایه‌نی "به‌در"ه، که لایه‌نکی سیاسیه‌ی و یه‌کێکه‌ له هه‌ره‌ گروپه‌ نیمچه سه‌ربازیه‌کانی سه‌ر به‌ نیران (لیوای به‌در) له عیراق و له نیویشیاندا هادی عامری له لایه‌ن ئەمه‌ریکاوه به‌ئانجامدانی دانی ته‌غینه‌وه‌کانی مانگی ۱ ی ۱۹۹۶ تۆمه‌تبارکراوه ، که ۱۹ فه‌رمانه‌ری سوپای ئاسمانی تیدا کوژراوه . براونه‌ به‌لگه‌نامه‌کانی ستانفورد :
http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi/bin/groups/view/435, acces- :
(sed 20 October 2017).
- ۴۰ - ئەبو مه‌هدی ئەلموه‌ندس(جه‌مال جه‌عفر مه‌مه‌د عملی ئیبراهیم) سه‌رکرده‌یه‌کی با‌لای هیزه کوکراوه‌کانی حه‌شده‌ی شه‌عی، به‌یه‌ بی‌ئاماده‌بوونی له دادگا حوکه‌ی تیرۆری به‌سه‌ردا دراوه، لو کویت سزای له سنیداره دانی بۆ ده‌رچوو؛ چونکه به‌به‌شدار بوون له ته‌غینه‌وه‌کانی ۱۹۸۳ له کویت دا تۆمه‌تبارکراوه .نۆتۆرک تایمز ۲۰۰۷ / ۳ / ۷

<http://www.nytimes.com/2007/02/07/world/middleeast/07bomber.html?r=0>
(accessed 20 October 2017).

٤١- پهیوندی زارمکی له گهڵ سهرکرده دیارمکانی ی.ن.ک. له ١٧/ ١٠ / ٢٠١٧ .
Reuters, 17.10.2017: <https://www.reuters.com/article/us/mideast/crisis/iraq/42/kurds/oil/iraqi/forces/take/control/of/all/oil/fields/operated/by/state/owned/north/oil/in/kirkuk/idUSKBN1CM0KN?ref=hyper.com> (both accessed 24 Jan. 2018)
بههمان شیوه: سپایهر: "حکومتهی ههریمی کوردستان، وهره ی رووخا و له ناوچهکانی تریش بههره روژئاوا کشتایهوه" له شهنگار، خانهقین، مهخمو، گویر و له ناوچهکانی تری و مک دهشتناییهکانی نهینهوا؛ پینشمهرگهکانی پارتی دیموکراتی کوردستان ناوچهکانیان له ژیر دهستدا بوو، نهک پینشمهرگهکانی ی، ن، ک. بهلام له گهڵ نهوهشدا به بی بهرگری کشانهوه.
<https://www.theamerican/interest.com/2017/10/18/fall/kirkuk/made/iran>, accessed)
(18 Oct. 2017).

٤٣- کوردستان، هیزمکانی عیراق کهرکووک دهگرن و ئالای کوردستان دادهگرن و لئی دهکهنهوه؛ رووداو
٢٠١٧/١٠/١٦

<http://www.rudaw.net/english/kurdistan/151020177> (accessed 16 Oct. 2017)

٤٤- فازل ههورامی: "چۆن ئیران یارمتهی بهغدا ی تا کهرکووک بهگرنهوه" (چاودیر Almonitor) ١٧ / ٢٠١٧/١٠ /

٤٥- به پنی لیدوانی پینشمهرگهکان بیت، نهک پینشمهرگهکانه نهک نهوه بوو به زیندووی سهریان له لاشهیان جیابکرتهوه، تهناهت جهستهشیان شهویندرابوون، به پنی (ههقییدار نهحمه) نهوانه ی بهرپرسن لهه کاره (میلیشیاکانی ههشده شهعبین، که له موسل بو شهکرکردن له گهڵ داعش مهشقیان پیکردبوون.

٤٦- بافل تالهبانی گهورمترین کوری تالهبانی و هیزو ئیبراهیم نهحمه له چاوپیکهوتنیکیاندا له گهڵ (بی بی سی BBC نیوز ناوه) له ٢٠/ ١٠ / ٢٠١٧

http://www.bbc.co.uk/programmes/p05kj6wv?ocid=socialflow_twitter; likewise, with France 24 TV, the same day: <http://www.france24.com/en/20171020/interview/bafel/talabani/kirkuk/barzani/sulaymaniyah/puk/abadi/baghdad/referendum/turkey> (both accessed 20 October 2017).

٤٧- سپایهر: چۆناتان: "شکستی کهرکووک له ئیران پلانی بو دانرا بوو" بهرژهوندی نهسهریکی ١٨ / ١٠ / ٢٠١٧ "چالاکی هیزشی سهربازی له پر" لهوانهیه هاوشیوهی نهههش داگیرکردنی روژئاوا ی بهیروت بیت له لایهن (حیزب الله) له مانگی ٥ و ٦ ٢٠٠٨ دا.

<https://www.theamerican/interest.com/2017/10/18/fall/kirkuk/made/iran> (accessed :
(18 Oct. 2017).

٤٨- به دلناییهوه هۆکاری زیانگههستن و ناوهران به "سیاسهتی کوردیی"، نه بوونی هیزیکی سهربازی یهگرتوو بوو، ههریکه له (ی.ن.ک.) و (پ.د.ک.) هاوپهیمانهتییهکی جودایان له یهکتری ههبووه، و سهروکی پ.د.ک.، مهسعود بارزانی و ی.ن.ک. له سهههتاوه له رو بهروبوونهوهی بارودوخهکه به خیرایی و به شیوهیهکی یهکلاکههوه ناشارهز بیان پیوه دیاربووه (سپایهر ٢٠١٨).

٤٩- "له ههموو روویهکهوه پوژتیکه پش بوو بو کوردمهکان"، شکستی که کووک دهریدمخات که تاجهند نهمرو عیراق له ژیر ههموونی ئیراندایه. ههمو هها بهروونی پیشانمان دهدات، که رنیزاه شور شگیره بیهکانی ئیران و ههمو هها سیاسهتیهکانی له بواری سهربازیدا تاجه ند فراوان بوون و له ناوچه عمره بیهکاندا پهیره مویان دهکات، برونه (سپایه ٢٠١٨، ئاییدیم)، برونه: (ئاییدیم ٢٠١٧): " تاران جهنگی کۆنترۆلکردنی پوژههلاتی ناومراست دهباتوه. سیاسهتی دهرمه" ٢٠١٧ / ١١ / ٢١

<http://foreignpolicy.com/2017/11/21/tehran/is/winning/the/war/for/control/of/the/middle/east/saudi/arabia> (accessed 21st Nov. 2017)

جۆناتان سپایه: بهر یو بهری پوین، سهنته ره بو توینرینه مکهان له پهیره مهندهیه نیودهولتهتیهکاندا له سهنته ری بواره جۆراو جۆرهکاندا، ههزلیا، ئیسرائیل و هاوریهکی کۆنی پوژههلاتی ناومراست.

٥٠- چاو پیکهوتن له گهل رووداو: ١٠ / ١ / ٢٠١٨ " سه مرای شکستهکان، کوردمهکان داها توویکی پرشنگاریان دهبنیت نهگه ره یهگرتوو بن: مهسرور بارزانی "

<http://www.rudaw.net/english/interview/10012018> (accessed 10 January 2018) :

٥١- بلاوکراوی نادیار له ژیر ناو نیشانی "لینوانمهکان"

rudaw.net" (<http://www.rudaw.net/english/kurdistan/201120175>, accessed 14 February 2018

شارمزیان: دهبنیت دهر بکرین، وه نهگه ره تو متهباریش بوون، دهبنیت گووله باران بکرین، نه مهش داواوی گهله و داد پهرومیه (که ٢١ لایکی بو هاتوه، بهلام تهنه ٧ دیسلایکی بو هاتوه)

Interviews with BBC and France 24 TV, l.c /52

Source: <http://www.rudaw.net/english/kurdistan/201120175> (accessed 20 /53 November 2017)

Source: <http://www.rudaw.net/english/kurdistan/181020174> (accessed 18 /54 October 2017)

Sources, selection: <https://www.reuters.com/article/us/mideast/crisis/iraq/kurds/55/protests/kurdish/protesters/set/fire/to/party/offices/in/northern/iraq/idUSKBN1E1N8>; <http://www.bbc.com/news/world/middle/east/41804717>; <http://ekurd.net/demonstrations/iraqi/kurdistan/2018/01/05>; <http://www.rudaw.net/english/kurdistan/181220173> (all acc. 5th January 2018)

٥٦- به وردمهکاری زورتروه: هینهر بیشله (٢٠١١)

http://hennerbichler.info/aufstande_2011.html; idem (2012): http://hennerbichler.info/verbesserte_lage_2012.html

"AWDNEWS", 18.10.2017: <http://www.awdnews.com/index/bafel/talabani> /57 "/hadi/al/ameri/reach/agreement (accessed 18 Oct. 2017). "AWDNEWS

هیچی زانیاریهکی له سه ره نهوه نییه که کتی له پشتی نه م کاره میه و نه م کاره زور نالوزه.

Germany" stated (<http://www.awdnews.com/index/contact/>)"

نوینه ری گوران "مهسعود حهیدره" که به په ره له مانتاریکی لیهاتوو ناو دهریت: تا نیستها یهکیتی نیستهیمانی کوردستان هیچ لینواننیکه فه رمی سهبارت بهوهی که پلانمهکی باقیل و عامری ومک ریکهه تهنیتی تابهتی

نیوان نهور دوو کسه به سهر پهرشتی ی.ن.ک. نهداوه. لهئیسیتادا پافیل تالمانی هیچ کاریکی فهرمی له ناو ی.ن.ک. دا نییه و نوسینگهی وزارتیی له حکومتی ههریمی کوردستان دا نییه، بهلام جیگری سهرۆکی دهزگای ئاسایشی کوردستانه.

۵۸- ههلمهجه تهنیا له سالی ۲۰۱۴ وه بووه به پاریزگا و بئشتر بهشیک بووه له سلیمانی.

۵۹- لهو کاتهدا له مانگی ۸ ی ۱۹۹۶ دا، مهسعود بارزانی به نوسینیک پرسپاری له سههدام حوسین کرد بو پالپشتی سهربازی تا هیزمکانی ی.ن.ک. له ههولیر دهریکات و ئیکیان بشکینتیت، تا خوی له لهناوچوون بیاریزیت.

cf. i.a.: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/country_profiles/2893067.stm; <http://edition.cnn.com/WORLD/9609/12/iraq.barzani/index.html>;
https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1996/09/10/kurds/allied/with/saddam/drive/rivals/toward/border/6d3b4185/ab7a/4bbb/ba03/74ada5a7b14b/?utm_term=.f43cfb687e2f;

<http://www.merip.org/mero/mero01240>; Teimourian, Hazhir (1996): Letter: Independent, 6

September 1996: <http://www.independent.co.uk/voices/letter/a/historic/betrayal/of/the/kurds/why/barzani/threw/in/his/lot/with/saddam/5601503.html>; <http://www.nytimes.com/1998/07/25/world/us>

welcomes/kurdish/leader/who/betrayed/cia/in/iraq.html (all accessed 16 February 2018); Riedel 2017

[tps://www.brookings.edu/blog/markaz/2017/11/02/masoud/barzani/and/the/](https://www.brookings.edu/blog/markaz/2017/11/02/masoud/barzani/and/the/).
[/roots/of/kurdish/distrust/of/the/united/states](http://roots/of/kurdish/distrust/of/the/united/states) (accessed 2nd November 2017); further reading: Cockburn 2002: XX; Galbraith 2006: 156

مهسعود بارزانی سهرکهوتوو بوو له فیلمهکهدا، له ۸مانگی ۱۹۹۶ دا له گهل سههدام حوسین ریکهوت و ریگهی به سوپای عیراق دا تا بینه ناو ههولیرموه و تا ئوئوزسیونهکانی عیراق له ناو بهمن و تا هیزیک بهدهست بئیت له دژی دوژمنه هیزملیهکانی جهلال تالابانی، دهیان کسهی دژ به حوسین به توندین شیوه کوژران. (چالاکیی ههریکی) ئاسانکاری کرد، چونکه تهنیا بینهریک بووه و ههچی بو وهستانی کوشتارمهکه نهکرد.

۶۰/ پهیومندی زارمکی ۲۶/ ۴/ ۲۰۱۸.

۶۱- یونامی (ههلمتی هاوکاری نههوه یهگرتووهمکان بو عیراق UNAMI): کاره سهرمتاییهکانی بو دابینکردنی چارمیهک بو کهرکووک ههشتا تهواو نهکردوه و له مانگی ۳ ی ۲۰۰۹ دا "نوسراوئیکی گفتوگو" ریگه چارهی داهاتوییه، سههارهت به پیگهی ئیداری کهرکووک له ناوخوی عیراقی فیدرالدا "نوسراوی گفتوگو" ۳/ ۲۰۰۹ (بروانه بهتاییهتی پههمکانی ۷ - ۱۰). بهلام ههم دهقه له ئینتهرنیت نییه.

۶۲- کمین له تالمانیههوه دهیگنرتههوه و دهلتیت: ۵۲: ۲۰۱۱ پهراویزی ۷۰ (سهرچاوه سهرکیهکه له ئینتهرنیت نییه): "سهرۆک تالمانی: کهرکووک کیشهیهکی عیراقیه"، (رۆژنامهی یهکیتی بهسهر پهرشتی ی.ن.ک) ۳، ۲۰۱۰: برۆکسل که پاپتهختی بهلجیکایه، ناوچهیهکه، که دوو پیکهاتهی فهرمنسی و فلیمش له خۆ

- Euronews, 16.02.2018: /66
<http://de.euronews.com/2018/02/16/sergej/lawrow/wir/sind/keine/geiseln/irgendwelcher/erwartungen> (accessed 16 February 2018)
 ٦٧- ژدانیکوڤ، دیمپتری ٢٠١٧: "کۆمپانیای رۆز نهفتی رووسی ریکههوتنی گاز له گهڵ کوردستانی عێراقدا کردوه" رۆیتەرز ١٨، ٩، ٢٠١٨
 18.09.2018
<https://www.reuters.com/article/kurdistan/rosneft/russias/rosneft/clinches/gas/pipeline/deal/with/iraqs/kurdistan/idUSL5N1LY0TS> (accessed 18 September 2017)
 بارمین ٢٠١٧: "لهو کاتوه که کهه کوک له ٢٠١٤ دا کهوته ژێردهستی کوردهکان، کۆمپانیا زهیه لاههکانی ووزهی رووسی گرنگیان به دامهزراندنی کینگهی گاز و نهوت له کوردستانی عێراق دا؛ له راستیدا پنیوستیه یهکه میههکانی رووسیا له ئێرانوه بۆ عێراق لای دا
<http://eng.globalaffairs.ru/book/Kurdish/referendum/a/double/edged/sword/for/Russia/19026> (acc. 1st Dec. 2017)
 ٦٨- مامیدوفا، روسلان (٢٠١٧): "کاتی" سیاسهتی مۆسکۆی تایهت به کوردهکان له عێراق هاتوه"
 :06.10.2017
<http://russiancouncil.ru/en/analytcs/andcomments/analytcs/is/it/time/for/moscow/s.kurdish/policy/in/iraq> (accessed 6 Oct. 2017)
 ٦٩- بروانه "بارودوخی نیستانی" هاوکاریی نیوان حکومهتی ههریمی کوردستان -گاز پرۆم"
<http://www.gazprom/neft.com/press/center/lib/1159674/> (acc. 24 February 2018):
 ٧٠ /میلز: ٢٠١٦: ١٧ - ٢١
 ٧١ له رووداووه ١٧ / ١٢ / ٢٠١٧, 07.12.2017
<http://www.rudaw.net/english/business/071220171> (accessed 18 Dec. 2017)
 ٧٢- یهفره میمنکو ٢٠١٧: "رووسیا دهییت به باشی پهوهندییه سیاسی، ئابوری، سهربازی و تهکنیکیهکانی لهگهڵ حکومهتی بهغدا وههوهها باشوری کوردستان (هههچهنده نیمچه سهربهخۆ بیت) له نیستادا یان سهربهخۆ له داهاتوودا پهره پیندات. رووسیا نایهویت راستهوخۆ بچیه سهه نهه کاره، چونکه رهنهه له داهاتوودا نهه پرۆسهیه بیهته هۆی سهه ههلهانی "سوننستان" له عێراق:
<http://eng.globalaffairs.ru/number/By/the/Rivers/of/Babylon/19037> (accessed 1st Dec. 2017). Barmin 2017: "the key reason Russia shied away from supporting the Kurdish referendum was the timing."
<http://eng.globalaffairs.ru/book/Kurdish/referendum/a/double/edged/sword/for/Russia/19026> (accessed 1st Dec. 2017)
 ٧٣- بروانه ئیبراهیم ٢٠١٣: ٢٧٤ و ٣٤: "بهشار نهسهه سهه وکۆماری سووریا له مانگی ٣ ی ٢٠١٣ دا قامبشلوی وهک پاریز گایهک ناساند، وهک نهجامیک له دان پیندهننیک به سهستهمی بهرئوبهردنی ناوچهکه له سووریا. نهههش بوو به هۆی دروستبوونی پاریز گایهک له باکوری سووریا، که ریزه ی ٨٥٪ دانیشتوانهکی کورده ("له نهلمانیهوه وههگهیر دراوه له لایهن نووسهه ی نهه توئیزینهوه). خویندنهوهی داهاتوو: سهه بهی سامهه (٢٠١٧): نههههه لاهههههه ی سووریا". سادا ٢٣، ٣، ٢٠١٧:

راویژکاری شکستخوار دووی ریفرا ندۆم که له ۲۵/۱۰/۲۰۱۷ بەر ئیوه چوو. تا ئیستا هیچ سەرکردیهکی کورد سەرکهوتوو نهبووه، تا له سەرکردیهکی خێلهکی یان فرماندهیهکی ههڕیمی بێیت به دهولهتهداریکی نیشتمانیهر وهری راستهتفهینه."

۸۸- ریدل ۲۰۱۷: "سەرکردایهتییهکی هیوی کوردمکانی بهرمو دواوه برد، له کاتیکیدا له سەرکهوتن زۆر نزیك بوون"

ئێران ئەندازیاری هێرشه سەربازیهه له ناکاومهکی دژی بارزانی بوو. کۆشکی سپی کاردانوهیهکی خاوی ههبوو، تاران زیرمکانه لێی بردهوه. بهکهم تاقیکردنوهی سهختی ترمهپ له ستراتیجیهه تابهتهکانی دا بهرامبهر به ئێران و نایهتووللکان و پادارمکانی شوهرشگیری ئێران شکستی هینا و زۆرتترین دانیشتوانی هاویری نههمریکا به چۆکداکهوتن."

۸۹- به تابهتی مایکل رۆبیینی رهنهگر ۲۰۱۷: ۲۰/۱۲/۲۱۰۷: "بارزانی ریفرا ندۆمهکی تهنیا بۆ مهسهستی نهتوایهتی نهکرد، بهلام بۆ بێناگاکردنی خهڵکهکی لهو وێرانییهی، که له نهجای چارمهسهدهیهک له حکومرا نییهکی دا سهری ههڵداو بوو.... بارزانی له کۆتای خولی سهروکایهتییهکی رازی نه بوو واز له کورسی سهروکایهتییهکی بهینیت. ههرومک دهبه لاتداره تاک فرمانهراکان، ههژشی کرده سهروژنامهوانی نازاد. کاتیک دهبازای زانیاری له لایهن کوره گهروهی بارزانییهوه بهر ئیوه دهبهرا، کوردستانی عێراق بوو به شوێنیکێی مهنر سیدار بۆ رۆژنامهوانه سهربهخۆکان و ناماژش بهوه کراوه، که چهیندین کهسی لهوانه کوشتوو، که رهنهیمان له گهندهلییهکانی و پاوانخوازییهکانی گرتوو. ههرومک لهگهڵ دیکتاتورمکاندا روودهدات، باز نهی قورخکار بیهکانی دهبه هۆی خراب بهر ئیوه بردن و گهندهلیی و گهندهلییهکەش، ناوچهکه بهرمو مهگی نابوریی راپنج دهکات. نهمرۆ کوردستانی عێراق زیاتر له ۲۰ ملیار دۆلار قهرزاره، بهرهمهینهرمان رادمکن و بارودۆخهکه بهرمو خرابتر دهروات:

<http://www.aei.org/publication/is/the/kurdish/spring/here> (acc. 25 February 2018)

۹۰- برهوانه پهیمانگای پهیمهندییه ستراتیجیهه نیودهولهتییهکان ۲۰۱۷: ۱۰: "بۆ دورخستنهوهی سهرنج له سهركومتهی نا دیموکراسییه ههڕیمی کوردستان": ۱۴: "بێ ناگاکردن له بواری ماکانی نابوری و سیاسیهی"; کۆلین کاتی (۲۰۱۷): "ریفرا ندۆمی کوردمکان سهربهخۆیه دهسته بهر ناکات/ههروچۆنیک بێت له بهر نه شتانه گرنهگه برهوکینگس ۲۰۱۷/۹/۱۹:

<https://www.brookings.edu/blog/markaz/2017/09/19/the/kurdish/referendum/wont/deliver/independence/heres/why/it/matters/>, anyway (accessed 19 Sept. 2017)

۹۱- مامیدوفا ۲۰۱۷: ۲۰: "RIAC, 10.06.2017" بارزانی سهرنهجهکان له سهر کیشه ديارمکان و مک کیشهی نابوری - کۆمه لایهتی به لاریدا دهبات، ههروها بۆ ههڵخهتاندنی جهامهر سهبارت به بهسهروچوونی ماوهی سهروکایهتییهکی و بۆ بهدهست هینانی پالپشتی له لایهن خێلهکییهوه."

۹۲- "نیکۆتومیس"، ۲۰۱۵/۲/۱۹، بیزا "کوردستان نزیکتینه له سهربهخۆیهی":

<https://www.economist.com/news/international/21644167/iraqs/kurds/are/independent/all/name/they/must/play/their/cards/cleverly/if/they>

"که ههروگیز تورکیا لهگهڵ کوردمکان لهسهو پێش ناوا نهرم و نیان نه بووه، ههروگیز حکومتهی بهغدا وا به جۆش نهبووه بۆ هاوکاری و هاوبهشیهی لهگهڵ کوردمکان له ههولێر. ئیستا بهدڵناییهوه کاتی کوردستانه "زهمان ۱: ۲۰۱۶: "کوردستانی عێراق له لێواری گهیشته به دهولهت بوون" ۲۶: "کوردمکان له ههرومو کاتیک له وهدیهینانی خهونهکانیان نزیکترن، وهستامتهوه سهر، سهرکردمکانیان؛ توژی نهوهی ئاران و نادرو

نال. ۲۰۱۶: IX پېشبینیكررا: " هاتنهكايه‌ی دهولتهتی سهر به‌خو له كوردستانی عیراق چیتړ و لك كیشه‌یك نییه، بلكو "نهمگه‌ریكى زور راسته"، ههر چه‌نده نووسهر مكران نه‌یان و بست نه‌ی رۆژ دیار بیه‌كمن، كه نه‌م سهر به‌خوییه‌ی كوردستانی عیراقی تیتدا د دیته‌كایه‌وه. ناتالی، دینیس: كوردكهانی عیراق هېچكاتی نه‌مهنده‌ی ئیستا بو به دهولتهت بوون ناماده نه‌یوون؛ دهولتهتمهداری. سیاسهتی دهر مه‌وه: ۳۱ / ۱۰ / ۲۰۱۷:

<http://foreignpolicy.com/2017/10/31/iraqi/kurdistan/was/never/ready/for/statehood>
هاوشیوه‌ی نه‌مهنش دزیادۆز ئالیکس (۲۰۱۷): دۆخی ئابوری له بهرامهر كوردستانی سهر به‌خو. تیتچو مكران زور و یه‌كلا بیه‌كهر مه‌وه دهبین. ئه‌تلانتیک: ۲۶ / ۹ / ۲۰۱۷

: <https://www.theatlantic.com/international/archive/2017/09/kurdistan/barzani/iraq-turkey/blockade/oil/541149> (all accessed 1st November 2017)
بروانه هه‌لسه‌نگاندنی كۆنتر بو نمونه:

MEPC 2004: vol. XI, no. 1, spring 2004, online: https://www.mepc.org/journal_kurds/iraq/0 (papers presented: Michael M

گونته‌ر: بۆچی دهولتهتی كوردیی له ئارادا نابیت؛ دینیس ناتالی: تۆری وهرگیزان: دهر فته‌ه نوییه‌كان و ریه‌گر بیه‌كان بو دهولتهتی كوردی؛ رۆبهرت ئۆلسن: تورکیا و كوردستانی عیراق، ۲۰۰۳، نیهات عه‌لی ئۆزان: نایا ده‌توانریت دهولتهتی كوردیی له عیراق دابه‌مزرینریت؟؛ خالید س‌الچ: واقیعی كوردستان له عیراقی گه‌شه‌یه‌سهندوو؛ م. هاكان یاقوز: ناوچه‌یی نه‌هك فیدرالیزمیکی نه‌ئادی له عیراق.

۹۳- هیلته‌رمان و فانایی ۲۰۱۸: مسعود بارزانی "دو هه‌له‌ی نه‌نجام داوه": " نه‌ی به‌كه‌م چاوهر وانی بارزانی له ویلایه‌ته‌ی یه‌كگر توو مكرانی نه‌مه‌ریكا كه وای ده‌زانی، پسته‌گیری ده‌كه‌ن نه‌گهر به‌مه‌وه دهولتهت بوون هه‌نگاو بنیت". "دووم هۆكاری هه‌له‌ی بارزانی له ناوخوازی و وولاته‌كه‌یه‌وه سه‌رچاوه‌ی گرتیوو". نه‌ی راستییه‌ بیزار كهره‌ی كه سه‌ر كرده كوردكه‌ن ده‌یانمه‌ریت لافی نه‌وه لێبده‌ن، كه ناوچه‌یه‌کی گه‌شه‌سهندوو دیموكراتیان له ناوچه‌یه‌یه‌ی تاك فه‌رمانه‌ر وایی رۆژ هه‌لاتی ناوهر استندا بنیات ناوه، به‌لام هه‌ر گیز شتی وایان نه‌كردوه. له دواى رووخانی سه‌دام حوسین هه‌ردوو لایه‌نه سه‌ر مکیه‌كان: بارزانی پارتی دیموكراتی كوردستان، جه‌لال تاله‌بانى یه‌كیتی نیشتمانی كوردستان، هه‌مه‌و توانای خۆیان نه‌خستووته‌ گهر تا دامه‌زراوه‌ی كاركردوو به‌ قانون و ئابورییه‌ی فره‌ ره‌هه‌ندی به‌ر هه‌م به‌پین، له‌بهری نه‌مه‌ داها‌تی نه‌وتیان به‌كار هینا بو خۆ ده‌وله‌مه‌ند كردن، خیزانه‌كانیان و نه‌ندامانی لایه‌نه‌ سیاسیه‌یه‌كانیان. بروس ری‌دیئ، برووكینگ، ۲ / ۱۱ / ۲۰۱۷ رونی ده‌كاته‌وه ماسعود بارزانی "نه‌یوونی متمانه‌ی كوردكه‌ن به‌ نه‌مه‌ریكا" به‌ "هه‌ بوونی میراتیه‌ی هه‌لخه‌تاندن له لایه‌ن نه‌مه‌ریكا" وه، دهر نه‌نجامگیری ده‌كات: به‌لام نه‌مه‌ریکیه‌كان بو ده‌یان سه‌ال متمانه‌ پیکراو بوون مه‌سعود راست بوو:

<https://www.brookings.edu/blog/markaz/2017/11/02/masoud/barzani/and/the-roots-of-kurdish/distrust/of/the/united/states> (accessed 2nd Nov. 2017)

۹۴- بارزانی زی‌ده‌ر وایی كرد.

۹۵- بروانه‌ تایلهر ئاده‌م ۲۰۱۷: "قومار كه‌ی كورد سه‌ر كه‌وتوو نه‌جوو" واشنگتون پۆست ۱۷ / ۱۰ / ۲۰۱۷
https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2017/10/17/a-new/battle/in/iraq-gives/iran/the/upper/hand/?utm_term=.e219984de781 (accessed 17 Oct. 2017)

۹۶- دزیادۆز ۲۰۱۷: "قومار كه‌ی بارزانی"

لایمن پاپا، جۆرج مارکیس (۱۹۲۰-۱۹۹۷) و برونو کرایسکی یهوه بۆ مهسعود بارزانی نوسرابوو، وه ئهستوی خۆی گرت.

دهمرا ئههه جیهی بکرایه و بهلام بهشیهیهکی باش بهرو دان پیدانانی نیودهولتهتی و نوابانگی باش ههنگای نهننا. پاشان مهسعود بارزانی لهگهڵ خیزانهکی له کههرج که له ماله ناوار مکاندا دهژیا، که له سالی ۱۹۸۰ دا له لایهن شای نیرانهوه پنیان بهخشرابوو و بنکهیهکی سهربازی بچوکی پ.د.ک. له رازان (لادنیهک له خواروی رۆژهلاتی زاگروس له سنوری سیگوشیهی ئیران - عیراق- تورکیا ههجوو.

۱۰۳- مایکل رۆبین ۲۰۱۷: AEL، ۲۰/۱۲- ۲۰۱۷ له رووی میژووییهه به بهکسانی رهنه له دوو لایهنی سیاسی دیاری کوردستان پ.د.ک. و ی.ن.ک. واته ههردوو بنهالهی بارزانی و تالهبانی گرت: "هیچ کام له بارزانییهکان و تالهبانییهکان له کاتی له دایک بوونهوه مۆرکی سههرکرایهتی کردنی ناوچهکهمیان پێ نهیهخشراو. له جیاتی ئهوهی کوردستان بهرو ئاوهدانی و خۆشگوزهرانی بهبن، بوون به حوسنی موبارک و بن عهلییهکان. له جیاتی بهروه پیشبردنی عیراق سههرکرده کورده عیراقیهکان به هۆی خراپکاری و گهندهللیانهوه عیراقیان بهرو دواوه برد. به شیهیهکی فراوان روون دهبنیهوه که معترسی راستهقینه بۆ سههرکوردستان و کوردهکانی عیراق نه له بهغدا، نهجهف، یان کهربهلاوه سههرچاوهی گرتوه، بهلکوو له دوو بنهالههکی ههولیز و سلیمانییهوه".

: <http://www.aei.org/publication/is/the/kurdish/spring/here> (acc. 25th February 2018)

۱۰۴- سههرچاوهی زانیارییه و هرگیراو مکان: حکومهتی ههڕیمی کوردستان له ههولیز: یهکم ههلبژاردنی نازادانه له ۱۹۹۲/۵/۱۹ یهکم سههرۆک و مزرانی ههلبژاردراو به شیهیهکی دیموکراسی: فوئاد مهسوم: ی.ن.ک. باشترین یهکم جیگر: رۆژ شاووهیس، پ.د.ک. شههری ناوخۆی کوردهکان: ۵-۱۹۹۴ - ۲۴/۱۱/۱۹۹۷. دوو بهریویهرایهتی ههڕیمی جودا ههولیز (پ.د.ک.) و سلیمانی (ی.ن.ک.) ناوچهکانی ژیر کونترۆلی ی.ن.ک. ۱۹۹۲-۲۰۰۵، ناوچهکانی ژیر دهستی پ.د.ک. ۱۹۹۶-۲۰۰۵. بهریویهرایهتی یهکنیتی نیشتیمانی کوردستان چوار سههرۆک و مزرانی ههجووه: ۱: فوئاد مهسوم: ۴/۲۶/۱۹۹۲ - ۳/۱۹۹۳: ۲- کوسرهد رهسول: ۲۶/۳/۱۹۹۲ - ۲۱/۱/۲۰۰۱: ۳- بهرهم سالج: ۲۱/۱/۲۰۰۱ - ۴/۷/۲۰۰۴: ۴: عومر فهتاح حسین: ۴/۷/۲۰۰۴ - ۱۴/۶/۲۰۰۵. بهریویهرایهتی پارتی دیموکراتی کوردستان/ههولیز: ۳ سههرۆک و مزرانی ههڕیمی ههجووه: ۱- رۆژ شاووهیس ۲۶/۱۰/۱۹۹۶ - ۲ نیچیرقان بارزانی: ۲۰/۱۲/۱۹۹۶/۱۴/۵/۲۰۰۵. دووم ههلبژاردنی ههڕیمایهتی (له پاش ئهوهی پ.د.ک. و ی.ن.ک. هاوپهیمانی نیشتمانی و دیموکراسییان پیکهینا) ۳۰/۱/۲۰۰۵: ههردوولا رازیبوون به بهخشینی نیو خول به دوو سههرۆک و مزرانی پ.د.ک. و ی.ن.ک. ۱- نیچیرقان بارزانی پ.د.ک. ۱/۳/۲۰۰۶ - ۳۱/۸/۲۰۰۹: ۲- بهرهم سالج: ی.ن.ک. ۱/۱۰/۲۰۰۹ - ۱/۱۰/۲۰۱۲. ههلبژاردنی سنیهم ۲۵/۷/۲۰۰۹ لیستی کوردستانی هاوبهشی (پ.د.ک./ی.ن.ک.)، (گۆران) ی تازه دامهزراو که سههرکوتتیکی گهوره بهدهست دههینیت؛ 22% دهنگهکانی ههلبژاردن و ۲۵ کورسی له ۱۱۱ کورسی پهلهمان بهدهست دینیت و له سههرتاوه و مک دووم لایهنی بههیز لهواوای هاوپهیمانی (پ.د.ک./۵۹% و ی.ن.ک./۵۳%) لیستی کوردستانی دهردهکوتیت 22%. دووباره دوو سههرۆک و مزرانهکی پ.د.ک./ی.ن.ک. (نیو خول) ۱- بهرهم سالج: ۲۸/۱۰/۲۰۰۹ - ۳/۳/۲۰۱۲؛ نیچیرقان بارزانی: له ۱۷/۱/۲۰۱۲ وه. چوارم ههلبژاردن ۲۱/۱۰/۲۰۱۳: پ.د.ک. و ی.ن.ک. بۆ یهکم جار و هک دو لایهنی جیاواز رکابهری یهکتریان کرد؛ نهجهمهکانیش پ.د.ک. ۳۷،۷۹% و ۳۸ کورسی (گۆران پینگهی خۆی و هک دووم لایهن دهپاریزیت): ۲۴،۲۱% و ۲۴ کورسی، ی.ن.ک. دینته خوارمه بۆ پهلهی سنیهم ۸،۱۷% و ۱۸ کورسی. حکومهتی ههڕیمی کوردستانی

"رێژهی بێکاری بهیری سێ هینده زیادیکردوه له ۳٪ (۲۰۱۳) بۆ ۱۴٪ (له ۲۰۱۶دا)، رێژهی ههزاری بهشیوهیهکی ترسناک بهرز ببوهوه له ۶٪ بۆ له ۱۴٪"

۱۲۰-ههڕیمی کوردستانی عێراق له ساڵی ۲۰۱۱ وه زیاتر له دوو ملیۆن ئاواره ی ناوخی عێراق و سوریا گرتومه خۆی، که رێژهی دانیشتوانی ههڕیمی کوردستانی به بیری له ۲۸٪ زیادی کردوه، بووه به ۵.۲ ملیۆن کەس ۲۰۱۴- ۲۰۱۵: نامارکه لایهن سهروک و مزیران نیچیرقان بارزانییهوه گیردراوتهوه له کۆنفرانسیکی بانکی جیهانیی له ههولیر له ۲/ ۲۰۱۵ دا :

<http://cabinet.gov.krd/a/d.aspx?s=040000&l=12&a=52985> (acc. 2nd February 2018)

دوایی ناماری بهردست، که له لایهن وزارتی ناوخی ههڕیمی کوردستان به هاوشانی سهنتهری ریکهستنی قهیرانهکان JCC له ۲۶/ ۴/ ۲۰۱۸ دا له ههولیر بلاوکرایهوه، بهم شیوهیهی خوارمویه:

(<http://cabinet.gov.krd/a/d.aspx?s=040000&l=12&a=56760>):

"نهمرو ههڕیمی کوردستان نزیکه ۱.۴ ملیۆن کەسیان له جینگه خویان دهرکراون، که لهم نیوهدا ۲۵۰.۰۰۰ کەسیان پهناهرن. به شیوهیهکی گشتی ههڕیمهکمان ۹۷٪ ئاوارمکانی سوریا و ۴۰٪ ئهوه کەسانه ی ناوخی عێراق، که له شوینهکانیان دهرکراون له خۆی دهرگرت. نهمرو ۳۷٪ یان له نو خویوتگه ی پهناهرانهکان له ههولیر و دهوک و پاریزگای سلیمانی سهمر به حکومهتی ههڕیمی کوردستان نیشتهجی بوون، ئهوانه ی تریشیان له لایهن کۆمهلهگه ناوخییهکانهوه دالده دراون. " کورتیهکی ناماری بارودۆخی پهناهرانی ههڕیمی کوردستانی عێراق": سهرحهمی ۹۳۱.۲۷۴ ههزار پهناهری "گومانیلێکراو" له ههڕیمی کوردستانی عێراقدا؛ ۲۴۸. ۳۸۲ تاکه کەسی (۸۱.۰۰۰ یان خیزان) پهناهره سوریهکان له عێراق ناوئوس کراون، له ۳۷٪ له نو خویوتگه له ههولیر، دهوک و سلیمانیان و ۶۷٪ یان له دهموهی خویوتگهکان ژیان بهسهردهمن؛ ۴۷٪ پهناهره سوریهکان ئافرتن و ۵۳٪ یان پیاوان، ۳۴٪ یان منالان له نیوان ۰ بۆ ۱۱ سالن؛ ۷۰٪ پهناهرمکانی سوریهی له کوردستانی عێراق مندال و ئافرتن؛ ۳۵٪ ی خیزانهکان شوینی گونجای نیشته جیوونیان نییه له بارو دۆخیکه نه گونجاودا دهژین؛ ۳۲٪ خیزانهکانیان نه نامتیکیان بارودۆخی ئهندروستی سهختی ههیه و پیوستی به چاودیری تابهت ههیه؛ له ۷۰٪ ی مندالهکان تهمنیان له نیوان ۶ بۆ ۱۲ ساله، که خراونهته قوتابخانه رسمی و نارهمیهکانهوه. ههروهها پیوسته سهرنج بهخینه سهمر ئهه راستیهی که ههڕیمی کوردستانی عێراق ۲۰۷۰۰ هاوولاتی تورکی و ۱۳۱۲۹ هاوولاتی ئیرانی و ۶۰۹۷ فلهستینی له خۆی گرتوه، که بهههه می و هک پهناهر ناوئوس کراون. نهمش ژماره ی پهناهران له ناوچهکماندا دهگههه نینه ۹۳۱. ۲۷۴ کەس که پیوستیان به هاوکاری و یارمهتی تابهت ههیه. " لێدانهکە ههڕیمی کوردستانی عێراق جهخت له سههر رێشوینی پشت بهستوه به مافهکانی ههڕیمی کوردستان دهکاتهوه، که بریتیه له نازادی جموجۆل، شوینگۆرین و مؤلمتی کارکردن و چوونه ناو خویوتگهکان و دهرگرتنی خزمهتگوزاریهکانی خویندن بهی بهرامهر."

KRG Ministry of Interior JCC statement 26 April 2018 (<http://cabinet.gov.krd> /121

[/a/d.aspx?s=040000&l=12&a=56760](http://cabinet.gov.krd/a/d.aspx?s=040000&l=12&a=56760))

سروشتی قهیرانهکانی سوریا و عێراق بووته هۆی زیاتر خایاندنی بێجنگه ی و بئشوین بوون، رێگری له زۆربنه ی پهناهران و دهرکراومکان له ناوخی وولاتهکماندا دهکات، تا زووتر بۆ وولات و زیدی خویان بگههه نیهوه.

۱۲۲- له ۲۰۱۱ وه توژیینهوه ی نوئ دهرباره ی بابهته جیاوازمکان بلاوکراوتهوه، که لیژنهکه له لایهن وهزیرمکانی ئهندروستی، ژینگه و زانستی عێراق له بهغدا بهر یومدهبران، ههندیکیان خیرا له کۆنفرانسیکی

نیو دهولتهتی خزانه پروو له ۲۰۱۱ له زانکۆی تهکنهلۆجی لولیا له سوید، له ناویدا: ئهلئههساری ۲۰۱۱: "پاشماوه سهربازیی معترسیدار"؛ ئهلئههساری و ئهلئههساری ۲۰۱۱: "ناوچه ژههرای بووهکان"؛ ئهلتهای و ئال. ۲۰۱۱: "پاشهرووی یۆرانیومی له باشوری عیراق" ئهلحهیسی و ئال. ۲۰۱۲: ۷/۱: "ناکامی له دایکبووهکان" بیان ئهلعهزای ۲۰۱۷: "پاشهرووی یۆرانیومی و ژههرای بوونی معترسیدار له عیراق" کورتیهک". له ۲۰۱۱ توێژینهوهی زانستی هاوشنیوه له لایهن ریکخواه نالهکومییهکانهوه له بهغدا ئهلجامدراون، که به "دهستهی ریکهستن له عیراق" ناوبراوه، زیاتر خویندنهوه (هللیژاره)، گالبریس و هولن ۱۹۸۸، کۆدهگن ۱۹۸۹: ئهلتهیسانی راپۆرتی نهتهوهیهکگرتووهکان ۱۹۹۱: مهک دیارمید ۲۰۰۰؛ نوردۆس ۲۰۰۲، ساله ۲۰۱۵؛ جانولویک ۲۰۱۷؛ پاریش ۲۰۱۷.

۱۲۳- له ئیستادا، له لایهن زانیانی (دهستهی کوردستانی بۆ توێژینهوهی ستراتیجیی و لیکۆلینهوهی زانستی) و زانکۆی سلیمانی له ههریمی کوردستانی عیراق، توێژینهوهی پیشکهتوانه و رینیشاندهرکراوه.

۱۲۴- رژییمی سهدام حوسین هیرشی کیمیایی کرده سههر خهلگی هللهبجه له ۱۶/۳/۱۹۸۸ که له کۆتایی جهنگی ئیران و عیراقدا بوو. ۳۵۰۰ بۆ ۵۰۰۰ کورد کۆژران و ۵۰۰۰ بۆ ۱۰۰،۰۰۰ کسهیسه بریندار بوون، که زۆریهیان دانیشتوانی ئاسایی بوون (چاودیری مافهکانی مرۆف: ۱۹۹۱، ۱۹۹۳، ۲۰۰۶؛ هلتههرمان ۲۰۰۷: ۱۶۶/۱۶۰، ۱۷۲/۱۷۰، ۱۹۵/۱۹۷). لیکۆلینهوهیهکی تهندروستی نهتهوهیهکگرتووهکان دهری خست، که گازی مهستارد (خهردهل) لهگهل چهند گازیکی تر له هیرشهکهدا بهکار هاتوه، که کار دهکهنه سههر مێشک و دهمازی مرۆف (چاودیری مافهکانی مرۆف ۱۹۹۳). ئامۆزای سهدام، عهلی حهسهن مهجید (۲۰۱۰/۱۹۴۱) که نازانای "عهلی کیمیایی" لێنراوه، له و کاتهدا سههر کردهی هیرمهکانی عیراق بوو، له باکووری عیراق له دادگایهکی عیراقی له بهغدا له مانگی ۵/ ۲۰۰۷ دادگایی کرا، به ئهلجامدان و ریکهستنی هیرشه کیمیاییهکهی ۱۹۸۸ بۆ سههر کوردهکانی هللهبجه و به توانی کۆمهلکوژیی بریاری له سیداره دانی بۆ دهکر (چاودیری مافهکانی مرۆف ۲۰۰۶)

UPI, Erbil, March 8, 2010: https://www.upi.com/Top_News/Special/2010/03/08

./1988/Kurdish/massacre/labeled/genocide/UPI/93471268062566/ (acc. 02 June 2018

۱۲۵- ئهم ئهلجامگیریهی له لایهن نووسهروه کراوه به هاوکاریکردن و ریکهکتن له گهل بهشداریهی بهنرخه دوو کسهی ئهکادیمی و هاوڕێ: عومههر شیخ موس M.A، شههرکهریکی کوردی سوریا و زانیایهکی له عاموده (Amude)) که بۆ دهیان سال له سوید ژیاوه و له سالێ ۱۹۸۹ له گهل نووسهردا پیکهوه دهستیان کرد، به تومارکردنی دهنگی میژووی کسهیاتییه رابهه کوردهکان له ئاواره بوونیان له بهریتانیا. عهبدوولحهמיד حوسینی M.A، کوردیکی شارمزا و خاوهن ئهزمون، سههارمهت بهنیران له مههاباد له دایک بووه، و هک یاریدههریکی زانستی وایه بۆ نووسههر له زانکۆی سلیمانی، له سههرتهی دهستکردن توێژنهوهیهکی له ۲۰۱۲دا.

European Commission: /126

https://ec.europa.eu/neighbourhood/enlargement/countries/detailed/country/information/turkey_en;

Additional Protocol, EUR/Lex: <https://eur.lex.europa.eu/legal/content>

./EN/TXT/?uri=CELEX:21970A1123(01), both accessed May, 20, 2018

Cf. for instance interviews of Hamit Bozarslan with Walter Friedl, Kurier, /127

13.01.2017: <https://kurier.at/politik/ausland/tuerkei/steht/nahe/am/buergerkrieg/> /240.

847.283 or Noura Maan, Der Standard, 14.01.2017: <http://derstandard.at/20000>

50705670 qq/In/der/Tuerkei/wird/Oesterreichs/Aussenminister/gehasst (both accessed 14 January 2017)

Definition: <http://eurovoc.europa.eu/drupal/?q=request&uri=http://eurovoc./128.europa.eu/5411>

۱۲۹- پله بئندییهمکه فیچ: تورکیا/راپورتی پله بئندی (۲۰۱۸)، له لهندن له ۱۳/۶/۲۰۱۸ بلاقرواوتهموه؛ رۆیتهمرز، ئهستهمول (۲۰۱۸). تیزوانینی نابووری و ریشوینی داریی تورکیا. بانکی ناوهندی کوماری تورکیا: راپورتی دادوم، له ۲۰۱۸، چاوپیکهوتن له بههاردا لهگهل قمرزی داریی نیودمولتی و گروپی بانکی جیهانی، ناویلی ۲۰۱۸ و اشنگتون دی سی.

۱۳۰- مۆرای بوکچین (۱۹۲۱-۲۰۰۶)، سیاسهتهدار و تیوریناسی چپی ئهمریکی و رابهری جوولانهی ژینگه ناسیی، که پهری به چهمی ژینگه کومه لایهتی و پلاندانانی شاری له نیو بیور و رابهری یاخیبوو، ناز ادیخوازی سوشیالیسته ژینگهیهکان. بوکچین لهسرتادا شیوعی بووه، پاشان یاخیبوو، که ناومید بوو بهی بیرورایهه تیورییکی تایهت بهخوی سهبارت بهمیوکراسیی بنچینی ههریمی داممراند به ئالوگورکردنی به بیرورای شکستخواردوی "خهباتی چینهکان" به "نازادی خوازی شاروانیتی"، که ههرگیز نه بوو، لهسرموه بهسپینریت یان له ساتهی جیهایی دهمرد پوچهل دهموه.

۱۳۱- زاروهی "جهیکوبیان" که فره رهههنده و له زانستی میژوو بهکارهاتوو بههفرمی: "جهیکوبهکان" نهندامی یانهیکی سیاسی بوون (بهناوبانگترینیان له ۸.۰۰۰ یانه له دوروبهری سالی ۱۷۹۳) له ماوهی شۆرسی فرهنسی، بهلام ئهم یانهیه بهی نهندامه زۆرانهیهه ههرگیز دهسه لاتی نهگرته دست و راستمخو حوکی فرهنسهی نهکرد. بهلام یانهکه جیاواز بوو و تهها چهند نهندامیکی دهر پهرین، که سهر بهگروپهکانی پهر لهمان بوون، ناوادرترینیان "شاخهکان" و "گیرۆندینسهکان"، که له کۆتاییدا وهک کاریگهتر تینیان دهرکومت که دهستی ههبوو له نهندامی حوکی توفاندن ۱۷۹۲/۹۳/۱۷۹۴، که له ۲۸/۷/۱۷۹۴ دا کۆتایی پیهات، کاتیک سهرکردهی "شاخهکان" ماگزیملیان دی رۆسپیزر بهی دادگایی کردن له تهمنی ۳۶ سالی و له شۆینی شۆرشهکه به گیۆتین سهری پهریندرا. لهم روموه وشهی "جهیکوبیهنس" وهک نیشانهیکی تیکهل له ژیر نالای سهرکومتی کاتی "جهیکوبیهنهکان" که بهکار دههههنا بو نمونه بهسپوهیهکی نارازی بوون، یۆ توندروی سیاسهت شۆرشگیزهکانی بالی چهپ به گشتی و ههروهها یۆ پشتگیریکردنی دهولتهتی ناوهندیی، که هانی تهواوتی حکومتی ههتا کۆمهلهکه به دیوتیکی تردا بگۆریت، خویندنهوی زیاتر (هملیزاره): سوپول ۱۹۷۵ و ۱۹۷۷: ۸۷- ۹۲؛ بۆشهر ۱۹۸۸: ۱۹۱- ۲۰۰۲؛ دیکتاتوریتی جهیکوبیهکان؛ کهندهی ۲۰۰۰: ۵۳ (پرسپاره دهستوریهکان)، تاکیت له کهپتس جی بۆ زیادکراوه ۲۰۰۶: شۆرشیی فرهنسی: گفوتگۆی نۆی و نارازیبوونی نۆی (جهیکوبیهن: پهرهکانی ۱۴۹ - ۱۵۰ یهکیتی سهی فرمانهکه پهری ۱۳۹)؛ بهروانه: کورتهی میژووی دهر بارهی ئهمریکا، بهرگی ۹۴ ژماره ۲ (بههاری ۱۹۸۹): ۲۷۱-۳۰۱.

۱۳۲- بۆنسهیم (۲۰۱۷). نایا ئهمریکییهکان بهجیمان دیلن؟ گروپی چاودیری قهیرانه نیودولهتییهکان، رۆژههلاتی ناومرست، باکوری ئهفریقا.

۱۳۳- لنداوانی شابهتجال (عهبدولحمید حوسینی) ۱۹۸۲- ۱۹۸۵

۱۳۴- له لایهن عهبدولحمید حوسینی له ۲۴/۶/۲۰۱۸ دا لیکدراوتهمه.

۱۳۵- پهیمانگای توژینهه ههریمی و جیهانییهکان ۲۰۱۷: ۱۴: "کهرووک دهبیته هاندهری گرژی و ناکۆکییهکانی نیوان کورد و حکومتی ناوهندیی"

IRIS 2017: 14: "Kirkuk will be the catalyst for conflict between the Kurds and the central government".

۱۳۶- برونه گروپی قهیرانه نیو دهۆلهتییهکان/ رۆژ هه لاتی ناوه راست ۲۰۱۷ : ۱ : تاکه ریگهی گونجاو بو بمردهوام بوون بریتیه له گهرانهوه بو دانوستانهکان بهسه پر شتی نهتهوه بهگرتو ههکان، پشتگیری کرابوو له لایهن نهسه ریکا، یهکیتی ئوروپا، ئیران، تورکیا " : ۱۵ : ئامانجهکه دهییت ئهوه بئیت که بگهن به ریکهوتنیک له ناوچه جی ناکۆکهکان و هاوبهشی کردنی داهاتی نهوت، له ههمان کاتدا پشتگیری کردنی پیشکهرتتی بآلادسهست بوونی بهغدا و عیراق . ئهنجامیکی لهم شیویه دهییت له لایهن همدوو لاهه به ئاشتی بینه دهست "

<https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2018/06/iraqi/jewish/muqtada> /137 /sadr.html (acc. 11 June 2018)

. Cf. IRIS 2017: 12, 15, 27 /138

Avraham 2017: "the only way to prevent an additional flow of refugees to /139 Europe is to grant them a safe haven in the Middle East located in Syrian and Iraqi Kurdistan"

Hiltermann & Fantappie 2018: "To make matters worse, the combination of /140 Western abandonment and internal political dysfunction has left the Kurds in a more precarious position than ever"

Avraham 2017: "If the enemies of the Kurds succeed in this, it will be a major /141 blow not only to Kurdish national aspirations but also to the struggle against Iranian aggression in the Middle East, the war against

سهچاوه دهانی بهشی یهکههم :

References Part I

- Ahtisaari Report (1991). United Nations. Report to the Secretary General on humanitarian needs in Kuwait and Iraq in the immediate post-crisis environment by a mission led by Mr. Martti Ahtisaari, Under Secretary General for Administration and Management, 28 March 1991. Geneva: United Nations, 1991: <http://www.casi.org.uk/info/undocs/s22366.html>.
- Akkaya, A.H. & Jongerden, J. (2013). Reassembling the Political: The PKK and the project of Radical Democracy, in: *European Journal of Turkish Studies* [Online], 14 | 2012, Online since 18 January 2013, <http://journals.openedition.org/ejts/4615>.
- Ala'Aldeen, D.A.A. (2005). Long term hazards of chemical weapon agents: Analysis of soil samples from Kurdistan years after exposure to sulphur mustard and nerve agents. *Zanin*, issue 1, vol. 1, year 1, Jan. 2005, pp. 01-10, Division of Microbiology and Infectious Diseases, University Hospital,

- Nottingham NG72UH, UK, online: <http://www.zaninonline.org/all-issues/issue-01-vol-01/article-01>.
- Idem (1991). Death Clouds: Saddam Hussein's chemical war against the Kurds. <http://www.ksma.org/en/articles/article-003/article-003.html> (dead link when accessed on 15 February 2017).
- Al-Ansari, N.A. (2013). Management of water resources in Iraq: Perspectives and prognoses. *Journal of Engineering*, 2013, 5, 667-684.
- Al-Ansari, N.A. and Knutsson, S. (2011). Toward prudent management of water resources in Iraq. *Journal of Advanced Science and Engineering Research*, 1, 53-67.
- Al-Ansari, N.A., Zakaria, S., Mustafa, Y.T., Ahmad, P., Ghafour, B. and Knutsson, S. (2013). Development of water resources in Koya City, Iraq. 1st International Symposium on Urban Development of Koya, 16-17 December 2013, Koya University.
- Al-Ansari, N.A. & Knutsson, S. & Pusch, R. (2014). The environmental implications of depleted uranium in Iraq and the principles of isolating it. *Waste Management and the Environment VII, WIT Transactions on Ecology and The Environment*, Vol 18, 367-375, online: <https://www.witpress.com/Secure/elibrary/papers/WM14/WM14032FU1.pdf>
- Al-Azzawi, S.N. (2017). Depleted Uranium and Radioactive Contamination in Iraq: An Overview. *Global Research*, August 22, 2017, online: <https://www.globalresearch.ca/depleted-uranium-and-radioactive-contamination-in-iraq-an-overview/5605215>.
- Idem (2013). Crimes against Humanity: The Destruction of Iraq's Electricity Infrastructure. The Social, Economic and Environmental Impacts. *Global Research*, October 27, 2013, online: <http://www.globalresearch.ca/crimes-against-humanity-the-destruction-of-iraqs-electricity-infrastructure-the-social-economic-and-environmental-impacts/5355665>.
- Al-Hadithi, T. S., Al-Diwan, J.K., Saleh, A.M., Shabila, N.P. (2012). Birth defects in Iraq and the plausibility of environmental exposure: A review. *Confl. Health*. 2012; 6: 3, online: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3492088/>.
- Al-Muqdadi, K. & Al-Ansari, N. [2011]. The waste of wars in Iraq: Its nature, size and contaminated areas, online: <https://www.ltu.se/cmsfs/1.85152!/file/4.3%20Almuqdadi%20and%20alansari%202.pdf>.
- Al-Sadoon, I., Hassan, G.G., Yacoub, A.A. (2002). Depleted Uranium and health of people in Basrah: Epidemiological evidence. Incidence and pattern of congenital anomalies among births in Basrah during the period 1990 –

1998. Selected Research Works on the Effect of DU on Man & Environment in Iraq – Republic of Iraq Ministry of Higher Education and Scientific Research. I: 26–27 March 2002.

Al-Shammosy, M.M. (2002). Neural tube defects in Diwaniah Increasing incidence. Proceedings of the Conference on the Effects of the Use of DU Weaponry on Human and Environment in Iraq. Republic of Iraq Ministry of Higher Education and Scientific Research. 26–27 March 2002.

Al-Taha, S.A.H. (1994). A survey of a genetic clinic patients for chromosomal, genetic syndromes and congenital malformations as detected by clinical and chromosomal studies: 1989–1990 vs. 1992–1993. The International Scientific Symposium on Post War Environmental Problems in Iraq. Edited by: Al-Kassab. Iraqi Society for Environment and Improvement, Baghdad, 105-106. December 12–14, 1994.

Alavi, H. (2017). How the tide turned against Iran in Iraqi Kurdistan. Analysis. Al Arabiya English, 23.10. 2017:

<http://english.alarabiya.net/en/features/2017/10/23/How-the-tide-turned-against-Iran-in-Iraqi-Kurdistan-.html>.

Al Monitor, Iraq Pulse. (2014). Online: <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/10/iraq-kurdistan-landmines-threat.html#ixzz4XTGOT7bG>.

Amir, D. (2017). Why Israel Can't Support an Independent Kurdish State. Haaretz, 12.09.2017: <https://www.haaretz.com/opinion/.premium-why-israel-can-t-support-an-independent-kurdish-state-1.5449891>.

Araabi, S. (2017). Syria's Decentralization Roadmap. SADA, 23.03.2017: <http://carnegieendowment.org/sada/68372>.

Atlantic Charter, August 14, 1941, signed by Franklin D. Roosevelt & Winston Churchill, Yale Law School, The Avalon Project, <http://avalon.law.yale.edu/wwii/atlantic.asp> (accessed 19 June 2018).

Avraham, R. (2017). Israel should arm the Kurds. The Jerusalem Post, November 27, 2017: <http://www.jpost.com/Opinion/Israel-should-arm-the-Kurds-515340>.

Barmin, Y. (2017). Kurdish referendum a double-edged sword for Russia. Russia in Global Affairs, Nr. 4 Oct./Dec. 2017: <http://eng.globalaffairs.ru/book/Kurdish-referendum-a-double-edged-sword-for-Russia-19026>.

Bartnik, A. (2017). Obstacles and Opportunities for Entrepreneurship in Iraq and the Kurdistan Region, IRIS, July 2017: <https://auis.edu.krd/iris/sites/default/files/IRISEntrepreneurship%20in%20Iraq%20and%20KRI%20report.pdf>.

Barzani, M. (2003). Mustafa Barzani and the Kurdish Liberation Movement (1931-1961). Edited, with a general introduction, by Ahmed Ferhadi. New York: Palgrave Macmillan.

- Black, I. & Morris, B. (1991). *Israel's Secret Wars: A History of Israel's Intelligence Services*. New York: Grove Weidenfeld.
- Bonsey, N. (2017). Will the Americans Abandon Us? International Crisis Group Commentary, Middle East & North Africa, 17 July 2017: <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/eastern-mediterranean/syria/will-americans-abandon-us>.
- Bosher, J.F. (1988). *The French Revolution*. New York & London.
- Bowers, C. (2008). Turkish Cross-border Operations into Northern Iraq: International Law and Use of Force Analysis, *ExpressO* 2008: http://works.bepress.com/charles_bowers/2.
- Bremmer, I. (2017). Middle East Rifts Are Widening Amid a Global Power Vacuum. *TIME*, June 15, 2017, online: <http://time.com/4819562/middle-east-rifts-are-widening>.
- Cafarella, J. & Kassim, O. & Malik, N. (2017). The "War After Isis" Begins in Iraq. Institute for the Study of War, 15.10.2017: <http://www.understandingwar.org/backgrounder/war-after-isis-begins-iraq>.
- Černý, H. (2018). *Iraqi Kurdistan, the PKK and International Relations: Theory and Ethnic Conflict (Exeter Studies in Ethno Politics)*. London & New York: Routledge.
- Çetinkaya, M. (2018). Macroeconomic Outlook and Monetary Policy in Turkey. Central Bank of the Republic of Turkey Governor's report, 2018 Spring Meeting of the IMF and the World Bank Group, April 2018 Washington DC, online: http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/2997caca-a5ef-4308-b15f-7f28ceccc3ea/RemarksG21_04_2018.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-2997caca-a5ef-4308-b15f-7f28ceccc3ea-mbEizQI
- Chaliand, G., Ed. (1993). *A People Without a Country: The Kurds and Kurdistan*. London: Zed.
- Chyet, M.L. (2003). *Kurdish-English Dictionary*. New Haven & London: Yale University Press.
- Cockburn, A. & P. (2002). *Saddam Hussein: An American Obsession*. London/New York: Verso.
- Cohen, E. (2017). *Kurdistan: From Referendum to the Road to Independence*. The Begin-Sadat Center for Strategic Studies, BESA Center Perspectives Paper No. 507, June 24, 2017: <https://besacenter.org/perspectives-papers/kurdistan-referendum/>.
- Conge, P. J (2000). *From Revolution to War: State Relations in a World of Change*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Constitution of Rojava (2016). Syrian Democratic Council, online: https://en.wikisource.org/wiki/Constitution_of_Rojava; see also: The Constitution of the Rojava Cantons. The Social Contract of Rojava Cantons in Syria: <https://civiroglu.net/the-constitution-of-the-rojava-cantons>.
 Cook-Deegan, R.M. & Hu, H. & Shukri, A. (1989). Winds of Death: Iraq's Use of Poison Gas against its Kurdish Population. Report of a Medical Mission to Turkish Kurdistan by Physicians for Human Rights, February 1989, online: https://s3.amazonaws.com/PHR_Reports/winds-of-death-iraq-kurds-1989.pdf; further: Chemical Weapons, Fact Sheets, online: <http://physiciansforhumanrights.org/justice-forensic-science/chemical-weapons/> (both accessed 15 February 2017).
 Croddy, E. & Perez-Armendariz, C. & Hart, J. (2002). Chemical and Biological Warfare: A Comprehensive Survey for the Concerned Citizen. Heidelberg: Springer.
 Dehghanpisheh, B. (2014). The fighters of Iraq who answer to Iran. Reuters, 12.11.2014: <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-militias-specialreport/special-report-the-fighters-of-iraq-who-answer-to-iran-idUSKCN0IW0ZA20141112>.
 Deloitte (2018). Kurdistan Regional Government of Iraq Oil production, export, consumption and revenue for the period 1 January 2017 to 30 June 2017, 13 January 2018: http://cabinet.gov.krd/uploads/documents/2018/Deloitte_Report_on_KRG_Oil_Export_Consumption_and_Revenues_for_First_Half_of_2017_ENG_KU_AR.pdf.
 Derzsi-Horváth, A. (2017). Iraq after ISIL: Kirkuk: GPPi, 30 August 2017: <http://www.gppi.net/publications/iraq-after-isil-kirkuk>.
 DeWeaver, M. (2017). Economic Issues in Iraq & the Kurdistan Region. IRIS (Institute of Regional and International Studies) Booklets: The State of the Economy, March 2017: <https://auis.edu.krd/iris/sites/default/files/ECONOMY%20IRIS%20BOOKLET%20March17.pdf>.
 Dorsey, J. M. (2018). How regional rivalries threaten to fuel the fire in Syria and Iran. Blogspot, January, 28, 2018: <https://mideastsoccer.blogspot.hu/2018/01/how-regional-rivalries-threaten-to-fuel.html>.
 Idem (2018). Lack of global leadership spurs instability in the Middle East. Blogspot, July 28, 2018: <https://mideastsoccer.blogspot.com/2018/07/lack-of-global-leadership-spurs.html>.
 Economist The, Feb. 19th 2015: *Kurdistan: ever closer to independence*: <https://www.economist.com/news/international/21644167-iraqs-kurds-are-independent-all-name-they-must-play-their-cards-cleverly-if-they> (accessed 19 Oct. 2017).

- EIR Executive Intelligence Review (1991). Harvard study: Iraq faces public health catastrophe. June 14, 1991, vol. 18, no. 23, 18-21.
- Fitch Rating's: Turkey – Rating Report (2018). Fitch Ratings-London-13 July 2018: Fitch Ratings has downgraded Turkey's Long-Term Foreign-Currency Issuer Default Rating (IDR) to 'BB' from 'BB+'. The Outlook is Negative. Online: <https://www.fitchratings.com/site/pr/10038017>.
- Galbraith, P.W. (2006). The End of Iraq: How American incompetence created a war without end. New York/London/Toronto/Sydney: Simon & Schuster.
- Galbraith, P. & Van Hollen, C. Jr. (1988). Chemical Weapons Use in Kurdistan: Iraq's Final Offensive: A Staff Report to the Committee on Foreign Relations, U.S. Senate, Washington: U.S. Government Printing Office, October 1988, online: <http://www.casi.org.uk/info/usdocs/senatecw8810a.pdf>.
- Garfield, R. (1999). Morbidity and Mortality among Iraqi Children from 1990 through 1998: Assessing the Impact of the Gulf War and Economic Sanctions. March 1999: <https://reliefweb.int/report/iraq/morbidity-and-mortality-among-iraqi-children-1990-through-1998-assessing-impact-gulf-war>.
- Gaston, E. & Derzsi-Horváth, A. & Van den Toorn, C. & Mathieu-Comtois, S. (2017). Literature Review of Local, Regional or Sub-State Defense Forces in Iraq. GPPi & American University of Iraq, Sulaimani; 6 August 2017 (draft version): <http://www.gppi.net/publications/peace-security/article/literature-review-local-regional-or-sub-state-defense-forces-in-iraq>.
- Gaston, E. & Derzsi-Horváth, A. (2017). Iraq after ISIL: An Analysis of Local, Hybrid, and Sub-State Security Forces. GPPi, 21 August 2017: <http://www.gppi.net/publications/iraq-after-isil-an-analysis-of-local-regional-and-sub-state-security-forces>.
- George, S. (2014). Breaking Badr. Foreign Policy, 06.11.2014: <http://foreignpolicy.com/2014/11/06/breaking-badr>.
- Gunter, M. M. (2018). Kurdish Disunity in Historical Perspective. *Seton Hall Journal of Diplomacy and International Relations*. Volume XIX, Number 1, Spring 2018, pp. 26-45.
- Idem (2011²). Historical Dictionary of the Kurds. Lanham/Toronto/Oxford: Scarecrow Press.
- Halbfinger, D.M. (2017). Israel Endorsed Kurdish Independence. Saladin Would Have Been Proud. The New York Times, 22.09.2017: <https://www.nytimes.com/2017/09/22/world/middleeast/kurds-independence-israel.html>.

- Hassani, R. (2018). What the Kurds of Iran and Iraq should learn from Kurds in Syria. *The Jerusalem Post*, 04.02. 2018: <http://www.jpost.com/printarticle.aspx?id=540680>.
- Hassanpour, A. (1994). The Nationalist Movements in Azarbaijan and Kurdistan', 1941-1946, in: John Foran, *A Century of Revolution*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 78-105.
- Idem (1992). *Nationalism and Language in Kurdistan, 1918-1985*. San Francisco: Mellen Research University Press.
- Hennerbichler, F. (2004). *Die Kurden*. Mosonmagyaróvár: A&H Edition fhe.
- Hiltermann, J.R. (2017). What Did the Kurds Get Out of the Referendum? *The Atlantic*, 27.09.2017: <https://www.theatlantic.com/international/archive/2017/09/kurds-iraq-barzani-isis-referendum/541260>.
- Idem (2016). The Kurds: A Divided Future? *The New York Review of Books*, Daily, May 19, 2016, online: <http://www.nybooks.com/daily/2016/05/19/kurds-syria-iraq-divided-future>.
- Idem (2007). A Poisonous Affair: America, Iraq, and the Gassing of Halabja. Cambridge University Press. pp. 160-166, 170-172, 195–197.
- Hiltermann, J. & Fantappie, M. (2018). *Twilight of the Kurds*. *Foreign Policy*, January 2018, online: <http://foreignpolicy.com/2018/01/16/twilight-of-the-kurds-iraq-syria-kurdistan>.
- HRW [Human Rights Watch] (2006). Genocide in Iraq - The Anfal Campaign Against the Kurds. Report Summary, August 14, 2006, <https://www.hrw.org/report/2006/08/14/genocide-iraq-anfal-campaign-against-kurds/report-summary>.
- HST [Harvard Study Team] (1991): The Effect of the Gulf Crisis on the Children of Iraq. *The New England Journal of Medicine* (September) 1991; 325: 977-980, online: <http://www.nejm.org/doi/pdf/10.1056/NEJM199109263251330> (accessed 18 February 2017).
- Ibrahim, F. (2013). Ein quasi-"Hêrêm" im Schatten der kurdisch-kurdischen und regionalen Konkurrenz. *Wiener Jahrbuch für Kurdische Studien*, Hg. Ferdinand Hennerbichler, Thomas Schmidinger, Maria Anna Six-Hohenbalken und Christoph Osztovics, 1/2013, Wien: Wiener Verlag, 269-280.
- Iddon, P. (2017). Russia and Rojava autonomy, *Rûdaw*, 05.10.2017: <http://www.rudaw.net/english/analysis/05102017>.
- ICG (2017: 55) = International Crisis Group Middle East Briefing N°55 Brussels (=ICG 2017: 55), 17 October 2017: Oil and Borders: How to Fix Iraq's Kurdish Crisis, pp. 1-16.

- ICG (2015: 158) = International Crisis Group: Middle East Report N°158 (=ICG 2015: 158): *Arming Iraq's Kurds: Fighting IS, Inviting Conflict*, 12 May 2015, pp. 34.
- Iraqi Constitution. Final 30 JAN [20]06, online: http://www.iraqinationality.gov.iq/attach/iraqi_constitution.pdf.
- IRIS [Institut de Relations Internationales et Stratégiques] (2017). Humanitarian Foresight Think Tank. Iraq 2018 Scenarios: Planning after Mosul / July 2017. Paris, <http://www.iris-france.org/wp-content/uploads/2017/07/Obs-ProspHuma-Iraq-july-2017.pdf>.
- Janulewicz, P.A., Maxine, H., Kregel, A.M., Roberta, F., White, J.C., Sisson, E., Heeren, T. & Sullivan, K. (2017). Neuropsychological characteristics of Gulf War illness: A meta-analysis. PLoS ONE 12 (5): e0177121. <https://dash.harvard.edu/handle/1/33029944>.
- Kates, G., Ed. (2006²). *The French Revolution: recent debates and new controversies*. New York & London: Routledge.
- Katzman, K. (2018). Iran's Foreign and Defense Policies. Congressional Research Service, 19.01.2018: <https://fas.org/sgp/crs/mideast/R44017.pdf>.
- Kennedy, M. L. (2000). *The Jacobin Clubs in the French Revolution, 1793-1795*. New York & Oxford: Berghahn.
- Knights, M. & Wahab, B. (2018). Setting the Stage for Provincial Elections in Kirkuk. The Washington Institute, Policywatch 2915, January 10, 2018; <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/setting-the-stage-for-provincial-elections-in-kirkuk>.
- KRG GOV (2017). *The Constitutional Case for Kurdistan's Independence & A Record of the Violation of Iraq's Constitution by Successive Iraqi Prime Ministers and Ministers, the Council of Representatives, the Shura Council, the Judiciary and the Army*, 1-33: <http://cabinet.gov.krd/uploads/documents/2017>.
- KRG Ministry of Extra Regional Affairs (2007). *Report on the Administrative Changes in Kirkuk and the Disputed Regions*, December 2007, pp. 1-99: <http://perleman.org/files/articles/130508111135.pdf>.
- Lee, I. & Haines, A. (1991). Health costs of the Gulf war. *BMJ* 1991, 303:303-306, online: <https://pdfs.semanticscholar.org/6a79/d69d253a2b0992689f851af8e123a4fa37ec.pdf>.
- Leezenberg, M. (2016). The ambiguities of democratic autonomy: the Kurdish movement in Turkey and Rojava, *Southeast European and Black Sea Studies*, 16:4, 671-690, DOI: 10.1080/14683857.2016.1246529 To link to this article: <https://doi.org/10.1080/14683857.2016.1246529>.

- Lokotsch, K. (1927). *Etymologisches Wörterbuch der Europäischen (Germanischen, Romanischen und Slavischen) Wörter Orientalischen Ursprungs*. Heidelberg: Winter's.
- McDiarmid, M.A, Keogh, J.P., Hooper, F.J., McPhaul, K., Squibb, K., Kane, R., DiPino, R., Kabat, M., Kaup, B., Anderson, L., Hoover, D., Brown, L., Hamilton, M., Jacobson-Kram, D., Burrows, B., Walsh, M. (2000). Health effects of depleted uranium on Gulf War veterans. *Environ Res.* 2000, 83: 168-180.
- MEPC [Middle East Policy Council] (2004). Papers presented at the annual meeting of the Middle East Studies Association in Anchorage, Alaska, November 8, 2003. In: MEPC 2004: vol. XI, no. 1, spring 2004, online: <https://www.mepc.org/journal/kurds-iraq-0>.
- Mills, R. (2016). *Under the Mountains - Kurdish Oil and Regional Politics*. The Oxford Institute for Energy Studies, OIES Papers: WPM 63, January 2016: <https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2016/02/Kurdish-Oil-and-Regional-Politics-WPM-63.pdf>.
- Nader, A., Hanauer, L., Allen, B. & Scotten, A.G. (2016). Regional Implications of an Independent Kurdistan. RAND RR-1452-RC, https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1452.html.
- NCCI [NGO Coordination Committee for Iraq], (2011). NCCI Brief: Environmental Contaminants from War Remnants in Iraq. June 2011, updated June 2013, online: <https://ncciraqbids.com/en/archive/ncci-studies/item/574-environmental-contaminants-from-war-remnants-in-iraq-%E2%80%93-ncci-%E2%80%93-june-2011-updated-march-2013?tmpl=component&print=1>.
- Nijjar, F. (2017). Iraq's second army: Who are they, what do they want? Aljazeera, 31.10.2017: <http://www.aljazeera.com/news/2017/10/iraq-army-171031063012795.html>.
- Nordhaus, W.D. (2002). *The Economic Consequences of a War with Iraq* (revised), online: <http://www.econ.yale.edu/~nordhaus/iraq.pdf> (accessed 18 March 2017).
- Parrish, R.R., Horstwood, M., Arnason, J.G., Chenery, S., Brewer, T., Lloyd, N.S., Carpenter, D.O. (2007). Depleted uranium contamination by inhalation exposure and its detection after 20 years: Implications for human health assessment. IAEA/INIS, online: https://inis.iaea.org/search/search.aspx?orig_q=RN:39062604 (accessed 31 January 2017).

- Petrov, D. (2017). Between two Kurdistans: a Russian anthropologist's journey in search of self-government. oDR, 16.06.2017: <https://www.opendemocracy.net/od-russia/dmitry-petrov/between-two-kurdistans-russian-anthropologists-journey-to-people-who-self-go>
- REUTERS, Istanbul, May 1, 2018. S&P cuts Turkey's rating deeper into 'junk', online: <https://www.reuters.com/article/turkey-ratings/update-1-sp-cuts-turkeys-rating-deeper-into-junk-idUSL8N1S85JM>.
- Riedel, B. (2017). Masoud Barzani and the roots of Kurdish distrust of the United States. Brookings, Markaz: 02.11.2017: <https://www.brookings.edu/blog/markaz/2017/11/02/masoud-barzani-and-the-roots-of-kurdish-distrust-of-the-united-states>.
- Roberts, A. (1996). Environmental Issues in International Armed Conflict: The Experience of the 1991 Gulf War. International Law Studies, Volume 69: Chapter XIV: Protection of the Environment During Armed Conflict. Richard J. Grunawalt, John E. King & Ronald S. McClain (Editors). Naval War College, Newport: <https://archive.org/details/protectionofenvi69grun>.
- Rosenau, W. (2002). Special Operations Forces and Elusive Enemy Ground Targets: Lessons from Vietnam and the Persian Gulf War. Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2002. https://www.rand.org/pubs/research_briefs/RB77.html. III: Coalition Scud-Hunting in Iraq, 1991, 29-44; https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monograph_reports/MR1408/MR1408.ch3.pdf.
- Rubin, M. (2017). *Israel's Benjamin Netanyahu is playing a cynical game on the Kurdish referendum*. AEI, 25.09.2017: <http://www.aei.org/publication/israels-benjamin-netanyahu-is-playing-a-cynical-game-on-the-kurdish-referendum>.
- Idem (2017). Is the Kurdish Spring here? AEI, 20.12.2017: <http://www.aei.org/publication/is-the-kurdish-spring-here>.
- Salih, A., Hama, A.-J., Bahrouz, M.A. & Bakhtiar, M.M. (2009). Common Health complains among chemical bombardment survivors in Halabja. The 2nd Kurdistan Conference on Biological Sciences, J. Duhok Univ. Vol.12, No.1 (Special Issue), pp 312-316, 2009, Duhok.
- Sheikhmous, O. (2013). United in Disunity – The Fractious Character of Kurdish Politics in Syria. Paper for the Conference “Governing Diversity: The Kurds in a New Middle East” at the Iraq Institute for Strategic Studies, November 28-30, 2013 in Beirut –Lebanon; available online: https://www.academia.edu/26256139/United_in_Disunity_1_.docx.
- Idem (1992). The Kurdish Question in Regional Politics: Possible Peaceful Solutions. In: Internal Conflict and Governance. Ed. Kumar Rupesinghe, London: Macmillan.

- Soboul, A.M. (1977). *A short history of the French Revolution*. Berkeley etc.: University of California Press.
- Idem (1975). *The French Revolution 1787–1799*. New York: Vintage.
- Sowell, K.H. (2015). *The political rise of the Badr Organization and its leader, Hadi al-Ameri, is paving the way for a garrison state in Iraq*. Carnegie Endowment for International Peace, 13.08.2015: <http://carnegieendowment.org/sada/?fa=61016&lang=ar>;
- Idem (2015). *The Rise of Iraq's Militia State*, 23.04.2015: <http://carnegieendowment.org/sada/59888>.
- Spyer, J. (2017). *The Fall of Kirkuk: Made in Iran*. *The American Interest*, 18.10.2017: <https://www.the-american-interest.com/2017/10/18/fall-kirkuk-made-iran>.
- Idem (2017). *Tehran Is Winning the War for Control of the Middle East*. *Foreign Policy*, 21.11.2017, online: <http://foreignpolicy.com/2017/11/21/tehran-is-winning-the-war-for-control-of-the-middle-east-saudi-arabia>.
- Stansfield, G.R.V. (2003). *Iraqi Kurdistan: Political Development and Emergent Democracy*. London/New York: RoutledgeCurzon.
- Stanford University, n.n. (2016). *Mapping Militant Organizations: Badr Organization of Reconstruction and Development*, last updated 13.11.2106: <http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/435>.
- Status of Forces Agreement (2008). *Agreement Between the United States of America and the Republic of Iraq On the Withdrawal of United States Forces from Iraq etc.*, pp. 24, online: <https://www.state.gov/documents/organization/122074.pdf>.
- Tackett, T. (2006). *Nobles and Third Estate in the revolutionary dynamic of the National Assembly, 1789-1790*. In: Kates, G., Ed. (2006²). *The French Revolution: recent debates and new controversies*. New York & London: Routledge, pp. 131-165; also in: *The American Historical Review*, vol. 94, no. 2 (April 1989): 271-301.
- Tabaqchali, A. (2017). *Iraq's Economy after ISIS: An Investor's Perspective*, IRIS, November 2017: https://auis.edu.krd/iris/sites/default/files/IRISIraq%20Post-ISIS%20Economy%20AT_FINAL.pdf.
- Teimourian, H. (1996). *Letter: A historic betrayal of the Kurds: why Barzani threw in his lot with Saddam*. *Independent*, 6 September 1996: <http://www.independent.co.uk/voices/letter-a-historic-betrayal-of-the-kurds-why-barzani-threw-in-his-lot-with-saddam-5601503.html>.
- UNAMI. *The UN Assistance Mission in Iraq, UN mission submits reports on disputed internal boundaries in northern Iraq*, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=30553#WmXu5J0dVmB>; Report currently not

- available online: www.un.org/apps/news/srory.asp?NewsID=30553&Cr=iraq&Cr1.
- Yefremenko, D. (2017). By the Rivers of Babylon. Middle Eastern Order in a State of Half-Decay. Russia in Global Affairs, Nr. 4 Oct./Dec. 2017: <http://eng.globalaffairs.ru/number/By-the-Rivers-of-Babylon-19037>.
- Zaman, A. (2016). From Tribe to Nation: Iraqi Kurdistan on the Cusp of Statehood. Woodrow Wilson International Center for Scholars. Middle East Program, Occasional Paper Series, Fall 2016. Washington: Wilson Center: <https://www.wilsoncenter.org/publication/tribe-to-nation-iraqi-kurdistan-the-cusp-statehood>.
- Zedalis, R.J. (2012). Oil and Gas in the Disputed Kurdish Territories: Jurisprudence, Regional Minorities and Natural Resources in a Federal System. London/New York: Routledge.
- Zhdannikov, D. (2018). The great Russian oil game in Iraqi Kurdistan. Reuters, London, April 19, 2018: <https://www.reuters.com/article/us-rosneft-iraq-insight/the-great-russian-oil-game-in-iraqi-kurdistan-idUSKBN1HQ1R3>.
- Idem (2017). Russia's Rosneft clinches gas pipeline deal with Iraq's Kurdistan, Reuters, 18.09.2018, <https://www.reuters.com/article/kurdistan-rosneft/russias-rosneft-clinches-gas-pipeline-deal-with-iraqs-kurdistan-idUSL5N1LY0TS>.
- Zisser, E. (2104). The Kurds in Syria: Caught between the Struggle for Civil Equality and the Search for National Identity. In: Ofra Bengio, Ed., Kurdish Awakening: Nation Building in a Fragmented Homeland. Austin: University of Texas Press, pp. 193-214.
- Zwijnenburg, W. & Ghalaieny, M. (2013). In a State of Uncertainty: Impact and Implications of the Use of Depleted Uranium in Iraq. Utrecht: IKV Pax Christi, online: <https://www.ikvpaxchristi.nl/media/files/in-a-state-of-uncertainty.pdf>; last updated March 2013 and published as NCCI (NGO Coordination Committee for Iraq) Report, online: <https://ncciraqbids.com/en/archive/ncci-studies/item/574-environmental-contaminants-from-war-remnants-in-iraq-%E2%80%93-ncci-%E2%80%93-june-2011-updated-march-2013>.

© Kosar Othman Amin

© Kosar Othman Amin

کورد له بهر دههه ئه گهره کانی داهاتوودا

بهشی دووهم: پيشينه ی ميژوویی

فیردیناند هینهر بيشلهر

سهره داوهكان :

كوردهكان، عێراق، ئێران، توركيا، سوريا، ئيسرائيل، عمره بستانى سعودى، وولاتانى كهنداو، ميسر، روسىيا، نهتهوه يهكگرتوو هكان، ويلايهته يهكگرتوو هكانى ئەمەریكا، يهكيتى ئوروپا، ناتو، ئەگەر هكانى داهاتوو.

١ - بانگهشهى دهولتهتیکى كوردیى سهر بهخۆ

تا ئیستا هیچ سهر كردهیهكى كورد بانگهشهى دامهزراندنى دهولتهتیکى گهرهترى بو ههموو كورد هكان و له مهودا یهكى سهر تاسهرى له ههر یمه هاوبه شهكان له سهر تاسهرى ئوراسیا و رۆژه لاتی ناوه راست دا نه كردهوه.

پێشینهی مێژووی : بانگهشهى دهولتهتیکى كوردیى سهر بهخۆ

له ساته مختهی ههر سهینانى ئیمپراتوریهتی عوسمانیهكان له زنجیره رووداو هكانى جهنگى جیهانیی یهكهمهوه تا ئەم رۆژه، هیچ سهر كردهیهكى كورد بانگهشهى دهولتهتیکى كوردیى سهر بهخۆی نه كردهوه:

شیخ مهحمود بهرزنجی (١٨٧٨-١٩٥٦) به درێزایی حوكمی هاوبهشهی ئەو كاتهی بهریتانیا و نهتهوه يهكگرتوو هكان له میزوپۆتامیا و دواتریش عێراق. قازی محهمهد (١٨٩٣-١٩٤٧) له سالی ١٩٤٦ له باكوری ئێران كه ئەو كاته له لایهن هیزهكانى سوڤیهتهوه داگیر كر ابوو بانگهشهى بو كردهوه. بهرزنجی له سالی ١٩١٩ دا بانگهشهى (كوردستانى یهكگرتوى ئازاد) ی راگهياند، كه له ههمان سالد له لایهن هیزهكانى بهریتانیاوه بانگهشهكه لهبار برا و بهرزنجیش بو هیندستان دور خرايهوه، پاشان لهوى بهسهر كهوتوى گهرايهوه و به خیرایی له ١٩٢٢/٢/١٠ له سلیمانی بهو هیوایهی كه نوینهرایهتی ههموو كورد هكان بکات، بانگهشهى (شانشینى كوردستان) ی راگهياند، ئەم شانشینه له ژیر تارمایی بهریتانیهكان خۆراگر بوو تا سالی ١٩٢٤ بهلام پاشان له لایهن هیزه زه بهلاح و بالادهسته کۆلونیالییهكانى بهریتانیاوه دامر کایهوه (هینهربیشلەر ٤٥٤-٤٣٧: ٢٠٠٤). قازی محهمهد به پالێشتی سۆڤیهت له ١٩٤٦/١/٢٢ دا (کۆماری گهلی مه هاباد) ی

دامهزراند، که یانزده مانگ دريژهي کيشا تا نهوهی له ۱۶/۱۲/۱۹۴۷دا له لايهن هيزه دوباره ريکخراو مکهي نهوکاتهی ئيرانهوه شکستيان پيهينا (ئيگلتن ۶۲/۱۱۸: ۱۹۶۳، رهمزانيی ۴۰۱/۴۲۷: ۱۹۷۱، هينهر بيشلسر ۵۰۱۷-۵۱۲: ۲۰۰۴، نهروی ۱۳۴-۱۹۰: ۲۰۱۲).

لهسالی ۱۹۳۰دا (کۆماری ئارارات) که بهناوی شاخی ئاراراتهوه ناوئرابوو، دوبابهوای "شۆرشى ئارارات" که له باکوری رۆژههلاتی "کۆماری تورکیای" تازه دامهزراوی نهوکاته هاتبووه کایهوه. له سالی ۱۹۳۱دا نه و ناوچانهی که ئامانجیان بوون کهوتته ژيپر کۆنترۆلی تورکیاوه. "شۆرشى بوونی ئارارات" له لايهن جوولانهوی (خۆبی بوون) ی کوردهکانهوه رابهرایهتی دهکرا، که به ئامانجی گهيشتن به کوردستانی نازاد" له سالی ۱۹۲۷ له "لوبنان" پیکهینرابوو. سهروکی لیژنهی جوولانهوی "خۆبی بوون" دوو برا بوون به ناوی (جهلادته عهلی و کامهران بهدرخان) و سهرکردهی فههمانده (ئیحسان نوری پاشا) بوو، که رۆئیکی کاریگهیری له رابهرایهتیکردنی جوولانهوی (شۆرشى ئارارات) دا ههبوو، له کۆتاییدا "خۆبی بوون" ژهنهرا ل ئیبراهیم ههسکییان به دادوهی "کۆماری ئارارات" دانا. ئەم کۆماره کوردیهه به شیوهکی جیهانیی دانی پيدا نهئرا. دامهزراندنی "دهولتهتی کوردی ئارارات" ی جیابووه، هیشتا بناغهیهکی قانونی نهبوو (هينهر بيشلسر: ۴۹۰-۴۹۱: ۲۰۰۴). سهر ئههجام له دواي کپکردنهوهی "کۆماری گهلی مههاباد"، ههتا ئیستاش ههچ سهرکردهیهکی کورد به خودی "مهسعود بهرزان" یسهوه بانگهشهی دهولتهتیکی سهربهخۆی بو کوردستان نهکردوه، "موستهفا بهرزانی" باوکی چهند جاریک رهتی کردوهتهوه، که بانگهشهی دهولتهتیکی کوردستانی سهربهخۆ بکات، به هۆی ئهوه بنهمایانهی، که کوردستان به وولاته دراوسیهکانی بيشومارانه چواردهور دراوه و بهر له ههموو شتیکی دابینکردنی، پيوستیه بنچینهیهکانی بو رزگار بوون وهک جبههخانهی گونجاو، سهرچاوهی سامان و دارایی پيوست و پهيوهندي گرنگی بهردهوام لهگهڵ جیهانی دهرمه دا دريژخایهن نه دهوو. دهولتهتیکی دراوسیه دهیانتوانی ههه له ریی

هینانی بهرژه مهنديیهکانی خۆی له ئوراسیا (ئاسیای ئوروپایی) و رۆژههلاتی ناوهر استندا بهکار هینا. له ئیستادا رووسیا لهسهر کورد چاوهروانی و دیدیکی هاوشیوهی دهسهلاته ناو مهنديیهکانی همیه. پالپشتی فورمیکی "هریمیکی ئوتونومی" "بۆ کوردهکان دهکات و بانگهشهی چهند و بههر هینانیکي بایهخدار له کوردستانی عیراق دهکات .

پینینهی میژوویی : سهه داوهکان: کوردهکان و رووسیا
 کوردهکان له جیهانی هیزو بهرژه مهنديیهکانی رووسی له ئوراسیا و رۆژههلاتی ناوهر است رۆلێکی کهم بایهخیان نییه، ههرچهنده کوردهکان له رابردودا بهناهیتهی به درێژی سهدهی نۆز دهیم بهشیوهیهکی نه ریتی قوول، بئیمتانهی بوون تیاندا گهشهی کردوه، بهرامبهر به هیزهی که بهدریژی سهدیهک پشتی کرده موسولمانهکانی قهوقاز و وهک بهرگریکاری دانیشتوانه رسهنه مهسیحیهکان له دژی کورد و تورکیا و نازهر بیجان خۆی ناساند. دواتر هیزمکانی رووسیا له ماوهی جهنگی جیهانی یهکهمدا زیادهر مویان کرد و کاری درندانهیان نهجام دا و درێژمیان کیشا بۆ سنورمکانی کوردستان (ئینگلتن ۱۶ : ۱۹۴۶). لهو کاتهوه پهیه مهنديیهکان به هیواشی گۆرانکاریان بهسهر دا هات. له ماوهی جهنگی یهکهمی جیهانی و دواتر دا ههریهکه له "تزاری" قهیسهری رووسیا که وازی له تهختی پاشایهتی هینابوو لهگهڵ بۆلشهفیسته کۆمونیسته دهسهلاتخوازمکان، که له کوتایی سالی ۱۹۲۷ خویان خزنده ناو سیاسهتی جیهانییهوه و کوردیان وهک ئامرازیک بهکار هینا بۆ درێژمدان به کاریگهری جیوستراتیجیهکیان بههره باشوور و بهدریژی باکوری ئیران و ههرهها عیراق.

رووسیا کوردهکانی ئیرانی بهکار هینا بۆ فشار خستنه سهه تاران تاوهکوو مؤسکۆ (۲) نهوتی دهستبکهوت، بهلام تا ئیستاش چهندین جار شکستی هیناوه. له عیراق کریملین کوردهکانی بهکار هینا تا بالا دهست بیت بهسهر ناوچهکانی میزوپۆتامیای

کوردہکان دہروانی. ہر چوٹیک بیت ہر کات و ساتیک (لہ میژووی ہاچہرخ) کہ رووسیا ہستی کر دیت، کہ نہتوانیبت پیرہوی سیاسیہتیکی ہاوشانی دہسہلاتہ ناوہندیہکان (لہ تاران، بہغدا، نہنقرہ، یان دیمہشق) و کوردہکان بکات و سہرئہجام دہبواہ بہسوودی لایہک بریاربدات، مؤسکو چہندین جار بہہردہوامی ڈژی کوردہکان بریاری داوہ.

کورتہیک دہربارہی گورانکاریہ ہاچہرخہکان:

تہنانت لہ دوا ساتہکانی جیہانی سیاسی و سہر پئخہفی مہرگی دہسہلاتی شاہانہی رووسیا لہ سالی ۱۹۱۶-۱۹۱۷ء، بہپالپشتی مؤسکو لہ ناچہ ہریمبیہکاند ہہولی دامہزراندنی رژیہ ہریمبیہ کہمہ نہتہواہتہیہکانی دہدا، بہلام نہم ہہنگاوانہ سہرکہوتوو نہیون. دواتر لہ ناوہراستی سہدہی بیستہم دا رووسیای سوٹیمت سہرکہوتوو بوو، لہ ہینانہ کایہی ہر دوو کوماری کہمہنہتہواہتہی "نازہریجان" و "کوردستان"، بہلام لئہرشدا دووبارہ لہ دامہزراندنی زنجیرہیک لہ دہولتہ کہمہنہتہواہتہیہکان بو پاراستنی بہرژوہندیہ جیوسنراتیجیہکان تا ہاشوری ئیران شکستہینا.

لہ کوتای جہنگی یہکمی جیہانی، بہشیوہیک سہرہکی ہوزیکی کونہپاریزی کومہلگہی کوردی لہ باکوری رژیٹاوا ئیران، کہ ئابوریہکی تاک رہہندیان ہہبوو، کہ سہرچاومکھی تہنیا یہک بہرہمی وہک تووتن بوو، سہر سہختانہ بہرگریبان کرد لہ بہرہو پئشچوونہکانی رووسیا بہرہو باکوری رژیٹاوا ئیران. بہردہوام بوون لہ خہباتکردن لہپیناوی پیکہینانی ہریمیکی خو بہرہو بہر و وہک پئویست سہر بہخو بیت لہدہسہلاتہ ناوہندیہکان. تہختی دہسہلاتی ہریمیبیان لہو کاتہدا شاری ماہاباد لہ باکوری رژیٹاوا ئیران (۵) بوو. بہپچہوانہوہ ہیزہ داگیرکہرہکانی تزاری رووسیا (سہریان لی شٹیواہو، رانہہینرابوون، خہریکی تالانکاری بوون و زوربہی نہو سہربزانہی کہ لہ سوپای تزارہکان جیابوونہوہ خہرجیبان پئ نہدہرا) پہلامار دانہکانیان چرتہر دہکردہوہ بو ناچہیہکی فراونتری

مه هاباد و ویرانکردنی ئهو ناوچه هه نیمیهانی که بهرگریبان دهکرد و له سالی ۱۹۱۵-۱۹۱۷ له دوروو بهری مه هاباد کۆمه لکۆز بیان نهجمادا، سه مه رای کوشتن و راوهونانی ههزاران کهس. (۶)

داگیرکردنی ئیران له لایهن ئینگلیز/ سوڤیهت ۱۹۴۱:

خیرا دواي پالاماردانی ئەلمان بۆ سه سه یه کیتی سوڤیهت له سالی ۱۹۴۱، ههردو هاوپهیمانی بهریتانیا و دهولتهتی سوڤیهت به بی راگه یاندنی جهنگ بۆ رێگریکردن له دهست پێشخه ری ئەلمان له داگیرکردنی ئیران، ئیرانیان داگیر کرد. هه سه چهنده ئیران به روالهت بیلایهن بوو، به لام رهزا شا په هلهوی (۱۸۷۸-۱۹۴۴)، به لای ئەلمانیه کانداده سه تی دهجوو لا. هه زه کانی سوڤیهت باکوری ئیرانیان داگیر کرد و بهریتانیاش باشوور، که له رێی دروستکردنی به سه سه ل هیه کیان جیا کردنه وه (مۆجاب ۷۴: ۲۰۰۱). رهزا شایان به داسۆزیی بۆ ئەلمانیای نازی تۆمه تبار کرد، ناچار کرا واز له تهخت بێنیت و ده سه لاته که ی به کوره گه نه چه که ی محمد رهزا په هلهوی (۱۹۱۹-۱۹۸۰) بیه خشیت، که له ۱۶/۹/۱۹۴۱ تا ۱۱/۲/۱۹۷۹ فمه مانر هوی ئیران بوو. یه کیتی سوڤیهت رێگا کانی بۆ دا بینه کردنی نازو و وه و تهقه مه نی له باکوری ئیرانه وه تا کهندا و پاراست بوو. بهریتانیا توانی دهست به سه سه ناوچه نه وتیه گرنه گه کانی باشوری رۆژ ناوا و باکوری رۆژ ناوا دا بگریت، که پێشتر له دواي چه ن دین سأل گه فتو گو نه ی توانی بوو به ته واوتی به ده سه تی بێنیت. دوا به دواي ئه وه، یه کیتی سوڤیهت هه ولی پێکهینانی کۆماریکی هه ریمی هاوپهیمانی مۆسکۆی له نازه ر بیجان و کوردستان دا، له م رو وه کریملین بۆ یه که م جار له میژووی هاو چه رخ دا پهیمانی پشتگیر یکردنی پێکهینانی دهولتهتی کوردیی و کوردستانیکی گه وره تری دا.

یه کیتی سوڤیهت و پهیمانی (کوردستانی گه وره):

له نیوانی سالی ۱۹۴۱ بۆ ۱۹۴۵ بارو دوخی جیۆ ستراتیجی یه کیتی سوڤیهت له (ئۆر ئاسیا) ئاسیای ئوروپایی و رۆژ هه لاتی ناوهر است گۆر انکاری گه وره ی به سه سه را دا

هات. له سالی ۱۹۴۱ دولهتی سوڤيهت ببوو قوربانی گهماروکان و رهبگيريهکاني ئەلمانیای نازی، کاتیک که دهیویست بهرژ هوندیهکاني له دوی سنورهکاني جهنگی جیهانی دوهم فراوانتر بکات، بهلام باش خوی ئاماده نهکردبوو، تا بهشیومیهکی هارمونی له گهل کوردهکان کاربکات. (رۆزقیلت ۲۵/۲۰: ۱۹۴۷، ئیگلتن ۲۳/۱۶، ۴۲/۴۱: ۱۹۶۳).

له سالی ۱۹۴۵ یهکیتی سوڤيهت وەک براوویهکی ئاسودهی جهنگی دوهمی جیهانیی خوی دناساند. سوودی له دهستکموتهکاني دوی جهنگ بیانی، کوردهکاني وکو ئامرازیک بهکارهینا تا دهست بهسەر ناوچه نهوتیهکان بگریت و بهسەر ئیران و ئەو دیوی ئیرانیشتا و بالادست ببت. بهم پنیه کریملین لهگهل کوردهکاندا به بهئینییه دوودل و نارونهکانیهوه سهبارهت به نیمچه سهربهخویی کوردستان له ۱۹۴۱دا، بوو به هاویپیمانیکي چالاک، سههرای کورتخایهنییهکهی لهسالی ۱۹۴۵-۱۹۴۶ له دامهزراندنی کۆماریکی کوردی له مههاباد له باکوری رۆژئاوی ئیران ئەم سیاسهتهی پهیرهو دهکرد.

یهکیتی سوڤيهت لهرنی جهعفسر باقرۆف (۱۹۵۶-۱۸۹۶)وه، سههرکردهی کۆمونیستی نازهربایجانی یهکیتی سوڤيهت له ۱۹۳۲ بو ۱۹۵۳ که فهرمانهکاني جۆزیف ستالینی دیکتاتۆری یهکیتی سوڤيهت و له دایکبووی جۆرجیا (۱۸۷۸-۱۹۵۳) جیبهجی دهکرد. باقرۆف سههرهتا له سالی ۱۹۴۱ (ئیگلتن ۱۶: ۱۹۶۳، لهیت ۱۹۴۱، رۆزقیلت ۲۵: ۱۹۴۷-۱۹۴۲) دا بانگهیشتی نزیکههی سی سههرکردهی کوردی بو "باکو" ی پایتهختی "نازهربایجان" کرد، که زۆربهیان سههرۆک خیلهکان وکۆنه پاریز بوون و نوینمراهیتی کوردهکاني ئیرانیان دهکرد، له نیویاند کهسایهتی جیاواز ههبوو لهوانه شیخ عبیدولانهفهندی گمیلانی وەک کوری سهید تههای شهزینان له ههکاری له تورکیا، که زۆرتیرین ریز لهم سههرکرده سوڤیه دینداره گیراوه له باکوری کوردستانی ئیران، که ناو و ناوبانگی تا عیراق و تورکیا بلاو بوتهوه (ئگلتن ۲۰/۱۹/۱۹۶۳)، له گهل چند نوینهریکی تر، که ئەو کاته زیاتر له شهست سههرۆک خیل بوون.

ههروهه قازی محهمهد (۱۸۹۳-۱۹۴۷) که خههکی مههاباد و رۆشنبیریکي بۆرژوا و پاریزه و دادوهری دادگایهکی ئیسلامی بووه، کهسیکی کۆمهلایهتی و خاکی بووه. بهلام خاوهر دنهگیکی بههیزو کاریگهر بووه. ئهندامانی ئهم گروه به ئوتومبیل بۆ "تهوریز" و لهویوه به شههمندهفر بۆ باکویان بردهن. یهکهم سهردانیان بۆ باکو نزیکهی دوو ههفتهی خایاند، یهکیتی سوڤیهت به ناروونی وهلامی داواکانی کوردیان دایهوه، بهلام هه له سهرهتاوه له سالی ۱۹۴۱ له باکو ریزیکی زوریان به قازی محهمهد بهخشی، که دواتر له سالی ۱۹۴۶ بوو به سهرکردهی "کۆماری کوردستان له مههاباد"، گروپیکي گهره ی هاشویوهی ئهمان له نیوهی دووهمی مانگی نوی سالی ۱۹۴۵ لهسه داوا ی باقروڤ گهشتیان بۆ باکو کرد. ئهمجارهیان پیکهاته کوردیهکان له لایهن خودی قازی محهمهدوه له ژیر سهرکردهیهتی ئهوا ههلبژیردران. له سالی ۱۹۴۵ سوڤیهت "قازی محهمهد"یان وهکو پیاوی خویان دهستنیشان کرد بوو، (ئینگلتن ۴۲: ۱۹۶۳) بۆ فرمانهوا یی کۆماری داهاتووی مههاباد و ههروهه تا سهرکردهیهتی جوولانهوهی "کۆمهله" بکات؛ وهکو ئامرازیکي سیاسی خویان به کاریان دههینا. "کۆمهله" که حیزب و ریکخراویکی نهینی بوو له ۱۹۴۲/۹/۱۶ له لایهن گروپیکي بازرگانی پانهز کهسی چینی مام ناومندی و چهند کارگیریکي ناوخوی نهاسراو له نزیک مههاباد دامهزراوو، گهنجترینیان خویندکاریکی نۆزده سال بوو، بهتهمهترینیان نزیکهی پهجا سال دهبوو، که بهرپرسی توتن و جگهره بوو. ناویان له خویان نابوو "کۆمهله" (کۆمیته) کۆمهله (کۆمهلهی ژبانی کورد) له سهرهتاوه هیچ سهرکردهیهک دیارینهکراوو. کۆمهله وهک گروپیکي دیموکراتی بهریوه دهچوو هیچ دهستهو تاقمیکي بالادسته تیاندا دهندهکوت.

جوولانهوهکه رهگ و ریشهی کوردی عیراقی ههبوو. پارتی "هيو" له لایهن مژوونوس و نوسهری کوردی عیراقیهوه (رهفیک حیلمی ۱۸۹۸-۱۹۶۰) له سالی ۱۹۳۸ دامهزرا. دوو ئهندامی خوی که ئهفسهر بوون به ناوی "مستهفا خوشناو" و "میر حاج ئهمهد" وهکو نیردراو و راویژکار بۆ ئاههنگی دامهزاندنی کۆمهلهی

ژ.ک. له مانگی نوی ۱۹۴۲ دا بۆ مه هاباد نارد. پارتی " هیوای " کوردستانی عیراق په یوه مندییه کانی بهنزیکی له گه ل پارتی کومه له ی کوردستانی ئیران تا رووخانی کوماری مه هاباد له کوتایی ۱۹۴۶ دا هیشته وه. کاریگری کومه له زور به خیرایی ته شه نه ی کرد و هر زوو بوو به بربره ی پشتی سیاستی خهونی سه ره خویی نه ته وه یی کورده کانی ئیران. (رۆزفیلت ۱۹۴۷/۲۵۰/۲۵۱)

له ۱۰ ی ئۆکتوبری ۱۹۴۴ دا گروپیکی چوارده کرسی له ئه ندامانی حیزبه که قازی محهمه دیان وه ک سه روکی کومه له ده ستئیشان کرد، قازی محهمه رازی بوو و سویندی دلسوزی خوارد. به لام بۆ کومیتهی سه رمکی هه لئه بژیر درا (ئیگلتن ۳۹: ۱۹۶۳، رۆزفیلت ۲۵۳: ۱۹۴۷) که روونی ده کاته وه هۆکاری ره زامه ند نه بوونی دامه زرینه رانی حیزبه که به هه لئه ژاردنی قازی محهمه به سه روکی کومه له، ترسیان بووه له وه ی قازی محهمه قورخی ده سه لات بکات و به مه ش بنه ما دیمو کراسییه کانی کومه له له ناو بچیت. له کوتاییدا و له ژیر فشاری سو فیه ت " کومه له " دانی پیداهینا، وه ک رۆزفیلت نووسیویه تی و بۆی ده رکه وت که " نه جمه که ی فه رمانه وه ی تاکه که سیانه ی پارته که بوو ".

له هه مان کاتدا له نیوان سالانی ۱۹۴۱-۱۹۴۵ سو فیه ت پیگه کانی خوی به ره و کورده کانی ئیران به ته واوته ی گۆری. له یه که م چاو پیکه وتن له باکو جه عفه ر باقرو ف سه روک وه زیرانی نازمه ر بایجان که له و کاته دا به ناوی کریمه نه وه بریاری ده رده کرد، تا راده یه ک به ناگا و پاریزییه وه گوپی له داوا کار بیه کانی کورد ده گرت و به زمانیکی گشتی ده دا و ئامازه ی به ئه وه ده کرد، که سو فیه ت له گه ل کورده کانی ئیراندا یه؛ کورده خاوه ن ههسته نه ته وا یه تیه کان به م لیدوانانه زور گه شبین نه بوون. (ئیگلتن ۲۳-۲۴: ۱۹۶۳). که مێک دواتر له مانگی پینچی ۱۹۴۲ سه روک هۆزه کور دییه کان له گفته که یاندا له گه ل کار به ده ستانی سو فیه ت له " ته وریز و ره زانییه (ورمی) " به راشکاوی داوا ی مافه کانیان کرد و داوا ی نازادیان له په یوه مندییه ناوخوییه کاندرا کرد (ئیگلتن ۲۴: ۱۹۶۳). به دریزی سالی ۱۹۴۴ هه ر یه که له نازمه ر بایجان و کورده ستان سه رتا پایان ببوون به ئه فسهری سو فیه ت و لایه نه کانی

تر(رۆزقلت ۲۰۷: ۱۹۴۷). له هاوینی سالی ۱۹۴۵ داواکاربیهکان بۆ ئوتۆنومی کوردستان لهگهڵ سۆڤیهت به بهرهوامی تاو و توێ کرا. دهستهی کورد له دووم کۆبونوهدا له باکو له مانگی نوێ ۱۹۴۵ به نووسراویک بهشداری گفتوگۆکهی کرد، که تبهیدا داواي دهولهتیکي کوردی جیا و پالپهستی روون و باومر پیکراو له لایهن یهکتیتی سۆڤیهتهوه بهتایبهتی له دابینکردنی جبهخانه و پاره یان کرد. دهست نووسهکه به وورد و درشتیهوه له بهر دهست رهنگینی له نووسیندا به قاسمی ئیلهانیزاده سپهردرابوو(ئیگلتن ۴۴: ۱۹۶۳).

باقرۆف بهشیومهکی زارهکی ئاماده بوونی سۆڤیهتی پیشان دا، تا کوردهکان بینه خاوهن کوردستانی گهوره به ههموو ناوچه کوردیهکانی تورکیا و عیراق و ئیرانهوه. ههرچهنده به کرداریی ووت بووی، که نا بئیت کوردهکان پهله بکهن له پیکهینانی دهولهتیکي تایبهت بهخویان، نازادی کوردستان نابیت به تهنیا له ئیراندا کورتبکریتهوه، بهلکوو دهبیت له عیراق و تورکیاش بهدهست بهیتریت، دهولهتیکي سهربهخۆ تهنها لهداها توودا بهدی دیت ئهو کاتهی ههموو نهتهوهی کورد یهکگرتووین. قازی محهمهد لهوهلامی ئهم ووتارهدا جاریکی تر رایگهیهند، که کوردهکان له کۆماری نازهربیجان ئوتۆنومی و سهربهخویی و جیابوونهویان دهویت، خهونی کوردهکان له ریگهی بهدهست هینانی سهربهخویی به جیابوونهوه له کۆماری نازهربیجانی گهوره دینه دی؛ باقرۆف به مشتتهکۆله دهیکیشا به میزهکهدا دهیوت "ههتا یهکتیتی سۆڤیهت بوونی ههبیت کوردهکان سهربهخویی بهدهست دینن". سهرئهنجام دهیوت کوردهکان بهلینیان پێ دراوه که دهولهتی خویان ههبیت و بۆ پاراستن و نرخلاندنی ئهو دۆزه و چاوهڕێی هه موو هاوکاربیهک له سۆڤیهت دهکهن " (ئیگلتن ۴۵-۴۳: ۱۹۶۳).

سهرئهنجام باقرۆف هانی کوردهکانی دا تا حیزبی کۆمهله ههلبوه شیننهوه، بیگۆرن به "حیزبی دیموکراتی کوردستان" هاو- شانی پارتی دیموکراتی نازهربیجان، که به راشکاوویی لهسیی مانگی نوێ 1945 له تهوریز بانگهشهی بۆکرا. باقرۆف له راپهرینی چهکداری مهلا مستهفای بارزانی له باکوری عیراق دهدا و ههرمهشی

دهکرد که سیخوری بهریتانیا په و بهلام کاریگر بیههکی نهوتوی لهسهرونینهری کوردهکانی ئیران له باکو نهبوو. (نیگلتن ۴۵-۴۶: ۱۹۶۳).

دامهزراندنی "پارتی دیموکراتی کوردستان له ئیران" ۱۹۴۵:

له مانگی نوی ۱۹۴۵ پارتی دیموکراتی نازهربایجان بو پارتیکی سهربهخو گهشهی سهند و بوو به جیگرهوهی "توده"ی نازهربایجان (حیزبی توده)، حزبی تودهی ئیران وهک "جفاتیکی نهتهوهی ئیران"، که جوولانهوهیهکی ناوداری چهپروهی مارکسیستی بوو، له لایهن سوڤیهتموه وهکوو ئامرازیکی سیاسی بهکارهئیران تا سنورمهکانی ئیران بیرن و پهلبکیشن بو ناو ئیران. هرچهنده ئهم حیزبه له ههندي ناوچهی ئیران سهرکهوتووبوو، بهلام هرگیز نهیتوانی پنگههی خوی له کوردستاندا جیگیر بکات.

"توده" له نازهربایجان خوی هملوهشاندهوه و وهک نهوهی چاکسازیهکی له خویدا کردییت ناوی حیزبهکههی له نازهربایجان بو "دیموکراتی نازهربایجان" گوری، زمانی تورکی "نازهر"یی وهک زمانیکی فهرمی بهکارهئینا و له ئیران داوای جیابونهوهی کرد(رؤزفیلت ۲۵۳: ۱۹۴۷، لینچرؤسکی ۴۵-۲۹: ۱۹۴۷). بهلام بهیچچهوانهوه حیزبی دیموکراتی کوردستان له جوولانهوهی "کومهلهی" سهربهخویی نیشتمانیی کوردهوه هاته ناروه، که نه حیزبیکی کومونیستی یان هیچ نایدولوجیهکی سوڤیهتی هلقوولاو له فیکری مارکسیی له خو نهگرتبوو. "حیزبی دیموکراتی کوردستان" به فهرمی له لایهن قازی محمدهوه راگههئندرا، قازی محمهد داوی گهرا نهوهی له گهشتهی دووهمی له باکو، له کوتایی مانگی نوی ۱۹۴۵، داوای کوبونهوهیهکی بناغیهی و سهرتاسهری له شاری مههاباد کرد، بو نهوهی سهرجهم کوردهکان تیبدا بهشدار بین(رؤزفیلت ۲۵۴: ۱۹۴۷). به رهچاوکردنی "پهیمانی نهتلانتیک"، که له چواردهی مانگی ههشتهی سالی ۱۹۴۱ دا، له لایهن هرپهکه له سهروکی نههمریکا "فرانکلین د. رؤزفیلت" و سهروک وهزیرانی بهریتانیا "وینستن چهرچل" (۷) پهسهندکر ابوو، له مانیفیستهکهدا ئامازه کراوه به وهی که ئامانجی ئهم حیزبه "دیموکراسیهت بیت له سهر مؤدیلی دیموکراسیی نهمریکی" وهک نهوهی له

پهیمانی ئەتلانتیکدا" هاتوو. پهیمانی ئەتلانتیک که له ههشت برگی بناغییدا کورتکرابوووه و بۆ بهدیھینانی جیھانیکی ناشتی و سهقامگیری نوئ له دوای جهنگی دوومی جیھانیی داربژرابوو.

لهبرگی دوومی ئەم پهیماندا هیچ گۆرانکارییهکی ناوچهیی به بی رهمندی وخواستی گهلهکه ناکریت. ههموو کەسیک مافی هەلبژاردنی ئەو جۆره حکومهتهی ههبیته، که ئارهزوو دهکهن و له سایهیدا ژیان بکهن و بهدهست هینانی مافی سهربهخوییهکان و دهسهلاتی خۆبهریوه بردن بۆ ئەو لایهن و میللهتانهی که پیشتر به زمبری هیز لییان قهدهغه کرابوو. دامهزراندنی ئەم پارتیه (حیزبی دیموکراتی کوردستان) بوو به هۆی ههلوهشاندنهوی پارتی " کۆمهلهی "ژ.ک" و راکیشانی ئەندامهکانی له لایهن کورده دیموکراتهکانی ئیرانهوه. (رۆزقیلت ۲۵۴: ۱۹۴۷). له ماوهی بیست و ههشت رۆژدا، ههموو شتیکی ئاماده کرا (ئیکلتن ۵۶/۱۹۶۳). له مانگی نۆقهمبهری سالی ۱۹۴۵ قازی محهمهد بانگهێشتی نزیکه شهست سهروک هۆزو شاروچکهی بۆ ناهندی تازه دامهزراوی " پهیوهندییه کلتوریهکان له گهله سۆقییهت له مههاباد " کرد. کاتیک که قازی محهمهد ووتارهکهی پیشکەش دهکرد، کاربهدهسته روسیهکان له دووره وهستا بون و ئەو بهسهرهاتی دووم گهشتی بۆ باکو گیرایهوه و پینشیارهکهی ئەو کاتهی باقروقی سهبارهت به توانهوی کۆمهلهی ژیانهوی کوردستان و گۆرینی ناوهکهی گیرایهوه، تا له ژیر ئالای دیموکراسییدا به ئاشکرا بلاوبکرتهوه. قازی محهمهد له خهلهکهکهی پرسیی بوو: پرسیار و سهرنجیان چییه، هیچ کام له بریارهکان یهکلایی نهبوونهوه (ئیکلتن ۵۷: ۱۹۶۳). گۆرانکاریی له ناوی پارتیهکه هاوشانی گۆرانکاریی جهوههیری نهبوو له پیکهاتهی پارتیهکهدا، پیکهاتهی کۆمیتیهی سههرهکی پارتیهکه چاکسازی تیدا نهکرا و قازی محهمهد له کۆمیتیهی پیشوودا ئەندام نهبوو و له کۆمیتیه نوویهکهشدا هیشتا نهبووه ئەندام، بهلام به رینماییهکانی روسییا له پشت پهردومه (ئیکلتن ۵۷: ۱۹۶۳) جوولانهوی کوردهکانی سههرپه شتیدهکرد. پارتیه نوویهکه پهیره و پرۆگرامیکی راگهیانده که له جهوههدا هاوشیوهی مانیفیسته راگهیانداوه که بووه. (۸)

که نه داوای جیابونهوی له ئیران و نه دامهزراندنی دهولتهتیکی سهربهستی جیا له ئیران دهکرد، تهنیا بانگهشهی ئهو داواکاریانهی دهکرد، که پیشتر له مانیفیسته ههشت بر گهیه کهدا ئاماژهیان پیکرد، بهکورتیهکهی :

(۱)- دهسهلاتی خو بهریوهردن له پهیوهندییه ناوخویهکان و بهدهست هینانی ئوتونومی له ناو سنوری دهولتهتی ئیراندا.

(۲)- کوردهکانی دانیشتوی ئیران پیویسته ئازاد بن له خو بهریوهردن و له راپهراندنی پهیوهندییه ناوخویهکان و ئوتونومی له سنوری دهولتهتی ئیران بهدهست بینن.

(۳)- زمانی " کوردیی " دهبیت زمانی فهرمیی کوردهکان بیت.

(۴)- ئهجومهنی ههرمایهتی کوردستان دهبیت (۹) راستهوخو به پئی قانونه دستورییهکان ههلبژێردریت و چاودێری دهولتهت و کاروبارهکانی کۆمهلهگه بکات.

(۵)- ههموو کار بهدهستهکانی دهولتهت دهبیت خهڵکی رهسهنی ناچهکه بن.

(۶)- پنیویسته قانون جیاوازی له نیوان جووتیار و خاندانهکان نهکات و ههموویان له ژیر سینهی خویدا کۆبکاتهوه.

(۷)- ههولیی بهکلاکههوه بدریت، بو بهدهست هینانی ههستی بهکرتویی و بریهتی لهگهڵ هاوولاتیانی ئازمهراجان و ئهو هاوولاتیانهی که له وی دهژین(ناشوورییهکان، ئهرمهنبیهکان... هتد) له خهبات و تیکۆشانیان دا.

(۸)- ههولدان بو بهرمو پیدان به ئاکار و ئابووری له دهولتهتی کوردییدا، له ریی دۆزینهوی سهراچاوه سروشتیه زورهکانی کوردستانهوه و گهشهی کشتوکالیی و بازرگانیی، ههروهها بهرمو پیشبردنی کهرتی ژینگه و پهروهرده.

ئیمه ئاواته خوازین که ئهو خهڵکه کوردهی که له ئیران دهژین ئازادانه بتوانن ههولیی به دهست هینانی خو شگوزهرانی و گهشهسهندن و ولاتهکهیان بدن. پروگرامی "ح.د.ک" له چوار بهشی سههرکی و له گهڵ بیست و دوو بهند پیکهاتبوو(بروانه نهروی ۱۳۰-۱۳۱: ۲۰۱۲).

ناساندنی "حکومتهتی گهلی کورد" و "ئهنجومهنی ههریمایهتی" کاتیک رۆژههلاتی نازمربایجان له پانزهی دوانزهی سالی ۱۹۴۵دا کهوته ژیردهستی "حکومتهتی گهلی نازمربایجان"ی تازه بنیاتنراو له تهوریز، کوردهکانی ئیران حکومتهتی ههریمی تایبهت به خویان له مههاباد راگهیاند. له کۆبونهوهیهکدا له مههاباد قازی محهمهد بانگهئیشتی "حکومتهتی گهلی کوردی کرد و ئهنجومهنیکی ههریمایهتی" پیکهات.

له کۆبونهوهکدا سههرکردهی هۆزهکان و ئهندامانی حیزبی دیموکراتی تازه بنیاتنراو و سنی کاربهدهستی سوڤیهت به جیبیکی پرچهک کراو به چهکی رهشاس و نیمچه ئوتوماتیکهوه بهشدار بوون. سههرکردهی خێلکی عیراقی "مهلا مستهفا بارزانی" (۱۹۳۰-۱۹۷۹) ئامادهی کۆبونهوهکه بوو(رۆزقێلت ۲۵۷: ۱۹۴۷-، ههروهها ئیگلتن ۶۱: ۱۹۶۳، بلهیک ۳۳: ۲۰۰۹ بۆ رووانینی زیاتر له رۆزقێلت و ئیگلتن بروانه: نهروی ۱۲۷-۱۳۱: ۲۰۱۲).

ئهنجامی کودهتا شکستخوردوهکهی عیراق بهسههرپهرشتی ئهلمانی نازی:

موستهفا بارزانی و هک سههرکردهیهکی کوردی دووره پهریز له عیراق له سههر کۆماری کورتخایهنی مههاباد له ئیران (۱۰) رۆلکی کاریگهری ههبوو. دواي شکستهینانی یاخیبونهکهی له حکومتهتی عیراقی له مانگی یانزدهی سالی ۱۹۴۵له گهڵ "پیشمههرگه" و خیزانهکهی و چند سههرۆک هیزیک (۱۱) کوردستانی عیراقیان بهجیهئیشت و بهرمو ئیران ههلهاتن، له پاش ئهوهی بارزانی ویستی سوود له و بارگرژییه گهورهیهی ناوخوای بهغدا ببینیت، بهلام شکستی هینا. بههوی ئهنجامدانی ئهوه کودهتایهی سههرۆک وهزیرانی عیراقی ئهوکاته رهشید عهلی گهیلانی (۱۸۹۲-۱۹۶۵) بۆ رووبهرووبونهوهی داگیرکاری له عیراق به پالپهستی ئهلمانیای نازی له بهغدا کرا، که گفتوگوی ووردهکاریهکانی لهگهڵ هیزه دژ به هاوپهیمانان کرد، له ئهنجامدا هیزهکانی بهریتانیا دهستیان خسته

ناو جهنگی ناوبراو به جهنگی "ئینگلیز و عیراق" له مانگی چوار و پینجی ۱۹۴۱، کۆدهتاکهیان سههرکوتکرد و دوباره تا ۱۰/۲۶/۱۹۴۷ دهستیان بهسههر شانیشینی "هاشمی" عیراقدا گرتوه.

بانگهشهی "کۆماری مههاباد له کوردستان" له بهیانی رۆژی بیست و دووی مانگی یهکی ۱۹۴۶دا، له رۆژیکی خۆرهتاو و زستانیکی مامناوهند دا له "مهیدانی چوارچرا" کۆماری مههاباد (۱۲) بهفهرمی بانگهشهی بۆ کرا (ئینگلتن ۶۲-۶۳: ۱۹۶۳، رۆزقیلت ۲۵۷: ۱۹۴۷). قازی محمهد لهسههر پلاتفورمیکی دارین، به جلیکی سهربازی هاوشیوهی سوڤیهت که له تهوریز بۆی ئاماده کرا بوو، میزهریکی سپی دینی و شکۆداری پۆشیبوو. ووتاریکی کورتی پانزه خولهکیی پێشکەشکرد، رایگهیاند که میللهتی کورد پارچه پارچهکراون دهبیت وهک ههر میللهتیکی تر مافی نیشتهجیوونی خاکی خۆیان و هاوبهشیی پیکردنی له گهڵ نهتهوکانی تر و مافی دیاریکردنی چارهنووسی خۆیان ههبیت.

له ناوهراستی هاواری خۆشی دهبرینی جهماوهردا، سوپاسی کۆمیتهی سههرمکی و خهلی کوردستانی کرد، بۆ متمنانه پێهخشینی بۆ رابهرایهتیکردنی ئهم نهتهوه نوویه و ههروهها سوپاسی هاوکاریه دارایی و مرۆبیهکانی له لایهن یهکیتی سوڤیهتهوه کرد (ئینگلتن ۶۳: ۱۹۶۳)، لهو ساتهوه "کۆماریکی کوردی ئۆتۆنۆمی" بهرجهسته بوو، که یهکهه ئهمومونی کوردهکان بوو تاحوکهتیکی هاوچهرخی ئۆتۆنۆمییان ههبیت (مۆجاب ۷۷-۷۹: ۲۰۰۱)، که تهناهت به چهند مانگیکیش پێش راگهیاندنی سههربهخۆیی له دهولتهتی ئێران کار و چالاکییهکانی رادهپهراند. بهلام بهپێی قهباره و تواناکانی خۆی له سنورهکانی شانیشینی ئێران کاریان دهکرد. دامهزرینهری کۆماره که کەسیکی خێلهکی یان فیودالی خاوهن زهوی و زار نهبوو، بهلکو حیزبه نوویهکه خواستی دامهزراندنی کوردستانیکی گهورهی ههبوو، ههرحنده ناوچهکانی له چوارچیوهی ناوچهکانی کوردستانی ئێران سنووردار کرابوون. سههرکردهی کۆمار، قازی محمهد له لایهن سههرکرده دیارمکانی حزبی

کۆماری مه هاباد و هک وولات له وولات له ئيران جيا نه بيو و مه
 کۆماری کوردی مه هابادی دهولتهتی کورتخایهتی خۆبهر یوه بهر (ئوتونومی) بوو،
 به لام هه رگیز له سنوری ناوچهکانی ئهوکاتهی رژی می پاشایهتی ئیران جیا نه کرده و.
 ئه مهش بوو به هۆی دامه زانندی بهر یوه بهر ایه تیه کی هه ریمایه تی تایبه ت به خۆیان و
 به لگه نامه قانونیه کانیه و هک ناسنامه ی له دایک بوونی ده کرد، به لام که رته تیکی
 دارایی روون یان سنوری پارێزراوی نه بوو، هه روه ها ناوچه یه کی جیگی ری تایبه تی
 به خۆی نه بوو، هه روه ها ده سه ته وازه حکومی و سیاسیه کانیه فره مانا و ناروون
 بوون، زاروه ی جیاوازی له وه زار ته کهیدا به کار ده هینا بۆ نمونه له جیا تی
 زاروه ی "وه زیر" زاروه ی "رئیس" به کار ده هینا، سه ره کرده کانی دیدیکی
 روون و ووردیان بۆ زاروه ی "کۆمار" (۱۸) نه بوو.

هه رگیز مانای زاروه کانی "کۆمار"، "دهولتهت" یان لیکه ده و ته مه و ته تینه گه شتوون
 و له چوار چۆه ی پیکهینانی دهولتهتی به ده ره له ئیران به کار یه شیان نه هیناون، به لکو
 چه ندین جار له چوار چۆه ی ده ستوری ئیرانیدا به شیوه ی نیونه ته مه یی له سۆنگه ی
 مافی جیهانی گه ل و نه ته مه کان بۆ دیاری کردنی چاره نووسی خۆیان و دامه زانندی
 هه ریمیکه ی خۆبهر یوه به ری (۱۹) هاوشیوه ی مۆدیله ی ئه و هه ریمانه ی که ئه و کاته
 هه بوون، هه ولیان داوه. ئه م مۆدیله نه ش پیکهاتبوون له دهولته ته که مه نه ته ایه تیه کان
 له ناو خۆی یه کیتی سۆقیبه ت دا (یه کیتی دهولته ته کان) یان دهولته تیکی فیدرالی ئه ندام له
 ویلایه ته یه که گرتووه کانی ئه مه ریکادا، هینانه وه ی نمونه یه که له ئه ور و پاش
 ئه ویش "فرایشتات بایرن" (دهولته تی سه ره به خۆی بایرنه له ئه لمانیا).

له وانیه مه مه زنده ی ئه وه به کریت له نیوان دوو هه لبێزار ده دا که تاکتیکی
 سه ره نه که وتوو یا له رزۆکیان پهیره و ده کرد:

یان ببین به دهولته تیکی تری ژیر ده سه ته لاتیه سۆقیبه ت که زۆرینه ی کورده کانی ئیران
 ئاوا ته خوازی نه بوون (۲۰)، یان هه ریمیکه ی خۆبهر یوه به ری و اتادار له سنوری
 ئیمپراتۆریه تی پاشایه تی ئیراندا، که به رجه سه ته نه بوو و به دی نه هات (۲۱). له
 کۆتاییدا هه ولی به ده سه ته هینانی ده سه لاتیه خۆجیه ی بۆ کورده کانی ئیران به هه بوونی

ئهگهر یکی بالادهمستی ئیران یان سوڤیهت به ههبوونی ریزبهندی و سهقامگیری پاش جهنگی دووهمی جیهانیی له داهاتووودا بیته ئاروه. سههرای ئهوش زورینهی سههر کرده کوردهکانی ئهوکاته خویان له کهلتووری ئیرانیی (چونکه کوردهکان ههزاره ها ساله بهزمانهکانی باکوری ئیران دهوین) له بری زمانه روسیهکان به نزیکتر دهبنیهوه (۲۲).

له دادگایهکی سهربازی نهینیدا بهرامبهر قازی محهمد که له مانگی یهکی ۱۹۴۷ له مههاباد کرا، جیههگیردنهکهی بیست و دوو برهگی تاوانبارکردنی له خوگرتبوو (نهروی ۱۸۸-۱۹۰ : ۲۰۱۲، ئیگلتن ۱۲۳-۱۲۴ : ۱۹۶۳). بهشیویهکی بنهرتی قازی محهمد تاوانبارکرا به لادان له دستووری ئیرانیی، یاخی بوونی چهکداری و خیانتهکردن (۲۳)، قازی محهمد بیتاوانی خوی راگیاندا، داوای له دهستهی مافه نیونهتهوایهتیهکان کرد، که هیزی سهربازی بهکار بینن له دژی ئیستیدادی سیاسی و له پیناو خوپاراستنی کوردهکان (۲۴) و بهدهست هینانی مافی خو بهریوهبردن (خو بهریوهبردنی گهل). بریاریکی تاوانبارکردنی ئاموزاکهی قازی محهمد "سهیفی قازی" دهرکرا که بازارگان بوو و پلهیهکی فهخری نزمتر له ژینرالی جهندرمهی ئیرانی ههبوو، به له بهرکردنی پوشاکی ژهنهرا ل و بهشداریی کردن له شهری (بهرگری کوردهکان له دژی سوپای ئیرانییدا). هههچنده پرۆسهی دادگاییکردنی کهسیک به بریاری کوشتن له بهرامبهر تاوانبارکراو یکدا که بهتایبهتی له سهه پۆشینیی پوشاکی ژهنهرا ل ناروون و سههیر دهردهکهوینت.

یهکهه: کوماری کوردیی له مههاباد چوار ژهنهرا لی ههبوو (له کوتایی مانگی سیی ۱۹۴۶)، به لام ههچ یهکیکیان پوشاکی تایبهتی ژهنهرا لیان نهبوو. نه پوشاکی فهرمیی و بنهرتیی سهربازیی ئیمپراتوری ئیران یان سوڤیهت (سوپای سوور) یان بهکار نههیناوه.

دوههه: پوشاکی هاوشیوهی مۆدیلی رووسییهیان بهکار هینا به لام له کوتایی مانگی سیی و چواری ۱۹۴۶ له لایهن بهرگدرووه ناوخوییهکانهوه له مههابادهوه بو "رهزانیه" و "تهوریز" بهرهمیان هینا، که به نزیکیهی ههموو ئهوه کهسهانهی که

پهيوهندییان به حکومهتی کوردییی یان سووپاوه ههبووه، دهیان توانی وهکوو ئهفسهرهکانی سووقیهت جلی خاکییان ههیی و پۆتین له پی بکمن، له گهڵ پانتۆلی سوارچاکیی و کلاودا. ههر وهک ئیگلتن ناماژهی پیکردووه (ئیگلتن ۷۹: ۱۹۶۳). یهکهم کهس که ئهم دیزاینهیی جله ناوخویه کوردیهیی هاوشیوهی پۆشاکیی سهربازی رووسی لهبهرکرد "قازی محهمهد" بوو، له ئاههنگی راگهیاندنهیی "کۆمار" له بیست و دووی مانگی یهکی سالی ۱۹۴۶دا.

دهرئهنجام ژمارههکی زۆری سهروک هۆزمهکانی کورد ئهم شیوازهیان له پۆشاکه روسیههکان دهویست، لهبهر ئهوهی وایان لیکردبوو، هاوشیوهی پۆشاکیی ئهفسهره فهرمانده کانی سووقیهت بنیت، وهک ئیگلتن تیبینی کردووه و قاسملووش پشتراستی کردووهتهوه. قاسملوو دهیگهیریتهوه که "سههرکردهی هۆزمهکان داویان له قازی محهمهد کردووه که پۆشاکیی به چهند پلهههکی سهربازیی تریان بو پهیدا بکات، چونکه کاتیگ ئهوه سهروک هۆزه دهگهیریتهوه بو لادیکهی ریزیکیی زۆر بهدهست دیننیت" (نهروی ۱۵۳: ۲۰۱۱)، سهبارهت به بهخشینی پلهههکی سهربازی بهرز (رۆزقیلت ۲۴۷: ۱۹۴۷) تیبینی کردووه، که له کاتی بانگهشهیی "کۆمار"دا له ۱۹۴۶/۱/۲۲ چهند رابهریکی کوردی سهروک هیزهکان وهک "زیرۆ بهگی ههرکی" که پۆشاکیکیی فهخریههیی به پلهی مارشال له گهڵ پۆشاکیی سووقیهت له گهڵ پۆتین وهگرتهوه، له گهڵ پشتنیی رهقی سههر شانهکان و کلاوی سهربازیی خهت سوور، هاندهرهکیان ئهوه بوو که پالپشتی خویان "له ژیر فهرمانهروایی قازی محهمهد بو "کۆمار" دوویات بکهنهوه. ههروهها پلهی مارشالیش بهخشرایه سهروک هۆزی کوردی عیراقی "موستهفا بارزانی" (لۆتزر ۲۸: ۲۰۰۵ پشتراستکردنهوهی، رۆزقیلت ۲۵۷: ۱۹۴۷). له نیوهی دووهمی مانگی دووی ۱۹۴۶ فهرماندهکانی "سوپای نیشتمانی" تازه پیکهاتوو، گۆرانکاریی ریشهیی سهربازیان راگهیااند. له سی و یهکی مانگی سیی ۱۹۴۶ حکومهتی مههاباد چوار ژهنهراالی دیاریکرد، یهکیگ لهوانه مهلا مستهفای بارزانی بوو (ئیگلتن ۱۳۶: ۱۹۶۳، ئۆبلانک ۳۰: ۱۹۹۶، نهروی ۱۴۸-۱۵۰: ۲۰۱۲). "ئهوه به سههر بهرزیی

پلهکهی پاراست و به درېژایی ژيانی بهکاری هینا" (میژوونووسی سهربازیی بهریتانیا ئیدگار ئوبلانک نووسیویهتی) (۲۵).

هر چوئیک بیت نه مه لا مستهفای بارزانی و نه هیچ فمرماندهیهکی سهربازیی کورد له سوپای مه هاباد پله یاخود پوشاکي سوڤیهتین پی نه بهخشر او ه. به کورتی؛ له چوار ژهنه رالی "سوپای نیشیتیمانی" تهنیا یهک دانه یان بهتاییهتی له دواي ههر سهینانی کومار دهری خسته که "پوشاکي ژهنه رالی له بهر کردوه" که له کوتاییدا له سهر بیرو باوهر مهکی که یهکیک بوو له هوکار مکان له سیداره درا. پوشاکه ناقانوونیهکه که دیزاینی ناوخوی کوردی ئیران بوون و هاوشیوهی ستایلی سوڤیهت بوون (۲۶) بهشیوهیهکی سهرهکی تاییهتمه ندییهکی فخر بیان هه بوو.

مستهفا بارزانی له یهکیتی سوڤیهتی سوڤیالیستی کوماریی:

:USSR 1947/1958

موستهفا بارزانی و زیاتر له پینچ سهه پینچمه رگه (بارزانی ۳۶۱:۲۰۰۳؛ لوتز ۳۴:۲۰۰۵، کوهی کهمالی ۱۲۲:۲۰۰۳ نزیکهی پینچسهه بو ههشت سهه پیاو) له گهل خیزانه کانیاں بهرهو یهکیتی سوڤیهت ئیرانیاں بهجیهنشت. له ههژدهی شهشی ۱۹۴۷ له پروباری "ناراس" بهرهو یهکیتی سوڤیهت سوڤیالیستی کوماریی بهرینهوه. چارهنووسیاں له گوشه نیگای سوڤیهتهکانهوه باسکراوه، به شیوهیهکی دیار له لایهن "پاول نهنتولزویچ سوڤیلاتوف (۲۷)" له گهل "فاسیلی نیکیتیچ میترخن (۲۸)". سوڤیلاتوف که ژهنه رالیکی یهکهی ههوالگریی ناوخوی سوڤیهت بوو (NKVD) و بهریوبهری "بهریوبهری چالاکیه تاییهتیهکان له (KGB)، دهزگای ئاسایشی سوڤیهت بوو"، به ووردهکاری زور و شیوازیکی قسه له پروانه باسی ههلوپستی سوڤیهتی بهرامبه به مستهفا بارزانی و کوردهکانی کردوه. به کورتی (له زاری سوڤیلاتوفهوه ۲۵۹: ۱۹۹۴-۱۹۹۵ ههتد)

"بارزانی و دهست و پیوندهکانی له سنورهکانی ئیران دهر باز دهبن و دهچنه ناو نازمه بایجانهوه" (پلاتوف نووسیویهتی) "کهوتنه بوسهی هیزهکانی شا و له لایهن

هیزه پالپشتیکهر مکانی بهریتانیا و ئەمەریکاوه بەجێهێنران"، "هیزی چالاکییەکانی بارزانی که له دوو هەزار پیاو پیکهاتبوو بە چەک و توپخانەیی بچوو کەرە، لە لایەن هەزار ئەندامی خیزانەکانیانەوه یارمەتی دەدران".

"حکومەتەتی سۆڤیەت" سەرەتا لە کامپدا جێگیر کردن، که سودۆ پلاتۆڤ بۆ یەکمە جار لە ۱۹۴۷ چاوی بە بارزانی کەوت، دواي ئەوهی لە لایەن که سێکی بالاتر لە خۆی (ڤیکتۆر ئەباکومو (۲۹) بۆ باکو نێردرا بە و رینمایانەیی که پەناگەیی سیاسی بە بارزانی و هیزمەکانی و خیزانەکانیان بدريت و بە شێوهیەکی کاتی نیشتهجێی لادیی ئۆزباکستان بن، که زۆر دوور نیە لە تاشکەند" (سودۆ پلاتۆڤ ناماژەیی پێکرد). سودۆ پلاتۆڤ لە راکیشانی بارزانی بۆ ناو پەیمانکی جەختکراوی "هاوپەیمانی سیاسی لەگەڵ حکومەتی سۆڤیەت" سەرکەوتوو بوو، که تێیدا یەکتی سۆڤیەت بەلێنی "پالپشتی تەواوتی" بۆ "کۆماری کوردیی (بەسەر کردایەتی مستەفا بارزانی لە سنورمەکانی عێراق، تورکیا و ئێرانەوه)" دابوو، بە لام لە کۆتاییدا لە بارو دۆخیکي واقیعی تردا، که سودۆ پلاتۆڤ ناماژەیی پێکردوه، که پیکهاتبوو لە "کۆماریکی کوردی" بە پالپشتی سۆڤیەت تەنھا لە ناوچە سنوربێهەکانی باکوری عێراق، کەمێک زیاتر بە هاودەمی هەریمە ئۆتۆنۆمیەکانی کورد لە تورکیا و ئێران (سودۆ پلاتۆڤ ۲۶۱: ۱۹۹۴ - ۱۹۹۵). لە بەرامبەردا مۆسکۆ تەنھا بە پیکهاتبانی حکومەتیکی کوردیی لە تاراوگەدا رازی بوو و پێشنیاری کرد که "پارتی دیموکراتی کوردستان" که ئۆفیسی خۆیان لە کێلگەیی هەرەمزی "کۆلکۆز" لە نزیکي "تاشکەند" پایتەختی ئۆزبیکستان دابمەزرینن و موستەفا بارزانی ببیت بە سەرۆکی کۆمیتە ناوەندییەکی. هەر وهه سۆڤیەت بە مەبەستی کەمکردنەوهی کاریگەریی بەریتانیا لەسەر عێراق، پشٹیوانی رایشانی دەستەبەک که نزیکهیی هەزارو پینچ سەد "پێشمەرگە" ی پارتی دیموکراتی کوردستانی لە سەر چەند تەکنیکیکي وێرانکەر دەکرد، تا لە کۆتاییدا ئارەزووی تەقاندنەوهی بۆریه نەوتەکانی ئێران و عێراق بەردەست بکات، کەمبەست لێی روخاندنی حکومەتەکی سەرۆک وەزیرانی جەنگاومری دێرین "نوری ئەلسەعید" (۱۸۸۸ -

مۆسکۆ لاردهبووه، ریگایهک بوو بۆ " بچووک کردنهوهی رۆل و پینگهی بهریتانییهکان و ئهمهریکاییهکان له ناچهکهدا". له سالهکانی ۱۹۶۰ دا "میخاییل سوسۆلۆف" (۳۰) بۆ کارکردن له گهڵ بارزانی دا جیی سودۆ پلاتۆفی گرتهوه. سوسۆلۆف بهئینیی پالپشتی تهواوی بۆ ئوتۆنۆمی کوردهکان دا بهو مهرجهی " حکومهتهکهی نوری سهعید له عیراق برووخینن ". دواي روخانی حکومهتهکهی نوری سهعید له کودهتاکهدا به پالپشتی یهکیتی سوؤقیهت، ناوبراو له ناچهکهدا چهند هاوپهیمانییکی بهدهست هینا، که بایهخیکی جیویولهتیکی زۆرتریان ههبوو بۆ " مۆسکۆ " وهک له " کوردهکان".

"له نهجم دا یهکیتی سوؤقیهت له سالهکانی ۱۹۷۰ دا له تیکۆشانی کوردهکان دهست بهردار بوو " (ئهجمگیریه ژیرانهکهی سودۆپلاتۆف). " یهکیتی سوؤقیهت بۆ بهرگریکردن لهوانهی عیراق بهریوه دهبن " ویستی کوردهکان رادهستی هاوپهیمانهکانمان بکات، بهلام شکستی هینا . کوردهکان به درێژایی جهنگی سارد له رۆژهلاتی ناومرست بۆ بچووک کردنهوهی رۆل و پینگهی بهریتانیی و ئه مهريکیهکان له لایهن کریملینهوه بهکار هینران ، بهلام" تراژیدیانه دوباره و سئ باره له خسته بران". به ئوردانهوه له ووتهکانی سودۆپلاتۆف به روونی بۆمان دهردهکهویت که " وولاته زلهیزهکان همرگیز نیازیکی راستهقینهیان بۆ چارهسهرکردنی کیشهی کورد نه بووه ". چارهنووسی کوردستان له لایهن کریملین/ لهندهن/ یان واشنگتۆنهوه، نه به ههند وهرگیراوه و نه وهکوو کیشهیهکی مرویی له بهرچاویان گرتوه، بهلکوو نامانجی سههرمکی له سیاسهته ههلهتینهرهکانی رۆژئاوا و رۆژهلات بریتی بووه: له بهدهست هینانی کینگه نهوتیهکانی کوردستان".

تراژیدیای بارزانی و گهلی کورد نهوه بوو" که پوانخوازییهکانی رۆژئاوا و رۆژهلات، تا رادهیهکیش دهولته عهرهیییه- کان و ئیرانیش وای دمخووست، که کورد وهک هیزیکی بهردهست له ناچهکهدا، یان وهکو نامرازیکی بهکار هاتوو له تهنگزه نیو ههریمایهتییهکان له نیوان تورکییه و عیراق و ئیران دا بمینیتیهوه.(سودۆ

پلاتۆف مەزەندەى کرد) که "چارهیهکی گونجاو بو کێشهى کورد" ئەومیه که لەرووی نیو دولهتییهوه زامان بکریت که کوردهکان ئۆتونومییهکی سنورداریان هههیت" بهلام هیچ یهک له رۆژئاوا و دولهته عهرهبیهکان نایانهویت کوردهکان له کۆماریکی کوردیی سهر بهخۆ دا کۆنترۆلی کێلگه نهوتیهکانی موسڵ بکهن" (سودۆ پلاتۆف پێش چارهکه سهدهیهک گهیشتوو بهم دهرئهجامه).

مستهفا بارزانی له لایهن ئەم سیخورهوه وا باسکراوه که "سهرکردهیهکی فیوداله، سیاسهتهداریک و سهرکردهیهکی نهشار مزای سوپایهکی سهربازی بو". بارزانی وشایاری ئەوهی بو، که داهاتوی کوردهکان بهنده بهوهی که سوود له بهرژموندبیهکانی وولاته زلهیزهکان له رۆژههلاتی ناوهراست ببینن و ببقوزنهوه (سودۆ پلاتۆف ۲۶۰-۲۵۹ : ۱۹۹۴-۱۹۹۵، ۲۶۳-۲۶۴)(۳۱). کۆتا دهرئهجامی(پلاتۆف) هیندهی دهرئهجامهکانی تری ساده و بیههست بو، که ووتی بارزانی "کۆنترۆلکردوه"، بهلام مۆسکۆ سهرکهوتوو نهبوو تا کوردهکان بکاته هاوپهیمانی ستراتیجی خۆی تا کۆنترۆلی ئەوانه بکات که فهرمانرهوای عێراقیان دهکرد" (سودۆ پلاتۆف ۲۶۴ : ۱۹۹۴-۱۹۹۵) له پاش سودۆ پلاتۆف ئهرشیف نووسی(ک.گ.ب. KGB)، "فاسیلی نیکیتیچ میتروخن"، که رهنهه له بهریتانیا دهگرت، له سالی ۱۹۹۲ چهند سهرنج و تیروانینیکی خۆی له سهر مستهفا بارزانی بلوکردوهتهوه. پوختهی دیدی میتروخن:

"ک.گ.ب" بهلیننامهیهکی رووکهشی له گهڵ مهلا مستهفا(به نهینی) ههبوو، بارزانی که دهیان سالی له تاراوگه له یهکیتی سوڤیهت له دواى جهنگی دووهمی جیهانیی بهسهر برد. له سالی ۱۹۶۹ بو "۱۹۷۲" ک، گ، ب" بیست و سێ چالاکی ئەجامداوه تا پالپستی دارایی بکات. له سالی ۱۹۷۳ له دواى زنجیرهیهک پێکدان له گهڵ هیزهکانی عێراق، بارزانی بهغداى به سیاسهته دوورووکان و پهیهههنبیهه دوو لایهنبیهکانی تۆمهت بارکرد، مۆسکۆ ناچار بوو، که له نیوان رژیمی بهعس و کوردهکاندا ههلبژاردنیک بکات، که بهعسی ههلبژارد.(میتروخن ۱۱-۱۷۵ : (۲۰۰۵). (۳۲)

مۆستهفا بارزانی "سیخور" نییه :

چالاکهوانی دهرهوی سۆقیهتی پیشوو "فاسیلیس نیکیتیچ میتروخن" له دۆسییهیهک له دواى یهکهکانی "ک.گ.ب(دزگای ئاسایشی دهولتهت)" تهنها یهکجار زاراهوی "رهئیس"ی بۆ مستهفا بارزانی بهکار هیناوه. لهو تاکه سهراوه زانراوه دا ئاماژه بهوه دهکات، که وشهه نیهنی "رهئیس" تاییهته به سهراوه کوردی عیراقی، هیهچ سهراوهیهکی تری سۆقیهت له ئارادا نه بوو، تا تیشک بخاته سهراوهیه که کریملین وشهه نیهنی بۆ بارزانی یا ههر سهراوهیهکی دیکه کورد بهکار هینا بیت. پاول سودۆ پلاتوف بهریوبهری پیشوو "ک.گ.ب" له چالاکیه تاییهتیهکاندا هیهچ وشهیهکی نیهنی تاییهت به بارزانی له بلاوکراوهکانی دا نههاتوو و بی گومان ئهوه له ههموو سهراوهکان ئاگادار بوو، بهلام ههر دووکیان جهخت له سهراوه دهکه نهوه، که مستهفا بارزانی هاوکاریی و پهوندهی نیهنی له گهل سۆقیهت هههوه، زۆر روون و دیار بووه، که شیوهیهک له ریکهوتیان هههوه که ههریهکهیان نامانجی جیاواز و یهکنهگرتووین هههوه و بارزانی یارمهتی دارایی به نهقد(کاش) وهرگرتوو و بهلام پێیان نهووتوو "سیخور". له بهر ئهوهیه، که تهنا ته له یهک سهراوه کورتی دووباره نههوه هوی گوزارشت کردنی، ئهرشیف نووسی سۆقیهت نهتوانراوه بگاته، ئهوه دهر نهجامه که (بارزانی سیخوری "کریملینه") چهند هۆکاریکی سهلمینه ههیه، که وادهکن ئهوه خهملاندنه راست نهیت:

یهکهم : زاراهوی "رهئیس" بهکار هاتوو بۆ ئاماژه کردن به کهسایهتیه کورده رابههرهکانی ئهوه کاتهوه، بۆ نمونه کاتیک بارزانی فهرماندهیهکی دیاری سوپای کوردستانی عیراقی "کۆماری مههاباد" و له لایهن سۆقیهتهوه پالپشتی کرا بوو، سهراوهکهی "قازی محهمهد" له مانگی پینجی ۱۹۴۶ چهند ههنگاویکی نا بۆ گۆرینی ناوینشانی فهرمانبههرهکانی حکومهته ههریمیهکهی له "وهزیر" هوه بۆ "رهئیس" (له لایهن ئارشی جونیهر رۆزقیلت وهرگیر دراوه ۲۶۱ : ۱۹۴۷ بۆ فارسیهکی ئیرانی پوخت به "رهئیس" (chief) هۆکاری ئهوه جیاکردنهوه گهوهیه

ئەوه بوو قازی محمەد ویستی ئەو گرژبیه فراون بووهی له گەل هیزمکانی ناوهندی تاران هێور بکاتەوه، و قایل بوونی خۆی جهخت کردوه بهوهی که کۆماره ئوتۆنومییه خۆبەرپوهه بیهکە له چوارچۆیهی دەستوری سەر بهخۆی ئێران و سنوورمکانی شانشینێ ئێراندا بهیئایتەوه، ئەوش دەیسلمینی زاراوهی "رئیس" له کۆنوه به شپوهیهکی نهریتی و بهگشتی بهکار هاتوه، نهلکینراوه به کهسێکی تایبهتهوه وهک مهلا مستهفا بارزانی.

دووم: مستهفا بارزانی پالپشتی داریی له چهند وولاتیکی بیانییهوه (کهله نیویاندا ئیسرائیل) که به هاوبهشیی کاری لهگهڵ کردون، بو بهدهست هینانی مافه نیشتمانییهکانی کوردستان، قبول کردوه، بهلام ژماریهکی زوری شایهتعال دهلین که بهشپوهیهکی سهرهکی بارزانی ئەو پارمیهی بو حیزبی دیموکراتی کوردستان بهکار هیناوه نهک بۆدهوله مەندکردنی خۆی و بهسادهی و خاکی ژیاوه.

سێهیم: له نیوان نووسهرو زاناکاندا رایهکی گشتی هیه که "مستهفا بارزانی" هەرگیز فیکری کۆمونیستی نهبووه و ئەو ده سالهه که له سوڤیهت له تاراوکه بووه، نهبووته هۆی ئەوهی که بارزانی بیری خۆی بگورپته سهر کۆمونیستی.

چوارهم: ههروهک ناماژهی پیکراوه، بارزانی پهوهندییهکانی له ماوهی ژیانی دا ولهگهڵ چهندین وولاتدا که دهولهتهکانی دروسی و ههروهها زلهیزمکانیش بو بهدهستهینانی مافی نهتهوهی کورد (و هینشتهوهی نهریتی خیلهکی) پاراستوه.

لهم روانگهیهوه بهشپوهیهکی باو بارزانی له سهرمهتای سالهکانی ۱۹۴۰ دا بیبایهخی خۆی بهرامبهر تۆمهته: "سیاسی" و "سهربازی" یهکانی رکابههکانی به "سیخور بوونی" پیشاندا. بو نمونه ههریهکه له روزقیلت و ئیگلتن به ووردهکاریهوه باسی دهکن که سوڤیهتی ئەو کاته چۆن زاراوهی "سیخور" ی بهکار هیناوه بو زباندنی ناوی دوژمنی دۆستهکانی و ههلیژێردراوی سیاسییان "قازی محمەد" سهروک کۆماری مههاباد، وهک ریزدار "سوڤی شیخ عبداله ئەفندی گهیلانی" یا مستهفا بارزانی که به "سیخور یهپیتانی" ناوبرابوو (۳۳)

بنکهکانی "ستارهیا"ی پلۆشچاد له مۆسکۆ درا (سودۆپلاتوف ۲۶۱؛ ۱۹۹۴-۱۹۹۵). سەرچاومهکی سهرمهکی نییه، که نامازه به دیاریکردنی چوارچۆمهیهکی زهمهنی بکات. له ئهو رۆنکردنهوانهیهی له پرۆسهی بهناو "باکو" دا که لایهن "رۆزقیلت و، نیگلتن"، و "سودۆپلاتوفه" دراون، دمتوانین بگهینه ئهو ئهجامهیهی، که ئهم نهخشانه له لایهن "کریملین" موه جیبهجیکراون لهپاش ئهوهی که "ئهلمانایای نازی" بهکۆتیی سووقیهتی داگیرکرد، له ۱۹۴۱ و له سالهکانی (۱۹۴۴-۱۹۴۵) ههلوێستهکانی سووقیهت له پهیمهندییه ناوخریبهکانیدا گۆرانیان بهسهردا هات، تا نهک خۆبهریۆمهردن بهکو "کۆماریکی سووقیهتی سووشیالیستی" به کوردهکانی ئیران ببهخشن. کریملین ههردووچهکهکهی هاوشیوه دهولتهکانی "کۆماری سووقیهتی سووشیالیستی" و نادهولته (ئوتۆنۆمی ههریمایهتی) پیکهوه بهستبووهوه، به دوو سهرکردهی لهبهرچاوی کورد و خاوهن پێشینهی جیاواز، که ئهوانیش: "دادمهریکی دینی بۆرژواکی شارنشینێ قازی محهمهد" بۆ "سهرکردهیهکی خێلهکی عێراقی زهویدار مستهفا بارزانی" له بارزان له عێراق بوو. له ههردوو بارهکهدا سووقیهت بۆ بهدهستهێنانی ئامانجی جیۆستراتیجی وهک نهوت، دهست تێوهردان و کاریگهریی لهسهر هیزه ناوهندییهکانی تاران و بهغدا خۆی له نوێنهرهکانی کشاندهوه. یهکێتی سووقیهت به تایبهتی له بارهی مستهفا بارزانیوه پێی وابوو که بارزانی مهبهستی پهیرهکردنی دیموکراسیی نییه و هاوبهشیی له دهسهلات دا ناکات.

III – ئیسرائیل - شا - ئیران - ویلایهته یهکگرتوو مهکانی ئهمهریکا - کوردهکان
 ویلایهتهیهکگرتوو مهکانی ئهمهریکا له سالهکانی ۱۹۶۰-۱۹۷۰کاندا له دژی سیاسهتهکانی پرژیمی ههلهکوتهوی "بهعس" بهسهرکردهیهتی "ئهحمهد حهسهن بهکر" (۱۹۱۴-۱۹۸۲) و "سهدام حسێن" (۱۹۳۷-۲۰۰۶) پالپهستی شای ئیران، محهمهد رها پههلهوی (۱۹۱۹-۱۹۸۰) دهکرد. ههر یهکه له ئهمهریکا و شای ئیران به شیومهیهکی کاتی کوردیان وهک ئامرازیک بۆ لاوازکردنی پرژیمی بهعس

له عێراق بهکار هینا. سههره رای نهوش که پاش نهوهی عێراق دهستپنیشخهری له ئێران کرد له گرتنی نیوهی کهنا له ئاوییهکانی شهتول عهرب (رووباری شهتول عهرب) بهرو کهنداو زور بهخرایی کوردیان بهجههتیهشت. ئیسرا ئیل پشتگیری ههیهکه له ئهمهریکا و سیاسهتهکانی شای ئێران دهکرد، ههروهها له بنکهکانی ئێرانوه، بۆ بهدهست هینانی ئوتونومی پشتگیری کوردهکانی عێراقیشی دهکرد، بهلام له مهدا بهرژوهندی و نهجیندای جیوستراتیجی سههر بهکوردهکانی ههبوو. ووردهکاری ئهم پهیمانهی که ناوبرابوو به "پهیوندی ئیسرا ئیل و کوردهکان" له دیدی شای ئێرانوه:

سههره داومهکانی: پینشینهی میژوویی: وشه کللیهکان: ئیسرا ئیل و کوردهکان له سالهکانی ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ دا "ئیسرا ئیل" چالاکانه له (۳۴) سههردهمی ئهوکاتهی شای ئێران دا (۳۵) پشتگیری کوردهکانی دهکرد. نیازه سههرهکییهکانی ئیسرا ئیل بریتی بوون له: راویژکاره سههرهبا ییه ئیسرا ئیلییهکان، راهینانیان به پینشمههگهی کورد دهکرد، و هک ریگهیهک بۆ کهمکردنهوهی مهترسییهکانی عێراق له سههر ئیسرا ئیل، ههروهها بۆ یارمهتی دانی جوولهکهکانی عێراق تا بۆ ئیسرا ئیل ههلبین (گوتهر ۴۷۰: ۱۹۹۴).

سوپای عێراقی بهتایبهتی له جهنگی شهش روزهی سالی ۱۹۶۷ دا "له قوایی ترهوه له سنوری ناوچه کوردهیهکان دا له شهردا بوو (ئورلاند ۱۹۹۷، فاز FAZ ۱۹۹۷/۴/۷ لاپههه ۹)، له ناوچهی کوردهیهکان به بهههکی دوومهوه گریدرابوو'

("im Kurdengebiet an eine 'zweite Front' gebunden")

پهیهوندیهکانی ئیسرا ئیل و کورد دهگهڕیتهوه بۆ سالهکانی ۱۹۵۰ که له ۱۹۶۳ گههشته لووتکه و له سالی ۱۹۶۵-۱۹۷۵ پهیهوندیهکان کو تایی پنهات، له ئوپهراسیۆنیکدا له ژیر ناوی نهینی "مارفاد" (راخه) کو تایی پنهات (گوتهر ۴۷۰: ۱۹۹۴). ئهم پهیهوندیهکانه له ناوهراستی ۱۹۶۰ دا له لایهن ئاریه "ئاریه" لئا ئیلیاف (Arie (Aryeh), Lova Eliav (2010/191) دامهزرا بوون، ناوبراو له مۆسکو له دایک بووه و بۆ فهلهستینی ژیر فهرمانی بهریتانیا ههلهاتوووه (که به پینی

پهیماننامهی سان ریمۆ پێی بهخشراره ۱۹۲۰ (هینهربیشله ۴۱۰-۴۲۰: ۲۰۰۴) پاشتر وهک سهرکردهیهکی سیاسی سۆشیال دیموکراتی رۆژههلاتی و رۆژههلاتی ناوهراست خۆی ناساند. له سالهکانی ۱۹۶۵-۱۹۶۹ و ۱۹۸۸-۱۹۹۲"دا ئهئدامیکی کۆمهلهی "کینسیت(پهر لهمان)"بووه، ههروهها چهند پۆستیکی وهزارهتیسی له چهند بۆنهیهکدا ههبوو" (هینهربیشله ۵۷۷: ۲۰۰۴ ههتد)، له نیو ئهمانهشدا ئیلیاف دهستپێشخهریهکی گهروهی ههبوو له وهی که له ناوهراستی سالهکانی ۱۹۶۰دا ئیسرائیل بنکهیهکی تهندروستی له باکوری رۆژئاوای ئیران و نزیک له سنوری عێراق بۆ کوردهکان دامهزراند و ههروهها له گهڵ ستافی دکتۆرهکاندا چالاکی ئهئجام داوه.

ههروهها یاکۆف نیمرۆدی " (لهدابکبوی بهغدا ۱۹۲۶) له دوای جهنگی شهش رۆژهی ۱۹۶۷" ، رۆلیکی کاریگهر و رابهراهی دیت. دواتر نیمرۆدی وهک بآلیۆزیکی سهربازی کاریگهر له بآلیۆزخانهی نارهمی ئیسرائیل له تاران خزمهتی کردوه. به گشتی ئیسرائیل یارمهتی مرۆبی هاوشانی یارمهتی نابووری ، چهک و رینماییهکانیشی پێشکهش به کوورد کردوه. وهک سهروک وهزیریکی پێشووی خۆپاریز"میناخن بهگین" (۱۹۱۳-۱۹۹۱) له سالی ۱۹۸۰ (۳۶) رایگهیاندوه. ئیسرائیل له ریی ئیرانهوه چهکی پێشکهوتوی ناردهوه بهتایبهتی"ئامیرهکانی دژه تانک، دژه تهیاره، له ریی راولێکارهکانهوه" (جهواد ۳۰۳: ۱۹۸۰) .

له سالی ۱۹۶۶ (۳۷) "مۆساد"ی ئیسرائیلی و"ساواک"ی ئیرانی یارمهتی مستهفا بارزانیان دا تا "دهزگای پاراستنی"پارتی دیموکراتی کوردستان دابمهزرینن، ههندی کوردی بارزانی له ئیسرائیل راهینانیان پیکرا بوو. (جهواد I.C: ۱۹۸۱) له دوای جهنگی شهش رۆژه، له مانگی ئوی ۱۹۶۷ وه چندههفتهیهک پێش بهر پابوونی جهنگی "یوم کهپور" له سالی ۱۹۷۳ مستهفا بارزانی دوو جار سهردانی ئیسرائیلی کردوه (گۆنتهر ۴۷۰/۴۷۱ : ۱۹۹۴). هۆکاری دوو سهرکهوتنی سهربازی ستراتیجیانه گهرینرایمهوه بۆ کووردهکانی عێراق له ریی یارمهتی سهربازی ئیسرائیلهوه له باکوری رۆژئاوای شانیشینی ئیرانهوه؛ سهرکهوتنی

سهر بازبیه ئیسرانیلیه کانهوه بهرهم هینزاون، که نوینه رایهتی پارت و جوولانهوهکانی "کنتیسیت"ی دهکرد که پروپاگهندهی "جینگورکی پیکردنی عمر مبهکان بو دهر موهی ئیسرانیل "وهک نامانجیکی سیاسی دهکرد"، (ناچوم نورلاند ووتی).

هیلالی شیعی ئیران:

ئیردا بهکورتی باسی "هیلالی شیعی" کراوه لهبهر ئهوهی بهرژ موهنیدییه میژوو بهکانی ئیران له فراوانکردنی کاریگهرییه جیوستراتیجیهکان له کهنداو موه بو دهریای ناوهر است نیشاندهدات. له ئیستادا ئیسرانیل بههاوبهشی لهگهڵ سهروکی ئیدارهی ئهمریکا "دونالد ترامپ" چالاکانه تیدهکووشیت و لهگهڵ روسیا له گفتوگۆی بهردهوامدایه تادلنیابیت لهوهی لهمهوادی جهنگی سووریهدا هیزه ملیشیایه بهکرپیگیر او هکانی سهربه ئیران له سنورر مکانی ئیسرانیل نزیك نهکهونهوه و بهتایبهتی له هینلهکانی پینشهوهی "جولان" له ریکهوتننکی تهواو نهبوودا کهزیاتر لهسهده کیلومتره (۴۰). نهجامهکه گشتگیر و دیاری نهکراوه.

پینشینهی میژوویی : سهره داو هکان "هیلالی شیعی"

لهسهدهی شانزههیم بو یهکهم جار له میژوودا ئیران باز نهی کاریگهری بهر موه و باشور لاواز بوو. لهسالی ۱۰۱۴. "شا ئیسماعیل I" (۱۴۸۷-۱۵۲۴) دامهزرینهری شانشینى سهفهوییهکان لهجهنگی یهکلاکهر موهی "چالدیران" که له بهرامبهر عوسمانیهکان سهرکردایهتی دهکرد، دهستهی شیعه سهفهوییهکان و باپیرانی ئیرانییه شیعهکان له لایهن "سولتان سهلیمی یهکهم" (۱۴۷۰-۱۵۲۰) بهزینران. خهلیفهى عوسمانیهکان خوشحالی خوی بو ههبوونی توپخانهیهکی بههیز دهربرى (۴۱).

لهوکاتهوه کاریگهری ئیران لهسهه ناوچهکان تا باشوور بههوی چیاکانی هاوسنوری روبرای "شهتوألعهرب" و کهنداو به شیوهیهکی سهههکی سنودارکرا، لهههمان کاتدا تا ئهم رۆژ هس سهرکرده ئیرانیهکان بانگهشهدهکهن بو خاونداریتی

ناوچهکانی رۆژئاوای "زاگرووس" لهئێویاندا دیجله و فورات بۆ خوارموه بهروه یهمن و کهنداوی عهدهن، کهئهمانه ناوچه قانونیهکانی بهرژوهندیی و کاریگهرییهکانی ئێران و بۆ فراوانکردنی دهسهلاتی له عێراق و ناوچهکانی چواردهوری (٤٢) کوردهکانی وهکو نامر ازیک بهکار هیناوه. نوێترینیان "محهممهده رما شا پهلهوی" (١٩١٩-١٩٨٠) کوردهکانی بهجیهیشت، که ئهوکاتهی له ١٩٧٥دا بهسهر کردایهتی مستهفا بارزانی (١٩٠٣-١٩٧٧) بۆ بهدهستهینانی ئوتونومی له عێراق تیدهکۆشان. لهبهرانبهردا ئێران، لهلایهن جیگری سهروکۆماری ئهوکاتهی عێراق، سهدام حسین (١٩٣٧/٢٠٠٦) موه، نیوهی شهتولعهسهبی پێ بهخشره، که پریموکی ئاوی گرنگه بهرمو کهنداو (٤٣) تا نهو کاته سنورهکه بۆ ماوهی چهند سالیگ درێژهی کیشا بهرمو کهنار ئاوهکانی باکوری ئێران. کوردهکانی عێراق پیشتر سالی (١٩٧٠-١٩٧٤) به پشتیوانی سهرمکیی ویلایهته یهگرتوووهکانی ئهمریکا و ئێران که لهژیر فهرمانروای شایي ئێران و ئیسرائیلی دا ههریمیکی ئوتونومی سنورداریان به دهست هینا و پآپشتی دهکران تا هیرشی سهربازی بکهنه سهر چهقی نهوتی کهرکوک و به بهردهوامی فشار خسته سهر رژیمی بهعسی ئهوکاته له بهغدا، تا حکومهتیکی خوجییی بهکوردهکان بیهخشیت.

بانگهشههی رابهرایهتی بارزانییهکان :

لهسالی ١٩٤٦وه بنهملهی بارزانییهکان له رووی سیاسیهوه له پاننایهکی فراواندا کوردهکانیان بهرپوههبرد، تهناهت لهم دوایانهشدا نهیانتوانی لهگهل "یهکیتی نیشتمانی کوردستان" دا مۆدیلکی راستگۆی هاوشیوهی حوکی زورینهی دیموکراسیی وهک ئهوهی له ئهوروپادا ههیه ئیستایشی لهگهلا بیت له کوردستانی عێراق ههرگیز نهیتوانی پهرسهندوو بیت. له برگهی داهاتوودا هۆکاری ئهم کیشیه روون دهکهینهوه:

پنشینە میژوویی: بانگهشە سەرکردایەتی بارزانییەکان
 پارتی دیموکراتی کوردستان لە ساڵی ۱۹۴۶ هە لە لایەن بنەمالە ی بارزانییەوه
 سەرکردایەتی دەکریت (44). ئەوکاتە ی که "مەلا مستەفای بارزانی" لە ئێران ئاوارە
 بوو، وەک سەرۆکی پارتی دیموکراتی کوردستان هەلبژێردرا، که بە فەرمی له
 (۱۶/۸/۱۹۴۶) دا له بەغدا دامەزرێنرا. مستەفا بارزانی تا کۆتایی ژینای سەرۆکی
 پارتی دیموکراتی کوردستان بوو (له یەکی مانگی سیی ۱۹۷۹ کۆچی دوایی کردووه
 له واشنگتۆن ئەمەریکا). هەرچۆنیک بیت دامەزراندنی پارتی دیموکراتی کوردستان
 به دوو هەنگاو دا تێپەریوه (۴۵):

لەسەرەتا و ناوەراستی مانگی دووی ۱۹۴۶ مستەفا بارزانی لەگەڵ هەمزە عەبدوولاً
 پیکهوه له "شنۆ" نزیک سنورەکانی ئێران و ئێراق پارتی دیموکراتی کوردستانی
 عێراقیان راگەیاند. هەمزە عەبدوولاً "چەرەویکی سەر سەخت" بوو (ئەندەرسن ئاند
 ستانسفیلد (۱۶۵: ۲۰۰۴)، پارێزەریکی خەلکی زاخۆ بوو له باکوری کوردستانی
 عێراق که له بەغدا خوێندبووی. هۆکاری دامەزراندنی ئەم حیزبە ئەوه بوو، که
 "هەمزە عەبدوولاً" خالی هاوبەشی نیوان مەلا مستەفا و نوێنەرەکانی سوڤییهت له
 مەهاباد بوو.

فشاریکی زۆریان خستنه سەر تا له ئێران و ئێراق نمونە ی حیزبکی دیموکراتی
 کورد هەر وەک حیزبی دیموکراتی کوردستان له ئێران بەسەرکردایەتی قازی
 محەمەد پەیرهو بکەن. هەمزە عەبدوولاً کەوتە ژێر رکیفی سوڤییهتەوه، به بارزانی
 راگەیاند که رازی بووه داواکارییهکانی سوڤییهت له دامەزراندن و راگەیانندی
 پارتی دیموکراتی کوردستان له "شنۆیه" له ئێران جێهچ بکات. قازی محەمەد دژ
 بەوه بوو تا جیا له حیزبی دیموکراتی کوردستانی حیزبکی تر، به مەبەستی
 لاوازکردن و پەرتەوازمکردنی جوولانەوه ی کۆماری مەهاباد له ئێران بێتە کاپهوه،
 ئەوه بوو پەیهوندی به بارزانییەوه کرد و داوای لیکرد به شتیهیهکی هارمونی
 کاربکەن و هانیدا پارتی دیموکراتی کوردستانی عێراق له ئێران هەلبۆشێنیتەوه.
 بارزانی بۆ ئەوه ملکهچ بوو و له کۆتایی مانگی سیی ۱۹۴۶ "هەمزە عەبدوولاً" ی

ناردهوه بۆ عیراق، بهلام ههمزه عبودولا، بارزانی نائومید کرد. چهند مانگیگ دواتر له شانزه مانگی ههشتی ۱۹۴۶ پارتی دیموکراتی کوردستانی عیراقی سههرکهوتوانه و راگرتوانه به فرمی به هاوبهشی نیوان قازی محمهد و "نیبراهیم ئهمهد" (۱۹۱۳-۲۰۰۰) (۴۶) "له بهغدا راگهینرا، که نیبراهیم ئهمهد به باوکی سیاسهتی چهپ له کوردستانی عیراق ناوئرابوو، له سلیمانی که پنگهیهکی بههیزی گروپیکی چهپ ره له باشووری رۆژهلات له دایک بووه. ئهمهد؛ پارێزهرو شاعیر و سیاسهتهدار و سهربازیکی دیرینی جوولانهوهی "کۆمهلهی" ئیران "ژ. ک" بووه، له سلیمانی لقیکی هاوشیوهی پنگهینا به ناوی حیزی "ک. ژ" که له مههاباد چاوی به قازی محمهد کهوتبوو. ههیهکه لهقازی محمهد و نیبراهیم ئهمهد ویستیان لهریی سیاسهتکی شارستانی چهپهوانهوهی جیهانی بۆ کوردستانیکی گهوره لهنیوان سنووری دهولتهانی تردا تییکۆشن، که ناوهندهکهی وا مهزنده کرا بوو له نیوان شاره هههه پشکهوتووهمکانی کوردستاندا بیته، و چاو پنگهوتنهیهکانیان پنیسته بهشیوهیهکی ریک و پنگ یهک له دوا یهک ئهجام بدریت. مستهفا بارزانی دژی ئهم بیروکهیه وهستایهوه "ئهمهد" پشینیاریکرد، که بارزانی پهیهوهندی به پارتی دیموکراتی کوردستان له ئیران بکات بیته سههرکردهی لقهکهی تری ئهو حیزبه له عیراق، بارزانی ئهمهشی رهتکردهوه. ئهو سوور بوو لهسهه ئهوهی پارتیکی نهتهوهیی کوردیی عیراقی بهزورینه خیلهکی و دهشتهکی و نهريت پارێز پنگهینیت و له گهل بالی چهپهوهی ژیرده سته یهک بگریته.

کاتیک "ههمزه عبودولا" له مانگی دوی ۱۹۴۶ دا بهرمو بهغدا مههاباد و شنویهی بهجهیشت، مستهفا بارزانی پیی راگهیند، که نامیهک بۆ نیبراهیم ئهمهد بیات بۆ سلیمانی/عیراق. ناوهروکی بانگیشتهنامهیهک بوو بۆ دامهزراندنی پارتی دیموکراتی کوردستانی عیراقی له عیراق. بارزانی جهختی له سهه دامهزراندنی پارتی دیموکراتی کوردستانی عیراقی به جوودایی دهکردهوه وه بانگهشهی ئهوهی دهکرد خوی بیته سههرکردهی حیزبهکه. نیبراهیم ئهمهد ههردوو داواکهی بارزانی رهتکردهوه، بهلام رازیوو له گهل ههمزه عبودولا وهک بینهریک و نوینهری پ.د.

ک. له ئێران بۆ بهغدا بچیت بهشداریی دامهزراندی پارتی دیموکراتی کوردستانی عێراق بکات.

له کۆتاییدا ئەندامانی دامهزرینه له شانزه ی ههشتی ۱۹۴۶ (۴۷) به نهینی له مآلی شاعیریکی کورد بهناوی (عهلی ههمدی) له بهغدا کۆبوونهوه و کاری دامهزراندنهکهیان جیههچیکرد و سههره رای ئاواره بوونی مستهفا بارزانی، ئهویان به سهروکی حیزبهکه ههلبژارد و ههمزه عهبدوولاش وهک سکرتهیری گشتی ههلبژیردرا.

له دواي ههر سههپینانی "کۆماری مههاباد" و لهسێدارهدانی سههرکردهکهی "قازی محهمهد" له سالی ۱۹۴۷، ئیبراهیم نهحمهد له مانگی پینجی ۱۹۴۷ پهیوهندی به پارتی دیموکراتی کوردستانی عێراقهوه کرد، تاوتویی ئهویان کرد که کوردستانی عێراقی تازه وهک چهقی جوولانهوهی نهتهوهی کورد دهرکهتهوه.

بههمهنده کراوی چهند مانگیک پینشتر له نیوان مانگی دوانزه ی ۱۹۴۶ و سههرتای ۱۹۴۷ بارزانی فهرمانی به ههمزه عهبدوولا دا تا نامهیهکی تر بیات بۆ ئیبرام نهحمهد له سلیمانی. له نامهکهیدا بارزانی داوای له حکومهتی عێراقی ئهو کاتهی کردبوو، تا ریگا بدات ئەندامه ئاوارهکانی هۆزمهکی له ئێران به ئازادی بگهڕینهوه بۆ عێراق و له سزادان پارێزرابن، بهغدا رتهیکردهوه. بارزانی ئاواتهخواز بوو، که بهغدا ریگای پیندات بۆ کوردستانی عێراق بگهڕیتهوه. ئهگهر بهغدا قایل بیت بهوهی که بارزانی نهک تنها وهک سهروک هۆزیکێ کاریگهر که دهتوانن پهیوهندی لهگهڵ بههستن بهکوو سههرکردهیهکی سههرکهوتوی پارتیکی کوردیی که ژمارهیهکی زۆر شوینکهوتوی ههیه. دواي ئهوهی ئهو داخوازییه رتهکرایهوه، بارزانی و ئەندامه نزیکهکانی خیلهکهی به شهر و نیوه شهر له مانگی شهشی سالی ۱۹۴۷ ریگای خویان بهرمو پهکیتی سووقیهت پری. مستهفا بارزانی و ئەندامانی خیزانهکانی و هۆزمهکی لهسالی ۱۹۴۷ بۆ ماوهی یانزده سالیک به ئاوارهی و له پهکیتی سووقیهت ژیان و له سالی ۱۹۵۸ بۆ عێراق (۴۸) گهڕانهوه. بهدریژایی ئهو ماوهیه هاوکارهکانی بارزانی، بهرامبهر به ئیبراهیم نهحمهد که کاریگهریهکی گهورهی

کرده سهر جوولانهوهی کوردیی له عیراق له ئیدار مکردنی حیزبهکهدا دهسهلاتیان لهدهست دا.

ئیراهیم ئهحمهد که له هاوینی سالی ۱۹۵۱ تازە له زیندان ئازادکرا بوو؛ له دووم کۆنگرهی حیزبهکهیدا وهک سکرتهیری گشتی ههلبژێردرا. به هوی دلسوزیبیان بۆ بارزانی، کومهلهکه چهند سالییک به جودایی مایهوه. ئهم ریکخواوه پهيوهندیهکی نزیکتری له گهڵ کۆمونیستهکانی عیراقدا ههبوو، وهک له ئەندامهکانی پارتهی دیموکراتی کوردستانی (مارتن فان برونسن ۱۹۸۶ / میتر ۱۴۱) له سالی ۱۹۵۷ ههردوو کومهلهکه یهکیانگرتهوه، له سنیهم کۆنگرهی (پ.د.ک.) پارتهکه به شیوهیهکی جهوههیری دانی پیدا نرا. بۆ یهکهمجار پارتهی دیموکراتی کوردیی ناوهکهی بۆ "پارتهی دیموکراتی کوردستان" گۆردرا، ئهمهش ئاماژهیهکه به کرانهوهی پارتهکه به رووی هه موو خهڵکی کوردستان به بی جیاوازی نهتهوهیی و وهک دهستپنیشخهر بیهک بۆ بهرمو ناسیونالیزمی شارستانی بینرا.

هههمزه عهبدوڵا له بهر تاکتیکه دابهشکار بیهکانی به رسمیی له پارتهکه دوورخرايهوه، که به شیوهیهکی کاتی پارتهکی جیگرمهوهی به ناوی 'پارتهی دیموکراتی کوردستان - بهرمه ی پیشکهموتن' دامهزراندبوو. بهلام له سالی ۱۹۵۶ دا بۆ ناو پ.د.ک. گهرايهوه.

"مهلا مستهفای بارزانی" له دوای گهرايهوهی له یهکیتی سوؤقیهت سهرکردایهتی (پ.د.ک.) گرته ئهستۆ. بارزانی بهخیرایی بریاری دهرکردنی ههموو چهپهکانی دا و به یاخییوون تۆمهتباری کرد و به خیرایی له حیزب وهدمهرینان و ئهوانیش رهنیانکردهوه، که بتوانیت حوکمی دیموکراسیی زۆرینه قبول بکات (۴۹).

له ئەنجامدا ئەندامه چهپهوهکانی مهکتهب سیاسی پارتهی، بهسهرکردایهتی ئیراهیم ئهحمهد وجهلال تالهبنانی له رانیه(باکوری رۆژئاوای سلیمانی) کۆنگرمهوهیهکی تریان بۆپارتهکایان بهست. لهسهرهتای سالی ۱۹۶۵ جهلال تالهبنانی له گهڵ نزیکهی ۷۰۰ شوینکهوتوی خوی بۆ ئیران ههلهات، که شوینی نیشهتهجیبوونیان له نزیک "ههمهدان" بۆ دابینکرا. لهسهرهتای سالی ۱۹۶۶ ههموویان گهرايهوه بۆ عیراق.

پالنه‌ری ئهم کاره‌ش ئه‌وه بوو، که سه‌روکی عیراق عه‌بدولرحمان عارف (١٩٠٦-٢٠٠٧) که له (١٦/٣/١٩٦٦ بۆ ١٧/٧/١٩٦٧) له‌دهسه‌لات دا بوو؛ قانوننیککی به‌ ناوی قانونی (لا مه‌رکه‌زی) له عیراق ده‌رکرد؛ که له (٢٨/٦/١٩٦٦) کاری پیده‌کرا. "جه‌لال تاله‌بانی" و "ئیه‌راهم ئه‌حمه‌د" رازیوون به‌ هاوکاری له گه‌ل به‌غدا و سه‌ره‌پرشت کران تا به‌ر یو به‌رایه‌تی حوکی خویی هه‌ریمی له سلیمانی به‌ریوه‌ بیه‌ن. باره‌گای سه‌رکر دایه‌تیه‌که‌ی له "به‌که‌رجه‌و" بوو، ئه‌وکاته ناوچه‌یه‌کی ده‌سته‌کی بوو، ئیستاش ناوچه‌یه‌کی شه‌روانی سلیمانییه. له‌و کاته‌دا هاوکاری به‌که‌یان رووبه‌روی ره‌خنه‌یه‌کی زوری نه‌یار مه‌کانیان بوو. گه‌وره‌ترین ده‌ست که‌وتی ئه‌و ریکه‌وتنه‌ بریتی بوو له دامه‌زراندنی زانکۆی سلیمانی له‌ ساڵی ١٩٦٨، تانیستا که‌ نزیکه‌ی ٢٥٠٠٠ خویندکار و ٨ به‌ش و دوو کۆلیژی هه‌بوو و یه‌کیک بوو له زانکۆ مه‌زنه‌کانی کوردستانی عیراق. ئهم به‌ریو به‌رایه‌تیه‌ ناوخریبه‌ خۆجیبه‌ی سلیمانی له‌ ساڵی ١٩٦٦ مه‌ بۆ ١٩٧٠ به‌رده‌وام بوو.

کاتیک له ١١/٣/١٩٧٠ له‌لایه‌ن سه‌رکرده‌ی نویی رژیمی به‌عسی عیراقی ئه‌حمه‌د هه‌سه‌ن به‌که‌ر (١٩١٤-١٩٨٢) و جیگره‌که‌ی سه‌دام حوسین (١٩٧٩-٢٠٠٣) مانیفیستی هه‌ریمایه‌تی بۆ کورده‌کانی عیراق راگه‌یاندا، سه‌روک "جه‌لال تاله‌بانی" به‌روو دیمه‌شق رووی. له‌ ساڵی ١٩٧٠ بۆ ١٩٧٥ ئاواره‌ بوو. "ئیه‌راهم ئه‌حمه‌د" گه‌رايه‌وه‌ بۆ ناو سه‌رکر دایه‌تی (پ، د، ک. عیراق) له‌ ژیر سه‌رکر دایه‌تی مسته‌فا بارزانی‌دا، پۆسته‌که‌ی وهرگرته‌وه‌ که‌ سه‌رکرتیری گشتی بوو (50)، باره‌گای سه‌رکر دایه‌تیه‌که‌ی له‌ نزیک سنوری ئیران له‌ حاجی ئومه‌ران دامه‌زراند. له‌ ساڵی ١٩٦٧-١٩٧٨ بارزانیه‌کان و به‌تایه‌تی مه‌لا مسته‌فا به‌ یارمه‌تیدانی له‌شکری ئیران به‌ کوشتن و له‌ناو بردنی پیشمه‌رگه‌کانی حزبی (پ. د. ک.) ئیرانی تۆمه‌تبار کران. ئه‌و رووداوه‌ش بوو به‌ هۆکاری به‌ره‌نگار بوونه‌وه‌ی رژیمی شا له‌ریگه‌ی هه‌لگرتنی تهنگ بۆ ماوه‌ی دوو ساڵ بۆ به‌ده‌ست هینانی مافه‌کانی ئوتۆنومی کورد له‌ ئیراندا، سه‌رکه‌وتنیککی ناوخری کاتیان به‌ده‌ست هینا و له‌شکری ئیرانیش نه‌یده‌توانی شکستیان پێبه‌ییت.

له كۆتاييدا كۆماندۆ تايبهتیهكاني بهناو جهندرمهكاني سنوری ئیران، توانیان به سهریاندا زال بن و شکستیان پێ بهینن بون به هۆکاری چهوساندنوه و کوشتنی پێشمهرگهکان. بهقسهی خهك لاشهكانيان شیونیندراون و بو چهند رۆژیک لهشاروچکهکاني سهرسنووری ئیران نیشاندراون.

خهتای مستهفا بارزانیان نهگرت لهبهر هینانی پێشمهرگهکاني (۵۱) خوی بو ناوچهکه تا ریگری له شهرکهره کوردهکاني ئیران بکهن و نههیلان رابکهن بهرهو ئیراق و ههندیکیشیان لێ کوشتون. بهتهواوی زیاتر له ۱۰۰ پێشمهرگهی (پ، د، ک/ ئیران) ژيانی خویان لهدهستدا. لهواوی دامرکاندنهوی ههول و تیکۆشانی کوردهکان بو بهدهست هینانی ئوتۆنۆمی لهسالی ۱۹۷۵ دامهسهود بارزانی و زبربراکهی بو ماوهیهکی کهم سهرکردهیهتی پێشمهرگهکاني (پ. د. ک). کردوه که بهرهو ئیران دوور خرابونهوه، تا کاتی مردنی باوکیان مستهفا بارزانی لهسالی ۱۹۷۹ له سهرتای سهرههاندانی ریکهوتتی جهزائیر له ۶ ئاداری سالی ۱۹۷۵، که لهنیوان شا رما پهلهوی و سهروک و هزیرانی عیراق "سهدام حسین" هاته کایهوه. شای ئیران به پیلانگیریهک لهگهڵ ویلایهته یهکگرتوهکاني ئهمریکا پستی کوردهکاني بهردابوو، که لهو کاتهدا ئهمریکا له لایهن سکرتهیری پهیمهندییه نیودهولتهیهکان به ناوی "هینری کیسنجر" پلانهکاني دادهڕێژرا، که کهسیکی توندڕهوی سیاسی دژه کورد بوو. کاتی لهشکری عیراق بهگژ کوردهکاندا هاتهوه، که داواي مافهکاني خویان له چوارچێوهی سنورهکانیی خویاندا دهکرد، بهههزاران کوردی عیراقی بهرهو ئیران رایان کرد، له وی مافی پهنا بهریتی سیاسیان وههگرت.

"مستهفا بارزانی" و خیزانهکهی له "کهرهج" که دهکهویته باکوری رۆژئاوی "تاران" پایتهخت، مافی مانهوهی تايهتییان پێبهخهشرا. مستهفا بارزانی بو وههگرتتی چارهسهری نهخۆشیهکهی که "شیرپهنجه بوو" بهرهو ئهمریکا رۆیشت. بهلام له ۱ ئاداری سالی ۱۹۷۹ له نهخۆشخانهیهک له واشنگتون کۆچی دواي کرد. سههرتا تهرمهکیان له شنۆیه لهباکوری ئیران ناشت، پاشان له سالی ۱۹۹۳ دووباره تهرمهکیانگهراندهوه بو دهقهری بارزان له "زیوه" له کوردستانی عیراق به خاکیان

سپارد ۵۲. له تشرینی دوومی ۱۹۷۹ له کۆبونوهی یهکهمی کۆنگرهی (پ. د. ک.) له دوی مردنی بارزانی سهروکی نوییان هه لێژارد، بوو به هوی ئاژاوه و جیابونهوه سکرتهیری گشتی ئهو حزبه "مههمهد مهحمود سامی عهبدول رحمان" له یهگهی بچوکر دنهوهی دهسه لاتی هه ریه که له (مهسعود و ئیدریس بارزانی) که ههولی داگیر کردنی ئهو حزبهی دهدا، "سامی رحمان" تاکه سههر کردهی کوردبووه (له ناو پارتی دا) که له خیزانی بارزانیه کانهوه نه هاتوو و ههچ په یه ندهکی به خیزانی زیاریه کانی شهوه نه بووه، ههولی شکاندنی ئهو کلتوروی داوه که بارزانیه کان هه می شه و هه ره سه ره تای دروستبونی (پ. د. ک.) خویان سههر کردهی ئهو حیزبه بوون. له کاتی دامهزراندنی شهوه رحمان سههر که وتوو نه بووه، رادهستی هه زه کانی ئیران کرا بو ماوهی نیو سال له بهندیخانهی ئه فین له تاران دهست به سههر کرا و له پاش چهند مانگیگ به هوی دهست تیه مردان و ههوله نیو دهوله تیه کان ئازاد کرا. له ناو که سه ایه تیه نیو دهوله تیه کاندای که که مپینیان بو ئازاد کردنی ده کرد سهروکی دواتری نه مسای فیدر آلی "دکتور هاینز فیشهر" بوو، هه زوو، دوی ئه وه ئازاد بوو، "سامی رحمان" به ره و دیمه شق هه له ات، چهند پارتیکی بچوکی سوشیال دیموکراتی رۆژه لاتی "هاوشیوهی مۆدیلی ئورویایی" دامهزراند؛ به لام ههچ پیه سه که وتنیکی به ده ست نه هینا، له کۆتاییدا گه ریه وه بو ناو پارتی دیموکراتی کوردستانی عیراق جیگری سهروکی پارتی بوو تا ۲۰۰۳، له م دواییاندا وه کوو جیگری سهروک و مزیرانی کابینهی چواره می حکومتی هه ریمی کوردستان ۵۳ له ژیر سههر کردایه تی "نێچیرقان ئیدریس بارزانی کاری ده کرد".

له کۆتاییدا له سالی ۲۰۰۴ به هوی ته قینه وه یه کی خۆکوژی ویرانکه ره له هه ولیر تیرۆر کرا، که لایه نه ئیسلامیه کانیان پیه تومه تبار ده کرد ۵۴. ئیدریس بارزانی له کۆتایی مانگی یه کی سالی ۱۹۸۷ له ماله کای خۆی له که ره ج له کاتی ده ره ده ره بوونی له ئیران له ته مه نی ۴۳ سالییدا له بار و دۆخیکی ته مو مژاوییدا گیانی له ده ست دا، هه ر چنده توژی نه مه ی جه سه ته یی بو ئه نجام نه در ابوو به لام دکتور هکان هۆکاری مر دنه که یان بو له کار که وتنی دلای گه رانه وه. مهسعود بارزانی که له

سالی (1975هه تا 1987 به هاوبهشی ئیدریس بارزانی سهکر دایهتی (پ. د. ک.) پارتی دیموکراتی کوردستانی عێراقی کردوه، له وه بهدواوه، واته له سالی 1987 هه به تهنیا خۆی سهکر دایهتی (پ. د. ک.) ی کردوه. (نیچیرقان بارزانی) کوری ئیدریس بارزانی ئیستا پۆستی سهروک و هزیرانی ههیه.

5 - قهیرانه دهستوریهکانی عێراق:

هه چهنده دهستوری عێراقی فیدرالی له سالی 2005 وه نهخشه ریگایهکی چارهسهری خیرای بو پرسه مهترسیدار و یهکلایی نهکراوهکان دارشتوه، بهلام ههردولا تا ئیستا له ریکهوتنیکی گشتی سهبارته به داهاتوو و جیبهجی کردنی سهکرهوتوو نهبوون. تهنیا یهک بژارده له سهسر میزی گفتووگوو دهمنینتهوه ئهوهیش بریتیه له: دانیشتنی نوینهره قانونیهکانی کوردهکانی عێراق له گهڵ حکومهتی فیدرالی له بهغدا، تا کیشه دهستوریهکانیان له ریی دیالوگی راستهوخوو چارهسهر بکهن؛ یان ئهوهتا بواری پیکدادان دینه کایهوه و لهوانهیه پیکدادانی چهکداری له داهاتوودا رویدات.

پیشینهی میژووی: سهره داومکان:

کیشه بهردهوامهکانی عێراق لهرووی دهستوریهوه:

دهستوری کۆماری فیدرالی عێراق سهبارته به سنورمهکانی کوردستان زور ناروون نووسراوتهوه، ههروهک له سهسر کهکووک و (ناوچه جیناکۆکهکان و کیشه له سهرهوکان)، سنوری فهرمی کوردستان هیشتا پیی دهوتریت "هیالی سهوز" که تاک لایهناکه له لایهن سوپای عێراقهوه له سالی 1991 دا وهک ئاگر بهستیک له کۆتایی جهنگ له گهڵ کورده یاخیبووهکاندا دیاریکرا. هیالی سهوز له بهندی 53 ی برگه (A) دا دیاریکرا، له قانونی راگوزهریی سالی 2004 که دهلیت "حکومهتی ههڕیمی کوردستان وهک حکومهتیکی فهرمی ئهواناچانهی که له 2003/3/19 وه له لایهن دهسهلاتی دادمهریهوه بهرپوه دهبرین، که پیکهاتبوون له

دهۆک، ههولێر، سلێمانی، کەرکووک، دیاله و نهینهوا ٥٥، که بهشبووهیهکی قانونی بریار درا که سنورهکانی ئیداره ی ههریمی کوردستان له سنوری دهسهلاتی ههرسێ پارێزگای، دهۆک، ههولێر، سلێمانی دهمنیتهوه؛ ههرچونیک بێت سههرکهوتوو نهبوو له دیاریکردنی ناوچهکانی دیاله، کەرکووک و نهینهوا، وه به هیچ شیوازیکیش لهم سنوربهندییهدا ناویان نه هینراوه.

بۆ خودی "هێلی سهوز" یش هیچ پێناسهیهکی قانونی نییه. یهکیک له راستیه گرنگهکان ئهوهیه، که پارێزگای کەرکووک و (شاری قوه) (qua) له گهڵ ناوچهکانی ههویجه و دوز، کەرکووک، داقوق) تاکه ههریمه که له دهستوری سالی ٢٠٠٥ به "ناوچه کیشه لهسههرهکان" له نیوان حکومهتی ههریمی کوردستان و حکومهتی فیدرالی عێراق پێناسه کراوه. له قانونی فیدرالی عێراق دا (بۆ نمونه : له قانونی مافی ههلبژاردن بۆ ههلبژاردنه ههریمایهتییهکان له ٢٠٠٩ دا، ههرهک له مافی دهنگدانی نهتهوهیی ٢٠١٠ دا چهند قانونیکی تاییهتی به کەرکووک دهرکرا. به پێچهوانهوه له رهشنووسی دهستوری ههریمی کوردستان (کیلی ٢٠١٠/٧٧٤ هند) له بندی 1:2 دا که بهتاییهتی وهک بهشیک له "کوردستانی عێراق" دیاریکراوه، بهلام به بێ ناوهێنانی ناوچهکانی تر، ههرچهنده به شیوهیهکی تاییهتی له کهسهکانی دیاله و نهینهوا ئاماژهیان پێدراوه. ئه مهش له لایهن کوردهکانی عێراقهوه ئاماژهیهک بوو بۆ خاوندار بوونی کەرکووک (کهین ٢٥/٢٤/٢٠١١).

ئۆپوزسیۆنی بهر ههلهستکاری حکومهتی فیدرالی عێراق، که له لایهن سهروک وهزیرانی پیشوو "نوری مالیکی" له ٢٠٠٨ دا پیکهات: کەرکووک بهشاریکی سهر به حکومهتی فیدرالی عێراق دهنانیت وه دهبیت وهک دوزیکی تاییهتی لێی بڕوانریت ٥٦ و رهنگه ببيت به ههریمیکی سهربهخۆ. له گهڵ ئهوهشدا ریکهوتتی ئوتونومی ناوبراوی مانگی سنی ١٩٧٠ ی نیوان سههرکردهی ئهوکاتهی کوردهکانی عێراق مستهفا بارزانی (١٩٧٩-١٩٠٣) و "ئهجمهنی راویژکاری شورشگیرانهی بهعس (بهسیره ٥٨ : ٢٠٠٣ هند) بهسهرکردایهتی ئهمهد حهسن بهکر (١٩١٤-١٩٨٢) و جیگری سهروکی ئهوکاته سهدام حوسین (١٩٣٧-٢٠٠٦) له بهغدا، که

له ۱۲/۳/۱۹۷۰ دا بلاو کرایه وه له مادهی ۱۵ ای "مانیفیسته کهدا" بهائینی ئوتونومی و کونترولی ئیداریی ئه ناوچه دیفاکتویانهی ۱۹۷۰-۱۹۷۵ که زورینهی دانیشتونانهکانی لهخو گرتبوو (مادهی ۱ ای مانیفیسته که) به کوردهکان دا. دستوری سالی ۲۰۰۵ مادهی گرنگی ۱۴۰ له خو دهگریت و پلانیکی ۳ برگهیی دهخاته روو، که ناوهرۆکیکی فرهمانی سهارهت به "کهرووک" و ناوچه کیشه لهسهرمکانی تر " ههیه. بهشیوهیهکی گرنگ داوای یهکلا کردنهوی دۆخی "کهرووک" دهکات و داوای یهکگرنتی کهرووک لهگهل سنوره ئیدارییهکانی ناوحوی عیراق دهکات، تا له پرۆسهی ئاساییکردنهو دا له ری سهرژمیری و ریفراندومیکی یهکلاکهروه دیاری بکریت.

۲۰۰۷/۱۲/۳۱ وەک دوا واده بو جیههگیرکردنی دیاریکراوه (۵۷). سهرهراي ئهوش دستوری سالی ۲۰۰۵ چهند کیشهیهکی گرنگی به چارهسهر نهکراوی بهجیههگیرستوو (وهکوو شایستهیی بوونی دهنگدر، دهسهلاته مهدهنیهکان، لهگهل پرسیارمکانی ریفراندوم) که تا ئهه کاتشه ئهه پئویستیان به بایهخپندان و چارهسهره، چونکه ناوهرۆکی دهستورمهکه، چهند خویندنهویهکی جیاوازیان بۆدهکریت ۵۸. ههروهها بههوی دژبهیهکیبونی ئارهزمهکان و ئامانهکان لهگهل نهیستنتی سازان، ههموو ئهوانهیی بهرکهوتون یان تیوهگلابوون، تانیستاش نهیان توانیوه لهسهر (ئهگهرمکانی که هیشتا له ئارادان) بۆ چارهسهرکردنی کیشهکان ریکهکهون. (سهیری ئیدوانهکانی بهشی کۆتایی بکه) کهواته، کۆتاکات بۆ چارهسهرکردنی کیشهکان دانهراره، تهناهت خالی یهکلاییکهروهش لهناو دستورمهکهدا نییه، تا لهگهل جیاوازییهکاندا بگونجین: لهه سهرمهداوانهدا ۵۹ نامازه بهم بارودۆخه کراوه:

له بهندی ۱۴۰ له دستوری سالی ۲۰۰۵ ری و شوینهکان بۆ پلانه سی ههنگاوییهکه به تاییهتی دیاری نهکراوه، بهلام ئههه نامازه به مادهی ۵۸ دهکات له دۆخی قانونی ناوخرییدا له "قانونی راگوزهری بهریوبهرایهتییهکان"، که له لایهن حوکومهتی راگوزهری ئهوکاتهی عیراقهوه لهسالی ۲۰۰۴ خراوته روو. حوکومهتی راگوزهری

عیراقیی تایبعت به "حکومتهتی هاوپهیمانی کاتی" سههرهرای نهوه (٦٠) هیچ کام له قانونی راگوزهری بهریوبهراپهتهیهکان (٥٨) و بهندی ٤٠ له دهستوری سالی ٢٠٠٥ هیچ رینیشاندهریکی روونی تیانهبوو، که چون پلانه سی خالییهکه بخریته بواری جیههچیکردنهوه، ههر دووکیان به شتیومهیهکی و انوسراونهتهوه که بینه هۆکاری جیابونهوه و دروست بوونی ئالوزیهکان و سههرههاندانهوه میان له نیوان گروپه نهژادیهکانی کهرکوکدا .

پههگرافی (أ) له ووتاری "قانونی راگوزهری بهریوبهراپهتهیهکان" بهندی ٥٨ باس لهو ناداپهروههیه دهکات، که بهرامبه به نهژاده جیاوهز مانی ناو کهرکوک کراوه، که له لایه ن رژی می سهدهام حسینهوه بو دهرهوهی کهرکوک گواستراونهتهوه، ئهم ووتاره، داوای پیچهوانهکردنهوهی ئهم پرۆسهیه و گهراندنهوهی ناوچه ههریمیهکان دهکات، که سروشتی دیموگرافیان شیوینراوه، له سهروی ههمویانهوه گهراندنهوهی کهرکوک. جیههچیکردنی ئهم ئهرکه بهشیومهیهکی سههرهکی خرابوه ئهستوی "کۆمسیۆنی بانگهشهکردنی خاوهنداریتی عیراق" بۆشوینی نیشتهجیبوون، "چوار چیومهیهکی زهمهنی گونجاو دیاریکراوو"

(أ: ١) نیشتهجیبووه گهریندراوهکان له لایه ن دهولتهتهوه بهلینی قهرهوی داراییان پیندراوو، ههروهها زهوی جیگروهی نزیك خویان پیبهخشا.

(أ: ٢) بریاردرا به دابینهکردنی ههلی کار.

(أ: ٣). ئهوکهسهانهی که کهوتونهته بهر شالاهوه که له ریگهی برگهی ٤ی (أ) مافی

ئهوهی پیبهخشاوه به ئازادی ناسنامهی نهتهواپهتهی و نهژادی خویان ههلبژیرین.

(أ: ٤). مادهی ٥٨ ب)، ئهوی پیشنیارانیهی پیشکش کرد حوکومهتی راگوزهری ئهوی

کاتهی عیراق تا پههلهمانی عیراق هان بدات بو پیچهوانه کردنهوهی ئهوی

دهستتومردان و گۆرینی سنوره ئیداریهکانی، که رژی می پینشو له یهکلاکردنهوهی

کیشه سیاسییهکاندا کردیهتی، ئهگهر نهگهیشتن بهناسنامهی نهتهواپهتهی و

ریکهوتنیک، ئهوا باس له نیوهندگیری کراوه ههر وهک ئهنجومهنی ئاسایشی نهتهوه

یهکگرتووهمکان له دوا لیدوانیادا پیشنیاریان کردوه.

(ی، ر، ی ۵۸/ت) سووربوو لهسەر " سەرژمیرییهکی دادپهروهرانه و یهکلاکمهوه" لهسەر ناوچه کیشه لهسهرهکان له نیوانیشیاندا کهرکووک بکریت. ئەم چارەسهریه دهبیت له سەر بنه‌های دادپهروهری بیت و ههروه‌ها " ویستی خه‌لکی ئەو ناوچانه " به‌هه‌ند وهر بگیریت

چاره‌سهره کاتیبه‌کان تا ئیستا

قهره‌بووی دارایی نیشته‌جیوهه عمره‌به‌کان له ناوچه‌کانی عێراق له ژێر ده‌سه‌لاتی رژیمی سه‌دام حوسین: له ۱۹ ی مانگی سێی ۲۰۰۷ دا به‌غدا بریاری دا، که بری (۲۰ ملیۆن دینار/ ۱۵۰۰۰ دۆلار) به‌هه‌ر خیزانیکی عه‌ره‌ب بدات، تا خۆویستانه (۶۱) کهرکووک به‌جیبه‌ئیلن، هه‌روه‌ها پارچه‌یه‌ک زه‌وی به‌خشیته ئه‌وانه‌ی خۆبه‌خشانه بریاریان داوه بگه‌رینه‌وه زیدی خۆیان.

ئهم قانونه چوهه بواری جیبه‌جیکردنه‌وه، بریاریکی تری په‌رله‌مانی عێراق چی‌تر پێویست نه‌بوو (۶۲). نه‌زانراوه تا ئیستا چهند خیزانی عه‌ره‌ب ئهم پێش‌نیاره‌ی قهره‌بووکردنه‌وه‌میان قبول‌کردوه. به‌ پێی مێری MERI ۲۰۱۵/۱۷/۱۸ نزیکه‌ی ۳۲۰۱۲۰ دۆسیه‌ی قهره‌بووکردنه‌وه له لایهن ئەو خیزانانه‌ی که به‌ هیز دوچاری راگواستن بونه‌ته‌وه، پرکراوه‌ته‌وه. له ۲۰۰۷-۲۰۱۴ تییاندا ۴۶۶,۶۱۱ خیزان قهره‌بووی داراییان پێنه‌بخشراوه. کۆمه‌لێک له عه‌ره‌به تازە نیشته‌جیوه‌ه‌کان بری ۳۸۴/۲۸ دۆسیه‌ی قهره‌بووکردنه‌وه‌میان پرکردوه‌ته‌وه، که ته‌نیا ۵,۷۷۴ خیزانیان پێشینی وهرگرتی قهره‌بووی داراییان بو‌ کراوه. بو‌ جیبه‌جیکردنی کاری دۆسیه‌ی داواکراوی وهرگرتنه‌وه‌ی زه‌وی و زاره‌کان، بو‌ کهرکووک ته‌نیا نزیکه‌ی ۶۰۰ بیلۆن دیناری عێراقی پێویسته. به‌م رێشونینه‌ خاوه‌ی ئیستا قهره‌بووی دارایی نزیکه‌ی ۲۰ س‌ال ده‌خایه‌نیت بو‌ ته‌واو کردنی و ئەو راستیه‌ی که هه‌ندیک له عه‌ره‌به‌ه‌کان که ئەو بره‌ پارهیان وهرگرتوه، به‌لام بو‌ نوێکردنه‌وه ماله‌کانیان له کهرکووک به‌کاریان هیناوه و که‌وتونه‌ته به‌ر ش‌الای رهنه‌وه. ژماره‌ی

له ساڵی ۱۹۵۷ هه‌سەرژمیرییه‌کی بڕوا پینکراو و دانپیانراو له مه‌ودایه‌کی فراوان له عیراقدانجام نه‌دراوه، (که‌مین ۲۰۰۱:۱۵، ستانسفیلد و ئه‌نده‌رسن ۲۰۰۹:۴۳ ه‌تد). سه‌رژمیری ۱۹۵۷ له لایهن زۆربه‌ی دانیشتوانی ناوچه‌کانی عیراقه‌وه پالپه‌شتی ده‌کرا، هه‌روه‌ها تا که سه‌رژمیرییه‌کی دیموکراسیانه‌یه، که به شیوه‌یه‌کی کرداری بنه‌مایه‌کی دیموکراسیی هه‌بیت. هه‌روه‌ک له ۲۰۱۱ دا ده‌رده‌که‌وتیت که "پاریزگای که‌کووک له ئیستادا به شیوه‌یه‌کی ناوه‌ندیی خاوه‌ن دانیشتوانیکی زۆرینه‌ی کورده" (که‌مین ۲۰۱۱:۲۷).

هه‌لبێزاردنه‌کان:

له ساڵی ۱۹۹۱ هه‌وه تا ساڵی ۲۰۱۷ (۶۴) که‌کووک به‌شیوه‌یه‌کی سه‌ره‌کی له رووی سیاسییه‌وه له لایهن کورده‌کانه‌وه کۆنترۆل کرا بوو. له دوا‌ی راپه‌ڕینی ۱۹ بۆ ۲۸ مانگی سێی ۱۹۹۱ که‌کووک راسته‌وخۆ له لایهن کورده‌کانه‌وه به‌ریوه برا. پاشان هیزه تایبه‌تییه‌کانی ئه‌مه‌ریکا داوایان له نوینه‌ره کورده‌کان به‌تایبه‌تی له "یه‌کیتی نیشتمانی کوردستان (ی. ن. ک.)" کرد، تا له که‌کووک بکشینه‌وه. هیزه‌کانی ئه‌مه‌ریکا بڕیاریان دا که که‌کووک کۆنترۆل بکهن، ئیداره‌یه‌کی فره‌ نه‌ژادیی پیکه‌بنیت، ئه‌م سینه‌رییه‌یه له ساڵی ۲۰۰۳ دا دوباره بووه، که "پیشمه‌رگه" و هیزه‌کانی پۆلیسی (ی. ن. ک.) به هاوبه‌شی هیزه تایبه‌تییه‌کانی ئه‌مه‌ریکا که‌کووکیان کۆنترۆل کرد. له مانگی سێی ۲۰۰۳ دا سوپا کۆنترۆلی سه‌خته‌ری شاره‌که‌یان کرد و داوایان له کورده‌ هاوپایمانه‌کانیان کرد، که که‌کووک به‌جیه‌یلێن (ئه‌نده‌رسن، ستانسفیلد ۲۰۰۹/۹۲/۹۳).

له هه‌لبێزاردنی ساڵی ۲۰۰۵ دا هاوپه‌یمانی کوردیی به‌ریژه‌ی ۵۳٪ دهنگه‌ فه‌رمیه‌کانی به‌ده‌ست هینا، هه‌روه‌ها له‌گه‌ڵ پارتیه‌ بچوکه‌ هاوپه‌یمانه‌کانیدا ریزه‌که‌ که‌میک به‌رز بووه‌ بۆ ۵۵٪ زۆرینه (که‌مین ۲۰۱۱:۲۵)، له هه‌لبێزاردنه‌کانی په‌رله‌مانی نیشتمانیی مانگی ۳ی ۲۰۱۰ دا ئه‌نجامیکی نزیکیی به‌ده‌ست هینا: دهنگه‌کانی کورد پیکه‌اتبوون له (هاوپه‌یمانی کوردستانی ۳۶٪، پارتی ئۆپۆزیسیونی

ئهو کاتهی "گۆران" ٦٪، وه دوو پارتهی بچوکی تری ئیسلامی کورد ٦٪. کوردهکان وهک گهورهترین قهوارهی سیاسی له سیاسهتی کهرکووک مانهوه، بهلام ریژهی زۆرینهبوونیان شکستی هیناوه، به بهراورد به ٢٠٠٥ که له ٥٥٪ بو ٤٨٪ کم بووهتهوه.

له ٢٣ی مانگی سینی ٢٠١١ "نهجمهیدین کهریم"ی دکتۆرو سیاسهتهداری (ی. ن. ک.) و له دایک بووی کهرکووک وهک پاریزگاری کهرکووک ههلبژێردرا. کهریم له ٢٠١١ تا ٢٠١٧ له پۆستهکهی دا مایهوه. له ههلبژاردهکانی پهڕلهمانی نیشتیمانییدا دهنگه رهمانهندییهکانی خۆی پاراستوه، ههولێ مانۆریکی دا بو پاراستنی پینگی کورد له کهرکووک، بهلام شکستی هینا و ئهوکاته له ٤ی مانگی ١٠ی ٢٠١٧ به هۆی ئهجماندانی "ریفراندۆمیکی کوردی" تاکلاپهناوه له ناوچه جیناکۆکان و کهرکووک له لایهن پهڕلهمانی بهغداوه دورخراوتهوه و خیرا دوای ئهوه کهرکووک بهجی هینشت.

سوپاس نامه:

نوسهر ئارهزوو دهکات سوپاسی زانستخوازه کوردهکان عهبدولحهمد حوسهینی و عومهر شیخ موس بکات بو هاوبهشیکردن به توێژینهوه بهنرخهکانیان، ههروهها سوپاسمهنده بو ئیدوارد جو ستین و ویل یۆنگ بو راستکردنهوهی دهستتوسه ئینگلیزییهکهی ئهم لیکۆلینهوهیه و زانای کوردی گهنج زین خانهقا بو ههلهچنی و پوختهکردن.

کورتگراوهکان :

- AUIS : زانکۆی ئهمهریکی سلیمانی - عێراق
 DAE'SH : دهولتهتی ئیسلامی عێراق و رۆژههلات:
 GCC : ئهجمهعی هاریکاری کهنداو.
 ICG : کۆمهلهی قیرانه نیودهولتهتییهکانی رۆژههلاتی ناوهراست:
 IDP : کهسه ئاورهبوومکانی ناوخۆ:

INSS	: ئینستیتیوتی زانستهکانی ئاسایشی نتهوهیی:
IPCC	: کۆمیتهی بانگهشههی خاونداریتی عێراق
IRGC	: سوپای پاسهوانی شۆرشگیری ئیسلامی:
IRIS	: ئینستیتیوتی پهیمو مندیهی ستراتیجیهی نیو دهولتهتیهکان:
IRIS	: ئینستیتیوتی زانسته ههریمی و نیو دهولتهتیهکان :
IS	: دهولتهتی ئیسلامی:
ISF:	: هیزه مکانی ئاسایشی عێراقی
ISIL	: دهولتهتی ئیسلامی عێراق و رۆژههلات :
ISIS	: دهولتهتی ئیسلامی عێراق و سوریا :
KDP/I	: پارتی دیموکراتی کوردستانی عێراقی :
KDP/IR	: پارتی دیموکراتی کوردستانی ئێران :
KGB	: کۆمیتهی ئاسایشی دهولتهت(یهکیتی سوڤیهتی سۆشالی کۆماری)
KRG	: حکومهتی ههریمی کردستان:
KRI	: ههریمی کوردستانی عێراق:
MERI	: ئینستیتیوتی توژیژینهوکانی رۆژههلاتی ناوهراست :
NGO	: ریکخراوه نا حکومییهکان :
NKVD :	: وهزارهتی گهل بۆ کاروباره ناوخویهکان
PKK	: پارتی کرێکارانی کوردستان :
PM	: سهروک وهزیران :
PMF	: هیزه ناو دارهکانی ریکخستن :
PUK	: یهکیتی نیشتمانی کوردستان :
PYD	: یهکیتی پارتی دیموکراتی (پهیهده) :
RAND	: ریکخراوی توژیژینهوه و گهشه پێدان:
RIAC	: ئهنجومهنی پهیمو مندیهی ناوخویهکانی روسیا:
SSR	: کۆماری سوڤیهتی سۆشالیستی :
TAL	: یاسای راگوزهری ئیداری :
UCDP	: پرۆگرامی داتای گرزبیهکانی ئهسپالا :
USSR	: یهکیتی سوڤیهتی سۆشالیستی کۆماری :
UNDP	: پرۆگرامی گهشه پێدانی نتهوه یهکگرتوو مهکان:
UNAMI	: سیارهی هاریکاری نتهوه یهکگرتوو مهکان بۆ عێراق :
UNSC:	: کتێبخانهی سیستهمی دیجیتالی نتهوه یهکگرتوو مهکان:

- UNTC: پهیمان نامهی پهکیتی نهتهوه پهکگرتو مکان:
 UOS زانکوی سلیمانی:
 WW1 جهنگی جیهانی پهکهم:
 ww2 جهنگی جیهانی دووهم:

پهراویزهکاتی بهشی دووهم:

- ۱- هینس بيشلسر: ۲۰۱۳: ۳۱۸؛ سهرچاومکان: پهپوهندی زارمکی لهگهل (قاسملو)، که خودی سهرؤکی پيشووی عیراق (جهلال تالهبانی) جهختی لهسهر کردووتهوه.
 ۲- بۆ زانیاری زیاتری پروانه (مامی دؤفا): ۲۰۰۹
 ۳- ژدانیکوؤف دیمیتری (یاربیه گهورمکهی رووسیا بۆ نهوت له ههریمی کوردستان). ر.ؤیتسرز، لهندن ۲۰۱۸/۴/۱۹:

[https://www.reuters.com/article/us/rosneft/iraq/insight/the/great/russian/oil/g\(ame/in/iraqi/kurdistan/idUSKBN1HQ1R3](https://www.reuters.com/article/us/rosneft/iraq/insight/the/great/russian/oil/g(ame/in/iraqi/kurdistan/idUSKBN1HQ1R3)

(سهردانی سهرچاوه که کراوه له ۲۰۱۸/۴/۱۹)

- ۴- پروانه رامیاری پهیرتانی له کوردستان بۆ نمونه ؛ عملی: ۱۹۹۲: ۴۶۴؛ "نهم رامیاری بهر دهوامهی که میژووهمکهی دهگهریتوه بۆ سهدی نۆزدهیم نه م خسلته تایبیتیان له خو دهگرت: ۱. پشستگیری بهردوام بۆ هیزه ههریمییهکاتی رۆژهلای ناوهراست له ههلکانیاندا بۆ کپکردنوهی یاخبوو نهکاتی کوردکان؛ پهیرتانی وک ههرمشیهک دهپینی بۆ سهر ناسایشی ناوچهکه. ۲. نامادهباشی پهیرتانی له یاریکردن به کوردکان تا بهرژو مندیه شاههنشاییهکاتی خو له ناوچهکدا بپاریزیت.

- ۵- پهکهمین ناماری نهتهوهی ئیران له مانگی یانزهی ۱۹۵۶دا نهجامدرا، دواي ده سال له شکستی کوماری مههاباد. هیچ ناماریکی زانیاری له ئیران پیش سالی ۱۹۵۶ بوونی نهبووه (مؤجاب: ۷۸: ۲۰۰۱، قالی: ۱۵۹: ۲۰۱۱). خهملاندنهکاتی تایبیت به مههاباد نامازه بهوه دهکهن که ژمارهی دانیشتوانی مههاباد وک کالیفورنیا پیکهاتیوو له ۱۶۰۰۰ کس له سالی ۱۹۴۵، نیگلتن ۲۷: ۱۹۶۳ ژمارهی دانیشتوان له دا ۱۶۰۰۰ بوون و له ۱۹۶۱دا ۲۲۰۰۰ کس بوون؛ "مؤجاب ۷۱: ۲۰۰۱ وهرگیراوه له "فوتن" وه. ۶ کتیبی ئیرانی "کتاب اسامی دهات کشور" (توماری لادیکانی وولات) (۲۶: ۱۹۵۰) له کۆتایی سالی ۱۹۴۸ نامارمکانی شاری مههاباد پیشکeshکرا نزیکهی ۱۶.۴۵۵ کس بوون له نیویاندا ۸۱۸۹ یان نافرته بوون و ۸۲۶۶ یان پیاو بوون. به پنی ووتهکاتی قاسملو: ۱۹۸۸: نزیکهی ۱۵ سال پیشتر نامازهی بهوه کردوه که نزیکهی له سهدا نهده پینجی دانیشتوانه کوردکانی ئیران له سالی ۱۹۴۵ خویندووراییان نهبووه. مؤجاب: ۷۸: ۲۰۰۱ چهند ناماریکی هاوشیوه دهخاته روو بۆ سالهکاتی ۱۹۴۶/۱۹۵۶.

- ٦- فاسۆم ١٩١٨، ٥-٦، ٧: ١٠ (ومرگیاوه له فاسۆم ات. "٣٦٢: II، ٥٠٥" له سالی ١٩١٥ دا سوپای روسیا دانیشتووانه نیرینهکانی ساوج بولاق (مههاباد) بیان کۆمهڵکۆژ کرد و دووسه د نافرمانیان بۆ دهستدریژی کردنه سهریان لهگهڵ خویان برد". ههروهها بروانه: نیکیتین، بازیل (١٩٤١). *La perse j'ai connue* ١٩١٩/١٩٠٩ یادداشتی چاپکراو. پاریس: کتیبخانهی نینالکو INALCO (ومرگیاوانی فارسیی ١٩٤٥) له پهرمهکانی ٢٣٤/٢٣٨ ناماژه به درندهیی و کۆمهڵکۆژییهکان دهکات؛ لاپهره ٣١٢: له چالاکییه سهربازییهکانی روسهکان، تورکهکان، نهرمینیهکان، ناسوورییهکان و کوردمهکان نزیکهی ٧٠٠٠٠٠ کس بوونهته قوربانی و ژمارهیهکی زۆری شارمهکانیش خاپورکراون. بۆ خویندنهوی زیاتر: جهویده Jawaideh ٢٥٧: ٢٠٠٦. فهرروخ ٢٩٣: ٢٠١١ "یاداشتتهکانی کاره قیزه مونهکانی رابردوی روسیا عبدهوللا سهمهدی (٢٠٠٦)، د.ا. و مرگیاوانی: گوڤاری مههاباد، ژماره ٦٩، مانگی دوانزه ٢٠٠٦ (بهزمانی کوردی) پهرمهکانی ٦-٩: شالانیکۆ، کانونی دووم: راپۆرتیک دهبارهی کۆژرانی نهئدامیکی نهجمهنی روسی له مههاباد، عهقید نهلیکساندر نهقانوفیچ نهیاس (١٨٦٩-١٩١٤)، پهره: ١١٠-١١١ پهرویزیان، میرزا وههاب، کهریمی ١٩٢٠، یادداشتتهکان (دوو پهره) دهستنوسی فارسی (قازی، ههسهن، ٢٠٠٩)، آ. د. و مرگیاوان: یادداشتتهکانی لۆدۆقیگ تۆلسن فاسۆم (١٨٧٩/١٩٢٠)، و مرگیاوه له: سهپاردهی کوردی ژماره ١٢ رهزبههر سالی ١٩١٦ و ١٠: ٧، ١٩٨١، ٥-٦، له گوڤاری مههاباد، گوڤاری ژماره ١ و ٢ مانگی ٩ ی ٢٠٠٩ (بهزمانی کوردی) پهرمهکانی ٣-٥: "تهنها له ناوچهی مههاباد ٧٠٦٧٠ کس کۆژراون و ههزاران نافرمت بۆ تهوهریز راگوزراون و تهناعت فرۆشتنیشیان به پینچ دۆلار "سهراوهی تر له: گوڤاری مههاباد، ژماره ١٠٥، کانونی دووم ٢٠٠٩، پهره ٤: "روسهکان بهدریژی سێ شهی و سێ رۆژ خهڵکهکیان لهناو برد و خائوو مهکانیان خاپووکردن"، چهند باسیکی تری و مرگیاوانی راپۆرتتهکی فاسۆم بۆ نهحمه قازی له گوڤاری مههاباد بلاو کرایهوه، ژماره ٧١، کانونی دووم ٢٠٠٦، پهرمهکانی ٥-٦. تیبینی: تووژینهوه و مرگیاوان مهکان: عبدهولحهמיד حوسهینی.
- ٧- راگهیهندراویک و لیدوانتیکی هاوبهشی دههههه (هیچ بهلگهنامهیهکی فهرمی قانونی نییه) له بنکهی دهیاری نهرجهنتین که بنکهیهکی دهیاری نههریکیه ١٩٤١-١٩٤٤، که له دواییدا بوو به ههریمی دهییمی کهمهتا و نیو فاوند لاند و لابراو، ناماژهی بیکراوه و نمونهیهکی له نینتهر نینتهوه بلاو بوتهوه،
- ٨- رۆز قیلت: ٢٥٥: ١٩٤٧: "بهیاننامهکی "ههشت خالی بلاوکردهوه، ئیگلتن ٥٧: ١٩٦٣ " نمونهیهکی بهرنامهی لایهنیک که بیکهاتوو له ههوت خال، که له ناوهرۆکدا هاوشیوهی بلاوکردهوه، راگهیهندراویکه".
- ٩- "پهرلهمانتیکی" ههلبژیردراوی نازده ناماژهی پینهکرا بوو.
- ١٠- لاکویر Laqueur ٢٣٠: ١٩٥٦ "قازی محهمه خیلی بارزانییهکانی وهک هیزیکیه سههرهکی خۆی و دوژمنی خێلهکانی تر بهکار هینا".

۱۱- فروروخ: ۲۸۷ : ۲۰۱۱ شان به شانی ۱۰۰۰-۳۰۰۰ جەنگاوەر لەگەڵ خیزانەکانیان دا : ئارفا ۷۶: ۱۹۶۶ : ناماژە دەکات بە ۳۰۰۰ : وارد: ۱۸۲ : ۲۰۰۹ ناماژە بە ۳۰۰۰ شەڕکەری کوردی عێراقی شارەزا "دەکا .

۱۲- بەشیوەیهکی فەرەمی "کۆماری کوردستان" ، "کۆماری مەهاباد" پێنشی دەوترا " کۆماری گەل"

۱۳- ئیگلتن: ۹۱-۹۳ : ۱۹۶۳ ژمارە ی متمانه پیکراوی "هیزی پێشمەرگە" ی کوردستان لە سەردەمی کۆماری مەهاباد بەدەستەوه دەدا، که پاشان لە لایەن لوتن: ۲۷-۳۰ : ۲۰۰۵ و نێروی یەموش: ۱۵۱-۱۵۳ : ۲۰۱۲ دووپاتکرانەتەرە. لە بەر ئەوه هیزە بە شیوەیهکی گریمانی و خەمڵاندن بریتی بووه له، هیزی سەربازی خێلە کورده بەشداربووهکان بە نزیکەیی، ۱۰۰۰۰ یۆ ۱۵۰۰۰ پێشمەرگە، که بارزانیهکان لە ناویاندا وەک بە بههیزترین و گهورترین هیزی سەربازی بالادەست بەشداریان کرد و بربەرە پشتی "سوپای نەتەویی" کۆماری مەهابادیان پێک دەهینا. لە نیویاندا ۲۰۰۰ سەرباز لە ژێر دەسەلاتی فەرماندە ی پلەسەرز مستەفا بارزانی بوون و ۹۰۰ یان لە ژێر فەرمانی شیخ ئەحمەد بوون، که براگەرە بوو. بەلام لە بەر مەکانی پێشەوه نە بوو، هەردوکیان سەربازی پیاده بوون .

۱۴- لە بەر ئەوه لێدوانەکانی وەک رۆزفیلت ۲۵۷: ۱۹۴۷ "پەرلەمانیکی نیشتمانی لە سیانزده ئەندام پێکەینرا" لە ۱۹۴۶/۱/۲۲ قازی وەک "سەرۆکی کۆماری نوێ هەلبێژدرا" هەردوو لێدوانەکه بەتەواوی راست نین .

۱۵- لە ۱۹۴۷/۳/۳۱ لە کاتژمێر سێی بەیانی هەریهکه لە قازی محەمەد ، سەیف قازی ، و سەدر قازی ، لە سێ داری جیاوازدا لە هەمان شوێندا، که چوارده مانگ پێشتر "کۆماری مەهابادی" تیدا راگەیندرا بوو، لە مەیدانی " چوار چرا " لە سیندارە دران.(نێروی : ۱۹۰ : ۲۰۱۱ ، ئیگلتن ۱۲۲ : ۱۹۶۳) .

۱۶- لاکور : ۲۲۴ : ۱۹۵۶ لەوانهیه حکومەتی سۆڤیەت بیری لەوه نەکردبێتەوه و نەشیویستبێت هیا و دەسەلاتیکی کوردیی لە نیو مەراستدا بێتەکایەوه. سیاسەتی رۆژ هەلاتی رۆسەکان هەر وەک بەلێنیهکی زۆریان دا، لە کۆتایی دا لە هەموو لایهکهوه خەیانتيان لە قازی محەمەد کرد.

۱۷- زاراهوی " بووکەلە " ناماژە بەژێر دەستە بوونی تەواوتی کوردهکانی ئێران بۆ سۆڤیەت دەکات، که لە کۆتایدا وا دەر نەچوو. زانا کوردهکان وەک ئەمیر حەسەن پور و هاوژینهکهی شەهەر زاد مۆجاب بۆ چەند دەیهیک ئەو بەلگانه بلۆ دەکەنەوه که بووکەلە بوونی کۆماری مەهاباد پووچەل دەکەنەوه (بۆ نمونە پرسەنامەکهی جیم هۆگڵاند لە ۲۰۱۸ : میک: ۲۷، ۹۵-۹۸ : " ئەمیر حەسەن زۆر بە جۆش بوو بۆ کۆماری مەهاباد، جەختی لەوه دەرکەوه که هەرگیز رژیمیکی بووکەلە ی دروستکراوی سۆڤیەت نەبوو که هەریهکه لە حکومەتی ئێران و زاناکانی ئەمەریکا به وه تۆمەتباریان دەرکردن. بەلکوجوو لانهوهیهکی نەتەویی بوو، هەولێ بەدەستەهینانی خۆ بەر ئۆمەردنیان دەدا، بۆ بەر ئۆمەردنی شارۆچکه و لادیکانیان و مافی خویندنی زمانی کوردییان لە قوتابخانه گشتیهکاندا پێی ببهخشرێت. هەر وەک چۆن زانا ئێرانییه گەنجەکان تێروانیی نزیکیان لە

م بارمیوه هه بووه وهک نهجله خهندهق: ٤ : ٢٠١٣ " نووسره رۆژ ناواییهکان به ههلهدا چوون له وهی که "حیزب" بوو که له یهکی سۆقیهتی بێت . هۆکاری سهرمکی شۆرش ئهوه نهبوو که به بیرى شیوعیهتی یهکیتی سۆقیهتی کاریگهر بوو بێتن، به لکو ههلقولای ههژاری ناو کوردستان بووه و ئهم بارو دۆخه له لایهن حکومهتی ناوهندهوه فهرا مۆشکرا بوو، ههروهها به تهواوی سهر به خۆ بوون له یهکیتی سۆقیهت ، یهکیتی سۆقیهت به شداری نهدم کرد تهنها لهو کاتانهدا نه بێت که کوردهکان پنیوستان به پالپشتی مادیی ههبوو بێت و به لām حکومهتی ئیران پنی نه بهخشیون . "چهند نموونه یهک له تیروانینه نارازییهکان " : کۆین : ١٠٢ ، ١٣٦ : ٢٠٠٩ ، فارووق : ٢٨٣ ، ٢٨٨ ، ٢٩٣ : ٢٠١٢ " ژماره یهکی زۆری کوردهکان بۆیان دهر کهوت که وو لاته که بیان به تهواوی سهر به خۆ نییه و به لکو دهولتهتیکی بوو که له یهکی سۆقیهته "؛ ویلهر : ١٣٦ : ٢٠١٤ ؛ زانیارینامه ی بریتانیکا (٢٠١٨) : " کۆماری مه هابادی کورته یان له گه ل حکومهتیکی بوو که له یهکی پالپشتی کراو له لایهن سۆقیهتهوه "

<https://www.britanica.com/place/mahabad>

١٨- نیروی : ١٣٩ : ٢٠١٢ زاراهدی " کۆمار " ئاماژیه بۆ وو لاتیکی سهر به خۆ و خاوهن سنووری دیاریکراو و ئاشکرا، هه رچهنده حکومهتی کوردی تا راده یهکی دیاریکراو دلخۆش بوو به هه بوونی سهر به خۆی لهو ناچه جوگر افیانهی که کۆنترۆلی کردبوون، به لām به تهواوی سهر به خۆ نه بووه و کیشه ی سنووری هه بووه . فتن : Ftn : ٤٧١ " به کار هینانی زاراهدی (کۆماری) له لایهن سهر کرده کورده کانهوه ئاماژه به نه زانیان دهکات له هه ر یهکه له : زانسته سیاسیهکان، دیپلوماسی و بهر ئیو بهر دندا "

١٩- نیگلتن : ٦٣ : ١٩٦٣ . لاکور : ٢٢٩ : ١٩٥٦ " چهند جیاوازییهکی سهر نهج راکیش پنیوستانه تیبینی بکرین له نیوان بهر نامهکانی کۆماری مه هاباد و بهر نامهکانی لایهنی دیموکراتی له ئیران و لایهنه که ی تری خوشکی له عیراق . قازی محمهد خواز یاری خۆ بهر ئیو بهر دندی کوردهکان بوو له سنووری دهولتهتی ئیران، له لایهکی تروه لایهنی عیراقی داوای دهولتهتیکی یه کگرتوی عیراقی دهم کرد، به لām کوردهکان ده بێت نازاد بن له پهیرهو کردنی رامیار یهکانی دهر وهی وو لاتیان . ههروهها داوای نه تهوه یی کردنی هه موو سهر چاوه سهر و شتییهکانیان دهم کرد له گه ل پاراستنی خاوهنداریتی زهوی / پێشکهوتنی نابووری - باش کردنی پنیوهر ماکانی ژبان، ههروهها جیا کردنهوه ی "دین له دهولتهت "

٢٠- قاسملو : ٥٠-٥١ ؛ ١٩٨٨ ؛ نیروی : ١٨١ : ٢٠١٢

٢١- ویسته مان : ٦٨٦ : ١٩٤٦ " نه بوونی ئهزمون له خۆ بهر ئیو بهر دند " ؛ قاسملو : ١٣٥-١٣٦ : ١٩٨٨ ؛ نه بوونی ئهزمون له بهر ئیو بهر دندی ده زگاکانی حکومهت یهکیک بوو له ناراستهکانی هه ره سهینانی کۆماری کوردستان . سهر کردهکانی هه یچ ئهزمون نیکیان له رامیار ییدا نه بوو و بئ ناگابون له دامه زاندنی حکومهتیکی نیشتمانی . ههروهها بهروانه نیروی : ١٨٢ : ٢٠١٢

٢٢- فهروخ : ٢٩٣ : ٢٠١١ " سۆقیهتهکان ئامانجیان ئهوه بوو هه موو کوردهکان پیکهوه له ئازمه ر بایجان کۆبکه نهوه ، به لām کوردهکان هه ستیان بهوه کرد، که نهگه ر بچه پال دهولتهتی گه رهتر ، ئهوا ئهوان زیاتر له ئیرانهوه نزیکن . کاتیک سوو پای ئیرانی له کانونی دوومه ی ١٩٤٦

تۆزیک پشوووان دریز بی، له بهر نهوهی له داهاتوویهکی نزیکا کهسێکی تر دیت و له پیناو تو دمجهنگیت" ، ۲ - بارزانی له بێگهی ئاسمانیهوه له لایهن سوڤیهتهوه چهکی بچووک و نازووقه خواردمهمنی پندهگات . ۳- له بنکهی بارزانی ۱۹ ژنی سوڤیهتی لهگهڵ هاوسهره بارزانیهکانیان و ۲۰ بۆ ۲۵ مندالی لیبوو.

<https://www.archives.gov/files/declassification/iscap/pdf/2012/029/doc2.pdf>
(له ۲۰ی مانگی ئادار سهردانی کراوه).

۳۱- تهواوی ووتهکانی : " کاتیک له زیندان بووم ، چهند پێشنیاریکم نووسی سهبارت به پهیوهندیکردن به بارزانیهوه له دهوی تهوهی بارودوخ له رۆژ ههلاتی ناوهراست له ۱۹۶۳ خراپتر بوو ، پیم راگهیهندرا که رازی بوون به پێشنیارهکانم و کوردهکانیش به چهک و تهقهمنی پالپشتی کران ، بۆ بهرگریکردن له ناوچهکانیان له بهرامبهر ههلمهتهکانی سزادان له لایهن سوپای عێراقهوه. سههرای تهوش ههولکهانمان شکستیان هینا، تاوهکو کوردهکان بکهینه هاوپهیمانیکی ستراتیجی خۆمان و جلهوگیری تهوانه بکهین که عێراقیان بهرپوه دهبرد.

۳۲- بروانه: لهم دوایانهدا: میرسکی ۲۰۰۳: " ریکهوتانه ، ژمارهیهکی زۆری کورده عێراقیهکان ههرچهنده له رامیاریهکانی مۆسکۆی لایهنگیری عێراق سهدام بوون. له گهڵ تهوشدا سوپاسگوزاری نهو کهسایهتیه تایهتیه سوڤیهتیهانه بوون که یارمهتیا پێشکesh بهناوچه کوردیهکان کرد له حهفتاکان و سههرتهای ههشتاکان:
http://eng.globalaffairs.ru/number/n_636 له ۲۰۱۷/۱۲/۲ سهردانیکراوه.

۳۳- بۆ نمونه بروانه کۆمهله بهلگهنامهیهکی و مزارتهی دهرهوهی ئهمهریکا : و مزارتهی دهرهوهی ئهمهریکی پهیوهندیهکانی دهرهوهی ویلایهته بهکگرتووهکان ، ۱۹۴۸ ، رۆژ ههلاتی نزیک و باشوری ئاسیاو نهفریق(له دوو بهشدا)، ۱۹۴۸ ، نیران پههه ۸۱-۲۰۱ ، له نینتهرنیت .

<http://digicoll.library.wisc.edu/cgi/bin/FRUS/FRUS/type=div&did=FRUS> :
FRUS1948 v05p1.i0009 & isize = text

(له ۱۰ی مارس ۲۰۱۸ سهردانیکراوه): پههه ۱۰۴ / ۱۳۰ / ۱۴۸. زاناکانی ئهمهریکا جوولانهوهی تهوهی کوردی "خۆبیبوون" که له بیستهکانی سهدهی بیستیهم دا له " بهرخان" وه پیکهینراوه به (مهترسیدارترین) یان ناوهردوه له بهر تهوهی له لایهن بهکیتی سوڤیهتهوه پالپشتی دهکرا. وستههرمان : ۶۸۶ : ۱۹۴۶ " جوولانهوهی کوردی له پیناو خۆبیبوون بهکیکه لهو کیشه ههره مهترسیدارانه له نیستادا- به هۆی تهو پالپشتیهی که له رووسیا سوڤیهتهوه وهری دهگرت " که زریان له رۆژ ههلاتی ناوهراست بهردهدات. ههرچۆنیک بیت تیروانینی ئهمهریکای سههرکوتوی دواي جهنگی جیهانی دووم بهشیهیهکی تهواو هاوبهشی تیروانینی وولاته ئهوروپیهکان نه بوو لهو کاتدا. نمونهش بۆ تهوه: کتیهکانی عهفید ویلیام گراهام ئهلفینستون له سوپای بهریتانی سکۆتلهندی ، له (۱۹۵۲-۱۹۸۶) ، ههروهها له سلی ۱۹۴۶ دا له دژیهکیهکی گههرهدا: " له لیدوانهکانی تهوه بهکگرتووهکاندا ، وا تیبینی نهدهکرا که کیشه کورد بهسههرمی له پێشینه وهربگرن " ، لهگهڵ تهوشدا تهگهر چوار بهماکهی "پهیماننامهی تهلهسی" جیهیجی

بکرایه، ئەوا کوردەکانیش وەک هەر مەزۆقیکی تر ئەو مافەیان هەیه لە هاوبەشی کردنی هەر یەکە لە و چوار نازدییەدا کوردە نەتەمەییەکان هەلە نەبوون. ئەوان زۆر بە سانایی دەیانەوت رێگەیان پیندریت وەک : کورد بژین ، بە زمانی کوردی قسە بکەن ، بە هەمان زمان بخویننەوه و کتیب و رۆژنامه بنوسن، وەک بە عەرەب و فارس و تورک تەماشای نەکەن. (ئەلفینستون: ۱۹۴۶: ۹۱).

۳۴- میناسیان: ۲۳: ۲۰۰۷ "لە ووتەکانی کارمەندیکی پێشووی موساد" کە : ئیسرائیل هەموو کات پششتگیری کوردەکانی عێراقی کردووه، تەنها لە (باکوری رۆژئاوای ئێرانەوه) بەلام هەرگیز یارمەتی کوردەکانی ناوخوازی ئێران یان تورکیا نەداوه " بە پێی ووتەکانی بەرپرسیکی گەورەیی پێشووی موساد : ئیلنیزیر تسافریر Eleizer Tsafirir ئیسرائیل لە سالی ۱۹۷۵-۱۹۶۳ چەند راونێکاری سەربازی لە بنکەکانی مەلا مستەفای بارزانی هەبوو ، کە روهینان و چەک و تەقەمەنی و توپخانە چەکی دژە تیارەیی میدانییان بۆ داوینکردوون ، هەر و هەمان ئەمریکا لەم هەلەمەتەدا بەشداریکردووه (۲۹)، وە ئیسرایل دەیان ملیۆن دۆلاری بەخشیشووه لە پالێستینکردنی کوردەکان و پرچەک و نازووقە کردنیان لەرێگای ئێرانەوه بوو ، کە شوێن ئامانجەکانی خۆی کەوتبوو، لە عێراق کە تاسال ۱۹۷۹ پەيوەندییەکی باشی لەگەڵ ئیسرایل هەبوو . لە گەڵ ئەو شەدا بەپێی دانێدەینانەکانی ئیلنیزیر تسافریر ئیسرایل هەرگیز پالێستی کوردەکانی تورکیای نەکردووه لە جەنگەکیاندا دژی تورکیا یان کوردە ئێرانیاکانی سەردەمی فەرمانرەوایی "شا". (فوتن ۲۹= رۆیتەرز ، ۱۹۹۹/۲/۲۱).

Anderson 1972: p. B7; Morris 1980: 11; Ghareeb 1981: 61; Jawad 1981: 287/288; Raviv & Melman 1990: 21 & 82; Black & Morris 1991: 184/185 & 327/330; Cockburn A&L 1991: 104/105; Gunter 1994: 470/471; Katz 199): 175; Nakdimon 1996; Bengio 1998a: 32/41; idem 1998b: 115/116, 120, 233 n. 32 & 33; Hennerbichler 2004: 577/586; Minasian 2007: 15/32

۳۵- ئەندەرسن ۱۹۷۲: بەش. ب. ۷؛ مۆریس ۱۹۸۰: ۱۱؛ غەریب ۱۹۸۱: ۶۱؛ جەواد ۱۹۸۱: ۲۸۸/۲۸۷ ؛ رەقیف و میلمان ۱۹۹۰: ۲۱ و ۸۲؛ بلاك و مۆریس ۱۹۹۱: ۱۸۴ و ۱۸۵ /۳۲۷ / ۳۳۰ ، کۆکیپین اول ۱۹۹۱: ۱۰۴ / ۱۰۵ ؛ گەنتەر ۱۹۹۴: ۴۷۰ / ۴۷۱ ؛ کاتز ۱۹۹۹: ۱۷۵ ؛ ناکدیمون ۱۹۹۶؛ بینگیو ۱۹۹۸: ۳۲ / ۴۱؛ ئایدم ۱۹۸۸: ۱۱۶ / ۱۱۵ ، ۱۲۰ ، ۲۳۳ و ۳۲ و ۳۳ ؛ هینەر بیچلەر ۲۰۰۴: ۵۸۶/۵۷۷؛ میناسیان ۲۰۰۷: ۳۲/۱۵.

۳۶- لە ووتەکانی جەیسەن مۆریسنەوه، بیگن یارمەتییه نەینیبەکانی ئیسرایل بۆ کوردەکان پەخش دەکات وەک ناگادارییەک. واشینگتن پۆست ۱۷ نەو مەیک بۆ عێراقییەکان (Monitor The Christian Science) پەخشێ زانستی مەسیحی، ۶ مانگی تشرینی یەکەم ۱۹۸۰، پەرە ۱۱ . مەناحیم بیگن بەرپرسی رۆنامەکە لە ماوەیەک زۆر لە پینشترووه، شلومو ناکدیمون لە سالی ۱۹۹۶ لە پینداچونەمیەکێ میژووی سەبارەت بە چالاکێ سەربازی ئیسرایلی بۆ کوردەکان لە ژیر ناوینشانی " ئەو هەواییە کە یەکریزی ئیسرایل و کوردەکانی تیکدا لە ۱۹۶۳ / ۱۹۷۵" (بە زمانی ئیبری چاپکراوه لە لایەن (Acharonot and Chemed (Jediot جیدیوت ناخارۆتوت و چەمەد،

تەل ئەقیف ۱۹۹۶. بە پێی پەیمانیری ئەمەریکی جاک ئەندەرسن لە سالی ۱۹۷۲ دا ، که نامازەهی بە سەرچاوەکانی دەزگای هەواڵگریی ناومندی ئەمەریکا کردووە ، مستەفا بارزانی هەروەها مانگانە بری ۵۰.۰۰۰ دۆلاری لە لایەن نێردراویکی نەهینی ئیسرائیلە پێگەیشتوووە: "هە موو مانگیک نوێنەریکی نەهینی ئیسرائیل خۆی دەخزێنێتە شاخەکانی باکوری عێراق بۆ گەیانندی ۵۰.۰۰۰ دۆلار بە مەلا مستەفای بارزانی ، پالێشتینیەکی زامنی تووندوئێژی کوردەکان لەبەرامبەر عێراق دەکات، که حکومەتەکی لە رووی سەربازییە دژ بە ئیسرائیل بوو. "ئیسرائیلییەکان دزەدەمەکنە ناو دەزگایە مەبەییەکان، و اشنگۆن پۆست ۱۷ی ئەیلوولی ۱۹۷۲ لاپەرە ب ۷).

Ghareeb 1981: 133: "Both the Israeli Mossad and the Iranian Savak helped Barzani establish a sophisticated intelligence apparatus, Parastin [Security] ... to gather information on the Iraqi government and its armed forces." The KDP "Parastin" security apparatus is currently headed by the elder son of Masoud Barzani, Masrou

Riedel 2017: "Against great odds, the Kurds drove the Iraqi army out of much of Kurdistan.": <https://www.brookings.edu/blog/markaz/2017/11/02/masoud/barzani/and/the/roots/of/kurdish/distrust/of/the/united/states>. (accessed 2nd Nov. 2017)

In German: "Auch Israel gehörte zu jenen Staaten

۳۷-غەریب: ۱۳۳ : ۱۹۸۱"هەریکە لە مۆسادێ ئیسرائیلی و ساواکی ئێران یارمەتی بارزانیان داوە تا دەزگایەکی زانیاری پیشکەوتوو دابەزرێنێت "پاراستن" (ناسایش) .. بۆ بلاکردنەوی زانیاری لە حکومەتی عێراقی و هیزە سەربازییەکانی". لە ئیسراتادا پاراستنی پارتی دیموکراتی کوردستان لە لایەن کۆرە گەمەری مەسعود بارزانی (مەسرور بارزانی) سەرپەرشتی دەکریت. ۳۸- ریدل ۲۰۱۷: "سەرەرای ناستەنگییە گەرمەکان، کوردەکان توانیان سوپای عێراقیی لە ناوچەبەکی گەمەری کوردستان راوینن."

<https://www.brookings.edu/blog/markaz/2017/11/02/masoud/barzani/and/the/roots/of/kurdish/distrust/of/the/united/states>. (accessed 2nd Nov. 2017)

In German: "Auch Israel gehörte zu jenen Staaten, die das Kurdenproblem .39 instrumentalisierten und an einer befriedigenden Lösung im Rahmen des irakischen Staates kein Interesse hatten" (Orland, Frankfurter Allgemeine Zeitung, 07.04.1997, no. 80, p. 9)

REUTERS: <https://www.reuters.com/article/us/mideast/crisis/syria-40/israel/israel/to/russia/assads/safe/from/us/but/iran/must/quit/syria/idUSKBN1K11RX>; CNN

<https://edition.cnn.com/2018/05/09/middleeast/israel/rockets/syria/index.html>
 INDEPENDENT: <https://www.independent.co.uk/news/world/middle/east/israel/iran/crisis/live/updates/war/golan/heights/syria/air/strikes/nuclear/deal/netanyahu/rouhani/a8344501.html>
 JERUSALEM POST: <https://www.jpost.com/Israel/News/Netanyahu/tells/Putin/Israel/will/continue/to/act/against/Iran/in/Syria/563022> (all accessed 28 July 2018)
 Hennerbichler 2004: 373 et seq.; Agreement at foreign minister level .41
 13 June 1975: UCDP: online: <http://ucdp.uu.se/downloads/fullpeace/Iran/Iraq%2019750613a.pdf>; Border agreements chronologically:
 :Exchange of letters Selim/Ismael 1514, online
http://www.fas.nus.edu.sg/hist/eia/documents_archive/selim.php;
 Peace/ and border/agreement Zuhab/Qasr/e Shirin 1639, confirmed 1746,
 :1823 and 1847, online
http://www.fas.nus.edu.sg/hist/eia/documents_archive/zuhab.php;
 Protocols of Teheran 1911 and Constantinople 1913: see: McLachlan,
 :Keith 2013: EIr online
<http://www.iranicaonline.org/articles/boundaries/i>; Iran/Iraq border
 treaties 1937, 1969 and 1975: cf. Kechichian, Joseph A., n.y.: EIr online:
<http://www.iranicaonline.org/articles/boundaries/iv>; lately Gulf War
 1990: Letters Saddam Hussein to Presidents of Iran: UNSC: online:
[http://digitallibrary.un.org/record/96182/files/S_21528/EN.pdf?version](http://digitallibrary.un.org/record/96182/files/S_21528/EN.pdf?version=1)
 =1 [all quoted online/sources accessed 20 January 2018]

٤٢- مستمعا ٢٠١٦: رۆلی ئیران له ههریمی کوردستان

Al Jazeera Centre for Studies, online: <http://studies.aljazeera.net/en/reports/2016/04/160420105055207.html>
 Treaty 1975, UN/Registration/no. 14905, IRAN and IRAQ, Agreement concerning the rules governing navigation on the Shatt al'Arab (with exchanges of letters). Signed at Baghdad on 26 December 1975, online
 ٤٣- پهیمان نامه‌ی ١٩٧٥، ژماره‌ی تۆمار له نهمه‌وه په‌گرتوو مه‌کان ١٤٩٠٥، ئیران و عیراق، ریکه‌وتن دهر باره‌ی ریساکانی، که کهشتیوانی له شه‌مئل نهمه‌وه ب (له گهل نالوگور کردنی نامه له گهل په‌کتیری). له به‌غدا له ٢٦ ی کانونی په‌که‌می ١٩٧٥، له ئینته‌ر نیت :

<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201017/volume/1017-I/14905/English.pdf> (accessed 05 January 2018)

٤٤- پیکهینانی لایه‌نه کوردیبه نویه‌کان له عیراق و ئیران و تورکیا هلمه‌متیکی درێژخایهن بوو . که له بیسته‌کانی سه‌ده‌ی رابردوووه به‌دریژای چه‌ندین ده‌یه له گه‌توگه‌کردن له نیوان سه‌روک هۆزمکان و بیرمه‌نده‌کانی نه‌وکاته‌ی کوردستان به‌رمو پێشچوونی به‌خۆیه‌وه بینه‌وه . هیچ کام له‌م لایه‌نه‌ کوردیبه‌ نویانه به‌ته‌نیا له‌ لایهن که‌سه‌ایه‌تیبه‌کی کوردیبه‌وه پیک نه‌هینراوه (هینهر بېشله‌ر: ٤٧٧-٤٧٩ ، ٥١٠-٥١١ / ٥٢٢-٥٢٤ : ٢٠٠٤ . هه‌ولمه‌کانی ریکه‌سه‌تسه‌وه‌ی جوولانه‌وه جیواز مه‌کانی کوردستان گه‌یشه‌ لووتکه له ١٩٤٤-١٩٤٦ له چوارچه‌وه‌ی دامه‌زراندنی "کۆماری مه‌هاباد" (بروانه نووسینی دواتری نیگلتن :٣٦:١٩٦٦). له مانگی نازاری ١٩٤٤ "کۆمه‌له‌"ی ئیرانی نوینهریکیان به‌ناوی "مه‌مه‌د نه‌مین شه‌رفی" بو کهرکوک له عیراق نارد، بو ووتوویژ کردن دهرباره‌ی یارمه‌تیبه‌ هه‌وبه‌شه‌کان و به‌رنامه‌کانی داهاتوو له‌گه‌ل نوینهرمه‌کانی لایه‌نی "هه‌یوا" . "هه‌یوا" له‌لایهن "ره‌فیع حه‌لمی" (١٨٩٨-١٩٦٠) هه‌وه له‌سالی ١٩٣٨ دامه‌زراوه ، که میژوونووس و نووسه‌ر و سیاسیه‌کی کورد بوو، له‌سه‌لمانی " ، کۆبوونه‌وه‌که له‌ کهرکوک له‌ مالی "نه‌مین ره‌واندزیی" بوو ، له‌ سوپای عیراقی‌داعه‌قید بوو (گه‌توگۆیه‌کی زارمکی له‌گه‌ل کوره‌که‌یدا " کۆچکردوو، ووریا ره‌واندزیی" ١٩٢٩- ٢٠١١ ، که له‌ نه‌مه‌سا نوینهری کوردمه‌کان بوو)، له‌ سه‌ر په‌یمانیه‌کی ریکه‌هوتن . "هه‌یوا" جوولانه‌وه‌یه‌کی نه‌ینی بوو و هیچ به‌رنامه‌ گه‌لنکی تایبه‌ت به‌ لایه‌نه‌که‌ی نه‌بوو. له‌ سه‌مه‌تای هه‌وینی ١٩٤٤ نه‌ندامه‌کانی له‌ی "هه‌یوا" له‌سه‌لمانی له‌ به‌ر مه‌هاباد سه‌مه‌رانی "کۆمه‌له‌" یان کرد و به‌سه‌نتی په‌یمان‌ه‌کیان دووپات کردوه . سه‌ل و نیویک دواتر هه‌مه‌زه‌ عه‌بدو له‌ عیراق و قادری به‌گ له‌ سووریا ، قازی مه‌لا وه‌هاب له‌ تورکیا ، له‌ مه‌هاباد چاویان به‌ سه‌ر کرده‌ کورده‌کان که‌وت و دهرباره‌ی نه‌گه‌ر مه‌کانی خۆبه‌ریو به‌ردن گه‌توگۆیان کرد. له‌ مانگی نابی ١٩٤٤ دا سه‌مه‌ر کرده‌کانی کورد له‌ تورکیا ، عیراق ، وئیران له‌ چبای دالانپه‌ر و له‌ سه‌نوره‌ سه‌ی لایه‌نیبه‌که‌ی وولاته‌که‌یان چاویان به‌ یه‌ک که‌وت. په‌یمانیه‌کیان به‌ ناوی "په‌یمانی سه‌ی سه‌نور" بو پالپه‌ستی هه‌وبه‌شی بو کوردستانی گه‌وره‌ به‌سه‌ت ، "قاسم قادری" ی له‌ لایهن کۆمه‌له‌وه له‌ مه‌هاباد هات بوو ، که نوینهرایه‌تی کورده‌کانی ئیرانی ده‌کرد. له‌ عیراقیشه‌وه "شه‌یخ عوبه‌یدوللا" هاتبوو . "قازی مه‌لا وه‌هاب" یش نوینهرایه‌تی کورده‌کانی تورکیای ده‌کرد. کۆمه‌له‌ی کوردی له‌ به‌یروت له‌ لایهن خیزانی به‌رخانیاکانه‌وه خویان ده‌نواند ، نه‌خشه‌یه‌کیان خسته‌ ره‌وه ، که کوردستانیه‌کی گه‌وره‌ی له‌ ره‌وی جوگرافیبه‌وه ده‌ناساند. کۆمه‌له‌که‌ راویژیان له‌ گه‌ل چه‌ند شه‌ره‌ی زاریه‌کی نیوده‌ولته‌تی دهرباره‌ی په‌رسی کورد کردوه ، (هه‌ر وه‌ک نیگلتن نامه‌زه‌ی پیکردوده‌وه) سه‌نوره‌که‌ی پیکه‌هاتوه له‌ ناوچه‌ی دانیشه‌توانی کوردی تیدایه‌ له‌ باشور و ره‌ژه‌ه‌لاتی نه‌نادۆل به‌رمو که‌نده‌او زیاتر خۆینده‌وه (هه‌لیژاردن): لاکور: ٢٢١-٢٣٢ : ١٩٥٦ ناره‌فا: ١٢٤ : ١٩٦٦ ، ستانسه‌فیلد: ٦٥-٦٦ : ٢٠٠٣ ؛ سه‌له‌گایه‌ت و سه‌له‌گایه‌ت : ٢٠٠٣ : ٢٩ ؛ جه‌وایده : ٢٠٠٦ : ٢٣٠ / ٢٤٢ ؛ نه‌میز : ٦٧ : ٢٠١١ ؛ نه‌میرلیو : ٧٧ : ٢٠١٤ .

٤٥- سەرچاومکان: توێژینهوهیهک له لایهن عهبدولحهמיד حوسهینی، به پآپهشتی لێدوانهکانی شایهتخاڵهکانی ئهوکاته.

٤٦- لێدوانی شاهیدخال " ئیبراهیم ئهحمهد له مالهکهی خۆی له "ساری Surrey" له بهریتانیا، ئه کاتهی که له ١٩٨٢-١٩٨٣ له تاراوگه بوو؛ لهگهڵ نووسهری ئهم شیکردنهمه کورته به نامادهبوونی "عومهر شیخ موس"، کهسایهتی رووناکییر و بلیمهتی خوێندهوار و شارهزای سیاسیی کورد و هاو دامهزرینهی ی.ن.ک. (یهکیتی نیشتمانی کوردستان)، ههروهها وهرگیرانی کردوه، گفتوگۆی کرد.

٤٧- به خهملاند ژمارهیان له نیوان ١٠ بۆ ٣٠ کەس دهبوون. ههزموه عهبدوڵا له لایهن پۆلیسی ئهوکاتهوه داواکراو بوو.

٤٨- برۆنسن مارتن فان ١٩٨٦. دامهزراوه کوردیهه گهورهکانی عێراق. مێر MER (پروژهی توێژینهوه و زانیاری رۆژهلاتی ناوهراسهت) ١٤١- جهنگه شاراوهمکان، بهرگی ١٦، تههموز/ ئاب ١٩٨٦، له ئینتەر نیتهوه وهرگیراوه:

<https://www.merip.org/mer/mer141/major/kurdish/organizations/iran> (access ed 02 June 2018)

ههلسهنگاندنی هاوشیوه له لایهن نهئیسیتیتوی کوردیی له پاریس: دامهزراوهی کورد له پاریس، خستهی کاتی: کوردستانی عێراق، ١٩٥١: له ئینتەر نیتهوه:

<https://www.institutkurde.org/info/timeline/iraqi/kurdistan/1172069593.html>

٤٩- دهستهواژمکانی وهک: " شوڤینی" یا "فاشی" یان " دهمارگیر" له نارادا بوون له نیوان ههردوو لایهنا که بهیهکتر بیان دهووت. (بینگیو ١٩٩٨ ب: ١١٥-١١٦، ١٢٩).

٥٠- سهروکی پارتهی دیموکراتی کوردستان بۆ ماوهی سالتیک یان زیاتر قسهی لهگهڵ نهکردوه " ئیبراهیم ئهحمهد له سالی ١٩٨٢ دا دهگیریتهوه" (یهومندییه کهسییهکان).

٥١- قاسملوو و هیسامی ١٩٧١: ٨٨-٨٩ لیستیک که پیکهاتوه له ٢٥ "پنشمهرگی" پ.د.ک. ی ئیران که کوژرا بوون، له نیویاندا که زیاتر له ١٠ کهسیان مستهفا بارزانی و شوڤیکهوتوهکانی تۆمهتبار کران که یان بهدهستهی خۆیان له ناویان بردوون یان رادهستهی هیزمکانی ئیرانیان کردوون - ههلسهنگاندنیکه رهنهیی قوول له لایان بیلایتییر بلوکردهوه ٢٠١٦: ٢٢ و ٣٤ فووتن. ٧٧

دهربارهی رۆلی بارزانی له کاتهدا " بارزانییهکان مافی مانهوهیان له ئیران به بهردهوامیی تا رادهیهک پینهخسرا، بارزانی و پشمهرگهکان له وئ مانهوه و دواي چوار سال گهرانهوه مالهوه، له دواي نهوهی خومهینی تهختی پاشایهتی له شاسهههه. ناراستههی چالاکییهکانی هۆزهکه له دواي هاتنه سهه تهختی خومهینی جیی تیروانین بوو. لێرمدا شایهینی تیبینی کردنه (که نامازه بهوه دهکات که هۆزی بارزانییهکان پشمهوهیهکی کوردی نهتهوهی پیکهتیاوو) له ههشناکاندا راستهوخۆ دواي شوڤرشی ئیسلامیهیهکان له ئیران، بارزانییهکان که ئهوکاته له ئیران نیشتهجیبوون. له دواي یاخیبوونی بارزانی له سالی ١٩٧٥ و دوورخرانهوهی بۆ دهرهوهی وولات چووه پال خومهینییهکان. یهکهم ئهرکیشیان پیکهاتبوو له تیکشکاندنی جوولانهوهی خوهریوهبردن "پارتهی دیموکراتی

کوردی ئیران " بهسەر کار دایهتی "عەبدولرحمان قاسملوو" که بارزانی بهتەواوی جوولانەمۆکهی تێک و پێک شکاند. دواتر قاسملوو له لایەن پاسەوانی شۆرشێ ئێرانیهوه تیرۆر کرا ، که شوێنی کهوتبوون لەدەر موهی وولات "نهوروپا" که داوای پەنابەریتی کردبوو. ٥٢ هینەر بيشلسر ٥٨٧-٢٠٠٤.

٥٣- هینەر بيشلسر :٧٣ :٢٠٠٤ et seq.

٥٤- ئۆبیتویری Obituary : تایلیمز ٢٠٠٤/٢/٢٦ خشتهی کاتهکان:

<https://www.thetimes.co.uk/article/sami/abdul/rahman/sz6jqn5xrrr> (login necess.):

٥٥. <http://web.archive.org/web/20090423064920/http://www.cpa/iraq.org/>.

٥٦-مالیکی: کەرکووک سەر به حکومەتی عێراقه " زهمان ١٥ ی تشرینی یهکهمی ٢٠٠٨: " کەرکووک شارێکه دهگهرێتهوه بۆ حکومەتی فیدرالی عێراق " تاکه چارەسەر لهم کاتهدا بریتیه لهوهی (وهک بارودۆخێکی تایبهتی مامهلهی لهگهڵ بکریت، وهک نهوهی ناوچهیهکی سهر بهخۆ بێت) " (وهرگیراوه له کهین ٥٢ :٢٠١١ فتن ٦٩).

٥٧- مادهی ١٤٠ : یهکهم دسه لاتێ جێبهجێکاره، که ئهو ههنگاوه پێویستانه ئهجام دهات بۆ تهواوکردنی جێبهجێکردنی دواکاریهکانی ههمووان " ، برگه لاههکیهکانی بهندی ٥٨ له قانونی بهرێوهبردنی راگوزهری. دووم : ئهو بهر پرسیار تێبیهی خرابوه ئهستوی دسه لاتێ جێبهجێکاری حکومەتی عێراقی راگوزهر مهرجی بۆ دانراوه له بهندهکهدا، بهندی ٥٨ قانونی بهرێوهبردنی راگوزهر درێژ دهبێتهوه تا دسه لاتێ جێبهجێکاری ههلبژێردراو به پنی گونجاندنی له گهڵ ئهه دهستور هدا، بهو مهرجی بهتەواوی سەرکهوتوو بێت(ناساییکردنهوه و ئامار و سهرژمیری لهگهڵ ريفراندۆمیک له کەرکووک و ناوچه جیناکۆکهکانی تر دا بۆ ناسکرا کردنی وبست و خواستی هاو لاتییان)، له ریکهوتێکهدا، که له ٣١ ی کانوونی یهکهمی ٢٠٠٧ تێپهر نهکات ". سهر چاوه:

https://web.archive.org/web/20161128152712/http://www.iraqinationality.gov.iq/attach/iraqi_constitution.pdf (accessed 15 January 2018)

٥٨- پروانه MERI :١٧-٢٢ :٢٠١٥.

٥٩- پێگهی عێراقی - کوردیی: " دهستور ٣١ ی کانوونی ٢٠٠٧ ی وهک دوا واده بۆ ئهجامدانی ههمو ئهه ههنگاوانه دیاری کردبوو. نزیکه ده سال دواتر ههچ ههنگاوێک بهشێوهیهکی سهر مکی جێبهجێ نهکراوه ". (حکومەتی ههریمی کوردستان ٨ :٢٠١٧)

٦٠- <http://web.archive.org/web/20090423064920/http://www.cpa/iraq.org/> .government/TAL.html (accessed 15 January 2018)

٦١- ناوبراوه به "وافیدین " به عهرمبی "الوافد الجدید " تازه هاتوو هکان، پروانه Human right's watch (چاودیری مافی مروق" رۆژه لاتێ ناوهراسنت ") : کۆمهلهکوژی له عێراق ، ههلمهتی

ئەنفال له بەرامبەر کوردەکان ، راپۆرتی رۆژەهلانی ناوهراسست ، چاودیزی مافی مرۆف ، ۱ ی تەممووز/۱۹۹۳.

۶۲- رۆیترز Reuters: (بەغدا) ۳۱ ی ۱ ۲۰۰۷ عیراق قەرەبووی عەرەبەکان دەکاتەوه بۆ ئەوهی کەرکوک چۆل بکەن.

<https://www.hrw.org/reports/1993/iraqanfal/ANFAL1.htm> (accessed 20 January 2018); Talabany 1999: 11 et seqq. (III. Attempts to Arabize the Kirkuk Region) : (هەولەکانی بە عەرەبکردنی ناوچهی کەرکوک).

<https://www.kurdipedia.org/files/books/2013/87924.PDF?ver=13028634328.0814632> (accessed 20 Jan. 2018).

۶۳- MERI: ۱۷: ۲۰۱۵.

۶۴. هەلسەنگاندن له لایەن کەینهوه ۲۳: ۲۰۱۱.

تا رادهیهک زیادههویی تیدا دەرەکهوت: " هەر چهنده وهک مهیدانیکی بهردهوامی ناکوکییهکان بو، بیجگه له ۹ رۆژ له ۱۹ تا ۲۸ ی مانگی نازار راپهرینی ۱۹۹۱ هەرگیز له میژووی عیراقی هاوچهرخ بهرئوبهرايهتییهکی کوردیی له کەرکوک نه بووه. راسته لهرووی ناوهینانهوه له دوی ۲۰۰۳ له کاتی رووخانی کەرکوک له سهردهستی پێشمهرگه ی تابهت به یهکیتی نیشتیمانی کوردستان و یهکهکانی هیزی ناسایشی یهکیتی نیشتیمانی و ژمارهیهکی کهمی هیزی تابهتی ئەمهریکا له مانگی نازاری ۲۰۰۳، سوپای ئەمهریکی شارکهی گرت و داوایان له هاوپهمانه کوردەکان کرد بکشینهوه." بروانه :

Cf. also Derzsi/Horváth 2017: ftn. 7: <http://www.gppi.net/publications/iraq/after/isil/kirkuk> (accessed 1st September 2017)

۶۵. پهيوهندی زارهکی له لایەن جهلال تالهبانی و مام رۆستهم (رۆستهم همید رحیم) ی.ن.ک.ه فەرماندهی سههرکوتووی " پێشمهرگه " ناسرابوو به شههرکردنی بهسهختی له جلهوگیرکردنی کەرکوکدا ۲۰۰۳.

سه‌رچاوه‌کانی به‌شی دووهم:

References Part II

- Ali, O. (1992). British Policy and the Kurdish Question in Iraq, 1918-1932. Thesis, University of Toronto.
- Amarilyo, E. (2014). The Dual Relationship between Kurdish Tribalism and Nationalism. In: Bengio, O., Ed. *Kurdish Awakening: Nation Building in a Fragmented Homeland*. Austin: University of Texas Press, 63-82.
- Anderson, J. (1972). Israelis Infiltrate Arab Regimes. *The Washington Post*, 17 September 1972, p. B7.
- Anderson, L. & Stansfield, G. (2004). *The Future of Iraq: Dictatorship, Democracy, Or Division?* New York: Palgrave Macmillan.
- Andrew, C. & Mitrokhin, V. (2005). *The Mitrokhin Archive II. The KGB and the World*. London: Penguin.
- Arfa, H. (1966). *The Kurds: A Historical and Political Study*. London: Oxford University Press.
- Atlantic Charter, August 14, 1941, signed by Franklin D. Roosevelt & Winston Churchill, Yale Law School, The Avalon Project, <http://avalon.law.yale.edu/wwii/atlantic.asp> (accessed 19 June 2018).
- Aziz, M.A. (2011). *The Kurds of Iraq: Ethnonationalism and National Identity in Iraqi Kurdistan*. London/New York: Tauris.
- Barzani, M. (2003). *Mustafa Barzani and the Kurdish Liberation Movement (1931-1961)*. Edited, with a general introduction, by Ahmed Ferhadi. New York: Palgrave Macmillan.
- Bassireh, S. (2003). *Das politische System im Irak unter der Baath-Partei. Stabilisierungs- und Destabilisierungsfaktoren der Baath-Herrschaft*. Phil. Diss. Universität Wuppertal.
- Bengio, O. (1998^a). Crossing the Rubicon: Iraq and the Arab-Israeli Peace Process. In: *Meria Journal*, Vol. 2, no. 1, March 1998, 32-41: <http://www.rubincenter.org/meria/1998/03/bengio.pdf>.
- Idem (1998^b). *Saddam's Word: Political Discourse in Iraq*. Oxford/New York: Oxford University Press.
- Black, I. & Morris, B. (1991). *Israel's Secret Wars: A History of Israel's Intelligence Services*. New York: Grove Weidenfeld.
- Blake, C. (2009). *The U.S.-Soviet Confrontation in Iran, 1945–1962. A Case in the Annals of the Cold War*. Lanham et al.: University Press of America.

- Bowers, C. (2008). Turkish Cross-border Operations into Northern Iraq: International Law and Use of Force Analysis, ExpressO 2008: http://works.bepress.com/charles_bowers/2.
- Bruinessen, Martin Van (1986). Major Kurdish Organizations in Iraq, MER (Middle East Research and Information Project) 141 - Hidden Wars, vol. 16, July/August 1986, quoted online: <https://www.merip.org/mer/mer141/major-kurdish-organizations-iran>.
- Cockburn, A. & L. (1991). *Dangerous Liaison: The Inside Story of the U.S.-Israeli Covert Relationship*. New York: Harper Collins.
- Coene, F. (2009), *The Caucasus - An Introduction*. London/New York: Routledge.
- Eagleton, W. Jr. (1963). *The Kurdish Republic of 1946*. (Middle Eastern Monographs, 5.) London: Oxford University Press.
- Elphinston, W.G. (1946). *The Kurdish Question*. International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-) Vol. 22, No. 1 (Jan., 1946), 91-103.
- Encyclopaedia Britannica, The Editors (2018). Mustafa al-Barzani. *Kurdish Military Leader*. <https://www.britannica.com/biography/Mustafa-al-Barzani> (last updated: 3-8-2018).
- Farrokh, K. (2011). *Iran at War 1500-1988*. Oxford: Osprey.
- Fossum, L.O. (1918). *The War-Stricken Kurds*. *The Kurdistan Missionary* 10:7 (1918) 5-6; also: no. 12, Sept. 1916.
- Ghareeb, E. (1981). *The Kurdish Question in Iraq*. New York: Syracuse University Press.
- Gibson, B.R. (2015). *Sold Out? Us Foreign Policy, Iraq, the Kurds, and the Cold War*. New York: Palgrave.
- Ghassemlou, A.-R. (1988). *Chil sal Xabat le Penawi Azady: Kortayak le Mejoeyi Hezbi Dimocrati Kurdistani Iran [forty years of struggle for freedom: a short history of the Kurdistan Democratic Party of Iran]*, (2th ed., Vol. 1, 1988). Self-publishing.
- Idem (1980-81). *Qiade muwakada (provisorische Führung)*. In Sorani. *Kurdistan Iran: Self-publishing*.
- Idem (1980). *Khianatakani qiadey mowaqata: Treacherous acts of the provisional leadership of the KDP-Iraq 1976-1980*. Iran (Kordestan): KDP-Iran Publication.
- [Ghassemlou, A.-R. & Hessami, K.] (1971). *Caravan of martyrs of Iranian Kurdistan*. In Sorani. [Baghdad]: KDP-Ir Press (Peshawa Center), pp. 56-90.
- Ghazi, H. (2009), ed. & transl.: *Memories of Ludvig Olsen Fossum (1879-1920)*, quoted from: *The Kurdistan Missionary* no. 12, Sept. 1916 & 10:7, 1918, 5-6, in: *Mahabad Magazine*, no. 102, September 2009 (in Kurdish): pp.

- 3-5; additional sources in: Mahabad Magazine, no. 105, December 2009, p. 4: "Russians massacred people and destroyed houses for three days and nights"; additional partial translations of Fossum's reports by Ahmad Ghazi published in Mahabad Magazine, no. 71, December 2006, pp. 5-6.
- Gunter, M. M. (2018). Kurdish Disunity in Historical Perspective. *Seton Hall Journal of Diplomacy and International Relations*. Volume XIX, Number 1, Spring 2018, pp. 26-45.
- Idem (2011²). *Historical Dictionary of the Kurds*. Lanham/Toronto/Oxford: Scarecrow Press.
- Idem (1994). Mulla Mustafa Barzani and the Kurdish rebellion in Iraq: The intelligence factor, *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 7:4, 465-474, <http://dx.doi.org/10.1080/08850609408435264>.
- Hassanpour, A. (1994). The Nationalist Movements in Azarbaijan and Kurdistan', 1941-1946, in: John Foran, *A Century of Revolution*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 78-105.
- Idem (1992). *Nationalism and Language in Kurdistan, 1918-1985*. San Francisco: Mellen Research University Press.
- Hennerbichler, F. (2013). Assassination of Abdul Rahman Ghassemlou (1930-1989). New Assessment. In: *Vienna Kurdish Studies Yearbook*, ed. by F. Hennerbichler, Th. Schmdinger, M. Six-Hohenbalken, Chr. Osztovcics, vol. 1/2013, Wiener Verlag, pp. 288-321.
- Idem (2010). Die Herkunft der Kurden. Interdisziplinäre Studie. Reihe: Historisch-anthropologische Studien. Schriftenreihe des Instituts für Historische Anthropologie in Wien. Hrsg. von Hubert-Christian Ehalt. Band 23. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Brüssel, New York, Oxford, Wien: Peter Lang.
- Idem (2004). *Die Kurden*. Mosonmagyaróvár: A&H Edition fhe.
- Hooglund, E. (2018). In Memoriam: Amir Hassanpour (1943–2017). *Middle East Critique*, Volume 27, 2018, Issue 1: Trajectory for Kurds, pp. 95-98; published online: 07 Feb 2018: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/19436149.2018.1426687?journalCode=ccri20>.
- HRW [Human Rights Watch] (2006). *Genocide in Iraq - The Anfal Campaign Against the Kurds*. Report Summary, August 14, 2006, <https://www.hrw.org/report/2006/08/14/genocide-iraq-anfal-campaign-against-kurds/report-summary>.
- HRW [Human Rights Watch] (1993). *Genocide in Iraq. The Anfal Campaign Against the Kurds*. A Middle East Watch Report: Human Rights Watch 1993, July 1, 1993: <https://www.hrw.org/report/1993/07/01/genocide-iraq/anfal-campaign-against-kurds>.

- HRW [Human Rights Watch] (1991). Whatever Happened To The Iraqi Kurds? Human Rights Report, https://www.hrw.org/reports/1991/IRAQ_913.htm.
- Iraqi Constitution. Final 30 JAN [20]06, online: http://www.iraqinationality.gov.iq/attach/iraqi_constitution.pdf.
- Jawad, S. (1981). *Iraq and the Kurdish Question, 1958-1970*. London: Ithaca Press.
- Jawaideh, W. (2006): *The Kurdish National Movements. Its Origins and Development*. New York: Syracuse University Press.
- Kane, S. (2011). Iraq's Disputed Territories. A view of the political horizon and implications for U.S. policy. *United States Institute of Peace, Peaceworks*, March 2011, no. 69, 1-69, Kirkuk findings: 37-42; online: https://www.usip.org/sites/default/files/PW69_final.pdf.
- Katz, S.M. (1994). *Soldier Spies: Israeli Military Intelligence*. Novato, CA: Presidio Press.
- Katzman, K. (2018). *Iran's Foreign and Defense Policies*. Congressional Research Service, 19.01.2018: <https://fas.org/sgp/crs/mideast/R44017.pdf>.
- Kechichian, J. A. (no year). [Iran] BOUNDARIES iv. With Iraq. EIr online: <http://www.iranicaonline.org/articles/boundaries-iv>
- Khandagh, N. (2013). Critical Analysis of Kurds in Kurdistan (Iran) with Special Reference to Hizbe Kamala Kurdistan 1941-1947. *Elite Research Journal of Education and Review Vol. 1(1) pp. 1-5, March, 2013*, online <http://www.eliteresearchjournals.org/erjer/index.htm>.
- Koochi-Kamali, F. (2003) *The Kurds and Kurdistan; The Kurdish Republic in Mahabad*. In: *The Political Development of the Kurds in Iran*. London/New York: Palgrave Macmillan, 24-43; 89-125.
- KRG GOV. (2017). *The Constitutional Case for Kurdistan's Independence & A Record of the Violation of Iraq's Constitution by Successive Iraqi Prime Ministers and Ministers, the Council of Representatives, the Shura Council, the Judiciary and the Army*, pp. 1-33: <http://cabinet.gov.krd/uploads/documents/2017>.
- KRG Ministry of Extra Regional Affairs (2007). *Report on the Administrative Changes in Kirkuk and the Disputed Regions, December 2007*, pp. 1-99: <http://perleman.org/files/articles/130508111135.pdf>.
- Kuniholm, B.R. (2011). AZERBAIJAN: v. History from 1941 to 1947. EIr online: <http://www.iranicaonline.org/articles/azerbaijan-v> (Last updated August 18, 2011).
- Laqueur, W.Z. (1956). *Communism and Nationalism in the Middle East*. Aylesbury/London: Routledge & Kegan.
- Lenczowski, G. (1947). *The Communist Movement in Iran*, *Middle East Journal*, I (1947), pp. 29-45.

- Lortz, M.G. (2005). *Willing to Face Death: A History of Kurdish Military Forces - the Peshmerga - From the Ottoman Empire to Present-Day Iraq*. Electronic Theses, Florida State University, Treatises and Dissertations. Paper 1038: <http://diginole.lib.fsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3203&con-text=etd>.
- Mamedova, N.M. (2009). RUSSIA: ii. IRANIAN-SOVIET RELATIONS (1917-1991). EIr online: <http://www.iranicaonline.org/articles/russia-ii-iranian-soviet-relations-1917-1991> (Last Updated: July 20, 2009).
- McDowall, D. (2007). *A modern history of the Kurds*. London/New York: Tauris.
- McLachlan, K. (2013). [Iran]. BOUNDARIES i. With the Ottoman Empire. EIr online: <http://www.iranicaonline.org/articles/boundaries-i> (last updated: March 11, 2013).
- [MERI 2015] Morris, S. & Wiryā, K. & Ala'Aldeen, D. (2015). *The Future of Kirkuk. A Roadmap for Resolving the Status of the Governorate*. MERI (Middle East Research Institute): Policy Report, September 2015: <http://www.meri-k.org/wp-content/uploads/2015/09/The-Future-of-Kirkuk-A-Roadmap-for-Resolving-the-Status-of-the-Province-English.pdf>.
- Minasian, S. (2007). *The Israeli-Kurdish Relations*. 21st CENTURY, no. 1, 2007, 15-32: http://www.noravank.am/upload/pdf/256_en.pdf.
- Mirsky, G. (2003). *The Baghdad Puzzle. Russia in Global Affairs*, n. 636, 24.03.2003: http://eng.globalaffairs.ru/number/n_636.
- Mojab, S. (2005). *Kurdish Women*. In: *Encyclopedia of Women and Islamic Cultures: Family, Law and Politics*. General Ed.: Suad Joseph. Vol. II. Leiden/Boston: Brill, pp. 358-366.
- Idem (2001). *Women and nationalism in the Kurdish Republic of 1946*. In: *Women of a Non-State Nation: The Kurds*. (ed.) Shahrzad Mojab. Costa Mesa, CA: Mazda Publishers. Online: http://sites.utoronto.ca/wwdl/publications/english/mojab_03.pdf.
- Morris, J. (1980). *Begin Airstrikes Secret Israeli Aid to Kurds as Reminder for Iraqis*. *The Christian Science Monitor*, 6 October 1980, p. 11.
- Mustafa, M.S. (2016). *Iran's Role in the Kurdistan Region*. Al Jazeera Centre for Studies, online: <http://studies.aljazeera.net/en/reports/2016/04/160420105055207.html>.
- Nakdimon, S. (1996). *A hope that broke, the Israeli-Kurdish cooperation 1963-1975*. (Published in Hebrew). Tel Aviv: Jedit Acharonot & Chemed.
- Nerwiy, H.K.T. (2012). *The Republic of Kurdistan, 1946*. Doctoral thesis, Leiden University: <https://openaccess.leidenuniv.nl/handle/1887/18583>.
- Nikitin, B. (1941). *La Perse que j'ai connue, 1909-1919*, typed memoir, Paris: Bibliothèque INALCO.
- O'Ballance, E. (1996). *The Kurdish Struggle, 1920-94*. London/New York:

Parlgrave Macmillan.

Orland, N. (1997). Die Kurdenpolitik Israels / Ein umstrittenes Buch [Rezension: Nakdimon 1996: Eine Hoffnung die zerbrach. Die israelisch-kurdische Kooperation 1963-1975.] Frankfurter Allgemeine Zeitung, 07.04.1997, Nr. 80 / Seite 9: <http://www.faz.net/aktuell/feuilleton/politik/rezension-sachbuch-anlass-zu-grosser-besorgnis-11314141.html>.

Pelletiere, S.C. (2016). Oil and the Kurdish Question: How Democracies Go to War in the Era of Late Capitalism. Lanham etc.: Lexington.

Idem (1991). The Kurds and their Agas: An Assessment of the Situation in Northern Iraq. SSI Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, ACN 91026, Carlisle Barracks, PA.

Ramazani, R.K. (1971). The Autonomous Republic of Azerbaijan and the Kurdish People's Republic: Their Rise and Fall. Studies on the Soviet Union, 11 (4), pp. 401–427.

Raviv, D. & Melman, Y. (1990). Every Spy a Prince: The Complete History of Israel's Intelligence Community. Boston: Houghton Mifflin.

Riedel, B. (2017). Masoud Barzani and the roots of Kurdish distrust of the United States. Brookings, Markaz: 02.11.2017: <https://www.brookings.edu/blog/markaz/2017/11/02/masoud-barzani-and-the-roots-of-kurdish-distrust-of-the-united-states>.

Roosevelt, A. Jr (1947). The Kurdish Republic of Mahabad. Middle East Journal, Vol. 1, No. 3 (Jul., 1947), pp. 247-269, online: <https://www.jstor.org/stable/pdf/4321887.pdf>.

Samady, A. (2006), ed. & transl.: Mahabad Magazine, no. 69, December 2006 (in Kurdish): pp. 6-9; Chalniko, J.: Report on the murder of the Russian consul in Mahabad, Col. Alexander Ivanovitch Iyas (1869-1914); pp. 10-11; Parwizyan, M.W., today Karimi, 1920: Memories [2 pages handwritten in Persian].

Sheikhmous, O. (2013). United in Disunity – The Fractious Character of Kurdish Politics in Syria. Paper for the Conference “Governing Diversity: The Kurds in a New Middle East” at the Iraq Institute for Strategic Studies, November 28-30, 2013 in Beirut –Lebanon; available online: https://www.academia.edu/26256139/United_in_Disunity_1_.docx.

Idem (1992). The Kurdish Question in Regional Politics: Possible Peaceful Solutions. In: Internal Conflict and Governance. Ed. Kumar Rupesinghe, London: Macmillan.

Sluglett, P. & Farouk-Sluglett, M. (2003). Iraq Since 1958: From Revolution to Dictatorship. London/New York: Tauris.

Smolansky, O.M. & Smolansky, B.M. (1991). The USSR and Iraq: The Soviet

- Quest for Influence. Durham/London: Duke University Press.
- Stansfield, G. & Anderson, L. (2009). Crisis in Kirkuk. The Ethnopolitics of Conflict and Compromise. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Sudoplatov, P.A. & Sudoplatov, A. (1994-1995). Special Tasks. The Memoirs of an Unwanted Witness - A Soviet Spymaster. Boston/New York/Toronto/London: Little, Brown & Co.
- TAL [Transitional Period Law] (2004). The Coalition Provisional Authority. Law of Administration for the State of Iraq for the Transitional Period (TAL), 8 March 2004, online: <http://web.archive.org/web/20090423064920/http://www.cpa-iraq.org/government/TAL.html>.
- Talabany, N. (1999). Iraq's Policy of Ethnic Cleansing: Onslaught to change national/demographic characteristics of the Kirkuk Region, online: <https://www.kurdipedia.org/files/books/2013/87924.PDF?ver=130286343280814632>.
- Teimourian, H. (1996). Letter: A historic betrayal of the Kurds: why Barzani threw in his lot with Saddam. Independent, 6 September 1996: <http://www.independent.co.uk/voices/letter-a-historic-betrayal-of-the-kurds-why-barzani-threw-in-his-lot-with-saddam-5601503.html>.
- UCDP [Uppsala Conflict Data Program] (1975). Treaty Concerning the State Frontier and neighbourly relations between Iran and Iraq. Online: <http://ucdp.uu.se/downloads/fullpeace/Iran-Iraq%2019750613a.pdf>.
- UNAMI. The UN Assistance Mission in Iraq, UN mission submits reports on disputed internal boundaries in northern Iraq, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=30553#.WmXu5JdVmB>; Report currently not available online: www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=30553&Cr=iraq&Cr1.
- UN digital library (1990). Letter Dated 15 August 1990 from the Permanent Representative of Iraq to the United Nations addressed to the Secretary-General, S/21528-EN, online: http://digitallibrary.un.org/record/96182/files/S_21528-EN.pdf?version%20=1.
- UNTC [United Nations Treaty Collection] (1976). Treaty Series, Treaties and international agreements registered from 21 July 1976 to 27 July 1976, [New York 1986], Iran, Algeria and Iraq, Vol. 1017, 1976, No. 14903-14907, 14903: 54 et seqq., 14904: 215 et seqq., 14905: 229 et seqq., 14906: 245 et seqq., 14907: 255 et seqq.; online: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201017/v1017.pdf>.
- UNTC [United Nations Treaty Collection] (1975). Registration-no. 14905, IRAN and IRAQ, Agreement concerning the rules governing navigation on the Shatt al'Arab (with exchanges of letters). Signed at Baghdad on 26

- December 1975, online: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201017/volume-1017-I-14905-English.pdf>.
- Vali, A. (2011). *Kurds and the State in Iran: The Making of Kurdish Identity*. London/New York: Tauris.
- Ward, S.R. (2009). *Immortal: A Military History of Iran and its Armed Forces*. Georgetown University Press.
- Westermann, W.L. (1946). *Kurdish Independence and Russian Expansion*. *Foreign Affairs*. Vol. 24, No. 4 (Jul., 1946), pp. 675-686.
- Wilber, D.N. (2014). *Iran, Past and Present: From Monarchy to Islamic Republic*. Princeton: University Press.
- Yefremenko, D. (2017). *By the Rivers of Babylon*. *Middle Eastern Order in a State of Half-Decay*. *Russia in Global Affairs*, Nr. 4 Oct./Dec. 2017: <http://eng.globalaffairs.ru/number/By-the-Rivers-of-Babylon-19037>.
- Zaman, A. (2016). *From Tribe to Nation: Iraqi Kurdistan on the Cusp of Statehood*. Woodrow Wilson International Center for Scholars. Middle East Program, Occasional Paper Series, Fall 2016. Washington: Wilson Center: <https://www.wilsoncenter.org/publication/tribe-to-nation-iraqi-kurdistan-the-cusp-statehood>.
- Zhdannikov, D. (2018). *The great Russian oil game in Iraqi Kurdistan*. Reuters, London, April 19, 2018: <https://www.reuters.com/article/us-rosneft-iraq-insight/the-great-russian-oil-game-in-iraqi-kurdistan-idUSKBN1HQ1R3>.
- Idem (2017). *Russia's Rosneft clinches gas pipeline deal with Iraq's Kurdistan*, Reuters, 18.09.2018, <https://www.reuters.com/article/kurdistan-rosneft/rus-sias-rosneft-clinches-gas-pipeline-deal-with-iraqs-kurdistan-idUSL5N1LY0TS>.

© Kosar Othman Amin

© Kosar Othman Amin.

ههلبژاردهکانی داهاتوی کوردهکان

له سوریا / روژئاوا

هۆمهر شیخموس

پیشہ کی

لہ سالہکانی پیشوودا، ہمیشہ ہندیک راستی نگوردراو سہرہ کی ہہوون
ہمولمداوہ بیرری میلہتی کوردیان بہینمہوہ چونکہ ہرگیز نابیت لہ بیر
بکریٹ ئوانیش:

1/ مہہستی سہرہ کی لہ پشت ویستی مروقی کورد بو بہخت کردنی ژیانی
خوی و خیزانہکی و شتہ بہ نرخکانی تہنہا بو بہدہستہینانی ئازادی و
سہرہخویہ ہہرہہا بو دستہبہرکردن و پاریزگاری کردنہ لہ نہزاہت
و شانازی و شہرفی تاکی کورد و ئاسایشی خیزان شہمہکہ بہ
نرخہکانیہتی.

2/ میژوو شایہتہ کہ گہلی کورد ہرگیز چوکی دانہداوہ بو ہیچ حوکمیکی
دیکتاتوری و چہوسینہر، ہر حزب و لایہنیک و خیزانیک بوییت، بہ بی
گویدانہ ئوہی حوکمدارمکہ کوردہ یا خود نا.

3/ میژوو ئوہشمان نیشان دہدات کہ نہتوانراوہ بہ زہبری ہیزو چہک ہیچ
ئایدولژیاہک و بیروراہکی تابیت یاخود کہسیی بسہپینریٹ بہسہر ہیچ
تاکیکا، ہرہہا ہلومشاننہموہ داروخانی ہہموو ہیزہ دیکتاتورہکان لہ
میژوودا دہبیت ببنہ نمونہیہکی بہرچاو و بہبیرہینانہویہک بو ہہموو
جموجلک و بزوتنہوہکانی کورد.

4/ یہکیکی تر لہ راستیہ میژووہیہکان ئوہیہ: ہر کاتیک گہلی کورد
یہگرتوو بوییت نہتوانراوہ شکستیان پی بہینریٹ و توانای سہرکہوتیان
بہسہر ہہموو کوسپ و نگہرہکاندا زورتر بووہ، بہلام بہ داخوہ کاتیک
یہگرتوو نہوبن بہ ئاسانی توانراوہ تیک بشکینریٹ.

5/ کومہلگای کوردی لہپیناو ئازادی توشی چہندین کارہسات و کاری
دلہزین ہاتووہ لہمیژوودا، بہلام بہردہوام بوون لہ جہنگ و شہیدان بہ
تہنیا خوی بہس نیہ، کورد دہبیت ریوشوینی ئاشتی و شارستانی و دیالوگ،

کردنهوهی ترسهکانی تورکیا دواتر به کورتی باس له پهیوهندیهکانی کورد دهکریت لهگهڵ هیزهکانی ئۆپۆزسیۆن لهسوریا وه رژیمی سوریا. پاشان باس لهدهستیوهردانه نالۆز هکانی ههریهکه له روسیا ئیران و حزب الله و ئەمریکا و ئیسرائیل و تورکیا و سعودیه و قهتەر دهکریت بو سهر خاکی سوریا.

ههروهها لیکۆلینهوه دهربارهی جهنگ دژی داعش و یارمهتیدانی ههریهک له ئەمریکا و هیزهکانی هاوپهیمانی وه YPG/SDF لهو جهنگهدا، وه ئهنجامی ئهم بارودۆخه کاریگهری له سهر پهیوهندیهکانی تورکیا و رژیمی ئەسهد و روسیا لهگهڵ ناوچهکه.

بهشی سهرهکی لاپههکانی باس لهو ههلبژاردنه قورسانه دهکات که دینه بهردهم کوردهکانی سوریا لهداهاتوودا دواي ئهوهی تورکیا دهست به سهر عهفریندا دهکریت و ه رژیمی ئەسهد بهردهوام دهبیست به پشتگیری ئیران و روسیا وه دانوستان لهگهڵ حکومهتی سوریا، لهههمووی گرنگتر نایا هیزهکانی ئەمریکا دواي روخانی داعش دهمیننهوه یاخود پاشهکشه دهکهن له ناوچهکه؟

وه داهاتووی دانوســـــــــــــــــتانهکان جهنموا له لایهن نیونهـــــــــــــــــدگیری نهتهوه یهکگرتوو هکانی ستیفان دیمیستورا بو گهشتن به چارهسهریکی سیاسیه دبلۆماسی بو بارودۆخی ناوچهکه گفتوگو نهینیهکانی نیوان رووسیا و ئەمریکا له سهر داهاتووی سوریا.

باکگراوند:

ژماره دانیشتوانی کوردهکانی سوریا 11/10%، ژمارهی دانیشتوانی سوریا دانراوه لهکاتیکیدا سوریا 19.000.000 نۆزده ملیۆن کهسن که دهکاته نزیکهی دوو ملیۆن کورد له سوریا.. ههتا سالی 1922 کوردهکانی سوریا بهشیک بوون لهدهولهتی عوسمانی. پاش دانوستانی فهرهههسیهکان و

نهتهوهکانی تر له سههر خاکی سوریا، سێ ناوچهی جوگرافی کوردیهکیان گرت یاخود دروست کران ئهوانیش: (کورداخ یاخود شاخی کورد) دواتر ناوئارا به عهفرین ههروهها باکوری روژئاوای حهلب لهکاتیکیدا زۆربهی دانیشتوانی کورد بوون وه کۆبانی و (عین العرب) واته چاوی عهرب نزیك جهرابلس و روباری فورات ئهمیش زۆربهی دانیشتوانی کورد بوون، ههروهها ناوچهی جهزیره پاشان ناوئارا به حهسهکه.

دانیشتوانی ئهم ههريمه بهزۆری کورد و سریان ئاشوری و ئهمهن و عهربن. شاره سههرهکیهکانی ئهم ناوچهیه کۆبانی و عهفرین و قامیشلی و حهسهکهیه.

وهههروهها کۆمهلهی گهورهی کوردی میژووی یاخود نوێ ههیه له ئهنجامی کۆچکردنی ناوخیی لهههر یهکه لهدیماهشوق و ههماه و هههس و حهلب (شیخ مهقسود و اشرفیه) و رقه و تهل الابیج له جهرابلس تهل رفعت له عهزاز.

زۆربهی پهنابههکانی ناوچهی عهفرین پاش دهست بهسههر گرتتی لهلایهن هیزهکانی تورکیاوه لهناوچهی شههبانی باکوری حهلب نیشتهجیبوون.

هۆکاری سههرکی بوونی ئهم سێ (عرق) هی کورد لهم ناوچهیهدا دهگهڕیتهوه بۆ پهیمانی سایکس بیکو وه ریکمهوتنی ناشتی لهوای جهنگی جیهانی یهکه له پاریس فههنسا، ئهمهش بووه هۆی دووباره رهنگ کردنهوهی سنوورمکانی و دانانی خالی سنوری بێ گویدانه سنوری سروشتی و (عرق) زیاتر له سههر بنههای ریگای ئاسنینی خیرا به بێ گویدانه ویستی خهڵک لهسههر ئهو بابتهته ئهنجام درا.

بوونی کورد له سوریا میژوووهکی دهگهڕیتهوه بۆ کاتیکی زۆر کۆن ئهمهش لهگهڵ ئهو ئهفسانه قسه بێ بنهمایانهی عهرب و نهتهوهکانی تر یهک ناگریتهوه لهکاتیکیدا ئهوان دهلێن که کورد دانیشتوانی رسمی یا خود ئهسلێ سههرکی ناوچهکه نیه و زیاتر وهکو پهنابهه یاخود کۆچبهه یا خود بۆ

کارکردن هاتوونه ته ناوچهکه له تورکیاوه له کاتیکدا ریزهی پهنابهرهکانی که له دواى شورشهکهى شیخ سه عیدی پیران 1925/ ئاگرى ئارات 1930/1926) - دهر سیم 1937 کۆچیان کردوو به سوریا دهگهه 3/1 یهک له سهه سینی دانیشتوانی ئهسلی ناوچهکه.

ناوچهی عهفرین ناوچهیهکی شاخاوییه ههروهها بهناوبانگه به زهیتوون و زهیتی زهیتوون و سابون و ههناو ئاسنی خاو، کۆبانئ ناوچهیهکی تهخته به بهر ههمه کشتوکالیهکانی بهناوبانگه به تاییهتی لۆکهو گهنم و سهزهوات.

ناوچهی جهزیرهش لهگهئ ئهوهی دهولمهنده به نهوت و گازی سروشتی خاومنی گهنم و لۆکهو چهندین جۆری بهر ههمی تره

ههروهها ئهم سئ ناوچه کوردیهی دهولمهندن به سههراوهی ئاوی به هۆی بوونی روبرهکانی فوارت و خاپورو دجله عهفرین، چهندین دههراچهی بچوک و شکیان کردوو به هۆی دروستکردنی بهنداو له لایهن تورکیاوه ئهههش چهندین ناریکی دروست له نیوان تورکیا و سوریا و عیراق ی دراوسی.

لهتهمووزی 2012 حکومهتی سوریا هیزهکانی کشانهوه له ناوچه کوردیهکانی جگه له ناسایشی ههندیک ناوچهی وهک قامیشلو و هسهکه نهییت پاشان گۆرینی بو) PYD پارتی یهکیتی دیموکراتی) وه ههیچ ریکهوتنیکی ئاشکرا یاخود نهینی بهدی نهکراوه له نیوان ههردوو لایهنهکهدا، له کانونی دووهمی 2014 هیزهکانی PYD و هیزه سریانی و کوردی و عههه و مهسیحیه هاوپهیمانهکان سیستهمی حوکمی خۆجیبیان راگهیانند (حوکمی سهه بهخۆ) له ناوچهکانی عهفرین و ئهلهزهیر وه کۆبانئ.

له گهئ شاری عامودا جینگهی سهههکی ئهم حوکمه سهه بهخۆیه بوو که ناوی (رۆژئاوا) یان لێناوو کوردستانی رۆژئاوا یاخود (رۆژئاوا) کوردستان)، (Rojava ye kurdistan)

ئهمه دواتر گۆردرا له مانگی 3ی 2016 بۆ (یهکیتی دیموکراتی باکوری سوریا) که له لایهن ئهنجومهنی دیموکراتی سوریا وه هیزی سهربازیهکهی که ناسراوه به (هیزی دیموکراتی سوریا) له گهڵ ئهوشدا YPJ ، YPG ، هیشتا بربره ی هیزه سهربازیهکانن TER/DEM ، PYD هیشتا ریکخراوی سهرمکین له ناوچهکه بهلام دوا ی رزگارکردنی رهقو دیر ئهلزۆر لهدهستی داعش له 2018 پار

© Kosar Othman Amin

تیکی تازه سهری ههڵدا به ناوی (پارتی داهاتوی سوریا) له لایهن ههندیک نوینهری ئهو ناوچانهوه.

میژووی کۆنی سیاسهتی کوردی له سوریا:

نیشانهی سهرمکی سیاسهتی کوردی له سوریا لهسآلهکانی رابردوو بریتی بوو لهدابهبوونه یهکه به دوا یهکه دووبارمهکانی حزبه سیاسهکان، ئهگهر تهماشایهکی کۆتایی سآلهکانی 1940 و 1950 بکهین دهبینین چهندین

روداوی گرنگ بآلی بهسهردا کیشاوه له کوردستانی عیراق و ئیران و تورکیا.

لهداوی جهنگی جیهانی دووم یهکم پارتی نیشتمانی لهسالی 1957 دروست بوو به ناوی (پارتی دیموکراتی کوردستان) له سوریا.

ئهم پارتیه له 1965 یهکم دابەشبوون و جیابوونوهی بهخۆیهوه بینی وه لهسالی 1970 ش بو جاری دووم به ههمان شیوه وه ئهم پرۆسهی جیا بوونهویه بهردهوام بوو ههتا سالهکانی پیشوو، جگه لهماوهیهکی کهم نهییت لهنیوان سالهکانی 1990 ههتا ههستانهوهکی قامشلی له سالی 2004 ئهمهش وای کرد که به لایینی کهمهوه 16 پارت و جولانهوهی جیاواز لهمهوه سهر ههلبادات.

لهسهرهتادا هۆکاری ئهم گهشهسهندنه دهگهرايهوه بو هۆکاری جیاوازی سیاسی و نایدۆلۆژی بهلام له کاتهکانی داهاتوودا زیاتر بوون به مهسهلهی شهخسی و دهستیوهردانی ناسایشی سوریا فاکتهریکی تر بووه هۆکاری ئهم دابەشبوونه که نهویش به هۆی جیابوونوهی بارزانی و مهکتبهی سیاسی پارتیهکی له 1964 پاشان دروست بوونی یهکیتی نیشتمانی کوردستان له 1975 وه ههریهکه له پارتیهکانی تری ناوچهکه دابەشبوون به سهر ههریهکه له پارتی دیموکراتی کوردستان و یهکیتی نیشتمانی کوردستان.

تاوهکو 1990ه کانیش پینگهی سیاسی لهکوردستانی سوریا بهدهستی پارتی دیموکراتی کوردستانهوه بوو لهگهڵ پارتی دیموکراتی پیشکهوتوو، کاتیک ههردوکیان دواتر دوو گروپی جیاکراویان لئ دروست بوو لهریکخراوه سهرهکیهکه.

لهسالی 1993 پارتیکی تازه گهشهی کرد که ناوی (پارتی یهکیتی کوردی) بوو یاخود (یهکیتی) سویدیان لهبهشهکانی تری پارتیه کۆنهکان وهرگرت بهلام ئهمان بویرانه بهر بهر ههکانیان لهگهڵ رژیمی سوریا دهکرد لهریگهی خۆپیشاندان و دابەشکردنی پۆستهرو داواکردنی مافی کورد لهریکخراوه

جیهانیهکانی مافی مروفت، ئەم پارتەش بەشێکی لێ جیا بوویەوه که ناویان لەخۆیان نابوو (یهکیتی دیموکراتی کوردستان) لەسالی 1997.

لەماوەی ساڵهکانی 1990 چەندین پارتی بچوکی تر و هاوپهیمانی لهو پارتانەهی سەر موه جیا بوویەوه بەلام هەر زوو ئەم پارتانە بهر مو نهمان چوون پاش چەند سالیك.

لەدهستپێکی ئەم سەدهیەدا دوو جولانهوهی نوێ گەشەهی کرد لەکوردستانی سوریا یهکێکیان پارتی دیموکراتی یهکیتی PYD که له لایهن هیزهکانی پارتی کرێکارانی کوردستان لهسوریا لهسالی 2003 دروست بوو، دواي چەندین سال لهپهيوهندی قورس لهگهڵ رژیمی ئەسەد دواي دەرکردنی ئۆجەلان لهسوریا لهسالی 1998.

ئەوی تر (جولانهوهی داهاتوی کورد لهسوریا) که لهسالی 2005 گەشەهی کرد.

ههڵسانهوه لهپیناو گۆڕینی دیموکراتی لهسوریا لهمانگی 3ی 2011 لهدرعا / جولانهوهیهکی تازه بوو لهگۆرهپانی سیاسی لهکوردستانی سوریا، زۆریه ی ریکخهرانی گهنج بوون لهناوچهکانی ههلب و دیمهشق.

عاموداش به ههمان شیوهی درعا ههستان به تیکشکانی پهیکههکهی ئەسەد لهشارهکه بۆ دووهم جار دواي ههستانهوهکهی مانگی 3ی سالی 2004.

ئەم جولانهوه گەنجانە تازەیه پارتە کۆنەکانی تی پیراند به دروشمه تازەکانیان و چالاکیه جۆراوجۆرهکانیان بۆ گۆڕینی سوریا پاشان زۆر لهریکخهراوی مهدهنی و کۆمهلهی جۆراوجۆر دواي ئەم جولانهوهیه کهوتن پاشان دواي دروست بوونی پارتی (مجلس وگن کوردی) لهمانگی 9ی 2011 لهئێوان 13 پارتی جیاوازی سهربهخۆی کاروچالاکي گهنجانیان کهم کردوه به دروستکردنی جولانهوهی تایبەت به خۆیان.

دواي دروستبوونی KNC (المجلس الوطني الكوردي) له 2011 PYD بهشداربوو لهگهڵیان ههتاكو كۆتارۆزی ئیعلان کردنی پارتەکه بهلام پاشان

وهك(زمان و كولتورو سياسهت)وه پیدانی مافی به هاوریوون بو ئه
خهلكانهی كه لهدهستیان دا بوو لهئهژماریکی ناوباری دانیشتوناندا لهسالی
1962.

هۆكاری سههرکی بو رازی نهبوون و دهربرینی نارهبازی لهسهه ئهگهری
مانهوهی رژییم لهدهاتوودا، بهلام دوو دلایش دهگهریتهوه بو میژووی
كوردو دانپیداننانی و نهناسین و كهه كردنهوهی كورد لهلایهن رژییمه بهك
لهدوا بهكهكانی سوریا لهسالی 1946هوه.

بهلام ئهسهه ههر لهسهه حوكم مایهوه دواي حهوت سأل لهبههرهكانی و
جهنگیکی دژوار لهدژی ئهههه به هوی یارمهتی دان و پشت گرتنی و
روسیا و اجبار كردنی كورد لهریكهوتن و دانوستان كردن لهگهئ رژییمدا.

لهم دوایهیدا رژییمی سوریا ویستی ریکهوتن ودانوستان لهگهئ كورد بكات
لهگهئ پیدانی چهند مافیکی كلتوری و زمانهوانی و دامهزراندنی ههندیک
ریخراوی سهه بهخو به پینی قسهكانی وهزیری دهرهوهی سوریا (ولید معلم)
لهدواي وتارمکانی نوینهری ئههریکا لهUN.

پهوههندیهكانی لهگهئ هیزی ئوپوزسیون لهسوریا ئاسان نهبوو. هیزه
بهكهمهكانی ئوپوزسیون دوو دل بوون به مافه كانی كورددا تهنها زیاتر
مافی نهتهوهیی و زمان و كلتوریان دابوو به كوردهكان جولانهوهكانی سهه
به KNC به ههمان شیهه دوو دل بوون لهبوون ئوپوزسیون بهلام لهو
كاتهدا كه بوون به بهشیک لهئوپوزسیون له10/11/2013 ئوپوزسیون
دهستی به سههدا گیراو به سهه بازی كرا لهلایهن گروپی ئیسلامی
جیاوازمه وهك جهبهه نوسره كهسهه به قاعیده بوون ئیستا پینی دهلین هیئه
تهحریر الشام، اخوان المسلمین موالیه لتركیا - موالیهتی قهتهه - اسلام
موالی لهسعودیه لههاوینی 2014 داعش دروست بوو.

ئیستا ئوپوزسیونی علمانی و دیموکراسی لهگهئ هیزه سهه بازیكان (سوپی
سوریا) (سوپی سهه بههست) ههندیک کاریگهری ههیه بو ناوچهكه.

ئهو گروپه لهتورکيا نيشتهجین وه یاریان پی دهکری له لایهن تورکيا. قهتهه
- سعودیه.

هیشتا KNC یش لهگهئ بی هیز بوونی بهشیکه له (ائتلاف وطنی لقوی
المعارضه) به لام لهگهئ هاپهیماننهکان و ئۆپوزسئون چهن
رووبهروو بوونهوهیهکیان توش بوو به هوی دانوستانهکهی جنیف وه
داگیرکردنی عهفرین له لایهن تورکياوه له نهروزی 2018.
PYD ههش ریگای سییهمی ههلبژارد ئهویش نه لهگهئ رژیمه نه
ئۆپوزسیونیسه چهن کۆبوونهوهیهکیان کرد لهگهئ تحالف له 2014 به لام
بی نهجام بوو.

بهشداریان کرد بو چهن سالیك لهگهئ (معارضه موالیه) ههروهها بوون به
جیگری رهئیس دواتر له 2014 تهواو بوو، ههولتی ریکهوتن و دانوستان
درا بو رژیمی ئهسهه.

لهمیژوودا، تورکيا نالاندویهتی به دهست (خزمهتگوزاریهکی ئالوز
AServicescomplex) وهک دهربراو له لایهن وهزیری پێشوووی
تورکياوه، پروفیسور مومتاز سۆسیال، لهسال 1994دا.

ئهمهش ترسی لهلهدهستدانی ئهو ناوچانه دهگهیهنیت که به دهست کوردهکان،
ئهمینهکان یونانیهکان، رووسیایوه دواتر سوریا، ئهو به شیوهیهکی ستراتیژی
ترساوهو پارهستاوه لهژی ههموو جۆریک لهبونیادی حکومهتی خویی کوردی
لهعیراق، ئیران، سوریا لهترسی کاریگهری توشیوونی کوردهکانی خوی. لهبهر
ئهو، ئهو دژایهتی دامهزراندنی ههریمکی فیدرالی کرد لهکوردهستانی عیراق بو
چهن سالیکی زور ههتا ئهو راستیهی جی کردهوهو لهسهه زوی و گریهستی
لهگهئ KRG حکومهتی ههریمی کوردهستان ئهو ههمان ههستیاری ههیه بهرامبهر
به کوردهکان لهسوریا بو دامهزراندنی بهشیکی که خویان بهریوهی دهبن، به تابهتی
که له لایهن PYD دامهزراوه، بهشیکی PKK که به لهیهکداچونی چهکداریدا بووه
لهگهئ تورکیادا لهسالی 1984 مه به لام به گالتهجاری.

روژهللاتی فوراتدا ههرمشهی کۆتایی له کۆبوونوهیهکدا له خهزینهیهکی بیری تورکییهوه دهرچوو، له دانیشتنهکانی کۆبوونوهی گشتی نهتهوه یهگرتووهمان (UN) بهلام تورکیا ریگهی لئ گیراوه و بهردهوام ریگهی لئ دهگیریت لهههر جوولیهیهک به هوی بوونی هاوپهیمان و هیزی ویلایهته یهگرتووهمانی ئهمریکا UN له مهنج و ناوچهی روژهللاتی فورات لهپابهندبوونیان بو تهواو کردنی شهڕ دژی داعش و نههیشتنی هیزه ئیرانیهکان و نوینهرائیان له سوریا. ریکهوتنی روسی - تورکی لهسهر ئیدلیب وا دهردهکویت که کیشهکانی بو تورکیا نالۆزتر کردوه لهجیاتی به دیهینانی ئامانجهکانی داهاتووی ههموو ههریمهکه هیشتا له ژیر پرسیاردایه نایا هیزهکانی روسیاو سوریا هیرش دهکهنه سهری ؟

پابهندبوونی ویلایهتهیهگرتووهمان UN له گهڵ بزووتنهوهی کوردی له سوریا، له لایهن ههردوو KNC و PYD یهوه، دهستی پیکرد لهکاتی قوناغه سهرهتاییهکانی شوڕش له سوریا، بهلام به تاییهتی له سالی 2012 دا لهکاتی کۆبوونوه دایالوگیه جواز مکانی ئۆپوزسیونی سووری له ئهستهنبول و قاهره. نیردراوهکانی KNC وهرگیران له لایهن کارگیری کاروباری دهرموه له چهند جاریکدا، بهلام PYD ههرگیز وهرنهگیرا لهبهر پهیوهندیهکانی لهگهڵ PKK که دهستتیشانکراوه وهک ریکخراویکی تیرۆریستی له لایهن ویلایهته یهگرتووهمانهوه.

یهکم بهشداری سهربازی ویلایهته یهگرتووهمان لهگهڵ هیزهکانی YPG له 3 ئهیلولی 2014 دا بوو له هیرشی داعش بو سهر کۆبانی لهو کاتهوه ئهم ههرهومی کردنه له نیوان ههردوولادا بهردهوام بوو له کاتی هیرشه فراوانهکان بو بهزاندنی داعش له رقه و دیر نهلزور و دهرکردنیان له ناوچه سوورییهکان، به تاییهتی له ناوچهکانی روژهللاتی فورات. سههرای نارمزییه قورسهکان و ههرمشهکانی تورکیا، ویلایهته یهگرتووهمان و هیزه هاوپهیمانهکانی تر بهردهوام بوون لههاوکاریکردن و ههماهنگی کردنی YPG دواتر ناوئرا هیزهکانی دیموکراسی سوریا/ SDF دوا یهگرتنی لهگهڵ چهند هیزیکی عمرهیی و سووری لهبهر توانا جهنگییه ریکخراوو لیهاووهمهیهوه بو شهڕکردن دژی داعش. ههندیک مهشقی

سەربازی، ھاوکاری لۆژستی ئامۆژگاری کارگێری دابین کران بۆ راویژکارە ناوخبییهکان لە موبهج، رەقە، دیر ئەلزور. ھەروەھا ویلايەتە یەکگرتووھکان نزیکە 15 بنکە سەربازی بنیاتناوہ لەو ناوچانە ی کە زۆرینە ی نەوتی سوریا و سەرچاوە ی گازی سروشتی لە خۆ دەگریت. ئەم ھاوکارییە نزیکە، ھەر چۆنیک بیت نەیتوانی رێگری بکات لە ھیزە تورکیەکان لە داگیرکردنی ناوچە ی عەفرین، لە ئازاری 2018 دا. ھەروەھا ویلايەتە یەکگرتووھکان فشاری زیتریان خستۆتە سەر SDF بۆ بەجێھێشتنی ھەندیک لەدەسەلاتەکە ی لەناوچە ی موبهج بۆ جێبەجێکردنی ھەندیک لەداواکارییەکانی ھاوپەیمانیکە ی ناتۆی تورکیا.

ئالۆزی زیاتری پەيوەندییەدوو قۆلییەکانیان، دەرکەوت کاتیئە سەرۆک ترامپ ئەگەری کشانەوہ ی ھیزەکانی ویلايەتە یەکگرتووھکانی لەسوریا راگەیاندا. ھەرچەندە، پینتاگۆن و فەرماندە بەریوەبەرەکان پینشنیاری مانەوہ ی زیاتریان کرد بۆ ھیزەکانی ویلايەتە یەکگرتووھکان. ئەمە ئەگەری کردوہ بۆ کوردەکانی SDF بۆ دەستپێکردن بە دانوستاندن لە گەل رژیمی ئەسەد بۆ ئاسایی کردنەوہ ی پەيوەندییەکان لە دوای کشانەوہ ی ئەمەریکا لە ناوچەکە. ویلايەتە یەکگرتووھکان دوای کشانەوہ ی لە ریکەوتنی ئەتۆمی ئیرانی و خراپوونی پەيوەندییەکانی لە گەل ئیران، بیریاریدا لە سوریا بمینیتەوہ، بە پێی لێدوانەکانی سەرۆک ترامپ، راویژکاری ئاسایشی نەتەوہ یی جۆن بۆلتۆن بآلویز جەیمس جیفری لە کاتی دانیشتنەکانی کۆبوونەوہ ی گشتی نەتەوہ یەکگرتووھکان UN بە گۆیرە ی راپۆرتیک لە لایەن لۆری مایلۆری بۆ کەنالی تەلەفزیۆنی کوردستان 24. لە رۆژی پینچ شەممە 27ی ئەیلول 2018، بآلویز جەیمس جیفری، نوینەری تایبەتی ویلايەتە یەکگرتووھکان بۆ پابەند بوونی سوریا، باس لە بیرکردنەوہ ی بەریوەبەرایەتی ترامپ دەکات دەربارە ی داھاتووی سوریا، لە نیوانیاندا کوردستانی سوریا. جیفری قسە دەکات بۆ پەیمانێران لە نیویۆرک دەربارە ی

کۆبوونهوهی گشتی نهمهوه یهکگرتوو مهکان UN، سی ئامانجی ناسراوی ویلايهته یهکگرتوو مهکانی دهرخست:

1. تیکشکانی ههتا ههتایی دهولتهتی ئیسلامی (ISIS) .

2. بههیز کردنهوهی پرۆسهی سیاسی.

3. لابردنی ههموو ههیزه فرماندهیهکانی ئیران له ناو گشت سوریا دا.

پرسیار کرا ئایا سهروك دۆنالد ترامپ به فرمی بیروکی مهجیک بو کشانهوهی ویلايهته یهکگرتوو مهکان له سوریا بریتی ئهیت له لابردنی ههزهکانی ئیران و نوینهر مهکانیان پهسهند کردوه، جیفری له وهلامدا ووتی، سهروك ئیمههی دهویت له سوریا تاكو نهوه جیهجی دهیت وه مهجهکانی تر جیهجی کراون، بهلام دهمهویت لیرهدا پروون بم، جیفری بهردهوام بوو، وهدیمهتیککی نویی بیر کردنهوهی ویلايهته یهکگرتوو مهکانی دهرخست که به تایهتی پهیهسته به پیگههی کوردی له سوریا. مانهوهی ئیمه له سوریا به پیوستی بوونی ئهمریکی نییه له سهرزهی پرونی کردهوه، بوون له سهرزهی پیگههی تیکشکانی ههتا ههتایی ئیستای دهولتهتی ئیسلامی ههیه بهلام "زۆر ریگه ههیه بو نهوهی له سهرزهی بیین."

جیفری بهردهوام بوو، چهند نمونهیکی دا له نیوانیاندا "بو چهند سألکی زۆر ویلايهته یهکگرتوو مهکان هاوپهیمانی ناوخوی ههبووه له سهرزهی له باکوری عیراق، وه پشتگیری ئاسمانیمان دابین کرد."

ههروهها جیفری دووپاتی کردهوه که کوردانی سوریا پیوسته بهشدارین له پرۆسهی سیاسی بهریوهبر او ی نهمهوه یهکگرتوو مهکان بو دیاریکردنی داهاتوی سووریا. پرسیار کرا ئایا کورد مهکان بهشیک دهن له گفتگۆکانی ستافان دیمستتورا نوینهری تایهتی سکرتهیری گشتی دهربارهی سوریا، جیفری وهلامی دایهوه، "SDF" ههزهکانی دیموکراسی سوریا که ههیزی کوردی و عهرهبی لهخۆدهگریت، هاوپهیمانی ئیمه له شهردژی دهولتهتی ئیسلامی (ISIS) پیگهیهک ههیه که دهیبین، وه ههموو کهسی که دهیبات، جیفری "بهردهوام بوو که ههموو خهک له سوریا، له نیوانیاندا خهککانی

باکوری روژهلالات، پيوسته بهشدارين له پروسه‌ی سياسي. "هروه‌ها له روژي پينج‌هشمه، شمش ولات "ميسر، فهرنسا، ئەلمانيا، ئوردون، سعوديهو بریتانیای گهروه"، بهشداريان کرد بو نامادهکردنی روونکردنه‌وه‌یه‌که که بانگی ديمستتورا دهکات "بو قایلکردنی، به زووترين کات، کوميته‌ی ده‌زگایه‌کی گشتگیری بویر بو دهستپیکردنی پيشنيارکردنی دهستوریکي نوپي سووری بو دانانی بناغه‌ی بو هملبزاردنیکي نازادو دادوه‌رانه به سهرپهرشتي نه‌ته‌وه یه‌گرتووه‌کان (UN) جيفری، زیاتر ناماژه‌ی پیکرد: "ئه‌سه‌د له سهر لاشه‌ی دهولته‌تیک دانیش‌تووه به که نزيکه‌ی هيچ ده‌سنگه‌يشتنیکي نابووری نييه بو نه‌وته‌که‌ی و سهرچاوه گازبیه‌کانی." وه هيچ هی‌وايه‌که بو فرياکهوتنی پیکه‌پینانه‌وه نييه چونکه ويلايه‌ته یه‌گرتووه‌کان UN، "پشتگیری کراوه له لایهن زورینه له ناو یه‌کيتی ئه‌ورویا، به‌ر به‌سته له‌وه. "نامانجی سهره‌کی رووسیا له سووریا رزگارکردنی رژیمی ئه‌سه‌د بووه له به‌زاندن، پاراستنی هی‌زه سهر بازبیه‌که‌ی و بايه‌خی نابووری ناوچه‌که له داهاتوودا وه فشار خستنه سهر ولاتانی روژئاوا بو مامه‌له کردنیکي هاوتای کاروباره ناوچه‌ی و نیوده‌وله‌تیه‌کانی. بهشداري سهربازی له ئه‌یلولی 2015 ژماره‌یه‌کی زوری سياسه‌تمه‌دارانی روسیا ناماژ هی‌انبه‌وه راستیه کرد که "ولاتانی روژئاوا چند رژیمی‌کیان له روژهلالاتی ناوه‌راستدا گوري بی‌ئوه‌ی بی‌رورای ئه‌وان وه‌رگرنو بايه‌خ به سهرنجی ئه‌وان به‌دن." له گه‌ل کوردانی سووریا هه‌ندیک جار په‌یوه‌ندی پشتگیرانه‌یان هه‌بووه. ئه‌وان (PYD) و (KNC) بو ژماره‌یه‌که له کوبوونه‌وه‌ی گفتوگۆکان بانگه‌يشت کران له مۆسکۆ، ئاسانا، سوچی به‌لام ئه‌مانه هه‌رگیز کاریان له پشتگیری روسیا نه‌کرد بو رژیمی ئه‌سه‌د. له پيشنيارمه‌یاندای بو دهستووری نوپي سووریا، داواکاری کوردیان بو بلابوونه‌وه‌ی ده‌سه‌لات و مافی کلتووری په‌سه‌ندکردوه هه‌لوئستی فهرمی روسی هه‌میشه جهختی کردوته‌وه که کورده‌کان پيوسته نوینه‌رایه‌تی بکړین له‌جني‌ف و هه‌روه‌ها گفتوگۆکانی تر که په‌یوه‌ندیان به داهاتووی سووریاوه

له گهڵ هه موو هیزه سیاسی و سه ربازییه کان له ناوچه کهو هه وڵدان بو به جیگه یان دنی نمونه ئایدۆلۆژییه پینه گه یه شتوو ه که یان به به هیزی، سه ره رای هه موو سه رنجامه کان، بو نمونه: نزیکه ی ته و او رو و خاندنی کۆبانئ و له ده ستدانی عه فرین.

8. هه لێژیری ژیری و پنگه یشتوو ی راسته قینه خواز تر بوون و دابه زاندنی ئامانجه کان به ده ستکردن به پرۆسه ی کراوه، ئاشتی خوازی و دیالوگ له گه ل هه موو کۆمه له نه ژادی، ئایینی و جفاکییه کان، به تایبه تی ئه وانه ی کورد نین، بو نمونه: عه ره به کان ئه ره مه نیه کان، سه ریه یانه کان، و تورکه مانه کان و ئه وانه ی تر..

© Kosar Othman Amin

© Kosar Othman Amin

نێران و کورد

نهحمهد نهسهگهندهری

چل سال له مهو بهر، ریک لهم روژانهدا منیش وهکوو ملیونه ها کسهی تر، بهشدارى خویشاندانه گهوره کانم دهکرد له دژى رژیمی شا له ئیران. ئیمه له کوردستان قهت ئهو دروشمه سهرانسهرییهی ئیرانمان دووباره نهدهکردهوه که دهیانگوت، "سهر بهخویى، نازادى، کۆمارى ئیسلامى"! لهباتى ئهوه داواکار بیهکانى ئیمه بریتى بوون له "یهکسانی، برابتهی، کۆماریکى دیموکراتى". کورد هیوا بهکی زۆرى ههبوو بهوهی که له ئاکامى ئهو شوورشهدا به مافه نهتهوا یهتییهکانى بگات و تنهها ده روژ پاش پرووخانى رژیمی شا، یهکهم گفتوگۆکان لهگهڵ نوینهرانى حکومهتى تازه به دهسه لانهگهیشتهودا دهستیان پیکرد. کوردستان بهشدارى نهکرد لهو ریفرا ندمههه که بو 'کۆمارى ئیسلامى' له مانگی چوارى سالى ۱۹۷۹دا ریک خرا چونکوه نهیدهویست دهنگ به فۆرمیک له حکومهت بدات که ناومرۆک و قانونى ئهساسییهکهی ناروون بوو. باقى بهسهر هاتهکه لای ههمووان روونه.

خویشاندانى زۆر گهورهه روژى ههشتى مارسى ۱۹۷۹، واته کهمتر له مانگیك پاش پرووخانى رژیمی شا به بۆنهه روژى جیهانى ژنهوه له تاران، ههروهها دوو ههفته دواتر نهو روژى خویناوى له شارى سنه ناوهندى پارێزگای کوردستان نیشانهگهلیکی هوشداریدهر بوون که ئاراستهه سیاسهتى دهسه لاتدارانى تازهه ئیرانیان دهستتیشان دهکرد. سهرمراى ئهوه هیش زۆر نهبوون ئهو پرووناکبیر و توێژره سیاسییانهه که بتوانن رهوتى بهرهو پێش چوونى کهش و ههواى سیاسى و ئابوورى و کۆمه لایهتى ولات پێشینی بکهن.

چل سال بهسهر ئهم شوورشهدا تێپهریوه و پرسى ژن، کیشهه کورد و ههروهها پرسى نازادییه دیموکراتیکهکان، کرێکاران، خویندکاران، مامۆستایان، روژنامهوانان، نووسهران و هونهرمهندان بهردهوام به بی چارهسهری ماوتهوه. هاوکات قهیرانى ئابوورى و سیاسى ژيانى بو زۆرینهه خهلكى ئیران زۆر دژوار کردوه.

خانهدانی سهفهوی بۆ ماوهی زیاتر له دووسهد سال و ههتا ۱۷۳۶ له دهسهلات دا مانهوه. بهلام کاریگهیری سیاسی و فهرهنگی ئهوان به دریزایی دهسهلاتی پادشاکان و خانهدانهکانی دواتر و ههروهها پاش شوژی سالی ۱۹۷۹ی ئیران که کوماری ئیسلامی به دهسهلات گهیشت بهردوام ماوهتهوه. ئهوهی که رژیمی نوی ئیسلامی کردی، بریتی بوو له گۆرینی شیعهگهیری و مهزنایهتی سهردهمی سهفهوی بۆ شیعهگهیری و ناسیۆنالیسمی فراوانخوازی ئیرانیی.

پهیمانی سایکس – پیکۆ

پهیمانی بهناوبانگی سایکس – پیکۆ که سالی ۱۹۱۶ و له گهرمهی شهری بهکهمی جیهانیدا له نیوان بریتانیا و فرانسه دا بهسترا و ئامانجی دابهشکردنی خاکی ژێردهسهلاتی رووخواوی ئیمپراتۆری عوسمانی بوو، هیچ گۆرانکارییهکی له کوردستانی ئیران دا بهدی نههینا. هاوکات دابهشکردنی ئهو ئیمپراتۆرییه ههوالیکی خوش بوو بۆ ئیران چونکوو ناکامهکهی ههلوهشانهوی دهسهلاتیکی رکهبهری هیرشبهی بوو له دراو سنیهتییهوه و دهبووه هوی دامهزانی حکوومهتیکی لاواز له عیراق و ههروهها دابهشبوونی کوردستان. راسته لهو سهردهمدا دهسهلاتداری خانهدانی قاجار بهرمو فهوتان دهچوو، بهلام ریگا خوش کرا بۆ ئهفسهریکی بههیزی ناو ئهرتهشی ئیران واته رهزا خان که سالی ۱۹۲۵ خانهدانی پهلهوی دامهزاند و بوو به رهزا شا. ئهم پادشایه به مشتی ئاسنین ولاتی بهریوه دهبرد ههتا سالی ۱۹۴۱ که له گهرمهی شهری جیهانی دووهم دا هیزهکانی بهکیتی سوڤیهت و بریتانیا له باکوور و باشووروه چوونه ناو خاکی ئیران و رهزا شا – که پشتیوانیی له سیاسهتی ئالمانی نازی کردبوو – ناچار کرا دهست له پادشایهتی ههنگریت و کورمهکی واته محمهد رهزا له جینگای باوکی دانرا.

سهردهمی کوماری کوردستان له سالی ۱۹۴۶ی لێ دهرچیت، دۆخی ژێردهستهیی گهلی کورد له کاتی فهرمانبروایی محمد رهزا شا دا هیچ ئال و گۆریکی بهسهردا نههات. گهلی کورد چالاکانه له راپهرینی سالی ۱۹۷۹ی ئیران دا بهشداری کرد بهو

هيوایه‌ی دیموکراسی له ولات دابمزریت و سته‌مگه‌ری نه‌ته‌وايه‌تی کوتایي پی بهیندریت.

شورشى ئيران و چاوه‌روانییه‌کان

دامه‌زراندنی کوماری ئیسلامی له ئیران به دلنیاپیوه ده‌ریخست که له ژیر دهسه‌لاتی فەرمانه‌روایانی نویدا کورده‌کان ناتوانن چاوه‌روانی بارودوخیکی باشتر بن. زوری پینه‌چوو که شهر و پیکدادان دهستی پیکرد له نیوان گه‌لی کورد که تازه له ره‌وتی راپه‌رینیکی جه‌ماوه‌رییدا رژی‌میکي درنده‌ی له دهسه‌لات لابرده‌وو و دهسه‌لاتداری رژی‌می تازه‌ی ئیران که نیشانیان دا ته‌نانه‌ت له رژی‌می پیشوویش درنده‌ترن. ئەم دهسه‌لاته‌ نوپیه ته‌نانه‌ت له‌گه‌ل به‌شی زوری تاقم و توپزه کۆمه‌لایه‌تییه‌کانی ئیرانیشتا کهوتنه دوژمنایه‌تییه‌وه. خه‌لکانی نازادپخواز و ریکه‌راوه‌کانیان به توندی سه‌رکوت کران و به تایبته‌ له دهیه‌ی ۱۹۸۰ دا به دهیان هه‌زار کهس ئیعدام کران. شه‌ری ئیران – عیراق سه‌ره‌رای ناکامی رووخینه‌ر و کاره‌سات نامیز بو‌گه‌لانی ئیران و ژیرخانی نابووری و ژیانی سیاسی ولات، کاریگه‌ری زور قوولی هه‌بوو له‌سه‌ر بزوتنه‌وه‌ی دیموکراسیخوازی له ئیران. رژی‌م ئەم شه‌ره‌ی قوسته‌وه بو‌خاشه‌به‌رکردنی ئەم هیزه سیاسیانه‌ی ئوپوزیسیون که له‌وانه‌بوو بینه ئالتیرناتیفتیک بو‌داهاتوی ئیران.

کوردستان و کوماری ئیسلامی ئیران

سه‌ره‌رای ئەوه‌ی که لایه‌نی کورد زور زوو ده‌ستپیشخه‌ری کرد بو‌گفتوگۆکردن له‌گه‌ل نوینه‌رانی ده‌ولته‌ت له کوردستان و له تاران، هه‌ول و تیکۆشانی ناشتیخوازانه‌ی ریه‌رانی کوردستان بی‌ناکام مایه‌وه و نزیکه‌ی پینج هه‌فته‌ پاش راپه‌رین له ئیران شهر و پیکدادان له شاری سنه‌ رویدا. ته‌نانه‌ت دیدار و گفتوگۆی که‌سایه‌تییه‌ سیاسییه‌کان و هه‌کوو ماموستا شیخ عیزه‌دین حوسه‌ینی، دوکتور قاسملوو ریه‌ره‌ی حیزبی دیموکرات له‌گه‌ل ئایه‌ت‌وللا خومه‌ینی و مه‌هدی بازارگان سه‌ره‌که‌م‌زیر و باقی کاربه‌ده‌ستان له قوم و تاران نه‌یتوانی بگاته هیچ ریکه‌ته‌تیک.

جامیعهی سنهوه ئاگادار کراوین که حیزبی دیموکرات ژنهکانمانیان ر فاندوو. من فهران ددهم به ههموو هیزه چهکدارهکان به ههموو توایانهوه و نهوهندهی که پیویسته دستبهجی بهرمو سنه بکهونه ری. " 4

1. رۆژی 26 ی خهزمهلموری 1358 [1979/11/17] پهیامی خومهینی له ژیر سهردییری پهیام به خوشکان و براییانی کورد که تیییدا دهلی: "سلاو بو خوشکان و براییانی کورد. . من دهزانم که دهولت بهپیی خواستی ئیوه رهفتاری نهکردوه. . داوا دهکهم له ههیهتهی تاییهتی حکومهت که به نیازیاکی تهواوه درێزه به گفتوگو بدن و لهگهڵ کهسایهتییه ئایینی و سیاسی و میلییهکان و توێژهکانی دیکهیش پهیهندی بگرن. . نیسلام بهرپهرچی ههموو ههلاواردنیک دمهاتهوه. . له پهناوی نیسلام و کوماری نیسلامی دا ههموو چهشنه ههلاواردنیکی فهرانگی، ئابووری و سیاسی لادهبریت. . " 5

2. رۆژی 29 ی پووشپهیری 1359 [1980/7/20] خومهینی له پهیامی "دانپینان به ههلهی رابردوو" دا دهلی: "میللهتی ئیمه شۆرشگیر بوون و ئیمه وانهبوین. ئیمه یان مقصرین یان قاصر. . ئهو رۆژهی که ویستیان بچن بو گفتوگو له کوردستان من هوشداریم پیدان که دهبی بههیزهوه بچنه پیش. سهرهتا ئهرتەش و پاسدارهکان دهبی 'احاطه یان بکهمن، 'محاط' یان بکهمن، جا ئیوه بچنه پیش و دهست بکهمن به وتووێژ. 'مسامحه' کرا. . " 6

ئهمانه له کاتیکدا بوو که به پیی گوتهی پارێزگار [ئوستاندار] ی ئهو کاتی کوردستان که له لایهن دهولتهتهوه دانرابوو، ههروهها نوینهرانی خومهینی له کوردستان که چهندین تیلگرافیان بو تاران و قوم ناردبوو ههموو ئهو ههوالانهی سهبارت به شاری سنه و مزگهوتی جامیعه و رفاندنی ژن و مندالیان به درو خستبووهوه. لایهنی کوردی ئهوکات زۆری ههولدا که راستی رووداو هکان بگهیریتهوه بهلام دهمزگاکانی راگهیاندن ههمووی له ژیر دهستی دهسهلاتداراندا بوو و دیاره ئهوانیش چۆنیان پیخۆش بوو وهها باسی رووداو هکانیان دهگیرایهوه.

کوردەکان یەکسانە لەگەڵ دابەش بوونی جوغرافیای ئێران. هاوکات هۆشدارێ
 دەدرێتە خەڵکی ئێران کە سەیری ئاکامی کارساتنامیزی راپەرینهکانی وڵاتانی
 بەهاری عەرەبی بکەن و خۆیان نەخەنە بەردەم داهاتوویەکی لەو چەشنە. لە
 کوردستان تەنانت ئایینیش لە ژێر گوشاردایە لەبەر ئەوەی زۆرینهی خەڵکی
 کوردستان موسولمانی سوننی.

خومەینی دەیگوت هەموو موسولمانەکان یەکسانن و ئەگەر لە رابردوودا لە خەڵکی
 ئێران ستمێک کران، لە هەمووان کران. ئەوەی خومەینی بە ناوی ئیسلامە
 دەیگوت، ئیستا لەلایەن کاربەدەستان و تەنانت ناسیۆنالیستە ئێرانییەکانی ناوە و
 دەرەوی ئێران دووبارە دەکرێتەوە و دەلێن پێویست ناکات کوردەکان هیچ مافیکی
 زیاتریان بدرێت. بەم چەشنە ئەوان نکۆلی دەکەن لەوەی کە کوردەکان و باقی کەمە
 نەتەهەکان و گرووپە ئێتنیکیەکان لە ئێران لە مافی نەتەهەیی خۆیان بێبەربین. ئەم
 بۆچوونە دەیهوێت ئەو بلیت کە هەموو کەس لە ئێران بە دڵخواری خۆی لە باری
 زمان و فەرھەنگ و ئایین و شتی تریشەو پێگەی پلەیی دووھەمی بۆ خۆی
 هەلبژاردووە! ئەوان هیچ کۆمەڵگایەکی ستملێکراو لە ئێران نابینن و نکۆلی دەکەن
 لەوەی کە رژیمی ئیستا و تەنانت رژیمی پێشوویش هیچ هەڵەییەکی بەرامبەر بەوانە
 کردیبت. ھەر ڕێک لەسەر ڕێچکەیی نەریتی خانەدانی سەفەویی، لە ئێرانی ئەمڕۆدا
 دەستراگەشتن بە شوێنە بالاکان لە ناو ئەرتهش و دەولەتدا تەنها بۆ ئەوانەییە کە
 شیعیان و ئەگەر کەسانێک ھەبن زۆریش لێھاتووبن بۆ پۆستێک، شیعیە نەبوون دەبێتە
 ڕێگریک لەبەردەمیاندا. ئاشکراوە کە ئەم چەشنە رەفتارانە بۆ پێکەوێ ژبانی
 ئاشتیانەیی گەلانی جۆراوجۆر لە وڵاتیکی فرەزمان و فرەقەوم و فرەفەرھەنگی
 وەک ئێراندا زیانی لێدەکەوێتەو.

بە گوتەیی دوکتور ئەمیر حەسەنپوور، "بەتاوان دانانی فەرھەنگی کوردی بوو
 ھۆی دروستبوونی دژایەتی لە نێوان گەلانی کورد و تورک و فەرھەنگەکانیان." 9
 پرسەیی تەواوتی خاک و یەکگرتوویی وڵات تەنانت ھێنراوە ناو کە لاسی دەرس
 خۆیندەو. نموونەیی تازەیی ئەوەیە کە محمد بطحایی وەزیری فێرکردن و بارھێنانی

ئیران له دیداریکدا بۆ پارێزگای فارس هاوینی رابردوو گوتی: "فئیرکردنی خویندکاران به ئه‌دهب و ئاخافتن به زمانی فارسی هێلی سووری ئیمهیه. دهیی زمانی فارسی و هکوو هێلی به‌گرتوویی و لات له خویندنگاکان به‌کار به‌یندریت¹⁰". ئهم دهربرینهی جهنابی و مزیر رێک به پێچهوانه‌ی ماده‌ی پازده‌ی قانونی ئه‌ساسی ئیرانه که ده‌لی دهرس گوتنه‌وه به زمانه ناوچه‌یی و قه‌ومییه‌کان له خویندنگاکان له په‌نای زمانی فارسی‌دا رێگه پێدراوه¹¹.

ئیران و هکوو هیزیکێ نوێ له‌ناوچه‌که‌دا

پرووختانی رژیمی سه‌دام له عێراق و هه‌روه‌ها نه‌مانی تاله‌بان له ده‌سه‌لاتی سیاسی له ئه‌فغانه‌ستان، هه‌لیکی زێرینی بۆ کۆماری ئیسلامی ئیران ره‌خساند. رێبه‌رانی ئیران که له‌و کاته‌دا زۆر هه‌ستیارانه مامه‌له‌یان له‌گه‌ڵ رووداو هه‌کان ده‌کرد مه‌به‌دا ئه‌مریکا و هاو‌په‌یمانه‌کانی بو‌رووژینن، دواتر که‌لکی زۆریان وهرگرت له‌و پش‌یویی و شپ‌رزه‌بیه‌ی له عێراق پێکهات. ئیران ورده ورده به یارمه‌تی وهرگرتن له هاو‌په‌یمانه‌کانی خۆیان له به‌غدا و له ولاتانی ده‌ورو به‌ر بوو به یاریکه‌ریکی به‌هیز له ناوچه‌که‌دا. جگه له‌وه‌ش، هه‌موو توانا‌کانی خۆیان خسته‌گه‌ر بۆ ئه‌وه‌ی گوشار بخه‌نه سه‌ر حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان و له‌م رێگه‌وه ته‌نانه‌ت به وریایه‌وه حیسابیان بۆ تورکیایش ده‌کرد. ب‌ل‌ندخو‌ازی ناوچه‌یی ده‌سه‌لاتدارانی ئیران زۆر به گران له‌سه‌ر خه‌لکی ئیران که‌وته‌وه. له‌کاتێکدا یارمه‌تی سیاسی و سه‌ربازی و ئابووری بۆ سووریا و یه‌مه‌ن و لو‌بنان و عێراق دا‌بین ده‌کرا که ئابووری ولاتی ئیران له توانایدا نه‌بوو ئه‌و ب‌ل‌ندخو‌ازییه جیه‌جی بکات و گه‌لانی ئیرانی خسته ناو هه‌ژارییه‌وه. هه‌لب‌ل‌زار دانه کیشه له‌سه‌ر مه‌کی سه‌ر هکۆماری ئیران له ۲۰۰۹دا و دواتر سه‌ر هه‌ل‌دانی بزووتنه‌وه‌ی سه‌وز ولاتی هه‌ژاند و هاوکات په‌رده‌ی له‌سه‌ر لاوازییه ناو‌خۆییه‌که‌ی سیسته‌می سیاسی ئیرانی هه‌ل‌دایه‌وه. ژماره‌یه‌که له چالا‌کوانان له ئیران په‌رسیا‌ریان ده‌کرد که بۆچی بزووتنه‌وه‌ی سه‌وز له کوردستان ره‌نگدانه‌وه‌ی نه‌بووه. هۆکار مه‌کی ئاشکرا بوو. له کاتێکدا کورد هه‌کان پێشوازییان ده‌کرد له هه‌موو

دا که ستمی نتهوایهتی، سهرکوت و ئیعدام کردنی چالاکانی سیاسی بوونه هوی ئهوی که گهلی کورد له پشت هیزه سیاسییهکانی کوردستانهوه راوستان. نافهرمانی مهدهنی خهلیکی کوردستان کار دانهوهیهک بوو بهرامهر به کوشت و بری چالاکانی سیاسی، مووشهکباران کردنی مهقهری ناوهندیی ههر دوو لایهنی حیزبی دیموکرات و شوینی ناوار مکان له کۆیه و ههروهها گوشار خستهسههر و کوشتنی چالاکوانانی ژینگهپارێز که تیدهکۆشان جهنگهلهکان له فهوتان رزگار بکهن.

دوژمنایهتی کردن و خولقاندنی گیروگرفت له کوردستان به شیوهیهکی زور زهق له دیارهوی کۆلبهری له ناوچه سنووریهکاندا خۆی دهنوینیت که بهردهوام دهکونه بهر تهقهی هیزه ئهمنیهکان، گیانیان بهخت دهکهن و یان بریندار دهبن. ئهم کۆلبهرانه کهسانیکی گهنج یان به تهمنهن و هی وایان تیدایه که زانکۆی تهواوکردوه، خهلیکی شار و گوندهکانی ناوچه سنووریهکانن که هیچ سهرچاوهیهکی داهاتیان نییه و زورجاریش تهنیا سهرچاوهی بهخیزوکردنی بنهملهکهی خویانن.

رۆلی ژنان له رهوتی رووداو مهکانی داهاتوودا چ له ئیران و چ له کوردستان گرینگیهکی تایبهتیان هیه. ئهوان له ههموو بوارهکانی ژبانی کۆمهلهگهکاندا چالاکن و شوینییان دیاره. ژنان و هکوو ههلسووراوی بواری بهکسانی جنسی، خویندکاری زانکۆ، ماموستا، نووسهر، هونهرمهند و ههروهها له بواری ریکخستن چالاکای و جموجۆل له ناو خهلهکدا که دهبنه هوی بهرهوپیش چوونی دیموکراسی و بهشداربوونی ههرچی زیاتر له کۆمهلهگادا شوینیکی بهرجهستهیان گرتووتهوه. ئهمه له کاتیکدایه که زور جار له میدیاکان و لای هیندیک لیکۆلهران کچان و ژبانی کورد تهنها و هکوو پیشمههرگه و شهرقانی نازا و لیهاتوو دهناسیندیرین که ههلبهت لهم بوارهدا رۆلی زور گرینگ و گهورمیان گیراوه. سهرهراي ئهوه، ههلسوورانی ژنان له کاتی رزگارکردنی قوربانیهکی توندوتیژبیدا، وهک ئهوه وایه که خهریکن به مهیدانیکی مینرێژکراودا تیپهردهبن که پێویسته پیش ههلهگرنتی ههر ههنگاوێک به وردی بیر لیکهنهوه چۆن بچنه پیش نهکا ههلهیهک بکهن که ببیته هوی وروژاندنی سیستهمی پیاوسالاری، نابین و دابونهریتی دواکهوتووانهی کۆمهلهگه.

ناسوی داهاتوی حیزبه سیاسییهکانی کوردستان و نیران

مانگرتنه گشتیهکهمی ئەم دواییهی کوردستان پهیامیکی گرینگی پێبوو بۆ حیزبه سیاسییهکان. ئەوێ که کۆمهڵگای مەدەنی ئامادیه بەشداری بکات له خهباتدا و ههروهها داوای پلاتفۆرمیکی هاوبهش دهکەن که ئامانجی دیاریکراوی لهخۆ گرتبێت. له ههمان کاتدا حکوومهتی نیران تێدهکۆشیت بۆ تیکدان و نههێشتنی هه هیزیکی سیاسی یان هه ناکه کهسێک که شیاوی ئەو بێت له دواڕۆژدا ریگا خوش بکات بۆ جیگرتنهوی ئەم رژیمه. هیزه سیاسییهکانی کوردستان له روانگهی دولهتی نیرانهوه ریگرن و دهبنه ئاستهنگێک بۆ داهاتوو، هه بۆیه پێویسته لهناو بێرین. کاربهدهستانی رژیم بۆ بهرمنگار بوونهوهی بزووتنهوهی گهلی کورد لهم بوارهدا، دهست دهگرن به ههردوو باس و بهلگهی ئایینی و ناسیۆنالیسمی نیرانییهوه. ئەوان زۆریان پێخۆشه پیکدادانی چهکداری بوروژین و بهم چهشنه ههموو ههولدانیکی چالاکفانانی کوردستان چ له بواری ژینگهپارێزیدا، چ له بواری بهکسانێخوازی نیوان ژن و پیاو یان له ناو کریکاراندا به بنهست بگهیهنن. ئەم رهفتارهی کاربهدهستانی نیرانی له ناوخی نیران به شێوهیهکی تره چونکوه هیچ حیزبیکی سیاسی لهوئێهه که هاوچهشنی حیزبهکانی کوردستان جهماوهری بێت. هه چهند ههردوو بآلی کۆنخواز و ریفۆرمیست له نیران له سههر شانۆی سیاسیدا چالاکن، نیشانهگهلیکی ئاشکرا دهبینریت لهوهی که خهڵکی نیران چیدی فریوی واده و بهلئینی ئەوانه بۆ پیکهپینانی ئالوگۆر له ژبانی رۆژانهیاندا ناخۆن. گهندهلی و سههرکوتهگهری له ههمووکاتێک زیاتر پههری ئهستاندوه.

رووداو مهکانی مانگی بهفرانباری سالی پار [دیسهمبهری 2017] که تێیدا خۆپیشاندهران دروشمیان دهدا "ریفۆرمخوازن! کۆنخوازن! یارییهکه کۆتایی هات!"، ناماژمیان به تاوانبارکردنی تهواوتهی سیستهمی سیاسی نیران دهکرد. نارهزایهتی زیاتر له سههدشاری نیرانی گرتهوه و خهڵک له خۆپیشاندانهکاندا داواکاری ئال و گۆری سیاسی ریشهیی بوون. ئەوان لهکاتیکدا بهرنگاری داواکارییه مهزنخوازنهکهی رژیم له ناچهکهدا دهبوونهوه، دروشمی و مکوو "لهکۆل سووریا

ببنهوه، بیریک له دۆخی ئیمه بکهنهوه!" و "نه غهززه، نه لوبنان، گیانم به فیدای ئیران!" له ناو خۆپیشاندهراندا زۆر باو بوو.

نهك ههر خۆپیشاندهران، بهلكوو كهسانیکى وهكوو شارهدارى پینشووی تاران له کۆبوونهوهیهکدا له ئهسفههان که بههاری سالی رابردوو بو پشستیوانی له خولی دووهمی ههلبژاردنی سههرهکۆماریی رۆحانی ریکیان خستبوو گوتی: "ئیمهیش پیمانخۆشه ناشتی بگهڕیتهوه سووریا و لوبنان و یهمن. پشگیری له شیعهکان و بهشمینهتانی ئهو ولاتانه بکریت. بهلام ئایا ئهمه ههر به پاره و چهک و کوشته و پر جیهی دهکریت؟"¹² ههر له دهورو بهری ئهو کاتهیدا خۆیندکاریکی نهترس و نازا له زانکۆی تهوڕیز کهوته مملانی لهگهڵ تیوری دارپژهری سپای پاسداران واته هسهن عهباسی و له کۆبوونهوهیهکی گهورهدا گوتی: "ئایدیۆلۆجی ئیوه بریتیه له تیرو و توقانن و ناردنی چهک بو پشگیری کردن له بهشار ئهسهدی دیکتاتوری خۆینمژ. ئایدیۆلۆجی ئیوه گهمکردنه به باوهری ناسیۆنالیستی و ئایینی خهک و پارێزگاری لهو "حرم" —انه دهکن له هومس و ئیدلیب که ههر ئییشی نییه. ئایدیۆلۆجی ئیوه بوودجهی ئیران دهئیریت بو حیسابی حیزبوللا له بانکهکانی لوبنان. خودی هسهن نهسرهللا سهلماندوو بهتی که چهکهکانیان، بژیوی رۆژانهیان، خواردنیان و تهناوت جلهکانی ژیرهویشیان به بوودجهی خهکی ئیران دابین دهکریت. قسهی ئاخرم ئهمیه که ئیمه قهت خهیاوت و تاوانکارییهکانی ئیوهمان لهبیر ناچیتهوه!¹³

له کاتیکدا که گهمارۆ تازهکانی ئهمریکا دهبیته هوی چرتر بوونهوهی قهیران، گهندهلی له ههلهکشان دایه و ههروهها مانگرتتی کریکارن و بهشهکانی کۆمهلهگا روو له زیادبوونه، لیشاوی زانیاری سهبارت بهم بارودۆخه له ریگای توره کۆمهلایهتییهکانهوه دهگاته ههموو قوژبنیکی ئیران و ئهمهیش وایکردوه که چیدی رژیم له توانایدا نییه گیروگرفت و کیشهکان بهشاریتهوه.

له وهها دۆخیکدا ههر چهشنه رووداویک له کوردستان زۆر له قهبارهی خوی گهورتر دهکریتهوه و کاربهدهستان خهکی پێ دمتوقینن و سهرنجیان بو مهترسی له

سەر یه‌ک‌گرتوویی و ته‌واوه‌تی خاکی ئێران راده‌کێشن. وای دابنێین ژنیکی چالاکفانی بواری یه‌کسانی له کوردستان یان ته‌نانه‌ت له شاریکی گه‌وره‌ی ئێران خه‌ریکی هه‌لسوورن و خه‌بات بی‌ت و هاوکات ژنیکی چالاکفانی خه‌لکی تاران هه‌مان ئاستی هه‌لسوورانی ژنه کورده‌که‌ی هه‌بی‌ت له نووسین و گوتاردا. چالاکبوونی ژنه کورده‌که زۆر به ئاسانی به هه‌ول‌دان بۆ جیا‌بوونه‌وه له ئێران و پشت‌گیریی کردن له حیزبه سیاسیه‌کانی کوردستان دهر‌ی‌ته قه‌ڵه‌م و ئه‌مه‌یش واده‌کات که سزای ئه‌و له داد‌گادا زۆر قورستره و له‌وانه‌یه هه‌تا ئێ‌عدامه‌یش بگات. خۆ ئه‌گه‌ر کورد به‌گه‌شتی یان ئه‌و ژنه تیکۆشه‌رانه به‌تایبه‌تی هه‌ول بۆ دامه‌زراندنی کوردستانیه‌کی سه‌ربه‌خۆ بده‌ن نه‌ک تاوانبار نین به‌لکوه داوایه‌کی ره‌وای گه‌لی کوردیان به‌رزکردووته‌وه. پێویسته ئه‌وه‌یش بگوترێت که له کاتی مووشه‌کباران کردنی مه‌قه‌رمانی دوو لایه‌نی حیزبی دیموکرات له کۆیه کاردانه‌وه‌مان له ناو ره‌وته ناسیۆنالیسته‌کانی ئێرانی له ناوخوا‌ی و ئلات و له دهر‌وه‌وه زۆر لاواز بوو.

© Kosar Othman Amin

داهاتوی ئیران و کورد به ره و کوئ دهچیت؟

به هۆی گرینگی جیۆپۆلیتیکی ولاتی ئیران له ناوچه کهدا و ههروهها دۆخی رۆژ هه لاتی ناوهر است، کۆماری ئیسلامی زیاد له جار ان داوا دهکات پینگیهکی باشتری هه بییت و لهم بوار هدا که وتوو هته مملانی کردن له گه ل ئه مریکا و هاوپه یمانهکانی و ههروهها خوازیاری ئه وهیه که روهوسیا و تورکیا بهر ژ هه مهنديهکانی ئیران له بهر چاوبگر ن. دهسه لاتی دارانی ئیران له وهها گوشه نیگایه که وهه سیاسهتهکانی خویان بهرام بهر به کیشهی کورد داده ریز ن. له ولایشه وهه کوردهکان پێویسته هه لۆیسته تیکی ناشتیخوازانیهان هه بییت و هول بدن له بهر هه روه بوونه وهه له گه ل واقعی سیاسی ناوچه کهدا هه لۆیسته تیک بگر ن که ترازووی هیز رابگریت و له هه مان کاتدا دهسه لاتیکی زالیان به سه ر دۆخه کهدا هه بییت.

حکومه تی هه مریکی کوردستان سنوور یکی بهر بلاوی له گه ل ئیران دا هه یه، هه ره که وهه چۆن له گه ل تورکیایش هه یه تی. به هۆی ئه وه رۆله ی که کۆماری ئیسلامی ئیران له هه موو بوار هکاندا له عیراق هه یه تی، حکومه تی هه مریک پێویسته سیاسه تیک بگر ئته بهر که بریتی بییت له پیکه وه ژ یانی ناشتیبانه. داوا ی پشتیوانی و پشتگیری بی شهرت و مه رج له حکومه تی هه مریکی کوردستان بو حیز بهکانی به شهکانی تری کوردستان، خواستیکی نابهر پر سیارانه و ناواقیع بینانه یه. له هه مان کاتدا ئه وه داوا یه که حیز به سیاسیهکانی رۆژ هه لاتی کوردستان به بی شهرتومه رج پشتگیری له هه موو سیاسه تهکانی حکومه تی هه مریک له باشوور بکه ن نار هوا یه و ده بیته هۆی ئه وه ی که دهسه لاتی سیاسی هه مریک له بهرام بهر ئیراندا بکه یته دۆخیکی شکی نه ره وه و ئه مه یه ز یانی هه یه بو پرس ی میله تی کورد له ناوچه کهدا. له کاتی کهدا که ئیران پار یز گاری له مافی شیعهکان له هه رشو نییکی دونهیادا دهکات، زۆر ئاساییه که حکومه تی هه مریک به گشتی پار یز گاری له مافی مرۆفی هه موو تاکیکی کورد بکات له هه ره به شیکی کوردستان بییت. ئه مه به ته وه تی جیاوازه له وه با سه ی که ئایا ئه م یان ئه وه ریک خراوی کوردی له سنوور هکانی هه مریک که لک وه رده گریت بو خه باتی

چەكدارى يان نا. ئەم بابەتە واتە چالاكىي چەكدارىي، دەكرى بۆخۆي وەكوو بابەتتىكى جياواز بخريته بەر باس و ليكۆلینەوہ.

بەرامبەر بە رۆژئاقا و پ ك ك و ھەروەھا ريكخراوەكانى سەر بە ئەوان، ئيران سىياسەتى تايبەتى خۆي دەباتە پيش. لە كاتىكدا كە و لاتانى رۆژئاوايى تەنھا باسى شەرفانان و قارەمانەتى ئەوان دەكەن لە شەر بەرامبەر بە داعش و لاينەنە سىياسىيەكانى خەبات و پيشكەوتنەكانى ئەوان لە رۆژئاقا لەبەرچاو ناگرن، حكومەتى ئيران گوشار دەخاتە سەريان بۆ ئەوہى لەگەل حكومەتى سووریا بگەنە سازشيك و مەبەستيان ئەوہى بەم چەشنە ستمى نەتەوايەتتى و سىياسەتى سەركوت و داپلۆسىنى رژیمی بەشار ئەسەد بخريته پشت گۆي.

حیزبە سىياسىيەكانى رۆژھەلاتى كوردستان لە دۆخىكى ھەستيار دان. راستە ئەوان دەتوانن لەسەر پشتیوانى جەماوەرى خەلك لە ناوخۆي كوردستان حىساب بكەن، ھەروەكوو لە كاتى مانگرتنە گشتىيەكەى شارەكانى كوردستان دا بينيمان، بەلام ئەم حیزبانە ھىچ بەدلىيان نىيە جگە لەوہى كە لە ناوچەكانى ژير دەسەلاتى حكومەتى ھەرىمى كوردستان دا بمنيئەوہ. ئەم حالەتەيش لە ژيانى رۆژانەدا بۆ ريكخراوەكان و ئەندامان و بنەمالەكانيان كيشەى خولقاندووە. كۆمارى ئىسلامى ئيران بە راوعدوونان و تۆقاندن دەيھەويت يان بیدەنگيان بكات، يان لە مەقەرە سەرەككەيان لە باشوور دەريان پەرينيت و لە رۆژيك دەگەريت كە ئەم حیزبانە لەم ناوچەيە نەمينن! بە ئاوردانەوہ لە ميژووى سەد سالى رابردوو بۆمان دەردەكەويت كە ئەم مەبەستەيان قەت نايەتە دى. ھىچ ريگا چارەبەكى چەكدارى بۆ پرسى كورد نىيە. سەرەراي ئەوہيش كيشەى نيوان دولەتەنى ناوچەكە و ھەروەھا ھيزە گەرە جیھانىيەكان دەتوانن كارىگەري خراپيان ھەبیت لەسەر ئەم حیزبانەي رۆژھەلاتى كوردستان كە لە ناوچەي ژير دەسەلاتى حكومەتى ھەرىم دان.

بەلام يەك شت دەبیت روون و ئاشكرا بیت. تا ئەو كاتەى ئەم حیزبانە داواي سەرەخۆيى كوردستان ناكەن و بەشيك نين لە حیزبىكى سەرانسەرى لە ئيران، بۆيان ھەيە بچنە ناو پرۆسەي گفتوگۆ كردن بۆ چارەسەرى كيشەكە لەگەل ھەر

حکومەتێکدا که له تاران دەسه‌لاتی بەدەستەوه بێت. هیچ رێکخراویکی سیاسی کورد ناتوانێت به تهنها خۆی حکومەتی ناوەندی له ئێران پڕووخێنێت. هەر بهو شیوه‌یه‌ش هیچ رژیمنیک ناتوانێت بزوتنه‌وه‌ی کوردستان خاشه‌پر بکات. ئەمه له‌وانه‌یه له رواله‌ندا و مکوو دۆخیکێ ناسته‌نگ بێته پێش چاو. ئەم رژیمة له لایه‌که‌وه هیچ چه‌شنه مافێک، ته‌نانه‌ت ئەو ورده شتانه‌یش که له قانون ئه‌ساسی ئێراندا هاتوه، بۆ گه‌لی کورد ناسه‌لمێنێت. له لایه‌کی تره‌وه دام و ده‌زگای زانیاری و ئهرتەش و سپای پاسدارانی ئەم رژیمة ناکریت له‌بهر چاو نه‌گیرین.

زۆر به‌ی ره‌وته سیاسییه‌کانی ئێران، و مکوو لایه‌نه ریفۆرمخوازه‌کان، ناسیۆنالیسته‌کان و ته‌نانه‌ت هیندیک لایه‌نی چه‌پیش، چ له ناوخۆی ئێران و چ له دهره‌وه، دژ به سه‌ره‌ه‌ل‌دان و شو‌رش راده‌وستن. لێره‌دا پرسیاره‌که ئه‌وه‌یه، ئه‌دی چون دهم‌کریت ئەم دەسه‌لاته دیکتاتور و پڕ چه‌که له توانا له‌شکراییه‌کانی دوور بخرنه‌وه و تهنها له رێگای دهربرینی نارەزایی و خۆپیشاندانی ئاشتیخوازاندا ئالوگۆری به‌سه‌ردا بێت؟

له کوردستان جگه له حیزبه سیاسییه ناسراوه‌کان، تا‌قم و ده‌سته‌ی ئیسلامی سیاسیش چالاکن و نابێ له هه‌له‌سه‌نگاندنی دۆخه‌که‌دا ئه‌وانه له‌بهر بکڕین. ته‌نانه‌ت و هه‌ا بووه که پێشتر توانیویانه له ناوخۆی رۆژه‌لاتی کوردستان چالاک بن به‌ی ئه‌وه‌ی له‌لایه‌ن ده‌سه‌لاته‌وه رێگراییان لێ بکریت. رژیمی ئێران بۆ ئه‌وه‌ی که گه‌نجانی کورد نه‌چنه ناو حیزبه سیاسییه‌کانی کوردستان، تا راده‌یه‌که له‌گه‌ڵ ئەم ره‌وته ئیسلامیانه‌دا راده‌هات.

ئه‌گه‌ر نه‌خشه‌ی سیاسی کوردستان له‌بهر چاو بگرین و سه‌رنجی ئه‌و خه‌که‌که جۆراوجۆره‌ی دهوروبه‌ری خۆمان بده‌ین، به‌دی‌لی هه‌د پ له باکوور و هه‌روه‌ها ئه‌زموونی به‌رئۆبه‌رایه‌تی له رۆژ ئا‌فا – با به‌ته‌واو پێش له‌گه‌ڵیان هاورا نه‌بین – له‌وانه‌یه زۆر یارمه‌تیدەر بێت.

کیشه ناو خۆبیهکان و کۆمهڵگای مهدهنی

لهبهر ئهوهی ههیزه سیاسییهکانی کوردستان میژوو یهکی زۆر خراپی تیکههلهچوونی چهکار بیان ههیه له ناو خۆباند، زۆر گرینگه کاریکی وا بکهن که دهست بردن بۆ چهک له ههر ههل و مهرجیکیدا قهدهغه بکریت. ههموو لایهنهکان پێویسته له بنهماکانی دیالوگ و دانووستاندنی ناشتیخوازانه پهیرهوی بکهن.

بهبێ ئاماده بوونی کۆمهڵگایهکی مهدهنی چالاک که بکهوێته دهرهوهی دهسهلاتی حیزبه سیاسییهکان و کاریگهری ئهوانی بهسهروه نهییت، ناگرێ باس له رهوتیکی دیموکراتی له وڵاتدا بکهین. نابێ کۆمهڵگای مهدهنی بکریته ههریمیک که تێیدا ههیزه سیاسییهکان خهریکی مملانی و قوزینهوهی ههل بن بۆ کۆکردنهوهی ئهندام و پهڕهپدان به دهسهلاتی زیاتر بۆ خۆیان.

ئهمه له کاتیکدا مسۆگهر دهییت که حیزبهکان لهسههر پلاتفۆرمیکی لانیکهمی هاوبهش پێکهوه هاوکاری بکهن و خۆیان دوور رابگرن له ههر چهشینه دوژمنایهتییهک که لهوانهیه به ئاسانی له لایهن ههیزه نهیارهکانهوه کهڵکاوهژووی لێ وهر بگیرییت. ناشکرایه که ریزگرتن له پێوهره دیموکراتییهکان له ناو کۆمهڵگای کوردستاندا گرینگیی زۆری ههیه. شهڕکردن بهرامبهر به رژییمیکی دیکتاتور بهو مانایه نییه که پاش نهمانی ئهو رژییمه به شیوهیهکی ئۆتوماتیکی حکومهتیکی دیموکراسی دێته بهرههه. لاجوونی ستهمی میلی دهییت هاوکات موژدهدهری شهفافییهت، خۆشیزییتی، مافی یهکسان بۆ ههموو شارۆمهندان، یهکسانی ژن و پیاو، پێکهوه ههڵکردن و ئازادی رادهبرین بییت. وکوو کامران مهتین دهلییت: "کوردستان لاوازترین خالی دهسهلاتی نیوه فاشیستی حکومهتی ئیرانه. ههمان بارودۆخ له بهشهکانی تری کوردستان بهرامبهر به حکومهته دهسهلاتدارهکان واته عێراق، سووریا و تورکیا تیبینی دهکریت. ههریوه کوردستان و کوردهکان له خهبات بۆ دیموکراسی رادیکال، دادپهروهری کۆمهڵایهتی و یهکسانی ژن و پیاو له

ناوچهکەدا وەکۆ لێبەر اوانه ترین و بیشکەوتووترین هیز دەرکەوتون و هەر وایش دەمێننەوه¹⁴.

کورد که لەم بەشە پەرله کیشە و ئالۆزییە جیهاندا چاومروانی و دەستەهینانی مافە نەتەوا یەتییهکانی خۆیەتی، پێویستە دوو شتی لەبیر بیت: یەکەم – پێکەوه ژیانیکی دیموکراتییانە شانەشانی باقی میللەتان لەم ناوچەدا که هەموویان گیرۆدە کۆمەڵێک گرفت و کیشمەکشین و، دوو هەم – لە سەر بناغە ی بەرژموندی هاوبەش و ریزگرتن لە یەکتەر، لەگەڵ حیزبە سیاسییەکانی باقی بەشەکانی کوردستان هاوکاری بکەن.

دەرەنجام

لە ئێران خەڵک لە دەولەتی رۆحانی نائۆمید بوون و بەرامبەر بە ریفۆرمخوازەکانیش وەهەم و گومانیکیان نەماوه و دەزانن که ئەوانە ناتوانن ئال و گۆرێکی بەرچاوه له دۆخی ئێراندا بکەن. خەڵکانی نازاری لە هەموو بەشەکانی کۆمەڵگای ئێراندا دەبیرن: ئەوان دەستیان بە تۆرە کۆمەڵایەتیەکان دەگات و چیدی نەبەستراو نەتەوه بە دامودەزگای پرویایگەندای رەسمی حکومەتەوه.

لە ئاستی نیونەتەوهیی دا، ئەمریکا گوشاریکی رۆژ لەگەڵ رۆژ زیاتر دەخاتە سەر ئێران هەرچەند باس لە گۆرینی رژیم ناکات. رۆحانی رژیم لە ئێران ناوچهکه بەرپرۆوی بوومەلەرزەییەکی سیاسی بەهیز دەکاتەوه که ناکامی چاومروانەکراوی دەبیت نەک هەر بۆ ئێران بەلکۆو بۆ هەموو ناوچهکه و هەلبەت لە کوردستانیش کاردانەوهی گەورە ی لێدەکەوتەوه. پرسیار ئەویە که ئایا کۆمەڵگای جیهانی و هیزه ناوچهییەکان نامادەن بۆ وەها گۆرانکارییەک؟ بە لەبەر چاوگرتنی ئەو هەلومەرجە نالەبار و ئالۆزە ی که ئەم ناوچهیی گرتووتەوه و هەروەها هەلوێستی توندی رۆوسیا و چین لە لایەک، بێمەیلی یەکییەتی ئەورووپا لە لایەکی ترەوه که نایانەوێت بە ئارەزووی دەولەتی دۆنالد ترامپ رەفتار بکەن، داهاتوو زۆر لێل و تەماوییه. حیزبە سیاسییەکانی کوردستان دەبیت ئاگاداری ئەم راستییانە بن و زۆر بە وریاییهوه

خاوهنی روزهفی سیاسی سهر بهخوی خوین بن. هاوتهریب بوون و چوونه ناو ریزی هاوکاری سیاسی دهشی تنهنا ئهو کاته بکریت که لنین روون بیت نابنه کارتیک له گهمهی سیاسی هیزه گهورهکاندا.

پهراویزهکان

- ¹ Savory, R. M. (1970). 'Safavid Persia' in Cambridge History of Islam, vol. 1, P.M. Holt, A.K.S. Lambton, & B. Lewis (eds.), Cambridge: Cambridge University Press; 50 cf.
- ² Cleveland, W. L. and Bunton, M. P. (2013). "A History of the Modern Middle East". Boulder: Westview Press, p. 52.
- ³ 'دهستهی نوینر ایتمی گملی کورد' بو گفتوگوکردن لهگمل دهولتهت به سهر وکایتمی شیخ عزیزمدین حوسعینی پیکهات که تنیدا دوکتور قاسملو و ریهری حزبی دیموکرات گوتهبیژ، کومله و ریکخراوی کوردستانی چریکی فیدایی نهدام بوون.
پرتال امام خمینی، صیحه امام، جلد ۹، ص ۳۰۶ ⁴
http://www.imam/khomeini.ir/fa/c207_51248/
پرتال امام خمینی، صیحه امام، جلد ۱۱، ص ⁵
http://www.imam/khomeini.ir/fa/c207_51254/
پرتال امام خمینی، صیحه امام، جلد ۱۳ صص ۴۶ و ۴۷ ⁶
http://www.imam/khomeini.ir/fa/c207_51262/
<http://www.meisami.net/> ⁷ چشم انداز ایران، ویژه کردستان
- ⁸ پروانه وتاریکی نهمهد نهمسکندهری سهبارت به دوو ژمارهی گوفاوی چشم انداز ایران ویژه کردستان
گمشتیگ به نیو گورانبی نادالار ساهیلینده [که دملین نهورو دهشت و کیو شینه]، وهرگیرانی نهمهد ⁹
Wanderings in Adalar Sahilinde by Amir Hassanpour: نهمسکندهری
<https://books.openedition.org/ifeagd/2220?lang=en>
- ¹⁰ پروانه سایتی فارس نیوز. وزیرآموزش و پرورش، آموزش ادبیات و تکلم زبان فارسی در مدارس خط
<https://www.farsnews.com/> قهرمز است
- ¹¹ Article 15: Persian is the official and common language and script of the people of Iran. However, use of regional and ethnic languages in the press, the mass media, and the teaching of their literature at schools, alongside the Persian language, is freely permitted. <http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/ir/ir001en.pdf>
- ¹² <http://www.bbc.com/persian/iran/39777618>
- ¹³ <http://www.mei.edu/content/io/iranian/student/rare/video/blasts/regime/repression/home/and/foreign/wars>
- ¹⁴ Kamran Matin, senior lecturer at university of Sussex, <https://theregion.org/article/13107/rojhelat/rises/reflections/on/general/strike/iranian/kurdistan>

بهره‌ی سه‌قامگیری و گه‌شه‌سندنی هه‌ر نه‌ته‌وهیه‌ک پیه‌ندی به‌چینی مام‌ناوه‌ندی ئه‌و نه‌ته‌وهیه‌وه هه‌یه. ئه‌وان خاوه‌نی گه‌نجینه‌یه‌کی ژیری و ئه‌ندیسه‌ی ئابوری و ده‌توان به‌سه‌ر کیشه‌کان‌دا زال‌بن و نه‌ته‌وه‌کیان به‌ره‌و داهاتوویه‌کی باشتر پال‌بنین. نه‌ته‌وهیه‌ک که‌چینی مام‌ناوه‌ندی نه‌بی، ناتوانی به‌ره‌و پیشه‌وه‌بروا.

له‌ئێستادا کۆچی چینی مام‌ناوه‌ندی له‌هیندیک‌له‌ناوچه‌کانی رۆژه‌لاتی ناوه‌راست و ناوه‌راستی وولاتانی ئه‌فریقای‌دا ده‌بینین. چونکه‌باوه‌ریان به‌وه‌نیه‌وولاته‌که‌ی خویان بتوانی ژیانگی چاکیان بو‌فهره‌م بکا، که‌له‌گه‌ل ئارزوو و تواناکانیان‌دا بگونجیت. باکوری عیراق یه‌کیکه‌له‌و ناوچانه. کاتیک گه‌نجه‌کان کۆچه‌که‌ن، به‌شیه‌یه‌کی ئاسایی ئه‌وه‌که‌سانه‌ن که‌خوینده‌وارییان هه‌یه‌وچالاکن. له‌سه‌ر ئاستی جیلی و نه‌وه‌ی سه‌رده‌می خویان به‌به‌رزه‌فرتر ده‌زانرین، که‌کۆچکردنی ئه‌وانه، کارتی‌که‌ری له‌سه‌ر داهاتووی کۆمه‌لگه‌هه‌یه‌و به‌مه‌ه‌وه‌کۆمه‌لگه‌تووشی نه‌هامه‌تی و داهاتوویه‌کی مه‌ترسیدار و خوینبه‌ربوون ده‌بی.

داخی گه‌وره‌تر ئه‌وه‌یه، توانامه‌نییه‌کانی ئه‌و گه‌نجانه‌وه‌ک گه‌نجه‌کان خویان له‌ناو ده‌چن. چونکه‌ئه‌گه‌ر له‌مه‌چونه‌پر له‌مه‌ترسییه‌شیان بو‌ئوروا، به‌زیندوویش ده‌رچن، به‌وه‌به‌هه‌شته‌ناگه‌ن، که‌چاوه‌روانی ده‌که‌ن. چانسی ئه‌وه‌زۆر که‌مه‌که‌قه‌واره‌یه‌کی قانونی و مره‌گرن. له‌خراپترین بارودۆخدا له‌وانه‌یه‌دوای له‌ده‌ست دانی چه‌ند سالیک‌له‌باشترین ساله‌کانی ته‌مه‌ن و تیکۆشان‌یان بو‌وولاته‌که‌ی خویان به‌ری‌بکرینه‌وه. خوئه‌گه‌ر ریگه‌ی مانه‌وش‌یان بدریتی، زۆرینه‌ی زۆریان کاریکی سووکیان ده‌دریتی (کاریکی ئه‌وتۆ که‌پیوستی به‌لێزانی و شه‌هادیه‌ک نه‌بیته‌و هیچی لێوه‌فیرابین و به‌نرخیکی زۆر که‌م کاریان پێ‌ده‌که‌ن) که‌هیچ ئورواپی‌یه‌ک خوازیاری نییه. ئه‌وانه‌ی که‌نیشتمانی خویان به‌ئومیدی پیشه‌کوتن، به‌خته‌وه‌ری و سامانداریه‌وه‌جیه‌پشتوو، له‌کۆتایی‌دا بی‌ئه‌وه‌ی ده‌سته‌کووتیک‌یان هه‌بی، تیکده‌شکن. کۆچ‌کردن بو‌هه‌ر نه‌ته‌وه‌یه‌ک پرسی مان و نه‌مانه، به‌کوردیشه‌وه.

کوردەکان له ږووی نامارەوه وونن

هەر چهنده ئەم ووتارە هەولەدات بۆ رووناکی خستنه سەر بزوتنهوه کۆچبەرەکانی کورد بۆ ئورپا، بەلام ناتوانین ناماریکی تهواو بخهینه بەر دهستانهوه، بەلکو به کەلک وەرگرتن له بەلگانن دەسەلمینین. چونکه له ههموو بڕگه و کاتهکاندا ناکرێ جیاوازی له نێوان کورد و نەتەوهکانی دیکە ی ناوچهکه بەدهستهوه بدرێ.

پیش وەرێکهوتن: قاچاخچیەکان مامەلە لهگەڵ گروپه زمانیهکاندا دهکهن، نهک نەتەوهکان. کوردەکان لهگەڵ ئەوهی بهکوردیی دەدوین، به ئاسایی به زمانهکانی عەرەبی و فارسییش دەدوین. بهم شێوه دهتوانن سهرنجی گروپه قاچاخچیه جیاوازهکان رابکێشن و کەلک له خزمەتگوزارییهکانیان وەر بگرن. بۆیه سەرتهنا ناکرێ جیاوازی له نێوان ئەوانه ی خۆیان به کورد دهناسینن و ئەوانه به رچهلهک کوردی راستهقینه به دهستهوه بدرێ.

- کاتی چوون: لیکولینهوه کۆچبەر ییهکان به گوێره ی ږیره وه جوگرافیهکان، تیبینی جووله کۆچبەر ییهکان دهکهن و کورته ی ئەم نامارانە بلاو دهکهنهوه. چونکه کوردەکان لهگەڵ گروپه نەتەوه ییهکانی دیکه دا کۆچهکهن و وهک قهواره یهکی جیاواز نابینرین بۆیه ئاسان نییه، داتاگان شیبکری نهوه.

— کاتی گهیشتن: ناماره پانابه ر ییهکانی ئورپا له سهر هاو لاتی بوونه وه تومار دهکرین. بۆیه کوردەکان هه یچ ناماریک پینکنا هینن و وهک عیراقی، ئیرانی و تورک تومار دهکرین و تیکه ل دهبن.

له بهر ئەم هۆکارانه، ئەم ووتارانه تهنها واقع و رووداو مکان باس دهکهن نهک ناماری ورد. ئەگەر هه یچ جیاوازیک نه بی، بنه مای زانیارییهکانی ئەم ووتاره دهگه ر یته وه بۆ زنجیره ی ئەو چاوپیکه وتانه ی که نووسه ر لهگه ل پانابه ران و کۆچه ران دا بوویه تی و ئەو توێژینه وانیه ی له باره ی قاچاخچییهکان دا کردویه تی. ئەم ووتاره دهیه ی ئی ږوونی بکاته وه، چ شتیک چاوه ر وانی پیاوانی گهنج و هیندیك له ژنانه ی کورد دهکا، کاتیک به هیوای دۆزینه وه ی ژیانیکی باشته ر له ئورپا نیشتمانی خۆیان به جی ده هیلن.

به‌دخوه بنه‌مای نهم هیوایه زورجار ده‌گهریت‌هوه بو خه‌یالات و بانگه‌شهی قاچاخچییه‌کان.

به‌شی یه‌کهم : ده‌رچوون و گه‌شتکردن

هه‌رچهنده قاچاخچیتی گواسته‌نهی خه‌لک قانونیی نییه. ئاودیوکردنی خه‌لک ئالوگوریکی ویستانه‌یه له نیوان دوو لایهن به ره‌زامه‌ندی خو‌یان که بریتیه له دابینه‌کهری خزمه‌ت گوزاری و بریکار. (پنویسته له‌گه‌ل قاچاخچیتی کردن به مرو‌قه‌هه تیکه‌ل نه‌کریت. ترافیکین یاخود قاچاخچی مرو‌قه، فیل، زورکردن و به‌کار هینان له خو‌ده‌گریت. وه کاره‌که دژی خواستی که‌سی قاچاخچی پنه‌م‌کراوه‌که‌یه) کاری قاچاخچیتی کردن له‌سه‌ر خواست به‌نده و قازانج به‌خشه – وه به‌گه‌زیه‌ی ئیروپول [ده‌زگای چه‌سپاندنی یاسای ئه‌وروپی] – گه‌شه‌سه‌نترین لقی تاوانی تاوانی ریخراوی نیوده‌وله‌تیه [تاوانی ریخراوه‌مه‌به‌سه‌ت لینی ریخراوی تاوان نییه به‌لکوو گروپی تاوانباریه]. لهو هه‌ریمانیه که خواست زیاد ده‌کات. گروپه تاوانکاره نیونه‌ته‌وه‌مه‌یه‌یه‌کان به‌خیرای جیی خو‌یانی تیداده‌که‌نه‌وه. زور جار نه‌وانه گروپی ماده‌ی هوش‌بهر و چه‌کفرۆشه‌کان، کاره‌کانیان هه‌مه‌جور ده‌که‌ن و ده‌سه‌ت به ئاودیوکردنی خه‌لک ده‌که‌ن. بو قاچاخچییه‌کان زور ئاسانه‌تره که خه‌لک له سنوره‌که‌نه‌وه بگوازنه‌وه، وه‌که له گواسته‌ته‌وه‌ی چه‌ک و ماده‌ی هوش‌بهر. له هه‌مانکاتدا، له رووی کومه‌لایه‌تیی و ئاودیوکردنی مرو‌قه که‌متر بیزراوه — به‌تایبه‌تی له وولاتی گه‌شت‌نیه‌م‌کرا و وولاتی ترانسیت.

سی ریگای سه‌ره‌کی نا‌اسایی بو کوچکردن بو ئه‌روپا هه‌ن، ئه‌وانیش ریگاکانی روژاوا و ناوه‌ند و روژه‌لاتی ده‌ریای ناوه‌راستن.

نهم خالانه‌ی که باسکران زورتر له روژه‌لاتی ناوه‌راست و ئه‌فغانستان تیبینی ده‌کرین. چونکه ئاشکرایه که تیبهراندنی سنوره نیوده‌وله‌تیه‌کان ناقانونیی و مه‌ترسیداره. له‌بهر نهم هۆکاره خه‌لک خزمه‌ت‌گوزاری قاچاخچییه‌کان به‌کار ده‌هینن، که زور به نا‌سانیی له هه‌موو ئاستیکی گه‌شته‌که‌دا به‌رده‌ستن.

جووله کوچبه‌رییه‌کان له روژه‌لاتی ده‌ریای ناوه‌راست دای ۷/۲۰۱۸.

هەر چه‌ند قاچاخچیتتی قانونیی نییه، ئاودیوکردنی خه‌لک کار یکی خوویستانهیه، ریکه‌وتنیکه له نیوان دوو لایه‌ندا به رهماهندی خوین، که ئه‌وانیش قاچاخچی و بریکارن. (پنویسته له‌گه‌ل قاچاخچیتتی کردن به مرو‌فوه تیکه‌ل نه‌کریت. ترفیکین یاخود قاچاخچی مرو‌ف، فیل، زورکردن و به‌کارهینان له خو‌ده‌گریت. وه کارمه‌که دژی خواستی که‌سی قاچاخچیتتی پنه‌م‌کراوه‌که‌یه).

کاری قاچاخچیتتی کردن له‌سه‌ر خواست به‌نده و قازانج به‌خشه – وه به‌گوبه‌ری پو‌لیسی ئه‌روپا [ده‌زگای چه‌سپاندنی قانونی ئه‌روپی] – گه‌شه‌سه‌نترین لقی تاوانی پلان‌بۆدانراوی (تاوانی ریکخراو) نیوده‌وله‌تییه. له‌وه‌ریمانیه‌ی که خواست زیاد ده‌کات. گروپه تاوانکاره نیونه‌توه مو‌مییه‌کان به‌خیرای جینی خوینانی تیداده‌که‌نه‌وه. زور جار ئه‌وه گروپی ماده‌ی هوشبهر و چه‌کفرۆشه‌کان، کارمه‌کانیان هه‌مه‌جۆر ده‌که‌ن و ده‌ست به ئاودیوکردنی خه‌لک ده‌که‌ن. بۆ قاچاخچییه‌کان زور ئاسانتره که خه‌لک له سنوره‌که‌نه‌وه بگوازنه‌وه، وه‌ک له گواستنه‌وه‌ی چه‌ک و ماده‌ی هوشبهر. له هه‌مانکاتدا، له رووی کۆمه‌لایه‌تییه‌وه ئاودیوکردنی مرو‌ف که‌متر بیزراوه — به‌تایبه‌تی له وولاتی گه‌شتلیوه‌م‌کرا و وولاتی ترانزیت. ئه‌م به‌شه دووباره‌یه و دو جار نوسراوه له ئینگلیزیه‌که

شیوازی کارکردنی قاچاخچییه‌کان

په‌یوه‌ندی قاچاخچییه‌کان و بریکاره‌کان یا راسته‌وخۆ له خاله‌ده‌رچوونه ناوداره‌که‌نه‌وه‌یه، یا له رینگه‌ی توره کۆمه‌لایه‌تییه‌که‌نه‌وه‌یه. پینشیری توره کۆمه‌لایه‌تییه‌کان به زمانه‌کانی ده‌ریی (زاراوه‌ی فارسیی ئه‌فغانستان) فارسیی، عه‌ره‌بی و کوردیی (شیوه‌زاری سو‌رانیی) یه و به‌رده‌وام له گه‌شه‌سه‌ندن دایه.

ئه‌وه قاچاخچی‌پانه‌ی به سو‌رانیی ده‌ئاخوین، زوربه‌یان بۆ په‌یوه‌ندی کردن به بریکاره‌که‌نه‌وه‌یه فه‌یسبووک به‌کار دینن. له ئیستادا ئیستاگرام زور باو نییه. چه‌ند هه‌ژمار یکی چالاک فیه‌یسبووک هه‌ن به سو‌رانی. هه‌ر قاچاخچییه‌ک سه‌روی ۴۰۰۰ هاورپی هه‌یه و هه‌ر پۆستیک کار دانه‌وه‌ی جۆراجو‌ر به دوی خویدا دینیت.

له ریکلامهکانیادا، قاچاچییهکان هیمما، نامهی دهنگی، گووگل ئیرس، ئالای و لاتانی ئهروپا، و وینهی کهسایهتییهکان (بۆ نمونه بهکارهینانی وینهی ئهنجیلا مێرکل و مک باگروندی ههژماری فهسبووک) وه چیرۆکی سههرکهوتنی ئهو کهسانه بلأو دهکهسهوه که ئاودیویان کردون.

ئهم وینه و وینهکانی خوارهوه، وینهی شاشهی (سکرین شۆت) ههژماری قاچاچییهکانن، که له تورهکۆمه لایهتییهکانهوه وهرگیراون، ناو و روخسارهکان شاردراونتهوه.

3/ ئهم وینهیه و وینهکانی خوارهوه، وینهی شاشهن (سکرین شۆت) که لهسههر پههری فهیسبووکی قاچاچییهکانن. به شیوهزاری سۆرانیی نووسراون و دهگهرینهوه بۆ مانگی 8 ی 2016، له کاتی نووسینی ئهم ووتارهدا هیندیک لهم سایت و پههریهانه داخران و چیتیر چالاک نین. لهبههر هۆکاری ئاسایشی، سههرچاوهکانیان ناخهینهبهردهست.

قاچاچییه سۆرانیی زمانهکان بانگهشه بۆ گهشتی نیوان ههولیر و تورکییه دهکن. له پاشان له تورکییهوه بۆ ئیتالیا و یۆنان و ئهلمان و فهرهنسه و وولاتی بریتانیا. له مانگی 8 بۆ 9 ی 2017 بانگهشهیان بۆ ریگیایهکی بهریژهیهک نوێ دهکرد که له دهریای رهشهوه له تورکییهوه بۆ رۆمانی و ئینجا بۆ ئهلمانی به لۆری واته بارهههنگری داخراو دهکرد.

گهشتیکی 40 خولهکی له سالی 2018 دا له تورکییهوه بۆ یۆنان 2500 دۆلاری ئهمریکی تیدهچوو. وه گهشت به بارهههنگر له تورکییهوه بۆ ئهلمان به 11000 دۆلاری ئهمریکا بانگهشهی بۆ کراوه. مندالی خوار تهمن 9 سال نیوهی پارمهکی لئورگیراوه. نرخی قاچاچییه سۆرانیی زمانهکان کهمیک له عهرهیی و فارسیی زمانهکان زیاتر بووه. وه دۆلار به لایانهوه له ئیرو پهسهندتر بووه. له سالی 2018 دا به تیکرایی گهشتی به بهلهم له تورکییهوه بۆ ئیتالیا 2700 بۆ ئاخیهورانی به فارسیی ئیرو، بۆ ئاخیهورانی عهرهیی 6000 ئیرو، بهلام بۆ ئاخیهورانی به سۆرانیی 7000 دۆلاری ئهمریکی بووه.

وابندهچیت که کاری قاچاخچیتیی زورجار روبهروی جلهوی خاله سنوربیهکان نابن. چونکه قاچاخچییهکان ئهتوانن پیشنیاری گهشتی ههفتانهی بهردهوام له نیوان باکووری عیراق و تورکییهوه به بری ۹۰۰ دۆلاری ئهمریکی بکهن.

لهم پۆستهدا له فهیسبوک قاچاخچییهک بانگهشهی گهشت له تورکییهوه بو یونان دهکا، وه زورزانایانه [دیپلوماسییانه] به گهشتی کۆتایی ههفته ناویان دهبات. ژماره دانراوه بو بریکاره [موشتهری] خوازیارمهکان دهنوانن له ریگهی وهتسهپ و مهسینجر و ئیمۆ و قاییهروه لهگهل قاچاخچییهکه ریک بکهن. ئهو بهلمههی که له فهیسبوک نیشاندره، جیاوازه له بهلمه چروپره مهتریسدارمهکان که له راستیدا بهکار دههینرین. چونکه قاچاخچییهکان دهیانهویت مهترسی کهمتر بکهن و قزانج زیاتر بکهن بهلمهی یهختی ههزران بهکار دینن که زورجار بهلمهی لاستیکیین. لهگهل ئهمهشدا، ههگریز خویان لهگهل بهلمهکان سهرنکهون بو ئهوهی له رووی قانونییهوه خویان بیاریزن. پندهچیت ئهم ئوفره (بانگهشهی) بو ئهو کهسانهیی که به تهواوتی خویندهوار نین. لهبهر ئهمهشه هیماکاری بهکار هینراوه. گهشتی نیوان یونان و ئیتالیا رووندهکاتهوه (به بارههنگری داخراوهوه، گهشتهکه به بهلمه دستپندهکات). له تورکییهوه بو یونان (به تهکسی، ئوتومبیلی کرئ) وه له فهرنسهوه بو بریتانیا (به بارههنگر). ئهم ههژماره له کاتی ئهم نووسینی ئهم وتارهدا داخراوه.

قاچاخچییهکان بانگهشهی گهشتی نیودهولتهتی دهکهن و بو پههپندانان تهکنهلوژیای نوئ بهکار دههینن، که ئهوه نیشاندهدات ئهم گهشتانه لهلاین توری تاوانباری فراوانهوه ریکدهخرین و کهسانی سهربهخو نین.

له سهرمتای مانگی ههشت(ئاب)دا، لاپهههی قاچاخچییهک تیکرای گهشتهکهی به پنیگووگل ئیرسهوه نیشاندهدا، که له تورکیاوه بو ههنگاریا، بهناو بولگاریا و رۆمانیادا تیدهپهڕیت. وینهی شارمهکان و مهوداکان که گهشتهکه دهیگرتهوه نیشاندرابوون، لهگهل شوینی هه وستهانی پاسیک له سهرسنورمهکان که گهشتکاره خوازیارمهکان و قاچاخچییهکان یهکتر دهبینن. ههروهها نیشاندانی گواستهوه

گشتیهکانی وهک پاس و قیتار و تهکسی. ئەم مألپهره له چهند ههفتهی پێشودا داخراوه. بهلگهی زیاتر لهسهر چالاکی تۆره نیودهولتهتیهکان لهو راستیهوه سهرچاوه دهگرت که قاچاخچیهکان بهلگهنامهی ناسنامهی ساخته لهسهر تۆره کومه لایهتیهکان دهفرۆشن. بۆ ئەمەش دهبیت پهیوهندیان لهگهڵ کارمهنده گهندهلهکانی نا بالۆیزخانهکان دا ههبیت، چونکه فیزای چهندين ولاتیش دابین دهکهن.

ئهم پۆستی فهیسبووکه، له کۆتای مانگی ۸هوه به شیوهزاری سۆرانی، بانگهشهی فیزای فهرهنسه به ۱۲۰۰۰ ئیرو دهکات. لهم دوایانهدا، داخستنی ژمارهیهک لاپهرهی قاچاخچی تیبینی کراوه. لهوانهیه به هۆی ئهوهوه بێ، که له بهدواداچوونی ئهو بهرپرسانه ترسان، که بهدواداچوون بۆ تاوانهکان دهکهن. کاتیک که بۆ لاپهرهی (پهیجی فهیسبووک) قاچاخچیهکان دهگهریین. لهبهرئهوهی شیوهزاری سۆرانی بهشیک نییه له گووگل بۆ وهرگیران، ناتوانریت بدۆزریتهوه مهگهر ئهوهی نازانسهکان کار به ناخیوهریکی سۆرانی بکهن.

ئاواره یان کۆچهر؟

قاچاخچیهکان ناتوانن درێژه به کارهکی خویان بدن، ئەگهر خواست لهسهر کۆچی ناقانونی نهبیت و ئەگهر خهڵکانیک نهبن، که بۆ باشترکردنی بارودۆخی ژیان یان بیانهوی، بهرو ئهروپا بێن. عادهتەن، ئەم خهڵکانه له جیاوازی کۆچهر و بهناهر بێ ئاگان ههتا دهگهنه ئهروپا و داواکاری مافی پهناهری لهو وولاتانه دهکهن.

ئاواره کهسیکه، به بهلگهوه دهیسهلمینی، بههۆی (جیاوازی) رهچهلهک، دین، نهتهوه، بۆچوونی تایهتیی، یا ئهوهی سهر به گروپیکی کومه لایهتیی تایهتهوه [ژیانی له مەترسیی دایه و] له وولاتهکهی رادهکا. باوترین هۆکاری ههلهاتن بریتین له سیاسیی، رهگهزی، خهلهکیی و توندوتیژی ئاینیی. پیناسهی ئاواره له ریکهوتنی ۱۹۵۱ی ژنیف ئامازهی پیدراوه وه پپووسته ههموو ئه وولاتانهی که ریکهوتنهکهیان ئیمزا کردوه پابهندی ئاسایان پپوهی ههبیت. یهکیک له سههرهکیتترین له یاسا

نیودهولتهتیهکان ئهومیه که نابیت ئاواره بگهڕیندریتهوه بارودۆخیک که ژیان و ئازادیان له مهترسیدایه. کاتیک که داوای مافی پاراستن دهکهن، پاراستنی نیودهولتهتی به دهست دینن، چ مافی پاراستن بئ چ دۆخی مرویی بیت.

کۆچبهر ئهوه کهسانه که بریاریکی خۆویستانه بۆ جیهیشتنی و لاتهکهیان دهن؛ به داوای ئاسایشی ئابوری، پهروه ده و خۆیندن و یا رمخساندن ههلی باشتر یاخود هۆکاری خیزانییهوه. کۆچبهر له مهترسی له ناو بردن و مردندانیه له ولاتی خۆی وهک ئاواره و بۆیه دهکریت، که بۆ وولاتهکهی خۆیان بگهڕیندرینهوه. به هۆی سیاسهتی ریگریکاری له کۆچبهری ئهوروپی که به دهوام قانۆونهکان ریگریکارتر دهن، ئهوه کۆچبهرانهی که له ریگهی نانساییهوه دهگهنهجن، زۆر نهگهری زیاتره، که چانسی مانهوه و مافی پناهبهریان پینهدریت. بۆیه مهترسیهکی ئهوه دهبیت که بگهڕیندرینهوه بۆ وولاتی خۆیان و ههموو ئهوه پار هیهش له دهست بدن، که بۆ گهیشتن به ئهوریا بهکاریان هیناوه.

بهشی دووه م : بارودۆخی کاتی گهیشتن. 4

زۆربهی ئهوانه به رهو ئهوروپا وهڕ دهکهن له مهترسییدار بوونی گهشتهکهیان ئاگادارن، به لام لایان وایه، ئهوه دههینن. ئهزمون ئهوه نیشاندهدات که مهترسیهکان زۆر لهوه زیاترن که چاوهڕێ دهکرین و له زۆر حالهتدا ژیانی ئهوروپا قهرهبووی ئهوه نارمهحتیی و چهرمهسهریی و بهفیرۆچوونه داراییهکان ناکاتهوه، یاخود ههلی ئهوهی که خیزانهکانیان له وولاتانی خۆیاندا بهخۆی بکهن. بارودۆخهکه له وولاتیکی ترانزیتییهوه بۆ وولاتیکی تر دهگۆریت.

4/ ههموو ئامار هکان بۆ ئهم بهشه که ئاماژه به سأللهکانی نهر داوه له نیوان مانگی یهکی و مانگی حهوتی 2018 دان. سهرچاوه UNHCR بنکهی بهردهستی پهناهبهران. بهردهسته له 6 : <https://data2.unhcr.org/en/situations> (accessed 6

September 2018)

تورکییه

تورکییه، پێش ئه‌وروپا کۆتا وولاتی ترانزیتیه. حالتهی توندوتیژی پۆلیس، گرتن و غه‌رامه که پنیوستبووه بدریت. مرۆفه‌کان بۆ ماوهی چه‌ند مانگیگ له چاوه‌روانیی دا ده‌مئینه‌وه، ده‌بێ کار بکه‌ن، پارهی قاچاچییه‌کان بدن تا ئاودیویان بکه‌ن. هیندیگ کس له نیوان ده‌ریا و ووشکانی ده‌گیرین، بۆ تورکییه ده‌یانگه‌رینه‌وه به پنی ئه‌و ریکه‌وتنامه‌ی له نیوان یه‌کیتی ئه‌وروپا و تورکییه‌دا هه‌یه، ژماره‌یه‌کی که‌می خه‌لک له یۆنانه‌وه بۆ تورکییه ده‌گه‌رینه‌وه.

(٣٩٠ سوری و ٦٣ عیراقی له نیوان مانگی ٤ی ٢٠١٦ و مانگی ٨ی ٢٠١٨ گه‌رینه‌وه)

٩٩ کس له ٥ پینچ رووداوا له ده‌ریا گیانیان له ده‌ستداوه له یه‌که‌م وهرزی ٢٠١٨ و دوو ئه‌وه‌نده له سالی ٢٠١٧. له رینگا ووشکانیه‌کان، له رووباری ئیفرۆس له نیوان تورکییه و یۆنان دا، لانی که‌م ١٧ کس گیانیان له‌ده‌ستداوه، که مندالی بچوکیشی له‌گه‌ڵدا بووه. هه‌روه‌ها ١٣ که‌سی دیکه له روودای ئوتۆمبیل و قیتاردا گیانیان سپاردوه.

له رینگه‌ی یۆناندا، به لایه‌نی که‌مه‌وه ١٤٠ هه‌مۆالی ئه‌وه‌یان داوه که دوچاری گێچه‌لی سیکسی بوون له یه‌که‌م وهرزی ٢٠١٨ دا، به‌لام ده‌توانین بلین که زۆر رووداوی دیکه به‌بێ ئاگادارکردنه‌وه تیده‌په‌رن به هۆی دوودلی کۆچبه‌ره نائاساییه‌کان بۆ په‌یوه‌ندی کردن به ده‌سه‌لاته‌وه.⁵

یۆنان

له‌م کاتدا، مانگی ٧ی ٢٠١٨، ٦١٠٠٠ کس په‌نابه‌ر له یۆنان ماونه‌ته‌وه. که نزیکه‌ی ١٦٠٠٠ که‌سیان له دورگه‌کانی یۆنان و ٤٥٠٠٠ یان له زه‌وی سه‌رمه‌کی [ئه‌وه‌شانه‌ی یۆنان که دورگه‌ن] یۆنان. ٤٠٪ په‌نابه‌ران پیاون، ٢٤٪ ئافره‌ت و ٣٦٪ مندالین (که ٦٠٠ مندال به‌بێ سه‌ر په‌رشتیک کۆچ ده‌که‌ن)

۲۶۰۰۰ کەسی تازه گەشتوو له نیوان مانگی یەک و مانگی حەوت تۆمار کراون. کە یان ۱۶۰۰۰ له ریگهی ئویی و ۱۰،۰۰۰ یان له ریگهی وشکانییەوه هاتوون. له سەدا ۳، ۳۵ (٪) له سوربیهوه هاتوون و له سەدا ۲، ۲۱ (٪) له عیراقهوه. بەلام هیچ ریگایەک نییە، کە بزانی چەندیک لەمانە کوردن. ناوەندەکانی پێشوازیی لیکردن و ناسینەوه له یۆنان زۆر قەربالخن، بە جۆریک کە سێ ئەوەندە توانایی خۆیان خەلک له خۆ دەگریت. کەمی ستاف، پیس و پۆخلی و ئاژاوه و توندو تیزیی له نیوان ئاوارەکاندا ئەو کێشەنەن کە باون.

ریکخراوی نیوئەتەوهیی UNHCR دەتوانی تەنیا بۆ یەک له سەر سیی خزەلکەکه جینگای حاوانەوه دابین بکا. (۲۱۰۰ شوینی حاوانەوه له ۲۲ شاراندا).

هیندیک لەو کەسانە ییوئستی یان بە یارمەتی تایبەت هەیە، بە پارە یارمەتی دەدرین. زۆریک له کۆچبەران و ئاوارەکان بی پەنان، کە مندالی بی هاوری و سەرپەرەستیش یان لەناو دایە. یەکیتی ئەوروپا پێوهیە، داواکارانی پەنابەریی له یۆنانەوه بەسەر وولاتانی ئەنداندا دابەش بکا. بەلام ئەم پرۆسەیه زۆر خاوترە له هەژماری تازه هاتووکان. له نیوهی یەکەمی سالی ۲۰۱۸ دا ۲۲ هەزار کەس یۆنان یان بەجی هێشت، له کاتیکدا هەر لەو ماوەیدا ۲۶ هەزار کەسی تازه هاتبوون.

بألکان

تێپەربوون بە بألکاندا دورو درێژ و قورسە. زۆریک له سنورەکان بە توندی جلهو کراون یان بە پەرژین داخراون. لەبەر ئەمانە لێر و لەوێ خەلک گونجولای دهنگۆی کرانەوه و داخستنتی سنورەکان دەبن و لەمسەری و لاتیکیهوه بۆ ئەوسەری و لاتیکیهوه خۆلیاو خولیانە. بە بەراوردکردن لەگەڵ ریگاکانی ناوەراستی دەریای ناوەراستدا، ناستی گێچەلیی قاجاچییهکان له ریگاکانی بألکان کەمترن. بەلام هەر بوونیان هەیە. هەولێ ئەوه دەدری، کە کۆچبەر بەی ئاو و خۆراک رابگرن، بۆ ئەوهی پارە زۆرتریان لێ وەر بگرن. هەروەها روتکردنەوش لە لایەن چەتەکانی ناوخییهوه بوونی هەبووه.

لانهی کهم ۲۶ کەس کۆژراون له ۲۲ حالتهی جیاوازا که له ریگا نائاساییهکانی بآکاندا هاتووچۆیان کردوه. دوازه لهوانه خنکاون که زۆرینهیان له سنوری سربیا/کرواتیا بوون.

حالتهی نهخوازاو له بولگاریا، ئهلبانیا، بۆسنه و ههرسینگۆفینا، کرواتیا، مهقدونیا، ههنگاریا، مۆنتینیگرو، رۆمانیا، سربیا و سلۆفینیا تۆمارکراون. خهڵکهکه ریگری به پهناهر بوونیان لێدهکریت. ههنتیک جار بهزۆر دهیاننێرنه ئهو ولاتانهی که بۆی نهچوون (بۆ نموونه له کرواتیاوه بۆ سربیا).

سربیا

کۆچبهره نائاساییهکان به تیکرا ۱۸ مانگ له سربیا بهسهر دهبن له کاتیکیدا که ههولێ دۆزینهوهی ریگایهک دهن بۆ ولاتیکی ئهوروپی. کهمتر له ۴۰۰۰ کەس تۆمار کراون و یارمتهی دراون و ههچ کهسیک ئاماره راستهکه نازانیت.

ههنگاریا

ههنگاریا به تهواوتهی به پهرژین داخراوه و تهنها دوو ناوچهی ترانزیت جیهیلراوه بۆ پهناهران که داواکانیان پیشکەش بکەن. ههموو ههفتهیهک کهسی کهمتر و کهمتر وهردهگیرین. له ئیستادا ۱۰ کەس له ههفتهیهکدا رییان پیدهدهریت که بچنه ژورهوه. که دهگهنه ههنگاریا، ئۆتوماتیکی دهستبهسهر دهکرین. قانونیکی نوێ [له ههنگاریا] ریگه له ههولاتی و ریخراوه ناحوکومیهکان دهگریت که هاریکاریی پهناهران بکەن. ئه کهسانهی که ههولێ برینی پهرژینهکه دهن یهکسهر دهگهریندینهوه بۆ سربیا (۱۸۰۰۰ کەس له یهکهم وهرزی ۲۰۱۸دا گهریندراونهتهوه). ئهوانهش که به ناقانونیی پهرژینهکه دهبرن و دهچنه ههنگاریا مافی ریگای بهپهناهربوونیان پینادریت و دهسگیردهکرین و بۆ سربیا دهیان گهریندینهوه.

بۆسنه و ههرسینگۆفینا

زیاتر له ۱۰،۰۰۰ کۆچبهر له کوتای مانگی ههوتی ۲۰۱۸دا گهیشتونته بۆسنه و ههرسینگۆفینا. له کاتیکیدا توانای پینشوازیکردنی حوکمهت ۴۰ کەسه باقیهکهی له

بارودوختیکی سہخت دا دہڑین یان لہ کہمپی خیمہی خراپدرووستکراو [خیمہیکہ کہ یکسہر لہوشوینہ دروست بکریٹ بہبی بوونی کمرہستہی پیویست] و کہلاوہ یاخود لہ سہر شہقامہکانن

نہندامہ دیرینہکانی یہکیتی نہورویا

ئو کوجہرانہی کہ چہرہسہری بالکان تیدہپہرینن و دہگنہ ناوہراستی ئورویا و ئولاتریش، دہگن بہو راستیانہی کہ قاچاچہیکان پییان نہوتون. زور جار توشی سہر سوورمان دہبن، کاتیک رییان پینادریٹ لہو ولاتہ بمیننہوہ کہ خویان خواز یارن و دہبیت لہو ولاتہ بن کہ سہر ہتا پہنجموریان لیکردوہ (ریکہوتنی دوہمی دوبلین کہ سہربارہت بہ ئوارہیہ لہ نہندامنی یہکیتی نہورویا). ئہگہر بہ ئارہزوی خویان ہرؤن ئہوا بہ زور ہنارڈہ دہکرینہوہ وولاتی خویان. تہنانت ئہگہر بگن بہو وولاتہی خہونی پیوہ دہبینن، بویان دہر دہکہویٹ کہ پیشوازیان لیناکریٹ.

شوینی مانہوہی گشتی و بہرہست نہبوونی کار

پہنابہرمان دہنڈرینہ ئو شوینی حاوانہوانہی کہ زور چروپرن. بہزوربہبی دہکہونہ ئو شوینانہی، کہ تہنہا خواردہمنی سہرہتایی و چاودیری سہرہتایی پزیشکی و خویندنگای سہرہتایی یان ہہیہ. لہ زوربہی وولاتی ئورویا دا جوولہکر دنیان بو ناوچہیکہی دیاری کراو، سنوردار کراوہ. بہشئوہی ئاسایی پارہی یارمہتی و ہرناگہرن بہلکو تہنہا پارہی گیرفان (رؤژانہیان) دہدریٹی. لہ زوربہی وولاتان پہنابہران دہبیت تاوہکوو دوو سأل چاومری بب بو یہکہم چاوپیکہوتنی و ہرگرتتی پہنابہری و لہوانہیہ چہندین سألتر بخایہنیت تاوہکوو ہریار لہسہر دوخی داهاتویان ہدریت. بوہ ماوہیکہی دورودریژ لہ دلہراوکیٹی دا دہڑین. چونکہ نازان ئایا مافیان دہبیت بمیننہوہ یاخود نا. لہ زورینہی وولان لہ ماوہی چاومروانیی دا، مافی کارکردن و خویندن یان نیہہ.

پهنا بهرانی وهرگیراو، بو خوگونجاندن تی دهکوشن هیندیک کس (له بهدهست هینانی مافی پهنا بهرینی دا) سهرده کهون. له سالی ۲۰۱۷ دا ۹۴٪ هاوولاتییه سوریهکان و ۵۶٪ هاوولاتییه عیراقیهکان له وولاتانی یهکیتی ئورویا (به نوروژ و سویسراوه) مافی پهنا بهرینی یا مافی مروقیی یان بهدهست هیناوه. [ئیرو پلس ریکهوتنیکه لهنیوان ولاتانی ئەندامی یهکیتی ئورویا به بی بهژداری شانشینی یهگرتوو، سوید، کرواتیا و ههنگاریا و کوماری چیک. بهلام نهرویج و سویسرا نه ئەندامی ئەم ریکهوتنهن نه ئەندامی یهکیتی ئورویا].

خوگونجاندن زور به گهرموگوری دهستپیدهکات. پئویسته پهنا بهرانی شوینی حاوانهوی خوین جیهیلن و له کیشومرنیکدا بو ژبانی خویناشوینیک بدوزنهوه، که زور گرانن. لهگهل ئەمهشدا زورینهی خاومن مولکهکان خوازیاری ئهوه نین، که مولک و خانوی خوین به پهنا بهرمان به کرئبدن.

کاتیک بهدوای کاردا دهگهرین بوین دهردهکهویت، که به بیشارمزایی له زمان و بهلگهنامهیهکی دان پیدانراو له یهکیک له وولاتانی یهکیتی ئورویا ناوتوانن، ئهوه کارانه بکهن که پئشتر کردووهیانه. زورجار، بو کاری کرئیکاریش شارمزایی له کومپیتەر داوادهکریت.

زورنیک له پهنا بهرانی نازانن، بهم بهلگهنامهیهی تاییهت به گهشت بو پهنا بهرانی (جهوازی سهفهری تاییهت به پهنا بهرمان) ناوتوانن بو وولاتهکهی خوین گهشت بکهن، چونکه دهست بهجی قهوارهی پشٹیوانی خوین لهدهست ددهن. که وایی، نایی بیر لهوه بکهنهوه، به بونهی جهژن، سهردانی بنهماله، خیزان یا بهخاکسپاردنی (کهسوکاریان سهردانی وولاتهکهی خوین بکهن)

خوگونجاندن لهگهل کومهلگه نوئییهکان دهگاته ئاسته زور کهسیهکان: به رادهیهک که پهیکهری خیزانهکان دهگوریت. مندالن دهیانهویت به جیاوازی ههلسوکهوت بکهن له مالهوه. دهیانهویت بهو شیوهیهی خوین دهیانویت جل و بهرگ له بهر بکهن و لهگهل ههردوو رهگهز بچه دهرموه و تهنا نهت بکیشن و بخونهوه. ژنانیش ههلسوکهوتیان دهگورن و داوای ئازادی زیاتر بو خوین و پشترگیری زیاتر له ناومالدا دهکهن.

ژماره‌ی ژنانی ئاواره که په‌راوی جیابوونه‌وه پر ده‌که‌نه‌وه له ئه‌وروپا له زیاد بوون دایه و بوونه بابتیکی باو له توره کومه‌لایه‌تی‌ه‌کان. هیچ مایه‌ی سه‌رسوورمان نییه که بۆ هیندی‌ک ده‌یان‌ه‌وێت بگه‌رینه‌وه.

گه‌ران‌ه‌وه‌ی خۆویستی و زۆره‌ملی

گه‌راوه‌یه‌کی عێراقی ماچی خاکی عێراق ده‌کات له هه‌ولێر له مانگی یه‌کی ۲۰۱۶ له ساڵی ۲۰۱۶ گه‌نجی‌کی عێراقی به‌ناوی ره‌سول، چیتر ته‌حه‌مولی نه‌کرد دوا‌ی یه‌ک ساڵ چاوهر وانی له نه‌مسا، چیتر ته‌حه‌مولی نه‌کرد. خوازیار بوو بچیت بۆ سوید به‌لام ریگه‌یان پینه‌دا چونکه په‌نجه‌مۆری له نه‌مسا هه‌بوو. پاشان دایکی نه‌خۆش کهوت و داوا‌ی له ری‌کخراوی نیو‌ده‌هولته‌تی کۆچکردن کرد که بگه‌ری‌ندری‌ته‌وه بۆ عێراق. کاتیک که گه‌یشته‌وه عێراق دایکی مرده‌بوو.^۸

هه‌موو گه‌ران‌ه‌وه‌کان خۆویستنه‌ن و ئه‌ندامانی یه‌کیتی ئه‌وروپا هه‌ولێکانیان خیراتر ده‌که‌ن بۆ گه‌ران‌ده‌نه‌وه‌ی په‌نابه‌ره ره‌تکراوه‌کان. ئهم جۆره گه‌ران‌ده‌نه‌وه‌یه‌انه کوردانی عێراقیش ده‌گه‌رنه‌وه. له ساڵی ۲۰۱۶ به لایه‌نی که‌مه‌وه ۲۶ کوردی په‌نابه‌ر له به‌ری‌تانی‌اوه گه‌ری‌ندراوه‌ته‌وه و هه‌ر له‌و کاته‌دا زۆرتر له ۷۰ په‌نابه‌ر ده‌ستبه‌رسه‌ر کرابوون و چاوهری‌ی گه‌ران‌ده‌نه‌وه ده‌کران.

له مانگی یه‌کی ساڵی ۲۰۱۹، ده‌سه‌لاتدارانی ئه‌لمانی‌ا هیوا‌ی ئه‌وه‌یان خواست که ۱۰،۰۰۰ عێراقی بگه‌ری‌ننه‌وه و لات‌ی خۆیان له ریگه‌ی دامه‌زراندنی سه‌خته‌ری راویژکاری کۆچکردنه‌وه له هه‌ری‌می کوردستان و به‌غداد.^۹

په‌شی‌سی: سیاسه‌تی ناخۆ و ده‌روه‌ی ئه‌وروپا بۆ په‌نابه‌ران

له ساڵی ۲۰۱۵ هه‌و کاتیک که نزیکه‌ی ۲ ملیۆن په‌نابه‌ر گه‌یشتنه ئه‌وروپا، هه‌لسۆکه‌وتی دانیش‌توان‌یان و حوکمه‌ته‌کانی ئه‌وروپا به‌رامبه‌ر به کۆچبه‌ران و په‌نابه‌ران زیاتر به‌ره‌و نه‌ری‌نی ملیناوه. ۲۷ ئه‌ندامه‌که‌ی یه‌کیتی ئه‌وروپا سه‌لمنادیان که توانای ریگه‌چاره‌یه‌کی هاو‌به‌شیان نیه. له جیات‌ی ئه‌وه، هه‌ر حوکمه‌تی‌ک سیاسه‌تی

نہتھوی خوی دادہریژیت کہ نامانجی نھویہ بہرپرسیاریبھکان بخاتہ سہر شانی نھوانہی کہ پیشتر گھیشٹونہتہ نھورویا و داخستنی سنورہکان بہروی پھناہیراندا و سہختکردنی یاخود دریژکردنھوی بہ پھناہیریون بو نھوانہی کہ خوازیرن بین [دریژکردنھوی بہ پھناہیر بون لہ خوارھوہ باس کراوہ]. کاریگھری گروپہ راسترھوہکان، کہ بہردھوامہ لہ ھلکشان لھگھل روژنامہ تابلویدیھکان (تیبینی: نھو روژنامانہی کہ جہخت لہ ھوالی کوشتن و نھستیرہ ناسی و زھمکردن و ناوڑراندن دھکنہوہ) ھستیکی توقینہریان کہ لھسہر کیشہی جھونہکراوی ھیرشی پھناہیرھکان دروست کرد .

ھلکشانگاندنیکی وورد بو نامارھکان نھوہ دھردمخات کہ کیشہی سہرھکی کیشہی دابھشکردن و بہریوہبردنہ لہ یھکیتی نھوروپادا. بہ ناماری رھہا، نھلمان، ئیتالیا و فھرنسہ میوانداری زورترین پھناہیر دھکن. بہگورہی ژمارہی دانیشٹوانی یونان و قوبرس لہ سہرھوی لیستھکن، بہوہی کہ بو ھہر یھک ملیون دانیشٹوو زورتر لہ ۵۰۰۰ پھناہیر ھن. لھگھل نھمشدا نھم ژمارہیہ زورکھمہ بہ بہر اوردی و لاتانی و ھک نوردن بہ ۱۷۳۰۰۰ پھناہیرھوہ و لوبنان بہ ۸۹۰۰۰ بو ھہر یھک ملیون دانیشٹوویھک^{۱۱}.

بھم ھموویہوہ تھنھا چھند و لاتیکی کھم لہ سنورہ دوورھکانی نھورویا و نھلمان و سوید و نھمسا کار لھسہر زورینہی زوری پھراوی پھناہیران دھکن و ھیچ ھاورنہیھک لھسہر دابھشکردنیان بوونی نیہ. لہ راستیدا نھو و لاتانہی، کہ کھمترین کوجبہر و پھنہیران ھہیہ، نھو و لاتانہی پنیان دوتریت گروپی فایزگارد [گروپی فایزگارد لہ کوماری چیک و ھنگاریا و پولھندا و سلوفاکیا پیک دیت کہ ریکھوتنیامہیھکی سہربازی و نابوری و کلتوریان واژوکردوہ بو پھرہپیدانی ھماھنگی لہ نیوان خویاندا] و زورترین ترسیان لہ گھیشٹنی پھناہیران ھہیہ، وہ زور بتوندی بانگھشہ بو نھژنڈایھکی دژہ/پھناہیر دھکن لہ یھکیتی نھورویا. و لاتانی فایزگارد پیک دین لہ سلوفاکیا (۲۷ پھناہیر بو ھہر ۱ ملیون دانیشٹویھک)، پولھندا (۷۹ پھناہیر بو ھہ ۱ ملیون کھسیک)، ھنگاریا (۳۱۸ بو ۱ ملیون). نھم ستراتیژیہ

له لایهن نهماسا، ئیتالیا و ویلایهتی باقاریای ئهلمانیواوه ههنگیراوتهوه که پارتیه راسترهوکان حوکمیان دهکهن^{۱۲}.

هیچ ستانداریکی هاوبهش له نیوان وولاتانی یهکیتی ئهروپادا بوونی نییه له ۱۹۹۹ هوه، ئهروپا له ههولی دروست کردنی سیستهمیکی هابهشی ئهروپیی بۆ پهناپهرانه. ئهم زانیاریانهی خوارهوه له لایهن داتابهبیزی زانیاری پهناپهرانهوه کۆکراوتهوه که له لایهن ئهنجومهنی پهناپهران و دورخراوانی ئهروپاوه سههرپهرشتی دهکرتیت.

- پورتوگال: بهردهوامه له سههر دهسته به سههر کردنی مندالان له فۆرکهخانه (تانیستا که دهکاته ۴ ی ۹ ی ۲۰۱۸).

- ئهلمان: ههولی سنورداکردنی "پهناپهری کهنیه" دهکاته که دژی ههنیک قانونی ئهروپیی (۳۱ ی ۸ ی ۲۰۱۸). (ئهگر که سیک شارمزی قانونی کۆچبهری ئهروپا نهییت، ئهم خاله بۆی روونیه).

نهماسا: پلانی ههلهوشاندنهوهی پرۆگرامی راهینانی گهنجانه (۳۰ ی ۸ ی ۲۰۱۸).
- ههنگاریا: پهناپهران خۆیان له خواردن گرتهوه دواي برباری وهرنهگرتنی پهناپهران. (۱۱ ی ۷ ی ۲۰۱۸).

- ئیتالیا: وهزارهت به زووزی داواکاری سنوردارکردنی قانونی پاراستنی مریی دهکاته (۱۱ ی ۷ ی ۲۰۱۸).

- فهرنسه: دهسته به سههر کردنی کۆچبهران زۆرتردهییت. (۶ ی ۷ ی ۲۰۱۸).
- رۆمانیا: بارودۆخی ژیان له ناوهنده پیشوازیهکان جیی نیگهرانییه. (۲ ی ۷ ی ۲۰۱۸).

تۆقینی نهروپا

چ شتیک هکاری ئهم تۆقینهیه؟ چهندین هۆکار ههن، بهلام هۆکاره کلتورییهکان له سهرهوهن.

به هاندانی روژنامه تابلۆیدی و گروپه راست رهوهکان، نهوروپیهکان ترسی نهوهیان لینیشتووه، که ناسنامهی خویان له دهست بدمن بو تازه گهیشتوهکان (بیگانهکان) که شیوازی ژیان و جل و بهرگ و ناخاوتنیاں جیاوازه و یرایان لهسهر دیموکراسی، ناین، مۆرال و ئهرکی رهگهزی جیاوازه. به شوین دروستکردنی بازنهی جودای رهگهزی و کلتورییهوهن. چینی کریکاریی نهوروپا لهوه دهنرسیت که ههموو ئهم تازهگهیشتوانه باریکن بو سهر سیستهمی کومه لایهتییان، باریکن بو سهر سیستهمی خویندن و تهندرستی و له بازاری کریکارییدا رکابهریان دهکن.

٤/ ههمو نامارکان بو ئهم بهشه که نامازه به سالهکانی نهرداوه له نیوان مانگی بهکی و مانگی ههوتی ٢٠١٨ دان. سهرچاوه UNHCR اینکهی بهردهستی پهناهران. بهردهسته له:

<https://data2.unhcr.org/en/situations> (accessed 6 September 2018)

٥/ Official Journal of the European Union, 'Agreement between the European Union and the Republic of Turkey on the readmission of persons residing without authorisation', March 2016. Available at [https://eur.lex.europa.eu/legal/content/EN/TXT/?uri=celex:22014A0507\(01\)](https://eur.lex.europa.eu/legal/content/EN/TXT/?uri=celex:22014A0507(01)) (accessed 6 September 2018)

٦/ [1] Kian Ramezani, 'Iraker sind auf der Flucht aus Europa zurück in den Irak', Watson, 12 February 2016. Available at: <https://www.watson.ch/schweiz/international/767074514/iraker/sind/auf/der/flucht/aus/europa/zur/ck/in/den/irak> (accessed 8 September 2018)

٧/ [1] Heidi Huber: 'Ticket ohne Rückflug / Irakischer Flüchtling verlässt Salzburg', Salzburger Nachrichten, 1 February 2016. Available at <http://www.sn.at/salzburg/chronik/ticket/ohne/rueckflug/irakischer/fluechtling/verlaesst/salzburg/1777510> (accessed 6 September 2018)

٨/ [1] Nadia Riva, 'Germany to repatriate thousands of Iraqis to Kurdistan, Baghdad', Kurdistan 24, 29 March 2018. Available at <http://www.kurdistan24.net/en/news/058c2408/dd80/48c0/b7af/d08fa1185a80> (accessed 8 September 2018)

٩/ Niall McCarthy, 'Lebanon Still Has Hosts The Most Refugees Per Capita By Far', Forbes, 3 April 2017. Available at <https://www.forbes.com/sites/niallmccarthy/2017/04/03/lebanon/still/has/hosts/the/most/refugees/per/capita/by/far/infographic/#4affa8083970> (accessed 9 September 2018)

١٠/ [1] Das Statistik/Portal, 'Europäische Union: Anzahl der erstmaligen Asylbewerber je eine Million Einwohner* in den Mitgliedsstaaten im Jahr 2017', Statista, 2019. Available at

<https://de.statista.com/statistik/daten/studie/156549/umfrage/asylbewerber/in/europa/2010/> (accessed 17 January 2019)

© Kosar Othman Amin; Šunjić private;

© Kosar Othman Amin, Wikipedia, FHE

لخيارات الدستورية لحل القضية الكوردية في سوريا

د. سربست نبي

بالرغم من أن التجارب تؤكد على أن الحلّ الدستوري قد لا يقود بالضرورة إلى حلّ سياسي وإلى استقرار دائم، وبخاصة في الحالات، التي تتميز بالتعقيد الكثيف، كالحالة السورية مثلاً، إلا أنّه في نهاية المطاف يبدو الشرط الذي لا بدّ منه للحلّ النهائي، ولتأسيس الشرعية السياسية والقانونية للدولة.

بطبيعة الحال شكّل عامل عدم تنفيذ الدستور، وتعليق العمل بينوده، أحد مظاهر الاستبداد السياسي، الذي هيمن على الحياة السورية طوال أكثر من نصف قرن من احتكار السلطة. إلا أن عدم اكتراث الأنظمة الاستبدادية بالدساتير السورية لا يفسّر طبيعة كل هذا الاستبداد وتاريخه وسلوكه. إذ تبرهن القراءة الدقيقة لسيرة معظم الدساتير، التي عرفتها سوريا منذ الاستقلال، أنها تفتقر لأيّ اعتراف بالتعددية السياسية أو التنوع الثقافي والقومي الحقيقيين، ولا تقرّ بهما. وبالمقابل تبرر هيمنة هويّة لغوية وقومية وتكرّس من تفوقها على حساب الهويّات الأخرى.

/ حقوق الكورد لن تؤذي أحداً

يتطلع الكورد السوريون اليوم إلى وضع سياسي ودستوري يمكنهم من ممارسة دورهم السياسي مباشرة وعلى قدم المساواة مع الآخرين. وهذا الأمر يشترط امتلاكهم للقدرة الدستورية والسياسية المشروعة، التي بفضلها يمكنهم تقرير مصيرهم بحرية ودون إكراه. وفي الوقت نفسه هم يبحثون عن الشروط الموائمة للمساواة الحقيقية في بلد أكثر تنوعاً وانفتاحاً تتيح لهم بالفعل إمكانية التعايش بصورة متكافئة مع الآخرين. ومن هنا ينشودون الضمانات الواقعية (الدستورية، السياسية، الثقافية) التي تحول دون عودة كل أشكال التمييز القائم والمتوارث بحقهم وبحق غيرهم من الأقليات القومية المهمشة. هكذا يمكن للكوردي السوري، المقصي والمغيب حتى هذا الوقت أن يكتشف على نحو

لمموس الأساس المنطقي والأخلاقي في نظام سياسي جديد يضمن مساواته مع الآخرين وحرية.

الوجود الكوردي في غرب كردستان (كوردستان سوريا) حقيقة تاريخية وجغرافية راسخة. وحقوق الكورد المترتبة على هذا الوجود والمستحقة ليست بدعة أيديولوجية أو اختراعاً سياسياً. وهذه الحقيقة هي أقدم بكثير من حقيقة وجود الدولة السورية وأكثر شرعية من الناحية التاريخية، بالرغم من أشكال التشويه الثقافي والاجتماعي والسياسي الذي نال من هذا الوجود طوال عقود. من هنا ينبثق المبدأ المركزي والبدهي للخطاب السياسي الكوردي، ونعني به حق الكورد في تقرير مصيرهم في سوريا (غرب كردستان). فالتاريخ الكوردي هنا غارق في القدم، والكورد لا يتطلون بظلال تاريخ أحد ولا بشرعيته السياسية. وكل حديث عن التعايش أو المواطنة الحقيقية من دون الاعتراف بهذا المبدأ هو مجرد لغو لا معنى له.

إن شرعية حقوق الكورد تنبثق من هنا بالذات، ومن هذا المبدأ المركزي، لا من أي مصدر آخر. أي من مبدأ حقهم في تقرير مصيرهم في أن يكونوا سوريين بإرادتهم الحرة. فهم من يجب أن يقرروا أن يكونوا سوريين بإرادتهم الحرة، لا مرغمين ومكرهين بوصاية غيرهم وإرادتهم. لا أحد يستطيع أن يكرهك على السعادة أو يرغمك على دخول الفردوس، كما لا يستطيع أحد أن يقهرك على أن تكون حراً. أولئك الذين لا يؤمنون بحقوق الأفراد والجماعات في العدل والمساواة والحرية يستطيعون أن يتنكروا ببساطة شديدة لهذا المبدأ ويرفضوه.

/ سيرة التنوع والتعددية في الدساتير السورية

لم يكن التنوع الثقافي والقومي في سوريا أمراً عارضاً أو طارئاً في أي وقت من الأوقات، إلا في الحقبة، التي طغت فيها نزعة قومية مركزية قادت إلى الإنكار المطلق للآخر ونفيه، وتدرجياً أدت إلى ممارسات إخضاع وتدجين ممنهج بحق المختلف والمتنوع على المستوى السياسي والدستوري. من هنا فشلت الدولة السورية القائمة في

أن تخلق هوية وطنية، جامعة ومشاركة وحرّة للسوريين جميعاً، قادرة على أن تتمثل فيها هذا التنوع دون إقصاء أو إنكار، وتعيّر عن ذلك في صيغة دستورية وقانونية. أمام هذا الواقع والتحدّي المتمثل في غياب الهوية السورية الجامعة تبرز أهمية ودور الدساتير النازمة للعلاقة بين هوية الدولة وشكلها السياسي من جهة أولى، وواقع التنوع داخل الدولة أو المجتمع من جهة أخرى. بحيث يعكس أي دستور محتمل مطالب التنوع القائم ويتواءم مع وقائع التعدد القومي ويجسد التنوع الثقافي واللغوي.

بوجه عام تنكرت الدساتير السورية، من قبل الاستقلال وبعده، لهذا التنوع الثقافي الراسخ في البلاد، نفت بعض الهويات وألغتها، وبخاصة الهوية القومية الكوردية، ونحت بعضها الآخر، كالسريانية مثلاً. وبالمقابل فرضت هوية أحادية وشمولية، على أساس من المركزية اللغوية والثقافية والأيدولوجية، وقلّصت التنوع التاريخي والتعدديات القومية إلى الحد الأدنى قسراً، بزعم أن الوحدة الثقافية واللغوية النمطية من شأنها أن تكرّس التضامن الاجتماعي والاقتصادي، وتعزز من التماسك الداخلي والحياة المشتركة على نحو واسع.

وبالمثل بررت هذه المركزية الثقافية واللغوية وسوغت بدعوى أن الأغلبية الأثنية/ القومية أو اللغوية لها الشرعية التاريخية والأيدولوجية في أن تحتل مكانة مركزية مهيمنة ومتفوقة على الثقافات والجماعات اللغوية الأقل عدداً ومن ثم الأقل أهمية. إن التأكيد على أولوية ومركزية الأغلبية القومية واللغوية كان لا بدّ من أن يقود إلى عمليات إنكار وإقصاء وتهميش ليس على مستوى المجتمع المدني فحسب، إنما أيضاً على مستوى المشاركة السياسية والسلطة.

لعل أهم دستور والأكثر اعتدالاً عرفته سوريا كان هو الدستور الأول المعروف بـ (دستور الملك فيصل) ١٩٢٠م، الذي بالرغم من اعتباره هوية الدولة السورية بوصفها (مملكة عربية) ولغتها الرسمية الوحيدة هي العربية، إلا أن هذا الدستور قدّم

تصوراً لبناء الدولة قوامه الحكم الذاتي للمقاطعات واللامركزية الداخلية، أقرب ما يكون إلى الدولة الفيدرالية. كذلك يلاحظ أن الدستور لم يذكر أية هوية دينية أو مذهبية للدولة سوى دين ملكها، الذي يجب أن يكون مسلماً، وبالمقابل فقد ضمن الدستور حرية العبادة والمعتقد.

بعد هذا التاريخ أعلن الفرنسيون عام (١٩٢٢م) القانون الأساسي للاتحاد السوري، بمثابته الدستور الاتحادي للمقاطعات السورية الثلاث دمشق، حلب، اللاذقية. ويجدر بالذكر هنا أنه حتى هذا التاريخ لم تكن معظم أراضي كردستان سوريا ضمن الحدود السورية، أو جزءاً من أراضيها، سوى منطقة عفرين.

كان الدستور الذي أعلنه المفوض السامي الفرنسي عام ١٩٣٠م هو أول دستور أقرّ بشكل ضمني بالتنوع المذهبي والديني واللغوي في سوريا. فقد أكدت المادة (٦) منه على المساواة في الحقوق بين جميع السوريين، بصرف النظر عن اختلافاتهم وتعددياتهم. كذلك نصت المادة (٢٨) على ضمان تعليمهم الأحداث بلغتهم الأم. مع أول دستور عُرف بـ (دستور الاستقلال) أقرّ عام ١٩٥٠م، أخذت النزعة العروبية الإقصائية تغطي بوضوح شديد على الدساتير السورية، مع الإمعان في التكرار للهويات الأخرى وتجاهل الاعتراف بأية قومية أو ثقافة أخرى غير عربية.

علاوة على ما سبق، فقد أكد الدستور الأخير للمرة الأولى على البعد الإسلامي كهوية دينية ومصدر أساس للتشريع السوري. وكانت هذه البداية الأولى لاختزال النظام السياسي والتشريعي في مصدر ديني ومذهبي، كرّس فيما بعد حالة من اللامساواة بين المواطنين على أساس معتقداتهم الديني أو المذهبي، وأصبح كلّ من لا ينتمي إلى دين التشريع أو مذهبه خارج مقتضيات العدالة القضائية وضماناتها. إنها المرة الأولى، التي نقرأ فيها بوضوح ما يؤكد، بحسب المادة الأولى من الدستور، بأن الشعب السوري جزء من الأمة العربية، كذلك نقرأ بأن (الفقه الإسلامي هو المصدر الأساس للتشريع).

كان دستور ١٩٥٣م، الذي أعقبه أشدّ تطرفاً على صعيد تحديد هويّة الدولة في مرجعية قومية أو دينية، وعلى صعيد تكريس تفوق عنصر قومي وديني على آخر. إذ اختزل هوية الدولة السورية قومياً في العروبة ودينياً في الإسلام، وبات الشعب السوري برمّته، وعلى اختلاف قومياته وأديانه جزءاً من الأمة العربية / الإسلامية، ولم يعد لهذه الدولة من شرعية تاريخية أو مبرر وجود سوى تحقيق وحدة الأمة العربية، التي تأمرت الكولونيالية العالمية عليها وأمعنت في تمزيقها. وأصبحت اللغة العربية، لغة القرآن، اللغة الوحيدة السامية التي تستحق أن تكون لغة الدولة الرسمية.

في ظلّ الحكومات القومية ذي النزعة العروبية الأشدّ تطرفاً، التي توالى على سدّة الحكم في سوريا بعد هذا التاريخ، صودر للمرة الأولى اسم الدولة السورية في الدساتير المؤقتة، وتم تعريف الدولة ووصفها ونسبها إلى عنصر عرقي دون غيره، وبخاصة بعد انقلاب البعث في ٨ آذار ١٩٦٣م. بهذا أخذ المنحى الإقصائي والأيديولوجي العروبي يطغى على عمل الدولة السورية ومؤسساتها ويكتسب بعداً منهجياً مقروناً بالممارسات البيروقراطية، طبقاً لنظرية حزب البعث وأفكار القومية، لاسيما بعد أن كرّس هذا الحزب هيمنته السياسية على حياة السوريين دستورياً.

هكذا أخذت الدساتير السورية تكتسب دلالات أيديولوجية/ قومية تنطوي على مدلولات لغوية قومية محددة، تؤكد تفوق هوية وثقافة ولغة على البقية وتمنحها شرعية قانونية. وبالمقابل انكشفت إمكانات نشوء هويّة وطنية جامعة وتقلّصت إلى الحدود الدنيا. لقد بات مفهوم الهوية مفهوماً أيديولوجياً رتّباً ومهترئاً مع شروع سلطة الحزب الواحد احتكار المجال العام واحتلاله وتهميش المشاركة السياسية بالنسبة للمختلفين إلى الحد الأدنى. من هذا الموقع نظرت السلطة إلى العنصر العربي في سوريا بصفته العنصر المنتخب، الحامل الاجتماعي لليوتوبيا القومية، مادته التاريخية وكتلته التي ستجسد أهداف السلطة القومية الحاكمة، لهذا يتعين عليه أن يسود ويهيمن على بقية المكونات

القومية في المجتمع السوري، وتسود معه ثقافته ولغته بوصفهما الأكثر جدارة وشرعية.

في مواجهة نزوع السلطة نحو الهيمنة وفرض طابعها الأيديولوجي الخاص على مناطق غرب كردستان، سواء بالإكراه المادي أو عبر المراسيم والقرارات الاستثنائية، أخذ الوعي القومي الكوردي بالرغص يتنامى ويسعى إلى تأكيد ذاته وهويته. واكتسب الحراك السياسي القومي شكلاً منظماً في مواجهة سياسات الإنكار والتعريب، التي راحت تستهدف على نحو ممنهج الهوية والوجود الكورديين عبر سلسلة من الممارسات العملية والقوانين السياسية والاقتصادية والاجتماعية.

أقرّ دستور الأسد(الأب) عام(١٩٧٣م) عبر استفتاء شعبي، الذي كان نسخة معدلة عن دستور ١٩٦٩م. وقد قدّ هذا الدستور على مفاص فكر البعث، بل أكثر من ذلك يمكن بمعنى ما اعتباره هامشاً على متن مركزي هو نظرية البعث، أو يمكن عدّ مواده مجرد حواشي على متنه الأيديولوجي.

عزّز دستور (١٩٧٣م) من تفوق القومية العربية وسيادتها دون غيرها، وطبع هوية الدولة بطابعها الخاص. وبالمقابل تجاهل الدستور الإشارة إلى أيّ مكون أو هوية قومية أخرى غير عربية. وفي الوقت نفسه اختزل مفهوم المواطنة السورية في مطالب الأيديولوجية العروبية، فالمواطن السوري، أو الذي يستحق المواطنة السورية، هو وحده العربي الذي يؤمن بوحدة الأمة العربية ويعمل لأجل تحقيق هذا الهدف التاريخي. ففي مقدمة الدستور، المتخّم بالمفاهيم المستمدة من خطاب البعث، تكتسب المصادرات الأيديولوجية والعنصرية أبعادها الإقصائية العميقة، حيث يلاحظ استخدام صفة(عربي) و(عربية) أكثر من ثلاثين مرة.

ويجدر بالذكر هنا أن الدستور لا يكثرث بحدود الدولة السورية، بصفتها حدوداً سيادية لكيان سياسي نهائي للسوريين، إنما يعدّ هذه الحدود نتاج مؤامرة تقسيمية وكولونيالية من وجهة نظر البعث، لهذا تصف الفقرة (٢) من المادة الأولى الدولة السورية بـ (القطر العربي السوري، الذي هو جزء من الأمة العربية) وعليه يتعين على كل فرد سوري جدير بالمواطنة أن يلتزم بالعمل من أجل الوحدة العربية، ويلتزم بالقيم الأخلاقية والمثل العليا للأمة العربية.

انطلاقاً من تلك المصادر، فرض البعث دستورياً نظاماً للامتيازات، خلال نصف قرن، بدلاً عن مساواة المواطنين جميعاً، وكرّس تقسيماً هيراركيّاً للبشر قوامه درجة الولاء السياسي للحاكم القائد، للأيديولوجية، للحزب الواحد العروبي على حساب الولاء للوطن. وتمّ تصنيف المواطنين وحقوقهم بموجب ذلك. وبالمقابل جعل العيش مستحيلاً على المختلفين مع هذا النظام، سواء من المعارضين، أو أبناء الهويات الأخرى، لاسيما الكورد، الذين عدّوا مشبوهين ومارقين وخطرين على الانسجام الوطني وعلى الهوية القومية العربية للدولة. وهكذا فُرضت وحدة مجتمعية قوامها الإكراه والخضوع والخنوع، فلكي يثبت الكوردي مواطنته وجدارته بالمواطنة السورية في ظلّ نظام كهذا، لم يكن من بدّ أمامه سوى التحلل من انتمائه الاجتماعي والقومي والتنازل عن وعيه وضميره للقائد الأوحده وللحزب الحاكم، ومن ثم التنازل عن كرامته للأجهزة الأمنية. عندئذ يستحق أن يكون مواطناً يحظى بثقة النظام. وبالمثل أيضاً كان على أبناء الأقليات القومية والدينية الأخرى أن يتخلوا مكرهين أو يتبرأوا من انتماءاتهم وهوياتهم، ويتماهاوا تماماً مع الهوية القومية والأيديولوجية السائدة، التي فرضها حزب البعث على الدولة والمجتمع دستورياً.

في عام (٢٠١٢) سعى الأسد (الابن) إلى احتواء الاحتجاجات المتصاعدة، التي عمت سوريا، فعمد إلى إجراء بعض الإصلاحات الظاهرية، التي لا تمس جوهر وطبيعة النظام القائم وتشريعاته. ومن هذا المنطلق أعلن عن دستور جديد. إلا أن هذا الأخير

حافظ على غالبية مبادئ ومواد الدستور السابق، وبالمثل حافظ على الروح القومية الإقصائية فيه. فقد ظلّ أميناً على المصادرات الأيديولوجية، القومية والدينية، التي حددت هوية الدولة قبلاً واختزلت طبيعتها السياسية، دون أن يقرّ هذا الدستور أو يعترف بأية هوية ثقافية أو لغوية أخرى في البلاد. إذ لا نعثر فيه/ بالرغم من مزاعمه الاستعراضية عن التعددية والتنوع/ على أية إشارة لوجود الكورد أو هويتهم، أو تنويه عابر بأية أقلية قومية أخرى في سوريا.

/ ضمانات فوق دستورية للحل.

هنالك مجموعة قيم دستورية ومبادئ تتعلق بحقوق ومصالح المجموعات والأفراد ومستقبلهم، تكتسب قيمة استثنائية في جميع الدساتير، يلجأ المشرع عادة إلى وضعها كمبادئ ومعايير موجهة لمواد الدستور بإزاء المتغيرات أو المستجدات التي قد تنشأ. إنها معايير رئيسية لصلاحيات مواد الدستور ولها مكانة خاصة تجاه التغيير والتعديل، تفوق الحصانة التي للمواد الأخرى، بحيث يتعذر المسّ بها أو ينالها التغيير ببسر، كما لا يمكن التقليل من وجاهتها وأرجحيتها. إنها القواعد أو القيم الأكثر سموّاً من قواعد الدستور الأخرى. وتلجأ الدساتير أحياناً إلى وضعها في مقدماتها أو في صلب الدستور أو متنه، أو يتم إلحاق تلك المبادئ بالدستور كنصوص أو إعلانات مستقلة لها الأولوية التشريعية والقيمة العليا، كي تكون موجهة لعمل الدستور ونصوصه، وكي تضمن عدم الإخلال بأية حقوق ثابتة للجماعات والأفراد، ويحفظ استقرار النظام السياسي لأمدٍ غير قصير.

إن الالتزام بهذه القواعد أو المبادئ (فوق دستورية) هو الذي يبقي العقد صالحاً وملزماً للمتعاقدين جميعاً، وهذا شرط أساس لصلاحيات الدستور ولشرعية بقائه. وهذه المبادئ تصنف عادة إلى حزمتين من المبادئ الأساسية. الأولى، تعتمد على اللوائح والقيم والقواعد العالمية، التي أجمع المجتمع الدولي على ضرورتها وصلاحياتها الشاملة، كالإعلان العالمي لحقوق الإنسان وغيرها.. أما الحزمة الثانية فتنشأ استجابة

للحاجات السياسية والعملية للتجارب الوطنية المحلية، الخاصة بكل بلد. إذ أن لكل بلد أو مجتمع خصوصيته وأسئلته المتعلقة بواقعه وتحدياته. من هذا المنطلق يقتضي الحلّ الدستوري للقضية الكردية في سوريا مجموعة ضمانات (فوق دستورية) لا ينالها التغيير أو التعديل، إلا عبر اللجوء لاستفتاء إرادة الكورد وحدهم، دون غيرهم من السوريين مستقبلاً. نظراً للتحديات الجيوسياسية والديموغرافية المحتملة التي تهدد الوجود الكوردي برمته في سوريا. علاوة على ما سبق، هنالك خوف وتوجس مشروع من طغيان أغلبية قومية أو دينية واستبدالها مستقبلاً، وهو ما يشكل تهديداً جدياً للمساواة والحرية معاً، وبخاصة عندما تكون أغلبية منتخبة ومستقطبة حول أيديولوجية قومية عنصرية أو دينية متطرفة. إن طغيان أي نوع من الأغلبية ستعيد إنتاج أشكال جديدة من القهر وعدم المساواة مصحوباً بأنماط جديدة من سياسات التمييز والتفوق القومي المعززة بالعنف السياسي والإكراه. وبخاصة عندما تغدو تلك الأغلبية مستأثرة بالسلطة، فتصبح مصدراً للتشريع ويغدو الدستور والقوانين رهن إرادتها الطاغية، ولا شك في أنها ستجنح حينئذ، تحت إغواء احتكار السلطة، إلى ممارسة إقصاء الأقلية وتهميش إرادتها ومن ثم إنكار وجودها.

من هنا تنبثق ضرورة تأسيس مبدأ المساواة القومية على قيم فوق دستورية، التي تضمن التعددية وتحمي حقوق الأقلية وتحترم تطلعاتها المشروعة. إن أيّ نظام سياسي محتمل في مستقبل سوريا يستمد شرعيته من هيمنة أغلبية قومية أو دينية / طائفية سيشكل تهديداً فعلياً للديمقراطية ويقوّض كل نزوع نحو المساواة بين السوريين. وفي هذه الحالة سيعيد إنتاج سياسات الاستبداد الأيديولوجي والقومي ويكرّس مجدداً الممارسات العنصرية وإلغاء الآخر.

خلاصة القول، يتطلع الكورد في غرب كوردستان ومعهم الأقليات القومية جميعاً في سوريا إلى وضع دستوري يمكّنهم من ممارسة دورهم السياسي مباشرة وعلى قدم

المساواة مع الأغلبية العربية. وهذا الطموح المشروع يشترط ضمان امتلاكهم للقدرة السياسية المشروعة دستورياً، التي يفضلها يمكنهم تقرير مصيرهم بحرية ودون إكراه في نطاق الدولة السورية. إنهم بهذا يتطلعون إلى تحقيق الشروط الدستورية التي تضمن مساواتهم الفعلية مع الأغلبية العربية، في بلد أكثر تنوعاً وانفتاحاً. وينشدون بذلك الضمانات الواقعية (الدستورية، السياسية، الثقافية) التي تحول دون عودة كل أشكال التمييز القائم والمتوارث بحقهم وبحق غيرهم من الأقليات القومية، التي همشت طوال العقود السابقة.

/ المبادئ التأسيسية للحل الدستوري.

إن أول وأهم مبدأ ينبغي للدستور السوري المحتمل أن يؤسس عليه هو ذلك الذي يفضي إلى الإقرار بأن هوية الدولة السورية ليست عربية فقط، ولا ينبغي أن تكون عروبية بطبيعة الحال، إنما تعددية. وعلى أي نظام سياسي محتمل أن يستمد شرعيته من المجتمع السوري بتنوعه القومي والثقافي والاجتماعي والتاريخي القائم، لا من مثال أيديولوجي أو أية يوتوبيا سياسية أخرى. إن عليه أن يجد أسسه الواقعية في هذا التنوع التاريخي القائم ويعكسه في مبادئه العامة ويجسده. ولهذا من العدل تماماً أن ينص الدستور السوري القادم ويحدد بوضوح أن الدولة السورية هي متعددة القوميات، وأن العرب والكلرد يعدان القوميتين الرئيسيتين، إلى جانب الاعتراف بحقوق الهويات الثقافية والقومية التاريخية كالسريان وغيرهم.

ثانياً يتعين على أي دستور محتمل لسوريا أن ينص صراحة على المساواة التامة بين العرب والكلرد، في المكانة والدور، في الحقوق والواجبات، كمدخل عادل ورئيس لحل القضية القومية للكلرد في سوريا. وعليه أن يعلن كذلك بأن البرلمان، أو أية سلطة أخرى، لا يملك حق المساس بهذا المبدأ، أو يحد من شموليته ومن تحققه في كل منح الحياة السياسية والاجتماعية والثقافية. وأن أي قانون يمس هذا المبدأ أو يقلل من جاهته، يطعن في شرعية القانون ودستوريته ويعدّ مخالفاً لعقد التأسيس والشراكة.

إن تحقيق هذه المساواة لا يستهدف بأثارها ونتائجها المستقبل فحسب، إنما عليها أن تتجه نحو الماضي وتتجسد في الموقف من قرارات النظام وممارساته العنصرية المترامية طوال أكثر من نصف قرن. إن معضلة الكورد في غرب كردستان هي ليست مع النظام القومي المستبد في سوريا فقط، إنما المعضلة أيضاً هي مع تركة النظام السياسية والاجتماعية التي خلفها طوال عقود من الاستعباد والتنشويه والتعريب بحق الجغرافية والهوية الكورديتين. إذ حتى قبل مجيء سلطة البعث في أوائل الستينيات من القرن الفائت كانت هنالك بنى تحتية وأقاليم وقطاعات جغرافية بكاملها من كردستان سوريا تحمل طابعاً ثقافياً أو قومياً خاصاً عرّبت فيما بعد وشوّهت هويتها بسبب السياسات العنصرية الممنهجة، التي اتبعتها السلطة.

أن يعاد النظر الآن في تلك السياسات على نحو يزيل آثارها السياسية والاجتماعية والديمقراطية والثقافية والعدالة للمتضررين منها، ذلك هو المحك الذي ينبغي لأيّ نظام بديل ومحتمل أن يثبت جدارته الديمقراطية وشرعيته الوطنية الشاملة عليه. فما يبدو جوهرياً بالنسبة لأيّ تحوّل أو مسعى جديد لإعادة التأسيس لهوية سورية مشتركة ولتحقيق العدالة هو القضاء على التركة العنصرية والممارسات الإقصائية، التي كان الهدف منها تدجين التنوع الثقافي التاريخي في سوريا على نحو يضمن العدالة الأثنو/ثقافية بين المكونات التاريخية المختلفة للمجتمع السوري ويؤسس لمساواتها.

إن ضمان الاعتراف بالاختلاف والتنوع وبالحق في التعبير عن هذا الاختلاف يتحقق عبر نظام ديمقراطي/ تعددي يقوم على المساواة بين الأفراد وبين الجماعات. ومن الأهمية بمكان أن يؤكد الدستور القادم وينصّ على أن هذه المساواة المنشودة لا تتجه بأثرها نحو مطالب المستقبل فحسب، حتى يضمن الكورد، وغيرهم من القوميات، حقوقهم المشروعة والعدالة، إنما يتعين أن تتحقق كذلك بأثر رجعي. وذلك عبر إزالة آثار الغبن القومي والاضطهاد الذي تراكم خلال تلك العقود الطويلة من سياسات التبعية والتعريب، بحيث تتطهر تماماً الدولة السورية مستقبلاً من ماضيها الاستبدادي

والعنصري، وتتخلص من ميراث التعسف بحق الكورد والقوميات الأخرى عبر مجموعة من التدابير السياسية والتشريعية، وحتى الرمزية، التي من شأنها أن تؤهلها لتكون دولة عموم مواطنيها.

ثالثاً، إن المساواة المنشودة تستلزم تمكين الكلّ في المشاركة السياسية، دون أية عوائق مادية أو رمزية تنتقص من مكانة هوية أو دورها، في حق السيادة. وعلى أيّ نظام سياسي مستقبلي يتصدى للتغير أن يبرهن على أرض الواقع، وبصورة عملية، على المستوى الثقافي والرمزي، إن هوية سوريا هي كوردية بقدر ماهي عربية، وهي عربية بمقدار ما ستكون كوردية. وعدم القبول بهذه البداهة، سياسياً وثقافياً، سيقود المجتمع والدولة مجدداً إلى الخضوع لطغيان فئة أو جماعة قومية وتستعبد البقية. إن هذا الطموح في المساواة ليس مجرد اختراع أيديولوجي أو سياسي غير مبرر، إنما هو شرط سياسي وتاريخي لكمال الدولة السورية ونضجها، ومقدمة لشرعيتها بصفقتها دولة حرة ومساواة بالنسبة لجميع مواطنيها.

بناءً على ما سبق، ومن منطلق التغلب على حالة اللاتكافؤ الثقافي واللغوي بين المجموعات، ونفي التباينات بين الهويات الثقافية، ينبغي أن تتمتع كل أقلية قومية بالحقوق الثقافية والرمزية ذاتها، التي تتمتع بها الأغلبية. فضلاً عن ذلك يجب الاعتراف بالمساواة التامة بين ثقافة القوميتين الرئيسيتين في التمثيل السيادي للدولة، ومن الضروري في هذه الحالة أن يقرّ الدستور السوري صراحة المساواة التامة في المكانة بين اللغات التاريخية العربية والكوردية والسريانية، وأن ينصّ على اعتبار العربية والكوردية لغتين رسميتين للدولة السورية، كي تتحرر الدولة من هيمنة لغة واحدة ومن الاستلاب لثقافة قومية وحيدة.

رابعاً، عندما يتم إلغاء التفاوت الثقافي والسياسي بين الأفراد والجماعات داخل الدولة الواحدة، وحينما تنزع عنها الطابع الأيديولوجي والقومي الوحيد، وتسترد هويتها

القائمة على التنوع والتعددية القومية، عندئذ تُولف المواطنة وحدتها، وتتحلل الفوارق وأشكال التمييز بالمواطنة وبوساطتها بالذات. إن تحرر الدولة من استلابها لأيديولوجية قومية أو عرقية على هذا النحو يعني في المحصلة تحرر المواطن من انتماءاته الـ قبل مدنية. وتحرر الدولة السورية، في هذا السياق، من أيديولوجية البعث يعني عدم اعترافها بأي امتياز لقومية أو تفاضل لهوية دون سواها، وتأكيد الدولة ذاتها كدولة مواطنة على نحو محض. فلا تعود تكثر لخصوصية الأفراد القومية أو الأيديولوجية. وهذا ما يؤسس لمفهوم أو تصور جديد للهوية والمواطنة قائم على المساواة التامة في الحقوق والواجبات.

من هنا تبرز أهمية التأكيد دستورياً إن المجتمع السوري بتنوعه الثقافي التاريخي القائم وتعددياته القومية، هو الذي يجب أن يكون المرجع المباشر لمفهوم المواطنة السورية، وبالتالي لأية هوية سورية جامعة، عوضاً عن مفهوم الجنسية العرقي، المتختم بالتطلعات الأيديولوجية العنصرية. فهذا المفهوم المستلب في هوية أغلبية قومية، وحتى دينية، كان وما يزال يختزل في نفسه وهم العمومية الوطنية، وهو الذي أضّر كثيراً بالحياة المشتركة والمساواة.

خامساً/ إن الخشية المشروعة من رؤية الديمقراطية وهي تتعثر أو تندحر على يد أغلبية قومية أو دينية/ مذهبية، وبالتالي تنزلق البلاد مجدداً إلى هاوية أشكال جديدة من الاستبداد القومي المفرط أو الديني المركزي، تقتضي طرازاً سياسياً جديداً لإدارة الحكم. يضمن العدالة والتوازن بين الجميع في المشاركة في السيادة والمساهمة في صناعة القرار السياسي، ويحول دون أية عودة محتملة لاستبداد مركزي آخر.

وتبرهن تجارب التاريخ السياسي وأنظمة الحكم على أن فاعلية الاستبداد الفردي أو طغيان أغلبية ما تتلاشى ما أن تتخلى الدولة عن احتكار القرار السياسي والتشريعي أمام مشاركة المجتمعات المدنية والمحلية في إدارة شؤونها وتوجيهها. إن الحلول

الحتمي للنظام الديمقراطي وتحقيق المساواة بين السوريين، وبالتالي بين الكورد والعرب يفترض في هذا السياق إطاراً سياسياً للحل قوامه النظام الاتحادي/ الفيدرالي، الذي يعدّ أفضل مصدّاً أو دريئة في مواجهة أي استبداد مركزي محتمل، وللتغلب على بقايا التفاوت وأوضاع اللامساواة. وهو الذي يتيح للجميع المشاركة السياسية الحرّة على نحو متكافئ، وتعزز لديهم القدرة على مواجهة جنوح السلطة أو المركز نحو الاستبداد.

© Kosar Othman Amin

© Kosar Othman Amin; Ezidis.org; VOA, fhe

كيفية بدء الابداء الايزيدية و اسبابها والتكليف القانونية لها

القاضي قاسم اوسمان

مقدمة

عبر التاريخ تعرضت الاقلية الايزيدية مع بقية الاقليات الدينية والقومية في المنطقة الى حملات اباداة واعتداءات وخاصة في عهد الامبراطورية العثمانية، حيث تعرضت الاقليات القومية والدينية الى اضطهاد وحملات اباداة بشكل متكرر من قبل سلاطين تلك الامبراطورية مع العلم ان الايزيديين والارمن اخذوا النصيب الاكبر من الابداء كأقليات دينية والاكراد اخذوا بما فيه الكفاية من الاضطهاد في المجال القومي وكالعادة الايزيديون كانوا يتعرضون الى نوعين من الاضطهاد تارة كونهم يختلفون في الدين وتارة اخرى يشملهم الاضطهاد ضمن القومية الكردية ومن خلال الاضطهاد الديني وبسبب فتاوى صادرة من بعض المتعصبين والقريبين من الباب العالي تعرض ابناء الايزيدية الى 72 فرمانا (حملة اباداة) وهذه الحملات المذكورة في التاريخ كالاتي:

في عام 644هـ الموافق 1246م قام صاحب الموصل بدر الدين لؤلؤ بالهجوم على في الايزيدية الشيخان و قبض على زعمائهم و فتك بيهم و قتل مرشدهم شنقاً بحبل في الموصل

عام 652 للهجرة الموافق 1254 ميلاديا قام بدر الدين لؤلؤ صاحب الموصل بالهجوم على ايزيديي شيخان ونبش قبر الشيخ عدي وذبج 200 شخص من الايزيديين وامر تقطيع رؤوسهم وتعليقها على ابواب الموصل

في عام 1414م تم اباداة الايزيدية من قبل جلال الدين محمد عز الدين الحلواني بالتعاون مع الامير عز الدين البخى صاحب جزيرة بن عمر و الامير توكل الكردي صاحب شرانس و الامير شمس الين محمد الجردقلي و تم تطويق الايزيدية من جميع الجهات بعدد كبير من المقاتلين في جبل هكار فقتلوا جماعات كثيرة من اليزيدية و اسروا عدد كبير من منهم و نبشوا قبر شيخ عدي الهكاري¹

فرمان السلطان العثماني سليمان خان القانوني (1570م) في في عصره صدر فتوى بحق الايزيديين من قبل مفتي الدولة الرسمي ابو سعود العمادي اباح فيها قتلهم علنا وبيعهم بالاسواق شرعا و اغلبية الفرمانات كانت تستمد شرعيتها من هذه الفتوى

¹ . عبدالرزاق الحسني (الاييزيديون في حاضرهم وماضيهم) الطبعة الحادية عشرة ص126

في عام 1572 قام الزعيم الكردي علي سيدي بيك بحملة عسكرية على ايزيديي سنجار وتم فيها القتل بشكل كبير والنهب واتلاف المزروعات² فرمان علي باشا جانيولاد سنة 1607 كان هذا الفرمان على جبل سنجار غير ان الايزيديين انزلوا هزيمة قاسية به وبسبب الصراع الموجود بين الصفويين والعثمانيين

تعرض الايزيديين من قبل الصفويين الى حملات اباداة وكان يساندهم في كل فرمان امير اردلان خان احمد الكرد حليف الشاه عباس الصفوي هكذا اصبح الايزيديون يتعرضون تارة لهجمات الصفويين وتارة اخرة لحملات العثمانيين.

فرمان صفوي اخر بقيادة قارجاي قاي خان 1630م قتل عدد كبير من الايزيديين وسبيت النساء والاطفال

فرمان عثماني بقيادة احمد باشا والي ديار بكر 1630م قاد هذا الفرمان والي ديار بكر العثماني احمد باشا وقتل مايقارب العشرة الالاف رجل واسر الكثير منهم وحصل على غنائم كثيرة ورجع الى ديار بكر

فرمان والي وان شمسي باشا سنة 1650م قام بهذا الفرمان بعد اعدام والي الموصل امير الايزيديين (ايزيدي ميرزا الداسني) بقيادة والي وان شمسي باشا وقوات عثمانية اخرى من اياكة ديار بكر صوب الايزيديين وقتلوا منهم وسبوا نساءهم³

فرمان والي ديار بكر مصطفى باشا فراري سنة 1065هـ (1655م)⁴ : قاد الوالي مصطفى باشا فراري العديد من الفرمانات العسكرية المدمرة والبشعة في خمسينات القرن السابع عشر وكانت بامر من السلطان العثماني في اسطنبول ولكن نذكر هنا واحدة فقط من هذه الفرمانات واخرها بالنسبة له كانت في التاريخ اعلاه

فرمان كابلان باشا 1674م قام هذا القائد بحملة عسكرية لاختضاع الايزيديين في سنجار وذلك في 1674 م ولكن الايزيديين الحقوا هزيمة قاسية بالقوات العثمانية قامت عشائر رواندز مع عشائر الزيبار بغزو جبل سنجار حسب ما جاء في كتاب صديق الدمولوجي ص590 عام 1119 هـ

² . صديق الدمولوجي (الايزيدية) ' طبعة ثانية ص 590 وما بعده

³ . صديق الدمولوجي مصدر سابق ص59 وما بعدها)

⁴ . د . عدنان زيان (الكرد الايزيديين في إقليم كورستان ص59 وما بعدها)

فرمانات القرن الثامن عشر: توالى فرمانات الدولة العثمانية على الايزيديين في القرن الثامن عشر وتبادلت السلطات في بغداد والموصل دور قيادة هذه الحملات مع بعض فرمانات الصفويين حتى بداية القرن التاسع عشر فرمان حسن باشا 1127هـ (1715م).. قاد والي بغداد حسن باشا فرمانا ظالما على الايزيديين للتكثيف بهم ولتثبيت السيادة والسلطة عليهم من خلالها تم القتل والسبي واتلاف الممتلكات

فرمان ثاني لوالي بغداد حسن باشا 1131هـ (1718م) فرمان والي بغداد احمد باشا 1146هـ (1723م) قام هذا فرمان ضد الايزيديين في منطقة شيخان حيث ارسل عساكر كبيرة على قري الايزيديين في منطقة شيخان واطراف الزاب الكبير فقاموا باعمال القتل والسلب والنهب. فرمان حسن باشا الجليلي والي الموصل 1723م قاد هذا فرمان على الايزيديين في الشيخان بعد فرمان احمد باشا وفي نفس السنة قاموا بقتل وتهب وسلب ماتبقى من وراء فرمان احمد باشا ثم عادوا الى الموصل فرمان فارسي بقيادة الاقشاري نادر شاه الصفوي سنة 1156 هـ (1734م) اجتاح هذا القائد منطقة شيخان في عهد الشاه الصفوي طهماس فدمر جميع مناطق الايزيديين في الزاب الكبير وبعشيقه وجبل شيخ عادي واسر اميرهم

فرمان والي بغداد سليمان باشا ابي ليلي 1166هـ (1752م) قام هذا فرمان على الايزيديين في جبل سنجان بقوات عسكرية ضخمة جاءت بمساندة امراء الاكراد وعدد من عشائر العرب الى جانب الجيش في هذا فرمان نزل قسم من الايزيديين وطلبوا من الجيش الامان فقاومهم في وادي هناك وامر العساكر فهجموا عليهم بالنار من كل الاتجاهات وقتل جميعهم كانوا اكثر من الف رجل ومعظمهم من كبار السن ومعهم الاطفال والنساء⁵.

فرمان والي الموصل محمد امين باشا الجليلي 1766م قام هذا الوالي بغارة خاطفة على الايزيديين في جبل سنجان وقتل الكثير منهم ودمر وحرق قراهم فرمان والي الموصل محمد امين باشا الجليلي 1767م قام الوالي بارسال عساكر الموصل مع ولده سليمان باشا في السنة الموالية لفرمانه الاول لقتل اهالي سنجان وتدمير ممتلكاتهم

5 د. عدنان زيان مصدر سابق .

فرمان والي الموصل سليمان باشا الجليلي 1773م قام هذا الفرمان على الايزيديين في سنجار من قبل عساكر الموصل و الحق بالايزيديين قتل و هدم القرى بعد المواجهة بين الطرفين

الفرمان الثاني لسليمان باشا الجليلي 1779م قام هذا الفرمان على الايزيديين في سنجار بقيادة محمد باشا الجليلي و اخ الوالي سليمان باشا الجليلي وقاموا بهجوم واسع على جميع مناطق سنجار مما ادى الى قتل ونهب وسلب وتدمير الممتلكات .

فرمان والي الموصل عبدالباقي باشا الجليلي 1786م قام هذا الفرمان على عشيرة دنا وهي من العشائر الايزيدية في منطقة دهوك وعندما توجه الوالي المذكورة الى عشيرة دنا ودمرو قراهم تدميرا كاملا واحدة تلو الاخرى و بينما كانوا عساكر الوالي منشغلين بالسلب والنهب بيوت وممتلكات الايزيدية اغتتم زعيم الدنا نمر سمو مع قلة من مرافقيه في الموقع الخلفي ففاجئهم فرسانه وقتلوا الوالي عبد الباقي وبعض اقاربه و هرب العساكر الباقية الى الموصل

في عام 1788 م ارسل والي بغداد سليمان باشا العساكر مع الامير عبدالله بيك شقيق احمد كهية وعبدالرحمن باشا والي السليمانية لضرب الايزيدية في سنجار و قتل 60 من الرجال واسر اكثر من 60 امرأة و غلام وجواري و اخذ اكثر من 16000 راس غنم⁽²⁾

فرمان والي الموصل محمد باشا الجليلي 1792 م قام هذا الفرمان بمبادرة والي بغداد و بامر من السلطان في اسطنبول وفرض من خلالها الحصار على الايزيديين في سنجار لغرض ابادتهم

فرمان والي الموصل محمد باشا الجليلي 1793م قام نفس الوالي باعادة الكرة بتوجيه حملة على الايزيدية لتكملة ماتبقى من الاعمال الوحشية ضد الايزيدية

فرمان والي الموصل محمد باشا الجليلي 1793م في نفس هذه السنة عاد وكرر هذا الوالي فرمان ثاني و كان معه هذه المرة قوات الينكرجية من الموصل وفشل في حملته هذه

فرمان اخر لوالي الموصل محمد باشا الجليلي 1794م اراد الانتقام من الايزيدية في سنجار بسبب فشله في فرمانات السابقة فبعث بحملة تمكن العساكر فيها من قتل اهل سنجار وحملو رؤوسهم الى الموصل وقد ارسلها الوالي الى بغداد

فرمان والي بغداد سليمان باشا الكبير 1791م لقد ارسل هذا الوالي جيشاً كبيراً على اهلي سنجار من الايزيديين بقيادة احد قادته وهو لطف الله افندي و كان هذا الجيش محملاً بالمدافع الثقيلة في ذلك الوقت وقاموا بتدمير سنجار و قتل اهله⁶

6 صديق الديملوجي - مصدر سابق ص 599

فرمان اخر لوالي بغداد سليمان باشا الكبير 1794م لم يكن حكام الموصل وحدهم يشنون الحملات ضد الايزديين خلال هذه الفترة بل كان يشاركهم فيها ايضا حكام بغداد حيث ارسل والي بغداد سليمان باشا الكبير 1780-1802 حملتين على ايزيديي سنجار ففي سنة 1794 غارت عساكر على ايزديين جبل سنجار بقيادة الامير عبدالله بك الخربنده و قاموا بسلب و نهب ممتلكاتهم و قتل رجالهم فرمان احد اعوان والي بغداد وهو عبدالعزيز الشاوي 1798 قام هذا فرمان بامر من حكام بغداد و ساندتهم حكام الموصل بقيادة الوالي محمد باشا الجليلي المدعو بك الافندي و لم يعتمد الجليليون على قواته الذاتية فقط للانتقام بل تعاونت قوات القبائل العربية من العبيد و بو حمدان و طي و (300) فارس تحت لواء احد اعوان حاكم بغداد وهو عبدالعزيز بيك الشاوي ثم هاجموا على قرى شيخان فهزم امير شيخان حسن بيك بأهله الى الجبال و قاموا بأعمال النهب و السلب و سبوا النساء و الاطفال و حملوا رؤوس خمسة و اربعون رجلاً من ايزيديية شيخان الى بغداد فرمان امير بهدينان قباد بيك 1799م⁷ ارسل امير بهدينان المذكور قواته لاختراع الايزيديين في شيخان و اميرهم و لكن لم يحالفه النجاح في مسعاه هذا و كرر بتوجيه جيش الامارة الى مناطق الشيخان الذين عادوا بعد ان نهبت قراها فرمان الوالي محمد باشا الجليلي سنة 1800م قام هذا فرمان على الايزديين في سنجار و كان الطاعون منتشرًا في في ذلك الوقت في الموصل عاد من حملته متدهوياً بعد ان دمر فرى الايزديين بأكملها فرمان محمد باشا الجليلي 1801م قام هذا فرمان على الايزديين في جبل سنجار و تم تدمير قراهم و سلب اموالهم فرمان والي بغداد علي باشا 1802م قاد والي بغداد علي باشا سنة 1802م هذا فرمان و ساندته والي الموصل محمد باشا الجليلي بجيوش باشوية الموصل و توجهت الحملة صوب سنجار و حاصرتهم من جهة الشمال بينما حاصر عرب المنطقة جهة القبلة فأدت اساليب الحصار و الضغط المتوالي الى خروج الايزديية من كهوفهم و اضطرارهم الى الاستسلام بشروط قاسية فرمان والي بغداد علي باشا 1803م قام هذا فرمان بالضغط و الحصار على الايزيديين في جبل سنجار و دام القتال اياماً عديدة وهدمت قراهم وبيوتهم و نهبت اموالهم و اجبر قسم منهم قسراً على اعتناق الاسلام⁸ فرمان قوباد بيك امير بهدينان مع والي الموصل محمد باشا الجليلي (1805م) اضطر قوباد بيك امير بهدينان ان يطلب المساعدة لأول مرة في تاريخ الامارة من والي

⁷ صديق الديمولوجي مصدر سابق-ص605

⁸ عدنان زيان مصدر سابق -ص82

الموصل محمد باشا الجليلي بعد فشل حملته على الايزيديين في شيخان فبعث له محمد باشا الجليلي جيشا فاجتمع عسكر قوباد بيك مع جيش والي الموصل ونزل الجيشان معا في نواحي زاخو الا ان قوات الشيخان دحرت قوات الطرفين فرمان والي نعمان باشا الجليلي 1807 م بعد ان امن والي الموصل جانب اماره بهدينان لصالحه ضد اماره الشيخان تفرغت جيوش الجليليين لتوجيه الحملات ضد الايزيديين بمساعدة امير بهدينان , ففي سنة 1807م توجه والي الموصل نعمان باشا الجليلي بجيوش الخيالة لاغضاع الايزيديين في اماره الشيخان نهائيا ووقعت الحرب بين الطرفين وبذلك قام قوات والي الجليلي بمذبحة بشعة بحق الايزيديين في شيخان فرمان والي الموصل نعمان باشا الجليلي 1808 قام هذا والي بحملة على المتحصنين من ايزيدية سنجار وكان ذلك 1808م فقاتلهم بقوات ويقال بانه تمكن من اخضاعهم ولكن سرعان ما رجع الايزيديون في سنجار الى اعتصامهم⁹ فرمان والي بغداد سليمان باشا الصغير 1809 م طبق هذا فرمان على الايزيديين في سنجار وشارك في هذه الحملة والي الموصل احمد باشا و انجاز والي الى فارس الجربا شيخ مشايخ الشمر ضد الايزيديين فاقنع فارس الجربا والي المذكور لقيادة حملة عسكرية على الايزيديين في سنجار وكان هدف فارس الجربا من وراء هذه الحملة ضمان سيطرة شمر الجربا على الجزيرة العليا من جبل سنجار فابدى للوزير ان لدى الايزيدية غنائم كثيرة من السهل الحصول عليها فسول له ان يسير عليهم⁽²⁾. فخرج من بغداد على راس قوة كبيرة (1224هـ/1809م) لاخضاعهم وتحقيق مبتاغه فامر والي زعماء القبيلتين في الموصل وكذلك وجود اهل الموصل من الجربا بالاضافة الى قوات محمد بيك امير الكويه وقد شاركت ايضا في هذه الحملة قوات كثيرة مختلفة كقوات كويسنجق واربيل وكركوك وتكريت وزعمها عشائر عديدة مثل قبائل البوهمدان والبوسلمان والطي والعبيد والبوهمد وشمر الجربا وغيرهم. وصفها المؤرخون بانها (عساكر تسد الفضاء) وقوات منظمة من بغداد مكون من 40000 جندي فامر بتوجيههم صوب سنجار فقاموا بسلب ونهب القرى والمساكن وقتل الايزيديين وقطعوا الاشجار وخربو ديارهم واثاره الا ان الحملة لم تحقق هدفها ففشلت في ذلك. علما ان قوات والي كانت مجهزة ب6 بطاريات مدافع ميدان فان هذه القوات والعشائر باجمعها لم تحقق اهدافها فانه بدلا من ان يعود منها ظافرا محملا بالغنائم التي كان يمنيها بها فارس الجربا وجد نفسه خالي اليدين.

⁹ عدنان زيان مصدر سابق – ص64

فرمان احمد باشا الجليلي 1819م طبق هذا الفرمان على الايزيديين في جبل سنجار وحدث بديارهم الخراب والدمار وقاموا باعمال سلب والنهب والحصول على الغنائم المادية

فرمان داود باشا والي بغداد 1826م طبق هذا الفرمان على الايزيديين في سنجار بسبب ايوائهم قاسم بيك الشاوي النائر على والي بغداد
فرمان محمد اينجة بريقدار والي الموصل 1831م تم اتخاذ اجراءات صارمة ضد الايزيديين وقبض على اميرهم علي بيك و تم قتله في موقع يسمى كر محمد عرب 1834م قام محمد رشيد باشا بحملة على ايزيدية سنجار تم قتل عدد كبير منهم ونهب اموالهم وسبي نساءهم¹⁰

فرمان والي الموصل الثاني محمد باشا اينجا بريقدار 1835م بعد ان استولى محمد باشا اينجا بريقدار على قلعة العمادية ورتب امورها قام اثناء رجوعه الى الموصل وفي طريق عودته بجمع رؤساء وزعماء شيخان الايزيديين في قرية كر محمد عرب وقتك بهم فتكا ذريعا حتى ابادهم عن بكرة ابيهم.

فرمان 1937م لم يذكر في هذا الفرمان اسم الوالي القائد الذي قاد هذا الفرمان لكن (لون كريك) يذكر انه في سنة 1937م سحق جند من خارج العراق الايزيديين في سنجار مرة اخرى ولم يذكر اية تفاصيل

فرمان والي الموصل محمد باشا اينجا بريقدار 1838م حيث يقول احد الرحالة عن ذلك، قام هذا الوالي بحملة شرسة ضد الايزيديين في سنجار ويذكر المؤرخون انه فتك بهم ويظهر ان الحملة هذه كانت شديدة الوطأ عليهم علما ان هذا الوالي عمل نفس ما عمل بالايديين في شيخان في سنة 1835م

فرمان الوالي الموصل محمد باشا اينجا بريقدار 1842م قام بهذا الفرمان بسبب تاخير دفع الضرائب وكان هذا الوالي تواقا لاحصاء الضرائب بالدفع الاجل وفي تلك الاثناء جاء وفد من الايزيديين يحملون عرض السلام والصفح الى انه قام بقتلهم بشكل وحشي بتعليق راس زعيمهم وسبعة من الاشخاص الموالين له فوق بوابة الموصل، وبلغ التعامل مع الايزيديين من الشدة والبطش واخذ يقطع رؤوسهم ويضعها في اكياس ويرسلها الى الموصل لاجل ارباب الناس واخذ العبرة منها¹¹
فرمان والي الموصل عمر باشا سنة 1940م قام هذا الوالي بقتل اعداد كبيرة من الايزيديين وصلبهم وتعذيبهم بشكل بشع ومنافي لابطح حقوق الانسان
في سنة 1844م قام والي الموصل محمد شريف باشا بحملة على ايزيديي سنجار ويقال ان هذه الحملة من اشرس الحملات واكثرها دموية

¹⁰ صديق الديمولوجي مصدر سابق - ص 607

¹¹ د. عدنان زيان - مصدر سابق ص 71

عام 1845م قام محمد باشا الكريدي بحملة على ايزيديي سنجار وتم قتلهم وسبي نسايتهم ومصادرة اموالهم
 في عام 1847م قام والي الموصل طيار باشا بحملة على ايزيديي سنجار في منطقة مهركان
 في عام 1835م قام احد قادة الاتراك باسم حافظ باشا والمشهور في تاريخ الايزيديين الذي قام باشرس حملة على جبل سنجار وقام بسبي النساء وقتل الناس الابرياء وتدمير القرى والممتلكات و توجه هذا الوالي من اسطنبول وكان تحت لوائه سبع باشاوات بجيوشهم الكبيرة صوب الايزيديين في منطقتي سنجار وشيخان وجاء هذا الفرمان بعد الطاعون الذي فتك بالاييزيديين ولم يبق منهم بسبب الطاعون الا عدد قليل فالاييزيديون الفقراء الذين نجوا من الطاعون والفرمانات السابقة قد احتموا بالكهوف فحاصروهم فيها و ابادهم قتلا بالرصاص والقنابل الخانقة فاضطر الناجون ان يهجروا قراهم ومسكنهم ولم يبق من الايزيدية في سنجار الا عدد قليل , و جميعهم اجتمعوا في اوسفان بعد الفرمان وبيروز على وجوهم الهلاك والجوع لاحول ولاقوة لهم الا بالله¹²
 فرمان محمد رشيد باشا (1836م) قام هذا الفرمان على الايزيديين في سنجار ووقعوا بالاييزيديين الباقين مجزرة اخرى بعد فرمان حافظ باشا البشع عام 1312هـ الموافق 1891م قام والي الموصل اينجه بيرقدار بحملة على ايزيدية سنجار
 فرمان الفريق عمر وهبي باشا (فريق باشا) سنة 1893م بدأ هذا الفرمان سنة 1892م في اول مرة على الايزيديين في الشيخان ووقع خرابا ودمارا شاملا بالمعالم الاثرية والدينية وقاموا بسلب ونهب جمي¹³ الممتلكات المالية وسبي النساء وهتك الاعراض وبعد ان علم اهالي سنجار من خلال الذين هربوا من منطقة الدنانية والشيخان الذين نجوا من بطش جرائم عمر وهبي وما فعله ابنه عاصم بيك وكذلك الاستيلاء على مناطق الايزيديين وهدم مزارات اوليائهم اعلنوا العصيان في جبل سنجار, فاعلموا بان ما حل باخوانهم الايزيدية في شيخان سوف يحل بهم . فارسل الفريق عمر وهبي ابنه عاصم بيك الى سنجار مع عدد كبير من قوات الجيش النظامي لغرض تدمير ايزيدية سنجار لكن لم يتمكن من ذلك وبعدها خرج الفريق عمر وهبي باشا نفسه للانضمام الى قواته وكان تحت قيادته قوة كبيرة من الجنود والاسلحة و افراد من العشائر العربية الساكنة هناك اما بالنسبة للايزيدية في منطقة سنجار فاجتمعوا في

¹² صديق الديمولوجي مصدر سابق – ص607

¹³ د . عدنان زيان – مصدر سابق-ص47-48

قرية (بكران) بقيادة سفوك مطو باشا المسقوري الجواني محمما عبدو الهبابي واستعدوا للقتال ضد قوات الفريق عمر وهبي فتقدم قوات عمر وهبي باشا باتجاه قرية بكران فخيم قواته في منطقة تسمى زورافا وفيه اخذ جميع استعدادته للهجوم وفي 15 نيسان سنة 1893م هاجم الفريق عمر وهبي الا ان الايزيديون دافعوا عن اراضيهم وعقيدتهم وقتلوا في معركة بقيادة محمما عبدو ابوصالح الهبابي على شكل هجوم مقابل واستمرت المعركة الى مابعد العصر وتكبد خلالها جيش الفريق عمر وهبي خسائر فاضحة في الارواح والمعدات فاضطر الى الانسحاب والهزيمة الى مقره الخلفي في زورافا ثم لاحقهم الايزيدية بقيادة محمما عبدو وطردهم من جميع بقاع سنجار فهزم الى الموصل وثم الى اسطنبول

فرمان بكر باشا سنة (1894م) قام هذا الفرمان على الايزيدية في جبل سنجار بقيادة بكر باشا وعندما علم الايزيدية بذلك تجمعوا في قرية بكر و يوسفا بقيادة سفوك مطو باشا واستعدوا للقتال وبرغم من كثرة عدد جنود بكر باشا المهاجمة والاسلحة المتطورة انزل بهم الايزيدية هزيمة وتم دحرهم من خلالهم مقاومتهم بعزيمة وشجاعة مما ادى الى انسحاب بكر باشا من جبل سنجار

فرمان الامير محمد امير اماره (رواندوز) المعروف ب (ميري كور) 1843م عام 1932م زحف الامير محمد باشا امير رواندوز بجيشه الذي كان يقدر بين اربعين و خمسين مقاتل من عاصمة امارته(رواندوز) وبعد ان جرى تصفية مع الايزيدية اللذين في طريقه في منطقة اربل عبر نهر الزاب الكبير من قرية كلك وتسمى كذلك الدواسن سكانها الايزيدية و هي اول قرية تقع في طريقه الى الشيخان فقتل اهلها قتلاً عاماً و اخذ يسير من قرية الى اخرى و يعمل فيها سيف الانتقام و يقضي على كل ذي روح فيها و كانت اماره الشيخان تمتد من نهر الزاب الاعلى الى نهر خابور في زاخو متراصة بالسكان الايزيدية و نفوسهم تزيد على مئة الف نسمة و اخذ جيشه يهاجمها و احده تلو الاخرى و يبئد سكانها و لم يسلم من يده سوى النساء و الفتيات الاتي كن يجدن لهن شفيعاً من نضارتهن و طراوتهن و يسبهن و يرسلهن الى عاصمته رواندو¹⁴

فرمان اسعد باشا الدرزي والي الموصل 22 ايار 1910م قاد الفرمان محمد فائز افندي على الايزيدية في سنجار مطالبا بفرض التجنيد الاجباري على الايزيدية واخضاعهم تحت سيطرة الامبراطورية العثمانية

¹⁴ صديق الذملوجي مصدر سابق – ص 567

فرمان قائمقام سنجار الحاج ابراهيم بيك والمعروف ب(حجي ابراهيم باشا) سنة 1917م طبق هذا الفرمان على الايزيدية في سنجار في عهد الموصللي اوج بيك مما ادى الى تدمير المنطقة وقتل عدد كبير من اهاليها وخاصة في شمال جبل سنجار عام 1918م حملة قام بها القائمقام العسكري حاجي ابراهيم بيك¹⁵ عام 1935م حملة بقيادة اللواء الركن حسين فوزي حسب الارادة الملكية في 17 تشرين الاول من نفس العام¹⁶ بخصوص عدد الفرمانات هناك عدم ذكر البعض منها لكون في نفس السنة و من قبل نفس الشخص القائم بالحملة مثال على ذلك حملة الفريق عمر وهبي على ايزيدية شيخان و ابادتهم و قيام ابنه عاصم بقيادة حملة على ايزيدية سنجار و كذلك والي دياربكر بكر مصطفى باشا و الذي قام بعدد من الفرمانات و ذكر منها فرمان واحد لكونها لنفس الوالي و في فترات متقاربة و كذلك عدم الحصول على بعض التواريخ و السبب كان يعود الى نقطتين النقطة الاولى عدم تمكن الحصول على الوثائق العسكرية في خزائن الامبراطورية العثمانية و النقطة الاخرى لتعرض الايزيدية الى فرمانات متتالية و بذلك انحرمو من التعليم الا ان الكاتب صديق الدموجي و بعض الكتاب الاخرين حصلوا على قسم من الوثائق الخاصة بحملات الابداء ضد الايزيدية من خزائن الامبراطورية العثمانية و لو تم تسجيل جميع الفرمانات بأعتقادي عددها تتجاوز ال 72 فرمان لكن بسبب النقاط المذكورة اعلاه و لاسباب اخرى و هي عدم توفر وسائل الاعلام الحرة انذاك و لكون الفرمانات كانت حملات عسكرية لم يكن بالإمكان الحصول على المعلومات الكافية ناهيك عن تأخر الشعب من الناحية الثقافية و التعليمية في ذلك الزمن . وهناك فرمانين كارثة تل عزيز 2007 وحملة الابداء الاخرية عام 2014 .

المبحث الاول :- كيف بدأت حملة الابداء ضد الايزيدية وماهي اسبابها :-
 وستناول في المبحث كيفية بدء حملة الابداء ضد الايزيديين واسبابها وسنقسم المبحث الى مطلبين المطلب الاول يخص كيفية بدء الابداء ضد الايزيدية اما الثاني يخص اسباب استهداف الايزيدية.
 المطلب الاول :كيفية بدء حملة الابداء ضد الايزيديين:-
 من خلال زيادة موجة التطرف الديني في المنطقة في التسعينات بعد احتلا الكويت وظهور القاعدة وتطورها الى تنظيمات اكثر تطرفاً وتاجيها ضد الايزيدية وابناء الاقليات الدينية والاثنية،تم تحريم الطلبة من الايزيدية والاقليات من مواصلة الدراسة وخوف الناس من الذهاب لغرض العمل والتسوق الى المدن وخاصة الموصل و

15 جون سين غيست الحياة بين الكرد تأريخ الازديين ص91 وما بعدها

16 عدنان زيان مصدر سابق

بسبب تلك الظروف وقعت نكبة تل عزيز وسيبا شيخ خدر حيث قتل فيها الاف الابرياء وتم هدم بيوتهم على رؤوسهم وكل هذا جرى في ما مضى من الزمن وابناء الديانة الايزيدية وبقية الاقليات الدينية والعرقية والاثنية في العراق والشرق الاوسط كانت تتفائل بالخير في زمن العولمة والديمقراطية وانتشار منظمات المجتمع المدني والمنظمات الدولية الخاصة بحقوق الانسان والمرأة والطفل، الا ان تفائلها انقلب الى حليم والى نار احرق الاخضر واليابس وتم بيع النساء الايزيديات في اسواق النخاسة علنا كاي سلعة

التي مهدت الطريق لحدوث الكارثة المذكورة اعلاه بهدف تهجير وقتل هذه المكونات الاصلية من الشعب العراقي وبعد انتشار المد الاسلامي المتطرف في الشرق الاوسط بدءاً من العراق وسوريا حيث تم خلط الاوراق السياسية تحت مسميات من قبل المتطرفين بالتنسيق مع جهات سياسية لها مآرب خاصة باسم الدين لغرض توسيع نفوذهم ومن جهة اخرى لغرض تشويه ومحو الثوابت الدينية والاجتماعية والتاريخية والاثنية ومن هذه الاحداث التي جرت في اطراف مدينة الموصل والتي هي موطن التعايش بين الاقليات الدينية والاثنية والقومية حيث تم افتعال ازمة في قضاء شيخان يوم 15-2-2007 وبذلك تم تضخيم حادثة صغيرة كانت من الممكن ان تعالج عن طريق استخدام العلاقات الاجتماعية الا انها توسعت بسرعة كانتشار النار في الهشيم والحادثة هي صعود بنت من الاخوة الكرد المسلمين مع شابيين ايزيديين في السيارة وتم استغلال هذه الحادثة من قبل حفنة من المتطرفين وهاجموا على بيت امير الايزيدية وتم حرق سياراته في باب البيت وكذلك حرق مركز لالش العائد لابناء الديانة الايزيدية وقاعة شيخ مند وبيت كل من المتهمين بالحادث وقاموا بالرمي على بيت الامير وبابا شيخ. ولولا السلطات الموجودة في الاقليم والحكومة الفدرالية ووجود قوات التحالف الدولي لادى ذلك الى فرمان (حملة ابادة) للايزيدية وبعد شهرين من الحادث ظهرت مكيدة اخرى للايزيدية من خلال استغلال حادث قتل فتاة ايزيدية باسم دعاء خليل اسود بتاريخ 30-4-2007 مع العلم الحادثة كانت اجتماعية مجردة وتدخل بها عوامل اجتماعية من قبل اهلها الا ان بعض الناس الحاقدين على العراق الجديد من المتطرفين استغلوا ضد الايزيدية وابناء الاقليات الاخرى ادخلوها في اطار ديني ضيق مع العلم ليس هناك اي سبب ديني في الموضوع وهو مجرد حادث اجتماعي كما مر ذكره ولو تتبعنا ما يجري في المجتمع العراقي والكوردستاني سوف نجد بانه حدثت قتل الاف البنات من قبل اهلها ومجتمعها بحجة غسل العار او حرقها او تبرير اطار قانوني لها دون تكبيرها ووضعها في اطار ديني او سياسي ونتيجة لتلك الحادثة تم تاجيح مشاعر الاسلاميين المتطرفين ضد الايزيديين دون معرفة الاسباب الحقيقية للحادث فقط الهدف منها كان

لتكبير مثل هذه القضايا ضد الاقليات في كردستان والعراق لتمزيق النسيج الاجتماعي وتهجير هذه الاقليات من مناطقها وعلى اثر ذلك تم قتل 24 عاملا ايزيدا كانوا يعملون في معمل نسيج الموصل وتم قتلهم بشكل جماعي وتبنت جهات منطرفة على انه ثار وانتقام لقتل دعاء وبعدها بفترة وفي 14-8-2007 قامت مجموعات ارهابية بالهجوم على ناحية تل عزيز ومجمع سيباية شيخ خدر بثلافة صهاريج مملوءة بالمتفجرات مما ادى الى قتل حوالي 700 شخص بينهم اطفال رضع مع امهاتهم وكذلك شيوخ مسنون وشباب ونساء وجرح عدد كبير جدا وهدمت الاف البيوت على رؤوس ساكنيها وهذا كان بمثابة الفرمان رقم 73 على الايزيدية وبعد انسحاب القوات الامنية من الموصل تم قتل عدد كبير من قوات الحرس الوطني من الايزيدية في جنوب قضاء بعاج عند انسحابهم الى شنكال وتم التمثيل بجثثهم وكذلك تم قتل عدد من الفلاحين في ربيعة من قبل داعش وكل هذه التدايعات والاحداث المتسارعة والمصنوعة خصيصا لتاجيج مشاعر الاسلاميين المتطرفين ضد الايزيدية لغرض ابادتهم كانت تمهيدا لحدوث كارثة 3-8-2014 التي ادت الى تدمير منطقة شنكال بكاملها والاعتداء على الشرف الايزيدي وخطف النساء والبنات كغنائم حرب من قبل ما يسمى بالدولة الاسلامية في العراق والشام في عصر الديمقراطية والعولمة اضافة الى قتل الالف الابرياء وتطويق الاخرين في جبل شنكال لغرض ابادتهم وكذلك تهجير مناطق بعشيقية وبحزاني والقرى الايزيدية الاخرى التابعة لقضاء تلكيف القريبة من مركز مدينة الموصل وكذلك تهجير المسيحيين والشبك والكاكابين في داخل مدينة الموصل والغرض منها القضاء على هذه المكونات الاصلية في العراق.

كل هذه الظروف التي مر ذكرها ادت الى اثاره الافكار الاسلامية المتطرفة ضد الايزيديين والاقليات الاخرى حيث ادت الى وقوع كارثة ابادة الايزيديين في ليلة 2/8-2014 حوالي الساعة الواحدة والنصف ليلا بدا القصف المدفعي على المجمعات السكنية الواقعة جنوب مدينة سنجار وبالاخص مجمعات سيباية شيخ خدر وكرعزيز وكرزرك واستمرت الاشتباكات الى الساعة السابعة صباحا ونقلنا عن المقاتل بركات صالح من اهالي كرزرك الذي تحدث الى الباحث داود مراد الختاري والمنشور في موقع بحزاني الالكتروني حيث قال بقينا في الخطوط الامامية مع داعش لمدة 53 يوما والمسافة بيننا وبين عصابات داعش 350م تقريبا هم كانوا في مزرعة حلكو دوما ونحن في الجهة الجنوبية الشرقية من مجمع كرزرك واجتمع مقاتلوا داعش يوم 2/8/2014 وحسب معلومات مسربة من تلك القرية العربية القريبة من نقطة حراستنا بان في نيتهم الهجوم على قرى ومجمعات الايزيديين وفي ذلك المساء تفقد نقاطنا عقيد عسكري من البيشمركة باسم محمد ومعه اليئين مدرعتين وقتلنا له من المفروض ان تبقى هذه المدرعات وتعززها بقوات اخرى في الخط

الامامي حيث ان هناك هجوم مرتقب لداعش فرد قائلا "سوف نساندكم عند حدوث اي هجوم"... وعندما بدا الهجوم في تمام الساعة الواحدة قاوم المقاتلين الندافعين عن المجمع بكل شراسة الا ان الاسلحة لم تكن متكافئة حيث كان مقاتلوا داعش مجهزين باسلحة ثقيلة وعجلات مدرعة من نوع همر بينما المدافعين عن المجمعات لديهم اسلحة خفيفة وبالرغم من ذلك قاومنا لحد الساعة السادسة صباحا وبعد انسحاب القوات الامنية المدافعة بشكل مفاجئ ادت الى كارثة حقيقية⁽¹⁾، في مجتمعات سييابة شيخ خضر وكرزك وتلعزير وتل بنات وتل قصب حيث قتل الاف الناس وتم سبي الاف النساء وخطف الاطفال وتم قتل الرجال بشكر جماعي ولا تزال المقابر الجماعية شاخصة .

المطلب الثاني:- اسباب استهداف الايزيدية

سنتناول في هذا المطلب اسباب استهداف الايزيدية من قبل مقاتلي داعش سبق وذكرنا جملة من الحوادث التي جرت قبل حدوث هذه الكارثة واشرنا من خلالها الى نمو الفكر الاسلامي المتطرف في العراق في مرحلة التسعينيات وبالذات بعد ظهور تنظيم القاعدة ومن ثم تطورها وانشطارها الى تنظيمات متشددة وهذه التنظيمات المتشددة قامت بقتل الابرياء من الايزيديين في الموصل والمدن التابعة لها وكذلك تهديد بقية الاقليات كالمسيحيين والشبك والكاكابين وكما تم ذكره في المقدمة بسرد موجز لحملات الابادة ضد الايزيديين منذ فجر التاريخ حيث 72 حملة ابادة في زمن الامبراطورية العثمانية وولاتها في العراق وكل هذه الحملات استمدت شرعيتها من فتاوى مجموعة من علماء الدين ووعاظين مقربين الى السلطة وبصورة خاصة فتوى المفتي الرسمي للامبراطورية العثمانية ابو سعود العمادي في عهد السلطان سليمان القانوني ومنذ ذلك التاريخ تتوالى الفرمانات وحملات الابادة على الايزيديين لسبب واحد وهو الاختلاف في الدين وعند ظهور التنظيمات المتطرفة وخاصة في حملة الابادة الاخيرة في 2014/8/3 استندوا على آيات من القرآن في ابادة الايزيديين وهناك العديد من الفيديوهات التي انتشرت في مواقع التواصل الاجتماعي والموجودة قسم منها في حوزتنا وكما نشرت في مجلة (دابق) لسان حال مايسمى بالدولة الاسلامية في العراق والشام. فكل هذه الامور تظهر لنا جليا بان ابادة الايزيديين في هذا العصر المتقدم جرى تحت مسميات دينية ضيقة لذلك وحسب رأينا المتواضع نرى من الضروري العمل وبجدية لمحاربة واستئصال هذه الافكار المتطرفة من قبل الحكومة العراقية وحكومة الاقليم وبالتعاون مع الدول الكبرى والهيئات والمنظمات الدولية ذات العلاقة لغرض الحفاظ على الاقليات وعدم تكرار مثل هذه الجرائم في اماكن اخرى.

المبحث الثاني:- التكييف القانوني للجريمة وفق مبادئ القانون الجنائي الدولي (نظام روما الاساسي)

وسوف نقسم هذا المبحث الى مطلبين نتناول في المطلب الاول القتل الجماعي وسبي النساء وخطف الاطفال اما في المطلب الثاني نقارن جريمة ابادة الايزيدية مع نصوص القوانين

المطلب الاول:- القتل الجماعي و سبي النساء و خطف الاطفال سنتناول في هذا المطلب التكييف القانوني لجريمة ابادة الايزيين وفقا لمبادئ القانون الجنائي الدولي

التكييف القانوني لجريمة ابادة الايزيدية في يوم 2014/8/3 من قبل ما يسمى بالدولة الاسلامية في العراق و الشام (داعش) حيث قام هذا التنظيم المتطرف بغزو مناطق الايزيدية في قضاء سنجار تحت مسميات دينية و بالاستناد على آيات من القرآن الكريم لتحقيق مأربه و في الايام الاولى من الحملة قام بجرائم ابادة جماعية في اكثر من موقع ففي قرية (قني ميهركان) الواقعة في الجهة الجنوبية الشرقية من حافة جبل سنجار حيث تم قتل 82 شخصاً من بينهم عجرة تتجاوز اعمارهم السبعين منهم على سبيل المثال المواطن بدل خلف سقط المصاب بشلل نصفي الذي كان يناهز من العمر 78 اي من مواليد 1936 و خطف مئات الاطفال و سبي مئات النساء و ارسالهم الى مدينة تلعفر حيث تم بيع البنات و النساء في اسواق العبيد و تم الاعتداء على شرفهن و كذلك تدريب الاطفال على افكارهم و تغير دينهم قسراً و في نفس اليوم حدثت مجزرة كبرى في موقع قريب جنوب غرب قرية قني في مزرعة صالح مراد منت و كذلك في داخل مدينة سنجار و تم دفن عدة وجبات من المغدورين المحتجزين في دائرة الاحوال المدنية في سنجار شمال سنجار و في نفس اليوم قامت عصابات داعش بمجزرة رهيبية في مجمع سيباية شيخ خضر و ناحية تلعزيز و سيباية محمود خرو في مفرق ناحية تلعزيز و تم اخذ جميع النساء الى مدينتي موصل و تلعفر لغرض بيعهن كسبايا ناهيك عن الاعتداءات الجنسية الفضيعة و في نفس اليوم حدث اكبر قتل جماعي في مجمع خانصور حيث قطع رأس رجل كبير السن بأسم يوسف ابراهيم كارس يناهز من العمر 82 سنة و اعداد اخرى من ناس الابرياء و سبي جميع النساء و خطف الاطفال و في نفس اليوم حدثت اكبر مجزرة في قرية حردان الواقعة في الجهة الشمالية الشرقية من الجبل حيث تم قتل اكثر من مئة شخص و سبي جميع النساء و تم دفنهم في مقابر جماعية في مفرق حردان و بعد ترهيب الناس بهذه المجازر و هروب الناس الى الجبل قامت عصابات داعش في اليوم الثاني بتطويق الجبل من جميع الجهات و قطع الامدادات من الماء و الاكل و الدواء عن المحاصرين في الجبل و لمدة اكثر من اسبوعين مما ادى الى موت مئات الناس من الاطفال و المرضى و العجرة من قلة الاكل و الماء و الدواء و كافة هذه

المعلومات قد حصلت عليها من خلال الاتصالات اليومية عبر الموبايل و عن شهود عيان دونت افاداتهم في الايام الاولى من الكارثة .

اما فيما يتعلق بقريتي كوجو و الحاتمية بسبب وقوعهما في الحدود الجنوبي لقرئ الايزيدية و بمحاذات قرئ عشيرة البومتيوت العربية و لبعدهما عن جبل شنجار بمسافة (27كم) لم يتمكن اهليهما الوصول الى الجبل كون الاحداث كانت سريعة و بسبب انسحاب القوات الامنية المدافعة و تعميم الفوضى و الخوف بقيت القريتين تحت سيطرة داعش و بعد اجراء المفاوضات بين الطرفين و اعطا الوعود الى اهالي القريتين من قبل امير داعش (ابو حمزة الختوني) وهو من اهلي قضاء حضر من العشائر عربية السنية حيث قال لهم ارفعوا الراية البيضاء و سلموا سلاحكم للمقاتلين و ادخلو الاسلام انتم في امان و اثناء فترة المفاوضات تمكن اهالي قرية الحاتمية الهروب ليلاً الى جبل سنجار من الجهة الجنوبية الشرقية و كان ذلك في ليلة 2014/8/10/9 و بعد ذلك بخمسة ايام اي في يوم 2014/8/15 المشؤوم تم جمع سكان قرية كوجو في بناية ثانوية تلك القرية الكبيرة المتكونة من (344) عائلة فلاحية كبيرة حسب البطاقة التمييزية و مجموعهم (1738) فرد من الجنسين و بذلك حدث مجزرة كبيرة حيث تم قتل مختار القرية احمد جاسم قاسم و ابناءه و كافة الرجال على شكل وجبات و تم دفنهم بواسطة آلة الشغل في اطراف القرية و تم سبي جميع النساء و خطف الاطفال و اخذت المشخلات الذهبية و النقود الموجود معهم و كذلك اجهزة الموبايل و تم ارسال النساء و الاطفال الى قضاء تلعفر و هذه معلومات ورد في اقوال الناجي من بين الجثث كجي عمي سلو (1) . و في الطريق تم قتل 80 من النساء المسنات و تم دفنهن في اعدادية الصناعة جنوب شرق مدينة سنجار استناداً الى اقوال ناجية من بينهن و بعد وصولهن الى قضاء تلعفر تم عزل الاطفال من عمر اربعة سنوات فما فوق من النساء لغرض تدريبهم على افكار داعش و تغير دينهم و قاموا بحجز النساء في قريتي (قزل قويو) و (قصر المحراب) بالقرب من مطار تلعفر و تم ارسال وجبات منها الى محافظة الرقة السورية لغرض بيعهن في اسواق السبايا و هناك كثير من امثلة كثيرة على ذلك من خلال اقوال الناجيات منها نادية مراد و زهور خضر و بسمة قاسم جولو و الاف منهن و عند مقارنة هذه الجرائم البشعة في هذا الزمن المتقدم مع نصوص القانون الدولي الانساني و نظام روما الاساسي لمحكمة الجنايات الدولية و اتفاقيات جنيف 1949 نجد تطبيق المواد

6, 7, 8 الخاصة بالابادة الجماعية و جرائم ضد الانسانية و جرائم الحرب و جرائم العدوان على ما قام به مقاتلي داعش بحق الايزيديين في سنجار .

المطلب الثاني :- مقارنة الجريمة مع نصوص القوانين سنتناول في المطلب مقارنة الجريمة مع نصوص القوانين لأهمية الموضوع ارى من الضروري مقارنة ما قام به داعش من الجرائم ضد الايزيديين في سنجار مع نصوص نظام روما الاساسي و الاتفاقيات الدولية و ما جاء في مواد من الدستور العراقي و القوانين العراقية كما يلي:-
م 6 :- من نظام روما الاساسي (الابادة الجماعية لغرض هذه النظام الاساسي تعني الابادة الجماعية اي فعل من افعال التالية يرتكب بقصد اهلاك جماعة قومية او اثنية او عرقية او دينية بصفتها هذه اهلاك كلياً او جزئياً) :
أقتل افراد الجماعة

ب-الحاق ضرر جسدي او عقلي جسيم بافراد الجماعة
ج-اخضاع الجماعة عمداً لاحوال معيشية يقصد بها اهلاكها الفعلي كلياً او جزئياً
د-فرض تدابير تستهدف منع الانجاب داخل الجماعة
عند النظر الى الفقرة ألف اعلاه من حكم المادة السادسة المذكوره اعلاه نرى بأن تنظيم داعش قام بقتل جماعي ضد الايزيدية و باعداد هائلة و المقابر الجماعية الموجودة خير دليل على ذلك و كذلك هناك شهود عيان نجوا من ضمن الجثث امثال كجي عمي سلو و فواز سفيل عمو و ادريس بشار سلو و غيرهم من مجازر قريتي كوجو و قني مهركان و اشخاص اخرين و دليل اخر وجود اكثر من سبعة و اربعين مقبرة جماعية في مناطق مختلف من قضاء سنجار و بذلك تنطبق هذه الفقرة بخصوص قتل افراد الجماعة من قبل مقاتلي داعش اما ما يتعلق بالفقرة (ب) من المادة اعلاه حول الحاق ضرر جسدي او عقلي جسيم بافراد الجماعة خير دليل على ذلك قتل الزوج امام عيون زوجته او اغتصاب البنت أمام والديها و ضرب الاشخاص بشكل مبرح و بشكل جماعي و جوعهم في معسكرات الحجز و اخذ اطفال عنوة من امهاتهم و بيع البنات و اغتصابهن جبراً و هناك امثال و حالات عديدة يحجز عقل بشري في هذه الوقت عن وصفه ناهيك عن موت الألف الناس بسبب قله اكل و الماء و الادوية اللازمة و بذلك تنطبق هذه فقرة من مادة سادسة و بذلك تنطبق هذه الفقرة ايضا على جرائم داعش بحق الايزيدية .

بخصوص الفقرة (ج) من المادة السادسة حول اخضاع الجماعة عمداً لاحوال معيشية يقصد اهلاكها الفعلي كلياً او جزئياً بعد الاطلاع على ما جرى من جرائم داعش و ما اشرنا اليه في الفقرات السابقة اضطر الناس الناجيين من جرائم داعش الاحتماء بسلسلة جبل سنجار و كون جميع اطراف الجبل اراضي سهلة قام مقاتلي داعش في الايام الاولى لمدة اكثر من شهرين بتطويق الجبل من جميع جهاته و منع

وصول المؤمن و الادوية الى المحاصرين في الجبل لغرض اهلاكهم مما ادى الى موت المئات بسبب قلة الماء و الاكل و الادوية و لدينا اسماء و ادلة كثيرة بهذا الجانب و نذكر على سبيل المثال وليد حيدر مراد الذي توفي في (كلي بيريني) في منطقة مهركان و فرهاد زمان ابراهيم و العديد غيرهم
 اما بخصوص الفقرة (د) حول فرض تدابير تستهدف منع الانجاب داخل الجماعة: قامت عصابات داعش الارهابية بقتل جميع الرجال و تجنيد اكثر من 1900 طفل للتدريب على الهجمات الانتحارية و تغيير دينهم و زرع افكارهم في ادمغتهم و بيع النساء في سواق النخاسة مما يؤدي ذلك الى منع الانجاب و تقليل افراد الجماعة الدينية المستهدفة من الايزدية و بذلك تنطبق الفقرة اعلاه على تلك الجرائم و عند النظر الى حكم الفقرة (هـ) من المادة السادسة اعلاه حول نقل اطفال الجماعة عنوة الى جماعة اخرى تم الاشارة الى ذلك في الفقرة (د) اعلاه و في اماكن اخرى عند التطرق الى اختطاف الايزيدية كخطوة اولى قامت عصابات داعش بعزل الاطفال من عمر اربعة سنوات فما فوق من امهاتهم و تدريبهم على الاعمال الارهابية و غسل ادمغتهم حسب تعاليمهم و هذا دليل على تطبيق حكم الفقرة اعلاه على جرائم داعش

من خلال شرح مضمون المادة السادسة من نظام روما الاساسي المؤرخ في 1998 و الذي دخل حيز التنفيذ في 2002 يظهر جلياً بأن جميع فقراتها تنطبق على جرائم ما يسمى بتنظيم الدولة الاسلامية ضد ابناء الايزيدية في قضاء سنجار و عند النظر الى احكام المادة السابعة من نظام روما الاساسي لمحكمة الجنايات الدولية بخصوص الجرائم ضد الانسانية التي تنص على ما يلي :- لغرض هذا النظام الاساسي يشكل اي من الافعال التالية جريمة ضد الانسانية متى ما ارتكب في اطار هجوم واسع النطاق او منهجي موجه ضد اي مجموعة من السكان المدنيين و عن علم بالهجوم :
 القتل العمد: سبق و تم شرحه في المادة السادسة و ذكرنا تلك الاعمال الاجرامية الشنيعة بشكل جماعي و اشرنا الى قسم من اماكن المقابر الجماعية
 الابادة الجماعية: اشرت اليها في المادة السادسة سالف الذكر و مشروحة في هذه المادة ايضاً حيث ان شروط الابادة الجماعية تنطبق على جرائم داعش في سنجار بكاملها

ج- الاسترقاق: خير دليل على ذلك بيع الانسان اليزيدي في اسواق الرقيق بشكل يظهر كأنما الانسان في القرون الوسطى و نقلاً عن شهود عيان من الناجيين و الناجيات ان قسم من البنات تم بيعهن اكثر من مرة من خلال ارسال صورتها من امير الى اخر عبر الوبايل و الامثلة على ذلك افادة الناجية بسمة قاسم جولو و اختها الاصغر منها من مواليد 1993 اللتان تم بيعهن اكثر من مرة في محافظة الرقة

د- ابعاد السكان او النقل القسري للسكان: كما هو معلوم لذى الجميع تم تدمير منطقة سنجار بكاملها بالنسبة ساكنيها من الايزدية و تم تهجيرهم و تدمير كافة ممتلكاتهم مزاراتهم و لا تزال نسبة كبيرة منهم في مخيمات النزوح في كوردستان و عدد كبير منهم التجؤا الى دول العالم و هذا دليل على تطبيق حكم هذه الفقرة على جرائم داعش هـ- السجن او الحرمان الشديد على اي نحو اخر من الحرية البدنية بما يخالف القواعد الاساسية للقانون الدولي: تم شرح هذه الفقرة في المواد اعلاه حيث تم سجن الايزدية في معسكرات الاسر في اماكن متفرقة من سوريا و العراق مع ضربهم و اهانتهم بشكل يخالف مبادئ القانون الدولي و جميع الاعراف الدولية و الانسانية و- التعذيب: سبق و تطرقنا الى التعذيب في المادة السادسة حيث تعرضت الايزدية الى ايشع طرق التعذيب النفسي و الجسدي كما تم شرحه سابقاً ز- الاغتصاب و الاستعباد الجنسي او الاكراه على البغاء او الحمل القسري او التعقيم القسري او اي شكل اخر من اشكال العنف الجنسي على مثل هذه الدرجة من الخطورة: الاغتصاب و الاستعباد الجنسي تم شرحه حيث تم اغتصاب بنات قاصرات من قبل اكثر من شخص و اثناء المرض و بالاكراه و حتى في حالات الحيض حيث تم استخدام جميع الاساليب الغير انسانية معهن ح- الاضطهاد: بخصوص الاضطهاد الذي جرى ضد الايزدية تم شرحه حيث تعرضت الايزدية الى الاضطهاد من خلال الضرب و الحجز و اخذ اطفالهم عنوة عنهم و تغيير دينهم قسراً حيث كانت طرق الاضطهاد ضدهم تفوق العقل الانساني و يعجز عنها القلم ط- الاختفاء القسري للاشخاص: تم شرح هذا الموضوع في المادة السابقة و التاكيد على ذلك لايزال مصير اكثر من ثلاثة الاف ايزدية غير معروف من بينهم الاطفال و النساء

ي- جريمة الفصل العنصري: في تاريخ 30/نوفمبر/1973 افتتحت الجمعية العامة للامم المتحدة للتوقيع و تصديق على الاتفاقية الدولية لقمع و معاقبة جريمة الفصل العنصري (تعريف جريمة الفصل العنصري بأنها اعمال غير انسانية ارتكبت لغرض انشاء و ادامة هيمنة فئة عنصرية من الاشخاص على اية مجموعة عرقية اخرى او اشخاص و قمعهم بشكل منهجي) من التعريف و من خلال شرح مواد هذه الاتفاقية يظهر بأن تنظيم داعش ارتكب جرائم ضد الايزدية لغرض الهيمنة عليهم و ادخالهم الى الاسلام بعد تغيير دينهم و بهذا تم قمعهم بشكل منهجي منظم لذلك ينطبق عليه الفقرة (ي) من نظام روما الاساسي

ك- الافعال اللانسانية الاخرى ذات الطابع المماثل.... سبق و تطرقنا الى جرائم داعش ضد الاقلية الايزدية و مدى وحشتها و لا انسانيته لذلك تسبب لهم اذى خطير

من الناحية الجسمية و الصحية و العقلية و البدنية و لأهمية هذه المادة تم شرح هذه الفقرات ضمن النص القانوني من قبل المشرع
 اما بخصوص المادة الثامنة من نظام روما الاساسي م تنص على مايلي : جرائم الحرب:-
 يكون للمحكمة اختصاص فيما يتعلق بجرائم الحرب و لا سيما عندما ترتكب في اطار خطة او سياسة عامة او في اطار عملية ارتكاب واسعة النطاق لهذه الجرائم لغرض هذا النظام الاساسي تعني "جريمة حرب":
 (أ)- الانتهاكات الجسمية لاتفاقيات جنيف المؤرخة 12/أب/1949, اي فعل من الافعال التالية ضد الاشخاص او الممتلكات الذين تحميهم احكام اتفاقية جنيف ذات الصلة:
 القتل العمد
 التعذيب او المعاملة اللانسانية بما في ذلك اجراء تجارب بيولوجية
 تعمد احداث معاناة شديدة او الحاق ادى خطير بالجسم او بالصحة
 الحاق تدمير واسع النطاق بالممتلكات و الاستيلاء عليها دون ان تكون هناك ضرورة عسكرية تبرر ذلك و بالمخالفة للقانون و بطريقة عابثة
 ارغام اي اسير حرب او اي شخص اخر مشمول بالحماية على الخدمة في صفوف قوات دولة معادية
 تعمد حرمان اي اسير حرب او اي شخص اخر مشمول بالحماية من حقه في ان يحاكم محاكمة عادلة و نظامية
 الابعاد او النقل غير المشروعين او الحبس غير المشروع
 اخذ رهائن
 (ب)- الانتهاكات الخطيرة الاخرى للقوانين و الاعراف السارية على المنازعات الدولية المسلحة، في النطاق الثابت للقانون الدولي، اي فعل من الافعال التالية :
 تعمد توجيه هجمات ضد مواقع مدنية اي المواقع التي لا تشكل اهدافاً عسكرية¹⁷
 و لطول نقاط هذا النص لاحظت من الضروري الرجوع اليه عند الحاجة كون كافة النقاط الموجودة فيه تنطبق على ذلك الهجوم الشرس على الايزيدية و ابادتهم و عند النظر الى حكم المادة بخصوص جرائم الحرب يلاحظ تطبيق فقرات تلك المادة على ما قام به تنظيم الدولة الاسلامية في العراق و الشام لذلك عند تكييف جرائم داعش في العراق و سوريا و خاصة في قضاء سنجار ضد الاقلية الايزيدية بالامكان اعتبار

¹⁷ نظام روما الاساسي لمحكمة الجنائية الدولية ص (5) وما بعدها

ذلك ابادة جماعية¹⁸ (تعريف الابادة الجماعية عرفها البروفيسور الهولندي المختص بالابادة الجماعية بيتر دروست بأنها التدمير المتعمد لحياة مجموعات من البشر لأنهم فقط اعضاء في مجتمع ما¹⁹) و عرفه الفقيه سونيل :- (بالعمل الاجرامي السحوب بالرعب والعنف بقصد تحقيق هدف معين) وكما تنص (المادة الاولى من قانون الارهاب في اقاليم كردستان لسنة 2006 على تعريف جريمة الارهاب)²⁰ لذلك من الواجب الانساني و الاخلاقي على المجتمع الدولي ان يهتم بمثل هذه الاعمال الاجرامية و الارهابية التي تهدد السلم و الامن الدوليين بموجب مواد الفصل السابع من ميثاق الامم المتحدة المواد من 39 الى 51 حيث استند مجلس الامن في

قراراته ذات الصلة ضد مقاتلي داعش في الفصل السابع من الميثاق و خاصة المادة 42 منه التي تنص (اذا رأى مجلس الامن ان التدابير المنصوصة عليها في المادة 41 لا تفي بالغرض او ثبت انها لم تف به، جاز له ان يتخذ بطريق القوات الجوية و البحرية و البرية من الاعمال ما يلزم لحفظ السلم و الامن الدولي او لاعادته الى نصابه. و يجوز ان تتناول هذه الاعمال المظاهرات و الحصر و العمليات الاخرى بطريق القوات الجوية او البحرية او البرية التابعة لاعضاء الامم المتحدة)⁽¹⁾ و اضافة الى هذه النصوص من ميثاق الامم المتحدة و القوانين و المعاهدات الدولية هناك نصوص من الدستور العراقي و القوانين العراقية تحرم و تشدد العقوبة على الجرائم الخطيرة حيث اكد المادة 37 من الدستور العراقي الدائم لسنة 2005 في الفصل الثاني/الحريات (اولاً- أ:حرية الانسان و كرامة مصونة. ب- لا يجوز توقيف احد او التحقيق معه الا بموجب قرار قضائي. ج- يحرم جميع انواع التعذيب النفسي و الجسدي و المعاملة غير الانسانية، ولا عبرة بأي اعتراف انتزع بالاكراه او التهديد او التعذيب، و للمتضرر المطالبة بالتعويض عن الضرر المادي و المعنوي الذي اصابه وفقاً للقانون. ثانياً: تكفل الدولة حماية الفرد من الاكراه الفكري و السياسي و الديني. ثالثاً: يحرم العمل القسري (السخرة)، و العبودية و تجارة العبيد (الرقيق)، و يحرم الاتجار بالنساء و الاطفال و الاتجار بالجنس)²¹

¹⁸ د.محمد احسان - الصمت - الابادة الجماعية في كردستان العراق - دار المدى- ط 2015 - ص 35

¹⁹ د.همداد مجيد علي - الأرهاب اركانة اسبابه اشكالة-حكومة اقليم كردستان وزارة الثقافة - ط2

²⁰ متن قانون مكافحة الارهاب في اقاليم كردستان - سنة 2006- المادة الاولى

²¹ ميثاق الامم المتحدة و النظام الاساسي لمحكمة العدل الدولية - مكتب الاعلام العام / نيويورك

الدستور العراقي الدائم لسنة 2005/ المادة 37

ان قانون العقوبات العراقي شدد العقوبة الخاصة بالجرائم الواقعي على الاشخاص حفاظا على انسانيتهم وكرامتهم حيث وردت عقوبة الاعدام في المادة 406 منه وكذلك المادة 405 على عقوبة السجن المؤبد بخصوص جرائم القتل العمد والمادة 393 من نفس القانون شدد العقوبة حول الاعتداء الجنسي الغير مشروع حيث نصت المادة 405 (من قتل نفسا عمدا يعاقب بالسجن المؤبد او المؤقت) ونصت المادة 406 :- (يعاقب بالاعدام من قتل نفسا عمدا في احدي الحالات التالية)

اذا كان القتل مع سبق الاصرار والترصد
اذا حصل القتل باستعمال مادة سامة او مفرقة او متفجرة
اذا كان القتل لدافع دنيء او مقابل اجر او اذا استعمل الجاني طرقا وحشية في ارتكاب الفعل

اذا كان المقتول من اصول القاتل
اذا وقع القتل على موظف عام او مكلف بخدمة عامة
اذا قصد الجاني قتل شخصين او اكثر فتم ذلك بفعل واحد
اذا اقترن القتل عمدا بجريمة او اكثر من جرائم القتل
عند النظر الى هذه المواد نرى انها حددت عقوبات الشديدة للقتل الواقع على الفرد وفي ظروف معينة واذا قارننا جرائم تنظيم الدولة الاسلامية في العراق والشام تجاه الاقلية الايزيدية في سنجار والشعب العراقي مع حكم تلك المواد نرى بان تلك الجرائم مجازر وحشية وقتل جماعي بحق ابرياء عزل حيث يفوق تصور المشرعين وقوع مثل هذه الجرائم وهناك الاف الامثلة على ذلك اذكر منها نموذج واحد على سبيل المثال لا الحصر وهو عندما قام مقاتلي داعش في الايام الاولى من غزوهم لمنطقة سنجار بنقل قسم من الرجال المحتجزين في دائرة الاحوال المدنية في سنجار والذين تم القبض عليهم بعد عزل الاطفال والنساء

منهم الى مزار شيخمند في قرية جدالة غرب مدينة سنجار وبعد جمعهم في المزار تم تفجيرهم على رؤوسهم وكذلك قتلوا القسم الباقي في الدائرة اعلاه وخاصة الذين رفضوا الدخول الى الاسلام وتم دفنهم في مقابر جماعية بواسطة الة الشفل وفق شهود عيان فمثل هذه الجرائم تعتبر اباداة جماعية لان القوانين قد شددت العقوبة بالنسبة للجريمة الواقعة على الفرد في حين جرائم داعش كانت جماعية وباشكال رهيبه يعجز عنها تصور الانسان اما المادة 393 من قانون العقوبات العراقي رقم 111 لسنة 1969 شدد العقوبة الى السجن المؤبد او المؤقت حيث نصت المادة على ما يلي :

1- يعاقب بالسجن المؤبد او المؤقت كل من واقع انثى بغير رضاها او لاط بذكر بغير رضاها او رضاها

2- يعتبر ظرفا مشددا اذا وقع الفعل في احدى الحالات التالية أ- اذا كان من وقعت عليه الجريمة لم يبلغ من العمر 18 سنة كاملة ب- اذا كان الجاني من اقارب المجنى عليه الى الدرجة الثالثة او كان من المتولين تربيته او ملاحظته او ممن له سلطة عليه او كان خادما عنده او عند احد ممن تقدم ذكره ج- اذا كان الفاعل من الموظفين او المكلفين بخدمة عامة او من رجال الدين او الاطباء واستغل مركزه او مهنته او الثقة به د- اذا ساهم في ارتكاب الفعل شخصان فاكثر تعاونوا في التغلب على مقاومة المجنى عليه او تعاقبو على ارتكاب الفعل هـ- اذا اصيب المجنى عليه بمرض تناسلي نتيجة ارتكاب الفعل و- اذا حملت المجنى عليها او زالت بكارتها نتيجة للفعل) واذا افضى الفعل الى موت المجنى عليه كانت العقوبة السجن المؤبد واذا كانت المجنى عليها بكرا فعلى المحكمة ان تحكم لها بتعويض مناسب وبخصوص مضمون هذه المادة واسباب تشديد العقوبة اعتبر المشرع عدم بلوغ المجنى عليه سببا للتجديد في الفقرة أ وكذلك الحالات الاخرى في حين هناك ادلة دامغة على قيام مقاتلي داعش وامرائه بالاعتداء على بنات ايزيديات في اعمار اقل من 10 سنوات بشكل جماعي ناهيك عن الاف الاعتداءات الجنسية بشكل وحشي وتحت تاثير الضرب والشتم والاهانة مع بنات قاصرات ومع نساء عنوة في ظروف المرض وبشكل جماعي مما ادى الى حدوث نزيف وامراض تناسلية وحالات موت وحمل قسري لذلك فاقت هذه الجرائم تصور المشرعين في مجال الاعتداء الجنسي والطرق الوحشية المبتكرة من قبلهم²²

بعد كتابة هذا الجهد البسيط و من خلال مواضيع البحث ارى من الضروري كتابة هذه التوصيات لغرض معالجة اوضاع الايزدية بعد الابداء وكذلك باقي ابناء الشعب العراقي و محاولة عدم تكرار ما جرى على الايزدية و الاقليات الاخرى في سهل نينوى و ادناه اهم التوصيات:-

البحث بشكل جدي من قبل الحكومة العراقية الاتحادية و حكومة اقليم كردستان بالتعاون مع المنظمات الدولية الخاصة بحقوق الانسان و حقوق الاقليات عن المفقودين من ابناء الايزيدية من النساء و الاطفال و الرجال الذين تم اختطافهم من قبل مقاتلي داعش

²² قانون العقوبات العراقي رقم 111 مسنة 1969 وتعديلاته

قانون مكافحة الارهاب في كردستان العراق رقم 61 لسنة 2006 / المادة الاولى

قانون مكافحة الارهاب العراقي رقم 13 لسنة 2005 / المواد 2و1

د. همداد مجيد علي / الارهاب أركانه اشكاله اسبابه / ص17 وما بعده

د. محمد احسان / الابداء الجماعية في كردستان العراق ص35 وما بعدها سنة الطبع 2015

المحاولة بشكل جدي من خلال التعاون بين الحكومة الاتحادية وحكومة اقليم كوردستان و بالتعاون مع المنظمات الدولية و الدول المانحة للقيام باعمار قضاء سنجار و مناطق سهل نينوى لغرض عودة النازحين الذين قضوا اربع سنوات في النزوح في ظروف سيئة جدا و في حالة ابقاء الوضع على هذه الحالة سوف نخسر الانسان و الارض معاً

العمل بجدية في مجال تعويض المتضررين و تخصيص رواتب تقاعدية لذوي الشهداء و المفقودين

التعاون الكامل من قبل الحكومة العراقية و حكومة اقليم كوردستان مع فريق التحقيق الدولي المشكل بموجب قرار مجلس الامن 2379 لسنة 2017 لغرض الوصول الى جمع الادلة بشكل كامل و عادل لتقديمها الى مجلس الامن لغرض ايصال الملف الى محكمة الجنايات الدولية

العمل بشكل جدي من قبل الحكومة الاتحادية و حكومة اقليم كوردستان و منظمات المجتمع المدني العمل على اعتدال الخطاب الديني و خاصة في مناهج الدراسية من المراحل الابتدائية لكي لا يتكرر اعمال العنف و زرع الكراهية بين ابناء المجتمع التعاون الجدي بين الحكومة الاتحادية و حكومة اقليم كوردستان حول تطبيق المادة 140 من الدستور العراقي الدائم لغرض تحديد مصير المناطق المتنازع عليها

© Kosar Othman Amin

نهحمده ئهسكهندهری

سالی ۱۹۴۸ له سهقز له كوردستانی ئیران له دایك بووه. له زانكۆی شیراز پروانامهی بهكالۆریۆسی زهونیاسیی به دهست هیناوه. پروانامهی بالای بهدهست هیناوه. سالی ۱۹۷۸ دا له زانكۆی بۆردۆ له فهرنسه له بواری ئاوناسییدا D. E. A. بهدهست هیناوه. یاریدهدهری كۆچكردوو شیخ عیزهددین حوسهینی بووه (۱۹۲۲-۲۰۱۱) نوینهری دیاری كۆمهلهیه له نهوروپا، ووتهبیژ و خالی پهیوهندییه بۆ ههموو كوردانی جیهان له نهجمهنی نیودهولتهتی خاچی سور له ژنیف و خاچی سوری ئهسكهنهناقی و چهندیی دیکه. خاوهنی چهندن لیکۆلینهوه و ووتاره له بارهی میژوو و زمان و کلتور و شارستانییهتی كوردهوه.

عومهر شیخ موس

سالی ۱۹۴۲ له عامودا له سوریه له دایك بوه. سالی ۱۹۶۷ له زانكۆی لهندهن بهكالۆریۆسی له كاروباره نیودهولتهتییهكاندا بهدهست هیناوه. سالی ۱۹۷۲ له زانكۆی ستوكهۆلم پروانامهی ماستهری له پهیوهندییه نیودهولتهتییهكان به دهست هیناوه. بۆ پهیوهندی كردن به سهركردایهتی بهكیتی نیشتمانی كوردستان و بۆ دژایهتی كردنی رژیمی سهدام حوسهین دهستی له نووسی نامهی دكتوراكهی له بارهی 'نازاه له رۆژهلاتی ناوهر است' دا ههڵگر توه. زانا و نووسهر و مهرگێر و راویژكار و چالكوانی دیرینی نیودهولتهتییه لهبارهی كوردهوه. خاوهنی چهندی لیکۆلینهوه و کتیب و ووتاره دهربارهی میژوو و ئهدهب و کلتور و شارستانییهتی كورد.

دكتور سهربهست نهبی

سالی ۱۹۶۸ له قامیشلی له سوریه له دایك بووه. سالی ۱۹۹۴ بهكالهریۆسی بهدهست هیناوه و له ۱۹۹۶ دا پروانامهی بالای بهدهست هیناوه. سالی ۲۰۰۱ پروانامهی دوكتورای له زانكۆی دیمهشق له بواری فهلسهفهدا بهدهست هیناوه. له زانكۆی تشرین له دیمهشق وانهبیژ بووه. سالی ۲۰۰۷ ئهم ماقهه لی سهندرارهتیهوه و سالی ۲۰۱۰ به ناچارایی رووی له ههریمی كوردستان-نیراق کردووه. لهو كاتهوه له چهندن زانكۆی كوردستان وانهی ووتوتهوه و له ئیستادا له زانكۆکانی كۆیه و ههولیر وانه بیژه. بابتهتی لیکۆلینهوهكهی بریتیه له چهمکی كۆمهلهگهی مهدهنی له فهلسهفهی نویدا. چهندن لیکۆلینهوه و کتیبی بلاوکردوتهوه له باری رهخنهی میژوی و ئیسلامی سیاسی و شۆرشێ سوریا و كوردهوه.

دكتور مایکل م لیزنبیرگ

سالی ۱۹۶۴ له گرۆنینگن له هولهندا له دایك بووه. زمانهوانیی و فهلسهفه و زمانناسیی له بهشی فهلسهفه له زانكۆی ئهمهستهردام خویندووه. سالی ۱۹۹۵ پروانامهی دوكتورای به دهست هیناوه. پروفیسۆری یاریدهدهره له زانكۆی ئهمهستهردام. سالی ۱۹۹۲ چاودیزی ههلبژاردن بووه لهیهكهم ههلبژاردنی كوردستانی عیراقي دواي سهدام. ماوهیهکی زۆری

وهك لیكۆلهری مهیدانی لهنیوان كوردمهكاندا بهسهر بردووه و چهندین ووتاری له بارهی سیاسهت و كۆمهلهگه و ئابووری و كلتور و میژوی روشنبیری ناچهكه بلۆكردۆتهوه.

دادوهر قاسم اوسمان

سالی ۱۹۵۲ له شهنگال له موسل-عیراق له دایك بووه. له زانكۆی موسل قانونی خویندوه و پاشان به شیوازی ئهلكترۆنی له زانكۆی مانچهستهه كارگیری و کاری خویندووه. دیپلۆمای کارگیری و کاری له سالی ۱۹۸۴ و بروانامه‌ی به‌کالۆریۆسی له سالی ۱۹۹۲ به‌دهست هیناوه. بۆ ماوه‌ی ۲۵ سال وهك پارێزه‌ر کاریکرده له شهنگال و سلیمانی. یه‌که‌م دادوهری یه‌زیدی بووه که له‌لایهن سه‌رۆک جه‌لال تاله‌بانیه‌وه هه‌لبژێدراوه. سالی ۲۰۱۸ خانه‌نشین بووه، له ۲۰۰۷وه ئهندامی یه‌کیتی پارێزه‌رائی کوردستانه. دامه‌زرینه‌ری کۆمه‌له‌ی سو‌دبه‌خشان‌ی شه‌نگاله.

دکتور کۆزاد م ئه‌حمهد

سالی ۱۹۶۷ له به‌غدا له ئیراق له دایك بووه. سالی ۱۹۸۹ به‌کاله‌ریۆسی له هونه‌ر و شوێنه‌وارناسیدا به‌دهست هیناوه. سالی ۱۹۹۳ بروانامه‌ی ماسته‌ر و له ۲۰۱۲دا بروانامه‌ی دکتورای له باره‌ی ئاشوریناسیه‌وه له زانکۆی له‌یدن له هۆله‌ندا به‌دهست هیناوه. بابته‌ی دکتوراکه‌ی بریتیه‌وه له سه‌رمه‌تاکانی کوردستانه‌ی دیرین: گری‌دانیکه‌ی میژوی و کلتوریه‌ی (۲۵۰۰-۱۵۰۰ پیش زاین). له زانکۆی سلیمانی پروفیسۆری یاری‌ده‌ده‌ر و سه‌رۆکی به‌شی شوێنه‌وارناسیه‌. بابته‌کانی بریتین له سه‌رمه‌تای میژوی و کلتوریه‌ی کانی کوردستان. شوێنه‌وارناسی دیاری کورده. خاوه‌نی چه‌ندین لی‌کۆلینه‌وه و کتیب و ووتاره له‌سه‌ر سه‌رمه‌تای دیرینه‌ی کوردستان.

دکتور حه‌یده‌ر سه‌عه‌ید

سالی 1970 له نه‌جه‌ف له دایك بووه، له 1988-1992 کۆلیژی هونه‌ری له زانکۆی به‌غدا ته‌واو کردووه، سالی 2001 دکتورای له زمانناسیدا به‌دهست هیناوه، له دۆحه له وولاتی قه‌ته‌ر وهك زانایه‌ك له سه‌نته‌ری عه‌ره‌بیه‌ی بۆ توێژینه‌وه و لی‌کۆلینه‌وه سیاسیه‌ی‌ه‌کان کارده‌کا. سه‌رنوسه‌ری گۆفاری سیاسه‌تی عه‌ره‌بیه‌ی، به‌شداری کردووه له نووسینه‌ی " راپۆرتی نیشتمانیی سه‌به‌ره‌ت به‌گه‌شه‌پیدانی مرۆبی له عیراق له سالانی 2008 بۆ 2014 دا". خاوه‌نی هه‌ریه‌ك له کتیه‌کانی "زانسته‌ کۆمه‌لایه‌تیه‌کان، ئیراق 2008، کۆتایی کلتوروی ده‌وله‌تی نه‌ته‌وه‌یه‌ی 2009، شیعیه‌ی عه‌ره‌ب 2019. گرن‌گترین لی‌کۆلینه‌وه‌ی بریتیه‌ی له: عیراق و دابه‌ش بوونی کۆمه‌له‌گا

CONTRIBUTORS ARABIC

دكتور فردينان هينيريشلر

ولد في لينز- النمسا عام ١٩٤٦. درس التاريخ وعلم اللغة الألمانية واللغويات والفلسفة وعلم النفس في جامعة فيينا. حصل على الدكتوراه عام ١٩٧٢ عن أطروحته: المفاهيم. منحه جامعة السليمانية شهادة دكتوراه فخرية عام ١٣/٢٠١٢. عمل صحفيا منذ عام ١٩٦٧ وبشكل رئيسي في هيئة الإذاعة النمساوية. أعوام ١٩٨٠-١٩٨٥ كان مساعدا في الدبلوماسية النمساوية وكان مساعد المستشار النمساوي السابق الدكتور برونو كرايسكي. له العديد من المقالات والدراسات والكتب عن تاريخ الكرد وثقافته وحضارته.

أحمد طيقتشلي

ولد في اسطنبول- تركيا عام ١٩٥٨. حصل على البكالوريوس في الرياضيات عام ١٩٨٤ بجامعة كانتربري وعلى البكالوريوس في الرياضيات أيضا وبالمرتبة الأولى بجامعة فيكتوريا- نيوزيلندا عام ١٩٨٥. ونال شهادة الماجستير في الرياضيات عام ١٩٩١ من جامعة أكسفورد- المملكة المتحدة. عمل مدرسا مساعدا في قسم البحوث بجامعة السليمانية. وهو خبير في أسواق رأس المال، ولديه خبرة أكثر من ٢٥ عاما في أسواق الولايات المتحدة والشرق الأوسط وشمال إفريقيا. يركز بحثه على: اقتصاد العراق، والاستدامة الاقتصادية بعد داعش، وعلى الأسباب الاقتصادية وراء ظهور الارهاب.

د. ميليتا ايتش سوننتش

من عائلة كرواتية، ولدت في رييكا- يوغوسلافيا السابقة عام ١٩٥٥. لجأت مع عائلتها الى النمسا وهي طفلة في الثالثة من عمرها. عاشت مع آباءها في مخيمات مفوضية شؤون اللاجئين. حصلت على الدكتوراه في علوم الاتصالات بجامعة فيينا عام ١٩٨٦ وألقت فيها محاضرات منذ ١٩٨٨. عملت كصحفية ومكثثة وباحثة (٢٥ عاما) في شؤون إفريقيا وآسيا والبلقان والعراق أيضا لدى المفوضية. وكذلك عملت مديرا تنفيذيا للحملة الثقافية عبر القارات، وهي وكالة اتصالات متخصصة في الهجرة ومعلومات اللاجئين.

أحمد اسكندري

ولد في سقز- كردستان ايران عام ١٩٤٨. حصل على شهادة البكالوريوس من جامعة شيراز الجيولوجية عام ١٩٧٢. تخرج من قسم الهيدرولوجيا بجامعة بوردو عام ١٩٧٨. عمل مساعدا للمرحوم الشيخ عز الدين الحسيني (٢٠١١-١٩٢٢). قاد ممثلية حزب كومة في أوروبا. قام باتصالات دولية كمتحدث لشؤون لاجئي الكرد وعمل مع اللجنة الدولية لشؤون اللاجئين وجمعيات الصليب الأحمر الاسكندنافية وغيرها. كتب العديد من الدراسات والمقالات عن تاريخ الكرد ولغته وثقافته وحضارته.

عمر شيخموس

ولد في عامودا- سوريا عام ١٩٤٢. حصل على البكالوريوس في الشؤون الدولية بجامعة لندن عام ١٩٦٧. ونال شهادة الماجستير في العلاقات الدولية بجامعة ستوكهولم عام ١٩٧٢. حصل على الدكتوراه عام ١٩٧٨. أعد أطروحة حول سلوك الصراع في الشرق الأوسط، لكنه تخلى عنها وانضم إلى قيادة الاتحاد الوطني الكردستاني للمشاركة في حركة المقاومة ضد نظام صدام حسين. وهو عالم كردي دولي مخضرم وكاتب ومترجم ومستشار وناشط في مجال حقوق الإنسان. كتب العديد من الدراسات والكتب والمقالات عن تاريخ الكرد وثقافته وحضارته

د. سربست نبی

ولد في القامشلي- سوريا عام ١٩٦٨. حصل على البكالوريوس عام ١٩٩٤، والدبلوم العالي عام ١٩٩٦، والماجستير عام ٢٠٠١ والدكتوراه في مجال الفلسفة بجامعة دمشق عام ٢٠٠٦. عمل محاضرا في جامعة تشرين وجامعة دمشق. نفي من سوريا عام ٢٠٠٧، وأجبر على المغادرة إلى إقليم كردستان العراق عام ٢٠١٠. عمل منذ ذلك الحين كمدرس في عدة جامعات، ويعمل حاليا في جامعة كوييه- أربيل. موضوع بحثه: مفهوم المجتمع المدني في الفلسفة الحديثة (أطروحة). نشر العديد من الدراسات والكتب حول النقد التاريخي والإسلام السياسي والثورة السورية والأكراد.

الدكتور ميشيل م. ليزنبرك

ولد في جرونينجن بهولندا عام ١٩٦٤. درس فقه اللغة الكلاسيكي والفلسفة واللغويات في كلية الفلسفة بجامعة أمستردام. حصل على الدكتوراه عام ١٩٩٥. وهو استاذ مساعد في قسم الفلسفة بجامعة أمستردام. كان مراقبا للانتخابات في أول انتخابات إقليمية في كردستان العراق مابعد صدام عام ١٩٩٢. أمضى فترات طويلة من البحث الميداني بين الأكراد، ونشر العديد من المقالات حول المجتمع والسياسة والاقتصاد والتاريخ الثقافي والفكري للمنطقة.

الحاكم قاسم رؤوف ش.م.

ولد في سنجار بمحافظة نينوى- العراق عام ١٩٥٢. درس القانون في جامعة الموصل وإدارة الأعمال في جامعة مانتشستر (عبر الإنترنت). حصل على دبلوم إدارة الأعمال عام ١٩٨٤، وعلى ليسانس الحقوق عام ١٩٩٢. عمل ٢٥ عاما كمحام وقاض بشكل رئيسي في سنجار والسليمانية. وهو أول قاض ايزيدي في العراق يعينه الرئيس الراحل جلال طالباني. متقاعد منذ يوليو ٢٠١٨. عضو نقابة القضاة في كردستان منذ عام ٢٠٠٧. مؤسس جمعية سنجار الخيرية ٢٠٠٣. شارك في دورة تدريبية خاصة بالتحقيق الجنائي في المملكة المتحدة.

د. كوزاد محمد أحمد

ولد في بغداد- العراق عام ١٩٦٧. حصل على البكالوريوس في الفنون والآثار بجامعة بغداد عام ١٩٨٩. ونال شهادة الماجستير عام ١٩٩٣ والدكتوراه في علم الأشوريات بجامعة ليدن- هولندا عن أطروحته: بدايات كردستان القديمة، تأليف تاريخي وثقافي (حوالي ٢٥٠٠-١٥٠٠ قبل الميلاد). بروفيسور مساعد ورئيس قسم الآثار بجامعة السليمانية. الموضوعات: البدايات التاريخية والثقافية لكردستان القديمة. باحث آثار كردي. كتب العديد من البحوث والكتب والمقالات عن الأصول القديمة لكردستان.

دكتور حيدر سعيد

ولد في النجف- العراق عام ١٩٧٠. درس طالبا من ١٩٨٨-١٩٩٢ في كلية الآداب- جامعة بغداد. درس علم اللغة عام ٢٠٠١. باحث في المركز العربي للأبحاث ودراسة السياسات في الدوحة- قطر. رئيس تحرير مجلة السياسات العربية. شارك في اعداد "التقرير الوطني للتنمية البشرية في العراق" عامي ٢٠٠٨ و ٢٠١٤. ألف: العلوم الاجتماعية في العراق ٢٠٠٨، نهاية ثقافة الدولة الوطنية ٢٠٠٩، العرب الشيعية ٢٠١٩. الاهدات البحثية الرئيسية: العراق ومجتمعاته المنقسمة.

داھاتووی کورد

کۆنفرانسی نیۆدەولەتی زانکۆی سلیمانی و زانکۆی پۆلیتەکنیکی سلیمانی

9/10 October 2018

Conference Contributions

Edited by

Ferdinand Hennerbichler

2021

داهاتووی کورد

كونفرانسی ئیودولمانی زانگوری سلیمانسی و زانگوری پولیتەکنیکی سلیمانسی

9/30 October 2018

Conference Contributions

Edited by
Ferdinand Hennerbichler

داهاتووی کورد

The Future of the Kurds

International Conference University of Sulaimani
and the Polytechnic University of Sulaimani

9/30 October 2018

Conference Contributions

Edited by
Ferdinand Hennerbichler

FOR ACADEMIC AND PRIVATE USE ONLY!

2021

2021

2021